خلتەی

بیرێکی ژاراویی

حوسێن محەمەد عەزیز

2700ک/2000ز

خلّتەی

بیرێکی ژاراویی

حوسێن محەمەد عەزیز

2700ک/2000ز

I. S. B. N. 91 - 630 - 9871 - 7

خڵتەی بیرێکی زاراویی
دوکتۆر حوسێن محەمەد عەزیز
چاپی یەکەم
چاپخانەی هەمیشە
کوردستان – سولەیمانیی
ژمارەی سپاردن (437)
ساڵی 2000
تیراژ 500
لەبڵاوکراوەکانی کتێبخانەی (شەعب).

بۆ هەموو ئەوانەی کورادنە بیردەکەنەوە

و

باوەڕیان بە بیری کوردستانیزم هەیە.

ناوەڕۆک

چەن ووشــەیەک ...!

کاتی خۆی، چەن گوتارێکم نووسی و بڵاوکردەوە. لە سـەرەتای گوتاری یەکەمدا نووسیبووم: (ماوەی پتر لە ساڵێ دەبێ، لە سەر هەر دوو قوتابخانەی هۆنراوەی کلاسیک و نوێی کوردیی، پرۆژەیەکی لێکۆڵینەوە و ڕەخنەی وێژەییم بە دەسەوەیە. تا ئەو ڕۆژەی پرۆژەکـە تەواودەبێ و چاپدەکرێ، هـەوڵدەدەم، بە زنجیـرە گـوتارێ، هێندێکی لێ بڵاوکـەمـەوە.)«3،22» ئەوەبوو، سێ گـوتاری درێژم بۆ « دەزگـای سـەردەم » نارد. گوتاری یەکـەم « چەند سـەرنجێ دەربارەی ناسنامەی ئایینیی و نەتەوەیی "خـەلیل منەوەر" » لە گۆڤـاری « ئێسـتـا » و گـوتاری دووەم « زێوەر لە نێوان کوردایەتیی و عێراقچێتییدا » لە گۆڤاری « ئاییندە »دا چاپ و بڵاوکرانەوە. گوتاری سێیەمیش « دڵزار دوێنێ و ئەورۆ » بوو. نازانم، چی بەسەرهات ! چونکە، تا ئێستە بڵاو نەکراوەتەوە، لەوە دەچێ، سەری تێداچووبێ!

هـەروەها، لە پێشـەکیی ئەو گوتارەدا هـاتبـوو: (بە داخـەوە، زۆربـەی ئەو لێکۆڵینەوە وێژەییـیـانەی، دەربارەی ژیان و بەرهـەمـی هۆنەرە کـلاسیکییـیـەکـانی کـورد بڵاو کـراونەتەوە، زۆربـەی زۆریان، پیـاهـەڵدان و سـتـایـیـشکردن بووە. خـاڵە لاواز و بەهێزەکانیان وەک یەک، بە تەرازوویەکی ڕەخنەگرانە نەکێشاوە. بۆیە، بە ئاشکرا دەبینین، چاوپۆشیی لە کەموکوڕییەکانیان کراوە، وەک ئەو هۆنەرانە، فریشتە بووبن و لە ئاسـمـانەوە بـۆ کـورد باریـبن، لە ژیانی وێژەیی خـۆیـاندا، هیچ جـۆرە هـەڵەیەکیـان نەکـردبێ! ئێـمـە لێرەدا، تـەنیا لـەو کەموموورتییـیـانە دەدوێین، کـە پێوەندییـیـان بە « ژیانی وێژەیی، ناوەڕۆکی بەرهەم، کێشـەی زمـان و هـەڵوێستی نەتـەوەیی »یانـەوە هـەیە. بە هیچ شـێـوەیـە، پەنجـە بـۆ ڕەوشت و هـەڵسـوکـەوتی ڕۆژانەیان ڕا ناکێشین. چونکە، ئەو جۆرە شـتـانە، پێوەندیی بە ژیانی تایبـەتیی خـۆیانەوە هـەیە، کـەس بۆی نییـە، لێیان بدوێ و ڕەخنەیان لێ بگرێ. لەبەرئەوەی، هەمـوو مـرۆڤـێ ئازادە، پێـویسـتــە چۆنی دەوێ، هـەر بەو شـێـوەیەش بژی، گـەر دەسەڵاتی هەبێ و بۆی بلوێ!)«3،22»

ئەز، ڕۆڵەکانی نەتەوەکەی خۆم چاک دەناسم. زۆر باش، شارەزای خەسڵەتەکانیان هەم. هێشـتـا، کۆمـەڵی کوردەواریی، بەو ئاستـە شـارسـتـانیی و کـەلتووره بەرزە نەگەیشتووە. هێشا، بە تەواویی سـەرەتاکانی باوەڕی ئازادیی و دیمۆکراسیی، لە نێو ڕۆڵەکانی نەتەوەکەمدا بڵاو نەبۆتەوە. هێشتـا، لە یەکدی گەیشتن و لە یەکدی بووردن، بە تـەواویی بنجـی دا نەکـوتاوە. هێـشـتـا، زمـانی تـوندوتیـژیـی باوە و تا

ئێستەش، زەمانی ئاشتیی و هێمنیی، باڵی بە سەر هەموو دەمەتەقێ و دیاردەکانی ژیانی « ڕامیاریی، وێژەیی و کەلتووریی »دا نەکێشاوە. هێشتا، شێوازی کارکردنی پارتەکانی کوردستان باوە. هێشتا، هەر لە سەر مۆدێلی کۆنی سالانی پێشووی، لێکدانەوە و لێکۆڵینەوە کلاسیکییەکان دەڕۆین. هێشتا، کاری چاک و لێکۆڵینەوەی زانستانە، لە کاری خراپ و نازانستانە جیا ناکەینەوە و هەر بە یەک چاو تەماشایاندەکەین.
لەبەرئەوە، کارێکی سەیر نییە، کاتێ هاوینی ساڵی « 1999 »، لە کوردستان بووم. گوتاری « زێوەر ... »م بڵاوکردەوە. لە گوتارەکەدا، ڕەخنەم لە هێندێ لایەنی هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی گرتبوو. هێندەی نەبرد، « مەحموود زێوەر » تێلیفۆنی بۆ کردم و داوای لێ کردم، یەکدی ببینین. منیش بە خۆشییەوە، داواکەیم پەسەندکرد. لەگەڵ دوکتۆر « سەروەت محەمەد ئەمین » چووینە لای.
کاتێ، سەردانمانکرد، سەرەتا، تووڕە و زویر دیاربوو، بە ڕوویەکی گرژومۆنەوە، تەماشایدەکردم، « ڕووس » گوتەنی: « دەتگوت، بۆرژوازییە و تەماشای " لێنین " دەکا! » پاشان، لە بری ئەوەی، گەر تێبینییەک یا ڕەخنەیەکی بەجێی، دەربارەی ناوەڕۆکی گوتارەکە هەبێ، نووکی پێنووسەکەی تیژکاتەوە و بە شێوەیەکی زانستانە وەلامبداتەوە، گللەییکرد و لۆمەی مامۆستا « نەجمەدین مەلا »ی کرد. گوایە، ئەو، ئەو زانیارییانەی دەربارەی باوکی بڵاوکردۆتەوە! ئیدی بێ ئەوەی، هیچ بەڵگەیەکی پێ بێ، یا ڕەخنەیەکی بەجێی لە نووسینەکەی من هەبێ، دەربارەی کار و پیشەکەی خۆم، هێندێ پرسیاریکرد و پاشان گوتی: بۆ هەر بە تەنیا، باسی « زێوەر »ت کردووە، خۆ « گۆران »یش هۆنراوەی لەو چەشنانەی هەیە؟ بەلام، دوای ئەوەی، سەروبەری پرۆژەکەم بۆ ڕوونکردەوە، کە ئەو گوتارە تەنیا بۆ « زێوەر » تەرخانکراوە، لە لێکۆڵینەوەکەدا، باسی هەموو ئەو هۆنەرانە کراوە، کە هۆنراوەی لەو بابەتانەیان نووسیوە. ئیدی کەمێ هێوربۆوە و گوتی: گوتارەکەت زۆر ئەکادیمییانە نووسیوە!
دواتریش، « ئەحمەد سەیید عەلی بەرزنجیی »، گوتارێکی درێژی، لە ژێر ناوی « پێویستی ئەو شیعرانەی پێویستنین لە وەلامی عێراقچێتیەکەی زێوەردا »، لە گۆڤاری « کاروان »دا، بە چەن زنجیرەیەک بڵاوکردەوە. تەنیا، بەشی یەکەمی گوتارەکەم بە دەسگەیشت، وەلامێکی کرچوکاڵی گوتارەکەی منی دابۆوە، بە هیچ شێوەیە، پێوەندیی بە باسەکەی منەوە نەبوو. هەڵبەتە، ڕۆژەکەی وایە، هێندێ نووسەر هەن، لە سەر حسێبی ناوەڕۆک، درێژە بە باسەکە دەدەن و لێی لادەدەن!

« بەرزنجیی »، بە نووسینەکەیدا دیارە، چ لە ڕووی شێوە و چ لە ڕووی ناوەڕۆکەوە چرای نابووتیی هەڵکردووە. چونکە، نە زمان، نە ڕێنووس و نە داڕشتنەکەی باش نییە، نیشانەکانی خاڵبەندیی پێڕەو نەکردووە. لەوە دەچێ، خایە و مایەی تێنابێ!
هەر چەندە ویستم، لەو نووسینە بێ سەروبەرە خۆم بە دووربگرم، بێ دەنگبم و وەڵام نەدەمەوە، بەڵام نەمتوانی. چونکە، کاتێ ڕۆژی « 2000/07/23 »، نامەیەک و چەن پەرتووکێکم، لە مامۆستا « ڕەفیق سالح »وە پێگەیی، سەیرمکرد، جارێکی دیکەش، وەڵامەکەی بە « سیپارە »یەک بڵاوکردۆتەوە. جگە لەوەی، لە لایەکەوە بیرم لەوە کردەوە، گەر بێ دەنگبم، دوور نییە، چ خوێنەری کورد و چ « بەرزنجیی » خۆشی، بێ دەنگیم بە مایەی قایلبوون تێبگەن. لە لایەکی دیکەشەوە، بە هەلم زانی، لە ڕێی « بەرزنجیی »یەوە بتوانم، دەربارەی گەلێ گرفت و کێشەی گرنگی کۆن و نوێ، باری سەرنجەکانی خۆم دەربڕم. تا دەرگەیە بۆ دەمەتەقێ، لە بەردەم خوێنەواران و ڕووناکبیرانی کورددا بکەمەوە. بۆیە، بڕیارمدا، وەڵامێکی درێژی شیاوی پڕ بە پێستی خۆی و سیپارەکەی بدەمەوە، تا لەوە پتر و لەوە بەدوا، بە خۆڕایی، یەخەی هیچ نووسەرێکی دیکەی کورد نەگرێ و باش بزانێ، هەموو مەلێ گۆشتی ناخورێ و وەک مریشکەکە، لاسایی قاز نەکاتەوە!
هەر چەندە، لە هەموو ژیانی خۆمدا، هەرگیز حەزم نەکردووە، لە نووسیندا، پەنا بۆ بەر شێوەی « ساتیر » بەرم. بەڵام، هەر کەسێ، بەو شێوە پڕ لە « کاڵوکرچیی، ناشارزیی، گاڵتەجاڕیی و دەسپیسیی »یەوە پەلامارمبدا، ڕەخنە لە نووسیەنەکانم بگرێ، هەر بەو شێوەیە وەڵامیدەدەمەوە. وەک « مەحویی »ش گوتوویەتی:

لە پاداشی قسەی سەردا، هەمە ئاه و هەناسەی گەرم
کەسێ شێتانە بەردم تێگرێ، من بەرقی تێدەگرم «219،57»

بۆیە، بە هەموو توانامەوە هەوڵدەدەم، هەموو ئەو ڕاستییە « مێژوویی، جوگرافیایی، نەتەوەیی، ڕامیاریی، کۆمەڵایەتیی، کەلتووریی »یانەی، پێوەندیی بە باسەکەمانەوە هەیە، بە شێوەیەکی ڕێکوپێک، بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەکەمی ڕوونکەمەوە. تا هەموو لایە، ئاگاداری ڕووداو و بەسەرهاتەکان بن!
گەر خوێنەری وریا، تەنیا گوتارەکەی خۆم « زێومر لە نێوان ....» بخوێنێتەوە، ئیدی پێویست بە وەڵامدانەوە ناکا. چونکە جگە لەوەی، هەموو وەڵامەکان لە گوتارەکەدا هەن، گەر هەر دوو گوتارەکەی من و سیپارەکەی ئەویش بەراوردکا، زۆر بە ئاسانیی بۆی دەردەکەوێ، « بەرزنجیی » هیچی پێ نییە و هیچی نوێشی نەگوتووە، تا داکۆکیی لە دید و بۆچوونی خۆی و بیری « عێراقچێتیی »، هێندێ

له هۆنراوەکانی هۆنەر بکا. بۆیە، ئەو وەڵامی گوتارەکەی منی نەداوەتەوە، بەڵکوو ویستوویەتی، ژمارەی بەرهەمەکانی خۆی پترکا، گەر لە سەر حسێبی ناو و ناوبانگی خۆشی بێ، لە هەموو کاسەیەکدا ئەسکوێ بێ!

هەر چەندە، سەروبەری سیپارەکەی، لە « ئیرەیی، ڕقوکینە، مامەیی، نەزانیی، بێ ئاگایی، چەواشەکردن، بوختانکردن و دەسپیسیی »دا نقوومبووە، بە شێوەیەکی چەوت، کۆپلەی نووسینەکانی گواستۆتەوە. هێندێ جار، باسی بابەتێکی کردووە، ناوی سەرچاوەیەکی داوە، بە هیچ جۆرێ تێیدا نییە. بەڵام، من لێرەدا هەوڵدەدەم، لە بەرگەوە بۆ بەرگ وەڵامیبدەمەوە، هەموو هەڵە و کەموکورییەکانی، لە کاتی پێوسیتی خۆیدا دەرخەم. تا تۆزێ هۆشی بە بەر خۆیدا بێتەوە، چیدی لەوە پتر، پێ لە بەرەشرنکەی خۆی ڕا نەکێشێ، سوکایەتیی بە خەڵک نەکا. شتی تایبەتیی و دەمەتەقێی « مێژوویی، نەتەوەیی، ڕامیاریی، کۆمەڵایەتیی و وێژەیی » تێکەڵاو نەکا، تەنیا لە سنووری ئەو بابەتەدا بخولێتەوە، کە لێی دەدوێ، نەک وەک کەواسووری بەر لەشکر، پێشەنگی هەموو نوسینێکی بێ تام و چێژبێ، لە هەموو کەمەیەکی دۆڕاوی « مێژوویی، نەتەوەیی، ڕامیاریی و وێژەیی »دا بەشداربێ!

ئەوی ڕاستیبێ، پرۆژەی لێکۆڵینەوەکەم کەمێ دوادەکەوێ. چونکە، لە لایەکەوە، لە بەر هەڵپەی ژیان و نان پەیداکردن، لە لایەکی دیکەشەوە، لە بەر کەمی سەرچاوە، ناچاربووم، پەلە لە بڵاوکردنەوەی نەکەم. بەڵام، گەر « بەرزنجیی »، کەمێ ئارامیی بگرتایە، پەلەی نەکردایە، بەری مێوەکەی بە بەرسیلەیی نەکردایەتەوە، نەک هەر ترێ، بەڵکوو فریاشدەکەوت، حەڵوای شیرین و بە تامیش بخوا!

هەڵبەتە، وەک چۆن بۆ « مەحموود زێوەر »م ڕوونکردەوە، کاتێ ئەویش، سەرجەمی بەرهەمەکەی دەبینی و دەخوێندەوە، بۆچوونێکی دیکەی دەبوو. چونکە، بابەتێکی تایبەتییم، بۆ ئەو جۆرە باس و لێکۆڵینەوانە، بۆ ئەو جۆرە پیاهەڵدانانەی سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان تەرخانکردووە. هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆ، هەرچی دەنگە « جۆ !»یەکی کوردی، لە کێڵگەی پیاهەڵدانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستاندا چاندبێ، من پێم زانیبێ و بەرچاوم کەوتبێ، ئەوا چەن چەپکێکم لێ دووریوەتەوە، ڕێکخستووە، بەستوومە و گوڵدانی لێکۆڵینەوەکەم پێ ڕازاندۆتەوە. هەر هۆنەرێکی کورد، دێرە هۆنراوەیەکی گوتبێ، ئەوەی دەسمکەوتبێ، تۆمارمکردووە.بەڵام، پێشینان ڕاستیان فەرمووە، کاتێ گوتوویانە: ئەهریمەن پەلەیکرد، چاوێکی خۆی کوێرکرد. کەچیی، « بەرزنجیی »، نەک هەر چاوێ، بەڵکوو، هەر دوو چاوی خۆشی کوێرکردووە!

ئینجا، هەر ئەوە ماوە بڵێم: لەم نووسینەدا، هەموو ئەو سەرچاوانەی بەکارم هێناون، دەسکاریی ڕێنووسەکانیانم کردووە، تا یەک ڕێنووسی یەکگرتوو پێڕەو کەم. بەڵام، بە هیچ شێوەیە، دەسکاریی نووسینەکەی « بەرزنجیی »م نەکردووە، خۆی چۆنی نووسیوە، بە هەموو هەڵەیەکی « چاپ، ڕێنووس، زمانەوانیی و بۆشایی نێوان ووشەکان »یشەوە هەر بەو شێوەیە وەرمگرتوون و نووسیومنەتەوە، تا خوێنەری هێژا بزانێ، بە چ زمانێکی خراپ و کوردییەکی ئاڵۆز نووسیوێتی.

جگە لەوەی، بەپێی سیستێمێکی تایبەتیی « ڕووسیی »، سەرچاوەکانم تۆمارکردووە. هەر سەرچاوەیەک، کۆدێکی دیاریکراوی خۆی هەیە و لە دوو ژمارە پێکهاتووە. یەکەمیان، ژمارەی سەرچاوەکە و دووەمیشیان، ژمارەی لاپەڕەی ئەو کۆپلەیە نیشاندەدا، کە لێی وەرگیراوە.

لە کۆتایی ئەم چەن ووشەیەدا دەڵێم: بە پێویستم زانی، جارێکی دیکەش، گوتارەکەی خۆم بلاوکەمەوە. چونکە، لە لایەکەوە، هەڵەی چاپ و ڕێنووسی زۆری تێدابوو. لە لایەکی دیکەشەوە، تا خوێنەری هێژا، باش ئاگاداری بابەت و دەمەتەقێکانی نێوانمان بێ. پاشان دەڵێم: سوپاس بۆ ئەو خوایەی، لە بەر هەر هۆیە بێ، نەخشی ژیانی بەم شێوەیە کێشام، ماوەی بیست ساڵ دەبێ، دەربەدەری ووڵاتانی « ڕۆژهەلات و ڕۆژاوای ئەوروپا »ی کردووم، تا لە نزیکەوە، لەباری ژیان و کەلتووری ئەم ووڵاتە پێشکەوتووانە وردبمەوە، ئاسۆی بیر و هۆشم فراوانترکەم. چەن زمانێکی زیندووی جیهانیی فێربم، پێیان بدوێم، بخوێنمەوە و بنووسم، لە سامانی مێژوویی و وێژەیی، ئەو نەتەوانەش ئاگاداربم. نەک وەک مامۆستا « بەرزنجیی »، لیسی کوێرانە بهاوێژم، بە زەڕەی کەر باوەڕبکەم و بە قسەی مەلا باوەڕ نەکەم. هێندە بەر چاوم تاریکبێ، بەر پێی خۆم نەبینم، نووسین و لێکۆڵینەوەی ڕاست و بێ مەبەس، لە نووسین و لێکۆڵینەوەی چەوت و مەبەسدار جیا نەکەمەوە، دۆست و دوژمن لێک نەکەمەوە، دۆستایەتیی و برایەتیی تێکەڵکەم، هەر ڕۆژەی هێلانەیە بگۆڕم، هەر ڕۆژەی لە سەر چلێ بنیشمەوە، هەر ڕۆژەی لە ئاوازێ بخوێنم، باری کورد هەر چۆنێبێ، لە هەموو سەردەمێکدا، چارەنووسی خۆم، بە چارەنووسی ئەو لایەنە ڕامیارییە کوردستانییانەوە گرێدەم، کە ڕووگەی ڕاستەقینەی ژیان و تێکۆشانیان، پێتەختی « بەغدا »ی تاوان و تاریکیی بێ!

دوکتۆر حوسێن محەمەد عەزیز

ستۆکهۆڵم

2000/10/10

1. زێوەر لە نێوان کوردایەتیی و عێراقچێتیدا :

بۆ ئەوەی، بە تەواویی لە مەبەسی سەرەکیی باسەکەمان بگەین، بە پێویستی دەزانم، پوختەیەکی ژیانی هۆنەر، بیر خوێنەرانی هێژا بخەمەوە. " عەبدوڵلا کوڕی محەمەد کوڕی مەلا ڕەسوڵ ـ زێوەر »، لە ساڵی « 1875 »دا، لە شاری « سولەیمانیی » لەدایکبووە. لە حەوت ساڵیدا، لە حوجرەی « خواجە فەندی » دەسی بە خوێندن کردووە. قورئان و گولستانی تەواوکردووە و چوار ساڵیش لەوێ ماوەتەوە. پاشان گەڕاوەتەوە. ئیدی بە تەواویی لە « سولەیمانیی » جێگیربووە. سەرەتا لە خوێندنگەی « ڕووشدییەی سەربازیی »، دواتریش، لە سەردەمی حوکوومەتی عێراقدا، لە ئامادەیی « موڵکی » دامەزراوە. تا ساڵی « 1943 » وەک ماموّستایەک کاریکردووە. ڕۆژی «1948/11/10» لە تەمەنی حەفتاوسێ ساڵیدا، کۆچیدواییکردووە، لە شاری « سولەیمانیی » لە گردی « سەیوان » نێژراوە.*

« زێوەر » زۆر خۆناسبووە. لە خواردنەوەوە دووربووە. جگەرەی زۆر کێشاوە. دامە و شەترنجزانێکی بە ناوبانگبووە. زۆر حەزی لە سەیران کردووە. سوارچاکێکی باشبووە. هۆنراوەکانی « مەولەویی » و « نالیی »، کارێکی زۆری تێکردووە.

گەر بڵێین: لە سەرەتادا هەموو هۆنەرەکانی کورد، هەر بە هۆنراوەی ڕۆمانسیی دەسیانپێکردووە، هەرگیز لە ڕاستیی لامان نەداوە. چونکە، لەم جیهانەدا، کەم لاو هەیە، لە سەرەتای چرۆی ژیانیدا، دڵی بۆ پەریزادێ لێی نەدابێ، تەزووی گەرمی خۆشییەکی ئەفسوناویی، بە نێو ئەندامەکانی جەستەیدا نەگەڕابێ، خەونی سەوز و سووری شیرینی، بە یاری ناسکۆڵە و نازدارەوە نەبینیبێ. بۆیە، « زێوەر »یش وەک هەموو هۆنەرەکانی دیکەی کورد، سەرەتا هەر بە هۆنراوەی ڕۆمانسیی دەسیپێکردووە، خەوی بە فریشتەی ئەندێشەوە بینیوە، تینوتاوی خۆشەویستیی، شادەمارەکانی هەست و هۆشی سڕکردووە، خۆی بۆ ژیانێکی پڕ لە ئاسوودە و کامەرانیی ئامادەکردوە، ووشەی زێڕینی کوردیی، بە ڕیز لە نووکی پێنووسەکەیەوە هەڵڕژاوە، کشتەکی هۆنراوەی ڕیزە مرواریی سپیی لێ هۆنیوەتەوە. کاتێکیش هەلی بۆ ڕەخساوە، بە جوانترین شێوە، هەستی خۆی دەربڕیوە، چەپکە گوڵی بۆنخۆش و ڕیحانەڕەشەی هۆنراوەی، بە پەلکەزێڕینەی ئاسمانی ڕوون و خاوێنی دوای بارانی بەهار بەستووە، پێشکەش بە یاری نازەنینی کردووە. بە هەر لایەکدا ڕوانیبێتی، ڕوخساری یاری شیرین، چەقی ڕێگەی پێ گرتووە، پەیکەرێکی وای لە بیر و هۆشیدا هەڵکەندووە، توانای

بیـرچوونەوەی نەبووە، بە تیـشکی ڕووی گـەشـی، زەنگوڵزەنگوڵ، تکەی ئاونـگی شەونمی ئارەقەی سـەر کوڵمی ڕشتووە. هۆنەریش بەو تکە عارەقـەی تکاوە، بە جـارێ سـەری مـەسـتـبـووە و کـەللـەی سڕبووە. بۆیە، لە تاوا بە نۆ دێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

تکانی ئابڕوی چەمەن، بە ڕوی ئابدارەوە
شکانی نرخی نەستەرمن، بە زوڵفی مشکبارەوە
چمە لە مەی؟ لە نەی! لە جام! ئەگەر بە لەنجە بێتە لام
بە ڕوی تابدارەوە، بە چاوی پڕ خومارەوە
عەرق نییە لە عالەما، کە لابەرێ لە دڵ غەما
جگە لە قەترە عارەقێ لە ڕووت، کە دێتە خوارەوە
نیشانی من، جەمالی تۆ، بەراتی من، وساڵی تۆ
خەیاڵی من، لە خاڵی تۆ، بە عیشوە لێم مەشارەوە
عەزیزەکەی حەبیبی من، نیگارەکەی تەبیبی من
با، شەق بەرێ ڕەقیبی من! وەرە بە سەد وقارەوە
فیدای خەد و قەدی تۆ، چەمەن بە فەوجی گولییەوە
بە بولبول و بە چلیەوە، بە قومریی و چنارەوە
فەرەنگ ڕوو، زەنگ موو، عەجەم سیاق و ڕووس خوو
ئەناسرێ کە کوردە زوو، بە پێچی لار و خوارەوە
نیشانی زوڵفی عەنبەری، هەموو وولاتی گولعومەر
بە عەرد و بەرد و دارەوە، بە ئاوی سەرچنارەوە
ئەمن کەیاندمە ئەنوەری، فنونی شعر و شاعریی
ئەتۆش کەیانتە سامری، بە چاوی سحر کارەوە «492-491،2»

« زێوەر » وەک هۆنەرێکی خاوەن بەهرە، بە هەموو لایەکدا پەلی هاویشتووە. گەلێ هۆنراوەی ڕەنگاوڕەنگ و جۆربەجۆری گوتووە. لە هەر باخـەی گوڵێکی چنیوە، تا لە ئەنجـامدا، چەپکێ هۆنراوەی جوان و بۆنخـۆشی ڕازاندۆتەوە. لە باخـچەی بە هەشتی وێژەی کوردییدا، لە سەر تەختی مامۆستای هۆنەرانی سەردەمی خۆی دانیشتووە. تاجی هۆنەرێکی « هەست ناسک، بیر تیژ، واتای بەرز، ئەندێشەیەکی پڕ لە پیت و فەڕ »ی لە سەر ناوە. لە لایەکەوە، دیمەنە جوانەکانی کوردستـان، لە نێو قووڵایی دڵ و شانەکانی مۆخیدا ژیاوە، بە خۆشەویستیی کوردستانەکەی، خوێنە گەشەکەی قوڵپیداوە. لە لایەکی دیکەشەوە، جەور و زۆرداریی داگیرکەران،

چەوساندنەوەی نەتەوەکەی، هێندەی دیکە چاوی کردۆتەوە و زۆری بۆ هێناوە، بۆ خەبات و کوردایەتیی بانگیکردووە و هانیداوە. جگە لەوەی لەو سەردەمدا، دەنگی زەنگی بیری کوردایەتیی، لە هەموو سەردەمێ پتر دەنگیداوەتەوە، لە هەموو بستێکی کوردستاندا ڕەنگیداوەتەوە. بە تایبەتیی، هۆنەر خۆی یەکێ لە نزیکەکانی « شێخ مەحموود »ی قارەمان بووە، وەک کوردپەروەرێ، گەلێ « ساردیی و گەرمیی، تاڵ و سوێریی، برسێتیی و تینوێتیی، دەربەدەریی و نەبوونیی »، لە سەر کورد و بۆ کورد چێشتووە. دیارە، تا لە ژیاندا بووە، دڵی هەر بۆ کورد و کوردستانەکەی لێیداوە. بۆیە، « بە ڕەنگێکی مات و زەردەوە، بە دەنگێکی پڕ لە پەژارە و کزەوە، بە زمانێکی ساکار و ڕەوان، بە کوردییەکی ڕەسەن و پەتیی »، گەوهەری بریقەداری ووشەی ساکار و خۆماڵیی ڕیزکردووە، ملەلیرەی هۆزاوەی کوردیی لێ هۆنیوەتەوە. تا توانیویتی، هەرچی لە هەناویدا هەبووە، دەریبڕیوە، هەرچی دەردە دڵی خۆی هەبووە، بۆی هەڵڕشتووین. پاشان، هوشیاریکردوینەتەوە، هاواری لێ کردووین و گوتوویەتی:

ئەی « وەتەن ! چەند خۆشەویستی ڕۆحی شیرینی منی
مەزرەعەی توخمی نیشات و باعسی ژینی منی
بێت و گەر من کۆهکەن بم، وەسڵی شیرینم ببی
تیشەیی نادەم لە بەردت، تۆی کە شیرینی منی
گەر چی ئەرزی، هێند بڵندی، وەختە لای من بچیە عەرش
واستەی سەربەستی ئیجرای ئایینی منی
ئیفتیخاری میللەتی، تۆی مادەرێکی میهرەبان
خوا هیلالیشی بە تۆ دا، ماه و پەروینی منی
نەوبەهاران، بەو هەوای زۆر سافەوە، وەک جەنەتی
فەسڵی زستانیش، سەراسەر باغی نەسرینی منی
بۆچی نەقدی جیسم و جانی خۆم، بە شاباشت نەکەم؟
خاکراهی حوکمڕانی عیزز و تەمکینی منی
ئارەزوو و فیکری سیاحەت ناکەم، ئیتر ئەی وەتەن
تۆ لە جێگای « قاهرە و تاران و بەرلین »ی منی «2، 496-497»

دیارە، « زێوەر »یش وەک هەر هۆنەرێکی نیشتمانپەروەری دیکەی کورد، هەستی بەو هەموو « ناکۆکیی، دووبەرەکیی، ناتەبایی و دواکەوتوویی »یەی نێوان ڕیزەکانی کورد کردووە. لەبەرئەوە، کۆڵی بە دەرد و کەموکوڕییەکانیەوە

هەڵگرتووە، گەلێ ئازار و ژانی بە دەسەوە چێشتووە و سوێی بە دڵدا چووە. بۆیە، زمانی گرتووە و چەن هۆنراوەیەکی دژی دووبەرەکیی و بۆ یەکێتیی هۆنیوەتەوە. بۆ نموونە : هۆنەر، باسی بێ بەختیی ڕۆڵەکانی کوردی کردووە، لە دەردەکانی دواوە، چۆن بە هەزار ناخۆشیی و سەختیی، تیکەیە نانی ڕۆژانە پەیدادەکەن، داگیرکەری بیانییش، لێیان ناگەڕێ و دەیانچەوسێنێتەوە. کەچیی، سەرەڕای هەموو ئەوانەش، خۆیان یەک نین و بە نۆ دێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

سەرەڕای ئەوە دوژمن بە یەکن، جوملە عەشیرەت
حەقیانە ئەڵێن: کورد هەموو مەحکومی جنوونن
ئەم حاڵە، دەوامێکی تەبیعی هەیە بۆ کورد
تا غافڵ و بێ بەهرە لە عیلم و لە فنوونن «2،106-107»

لە هۆنراوەی « ئەی کوردینە »شدا، بە شێوەیەکی یەکجار بە سۆز، بە دڵێکی خاوێن و پڕ لە جۆشەوە، داوای تەبایی و یەکێتیی، لە ڕۆڵەکانی کورد کردووە و بە شەش نیوەدێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

ئەی کوردینە! ئەی مەردینە! با دەست لە ناو دەست کەین هەموو
بۆ بەرزێتی خاکی « وەتەن »، بۆ یەکێتی بچین هەموو، کوردین هەموو
بێ کەس نییە دایکی « وەتەن »، ئێمەش « فیدا »کاری ئەوین
تا کورد لە « عالەم » دەرکەوێ، بۆ یەکێتی بچین هەموو، کوردین هەموو
« ئەجداد »مان شێری زەمان، حوڕبوون و سەربەستی جیهان
باکمان نییە، ئێمەش لە کەس،
بۆ یەکێتی بچین هەموو، کوردین هەموو «1،110»

هەروەها، لە ڕێی ئەم چەن دێڕە هۆنراوەیەشەوە، بە جوانترین شێوە، هەستی دەربڕیوە و گوتوویەتی:

وا « وەتەن » خەمڵیوە وەک گوڵ، نەوبەهاری میللەتە
شادمانی « قەومی کوردە »، وەختی « لوتف و ڕەحمەتە »
زەڕەیەک خاکی« وەتەن »، نادەم بە « قەسری قەیسەری »
« جوملە ئەنهاری »، وەکوو کەوسەر، هەوای وەک « جەننەتە »
میللەتی کورد، « موڵکی » سەربەستیشی، خستە دەستی خۆی
جان نیساری گەر نەکا، هەر کەس بەشی ئەو « لەعنەتە » ! 1* «1،113»

« زێوەر »، لە خۆشەویستیی نیشتمانەکەیدا تواوەتەوە، کوردستانەکەی بە بەهەشتی ڕازاوەی سەر ڕووی زەوی داناوە، داوای یەکێتیی و خوێندنی، لە

ڕۆڵەکانی گەلەکەی کردووە و گوتوویەتی:

وەتەنی من کوردستانە، یادگاری ئەجدادمانە
بەهەشتی ڕوی سەرزەمین، خاکی پاکی کوردستانە
با، هەموومان وەک برا بین، ڕەفیقی دین و دنیا بین
با، لە وەحشەت تەوەلا بین، نۆبەتی عیلم و عرفانە
کورد میللەتێکی ناسراوە، لە « مەعاریف » بە جێماوە
ڕۆژی « سەعی » و تێکۆشینە، بۆ ئەو کەسەی کوردزمانە
کورد میللەتێکی ناسراوە، لە مەعارف بەجێماوە
ڕۆژی سەعی و تێکۆشینە، بۆ ئەو کەسەی کوردزمانە
کورد میللەتێکی قەدیمە، ساحبی تەبعی سەلیمە
شاهدی ئەم مودەعایە، سەلاحەئەلدینی سوڵتانە «497،2»

پاشان، ئەم پەردەیە لای « زێوەر » دادەرێتەوە، پەردەیەکی نوێی شانۆگەریی ڕامیاریی، لە ژیانی هۆنەردا دەسپێدەکا. با بزانین، چۆن؟ هەمووومان دەزانین، « زێوەر » یەکێ بووە، لەوانەی لە شۆڕشەکەی ساڵی « 1919 »ی « شێخ مەحموود »دا بەشدارییکردووە. بەڵام، دوای ئەوەی هێزی کورد، لە « دەربەندی بازیان » تێکشکاوە، « شێخ »ی نەمر بە برینداریی گیراوە، ئیدی « زێوەر »، شاری « سولەیمانیی » جێهێشتووە، لەگەڵ خێزان و منداڵەکانی « شێخ »دا، ڕوویان لە ناوچەی « هەورامان » کردووە و ماوەیە لەو ناوە ژیانیان بەسەربردووە.

« زێوەر »، لەڕۆژهەلاتی کوردستانیشەوە، لە سەر هۆنراوەگوتنی خۆی بەردەوام بووە. هۆنراوەی گوتووە و بۆ « سولەیمانیی » ناردووە، کارێکیکردووە، هۆنراوەکانی دەس « مێجەر سۆن » کەون. ئەو کاتە « سۆن »، لە شاری "سولەیمانیی " یەکەم پیاوی دەسەڵاتداری « ئینگلیز » بووە. « زێوەر »، بەو هۆنراوانە ویستوویەتی، « سۆن » هێورکاتەوە، دڵی بداتەوە و ملی خۆی لە پەتی سێدارە ڕزگارکا. بەرژەوەندیی ئینگلیزیش وا دەبێ، خەڵک لە کوردایەتیی و شۆڕش دوورخەنەوە. بۆیە، « سۆن » لێی خۆشدەبێ. پاشان « زێوەر » دەگەڕێتەوە، لە ژێر دەسەڵاتی ئینگلیزەکاندا دادەنیشێ. دیارە، وەک مامۆستا « نەجمەدین مەلا »ش دەڵێ:

(مامۆستا « زێوەر »، ساڵی « 1919ز. »، لەبەرئەوەی هاوکاری شۆڕشی « شێخ مەحموود » بووە، هەڵاتووە، چۆتە کوردستانی خۆرهەڵات، لە گوندی « زەنبیل » ئەم هەڵبەستەی وتووە و ناردوویەتی بۆ حاکمی سیاسی « مێجەر سۆن ». بەمە

خۆی لە تاوانی سیاسەت پەڕاندۆتەوە. « میجەر سۆن »یش لێی خۆشبووە و هەڵبەستەکەی لە ڕۆژنامەی « پێشکەوتن »دا چاپکردووە وە کردووشیەتی بە مامۆستا لە قوتابخانەی « نموونەی سەعادەت »دا.)«30،1»
هەرچەندە، « زێوەر » بە هۆنەرێکی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەر ناسراوە، هێندێ هۆنراوەی نیشتمانیی گوتووە. بەشداریی لە خەباتی گەلەکەیدا کردووە، چەرمەسەریی چێشتووە، نیشتمانەکەی خۆی خۆشویستووە. بەڵام، کاتێ دەوڵەتی داگیرکەری عێراق دامەزراوە، باشووری کوردستانیان بە زۆر پێوە لکاندووە، « زێوەر » وەک مامۆستایەک، لە خوێندنگەکاندا کاریکردووە، گەلێ گۆرانیی و سروودی جۆربەجۆری، بۆ خوێندکارانی کورد داناوە و بە« عێراق »یدا هەڵداوە.
لە سەردەمی « زێوەر »دا، گەلێ هۆنەری زرنگ و باڵادەستمان هەبووە. بەڵام، هەرگیز باوەڕ ناکەم، هیچ هۆنەرێ بەو شێوەیە و بەقەدەر « زێوەر »، سروود و گۆرانیی بۆ « عێراق » گوتبێ. هۆنراوەی جۆراوجۆری بۆ هۆنیبێتەوە. بە پێچەوانەوە، چەندین هۆنەری ناسراو و گەورەی وەک: « ئەحمەد موختار جاف، حەمدیی ساحێبقڕان، بێکەس، پیرەمێرد، موفتی پێنجوینیی، بێخود، قانیع، شێخ نووریی شێخ سالح، گۆران، ا.ب. هەوریی، هەردیی » و گەلێکی دیکەشمان هەبووە، لەو سەردەمەی « زێوەر »دا ژیاون، بەڵام، تاکە یەک هۆنراوەیان، بۆ « خاکی عێراق، شا فەیسەڵ و ئاڵا »کەی نەگوتووە. لێرەدا دەتوانین، چەن نموونەیەک بێنینەوە:
کاتێ « شێخ مەحموود »، دژی ئیمپریالیزمی « بریتانیا » و دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق »، شۆڕشی بەرپاکردووە، کورد لە باشووردا چەوساوەتەوە. لە سەر ویلایەتی « موسڵ »، لە نێوان « ئینگلیز » و « تورکیا »دا ناکۆکیی پەیدابووە. ئا لەو کاتانەدا، ڕێفراندۆم کراوە، زۆربەی کورد، داوای مافی خۆیان کردووە. بەڵام، بە هەر فروفێڵێ بووبێ، « ئینگلیز »ەکان دەسی کوردیان، بە پەیمانی درۆ بڕیوە. لە ساڵی « 1924 »دا، ویلایەتی « موسڵ »یان، لە « تورکیا » دابڕیوە و بە « عێراق »ی عەرەبییانەوە بەستووە.
هەر چەندە، « زێوەر » لەگەڵ گەلی عەرەبدا، تاقیکردنەوەی نەبووە، لە دەس زۆرداریی و ملهوڕیی تورکەکان، داد و بێدادی بووە. بەڵام، وەک ڕووناکبیر و هۆنەرێکی کورد نەدەبوو، هەر زوو تفەنگ بە تاریکەشەوەوە بنێ، مژدەی ژیانێکی خۆش، بە کورد بدا، ئەو بڕیارەی پێ باشبێ، خۆشیی خۆی دەربڕێ، بە شان و بازووی « بریتانیا » و « عێراق »دا هەڵدا. وا بزانێ، دواکەوتوویی و چەوسانەوەی

کورد، کۆتاییپێدێ، هەر لەبەرئەوەی، لە دەس تورک ڕزگاریدەبێ. دوایش پەشیمانبێتەوە. بەڵکوو دەبوو، ڕێگەی ڕاست، پیشانی ڕۆڵەکانی گەلی باشووری کوردستان بدا، بۆ خەبات و سەربەخۆیی هانینیاندا، نەک بیگوتایە:

چ خۆشە، « حوکمی عەدالەت »، نەمانی « مەحکومیی »
چ خۆشە، ڕەفعی سەفالەت، شیعاری مەزلوومیی
لە بەینی « قەوم و میلەل »دا، چ خۆشە مەوجوودیی
چ ئافەتێکە، « حەقیقەت » بەلایی « مەعدوومیی »
چ نەگبەتێکە، ئیلاهی « جەهالەتی » میللەت
چ دەوڵەتێکە، « موئەیەد » ئەساسی ـ مەعلومیی ـ
ئەما لە سایەی « عەدنی ئیلاه و لوتفی » خوا
لە سەر خراپەی ئەم کوردە، سایەی بوومیی
لە فەیزی لوتفی خواوە، « ویلایەتی موسڵ »
ـ نەجاتی ـ بوو بە تەواویی، لە پەنجەی ڕۆمیی
بەڵێ، « نەتیجەی زوڵم و جەفایە » بۆ هەر کەس
بەرۆکی خۆی ئەگرێ، « عاقیبەت » بە « مەشئوومیی »
کولاهی « فەخری » هەموو کوردەکان، گەیشتە فەلەک
کە « تورکی »دا بە زەویدا، خەیاڵی مەوهومی
کە « عوسبەت ئەلئومەم »، ئەم « حوکمە » عادیلانەی دا
حەیاتی دا بە « عراق » و نەماوە « مەحروومیی »
بژی بە ـ عەدلەوە عوسبە ـ لەگەڵ « بەریتانیی »
چرای وولاتە، قەراریان بە « لەفزی مەفهومیی »! «47-46،1»

ئەمە، گەر شتێ بگەیەنێ، نیشانەی ئەوەیە، هوشیاریی ڕامیاریی « زێوەر »، وەک ڕووناکبیرێکی سەردەمەکەی خۆی، گەلێ لاوازبووە.

لە هۆنراوەیەکی دیکەدا، زۆر بە کوڵودڵەوە، گۆرانیی بۆ خاکی« عێراق » گوتووە. باسی سەروەت و سامانەکەی کردووە. لە کاتێکدا، زۆربەی ئەو باسکردنە، هەر بە سەر کوردستاندا دەچەسپێ. « عێراق »ی بە نیشتمانی کورد داناوە، وەک گیانێکی ڕەوان لێی ڕوانیوە و گوتوویەتی:

خاکی عراقم، سەربەسەر پڕ « مەعدەن » و دوڕ و « گەوهەر »
جێی « علم » و جێی فەزڵ و هونەر، باخاتی پڕ میوە و سەمەر
« کەوسەر » بە ناویا « جاری »یە، دڵ « عاشقی ئەنهار »ییە

« بەحر »یشی پڕ مرواریییە، شاخی هەموو پڕ سیم و زەڕ
بنوارە شاخ و کێو و دەشت، وەک سەبزەزاری ناو بەهەشت
هەر « لایەقە » بۆ سەیر و گەشت، ئایا بە « شام » ئایا « سەحەر »
شیرین وەتەنمانە « عراق »، ڕۆحی ڕەوانمانە « عراق »
ڕەنگین چەمەنمانە « عراق »، تۆزی هەموو سوورمەی نەزەر «1،98-99»

هەروەها، بە هۆنراوەیەک « جوگرافیای عراق »ی، بۆ منالانی خوێندنگەکانی کوردستان هۆنیوەتەوە. زۆر بە شانازییەوە، زاراوەی « شیمال »ی بە گوێی منالانی کورددا داوە. وا دیارە، « زێـــــومر » بە یەکجاریی بڕیاریداوە، زاراوەی « شیمال » لە بری نــــاوی شیرینی « کوردستان » بەکاربێنێ! بۆیە، بە هیچ شێوەیە، ناوی « کوردستان » نابا! لەگەڵ ئەوەشدا بڵێین: هەر باشە، هەر دوو شاری « کەرکووک » و « موسڵ »ی بە « شیمال! » داناوە و گوتوویەتی:

بە سێ « منطقە عراق » بەشکرا ، « شمال و وسط و جنوب » ناونرا
هەموو شارێکی پێی ئەڵێن: « لیوا » ، چواردە « لیوا »یە بیزانە هەروا
چوار لەم شارانە کەوتۆتە شیمال ، « سولەیمانی و کەرکووک »ی خۆشحاڵ
« هەولێر و موصڵ » شاری مەشهورن ، بە « زەراعەت و سەنعەت مەسروورن »
منطقەی وسط هەموو شەش شارە ، یەکێ « بەغدا »یە ئەڵێی گوڵزارە
« دیالی و دلێم، حلە و کەربەلا » ، شاری « کووت »یشە دووربن لە بەلا
منطقەی جنوب: ئەویش چوار شارە ، شاری « بصرا »یە لەگەڵ « عەمارە »
سێیەم: « مونتەفیک » چوارەم: « دیوانی » ، لازمە ناوی هەمووی بزانی
لیوای « دیالی » شاری « بەعقوبە » ، مەرکەزێکی زۆر جوان و « مەحبوبە »
لیواکەی « دلێم »، شاری « رمادی » ، بۆتە مەرکەزێ، لە دەشت و « وادی »
« لیوای منتفک، ناصریە »یە ،
شارێکی جوان و بە « قاعیدەیە »یە ! .. «1،102»

پاشان، باسی « سنووری عراق »ی کردووە و گوتوویەتی:

سنووری « عراق، شەرقی ئێرانە » ، « غەربی سووریە » هەر بیابانە
هەموو شمالی هی: « تورکیا »یە ، « شمالی شەرقی ئێران »ی تیایە
« جنوبی خەلیج، ئەمارەتی کوێت »
« سەحرای نەجدیشە، مەعلوم » ببێ لێت ! .. «1،102»

پاشتریش، لە شێوەی بەڕێوەبردنی کاروباری نێوخۆی عێراق دواوە، هــۆنراوەی « ئیدارەی عراق »ی پێشکەشکردووین و گوتوویەتی:

« ئیدارەی عێراق » بۆتە مەشرووتە ، حوکوومەتێکی جوان و مەزبووتە
« بەغدا پایتەختە، مەلیک » نشینە ، لەگەڵ « وەزیران، ئیدارە » بینە
« مەجلیسی میللەت، مەجلیسی ئەعیان » ، قانوون ڕێکنەخەن، بە دڵ و بە گیان
لەگەڵ ڕێکخرا « قانوون و نیظام »
« تطبیق » ئەکەن وەزیران تەمام ! .. «103،1»

لە باسی ڕووبارەکانی عێراقیشدا گوتوویەتی:

نەهری ناو عراق، « دەجلە و فورات »ن، ئەڵێی کەوسەر و ئاوی حەیاتن
« خێر و نەفعیان » ناکرێ ژمارە ، دروستە بڵێی: قەترەی « دینارە »
تێکەڵاوئەبن لای قوڕنە هەر دوو ، ئەمجا ، گومئەکەن ناوەکەی پێشوو
بە « شط العرب »، شوشرەت وەرئەگرێ، بە هەموو « نەوعێ، ئاوی » لێ ئەبڕێ
سەرچاوەی دەجلە، خواری گۆلی « وان »، بە « لیوای موصلا » دێتە وولاتمان
فورات لە ناو تورک، دێتە سووریە، لە « دێر » بۆ : « عراق »، وەستانی نییە
هەر وەک « عاشقی مەجنون و موشتاق »
هەر دووکیان خۆیان ئەکوتن بۆ « عراق » «103،1»

دەربارەی بازرگانیی دەرەوەی « عێراق »یش گوتوویەتی:

« تجارێ عراق، تجارەت » ئەکا، دراوسێکانی « زیارەت » ئەکا
ئەچێتە « نەجد و کوێت و ئێران »، « فلسطین، اردن، سووریە، لبنان »
بۆ هندستان و ئەورووپاش ئەڕوا، لەو ماڵەی « عراق » کە ئەیبێ، ئەیبا
« ئەنواعی خورما، ئەنواعی خەلە »، حەیوانی ناڵدار، سمدار بە گەلە
کەتیرە و مازوو، بنێشت و خوریی ، هەتا هێلکەی زۆر لەگەڵ مامری
لە ساڵی هەزارونۆسەدوسیوچوار ، لە موصڵەوە ڕۆیی، مامر سەد هەزار
پێنج هەزار « سندۆق »، هێلکەیش نێررا !
یا خوا ئاوابێ ـ مەملەکەتی ـ وا! .. «104-103،1»

هەروەها ، دەربارەی هاوردەی « عێراق» گوتوویەتی:

ئەوەی بۆ « عراق » دێ لە دەرەوە، « قاوە و چایی »یە بە شەکرەوە
کووتاڵی زۆر و ماڵی « عەتاریی »، عراقی پڕکرد، لای سەر و خواری
« نەوعی عطریات، قسمی مەشروبات »،
« پوول و پارەیان »، بڕی لە وولات! «104،1»

هەروەها ، دەربارەی دانیشتووانی ئەو سەردەمەی « عێراق » واتە: ساڵی «1932 » گوتوویەتی:

چوار ملیۆن ئەبێ، « نفوسی عراق » ڕووی لە زیادییە، بە ئەمری خلاق «104،1».

جگە لەو هەموو هۆنراوانەی بۆ « عێراق »ی هۆنیوەتەوە، هێندە « عێراقچێتیی »یەکەی خەستکردۆتەوە، بە جارێ شووڵی لێ هەڵکێشاوە، لە لووتکەی تێیەڕاندووە. بۆیە، بە ڕووناکیی چاوانی خۆی داناوە. هەر چەندە، هەموو خاکی « عێراق »ی عەرەبیی، یەک گردۆڵکەی تێدا نییە، بەڵام، مامۆستا « زێوەر »ی موچەخۆری دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق »، هەموو چیا و دەشتەکانی باشوور، کە گیانی پێ دەبەخشێ، لە کوردستانی دابڕیوە و بە موڵکی « عێراق »ی داناوە. ئینجا تا توانیوێتی، پڕ بە دەم هاواریکردووە، بە بژی بژی، « شا فەیسەڵ »ی بۆ بەرقەرار کردووین، بە ئاوازێکی خۆش و بە مۆسیقایەکی جوان، گۆرانیی بۆ « عێراق » چڕیوە و گوتوویەتی:

ئەی « عراق »! ئەی « عراق »م! ئەی نووری چاوان!
چەندە جوانی، لە نەزەردا بوویتە گوڵشەنمان
لە « شمال » و لە « جنوبا، مەنظەرەی فەتان »
دانیشتووانت وەک برامن ، وەک برای هاوجان
شاخەکانت، دەشتەکانت، « ڕۆح » ئەبەخشێ پێم
ئاوی « ساف »ت، جێی « طەواف »ت، لادەبا « ئەحزان »
ئاگری ـ عشقت ـ لە دڵدا، ڕۆشنە بۆمان
تۆ « حەیاتی »، جێی بەراتی، « مەنبەعی ایمان »
هەر بژی « فەیصەڵ ملک، ابن الملک، این الملک »
ـ الی نبی، نسلی عەلی، لە بنی عدنان ـ ! .. «122-121،1»

لە کۆتاییشدا، بە کامی دڵ، گۆرانیی بۆ ئاڵای « عێراق » چڕیوە. بە ناوی گەلەوە دواوە و گوتوویەتی: ڕەنگی سوور و سپی و سەوزی ئاڵا، چاوی گەل گەشدەکا، خۆی بە پاسەوانی ڕادەگرێ، بە ئابڕووی گەلی دەناسێ، بە ڕێزەوە لە بەریدا ڕادەوەسێ، دەسی سڵاوی بۆ بەرزدەکاتەوە و دەڵێ:

ئەی « عەلەمی » بەرز و بڵندی وەتەن، خاکی قەدەمتە، سەری دوور لە بەدەن
ئەی عەلەمی سوور و سپی و سەوز و ڕەش، دیدەیی میللەت، بە تەماشاتە گەش
ئەی عەلەمی خاصی « عراقی عەزیز »، لەنجەی تۆ، جیلوەی تۆیە « تەمیز »
« ڕۆحی منە، حاریسە » بۆ سێبەرت، باڵی « ملائیک »، بووەتە ئەفسەرت
تۆی شەرەفی میللەت، هۆردووی عراق ، « نصرەتی حەق یارتە بالاتفاق »

لازمە بۆ ئێمە لە ڕووتا « سەلام »، « یا علم النصر لک الاحترام »!.. «122،1»
ئەم کۆمەڵە هۆنراوەیەی « زێوەر »، لەو سەردەمەدا بۆ « عێراق »ی گوتووە، هەر هۆنەرێکی دیکە، لەم سەردەمەدا بیگوتایە، بە دەیان ناووناتۆرەی خراپیان دوادەخست، مۆری ناپاکیی و جاشایەتییان پێوەدەنا! کەچیی، سەرەڕای ئەو هەموو « عێراقچێتیی » و پیاهەڵدانە، « زێوەر » خۆی تووشی ناکۆکیی یەکی پڕ لە سەیروسەمەرە کردووە. گەر یەکێ ئەم هۆنراوانەی پێشووی بەرچاو نەکوتایە، دەیگوت: ئەم پیاوە، کوردێکی تەنگەتیلکە و نەتەوەپەرستبووە! چونکە، داوای جیابوونەوەی کردووە. سەیر ئەوەیە، هۆنراوەی « ماڵ جوێکردنەوە »ی لە ساڵی «1924 »دا داناوە، کەچیی، هێندێ لەو هۆنراوانەی پێشووشی، هەر لە هەمان ساڵدا یا کەمێ دواتر گوتووە! با بزانین، ماڵی لەگەڵ کێ بەشکردووە؟ بۆچی ماڵی جیاکردۆتەوە؟

یابە! فەرزەن، تۆ شای سەر زەمینی
ڕازیم بە بەشی خۆم و « مسکێنی »
« دەجلە و فوڕات »، با هەر بۆ خۆت بێ
منیش، « کوردوستان » شاخی ڕەنگینی
هەواکەی « شاهۆ »، ئاوەکەی « قەندیل »
لائەبا لە کورد، ئێشی برینی
قەت ڕێک ناکەوێ، دەس لە مل یەککەن
« حنتوش حلاوی » و ڕەسووڵ « سیرێن »یی
من لام باش نییە، سواری شانم بی
وا عەرزت ئەکەم، هەر بە شیرینیی
خورمای خۆت بۆ خۆت، مێوژم بۆ خۆم
« لکم دینکم و لی دینی » «36-35،1»

گەر یەکێ بە تەواویی، لە ناوەڕۆک و باوەڕی ئەو هۆنراوەیە وردبێتەوە، ڕەنگە بڵێ: ئەوەتەی « زێوەر » هەیە، داوای جیابوونەوە و دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیی کردووە! یا بە هەر جۆرێ بێ، تەنیا دەیەوێ، لە کولانە وێرانەکەی خۆیدا بژی و بحەوێتەوە. کەس نانێکی هەرزنی، لەگەڵ دوولەت نەکا! بۆیە، گریمان « یابە »ی عەرەب خۆی بە شای سەر ڕووی زەوی داناوە، ئەم وەک کوردێ، بەو بەشەی خودا داوێتێ، قایلبووە و هیچی دیکەی نەویستووە. تەنانەت، هەر دوو ڕووباری « دیجلە و فورات »یش، کە لە باکووری کوردستان هەڵدەقووڵێن و موڵکی کورد خۆین، هەر

لەبەرئەوەی بە تەنیـا بژی، پێشکەشـیکردوون! چونکە، ئەو چیـای سـەرکـەش و ڕەنگینی کوردستانـی هـەبێ، هەوای سازگاری چیای « شاهۆ »ی « هەورامان » و ئاوی سـارد و کـەڵەتەزێنی شـاخـی « قـەندیل »ی هـەبێ، ئیدی ئەو دوو ڕووبارەی بۆچییە؟!! هەڵبەتە، ئەمانەش هـەموویان دەتوانن، دەرد و ژانەکانی لە بیربەرنەوە.
جگە لە هەموو ئەوانەش، پێی وابووە، « حـەنتوش »ی عەرەبی دانیشـتووی شـاری « حیللە »ی ناوەڕاستی « عێراق »، لەگەڵ « ڕەسـووڵ »ی کوردی، خەڵکی گونـدی « سیرێن »ی « شاربازێڕ »، لە باشووری کوردستـان، هەرگیز پێکەوە هەڵ ناکەن و بە ئاشـتـیی ناتوانن، سـاتـێ پێکەوە بژین. بۆیە، بە ڕاشـکاویی، باوەڕی خـۆی دەربڕیوە، گەر مێوژی کوردستـانـی هـەبێ، خورمـای عـەرەبستـانی ناوێ، هـەر وەک خـواش دەفـەرمـوێ: هـەر کـە س و هـەر گـەلەی ئـایینی خـۆی بۆ خـۆی و لە سـەر بیروباوەڕ و ئایین، بەگژ یەکدیدا مەچن!
جا ئێستە بۆمان هـەیە، لە خۆمان بپرسـین، « زێوەر » بۆچی، گۆرانیی بۆ برایەتیی کورد و عـەرەب گـوتووە، کە « حـەنتووش » و « ڕەسـووڵ » پێکەوە ڕێک ناکـەون؟!! بۆچی ئەو جۆرە هۆنراوانەی، بۆ خاکی عێراق و ئاڵاکەی هۆنیوەتەوە، کە هــەوای « شـاهۆ » و ئاوی « قەندیل »ی ویستووە؟!!

تێبینیی لە سەر گوتارەکە :

* لە ڕاستییدا، « زێوەر »ی هۆنەر، لە گردی « جۆگە » نێژراوە. ئەم زانیارییـەش، « مەحموود زێوەر »ی کوڕی هۆنەر بۆی ڕاسکردمەوە.

1* ئەم هۆنراوەیە، لەگەڵ ئەوەی لە نێو « سروود »دا چاپکراوە، زۆر جیـاوازییـان هەیە. من لێرەدا، لەسەر دیوانەکەی خۆی ڕۆشتووم.

سەرچاوەکانی گوتارەکە:

1. زێوەر، هۆنراوە، سـۆزی نیشـتـمـان، چاپی یەکەم، چاپخانەی مـەعاریف، بەغدا، 1958.
2. عـەلادین سوجـادیی، مێـژووی ئەدەبی کوردی، چاپخانەی مـەعـاریف، سردشت، پەرتووکخانەی زانیاری، خرداد، 1361.

2. شـــێوە و شـــێواز :

لە وەلامی سیپارەکەی « بەرزنجیی »دا، هەوڵدەدەم، چ لە ڕووی شێوە و شێواز، چ لە ڕووی بابەت و ناوەڕۆکەوە، گەلێ شت ڕوونکەمەوە. بۆ ئەوەی، هەم خۆی کەڵک لە هەڵەکانی وەرگرێ. هەم خوێنەرانی هێژاش، لە نێوان هەر دوو لامـاندا سەرپشکبن. چونکە، وا نەدراوە، هەر وا بە ئاسانیی پێنەکرێ!

هەروەها، هەوڵدەدەم، بەپێی زنجیرەی باسەکان، هەرچی لە دیزەکەیدا بێ، دەریبێنم، تا، ئەوەی لە ژێر بەرە شرەکەیدایە، ئاشکرایکەم. هەموو ئەو هەلانە پیشاندەم، کە « بەرزنجیی » کردوونی. بۆ ئەوەی، کارەکەشمان سەرکەوتووبێ، وەک مشتێ لە خەرواری هەڵەی « زمانەوانیی، ڕێنووس، دارشتنی لاواز و ووشەی عەرەبیی »، چەن نموونەیەکی گرنگ، لە سیپارەکەی هەڵدەبژێرم. چونکە، گەر لە هەموو هەڵەکانی سیپارەکەی بدوێم، ئەوا دەبێ، وەلامەکە زۆر درێژترکەمەوە.

1/2. لە بەرگەوە بۆ بەرگ :

گەر سەرەتا، تەماشایەکی بەرگی سیپارەکە بکەین، دەبینین: تەنانەت، ناوەکەی خۆشی بە هەڵە نووسیوە. چونکە، « سەید » و « بەرزنجی »، هەر دووکیان بە دوو « ی » دەنووسرێن. واتە: « ئەحمەد سەیید عەلی بەرزنجیی »، جگە لەوەی، ناونیشانی سیپارەکەشی، لە ڕووی زمان و ڕێنووسەوە، هەر بە هەڵە دادەنرێ. چونکە، « پێویستی » بە دوو « ی » و « پێویستنین » نێگێتڤە بە جیا و «عێراقچێتی » بە دوو « ی » دەنووسرێن. جگە لەوەی، نیشانەکانی خاڵبەندیی، لە نووسینەکەیدا پێڕەو نەکردووە. بۆ نموونە: « زێوەر » وەک ناوی مرۆڤ دەبێ، لە ووشەی ئاسایی جیاکرێتەوە و لە نێوان دوو کەوانەدا بنووسرێ. بەلام، ئەو، ئەو لایەنەی فەرامۆشکردووە. واتە: ناوی سیپارەکەی دەبووایە، بەم شێوەیە بووایە: پێویستیی ئەو شیعرانەی پێویست نین لە وەلامی عێراقچێتیی یەکەی « زێوەر »دا.

هەروەها، بەرگی یەکەمی سیپارەکەی، لەگەڵ بەرگی دواوە، کەمێ جیاوازییان هەیە. لە پێشەوە نووسیویتی: (پێویستی ئەو شیعرانەی پێویستنین لە وەلامی عێراقچێتیەکەی زێوەردا). کەچیی، لە پاشەوە تەنیا بەشی یەکەمی ناونیشانەکەی، بۆ ئینگلیزیی وەرگێڕاوە، واتە: The Necessity of the Un - Necessary poems و بەشەکەی دیکەی وەر نەگێراوە، کە « لەوەلامی عێراقچێتیەکەی زێوەردا »یە! جگە لەوەی، بە ئینگلیزیی «A Critical Study»

بۆ زیادکردووە، کە لە بەرگی پێشەوەدا نییە! دیارە، ڕووی نەهاتووە، ئەو قسە هەلەقومەلەقانەی خۆی، بە « لێکۆڵینەوەیەکی ڕەخنەگرانە » دابنێ. بۆیە، بە کوردییەکەی هیچی نەنووسیوە. وای زانیوە، کەس ئینگلیزییەکەی ناخوێنێتەوە و هەستی پێ ناکا! خۆزگە، ڕەخنەیەکی بەجێی بگرتایە، هێندێ لە هەڵەی زمانەوانیی و بۆچوونەکانمی دیاریکردایە، تا کەڵکم لە هەڵەکانی خۆم وەرگرتایە.
جا ئەو کاتە، پێش هەموو کەسێ، خۆم دەسخۆشانەم لێ دەکرد و کۆڵێ سوپاسم دەکرد! ناوی « سلێمانی »، لە « سلێمان »ەوە هاتووە. « سلێمان »یش ناوی مرۆڤە. دەبێ، جیاوازیی لە نێوان « سلێمان »ی مرۆڤ، « سلیمانیی » ناوی شاردا بکرێ. بۆ نموونە دەڵێین: « سلێمانی کوڕی عەلی ». بەلام، کە بە دوو « ی » نووسرا، وەک « سلێمانیی »، ئەوا یەکسەر دەزانین، مەبەس لە ناوی شارە و لە ڕووی ڕێنووسیشەوە هەڵە نابێ!
لە لاپەڕە دووودا نووسیوێتی: « سلێمانی/کوردستان عێراق ». لە ڕووی زمانەوە، گەر « کوردستان » هی « عێراق » بێ، ئەوا دەبێ، بنووسین « کوردستانی عێراق » خۆ گەر « بەرزنجیی » بڵێ: مەبەسم ئەوەبووە، بڵێم: هەرێمی « کوردستان » و دەوڵەتی « عێراق »، ئەوا دەبووایە، نیشانەکانی خاڵبەندیی بەکاربێنایە و بینووسیایە: « کوردستان ـــ عێراق »، ئەو کاتە ڕاستربوو.
ئینجا، با بە شێوەیەکی گشتیی، لە شێوەی نووسین و هەڵەی زمانەوانیی سیپارەکەی بدوێین. « بەرزنجیی »، سیپارەکەی بە ڕێنووسێکی کۆن و هەڵە نووسیوە. هێندێ هەڵەی چاپی تێدایە. زۆر هەڵەی زمانەوانیی کردووە. بە زمانێکی کلاسیکیی نووسیوێتی. گەلێ ووشەی بیانیی بەکارهێناوە. بە شێوازێکی عەرەبیی لاواز دایڕشتووە. بە شێوەیە لاوازیی پێوە دیارە، پەنا بەخوا، دەڵێی عەرەبێکی دەشتەکیی « عێراقچیی » نووسیوێتی و فێری زمانی کوردیی بووە!
هەروەها، هێندێ کۆپلەی لە نووسینەکانەوە وەرگرتووە، بە شێوەیەکی دەسپاکانە نەیگواستوونەتەوە. با بزانین، چۆن؟!!

2/2. هەڵەی چاپ :

« بەرزنجیی »، سیپارەکەی هێندە بە پەلە نووسیوە و چاپکردووە، وای زانیوە، گەر زوو وەلام نەداتەوە، چاوی خوێنەر بەو « بەرزنجیینامە »یە ڕوون نەکاتەوە، ئیدی لە لایەکەوە، « زێوەر » لە گۆڕەکەی خۆی سەر دەردێنێ، یەخەی دەگرێ و گلەیی لێ دەکا. لە لایەکی دیکەشەوە، هەم دینگە سەرەکییەکانی بیری قرچۆک و نامۆی « عێراقچێتیی » دەلەقێ و دەتەپێ. هەم خێرا لە جێی ئەو، دەوڵەتێکی کوردیی لە

باشووری کوردستان دادەمەزرێ! لەبەرئەوە، فریای ئەوە نەکەوتووە، دوای تایپکردنی سیپارەکەی، کەمێ بە نووسینەکەی خۆیدا بچێتەوە، هەڵەکانی چاپی لێ بژارکا. بۆیە، بە دەیان هەڵەی چاپی تێدایە. بۆ نموونە: « سایسی، هربەدەر، گوزمرانیا، حوکمەت، تاوتۆ ، مامستا، گوزمرانیا، سەنگەرکورینی، کست و کاڵ، لاکردا، رەش دەچۆروە، بەچەنشنی، ناتەواوەی، لەناوەرساتی، تروکیاو، بڕوودا، بێگوەمان، تەمموز، کۆتۆ زنجیر، نمەونەی، وا دیامر، هەڵنگاریێ، تاوتۆو ... تاد »

3/2. ووشـــەی بیانیی :

لای خۆی، دەوروبەری سی ساڵێ دەبێ، مامۆستای خوێندنگەی سەرەتاییە. وانە بە منالانی کورد دەڵێتەوە و فێری زمانی کوردییان دەکا. خۆشی بە نووسەر دادەنێ، چەندین گوتار و نامیلکەی بڵاوکردۆتەوە. کەچیی، تازە بە زمانێکی تێکەڵی نیوە کوردیی ــ عەرەبیی دەنووسێ. هەر دەڵێی، مەلای مزگەوت و نووسەرە کلاسیکییەکانی کوردە، بە هەڵە لە سەدەی بیستدا لەدایکبووە! لە هێندێ شوێنیشدا، دەڵێی فەرهەنگی زمانی « کوردیی ــ عەرەبیی »، بۆ منالانی کورد داناوە. چونکە، واتای هێندێ ووشەی کوردیی، بە عەرەبیی نووسیوە، تا برا کوردەکانیشی لە کوردییەکەی بگەن. وەک ئەوەی، تەنیا هەر خۆی، واتای ئەو ووشانە بە کوردیی بزانێ!

جگە لەوەی، پێویستی نەدەکرد، ئەو هەموو ووشە بیانییانە بەکاربێنێ، چونکە، واتاکانیان زۆر لە مێژە، لە زمانی کوردییدا هەن. لە هەمان کاتیشدا، نەیزانیوە یا نەیتوانیوە، کوردییەکەی بە شێوەیەکی گونجاو بەکاربێنێ. بۆ نموونە: ئەم ووشە بیانییانەی، چەندین جار لە سیپارەکەیدا دووبارەکردۆتەوە. « شاعیر، زوڵم، مولحەق، قەدەرێک، حوکم، مەلیک، هاوسنف، قەڵەم، ڕادە، ئەدەب، حورمەت، قەبر، دیفاع، حەرام، وەفا، کامیل، دنیا، عونسور، منەوەر، ئەمەل، عیبرەت، قەریحە، وەکیل، ڕەئیس، ئیعلان، ویقار، ئاغر، شەمع، عەسر، مەجلیس، لەعنەت، قەسەمخۆر، زەڕە، ختورە، فەرد، قەوم، عادیلانە، فەزا، تورەقی، سیارە، مەسائیل، الوضع السائد، وەزع، حوکمڕان، ئیدارە، زەمان، حاڵەت، منافق، محسنات البدیعیە، ئینکار، مانا و مەعنا، مجرد، تعیلمی، حکومەت، خەیاڵ، کتێب، ئەمانەت، عەشایەر، مەرکەزی، تەماع، خزمەت، نەفسیەت، قانون، تەبعی، تورەهات،، ئانی، مستجدات، علم الممکنات، یعنی، تەجاوز، بۆرە ثوریە، العمق الاسترتیجی، حرب طویله الامد، اضرب و اهرب، سەعات، موحاکەمە، نوور، مسایەرە، مهادەنە، کەیف، مولتەزیم، مەسەلە، واقیع، حەسرەت، ڕەفز، قەدح،

مەحەک، ساحە، حیزب، تۆمەت، مەیدان، ئینساف، لامەرکەزی، عوسبە، لغات محلیە، زاتی و موضوعی، موقەتتەر، فاحیشە، ردالاعتبار، وەتەن، شەتر، عەجز، ئەخیر، حەلاڵ، عەزرەت، ئاقیبەت، تەحلیلات، تەجرەبە، کەسیف، زەلیل، جومعە، ئەحواڵ، زەحمەت، خاتر، مەنطیق، سەقەت، دار المعلمین، تەمووز، حەقیقەت، ئیجاب و سلبی، ئیشارە، مستوسف، خەفەر، لزوم، مەحزەر، تەسلیم، ثقافە، مکافئە، عەریزە، اسنحالە، متواضع، واسیتە، الریاح هبت بما لا تشتهی السفن، حیساب، وەحشی، حوکم زاتی، غەیرە، ماقولیەت، شەرەف، ناموس، منطقە، ئەسڵ، حاڵی، لەوحە ... تاد » جا، گەر کوردییەکی باشی بزانیایە، چۆن ئەو هەموو ووشە بیانییانەی بەکاردێنا؟! باشتر نەبوو، لە بری ئەوەی خۆی ماندووکا و ئەم شاکارە بەرزە بنووسێ، کەمێ خۆی فێری زمانی نووسین بکردایە، تا کەڵکمان لە زانیارییەکانی وەرگرتایە!

4/2. ڕێنووس:

دەربارەی ڕێنووسی زمانی کوردیی، تا ئەوڕۆ گرفتێکی زۆرمان هەیە. چونکە، کورد وەک هەرگیز، لە هیچ شتێکدا یەکگرتوو نەبووە و نییە، هەروەها، لە ڕێنووسەکەشیدا، هەر یەکگرتوو نەبووە و نییە. بۆیە، لێرەدا ناچاردەبم، کەمێ بە درێژیی لەو باسە بدوێم. هێندەی پێوەندیی بە وەڵامەکەی « بەرزنجیی »یەوە هەبێ، لە سەرەتادا ڕوونیکەمەوە.

(بە باوەڕی من، لەبەرئەوەی نووسینی کوردیی، هێشتا بە تەواویی یەکی نەگرتووە، بۆیە، هەر نووسەرێ چۆنی بوێ، وا دەنووسێ. لەبەرئەوە، ئەوڕۆ سێ جۆر ڕێنووس لە نووسینی کوردییدا بەدیدەکرێ:

1. ڕێنووسێ، بنچینەکەی لە سەر چاوگ دامەزراوە. وەک ئەوەی هەر ووشەیەک، گەر چاوگ بوو، بەسەریەکەوە دەنووسرێ. گەر، وەک کرداریش بەکارهێنرا، ئەوا ڕەگەکەی بە جیا و کردارەکە بە جیا دەنووسرێن. واتە: هەموو ووشەیەک، جگە لە چاوگ، بە جیا دەنووسرێ، بێ ئەوەی، گوێ بە واتاکەی بدرێ. بۆ نموونە:

« پاککردن، چاککردن، بانگکردن، هەڵوەشاندنەوە، هەڵگێڕانەوە، خۆتێهەڵقورتاندن، تێداچوون، ... تاد ». ئەمانە هەموویان چاوگن، پێویستە، بەسەریەکەوە بنووسرێن. بەڵام، کاتێ گەردانیاندەکەین و بە شێوەی کردار بەکاریاندێنین، وایان لێدێ: « پاکم کردەوە، پاکی کردەوە، پاکیان کردەوە، پاکی دەکەمەوە، پاکی دەکاتەوە، پاکی دەکەنەوە. هەڵم وەشاندەوە، هەڵی وەشاندەوە، هەڵیان وەشاندەوە، هەڵی دەوەشێنمەوە، هەڵی دەوەشێنێتەوە، هەڵیان

دەوەشێننەوە. خۆم تێ هەڵ قورتاند، خۆی تێ هەڵ قورتاند، خۆیان تێ هەڵ قورتاند، خۆمی تێ هەڵ دەقورتێنم، خۆی تێ هەڵ دەقورتێنێ، خۆیانی تێ هەڵ دەقورتێنن ». هەروەها، بۆ ووشەکانی دیکەش، هەر بەو شێوەیە دەبێ. لێرەدا دەبینین، لە هەموو ووشەکاندا، ڕەگی چاوگەکە یەک شتە، وەک « پاک و هەڵ ». ئەویش بەگوێرەی « کات، بکەر، تاک و کۆ » پاشگری وەک « ی ، م ، یان » وەردەگرن و واتای ووشەکان دەگۆڕێن.

2. ڕێنووسێ، بنچینەکەی لە سەر واتای ووشە دامەزراوە. وەک ئەوەی هەر ووشەیەک، گەر واتایەکی تایبەتیی ببەخشێ، بێ ئەوەی گوێ بە سیستێمی چاوگ و ڕەگەکەی بدرێ، هەمووی پێکەوە دەنووسرێ. واتە: گەر چەن ووشەیەک، یەک واتایان بەخشی، لە تەنیشت یەکدییەوە دەنووسرێن. بۆ نموونە:« پاککردنەوە یا پاککردن ـ پاکمکردەوە، پاکیکردەوە، پاکیانکردەوە. پاکیدەکەمەوە، پاکیدەکاتەوە، پاکیدەکەنەوە. هەڵوەشاندنەوە ـ هەڵموەشاندەوە، هەڵیوەشاندەوە، هەڵیانوەشاندەوە، هەڵیدەوەشێنمەوە، هەڵیدەوەشێنێتەوە، هەڵیاندەوەشێننەوە. خۆتێهەڵقورتاندن ـ خۆمتێهەڵقورتان، خۆیتێهەڵقورتان، خۆیانتێهەڵقورتان، خۆمیتێهەڵدەقورتێنم، خۆیتێهەڵدەقورتێنێ، خۆیتێهەڵدەقورتێن ». ئیدی بەو شێوەیە، ئەم سیستێمە، بۆ هەموو ووشەکانی دیکەش پێڕەودەکرێ.

بۆ ئەوەی، بەگوێرەی ئەم سیستێمە، هەموو ووشەکان بە ڕاستیی بنووسین، گەر نەمانزانی، ووشەیەک چۆن دەنووسرێ، پێویستە، بۆ چاوگەکەی بگەڕێینەوە. پاشان وردیکەینەوە. بۆ نموونە : ووشەی « هەستان ـ هەستاندن یا هەڵسان ـ هەڵساندن » چاوگە. گەر بمانەوێ، بە پێی کرداره جیاوازەکانی و کات بینووسین، بەم شێوەیە دەبێ: « هەستام ـ هەڵسام، هەستا ـ هەڵسا، هەستان ـ هەڵسان. هەڵدەستم ـ هەڵدەسم، هەڵدەستێ ـ هەڵدەسێ، هەڵدەستن ـ هەڵدەسن. هەڵمسێنە، هەڵیسێنە، هەڵیانسێنە. هەڵمسێنن، هەڵیسێنن، هەڵیانسێنن ». بەڵام، هێندێ کەس دەنووسن: « هەڵمبستێنە، هەڵیبستێنە، هەڵیانبستێنە. هەڵمبستێنن، هەڵیبستێنن، هەڵیانبستێنن ... تاد ». بە باوەڕی من، ئەم شێوازەی دووایییان، جگە لەوەی لە سەر زبان قورسە، بە هەڵەش دادەنرێ، چونکە چاوگەکە لە بنەڕەتدا، پیتی « ب » تێدا نییە، لەبەرئەوە نابێ، ئەو پیتە زیادکرێ.

3. هێندێ نووسەر، هەر دوو شێوەکەی پێشوو تێکەڵاودەکەن. وەک ئەوەی، ووشەی پاککردنەوە، جارێ بە شێوەی چاوگ دەنووسن، جارێکی دیکەش، لە سەر بنچینەی واتا بەڕێوەدەڕۆن. لەبەرئەوە، هێندێ جار دەنووسن، « پاکی دەکەمەوە »،

لە هێندێ شـــوێنی دیکەشـــدا دەنووسن، « پاکـــیـــدەکـــەمـــەوە ». واتە: لە نووسینەکانیاندا، دوو جۆرە ڕێنووس پێڕەودەکەن. ئەم شێوازە لە هیچ ڕوویەکەوە ڕاست نییە. چونکە، پتر سەر لە خوێنەر و نووسـەرە لاوەکانمان دەشێوێنێ.) «426-424،28»

هەروەها، (هێندێ کـەس هەن، دەیانەوێ، پێڕەوی ڕێبـازی ڕێنووسی نوێ بکەن. بەڵام وا دیارە، زۆربەیان بە تەواویی، لە زمـانی کوردییدا شـارەزا نین. بۆیە، گوێ بە هیچ ڕێوشـوێنێکی ڕێزمـان و زمـانـەوانیی نـادەن. ئەز پێـموایە، نابێ، هەر لە پێناوی ئەوەی بەسـەریەکـەوە بنووسین، ئیـدی هەرچی لە زمـانەکەمـاندا هەیە، بە سەر یەکدیدا بیانترشێنین و گوێ بە هیچ نەدەین. بۆ نموونە:

نابێ بنووسین، کـارەکـەیبـەئەنجـامگەیاند، بەڵکوو دەبـێ بنووسین، کـارەکـەی بە ئەنجامگەیاند. هەروەها، ئیشەکەیجێبەجێکرد ـــ ئیشـەکەی جێبەجێکرد. زۆربەی نووسـەران، « ئەمشـەو، یەکەمـجـار، کەمـجـار ... » بەم شێوەیە دەنووسن، بەڵام وەنەبێ، گـەر زۆربە کـارێکیـانکرد، ئیـدی هـەڵە نەبێ! چونکە، هـەر یەکێ لەو زاراوانە، لە دوو ووشـەی جیاواز پێکهاتوون. وەک : « ئەم » و « شـەو »، « یەکـەم » و « جار »، « کەم » و « جار »، کە هەر یەکەیان پێناسـەی تایبەتیی خۆیان هـــەیە. « ئەم » ناوی هێمایە، « شەو » ناوە و بۆ کات بەکاردێنرێ. « یەکەم » ژمێرەیە و بە ئاوەڵناو دادەنرێ و « جار »یش هەروەها. « کەم » ئاوەڵنـاوێکە باسی شتێکی دیکە دەکا، « جـار » بۆ ژمـاردن دەبـێ. لەبەرئەوە دەبێ، بە جـیـا بیـانووسین. جا گـەر وا نەبێ، ئەدی بۆچی بەسـەریەکـەوە نانووسـین: « ئەوشـەو، دووەمـجـار، زۆرجـار، هێندێجار ... »

لەوانەیە، هـێندێ بڵـێن: ئەدی زاراوەی « ئەمـــڕۆ یا ئەوڕۆ »، بۆ بەو شـێـوەیە دەنووسـرێ؟ سـەرەتا دەبێ، بزانین، ئەمـە لە کـوێوە هـاتووە؟ « ئەمـڕۆ یا ئەوڕۆ » بارێکی جیـاوازی تایبـەتیی خۆیان هەیە. چونکە « ئەمڕۆ یا ئەوڕۆ » ووشـەیەکی لێکدراوە، لە « ئەم یا ئەو » و « ڕۆژ » پێکهـاتووە. بەڵام، پیـتی « ژ » قـرتێنراوە، کـورتکراوەتەوە و وەک ووشـەیەکی نوێ داتاشـراوە، تا « ئەمڕۆ یا ئەوڕۆ »ی لێ دەرچووە. ئەو چەن نموونەیەی پێشووش، بە چەن ووشـەیەکی لێکدراو و داتاشـراو دا نانرێن!

تەنانەت، کـاتێ بە سـەریەکیـشـەوە دەنووسین، بە هیچ شــــێـوەیە نـابێ، « ناو، ڕاناوی سـەربەخۆ، کردار، ئامـرازەکـانی پێوەندیی و لێکدەر »، پێکەوە بلکێنین. چونکە، ئەو کاتە، جیاوازیی لە نێوان ئەو ووشـە کرنگانەی زماندا نامێنێ، بەڵکوو

دەبێ، هەر یەکەیان بە جیا بنووسرێن. بۆ نموونە: « سولەیمانیخۆشە، عەلیقۆزە، لەدوورەوەهاتم، هانی جوانرۆمدا. » ئەم شێوە رێنووسە هەڵەیە و نابێ، بەم شێوەیە بنووسین. چونکە، گەر وا بنووسین، دیارە تەنیا دەمانەوێ، ئەوە بسەلمێنین، رێنووسێکی نوێمان بۆ زمانی کوردیی داناوە!!! ئەم پێکەوە نووسینانە، بە گوێرەی « راناوەکان، پیتەکان، پێشگر و پاشگرەکان، ناوی مرۆڤ، ئاژەڵ، باڵندە، رووەک، جێگە » دەگۆڕێ. دیارە، هەر چی ناوی « مرۆڤ، ئاژەڵ، رووەک، شتومەک و کەلوپەل » هەیە، بەسەریەکەوە بنووسرێن، گەلێ جوانتر و باشترە. هەر چەندە، لە چەن پیت و ووشەیەکیش پێکهاتبن، هەر یەک واتا دەگەیەنن. وەک: « دلئارام، کرێکار، جگەرخوێن، جاڵجالۆکە، هەزارپێ، شەنگەسوورە، دارکونکەرە، لاولاو، شاتوو، تووترک، گۆیژەرەشە، حێلومێخەک، ملوانکە، بازیبەند، پلپلە، سیاچەمانە، ئاویسەر، تەنگیسەر، چلچرا، بەرگەسەرین، گوڵدان ...تاد » نەک: « دڵ ئارام، کرێ کار، جگەر خوێن، جاڵ جالۆکە، هەزار پێ، شەنگە سوورە، دار کون کەرە، لاو لاو، شا توو، توو ترک، گۆیژە رەشە، حێل و مێخەک، مل وانکە، بازی بەند، پڵ پلە، سیا چەمانە، ئاوی سەر، تەنگی سەر، چل چرا، بەرگە سەرین، گوڵ دان ... تاد ».)«28،427-428»

جا گەر ئێستە، سەرنجێکی ورد، لە سیپارەکەی « بەرزنجیی » بدەین، زۆر بە ئاشکرا بۆمان دەردەکەوێ، هیچ جۆرە رێنووسێکی پێرەو نەکردووە. بەڵکوو، تەنیا هەر بە شێوەیەکی هەرەمەکیی دایگرتۆتەوە، وەک بڵێی، رێنووسێکی تایبەتیی داناوە! بە ئارەزووی دڵی خۆی، « ئامرازەکانی پێوەندیی و لێکدەر، ناو و راناوی لکاو و نەلکاو »ی پێکەوە نووساندووە، بێ ئەوەی، نیشانەکانی خاڵبەندییشی بەکارهێنابێ! جگە لەوەی، شارەزای رێنووسی کوردیی نوێ نییە، لە زۆر جێگەی نووسینەکەشیدا ویستوویەتی، وا خۆی بنوێنێ، دەسەڵاتی بە سەر رێنووسی کوردیی نوێدا دەشکێ. بۆیە، لەو شوێنانەی پێویستبووە، بەسەریەکەوە بنووسێ، بە جیا نووسیویتی. لەو شوێنانەشدا پێویست نەبووە، بەسەریەکەوە بنووسێ، بەسەریەکەوە نووسیویتی! لەبەرئەوە، هەڵەیەکی زۆری کردووە. لێرەدا، چەن نموونەیەک لە سەر هەڵەکانی دێنمەوە و شێوە راستەکانیشی لە بنەوە دەنوسم:

(لەو منەومرو شاعیرانەی بەدەوری شێخەوەبوون.)«7،3»

لەو منەوەر و شاعیرانەی، بە دەوری « شێخ »ەوە بوون.

(کێ فەرمان و ئاگادرای و رێنمایی یەکانی دەسەڵاتی تازەی بەکوردی دەکردو تیابلاودەکردەوە؟)«7،3»

کێ فەرمان و ئاگادرایی و ڕێنماییەکانی، دەسەڵاتی تازەی دەکرد بە کوردیی و بڵاویدەکردەوە؟

(کەشێخ تیاهاتەوە ناوشار)«8،3»

کە « شێخ » تیا هاتەوە ناو شار. جگە لەوەی نازانم، ئەوە چۆن کوردیی یەکە، تیا هاتەوە؟ ڕاستر وایە، بینووسیایە: کە « شێخ » هاتەوە ناو شار.

(ئەمە بۆ خۆی شیعرێکی سیاسی وەهایە کەئەوسێ دێرە هاوتایی دەیان پەڕەی وتارێکی مێژوویی و سایسی دەکات.)«15،3»

ئەمە بۆ خۆی، شیعرێکی سیاسیی وەهایە، کە ئەو سێ دێڕە، هاوتای دەیان پەڕەی وتارێکی مێژوویی و سیاسیی دەکات.

(شاعیرانی کورد هەتا بیستەکانی ئەم چەرخە تێکڕا لەسەر ئەوە کۆکبوون کەدژ بەبێگانەی داگیرکەرو هەواداری قەوم و میللەتەکەیانبن)«16،3»

شاعیرانی کورد، هەتا بیستەکانی ئەم چەرخە، تێکڕا لە سەر ئەوە کۆکبوون، کە دژ بە بێگانەی داگیرکەر و هەواداری قەوم و میللەتەکەیان بن.

(لامباشەو لامباشنیە)«23،3»

لام باشە و لام باش نییە.

یا لە چەن شوێنێکدا نووسیوێتی: « یەکەمجار، هیچکام، وەیا، هەربۆ، خۆکە، هەرچاوگێران، لەهەر، ئەوەشبکەین، کەبەهەڵەشدا، مەریواندەکات... تاد » ئەم جۆرە پێکەوە نووسینانە، زۆر هەڵەیە و دەبێ، بنووسرێ: یەکەم جار، هیچ کام، وە یا، هەر بۆ، خۆ کە، هەر چاوگێران، لە هەر، ئەوەش بکەین، کە بە هەڵەشدا، مەریوان دەکات... تاد. من تێ ناگەم، چۆن ناوی شارۆچکەیەکی گەورەی وەک « مەریوان » بە کردارەوە دەلکێنرێ؟!! لە ڕێنووسی کوردییشدا وە نەبێ، زۆر شارەزابێ. نەخێر، بەڵکوو تا بڵێی، کوڵ و هەژارە. بۆ نموونە: هێندێ ووشەی وەک: « تەرازوو، ئەلفوبێ، بریتانیا، بەڕێوەبەرێتیی یە کوردیی یەکەی، دەرگە یا دەرگا، ئاوا، ئاواتخواستنێکی ... تاد » بەم شێوەیە نووسیوە: « ترازوو، ئەلفبا، بەریتانی، بەڕێوەبردنە کوردیەکەی، درگە، ئاوها، ئاواتە خواستنێکی ... تاد »

هەروەها، هێندێ ناوی بە ڕێنووسی کوردیی و زۆربەشیانی، بە ڕێنووسی عەرەبیی نووسیوە. وەک: « حسین محمد عزیز، نوری، عبدالمحسن السعدون، عمر معروف بەرزنجی، سعید قزاز، رفیق حیلمی ... تاد » بە کوردیی بەم شێوەیە دەنووسرێن: « حوسێن محەمەد عەزیز، نووریی، عەبدولموحسین ئەلسەعدون، عومەر مەعروف یا مارف بەرزنجیی، سەعید قەزاز، رەفیق حیلمیی ».

ئامرازی لێکدەری « و »، هێندێ لە ئامرازەکانی پێوەندیی وەک « لە، بە »ی بە ووشەکانەوە نووساندووە. هێندەی من ئاگام لێ بێ، لە هیچ زمانێکی جیهاندا، ئەو ئامرازانە بە « ووشە، ناو، ڕاناو، ئاوەڵناو، ئاوەڵفرمان و کردار »ەکانەوە نالکێنرێن، تەنیا لە زمانی عەرەبییدا نەبێ، هێندێ لە ئامرازەکانی وەک « ب » بە هێندێ ووشەوە دەلکێنرێن. بۆ نموونە: « ب + واسطە = بواسطە. ب + العربی = بالعربی ... تاد » ئەگینا، ئامرازەکانی دیکەی وەک: « لا، ما، لیس ... تاد » گشتیان بە جیا دەنووسرێن. بۆیە، نەک هەر ئەو، بەڵکوو زۆربەی نووسەرانی باشوور، ئەو ئامرازانە بە هەڵە و بە چاولێکەریی لە عەرەبەکان پێکەوەدەلکێنن. بە تایبەتیی، ئەمە لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا، زۆر بە زەقیی دەبینرێ. بۆ نموونە: ئامرازی پێوەندیی و لێکدەری، لەگەڵ هەموو پێکهاتەکانی گرامەری کوردییدا بەکارهێناوە، وەک لەم نموونانەدا دەردەکەوێ: « لەوەڵامی، لەناو، لەنەشارەزایی یەوە، لە1969، لەژێر، لەسەر، لەژمارە، لەڕێی، لەدیوانەکەیدا، لەپرۆگرامی، لەمێشکیاندا، لەڕاستی دا، لەسەروساختی، لەسەرەتای، لەمولحەقی، لەقەڵەمی، لە سایەی، لەئەزمونی، لەباوەش، لەژوور، لەڕابردوو، لەبەر، لەمامۆستا، لەڕێگای، لەدڵسۆزی، لەپەنجا، لەزوبان، لەدنیای، لەسەربەستی، لەڕوشدیەی عەسکەری، لەسلێمانی، لەقوتابخانە، لەدەربەدەری، لەشاردا، لەدەردیسەری، لەبارودۆخێکی، لەبەندی و ئەسارەت، لەسودی، لەلادێیەتە، لەهەموانە، لەڕووی، لەپێشەکیەکەی، لە پێناوی، لەشیعر، لەمەسائیل، لەدوقای، لەلای، لەداخ، لەهەندێ، لەڕوو، لەسونگەی، لەکوردستان، لەمێژووی، لەمزگەوتی، لەساحەی، لەیەک، لەناوەڕاستی، لەسەرچنار و ... تاد »

جگە لەوەی، ئامرازی « لە » بە جیا دەنووسرێ، ڕێنووسی هێندێ لە ووشەکانی دیکەشی هەر هەڵەیە. بۆ نموونە: لەسەربەستی ـ لە سەربەستیی. لەڕوشدیەی عەسکەری ــ لە روشدیی یەی عەسکەریی. لەسلێمانی ــ لە سلێمانیی.
لەدەربەدەری ــ لە دەربەدەریی. لەدەردیسەری ــ لە دەردیسەریی.

سەیر ئەوەیە، لە ڕێنووسی نوێدا، هێندە ناشارەزایە، ئەوەی پێویستە، پێکەوە بینووسێ، بە جیا دەینووسێ و بە پێچەوانەشەوە. بۆ نموونە: لەڕاستی دا. « لە » وەک ئامرازێکی پێوەندیی سەربەخۆ، بە جیا دەنووسرێ. بەڵام، پاشگری « دا » بێ ووشەی « ڕاستی » هیچ نییە و هیچ ناگەیەنێ. هەروەها، « ڕاستی »ش بە دوو « ی » دەنووسرێ. کەواتە دەبێ، بنووسین: لە ڕاستییدا.

ئایا، لە زمانی کام نەتەوەی جیهاندا، ئامرازە پێوەندییەکان، بە ناوی « مرۆڤ،

وولات، شار، جێگە، کەلوپەل، ئاژەل، پەلەوەر «وە نوسێنراوە؟!! کێ بیستوویەتی، کەسێ بە عەرەبیی « لەمامۆستا، لەڕوشدیەی عەسکەری، لەسلێمانی، لەقوتابخانە، لەشعر، لەکوردستان، لەسەرچنار » ئامرازەکانی پێوەندیی « فی یا من »ی عەرەبیی بە ووشەکانی « معلم، روشدیه العسکریه، سلیمانیه، المدرسه، الشعر، کوردستان، سرجنار »وە بنووسێنێ؟!! یا کێ دیوێتی، لە زمانی ئینگلیزییدا، ئامرازەکانی « ... In, On, From, Att »، بەم ووشانەوە بلکێنێ؟
Teacher, Sulaimania, School, Poems, Kurdistan, Sarchnar
دەتوانم، گەلێ نموونەی دیکەش، لە زمانەکانی « ڕووسیی و سویدیی »دا بێنمەوە، بەلام، بە پێویستی نازانم. تەنیا هەر هێندە دەلێم: مەگەر، ئەم ڕێنووسە نوێیەی ئەو بەکاریدێنێ، هەر لە دەس خۆی بێ، هەر بۆ خۆی باشبێ و پیرۆزیش بە خۆی بێ! تەنیا، هێندە هەیە، سەر لە خوێنەوارە لاوەکانمان دەشوێنێ. چونکە، کاتێ ناوی نووسەرێکی گەورەی بە توانای وەک « بەرزنجیی »، لە سەر ڕوکاری ڕۆژنامە و گۆڤارەکان یا لە سەر بەرگی سیپارەکانی دەبینن، وا دەزانن، زمانەوانێکی زۆر گەورە و شارەزایەکی گەلێ دەسڕەنگینە، نازانن، ناوی زل و دێی وێرانە!
هەروەها، ئامرازی « بە »شی، هەر بەو شێوەیە، بە هەموو ووشەکانەوە گرێداوە. وەک « بەهەمان، بەشیعر، بەقەدەر، بەسانایی، بەهێمنی، بەحەرام، بەخوێندن، بەبریناری، بەکوردی، بەدرێژایی، بەشان، بەویژدانێکی، بەڕۆژێکی، بەیەکێک، بەبێگانە، بەلای، بەحوکمی، بەتایبەت، بەئاگاداربوونێکی کەم، بەخۆیان و بەقەومەکەیان، بەمام ئینگلیز ... تاد » جگە لەوەی، لەم چەن نموونە کەمەدا، هەلەی ڕێنووسی وەک « بە هێمنیی، بە بریناریی، بە کوردیی » تێدایە، ئەم ئامرازەش دیسانەوە، لە زمانی کوردییدا و لە هەموو بارەکاندا، هەر بە جیا دەنووسرێ.
بە هەمان شێوە،ش ئامرازی لێکدەری « کە »، لە هەندێ شوێندا بە ووشەکانەوە لکاندووە، لە هەمان کاتیشدا، لە سەرجەمی نووسینەکەیدا، ئەو ئامرازەی زۆر بەکارهێناوە. لە ڕاستییدا، لە هێندێ جێگەدا پێویستن و لە هێندێ جێگەی دیکەشدا پێوست نین و دەیتوانی، نەیانووسێ. چونکە ئەو ئامرازە، جگە لەوەی نووسینەکە قەبەدەکا، لە هەمان کاتیشدا، ناشیرین و ناخۆشیدەکا. بۆ نموونە: « کەزێوەر، کەباوەڕناکات، کەلەسەر، کەبلێم، کەپیاو، کەبەرایی، کەنوشوستیش، کەئینگلیز، کەشێخ، کەببێتە، کەبەترازوویەکی، کەناوەڕۆک، کەتیا، کەلەهەرزەکاریەوە، کەدەم، کەدەلێ، کەنز، کەبەسودی، کەشاعیر، کەهێشتا، کەتەنیا، کەبەنەبوونی، کەگەیشتووە، ... تاد » جگە لە هێندێ هەلەی ڕێنووسی

دیکەی وەک : « کەباوەڕناکات ـ کە باوەڕ ناکات. کەلەسەر ـ کە لە سەر. کەلەهەرزەکاریەوە ـ کە لە هەرزەکاریی یەوە. کەبەنەبوونی ـ کە بە نەبوونیی ».
کەواتە، هەموو ئەو ئامرازانە بە جیا دەنووسرێن. جا گەر وا نەبێ، کێ دیوێتی و کێ بیستوویەتی، ناوی « زێوەر، ئینگلیز، شێخ » لەگەڵ ئەو ئامرازەدا لێکدرێ و بنووسرێ: « کەزێوەر، کەئینگلیز، کەشێخ »؟!! لەوانەیە، « زێوەر و شێخ » زیندووبنەوە، لە « بەرزنجیی » زویربن و بڵێن: بابە، وازمان لێ بێنە، نە لە سەرمان هەڵبەرێ و نە بانگی ناوی نوێشمان بە گوێدا بدە! یا گەر « ئینگلیز »ە داگیرکەرەکان پێ بزانن، لێی تووڕەبن و بۆ « بەرزنجە »ی دوورخەنەوە!
هەروەها، زۆربەی نووسەران، ئامرازی پێوەندیی « بێ » بە ووشەکانەوە دەلکێنن. لێرەدا یەک تێبینیی وردم هەیە. گەر ناوی « مرۆڤ، زیندەوەر، شوێن یا ئاوەڵناو » بوو، ئەوا پێکەوە دەنووسرێن. وەک: « بێگەرد، بێکەس، بێخوود، بێخاڵ، بێکڵاس ... تاد » بەڵام، گەر هاتوو، « کردار، ئاوەڵناو، ئاوەڵفرمان » بوو، ئەوا پێویستە، بە جیا بنووسرێن. بۆ نموونە: « بەرزنجیی » نووسیوێتی: « بێگەردانەی، بێگومان ... تاد » ڕاستەکەی ئەوەیە، بنووسین: « بێ گەردانەی، بێ گومان ». چونکە، هەر دوو ووشەکە جیان و سەربەخۆن، هەر یەکەشیان بە جیا، واتای تایبەتیی خۆیان دەگەیەنن. لە هیچ زمانێکیشدا، بەو شێوەیە نانووسرێن و ئامرازەکانی نێگێتیڤ بە جیا دەنووسرێن.
هەروەها، هێندێ لە نووسەران، ئامرازی لێکدەری « و »ش، بە کۆتایی ووشەکانەوە دەلکێنن. بەڵام، ئەوە بە هیچ جۆرێ ڕاست نییە و بە هیچ ووشەیەکەوە نالکێنرێ. (هەر چەندە، نووسەران زوو پێکیانەوە دەلکان. وەک: منو دارا ـ من و دارا. کۆمەڵی هونەرو وێژە ـ کۆمەڵی هونەر و وێژە.)«432،28»
« بەرزنجیی » زۆربەی زۆری واوەکانی بە کۆتایی ووشەکانەوە نووساندووە. وەک: « نەکراوەو، دەگرێتەوەو، تەڕو، سروودو، خوێندوویانەو، بهاتایەو، ڕێزو نەوازش، منەوەرو، برغوو پارچەو، دایمەزراندو، بەرزنجەو، زێوەرو ... ». هەموو ئەو ئامرازە لێکدەرانەی « و »، دوو ووشە یا دوو ڕستەی جیاواز پێکەوە دەبەستن. لەبەرئەوە نابێ، بە یەکێکیانەوە بلکێنرێ و ئەوی دیکەیانی لێ دوورخرێتەوە، بەڵکوو دەبێ، لە ناوەڕاستی هەر دوو ووشەکە یا ڕستەکەدا بنووسرێ. ئەم پرینسیپەش، لە هەموو زمانەکانی جیهاندا پێڕەودەکرێ. بۆ نموونە: لە زمانی عەرەبییدا احمد و محمود، لە زمانی ئینگلیزیدا Ali and Zaki، لە زمانی ڕووسییدا Xycceun u Xaccan و لە زمانی سویدییدا Aras och Azad دەنووسن.

گەر شێوەی نێگێتیڤ، لە ناوەڕاستی ووشەدا بوو، پێکەوە نانووسرێن. بۆ نموونە: « بەرزنجیی » نووسیوێتی: « واینەکرد، لەقنەبوو ... تاد » ئەم شێوە نووسینە، نە بە ڕاست دادەنرێ و نە بە ڕێنووسی نوێش دەژمێررێ. بەڵکوو هەڵەیە و دەبێ، بەم شێوەیە « وای نەکرد، لەق نەبوو » بنووسرێ.

دەربارەی ئەو ووشانەی لە زمانـــی کوردییدا، بە دوو « و » یا بە دوو « ی » یا پتر دەنووسرێن. لێرەدا، چەن شتێ ڕووندەکەمەوە. چونکە، زۆربەی نووسەران، گوێ بەم باسە گرنگە نادەن. هەر وەک، هەمووومان دەزانین، (هەموو ووشەیەک، لە چەن پیتێ پێکهاتووە. گەر هەر ووشەیەک، بە « و » دەسپێبکا، پێویستە بە دوو « و » بنووسرێ. وەک « ووزە، ووژە، ووڕە، ووشە، وورشە، وون، ووتن، ووتار، وولات، وونجرووونجڕ و ... تاد ». بەلام، لە ساڵەکانی حەفتادا، « کۆڕی زانیاریی کورد » بڕیارێکیاندەرکرد، گوتیان: ئەو ووشانەی سەرەتاکانیان بە دوو « و » دەسپێدەکا، تەنیا بە یەک « و » بنووسرێن. چونکە، هیچ ووشەیەکی کوردیی بە یەک « و » دەس پێ ناکا. ئەم بڕیارەی « کۆڕ » دەریکرد و ئەندامەکانی خۆشیان، ئێستە پێڕەوی ناکەن، یا بیریانچۆتەوە، بۆ نووسەرەکە خۆی دەگەڕێتەوە، بە هەر شێوەیەکیان بنووسێ، هەڵە نییە. بە باوەڕی من، بە دوو « و » بنووسرێ، گەلێ جوانتر و ڕێکوپێکترە. لەگەڵ ئەوەشدا، بۆ نووسین یەک « و » ئاسانترە. بەلام، گەر پیتی « و »، لە ناوەڕاستی ووشەکەدا هاتبوو، لە نێوان دوو پیتی کۆنسونانتدا بوو، ئەوا دەنگەکە درێژ دەبێ و بە دوو « و » دەنووسرێ. وەک: « ئابووریی، بوون، پووڵ، چوون، خوول، ڕوون، ڕووسیا، ژوور، سوور، سووریا، قووڵ، کوورە، لوول، لووڕ، نووسین، نووستن و ... تاد » هەروەها، گەر هەموو ئەو « و »انەی لە نێوان دوو پیتی ڤاوڵ یا پیتێکی کۆنسۆنانت و یەکێکی دیکەی ڤاوڵدا دێن، ئەوا تەنیا بە یەک واو دەنووسرێن. وەک « خواردن، خواردنەوە، خەوتن، زوێر، زەوی، ڕەوین، ڕەوەند، ڕێوی، ڕێواس، ساوەر، گەوەڕ، لەوەڕ ... تاد ». یا کاتێ، هەر ووشەیەک، بە « و » کۆتاییدێ، لە دوای پیتی کۆنسۆنانتەوە دێ، دیسانەوە بە دوو « و » دەنووسرێ. وەک « بەڕوو، پەمــوو، توو، چوو، خــوو، دوو، ڕابردوو، ڕوو، زوو، سنجوو، شوو، فوو، قوو، لوو، مازوو، موو، هەموو و ... تاد ». مەگەر، ووشەکە کۆتایی بە پیتێکی ڤۆکاڵ هاتبێ.)«28، 434-435»

هەروەها، لە زمانی کوردییدا، زۆر ووشە و ناو هەن، بە دوو « و » دەنووسرێن و زۆربەی نووســەران پێڕەویدەکــەن. بەلام، « بەرزنجــیی » هەر بە یەک « و » نووسیونی. وەک: « مەحمود، هەمو، بەڵکو، دەرون، باشور، ئەزمون، ... تاد ».

دەربارەی بەکارهێنانی پیتی « ی » و جیاکردنەوەی لە « ی » ئامرازی پێوەندیی، لێرەدا زۆر بە پێویستی دەزانم، چەن خاڵێکی گرنگ باسکەم. چونکە، زۆربەی ئەو ووشانەی لە زمانی کوردییدا، بەو پیتە کۆتایی یان دێ، بەپێی بەکارهێنان و واتای ووشەکە لە ڕستەکەدا دەگۆڕێن. (بۆ ئەوەی، پیتی « ی » لە ڕێنووسی کوردییدا، بە شێوەیەکی ڕاست بنووسین، تا بزانین، لە کوێدا یەک، یا دوو، یا سێ « ی » بە دوای یەکدیدا دێن، لێرەدا چەن نموونەیەک پێش چاو دەخەین. هەر کاتێ پیتی« ی »، لە سەرەتای ووشەوە هات، هەمیشە بە یەک « ی » دەنووسرێ. وەک: « یار، یاد، یاوەر، یەزدان، یەدەک و ... تاد).

گەر پیتی « ی »، لە دوای ناوی « مرۆڤ، شت، جێ » یا ئاوەڵناوێکەوە هات، ئەوا هەر بە یەک « ی » دەنووسرێ. وەک: « شێخ مەحموودی نەمر. حوسێنی کورد. زایندەی سولەیمانییە. دانیشتووی کوێستانە. خەڵکی گەرمیانە. ئاسنی سارد، ئاوی گەرم ».

هەر کاتێ، باسی جێگەی لە دایکبوونی یەکێکمان کرد، یا نازناوی جێگەیەکمان دیاریکرد، ئەوا بە دوو « ی » دەنووسرێ. وەک: « کۆیی، شارەزووریی، بەغایی، کوفیی، ئینگلیزیی، ڕووسیی ... تاد ». هەروەها، ئاوەڵناوەکانیش کۆتایی یان بە دوو « ی » دێ. بۆ نموونە: « خڕیی، چوارگۆشەیی، لاکێشەیی، سەروەریی، سەربەرزیی، نزمیی، بەرزیی، گەرمیی، ساردیی، پانیی، درێژیی و ... تاد »

بەڵام، کاتێ پیتی « ی »، لە ناوەڕاستی ووشەیەکدا هات، دوو باری تایبەتیی وەردەگرێ و بەپێی پیتە ڤاوڵ و کۆنسۆنانتەکان دەگۆڕێ. گەر لە نێوان دوو پیتی کۆنسۆنانتدا بوو، ئەوا بە یەک « ی » دەنووسرێ، وەک: « بارین، هاڕین، ڕیچ، ژیژک، شیلان، فیکە، لیر، لیرە، میز، هەڵمین، هیزە، ویرە و ... تاد ».

گەر لە نێوان دوو پیتی ڤاوڵ یا پیتێکی ڤاوڵ و یەکێکی دیکەی کۆنسۆنانتدا بوو، یا گەر پیتی « ی »، خۆی لە ووشەکەدا هەبوو، ئەوا هەر بە دوو « ی » دەنووسرێ. وەک : « ئایین، بییر، تییر، زایین، سییر و ... تاد ». هەروەها، گەر هەر ووشەیەک، خۆی بە پیتی « ی » کۆتاییهاتبێ، بە دوو « ی » دەنووسرێ، وەک: « ئابووریی، پیشەسازیی، نەتەوەیی، نیشتمانیی، وێژەیی، هونەریی .. تاد ».

جگە لەوەی، گەر بە دوای ناودا هات، ڕۆڵی ئامرازی پێوەندیی بینی و ئاوەڵناوی پێکەوە گرێدا، یا بڵێین: گەر دوو ووشە یا چەن ووشەیەک، بە دوای یەکدیدا هاتن و هەموویان بە پیتی « ی » ئامرازی پێوەندیی پێکەوە ببەسرێن، ئەوا یەکەم و دووەم ووشە، هەر بە یەک « ی » دەنووسرێن و دوا ووشەش بە دوو « ی »

دەنووسرێ. وەک : « زمانی کوردیی - زمان + ی + کورد + یی، بزووتنەوەی نەتەوەیی ـ بزووتنەوە + ی + نەتەوە + یی، ئاماری جوگرافیایی ـ ئامار + ی + جوگرافیا + یی، ڕووداوی مێژوویی - ڕووداو + ی + مێژوو + یی، بزاڤی ڕزگاری خوازی نیشمانیی - بزاڤ + ی + ڕزگاریخواز + ی + نیشتمان + یی ... هتد »
لێرەدا دەبینین، « ی » یەکەم له نموونەی یەکەم ـ چوارەم، ئامرازی پێوەندییە. لە دوا نموونەشدا، هەر دوو « ی » زاراوەکانی « بزاڤ و ڕزگاریخواز »، هەر بە دوو «ی » ئامرازی پێوەندیی دادەنرێن. بەڵام، هەموو جووتە « ی »کانی کۆتایی دوا ووشەکان، « ی » ئاسایین، واتای ڕستەکە تەواودەکەن. لە ڕاستییدا، ئەمەش پێوەندییەکی توندی، بە دوا پیتی کۆتایی ووشەکانەوە هەیە. بۆ نموونە: زاراوەی نەتەوە ــ نەتەوەی کورد، نەتەوەکانی جیهان، تەنیا بە یەک « ی »، باوەڕی نەتەوەیی بە دوو « ی » و ئەو هەڵوێستە نەتەوەییە، بە هەستی نەتەوەییان « بە سێ « ی » دەنووسرێن. هەروەها، ووشەی زانا: زانای گەورە، زانایانی زمان، بە یەک « ی »، بە زانایی، بە دوو « ی » و ئەو کارە زانایییە، بە زاناییان سەرکەوتن، بە سێ « ی » دەنووسرێن. هەموو ئەو ووشانەی، بە پیتی « ی » کۆتاییان دێ، وەک: « کوێرەوەریی، جیاوازیی، کۆمەڵایەتیی، ڕۆمانسیی »، تەنیا هـــــــەر بە « کوێرەوەرییانە، جیاوازییانە، کۆمەڵایەتییانە، ڕۆمانسییانە » دەنووسرێن.
بەڵام، ئەو ووشانەی بە کۆنسۆنانت تەواودەبن، بە دوو « ی » دەنووسرێن و دەنگەکان درێژدەبنەوە. وەک: « بابەت ــ بابەتی ــ بابەتیی. پەت ــ پەتی ــ پەتیی. زانست ــ زانستی ــ زانستیی. سەربەست ــ سەربەستی ــ سەربەستیی. کان ــ کانی ــ کانیی. ئازاد ــ ئازادی ــ ئازادیی. هێمن ــ هێمنی ــ هێمنیی. بێ لایەن ــ بێ لایەنی ــ بێ لایەنیی. مەینەت ــ مەینەتی ــ مەینەتیی و ... تاد ». لە شێوەی یەکەمدا، تەنیا یەک « ی » و لە شێوەی دووەمدا دوو « ی » وەردەگرن. چونکە هەر یەکەیان واتایەکی تایبەتیی یان هەیە. بۆ نموونە:
« ئازاد » هەم بۆ ناو و هەم بۆ ئاوەڵناو بەکاردێ.
« ئازادی » یەکێ بە یەکێ دەڵێ: تۆ ئازادی. واتە: سەربەستی.
« ئازادیی » مەبەس لە ئازادیی مرۆ یا نەتەوەیە.
« ئازادیخواز » ئاوەڵناوە. بۆ کەسێ، کۆمەڵێ یا ڕێکخراێ بەکاردێ . هەموو ئەو وشانەی پێشوو دەبێ، بەم شێوەیە بنووسرێن: « بابەتانە، زانستانە، سەربەستانە، ئازادانە، هێمنانە، بێ لایەنانە، مەینەتانە و ... » نەک بە « بابەتیی یانە، زانستییانە، سەربەستییانە، ئازادییانە، هێمنییانە، بێ لایەنییانە،

مەینەتییانە و ... » بنووسرێن. ئەم ووشانەش، لە سەر بناغەی مۆدێلی « کورد ـ کوردانە، مەرد ـ مەردانە » دادەڕێژرێن. تاقە مەبەس ـ تاقانە مەبەس ڕاست نییە. بۆ منالّ دەگوترێ: کوڕێکی تاقانەیە، واتە: تاقانە ئاوەڵناوە و دوای ناو یا شت دێ، نەک پێشی بکەوێ.

هەروەها، ووشەکانی دیکەی « داهێنەر: داهێنان ـ داهێنەرانە. هونەر: هونەرمەند ـ هونەرمەندانە. سەرکەوتوو: بە سەرکەوتوویی ـ سەرکەوتووانە. ژیر: بە ژیریی ـ ژیرانە. کەر: کەرێتی ـ کەرانە. شۆڕشگێڕ: شۆڕشگێڕیی ـ شۆڕشگێڕانە. پێشکەوتووخواز: پێشکەوتووخوازی ـ پێشکەوتوخوازیی ـ پێشکەوتووخوازانە. کۆنەپەرست: کۆنەپەرستی ـ کۆنەپەرستیی ـ کۆنەپەرستانە. بەهرە: بەهرەدار ـ بەهرەدارانە: کوێر: کوێری ـ بە کوێریی ـ کوێرانە. دڵنەرم: دڵنەرمی ـ دڵنەرمیی ـ دڵنەرمانە... تاد » هەروەها « باوک ـ باوکێتی نەک باوکایەتی. میر ـ میرێتی نەک میرایەتی. ئەندامێتی نەک ئەندامەتی. بەلاّم پیاو ـ پیاوەتی نەک پیاوێتی. چونکە، پیاوێتی بۆ مەبەسێکی دیکەی تایبەتیی بەکاردێنرێ. کوێخا ـ کوێخایەتی نەک کوێخێتی. کەچی هێندێ ووشەی وەک کورد دەتوانین، بە گوێرەی مەبەسە جیاوازەکانمان، بە کوردێتی و کــــوردایەتیی بیاننووسین.

بۆ « میرێتی و پیاوەتی » ـ پتر پێوەندیی بە دوا پیتی ووشەکەوە هەیە. « میر » بە پیتێکی کۆنسۆنانتی وەک « ر » کۆتاییهاتووە. بەلاّم ووشەی « پیاو »، بە پیتێکی ڤاوڵ « و » تەواوبووە. دوای پیتە کۆنسۆنانتەکان دەتوانین، پیتی ڤاوڵ بۆ ئاوەڵناوەکان بەکاربێنین، وەک: « باوکێتی، میرێتی، کەرێتی، بەڕێوەبەرێتی، کوردێتی، ڕیشسپێتی و ... تاد » بەلاّم، دوو پیتی ڤاوڵ بە دوای یەکدا قورسە و لە سەر زبان ڕەوان نییە.

هێندێ ووشە هەن، هەر خۆیان بە دوو « ی » کۆتاییان دێ، لە هێندێ کاتیشدا، «ی »یەکی ئامرازی پێوەندیی وەردەگرن، دەبن بە سێ « ی » وەک : « شایی: شاییی لادێ. کۆتایی: کۆتاییی ساڵ. لادێ: لادێی کوردستان ـ لادێیی. واتە: خەڵکی لادێ ». بەلاّم، لەبەرئەوەی جوان نییە، سێ « ی » بە دوای یەکدا ڕیزکەین، تا ئێستە، هەر بە دوو « ی » نووسیومانە.)«438-435،28»

جا ئێستە، با بزانین، لە دیوەخانی سیپارەکەی « بەرزنجیی »دا، چ باسە؟!! دەربارەی بەکارهێنانی ئامرازەکانی پێوەندیی و لێکدەر، شێوەی بەکارهێنان و نووسینیان، دیسانەوە، ڕێنووسێکی هەڵەی بەکارهێناوە. چونکە، هەموو ئەو ووشانەی لە نووسینەکەیدا هاتوون، بە یەک « ی » نووسیونی، بێ ئەوەی گوێ بە

هیچ جۆره پرینسیپێکی تایبەتیی یا ڕێنووسی نوێ بدا .. بۆ نموونە: « زانیاری، نیشتمانی، ناپاکی، جاشایەتی، عێراقچێتی، کوردی، کوردایەتی، کوردەواری، دڵسۆزی، بریتی، شارستانێتی، ئاگاداری، فارسی، عەرەبی، تورکی، عوسمانی، سەربەستی، ئازادی، پەیوەندی، حەمدی، دەردیسەری، ئاینی، کۆمەڵایەتی، مێژووی، پێشەکی، هەرزەکاری، خۆشەویستی، ستایش، خواپەرستی، سەرفرازی، بەرگری، پشێوی، پاشاگەردانی، کەم ئەزموونی، پاکی، دەروونی، ڕۆمانتیکی، ڕەوانبێژی، سروشتی، دڵداری، یەکجاری، ڕاستی، نکولی ــ نەک نکوڵی، گۆڕانکاری، کاریگەری، برایەتی، هاوسانی، هەژاری، نەبوونی، سەرپەرشتی، یارمەتی و ... تاد »

لە ڕاستییدا، هەموو ئەو ووشانە، بە دوو « ی » دەنووسرێن. بە تایبەتیی، ووشەی « ئاینی » لە هەر دوو جێگەکەدا، بە دوو « ی » دەنووسرێ، وەک « ئایینیی ». چونکە ئاین ــ شتێکی گشتیی یە. ئایینی ــ بۆ دیاریکردنی ئایینێکی تایبەتیی بەکاردێنرێ، وەک: ئاپنی ئیسلام، ئایینی جوو، ئایینی زەردەشتیی ... تاد. بەڵام، ئایینیی ــ کاتێ بە دوو « ی » کۆتاییدێ، مەبەس لەو کەسە یا ئەو کۆمەڵەیە، کە ئەو خەسڵەتە لە خۆیان دەگرن. وەک بڵێین: شێخ عوسمانی بیارە، پیاوێکی ئایینیی بوو. بزووتنەوەی ئیسلامیی کوردستان، ڕێکخراوێکی ڕامیاریی ئایینییە.

هەموو ئەو ووشانەی لە سەرەوە پیشاندران، بەپێی بەکارهێنانیان لە ڕستەدا دەتوانرێ، بە سێ « ی » بنووسرێن. لێرەدا، تەنیا هێندێ نموونە، لە نووسینەکەی خۆی وەردەگرم. وەک: « شارستانی یەتدا، ئاگاداریەکی، بەرگری یە، پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان، دەرونیەوە، نیشتمانیەکان، ڕاستیە، گۆڕانکاریەکان، برایەتیە.. » ڕاستتر وایە، بەم شێوەیە بنووسرێن: « شارستانییەتدا، ئاگادارییەکی، بەرگرییە، پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، لە ڕووی دەروونییەوە، نیشتمانییەکان، ڕاستییە، گۆڕانکارییەکان، برایەتییە ... تاد »

5/2. دارشتن :

لە ڕووی دارشتنەوە، سەرجەمی نووسینەکەی زۆر « لاواز، بێ هێز و بێ پێز » دیارە. لە زۆربەی جێگەی نووسینەکەیدا، شەقڵی دارشتنی عەرەبیی لە خۆ گرتووە. نیشانەکانی خاڵبەندیی بەکار نەهێناوە. لە ڕووی گرامەرەوە، هەڵەیەکی زۆری تێدایە. بە ڕاستیی، کاتێ ئەم چەن ڕستە لاواز و بێ سەروبەرانەی خوارەوەم خوێندەوە، بیرم لەوە کردەوە، ئەم نووسەرە گەورە ناسراوە، چەندین ساڵە دەنووسێ، بۆچی وا لە کوردییدا ناشارەزایە؟ خۆ هەر دەڵێی، لە سەر تەنوور

دانیشتووه و به دەم نانکردنەوە، قسەی ئاسایی دەکا! چونکە، هیچ جۆرە پرینسیپێکی گرامەر و دەستووری زمانی کوردیی، لە نووسینەکەیدا ڕەچاو نەکردووە. با بزانین، چۆن؟!!
بێ گومان، من لێرەدا ناتوانم، ڕستەبەڕستەی سیپارەکەی بۆ شیکەمەوە. بەڵکوو، تەنیا چەن نموونەیە لە سەر لاوازیی هێندێ ڕستەی دێنمەوە. لە هەمان کاتیشدا، لە تەنیشتییەوە یا خواریشەوە، هەڵەکانی دەسنیشاندەکەم. بۆ نموونە:
(لەناو شاعیرانی نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەی لە ئاوابوونە،...)«3،3»
لە ناو شاعیرانی نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەی لە ئاوابووندایە. یا دەتوانین، بنووسین: لە ناو شاعیرانی نیوەی یەکەمی ئەم سەدەیەی ڕوو لە ئاوابوونە.
(لەم چەندانەدا، لەژمارە یەکی گۆڤاری « ئاینده »دا، هەر بەهەمان دەستوور د.حسین محمد عزیز دیسانەوە یەخەی زێومر دەگرێتەوەو لەڕێی کۆمەڵە شیعرێکیەوە کە لەدیوانەکەیدا « سۆزی نیشتمان " ل 102-105 » بە بریتیە لەو زانیاری و بابەتانەی کە قوتابیان لەپرۆگرامی وانەکانی خوێندندا، لەو سەردەمە، خوێندوویانەو ئەم بۆ ئاسانکردنیان بەشیعر دایڕشتۆنەتەوە.)«3،3»
لێرەدا ووشەی « دیسانەوە » زیادە، چونکە پێش ئەوە نووسراوە: هەر بە هەمان دەستوور، ئەوە خۆی لە خۆیدا، واتە: دیسانەوە. گەر زیادیش نەبێ، ئەوا هەڵەیە. چونکە، پێشتر من لە سەر « زێومر »م نەنووسیوە. بەڵکوو، یەکێکی دیکە نووسیوێتی. کەواتە دەبووایە، بینووسیایە، « هەروەها... » جگە لەوەی، گەر ووشەی « دیسانەوە »ش بەکاربێنێ، دەبێ، پێش ناوەکە بکەوێ، نەک لە دوای ناوەکەوە بێ!
لە دیوانەکەیدا « سۆزی نیشتمان" ل 102-105 » یە ، ئەمە زۆر هەڵەیەکی گەورەیە. چونکە، « دیوانەکەی » بە ووشەی « دایە »وە ناڵکێنرێ. تەنانەت، گەر پێکیشیانەوە بنووسێنین، نابێ لە یەکدیان دابڕین. بەڵکوو دەبێ، بەم شێوەیە بنووسرێ: لە دیوانەکەی « سۆزی نیشتمان " ل 102-105 » دایە یا لە دیوانەکە دایە، پاشان، « سۆزی نیشتمان " ل 102-105 » دێ.
هەروەها، بریتیە لە: گوزارەیەکی عەرەبیی ڕووتە، واتە « عیبارە عەن » کەواتە دەبووایە، بەم شێوەیە بینووسیایە: (لەم چەندانەدا، لە ژمارە یەکی گۆڤاری « ئاینده »دا، هەر بە هەمان دەستور، د. حوسێن محەمەد عەزیز، یەخەی زێومری گرتەوە و لە ڕێی کۆمەڵە شیعرێکییەوە، کە لە دیوانەکەی « سۆزی نیشتمان " ل 102-105 » دایە، لەو زانیارییی و بابەتانە پێکهاتووە، کە قوتابیان لە پرۆگرامی

وانەکانی خوێندندا، لەو سەردەمەدا خوێندوویانە و ئەم بۆ ئاسانکردنیان بە شیعر دایڕشتۆنەتەوە.)

(گەشتەکەی لەگەڵ پیاوانی ناودارانی شێخانی سلێمانی، بۆ لای سوڵتانی عوسمانیان و مانەوەیان لەوێ بووە هۆی فراوانکردنی ئاسۆی بیروبۆچوون و شارەزایی لەدنیای ئەو سەردەمە. تێگەیشت کەبەرایی شارستانیەتی ڕۆژئاوا کەگەیشتبووە ئەوێ بەخوێندن و زانست ئەنجامدراوە)«7-6،3»

پیاوانی ناودارانی شێخانی سلێمانی، بۆ لای سوڵتانی عوسمانیان. لە ڕووی ڕێزمان و ڕێنووسەوە ڕاست نییە. بەڵکوو، پیاوە ناودارەکانی شێخانی سلێمانیی، بۆ لای سوڵتانی عوسمانیی یا عوسمانییەکان ڕاسترە. بووە هۆی: عەرەبییەکی ڕووتە. لە یەک ڕستەی کورتیشدا دوو « کە »ی نووسیوە. کەواتە: (گەشتەکەی لەگەڵ پیاوە ناودارەکانی شێخانی سلێمانیی، بۆ لای سوڵتانی عوسمانییەکان و مانەوەیان لەوێ، ئاسۆی بیر و بۆچوون و شارەزایی لە دنیای ئەو سەردەمە فراوانکرد. تێگەیشت، بەرایی شارستانێتیی ڕۆژئاوا، کە گەیشتبووە ئەوێ، بە خوێندن و زانست ئەنجامدراوە.)

(زێوەر چۆوە سەر کاری مامۆستایی یەکەی، لە« مەکتەبی نمونەی سەعادەت »، بەڵام دوای ماوەیە سۆن ناردیە بەرزنجەو لەشار دوریەوەخست، کەشێخ گەڕایەوە، هێنایەوە ناوشارو کردیە مامۆستا لە « اعدادی محمودی » کە ئەو ڕۆژە بەرزترین مەڵبەندی خوێندنبوو لەسلێمانی.)«8،3» ڕاستەکەی: (« زێوەر » بۆ سەر کاری مامۆستاییەکەی خۆی گەڕایەوە، لە « مەکتەبی نموونەی سەعادەت » دامەزرایەوە. بەڵام، دوای ماوەیە، « سۆن » ناردی بۆ « بەرزنجە » و لە شار دوریخستەوە. کە « شێخ »یش گەڕایەوە، هێنایەوە ناو شار و لە « ئەعدادی مەحموودیی »یە بە مامۆستا دایمەزران، کە ئەو ڕۆژە لە سلێمانیی، بەرزترین مەڵبەندی خوێندنبوو.)

(شیعری نیشتمانی و بانگەشە کردن بۆ بیری نەتەوەیی و تێکۆشان لەپێناوی گەیشتن بەڕۆژێکی سەرفرازی و دور لەدەسەڵاتی بێگانە لایەکی دیاری شیعرەکانێتی؛ ئەمە هەر لەسەرەتاوە کەدەستی داوەتێ.)«14،3»

(شیعری نیشتمانیی، بانگەشەکردن بۆ بیری نەتەوەیی، تێکۆشان لە پێناوی گەیشتن بە ڕۆژێکی سەرفرازیی و دوور لە دەسەڵاتی بێگانە، لایەکی دیاری شیعرەکانی پێکدێنێ. ئەمە هەر لەسەرەتاوە دیارە، کە دەستی داوەتێ.) چونکە، کەر وا نەبێ، داڕشتنەکە زۆر لاوازدەبێ و دوا ڕستەشی کرداری تێدا نییە!

(ئەمە ڕەخنەیەکی توندە بەرامبەر لایەنگیرانی بێگانەی داگیرکەر لەدوای ڕامالینی دەسەلاتی بابانەکان ئەوان لەکەیفدابوون، ئەوانەش کەهەلپەرست و وەک کەری ناوجۆکە لەهەردووبەر دەلەوەڕان بەلام ئەوانەی کەڕاست و پاک بوون، بەشیان ئاوارەیی و دەربەدەر بوونە.) «15،3»
(ئەمە، بەرامبەر لایەنگیرانی بێگانەی داگیرکەر، لە دوای ڕامالینی دەسەلاتی « بابان »ەکان، ئەوانەی لە کەیفدابوون، ئەوانەشی کە هەلپەرست و وەک کەری ناو جۆکەکە، لە هەر دوو بەر دەلەوەڕان، ڕەخنەیەکی توندبوو. بەلام، ئەوانەی کە ڕاست و پاکبوون، بەشیان ئاوارەیی و دەربەدەربوونبوو.)
(ئاوارەی و دەربەدەریەکە لەلای سالم لەداخ و سوێی داگیرکەرو پیاوەکانیانە، لەلای زێوەریش چارەی خۆ قوتارکردن لەدەست ئەوانەو ئەو وەزعە هەر ڕۆین و ئاوارەبوونە.)« 16،3 » (ئاوارەیی و دەربەدەریی یەکە لای « سالم »، لە داخ و سوێی داگیرکەر و پیاوەکانیان بوو. لای « زێوەر »یش، چارەی خۆ قوتارکردن لە دەست ئەوانە و ئەو وەزعە هەر ڕۆین و ئاوارەبوون بوو.)
(لەم شیعرە چیرۆک ئامێزەیدا، شیرازە پچڕاوی کاربەدەستانی ئەوساو بەرتیل بەرتیل کاری دەهێنێتەوە یادی پیاوانی ئیدارەی ئەمجارەی سلێمانی و دوا دێڕیشی ئامۆژگاریەکی ئاشکرایە)« 18،3 »
(لەم شیعرە چیرۆک ئامێزەیدا، شیرازە پچڕاویی کاربەدەستانی ئەوسا و بەرتیل و بەرتیلکاریی، بیری پیاوانی ئیدارەی ئەم جارەی سلێمانیی دەخاتەوە و دوا دێڕیشی ئامۆژگاریی یەکی ئاشکرای پێوە دیارە.)
(جێگا دەستی شاعیر ئینکار ناکرێ لەپەیدابوونی سەرەتایەک بۆئەدەبی منالان لەلای کورد، چونکە ئەو خاوەنی دەیان هەلبەستی پەروەردەیی ناسک و تەڕوپاراوی منالانە، کەتا ئێستاش ئەو مانا بەرزو وشە جوانانەی بە ئاوازی خۆشی تورکی و کوردی ئەوساوە لە قوتابخانەکاندا دەلێنەوەو ئەوە دوای ئەوە فێری دەبن.)« 19،3 » (جێگا دەستی شاعیر، لە پەیدابوونی سەرەتایەک بۆ ئەدەبی منالان لای کورد، ئینکار ناکرێ. چونکە، ئەو، خاوەنی دەیان هەلبەستی پەروەردەیی ناسک و تەڕوپاراوی منالانە، کە تا ئێستاش، ئەو مانا بەرز و وشە جوانانەی؛ بە ئاوازی خۆشی تورکیی و کوردیی ئەوسا، لە قوتابخانەکاندا دەلێنەوە و ئەوە دوای ئەوە فێری دەبن.)
(نووسینەکانی زێوەر لەچاو شیعرە کوردی و فارسی و تورکیە کانیدا کەمن بەلام کەلێنێکی گەورەی لەم بەشەی ئەدەبی کورد پڕ دەکەنەوە، بەتایبەت ئەو

لەونووسەرە کەمانەیە کە لەو سەردەمەدا 1919-1920 بۆئەوە چووە کەرێڕەوی ئاوارەیی خۆی تۆمارکاو ڕۆژەکانی ئەو سەردەمە بەئەمانەتەوە بنووسێتەوە، هەندێ لایەنی جوگرافی و کۆمەلایەتی و سروشتی ئەو ناوچانە پێیدا تێپەڕیوە بخاتەڕوو، ئەمە کارێکە جێگای تایبەتی خۆی هەیە.)«20،3»

« نووسینەکانی » کۆیە. بەلام، « بەرزنجیی » دواتر گرامەری بیر چۆتەوە و بە تاک دواوە. بۆیە گوتوویەتی: کەلێنێکی « گەورەی »، دەبووایە، بینووسیایە: کەلێنێکی گەورەیان. پاشان، نووسیوێتی: « پڕ دەکەنەوە » ئەوە نابێ و هەڵەیە. چونکە، تازە کارەکە کراوە و تێپەڕیوە. بۆیە، « پڕکردۆتەوە » ڕاسترە. هەروەها، پێویست بە ئامرازی « کە »ش ناکا. کەواتە: (نووسینەکانی « زێوەر »، لە چـــــاو شیعرە « کوردیی، فارسیی و تورکیی »یەکانیدا کەمن. بەلام، کەلێنێکی گەورەیان لەم بەشەی ئەدەبی کوردییدا پڕکردۆتەوە. بە تایبەتیی، ئەو لەو نووسەرە کەمانە بوو، کە لەو سەردەمەدا « 1919-1920 »، بۆ ئەوە چووە، ڕێڕەوی ئاوارەیی خۆی تۆمارکا و ڕۆژەکانی ئەو سەردەمەی بە ئەمانەتەوە بنووسێتەوە، هەندێ لایەنی جوگرافیا و کۆمەلایەتیی و سروشتی ئەو ناوچانەی پێیدا تێپەڕیوە، بخاتەڕوو. ئەمە کارێکە، جێگای تایبەتیی خۆی هەیە.)

(ئەوا کارەکانیان تاوێر جولاندن بوو بۆ سەرە ڕێگای بەرەو پێشەوە چوون.) «24،3»

ڕستەیەکی زۆر نارێک و لاوازە، دەڵێی یەکێکی عەرەبیزانی کوردیی نەزان، لە عەرەبیی یەوە بۆ کوردیی وەریگێڕاوە. جوانتر وأیە، بنووسرێ: (ئەوا، کارەکانیان بۆ سەر ڕێگەی بەرەو پێشەوە چوون، وەک تاوێر جولاندن وا بوو!) ئەمە، تەنیا نووسینەکەی خۆیەتی، ئەگینا دەتوانرێ، بە شێوەیەکی جوانتریش دابڕێژرێ.

(دەبێ لەو ڕاستیە بگەین کەمێژووی ئەدەبی کوردی هەمووی بریتی نیە لەبەرهەمی شۆڕشگێری و مولتەزیم بەمەسەلەی نەتەوەکەوە.)«26،3»

(دەبێ، لەو ڕاستییــیە بگەین، مێژووی ئەدەبی کوردیی، هەمووی لە بەرهەمی شۆڕشگێڕیی و مولتەزیم بە مەسەلەی نەتەوەکەوە پێک نەهاتووە.)

(یەکێ لەو دیاردە باشانەی کەداگیرکەری ئینگلیز لەگەڵ خۆیدا هێنای نزیککردنەوەی ماوەی نێوان شارەکان بوو؛ لەوەبەر کاروان و کاروانچی بەهەزار گیروگرفتەوە ڕێگای دوور و درێژی نێوان بەغداو سلێمانی دەبڕی، بەماوەیەکی زۆر، بەکۆسپ و ناڕەحەتی و مەترسی، بەلام دوایی لەسەردەمی ئەواندا بەسێ سەعات دەچوویتە کەرکوک و لەوێوە بەشەمەندەفەر بۆ بەغدا .. تا ئەم دیاردەیە

پیرەمێرد لە هۆنراوەیەکیدا بەدووردرێژی وەک شریتێکی سینەما بۆمانی باسدەکات.)«28،3» ڕێگەویان دروسکردن، بە دیاردە دانانرێ. بەڵکوو بە کار دەژمێررێ. دەتوانین، بنووسین: کار یا پرۆژە. دیسان تاک و کۆی تێکەڵکردووە.
(یەکێ لەو پرۆژە باشانەی، داگیرکەری « ئینگلیز » لەگەڵ خۆیدا هێنای، نێزیککردنەوەی ماوەی نێوان شارەکان بوو. لەوەبەر، کاروان و کاروانچیی، بە هەزار گیروگرفت، بە ماوەیەکی زۆر، بە کۆسپ، نارەحەتیی و مەترسیی، ڕێگەی دوورودرێژی نێوان « بەغدا و سلێمانیی »یان دەبڕی. بەڵام، دوایی لە سەر دەسی ئەواندا، بەسێ سەعات دەچوویتە « کەرکوک » و لەوێشەوە بە شەمەندەفەر بۆ « بەغدا » دەڕۆشتی .. تەنانەت، « پیرەمێرد »یش لە هۆنراوەیەکیدا، بە دوور و درێژیی، ئەم کارەی وەک شریتێکی سینەما بۆ باسکردووین.)
(کەلەم شیعرە وردببینەوە دەشێ ئێمە رەخنە لەشاعیر بگرین کە بۆ مەدح و ستایشی دیاردەیەک دەکات کەداگیرکەر لەگەڵ خۆی هاوردویەتی و بۆ ئاسانکردنی کاری خۆی کردوویە؟)«31،3»
« کە »ی یەکەم، لە جێی خۆیدا نییە. بەڵکوو دەتوانین، بڵێین: کاتێ لەم شیعرە وردەبینەوە، یا گەر لەم شیعرە وردببینەوە. هەروەها، ڕاناوی « ئێمە » زیادە. جگە لەوەی، دوو « کە » بەکارهاتووە، یەکێکیان زیادە. « مەدح و ستایش »، یەکەم بە عەرەبیی و دووەم بە کوردیی، هەر دووکیان هەر یەک واتایان هەیە. کەواتە:
(کاتێ، لەم شیعرە وردەبینەوە، دەشێ، رەخنە لە شاعیر بگرین و بڵێین: بۆ ستاییشی پرۆژەیەکی کردووە، کە داگیرکەر لەگەڵ خۆی هاوردوویەتی و بۆ ئاسانکردنی کاری خۆی جێبەجێیدەکا؟) یا (گەر، لەم شیعرە وردببینەوە، دەشێ، رەخنە لەشاعیر بگرین و بڵێین: بۆ ستاییشی کارێکی کردووە، کە داگیرکەر لەگەڵ خۆی هاوردوویەتی و بۆ ئاسانکردنی کاری خۆی جێبەجێیدەکا؟)
(تا ئەم کاتەش کەئەم وشانەی تیادەنوسم هیچ حیزبێ لەسەرانسەری عێراقا « بەکوردستانەوە »، ئەوانەی نوێنەرایەتی ئەم گەلە دەکەن و لەناویا خەڵکی باوەڕیان پێیە، هیچیان لەو باسە لایاننەداوەو بانگەشەی برایەتیەکە هەر بەردەوامە.)«32،3»
لە ناویا زیادە. (تا ئەم کاتەش، کە ئەم وشانەی تیا دەنووسم، هیچ حیزبێ لە سەرانسەری « عێراق »دا، « بە کوردستانیشەوە »، ئەوانەی نوێنەرایەتی ئەم گەلە دەکەن و خەڵکی باوەڕی پێیان هەیە، هیچیان لەو باسە لایان نەداوە و بانگەشەی برایەتییەکە هەر بەردەوامە.)

(لەم بۆچوونەشـــەوەیە کـــە هەرچی نمونەیە لەم باســـەدا دێنمـــەوە نابنە هۆی کـەمکردنەوە لەپلەو پایەی هونەری و ئەدەبی و خـودیی ئەدیبـەکـە، بەڵکو بۆ سـۆراخکردنیـان دەبێ بنکەنی هەمـو لایەنەکـانی بکەین و لەخـۆمـانەوە تەقـە بەتاریکیەوە نەنێین.)»35،3« نابنە هۆی کەمکردنەوە: عەرەبییەکی تەواوە. (لەم بۆچوونەشـەوەیە، هەرچی نموونەیە لەم باسـەدا دێنمـەوە، لە پلەوپایەی هونەریی، ئەدەبیی و خودی ئەدیبەکە کـەم ناکـەنەوە. بەڵکوو، بۆ سـۆراخکردنیـان دەبێ، بنکەنی هەمو لایەنەکانی بکەین و لە خۆمانەوە تفەنگ بە تاریکییەوە نەنێین.)

(جا لە هەمـولایەکەوە شـاعـیران کەوتنە هۆنینەوەی شیعرو چامەی درێژ درێژ بەگـەورەیی ڕووداوەکەو سـەرکردەکانیـا.)»49،3« کـەوتنە هۆنینەوەی شـیـعـر و: عەرەبیی یەکی ڕووتە! کەواتە: (جا، لە هەموو لایەکەوە شـاعیران، شیعر و چامەی درێژدرێژیان، بە گەورەیی ڕووداوەکە و سـەرکردەکانیـا هەڵدا.) یا (جا، لە هەمـوو لایەکـەوە شـاعـیـران، شـیـعـر و چامـەی درێژ درێژیان، بۆ گـەورەیی ڕووداوەکـە و سـەرکردەکانی هۆنییەوە یا دانا یا گوت.)

(نابێ سـوپاس و سـتـایشی گیـانی یارمـەتی برای بەڕێزم کـاک « عـمـر مـعـروف بەرزنجی » فـەرامـۆشکەم کە بۆ نووسـینی ئەم بابەتە هەرچیم ویست لەسـەرچاوە خسـتـیە بەردەسـتم، هەروا ڕێنمـیـای یە بەنرخـەکـانیشی.)»61،3« خسـتـیـە بەر دەسـتم: دەربڕینێکی عـەرەبییـە. هەر سێ ووشـەی « نرخ، بـایەخ و گرنگ » سێ واتای جـیـاوازیان هەیە. هـەر یەکـەیان لـە شـوێنی تایبـەتیی و گـونجاوی خـۆیـاندا بەکاردێنرێن. لێرەدا، ڕێنماییە بە نرخـەکانی ناگونجێ و دەبێ بڵێین: گرنگەکانی یا پڕ بایەخـەکـانی. کەواتە: (نـابێ، سوپاس و سـتـاییشـی گیانی یارمـەتیی، برای بەڕێزم کـاک « عـومـەر مـەعـروف بەرزنجیی » فـەرامـۆشکەم، کە بۆ نووسـینی ئەم بابەتە، هەر چیم لە سـەرچـاوە ویست، یـا پێـویسـتـبـوو، دریغی نـەکـرد. هـەروا ڕێنماییە گرنگەکانیشی.)

وا بزانم، ئەم چەن نموونە کـەمـەی پیـشـانمدا، بایی هێندە بێ، هەمـوو هـەڵە و کەموکوڕییـەکانی سیپارەکە، لە ڕووی « ڕێنووس، داڕشتنی لاواز، نیشانەکانی خاڵبەندیی و زمانەوانیی »یەوە لە قاودا و پیوستی بە کۆمینتاری دیکە نەبێ!

کاتی خۆی، بۆ ئەوەی بنچینەی ڕێنووسـێکی نوێی یەککرتوو، بۆ زمـانی کوردیی داڕێژم، بۆ ئەوەی شێوەی بەسەریەکەوە نووسینی کوردیی پیشاندەم، ئەم خاڵانەی خوارەوەم پێشنیازکرد. بەو هیوایەی شارەزایانی زمانی کوردیی، دەمـەتەقێیەکی لەسەربکەن، تا بە هەمـوو لایەکمان بتـوانین، ڕێنووسی کوردیی، لەو کێژاوە ڕزگار

کەین. چونکە، ئەوڕۆ هەر نووسەرێ یا دەستەی نووسەرانی هەر ڕۆژنامە و گۆڤارێ، بە بیانووی ئەوەی ڕێنووسێکی یەکگرتووی کوردییمان نییە، بە ئارەزووی خۆیان دەنووسن، هێڵی ڕاست و چەپ، بە سەر گوتاری نووسەرانی دیکەدا دێن. لێرەدا، بە پێویستی دەزانم، جارێکی دیکە، هەمان پێشنیاز دووبارەکەمەوە، چونکە، لە لایەکەوە، پێوەندییەکی تەواویی بە باسەکەمانەوە هەیە. لە لایەکی دیکەشەوە، بۆ ئەوەی، ئەوی پێشتر ئەم پێشنیازانەی بەر چاو نەکەوتووە و نەیخوێندوونەتەوە، لێرەدا بیانبینێ. پێشنیازەکانیش ئەمانەن:

(1. گەر ووشەیەک، بۆ شێوەی ڕەتکردنەوە بەکارهێنرا، بە دوو جۆر خۆی دەنوێنێ. یەکەمیان ـ گەر لە سەرەتای ووشەکەدا بوو، وەک: « ناخۆم، نەمخوارد یا « مەیخۆ » ئەوا پێکەوە دەنووسرێن. دووەمیان ـ گەر شێوەی نێگێتیڤ لە ناوەڕاستی ووشەکەدا هاتبوو، وەک « حەز ناکەم، حەزم نەکرد یا حەز مەکە » ئەوا پێکەوە نانووسێنرێن و بە جیا دەنووسرێن. هەروەها، گەر لە کۆتایی ووشەشدا هات، هەر بە جیا دەنووسرێ. وەک « دیار نییە، تێیدا نییە، ئاومان نییە، دیاکۆ لە ماڵ نییە و ... ».

2. هیچ جۆرە ناوێ، وەک ناوی « مرۆڤ، مەل، ئاژەڵ، جروجانەوەر، ووڵات، شار، گوند، چیا، دەشت، دارستان، ڕووبار، درەخت، ئامێری جۆراوجۆر... تاد » لەگەڵ هیچ جۆرە کردارێکدا، پێکەوە نالکێنرێن. وەک: « کوردەدەڕوا، کوردبوو، لە عێراقبوو » هەڵەیە. « کوردە دەڕوا، کورد بوو، لە عێراق بوو ... تاد » ڕاستە.

3. تەنیا ڕاناوی لکاو، لەگەڵ کردارەکاندا پێکەوە دەلکێنرێن. بەڵام، ڕاناوی نەلکاو، بە هیچ جۆرێ لەگەڵ کردارەکاندا، پێکەوە نالکێنرێن. وەک: « بە منیگوت، حەزملێکرد، ئەومبینی، منیخۆشدەوێ ... تاد » هەڵەیە. « بە منی گوت، حەزم لێ کرد، ئەوم بینی، منی خۆشدەوێ ... تاد » ڕاستە. لە کاتی ڕستەشدا، هەر هەمان دەستوور بەکاردێنرێ. وەک : « خۆزگە منیخۆشدەویست. » هەڵەیە. « خۆزگە منی خۆشدەویست. » ڕاستە. بەڵام دەتوانین، چ پیتی خستنەسەر، چ ڕاناوە لکاوەکان، پێکەوە بنووسین. بۆ نموونە: « من نانم خوارد، تۆ نانت خوارد، ئەو نانی خوارد، ئەوان نانیان خوارد ... » بەم شێوەیە دەبێ: « من نانمخوارد، تۆ نانخوارد، ئەو نانیخوارد، ئەوان نانیانخوارد ... »

4. کردارەکان پێکەوە دەنووسرێن. وەک: (یاریکردن ـ یاریدەکەم، نانخواردن ـ ناندەخۆم، ڕاکردن ـ ڕادەکەن ... تاد). بەڵام، گەر کردارەکە، بە هۆی چەن ووشە و ناوێکی دیکەوە، لە یەکدی پچڕان، ئەوا بەسەریەکەوە نانووسرێن. هەروەها، بە

دوا ووشەی ڕستەکەشەوە نانووسێنرێن. وەک :
ئێمە هەوڵ بۆ سەربەخۆیی دەدەین.
ئەوان حەز لە هەنگوین دەکەن.
تارا نانی لە چێشتخانەی لاوان خواردووە.
لەم سێ ڕستەیەدا دەبینین، چاوگی هەر سێ کردارەکان، لە « هەوڵدان، حەزکردن و نانخواردن »دا خۆیان دەنوێنن. بەڵام، بە چەن ووشە و ناوێ، لە یەکدی دابڕاون. لەبەرئەوە ناتوانین، پێکیانەوە گرێدەین، یا کـــردارەکانی « دەدەین، دەکەن و خـواردووە »، لـــەگـەڵ « ســەربەخـۆیی، هەنگوین و لاوان »دا، پێکەوە بلکێنین.
هەروەها، کرداره ئاوێتەکان، لە هەموو شێوەکانیدا « ڕابردوو، ئێستە و ئاینده »، پێکـەوە دەنـووســـــرێن. وەک: « داهـاتـن، دەرهـێنـان، لێـکـخـــــستن، بـازدان، ئاوەدانکردنەوە، لێکنزیکەوتنەوە، دوورکەوتنەوە و ... »
5. جگە لەوەی، هەموو کردارەکان، بە هەر سێ شێوەکانیانەوە « ڕابردوو، ئێستە و ئاینده » هەمیشە پێکەوە دەنووسرێن. وەک: « خەوتن ـ خەومدێ، دەخەوم، خەوتبووم. خواردنەوە ـ دەخۆمەوە، دەمخواردەوە، خواردبوومەوە » نەک « خـەوم دێ، خەوت بووم. دەم خواردەوە، خوارد بوومەوە. »
6. هەموو ئاوەڵناوەکان، لەگەڵ ڕاناوەلکاو و کردارەکاندا پێکەوە دەنووسرێن، وەک:« سارد ـ سارده ـ ساردبوو. گەرم ـ گەرمە ـ گەرمبوو. گەورە ـ گەورەیە ـ گەورەبوو ـ گەورەبوون. کورت ـ کورتە ـ کورتبوو ـ کورتبوون. سەرزل ـ سەرزلە ـ سەرزلبوو ـ سەرزلبوون. ورگدڕاو ـ ورگدڕاوە ـ ورگدڕاوبوو ـ ورگدڕاوبوون ».
گەر « سەرزلە » لە « سەر + زل + ە » پێکهاتبێ و پێکەوە بلکێنرێن، ئەدی بـــۆ « سـەر + زل + بوو » پێکەوە نەنووسرێن؟! چ جیاوازییەکیان هەیە؟ ئەو دوو ئامراز و کرداره « ە ، بوو » تەنیا لە کاتدا جیاوازییان هەیە، ئەگینا لە هیچ ڕوویەکی دیکەوە، هیچ جۆرە جیاوازییەکیان نییە.
لەوانەیە، هێندێ کەس بڵێن: « ە » کردار نییە و ئامرازی پێوەندییە. « بوو »ش کرداری ڕابردووە. بە لای منەوە، لە هیچ زمانێکدا، هیچ ڕستەیەک نییە، کرداری تێدا نەبێ، واتا ببەخشێ. ڕاستە « ە » کرداری تەواو نییە، بەڵام، جێگەی کردار دەگرێ و ڕۆڵی کردار دەبینێ.
7. بە هیچ شێوەیە نابێ، ئامرازەکانی « لێکدەر، پەیوەندیی و ناوی هێما یا ئامـاژەکردن »، لەگەڵ ناو و کردارەکاندا پێکەوە بلکێنرێن. چونکە، جگە لەوەی لە ڕووی ڕێزمـانەوە هەڵەیە، هەر یەکەشیان واتایەکی تایبەتیی خۆیان هەیە. بۆ

نموونە: هێندێ نووسەر دەنووسن: « ئەمجارە، ئەمساڵ ... تاد » کەچی « ئەو جارە، ئەو ساڵە ... تاد » پێکەوە نانووسن و بە جیا دەیاننووسن. بە باوەڕی من، شێوەی یەکەم بە هەڵە و شێوەی دووەم بە ڕاست دادەنرێ. چونکە، لە هەر دوو شێوەکەدا، « ئەم و ئەو » ناوی ئاماژەکردنن. بۆچی، لە شێوەی یەکەمدا پێکەوە بنووسرێن و لە شێوەی دووەمدا بە جیا بنووسرێن؟! کەواتە، ڕاستروایە، بنووسین: « ئەم جارە، ئەم ساڵ »، لە هەموو زمانێکیشدا، هەر وا دەنووسرێ. لێرەدا تێبینییەکی گرنگ هەیە، دەربارەی هێندێ لە ئامرازەکانی پێوەندیی وەک: « بە ، بۆ ، ە ، وەک ، لە ... تاد» و لێکدەر وەک: « و ، بەڵام ، بەڵکوو ، یا ، نەک ، چونکە ... تاد » پێویستە ڕوونیکەینەوە. دیارە، هەر دوو ئامرازەکانی پێوەندیی « بۆ ، وەک » و ئامرازەکانی لێکدەر « بەڵام، بەڵکوو ، یا ، نەک ، چونکە »، بە هیچ شێوەیەک، لەگەڵ هیچ ووشەیەکدا پێکەوە نانووسێنرێن. بەڵام، گرفتەکە خۆی لە هەر چوار ئامرازەکەی پێوەندیی « بە ، ە ، ی ، لە » و ئامرزای لێکدەری « و »دا دەبینێ. بۆ؟ گومانی تێدا نییە، هەر دوو ئامرازی پێوەندیی « ە ، ی » بە جۆرێ لە ئامرازە لکاوەکان دادەنرێن. چونکە، هەرگیز بە تەنیا نایەن و واتاش نابەخشن. بۆ نموونە: لاولاو هاتووە. لە « کرداری هات + پاشگری وو + ئامرازی ە » پێک هاتووە. چونکە، « هاتوو » بێ ئامرازەکە، هیچ ناگەیەنێ، واتاکەی ڕوون نییە. بەڵکوو ئامرازەکە، ئەوەمان بۆ ڕووندەکاتەوە، لاولاو هاتووە و کارەکە تەواوبووە، ئێستە لێرەیە. بەوەش، پێوەندییەک لە نێوان « ناو، کات و شوێن »دا پیشاندەدا.

بۆ ئامرازی پێوەندیی « ی »ش، هەر بەو شێویە دەبێ. بۆ نموونە: کوردە لووتی گەورەیە. لێرەدا ئامرازی « ی » ئاوەڵناوی « گەورە » بە ناوی مرۆڤ و ناوی ئەندامێکی جەستەی کوردەوە گرێدەدا. بەڵام، بۆ هەر دوو ئامرازی « بە ، لە »، کەم نووسەر هەیە، گوێ بە دەستووری نووسینی ئەم دوو ئامرازە پێوەندییە بدا. زۆربەی نووسەران، لەگەڵ هەموو یەکەکانی زماندا، پێکیانەوە دەبەستن. بۆ نموونە: « لە ناو، لە سەر، لە ژێر، لە بەر، لە لای، لە لایەن، لە ڕۆژی، لە شاری، لە چیا، لە پرسە و... تاد» ئەمانە، هەموویان پێویستە، بەپێی دەستووری زمان، تەنیا بەم شێوەیە بنووسرێن. کەچیی، زۆر کەس پێڕەوی ناکەن و دەنووسن: « لەناو، لەسەر، لەژێر، لەبەر، لەلای، لەلایەن، لەڕۆژی، لەشاری، لەچیا، لەپرسە و ... تاد » ئەمانە، بۆیە دەبێ، بە جیا بنووسرێن، چونکە، هەر یەکێ لەو ووشانە، بێ « لە » واتایەکی تایبەتیی خۆی هەیە، بە شێوەیەکی تایبەتییش گەردانددەکرێن. واتە: دەتوانین، بێ « لە » بڵێین: « ناو، سەر، ژێر، بەر، لای، لایەن، ڕۆژی، شاری، چیا،

پرســـه و ... » واته: ئەو ووشـــانە لە یەک ووشـــە پێک نەهاتوون، بەڵکوو، هەر یەکێکیان لە دوو ووشەی جیاواز پێکهاتوون، بۆیە دەبێ، پێکەوە نەلکێنرێن.
بۆ ئامـــرازی « بە »ش، بە هەمـــان شـــێـــوە دەتوانین، نموونەیەک بێنینەوە: « بە تایبەتیی، بە گشتیی، بە ئاشتیی، بە خۆشیی، بە ئارەزوو، بە پێ، بە ئۆتۆمۆبێل، بە ڕۆژ، بە شەو، بە شیروانم گوت و ... » بە هەڵەش، بەم شێوەیە دەنووســـــــرێ :
« بەتایبەتیی، بەگشتیی، بەئاشتیی، بەخۆشیی، بەئارەزوو، بەپێ، بەئۆتۆمۆبێل، بەڕۆژ، بەشـەو، بەشـیـروانم گـوت و ... » بەلام، « لەبەرئەوە، بەگـوێرەی، بەپێی، جـێـبـەجـێـکردن، بەڕۆژ ــ گـەر ناوی مـرۆڤ بێ ــ ، بەس و .. » هەر دەبێ، بەم شێوەیە بنووسرێ، چونکە، بە هەموویان یەک ووشە پێکدێنن.
بە داخـــەوە، هێندێ لە نووســـەرەکـان، چاو لە دەســـتـووری زمـانـی « عـەرەبیی و فارسیی » دەکەن، ئەو ئامرازە پێوەندییانە لەگەڵ ووشـەکاندا، پێکەوە دەلکێنن.
وەک لە عەرەبییدا دەڵێن: « لە سـەر: عەلا، لە ژێر: تەحت، لە ناو: فی، بە ئارەزوو: برغبە، بە ڕەزامەندیی: بموافقە، بە شێوەیەکی تایبەتیی: بصورە خاصە و ... »
لە زمـانـی کـوردییـدا، ئەمـانە هەمـوو بە هەڵە دادەنرێن، چونکـە، دەسـتـوورێکی تایبـەتیی خـۆی هەیە. مـەگـەر لە ئایندەدا، دەزگـەیەکی ئەکـادیمیـای کـوردیی دامەزرێ، بەڵگەی زانستانەی بۆ داتاشێ و بچەسپێ.)«28،428-432»

6/2. دەقوەرگــــرتن :

هەر نووسـەرێ، کاتێ کۆپلەیە لە نووسینێکی دیاریکراوەوە وەردەگرێ، پێویستـە، ئەو کۆپلەیە چۆن نووسراوە، هەر بەو شێوەیەش ڕایگوێزێ و بینووسێتـەوە. جگە لەوەی، گەر باسـەکەی دووبارەکردەوە، دەبێ، بە هەمـان زمـان و شـێوەی نووسین تۆماریکاتەوە.
بەلام، « بەرزنجــیی » هەر لە خــۆیەوە قــســـەیکردووە و دەڵێی بە دەم خـــەوەوە بزرکاندوویەتی! چونکە، هێندێ کۆپلەی لە سەرچاوە جیاجیاکانەوە وەرگرتووە، یا دەسکارییکردوون، یا خــۆی دروسـیکردوون و لە سـەرچـاوەکـەدا نین. بۆ نموونە، نووسـیـوێتی: (چەند شـیـعـرێکی بەنمونە هێناوەتەوە کـەگـوایە زێوەر بەجـارێ باشوری کوردستانی تەسلیم بەعێراق کردووەو منالان فێردەکات کەعێراق بەوڵاتی خۆیان بزانن!)«57،3»
جـارێ، پێش هـەمـوو شتێ دەبووایە، کـوتـومت من چیم گـوتـووە و چۆنم نـووسـیـوە، هـەر بەو شێوەیە، کۆپلەکـەی لە نووسینەکەوە بگوێزایەتەوە، بێ ئەوەی دەسکـاریی ڕێنووسـەکـەی بکـا، یا یەک پیت و ووشـەی لێ بقرتێنێ. پاشـان دەبووایە، ژمـارەی

لاپەڕەکەی دیارییکردایە. ئەوە جگە لەوەی، بەو ڕێنووسە پڕ لە هەڵەیە، کۆپلەکەی نووسیوەتەوە، نیشانەکانی خاڵبەندیی بەکار نەهێناوە، ویستوویەتی، سەر لە خوێنەر بشێوێنێ، ئەو قسە پڕوپوچانەی خۆی بە من بفرۆشێ!

سەیر ئەوەیە، هەر لە خۆیەوە نووسیوێتی: « زێوەر بەجارێ باشوری کوردستانی تەسلیم بەعێراق کردووە » من هەر لە « بەرزنجیی » خۆی دەپرسم، لە کوێدا من شتی وام نووسیوە. یا « زێوەر » خۆی چی بووە، تا « باشووری کوردستان تەسلیم بە عێراق بکا! » بە ڕاستیی، کارێکی تا بڵێی دزێو و ناشیرینە، یەکێ خۆی بە نووسەر بزانێ، درۆ بە دەم نووسەرێکی دیکەوە بکا، کە هێشتا زرپ و زیندووبێ! بۆ گواستنەوەی کۆپلەکانی دیکەش، لە کاتی پێویستی خۆیدا، لە هەموو مەبەستە خراپ و نادەسپاکییەکانی دەدوێم.

7/2. پەراوێز و سەرچاوە :

« بەرزنجیی »، لە کۆتایی سیپارەکەیدا، هەم پەراوێز و هەم سەرچاوەکانی بە جیا ڕێکخستووە. دیارە، ئەمە کارێکی باشە. بەڵام، نەزانین و ناشارەزاییەکەی لەوەدا دەردەکەوێ، زۆر جیاوازیی لە نێواندا نەکردوون. جاری وا هەیە، ژمارەی سەرچاوەیەکی نووسیوە، هەم لە پەراوێز و هەم لە سەرچاوەکانیشدا هەیە. لەبەرئەوە، خوێنەر نازانێ، کام ژمارەی سەرچاوە یا پەراوێزی مەبەسبووە!

جگە لەوەی، سەرچاوەکانی « 7،4،1 »ی لە ژێر پەراوێزدا نووسیوە، ئەو ژمارانە پەراوێز نین. بۆیە دەبێ، لە ژێر خانەی سەرچاوەکاندا تۆمار کرێن. واتە: تەنیا ژمارەکانی « 2، 3، 5، 6 و بادانەوە » لە ژێر پەراوێزدا دەنووسرێن.

هەروەها، سەرچاوەکانی بە شێوەیەکی ڕاست تۆمار نەکردووە. لەگەڵ یەکدیکدا جیاوازن. بۆ نموونە: ئەو هۆنراوەیەی بە سەر « عەبدولکەریم قاسم »دا هەڵدراوە، لە دامێنیدا، بەم شێوەیە سەرچاوەکەی نووسراوە. (19 ـ ژ 2 ,3 کانونی یەک 959 ل 85) «50،3» کەچیی، کاتێ تەماشای کۆدی ژمارە « 19 »ی سەرچاوەکانم کرد، نووسراوە: (هیوا ـ گۆڤار ـ ژ « 4 » ساڵی « 3 » ئازاری 1960 بەغدا.) «64،3» واتە: بۆ ئەو هۆنراوەیە، سێ ژمارەی یەک گۆڤاری لە دوو ساڵی جیاوازدا بەکارهێناوە! جا، مەگەر هەر خۆی بزانێ، کامیان ڕاستە!

8/2. نەخت و پوخت :

« بەرزنجیی »، دەیتوانی، نووسینەکەی خۆی بە خۆڕایی درێژ نەکاتەوە. تەنیا وەڵامی هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر »م بداتەوە. نەک باسی « ژیان، بەسەرهات، هۆنراوە، پەخشان، دید و بۆچوونی نووسەر و هۆنەرانی کورد »م بۆ

بکا، دەربارەی « زێومر » چییـان گـوتووە و چییـان نووسـیـوە. هێندێ نموونەی هۆنراوەی، پێـاهـەڵدانی هۆنەرەکـانـی دیکـەی کـوردم بۆ بێنێـتـەوە، لەگـەڵ هۆنراوەکـانـی « زێومر »دا بەراوردیانکا. چونکە، کەس لاریی لەو شتـانە نەبووە و نییە. من باسی بابەتێکی دیارییکراوم کردووە، نەک لە هەموو ڕوویەکەوە، ڕەخنەم لە هۆنەر گرتبێ، تا ئەو بەو شێوەیە، درێژەی هەواڵەکانم بۆ بخوێنێتەوە!

ئەگینا گەر وا نەبووایە، لە سەر « زێومر » دەیتوانی، وەک کارێکی سەربەخۆ، بە جیـا بینووسـیـایـە. هەر وەک چۆن « فـیـردۆسـیی »، پەرتووکی « شـانامـە »ی نووسیوە، « بەرزنجیی »ش، نەک هەر بەو شێوەیە دەیتوانی، « زێومرنامـە »یەکی درێژ بنووسێ، بەڵکوو، لەو بەرهەمەی « شـانامە »ش درێژتری بنووسیایە، هەموو ئەو زانیـارییـیـە کۆنـانەی، دەربارەی « زێومر »، تا ئەوڕۆ نووسراون، بە کاوەخۆ کاوێژکردایەتەوە! هێندە بە شان و باڵی « زێومر »دا هەڵیدایە، تا هێزی لێ دەبڕا و ووشـەی عـەرەبیی پێ نـەدەمـا! چونکە، لە مێـژە کورد گوتوویەتی: پیـاو کە زۆری گوت، چاکیش دەڵێ و خراپیش دەڵێ!

جا، ئێستە پێم وایە، ئەو بەشانەی، « بەرزنجیی » باسیکردوون و پێویست نین، لە خراپەکانن! بریا، « بەرزنجیی » کەمێ کۆنترۆڵی زمان و پێنووسە کولەکەی خۆی بکردایە، تا خۆشی سەری لە سیپارەکەی خۆی دەرچووایە. بەڵام، دیارە ئەو کارە بە ئەو نەکراوە و ناشکرێ، چونکە، وەک « ڕەسـووڵ هەمـزەتۆف » گـوتوویـەتی: (بنیادەم، دوو ساڵی پێدەچێ، تا فێربێ، قسەبکا. شەش ساڵیشی پێدەچێ، تا فێربێ، دەمی خۆی بگرێ و قسە نەکا.)«8،35»

9/2. شـێوە و قەبارە :

هەروەها، لە ڕووی شێوە و قـەبارەی سیپـارەکـەشیـیـەوە، هەڵبـەتە، ئەو تەنیـا ویسـتـوویـەتی، ژمـارەی لاپەڕەکـانـی پتـرکـا و لە بەرگـەوە بۆ بەرگ، قـەبـەتر و تەنگەئەستوورتر دەرکەوێ. منیش، لەو ڕووەوە، هیچ جۆرە گلەیییەکی لێ ناکەم. چونکە، وا دەردەکـەوێ، خـۆی زۆر مـاندوو کـردووە، مـاوەیەکی زۆر، لاپەڕەی سەرچاوە گەردلێنیشتووەکانی هەڵداوەتەوە و گەڕاوە.

لەوەش دەچێ، هەر لە « 1966/01/01 »وە، خۆی خەریککردبێ، دەنگوباسی کۆ کردبێتەوە و دەسی بە نووسین کردبێ، تا ڕۆژی « 1996/08/31 »، سیپـارەکەی تەواوکردبێ و « 66 » لاپەڕەی ڕێکی لێ دەرچووبێ. تۆ بڵێی، « زێومر »یش هەر بە ڕێککەوت، ئەو هۆنراوە « عێراقچێتیی »یانەی، ساڵی « 1926 » یا « 1936 » نەنووسـیـبێ، وا « بەرزنجیی » بەو یادەوە، هەر هـەمـووی لەو شـەشـهـەڵدانانەدا

دۆڕاندووه؟!!! تۆ بڵێی، ئێستەش وەک « هێمن »، هەر ئەژنۆکەی لە باوەشگرێ و مۆر هەڵداوێژێ و بێ هوودە، بە هیوای « دوو شەش »ێکی دیکە بێ؟!!
باوەڕ ناکەم، ئەو ژمارانە هەر وا بە خۆڕایی و بە ڕێککەوت هاتبن! ئەگینا، گەر ئەو درێژدادڕییەی نەکردایە، هەم ژمارەی لاپەڕەی سیپارەکەی « 66 » دەر نەدەچوو.
هەم نووسینی لەو جۆرەش، هیچ جۆرە پێویستیی یەکی، بە وێنەی چەن پیاوێکی گەورە و ناوداری وەک: « زێوەر، شێخ مەحموود، ڕەفیق حیلمیی، پیرەمێرد، قانع، هێمن ... تاد » نەدەکرد! تەنیا هەر ئەوە مابوو، وێنەیەکی گەورەی ڕەنگاوڕەنگی، سەردەمی لاوێتی خۆشی چاپکردایە. بە مەرجێ، لەو وێنانەی پیشانیداون، گەورەتر بووایە. نەک وەک ئەو وێنە پچووکەی، گوتارەکەی گۆڤاری « کاروان » وابێ، کە بۆیان بڵاوکردۆتەوە!
جگە لەوەی، دوو لاپەڕەی سیپارەکەشی « 13 و 65 »، هەر تەنیا بە کۆپیکردنی بەرگی هەر دوو سیپارەکەی « دەستە گوڵی لاوان - زێوەر » و « ئەلئەکراد و ئەلعەرەب - فەریق مین ئەلشبان » پڕکردۆتەوە، کە هیچ پێویستی نەدەکرد، ئەو دوو کۆپییە بڵاوکاتەوە. چونکە، هەر تەنیا ناوی ئەو دوو بەرهەمەی بێنایە، خوێنەر یەکسەر تێدەگەیی، باسی چی دەکا!
لە کۆتایی ئەم بەشەدا، هەر ئەوە ماوە، بڵێم: قوڕ بە سەر ئەو خوێندکارانەی، چەندین ساڵە، مامۆستایەکی وەک « بەرزنجیی »، فێری زمانی کوردیی کردوون! یەکێ خۆی بە مامۆستا و نووسەر بزانێ، ئەوەش باری شڕی کوردییزانینەکەی بێ، ئایا، بە چ یاسا و ویژدانێ ڕەوایە، مامۆستا بێ و وانە بە منالانی کورد بڵێتەوە! بۆیە، زۆر بە ڕاشکاویی دەڵێم: کوردییزانێکی وەک « بەرزنجیی »، بە هەڵە لەو بوارەدا کاردەکا. بەڵکوو، باشتر وایە، خۆی بە کارێکی دیکەوە خەریکا!

3. بابەت و ناوەڕۆک :

لەم بەشـەدا، هەوڵدەدەم، لە هـەمـوو ڕوویەکـەوە، زۆر بە وردیی و درێژیی، لە دید و بۆچوونەکـانی « بەرزنجـی » بدوێم. ئەوەی پێـویسـتـی بە وەلام بێ، دێربەدێری نووسینەکەی، بێ ئەوەی دەسکاریی شێوەی نووسین، هەڵەی چاپ و زمانەوانیی بکەم، وەک خۆی چۆن هەیە، ڕایدەگوێزم. بە بەڵگەی لەچاوچەقیو وەلامیدەدەمەوە، تا ئەوەی، دەربارەی « زێوەر» نووسیومە، پتر ڕوونیکەمەوە و بیچەسپێنم.

1/3. دەربارەی پێشەکییەکەی :

« بەرزنجـیی » نووسـیـوێتی: (لەناو شـاعیرانی نیوەی یەکەمی ئەم سـەدەیەی لە ئاوابوونە، هیچ کام وەک زێوەر 1875-1948 زوڵمی لێ نەکراوەو شالاوی ناهەقی بۆ نەبراوە، هەر ساتە ناساتێ بەخۆڕایی و بەبێ هۆ وەیا لەنەشارەزایی یەوە بەر درگەی پێ دەگیرێ.)«3،3»

ئەم قسە زل و بۆشانە، هەموو کەسێ دەتوانێ، بیانکا. چونکە، گەر یەکێ بڕیاریدا بێ، داکۆکیی لە « شتێ، بیرێ، هەڵوێستێ یا کار »ێکی ناڕەوا بکا، دەبێ، هەر لە خۆیەوە، ووشە ڕیزکا و بەو جۆرە ووشە هەرزانانە، پێشەکییەکەی برازێنێتەوە.

نازانم، بۆ تا ئێستە، نووسەرێکی دیکە، لە سەر ئەو جۆرە کێشە و باسانە، یەخەی چەن هۆنەرێکی دیکەی وەک: « بێکەس، بێخود، ئەسیریی ... تاد » نەگرتووە و لە دەرگـەی نەداون، دەردی « بەرزنجـیی » خـۆی نـووسـیـوێتـی: هەر سـاتەنـاسـاتێ، یەخەی « زێوەر » دەگرن و زوڵمی لێ دەکەن؟!! هەڵبەتە، شتێ لە ئارادا هەیە، هیچ کـەسێ بە خـۆڕایی، یەخـەی کـەس ناگـرێ. ئەمـە مـێژووە و دەبێ، چۆن هەیە، وا باسـکرێ و شـیـکرێتـەوە، هەڵسـەنگێنرێ و ڕەخنـەی لێ بگـیـرێ، لایەنە چاک و خراپەکانی دەسنیشانکرێ.. بەڵێ مێژووە، مێژووی وێژەی کوردییە، کە بە شێ لە مـێـژووی نەتـەوەکـەمـان پێکدێنێ. لەبەرئەوە، گـەڕی بارە ترێ نیـیـە، وەک ئەو تێیگەیشـتـووە! ئیـدی، بۆ بە خـۆڕایی و بەبێ هۆ، یا لە نەشـارەزاییـیەوە، تەنیـا یەخەی هۆنەرێکی وەک « زێوەر » دەگرین؟!! ئایا گەر یەکێ بیەوێ، لێکۆڵینەوەیەک لە سـەر لایەنی یا بەشـێکی هۆنراوەکـانی « زێوەر » بکا، بە باشـیی هەڵیـان سـەنگێنێ، ڕوونیـانکاتەوە، ڕەخنەیان لێ بگرێ، بە کـام یاسـا، بە خـۆڕایی بەر دەرگەی پێ دەگرێ؟!!

ئینجـا، سـەیرەکـە لەوەدایە، هەر کـەسێ شـتـێکی بە دڵ نەبوو، یا لەگـەڵ باری سەرنجی تایبەتیی خۆیدا نەگونجا، بێ ئەوەی هیچ بەڵگەیەکی زانستانەی پێ بێ،

یەکسەر ڕەخنەگرەکە بەوە تاوانبارمەکا، گوایە: (تاوتۆیەکی نەشارەزایانەی شیعرێکی کرد)«3،3» وەک « بەرزنجیی » بە « کاکە مەم بۆتانیی » گوتووە! باشە، با بڵێین، « کاکە مەم » ساڵی « 1969 »، گوتاری « ئاسایشەکەی زێوەر لەتای ترازودا »ی نووسیوە، زۆر نەشارەزایانە شیکردۆتەوە، (حوکمەکەی زاڵمانە بوو.) «3،3»، ئەدی، چی وای لێ کرد، ماوەی « سیویەک ساڵ » فزە لە خۆی ببڕێ، ئەوڕۆ، کای کۆن بەباکا، هەڕەشەی لێ بکاو بڵێ: (لەسەر نووسینێکی تێرو تەسەل هەڵدەگرێ.. بۆ ئایندە.)«3،3» ئەدی، بۆ لەو ماوە دووروودرێژەدا، نەک هەر ئەو، بەڵکوو یەکێ لە نووسەران یا وێژەدۆستان، وەڵامێکی ئەو نەشارەزایی و « حوکمە زاڵمانە »یەیان نەدایەوە؟!! بۆچی، جگە لە « بەرزنجیی »، کەس وەک پۆلیسی دەروازەی وێژەی کوردیی، قورقوراگەی نەگرت؟ هەڵبەتە، ئەم کاسەیە بێ ژێرکاسە نییە و دەبێ، بزانین چییە؟!!

پاشان، « بەرزنجیی » دوو کۆپلەی لە نووسینەکەی من وەرگرتووە، بە ئارەزووی خۆی دایڕشتۆتەوە، بێ ئەوەی گوێی دابێتێ، من چۆنم نووسیوە، یا بە چ شێوەیە دامڕشتووە. شەلم کوێرم ناپارێزم، نوقورچی گرتووە. هەر وا بە شێوەیەکی هەڕەمەکیی، بۆچوونەکانی منی، بە هۆنراوەیەکی « مەحویی »یەوە گرێداوە و نووسیوێتی: (لەڕاستی دا بەرامبەر ئەمە کە لەقەڵەمی کەسێکەوە دەردەچێ خۆی بەخاوەنی رادەیە لەسەروساختی کردن لەگەڵ ئەدەب و ڕۆشنبیریدا دادەنێ.. هیچ ناوترێ لەوە زیاتر کەبڵێم: سەد شوکور بۆ خوا کەزێوەر ئەم ڕۆژانەی نەدی و بەحورمەتەوە بەر لەپەنجاویەک ساڵ سەری نایەوە، نەگەیی کە بەو « لەبزە شیرینە » ئاخافتنی « ئەدەب »ی لەگەڵدا بکەن و لەوانەیە خراپتریش.)«4،3» ئەم چەن دێرە، گەر شتێ بگەیەنێ، تەنیا نیشانەی نزمیی ئاستی ڕووناکبیریی و نەزانینی خاوەنەکەی، بەرانبەر بە لێکۆڵینەوەی وێژەیی و مێژوویی پیشاندەدا. چونکە، ئەو پێی وایە، هەرچی لە کاتی خۆیدا، هەڵەیەکی کرد و بۆی دیزەبەدەرخۆنەکرا یا کەسێ نەبوو، لەو سەردەمەدا ڕەخنەی لێ بگرێ، پاشان ماڵاویی لە ژیان کرد، ئیدی بە هیچ شێوەیە نابێ، لە گۆڕی پڕ لە هێمنیی و ئارامیدا، خەبەرکرێتەوە، لاپەڕەکانی مێژوو هەڵدرێتەوە، باسی لایەنە هەڵە و خراپەکانی بکرێ. چونکە، یەکێکی وەک « زێوەر »، کاتی خۆی، « بەحورمەتەوە بەر لەپەنجاویەک ساڵ سەری ناوەتەوە! » و بەڕێکراوە، ئیدی ئەوڕۆ، هەر نووسەرێ، هەر لێکۆڵینەوەیە لە سەر هێندێ لە هۆنراوەکانی بکا، دەبێ، یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، سوپاسی خوا بکا، « کەزێوەر ئەم ڕۆژانەی نەدی! »

هەڵبەتە، ڕەخنەگرتن لای ئەو، بە « لەبزی شیرن » دادەنرێ! چونکە، نەک هەر ئەو، بەڵکوو زۆربەی زۆری نووسەران و هۆنەرانی کورد، فێری ئەوە بوون و گوێیان بەوە ڕاهاتووە، تەنیا بە چاکە باسکرێن، بە شان و بازوویاندا هەڵدرێ، لە گوڵ کاڵتر بە خۆیان و بەرهەمەکانیان نەگوترێ، گەر هەرچی بڵێن و هەرچیش بکەن، هەر ئافەرین کرێن و چەپڵەیان بۆ لێدرێ!

بە ڕاستیی، ئەمەیە ماڵوێرانیی و پاشاگەردانیی، ئەمەیە نەتەوەیەکی دواکەوتوو لە یەکێکی دیکەی پێشکەوتوو جیادەکاتەوە! ئەدی گەر ئەو، ئاگای لە ڕووداوەکانی مێژوو بووایە، چۆن بڕیاری وای دەدا؟ ئەدی ئەوە نییە، لە نێو نەتەوەکانی جیهاندا، ڕۆژانە دەس بۆ بەرهەمی چەندین « نووسەر، هۆنەر، ڕامیار و پیاوی ئایینیی » ڕادەکێشن، بەرهەم و کردارەکانیان هەڵدەسەنگێنن، لایەنە باش و خراپەکانیان دیاریدەکەن، ڕەخنەی توندیان لێ دەگرن، هەر کەسە مافی سروشتیی و ڕەوای خۆی دەدەنێ، بێ ئەوەی کەسێ هەبێ، بۆڵەیە یا سرتەیەکی لێ بێ. چونکە، تەنیا هەر بەو شێوەیە دەتوانن، مێژووی نەتەوەکەیان هەڵسەنگێنن، لایەنە خراپەکانی پیشاندەن، تا جارێکی دیکە، ئەو هەڵە و خراپانە دووپات نەبنەوە، خۆشیان و نەوەکانی داهاتووشیان، کەڵکی لێ وەرگرن. ئەمەش، پتر لەو کۆمەڵە دواکەتووە بندەسانەدا ڕوودەدا، لە نێو ئەو گەلانەدا بەدیدەکرێ، کە خاوەنی دەوڵەتی ناسیۆنالی تایبەتیی خۆیان نین. یا قەوارەیەکی نەتەوەیی سەربەخۆشیان هەیە، بەڵام، چونکە ئازادیی ڕادەربڕین نییە، دیمۆکراسیی وەک سیستێمێکی مۆدرێن و شارستانییانە پیادە ناکرێ، زۆر جار، ئەو پرۆسەی هەڵسەنگاندن و ڕەخنەگرتنە، بۆ ماوەیەکی دیکەی مێژوویی دوادەکەوێ! ئایا، کێ دەیتوانی، لە سەردەمی دیکتاتۆرێکی خوێنڕێژی وەک « ستالین »، یا هەر دیکتاتۆرێکی دیکەی ئەو سەردەمەی دەسەلاتی کۆمۆنیستەکاندا، نەک هەر ڕەخنە لە کردەوە دڕندە و نامرۆڤانەکانیان بگرێ، بەڵکوو، ڕەخنەش لە هۆنراوەی هۆنەرێ یا نووسینی نووسەرێکی سەر بەو ئایدۆلۆژیا و ڕێبازە بگرێ؟ کەچیی، کاتێ هاوڕێ « ستالین » مرد، « خرۆتشیۆف » هات، نەک هەر زۆر ڕێزیان لێ نەگرت، بەڵکوو مافی ئەندامێتی پارتی کۆمۆنیستیشیان لێ سەندەوە، ئەو پەیکەرە گەورەیەی، لە نێو پەیکەری پیاوە گەورەکانی« سۆڤێت »دا بۆیان داچەقاندبوو، ئەویشیان تورِدا. دواتریش، کاتێ « خرۆتشیۆف » لابرا، « برێژنێف » و دەستەیەکی دیکە هاتن، جارێکی دیکە، بە بیر و کردەوەکانی « ستالین »دا چوونەوە. ئەوان دەیانزانی، ئەو پیاوە هەڵەی زۆر بووە. بەڵام، ئەو، ئەوە نەبوو، بەو

شێوەیە هەڵسوکەوتی لەگەڵدا بکەن. لەبەرئەوە، هەموو مافێکی خۆیان بۆ گێڕایەوە. پەیکەرێکی نیوەیان بۆ داتاشییەوە.
دوای ئەوەی « گەربەچیۆف »یش هات، هەموو دید و بۆچوونەکان، هەموو پێوانە و هەڵسەنگاندنەکان، بە تەواویی گۆڕان. ئینجا، نەک هەر « ستالین »یان بەسەر کردەوە، بەڵکوو، هەموو ئەوانەی، لە بواری ڕامیاریی و نووسیندا کاریانکردبوو، بە چاک و بە خراپ، هەواڵەکانیان سەر ئاو کەوتن و لە بنی دەمۆڵەکەیان بۆ دان.
دوای ئەوەی « یەکێتی سۆڤیێت »یش هەڵوەشایەوە، ئیدی بەزمەکە بە تەواویی گەرم بوو، هەموو نهێنییەکان پتر ئاشکرابوون، پرۆسێسی هەڵسەنگاندن و ڕەخنە گرتنەکەش، لە لووتکەی تێپەڕان. کەچیی، ئێستەش لە « ڕووسیای فیدراڵ »، هێندێ هەن، وەک « بەرزنجیی »، ئاوات بە « کەڕیی، لاڵیی و کوێریی » سەردەمی کۆمۆنیستەکان دەخوازن. تا ئەندازەی پەرستن، « ستالین » و بیروباوەڕەکانی دەپەرستن. شانازیی بە هەموو کردەوەکانییەوە دەکەن! ئەمە چیرۆکی مێژووە و مێژووش، هەرگیز نامرێ و زیندووە. هەمیشە، چەن کەسێ هەر هەن و دەبن، چیلکە لە پۆخڵەواتی ڕووداوە مێژوویییەکان وەردەن، ڕاستییەکان بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەکەیان ڕوونکەنەوە! جا هەزارانی وەک « بەرزنجیی » پێیان خۆشبێ یا ناخۆشبێ، هیچ لە باسەکە ناگۆڕێ. چونکە، هەمیشە هەر چەن کەسانێکی دڵسۆزی نەتەوە و نیشتمانپەروەر دەبن، گۆڕی مێژوو شەقکەن، سەر بە ئەرشیفی ڕووداوە مێژوو یییەکاندا بکەن، لاپەڕە سوور و کەش، زەرد و سیسەکانی بەرپەڕکەن. ئەو جۆرە کەسانەش، هەرگیز نە شەرم لە هەڤاڵ « بەرزنجیی » و نە شەرم لە هیچ کەسێکی دیکەی دەسەڵاتدار دەکەن.
هەر زۆر دوور نەڕۆین، ئەو هەموو ناهەمواریی و کارە خراپانەی، ئەورۆ لە باشووری کوردستاندا ڕوودەدەن، ئەو هەموو درۆ و دەلەسانەی بە دەم سەرکردە مردووەکانەوە دەکرێن، ئایا، ڕۆژێ لە ڕۆژان، ئاوریان لێ نادرێتەوە؟!! ئایا هەر وا بە ئاسانیی، بە پەیژەی ئەمریی و لووتکەی سەرکەوتندا هەڵدەگەڕێن؟!! یا ڕۆژێ دادێ، (مثقال ذرە خیر یری، مثقال ذرە شر یری) ئەمە ئەورۆ بۆ وایە؟!!
لەبەرئەوەی، لایەنە دەسەڵاتدارەکان، دەسەڵاتیان هەیە، توانای لێدان و گرتنیان هەیە، پارەیەکی زۆر دەڕێژن، تا چەندین نووسەری خۆفرۆش و چڵکاوخۆری کورد، ملوانکەی درۆ بهۆننەوە، لە ملی سەرکردە و وابەستەکانیانی کەن. هەڵە و تاوانەکانیان بۆ لێفەپۆشکەن، هەموو ئەنگییەکانیان بۆ داپۆشن، هەر تەنیا بە شان و بازوویاندا هەڵدەن، تا وەک فریشتەیەکی پاک و بێ هەڵە، لێیان بڕوانرێ!

بەڵام، ڕۆژێ دادێ، تەلیسمی ئەو هەموو درۆیانە بشکێنرێ، کارتێکردنیان لە سەر کۆمەڵانی خەڵک بەتاڵکرێتەوە، تیشکی خۆری ڕاستیی، بۆ هەمووان دەرکەوێ، هەر کەسە لە مێژووی تێکۆشانی خۆیدا، مافی ڕەوای خۆی پێ بدرێ!

پاشان، هۆنراوەیەکی « مەحویی »، بە هەڵە نووسیوە، کە گوتوویەتی:

ڕۆڵە! گەر حەزدەکەی ببیە شاکوڕ
پەندی « مەحویی » لەگوێگرە وەک دوڕ
مەردی ئازادە قەت مەڕەنجێنە
(کل شئ و لا شتیمه حر)   «337،57»

نازانم، ئەو هۆنراوەیەی، لێرەدا بۆ هێناوەتەوە؟ چ پێوەندییەکی بە سەر گوتارەکەی منەوە هەیە؟ بۆ دەبێ، ڕەخنە لە « فەردی ئازاد » نەگیرێ؟ بۆ « فەردی ئازاد » چییە؟ لە چی دروسکراوە؟ ئایا، هەڵە ناکا؟ ئەمە مەگەر هەر لای چەن کەسێکی وەک « مەحویی » و « بەرزنجیی » ڕەوابێ! ئەگینا، هۆنەر خۆشی، هەر یەکێ بووە، وەک هەموو ئەو کوردانەی ژیاون و دەژین، هەموو کەس بۆی هەیە، پەنجەی ڕەخنە بۆ کار و بۆچوونەکانی درێژکا!

دوای ئەوە، گەر یەکێ ڕەخنە لە « فەردێکی ئازاد » بگرێ، ڕەخنەکەی ڕاسبێ و لە دڵسۆزییەوەبێ، بۆ دەبێ، ئەو هۆنەرە بڕەنجێ؟ بەڵکوو پێویستە، گەر لە ژیاندا بێ، سوپاسی ڕەخنەگرەکە بکا، گەر لە ژیانیشدا نەبێ، ئەوا ڕاستیی بۆ خەڵکی ڕووندەبێتەوە! جگە لەوە، ئایا ڕەخنەگرتن بە " شتیمەی حر " دادەنرێ؟ جا گەر وایە، من هیچ تێبینییەکم، لە سەر ئاستی کەلتووریی « بەرزنجیی » نییە!

پاشان وەنەبێ، نووسەر، هۆنەر و ڕووناکبیرانی کورد، هەر هەموویان و لە هەموو سەردەمێکدا، ڕازەی نەتەوەکەی خۆیان کردبێ، یا ئەوەی نووسیبێتیان، لە بەرژەوەندیی کورددا بووبێ. نەخێر، بەڵکوو لە هەموو سەردەمێکدا، کۆمەڵێ کوردی « نووسەر، هۆنەر و ڕووناکبیر »، وەک مۆم بۆ نەتەوەکەیان سووتاون، ڕێگەی تاریکونوتەکیان بۆ ڕۆشنکردوونەتەوە، شەویان بە دەم ڕۆژەوە گرێداوە، خەباتێکی بێ وچانیان، بۆ « ئازادیی، سەربەخۆیی و بەختەوەریی » نەتەوەکەیان کردووە. بە پێچەوانەشەوە، هێندێکی دیکەش هەبوون، ئەوەی بیریان لێ نەکردبێتەوە، کێشەی ڕەوا و گرفتە سەرەکییەکانی کورد بووە. بەڵام، ناپاکییان لە خاک و نەتەوەکەیان نەکردووە. هێندێکی دیکەش هەبوون، نەک هەر بە تەنگ کوردەوە نەهاتوون، نەک هەر سەری خۆیان کزکردووە و دانیشتوون، بەڵکوو دژی ئاوات و ئامانجی نەتەوەکەشیان بوون، وەک پوازی کوردیی، ناپاکییان لە کورد و

کوردستانیش کردووە. کەواتە، بۆچوونەکەی « مەحویی » هەڵەیە، یا، لێرەدا بۆ ئەو مەبەسەی « بەرزنجیی » ناگونجێ!

هۆنەورێکی نیشتمانپەروەری وەک « بێکەس »، لە « 1939/11/16 »دا بە دە پێنجینە، هۆنراوەی « خوا کێو نەبینێ بەفری تێ ناکا »ی گوتووە. لەم هۆنراوەیەدا، هۆنەر لە دەردەکانی کۆمەڵگەی کوردەواریی دواوە. هەر چەندە، ئەو باری سەرنجانەی، تا ئەورۆش هەموویان هەر ڕاستن. بەڵام، هۆنەر لێرەدا، زۆر ڕەشبینانە بیریکردۆتەوە، هیچ تروسکەیەک، هیوایەک بە تەوێلی هۆنراوەکانییەوە بەدی ناکرێ. لە پێنجینەی شەشەمدا، پەنجەی تاوانی، ئاراستەی ڕووناکبیرانی کورد کردووە، ڕەخنەی لێ گرتوون. گوایە، هەر کەسە خەمی گیرفانی و ورگ پڕکردنی خۆیەتی، نیشتمانەکەی پشگوێخستووە، تەنانەت بۆ پارە، بیروباوەڕی خۆشی فرۆشتووە. بۆیە گوتوویەتی:

مونەووەر، هەر زۆری لەبەر نانی
وەتەن ئەفرۆشێ، بە یەک تارانی
ئەخاتە ژێر پێ، دین و ئیمانی
کاکە خوا ئیشی نابەجێ ناکا
تا کێو نەبینێ بەفری تێ ناکا «100،6»

جا، ئیدی دەبێ، لێرەدا « بێکەس » تاوانبارکەین، چونکە، « منەوەر »ی بە نیشتمانفرۆش » داناوە؟ کێ دەڵێ، لە نێو ئەو « منەوەرانە »دا، بە دەیان و سەدان « فەردی ئازاد »یشی تێدا نەبووە؟!!

« بەرزنجیی » ، هەر لە خۆیەوە قسەی فڕێداوە. خۆشی نازانێ، چی گوتووە و چی کردووە. چونکە، گەر بیزانیایە، هەڵبەتە نەیدەفەرموو: (منیش دەڵێم: لەسایەی نەبڕێ، هەر چاکە، پاش ئەوەندە ساڵ لەئەزمونی خوێندن و ژیان لەباوەشی شارستانیەتدا، هێشتا باشە ئەم دوو وشە سەنگینەی کردە دەسکە گوڵی دیاری و لەژور سەری قەبرەکەی دانا.)«4،3» ئایا دەبێ، « خوێندن و ژیان لە باوەشی شارستانییەتدا »، پێوەندیی بە ووشەی « سەنگین »ەوە چی بێ؟!!

دیارە، ئەو ئاگای لە جیهانی ئازاد و شارستانییەت نییە و نازانێ، خەڵکی چی دەنووسن؟ چۆن ڕەخنە لە یەکدی دەگرن؟ جگە لەوەی، ئەو « دوو وشە سەنگینە »، دەسکەگوڵی دیاریی نەبووە و نییە، لە ژوور سەری گۆڕەکەیم دانابێ. بەڵکوو، تاجەگوڵینەی ڕەخنەیە و لە ملی هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی هۆنەرم ئالاندووە. ڕەخنەکەش، زۆر لە جێی خۆی دایە، هەرگیز لێشی پەشیمان نیم.

چونکە، ئەوەتەی بیرمکردۆتەوە، بە هەموو بیر و هۆش و بوونمەوە، دژی بیری گەندەڵی « عێراقچێتیی » بووم. جا، ڕەشەبای بۆگەنی ئەو بیرە، لە هەر کوێوە هەڵیکردبێ، من نەک هەر دەرگە و پەنجەرەکانم داخستووە، بۆ ئەوەی مێشکم پڕ نەبێ و بۆنەکەی کاسم نەکا، بەڵکوو، بە چەکی زانین و زانست، بە بیری نەتەوەیی و کوردستانیی، بەو پەڕی توانامەوە، بەرەنگاریبوومەتەوە، لە مێشکی گەلێ لاوی کوردم دوورخستۆتەوە و لە بەر چاوم خستوون!
هەڵبەتە، هەموو کەسێ ئازادە، چۆن بیردەکاتەوە. بەڵام، هەر کاتێ زانیبێتم و بزانم، ئەو بیرە دروسکراوە، دژی بیرە ڕەسەنەکەی من وەستاوە و دەوەستێ. سەری لە ڕۆڵەکانی نەتەوەکەم شێواندووە و دەشێوێنێ. ڕێگەی ڕاستی لێ گۆڕیوێ و دەگۆڕێ. کوێریکردوون و کوێریاندەکا. زیانی بە پاشەڕۆژی نەتەوە و نیشتمانەکەم گەیاندووە و دەگەیەنێ. ئەوا بە هەموو توانامەوە، دژی وەستاوم و دەشوەستم، لە قاومداوە و لە قاویشیدەدەم. هێندێ جاریش، باجەکەیم زۆر بە چاکیی داوە!
پاشان، نووسیوێتی:(لەوانەیە نووسینەکە هەندێ هەرزەو گەنجی « بێ ئاگا لەرابوردوو » بەلای خۆیدا ببا، بەڵام زۆریش پێی پەست و نیگەرانن. بەتایبەت ئەوانەی شتێ لە مێژووی نێزیکی نەتەوەو ئەدەبی نەتەوەکەیان دەزانن..)«5،3»
سەرەتا دەڵێم: هەر باشە، ئەو نووسینە، یەکێکی وەک « بەرزنجیی » بێ ئاگا لە مێژووی نەتەوەکەی، بە لای خۆیدا نەبردووە. چونکە، ئەوەی باوەڕ بەو نووسینە بکا، ئەوا ئەو بە « هەرزە و گەنجی » دادەنێ، ئەوەشی باوەڕی پێ نەکا، بە ڕووناکبیر و بە ساڵاچووی دەژمێرێ. دیارە، خۆشی لە ڕیزی ئەو ڕووناکبیر و بەساڵاچووانەدا داناوە! بەڵام، من « بەرزنجیی » و هەموو ئەوانەی دیکەی، لنگەوقوچ لە ڕەخنە و مێژوو گەیشتوون، دڵنیادەکەم، ئەوانەی باوەڕیان بەو ڕێباز و باوەڕە هەیە، « هەرزە و بێ ئاگا لە ڕابوردوو» نین، وەک ئەو تێیگەیشتووە و تاوانباریاندەکا. بەڵکوو، ئەوانە دژی ئەو بیرە پووچە ڕادەوەستن و چاکیش لێی تێگەیشتوون. دەزانن، گوریسی نارەسنی ئەو بیرە پوچەڵە، لە کوێوە درێژکراوە و بۆ چ مەبەسێ شلکراوە! ئەوانەی پێشی پەستن، جگە لە کەسوکاری هۆنەر و چەن « عێراقچیی » یەکی نەگبەتی سەرلێشێواوی بێ هۆش و گۆش پتر، کەسی دیکە نین. لەبەرئەوە، شتێکی سەیر نییە، گەر هەموو بێگانەپەرستێ، دژی بیری خۆرسکیی و ڕەسەنی کوردایەتیی و کوردستانیی بن و بەرانبەری بوەستنەوە. چونکە، کەسێ پشت لە خاک و نیشتمانەکەی خۆی بکا، لەوە پتر دەبێ،

چاوەڕوانی چی دیکەی لێ بکرێ! کەسێ بانگاشەی بیری « عێراقچێتیی » بکا، کەسێ بیەوێ، تاهەتایە، کوردستانەکەی بەو دەوڵەتە داگیرکەرەوە ببەسرێتەوە، ئیدی چۆن، دژی ئەو بیرە پیرۆزە ناوەستێتەوە؟ هیچ گومانی تێدا نییە، شەمشەمە کوێرەی بیری « عێراقچێتیی »، هەمیشە لە تیشکی زێڕینی خۆری بیری «کوردستانیزم » دەترسێ! چونکە، ئەو بیرە، تەنیا هەر لە شەوەزەنگدا هەڵدێ. بە پێچەوانەی بیری کوردایەتییەوە، لە خۆرەتاوا گزنگدەدا و دەدرەوشێتەوە.
هەروەها، ئەو جۆرە کەسانەی بەو شێوەیە ناویناوەبا، « ئەوانەی شتێ لە مێژووی نێزیکی نەتەوەو ئەدەبی نەتەوەکەیان دەزانن.. » ئەوەتەی هەن، وەک شەمەندەفەر، هەر لە سەر یەک هێڵی ئاسنین ڕۆیشتوون و دەڕۆن.، نە بە هیچ لایەکدا لادەکەنەوە، نە ئاوڕیش بۆ دواوە دەدەنەوە، تا ڕابوردووی خۆیان و نەتەوەکەیان بە باشیی بزانن. چونکە، گوێ بۆ قسەی کەس شل ناکەن، ڕەخنە لە کەس وەر ناگرن، بە زۆریی هەر فێری « پیاهەڵدان، ماستاوساردکردنەوە، مامەیی، دڵدانەوەی کەسوکاری مردووەکان » بوون. ئەوەش، نە هەرگیز بە من کراوە، نە هەرگیزاوهەرگیزیش بە من دەکرێ!
گەر یەکێ، گوتارەکەی منی نەخوێندبێتەوە، بەپێی قسە پفەهەڵدراوەکانی ئەو بێ، وا دەزانێ، من لە هەموو ڕوویەکەوە و بە شێوەیەکی کوێرانە، ڕەخنەم لە « زێوەر » گرتووە، دژایەتیمکردووە. یا خوانەخواستە وەک ئەو دەیەوێ، لە خوێنەرانی بگەیەنێ، من گوتوومە: « زێوەر » مامۆستای هۆنراوە نەبووە، ئاستی پەخشانەکانی نزم و ناوەڕۆک خراپبوون، دڵسۆزی خاک و نەتەوەکەی خۆی نەبووە، سروودی بۆ خوێندکاران نەهۆنیوەتەوە! ئەمە گەر وا لێکدرێتەوە، وەک ئەو دەیەوێ، لە مێشکی خوێنەری تێکترنجێنێ، ئەوا بێ ویژدانییەکی زۆر گەورە، نەک هەر بەرانبەر بە « زێوەر »، بەڵکوو بەرانبەر بە من و نووسینەکەشم دەکرێ. چونکە، هەر یەکێ نووسینەکەی منی خوێندبێتەوە، یا گەر جارێکی دیکە پێیدا بچێتەوە، یەکسەر تێدەگا، من بە چ شێوەیە، تەماشای « زێوەر »م کردووە. چۆن سەرەتا، بە شان و بازوویدا هەڵمداوە، بە شانازییەوە، لایەنە باشەکانیم باسکردووە. پاشان، ڕەخنەم لەو هۆنراوانەی گرتووە، نەک پەلاماری کەسێتی خۆیم دابێ! ئیدی دەبێ، ئەو قسە زەردباوانەی « بەرزنجیی »، چ ڕەواجێکی لە نووسیندا هەبێ، وا هێندە بە دەس و دڵ فراوانییەوە، بەبایکردوون و دەسی پێوە نەگرتوون، بە تایبەتیی، کاتێ ڕێگەی بە خۆی داوە، بە ناوی هەموو دڵسۆزێکەوە، داکۆکیی لە « زێوەر » کردووە و گوتوویەتی: (هەربۆ ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵەو

بیرۆکە چەوتانەی کە لەو نووسینەدا هاتوون، بەهێمنی تاوتۆیەکی دەکەم، بۆ هیچ نا لەبەر دیفاع لە مامۆستای شیعرو نووسینی پەخشانی کوردی، دڵسۆز بەخاک و نەتەوەکەی..)«5،3» جا، گەر ڕا نەسپێرراوە، ئەو ژارە ڕەشە هەڵڕێژێ، با، تەنیا دەس بۆ یەک جێگەی نووسینەکەم ڕاکێشێ، تا هەموومان بزانین، « ئەو هەڵە و بیرۆکە چەوتانە » لە چ دێڕێکی گوتارەکەمدا هاتوون!

لە کۆتایی پێشەکیی سیپارەکەشیدا، هەر دەڵێی، گوتارێکی ڕامیاریی لە بۆنەیەکی تایبەتییدا دەخوێنێتەوە، یا وەک مەلایەکی ئایینیی، لە سەر گۆڕی شەهیدێکی زۆرلێکراو وەستاوە و سڵاو بۆ گیانی پاکی دەنێرێ، وا نووسیویێتی: (سڵاو لەو دڵسۆزە پاکە بێگەردانەی بەبێ هیچ مەبەستێ « جگە لەدڵسۆزی نەبێ » ئاوا خۆیان بەختکردو ڕێزو نەوازش بۆ گیانی ئەو مامۆستاو ڕابەرەی کە ئێمە لەڕێگای مانای قووڵی سرودەکانی ئەوەوە لەسەرەتاییدا ئەلفبای کوردایەتی بەمێشکماندا چوو، نابێ هێند نمەک بە حەرام بین لە ئاستیدا و سپڵەبین، نەریتی کوردەوارییە کەپیاو دەبێ بەرامبەر وەفاداران بەوەفابێ.)«5،3»

جا، گەر ئەمە درێژدادڕیی و سەر لە خوێنەر شێواندن نەبێ، چییە؟ تۆ بڵێی، کەسێ ئەو ووشە قەبەقەبانە نەنووسێ، وەک مامۆستایەکی ئایینیی گوتار نەخوێنێتەوە، نەفرەت لە گۆڕی ئەو کەڵەپیاوانە بکا، هەست بە شەونخونیی و ماندوویییان نەکا! بەڵام، ئەمەیان بۆ باسەکانی دوایی هەڵدەگرین، تا بزانین، چ بەرانبەر « زێوەر » و چ بەرانبەر نەتەوە و نیشتمانەکەی، کێ « نمەک بە حەرام » و « سپڵە » یە؟ دیارە، هەموو کەسێ دەتوانێ، قسەبکا. چونکە، قسە هەژارە و هەموو کەسێ پێی دەوێرێ! بەڵام، گرنگ ئەوەیە، ئەو کەسە بزانێ، چی دەڵێ و چی دەنووسێ. دەردی « هەمزەتۆڤ »یش گوتوویەتی: (هەر ئەوەندە بەس نییە، ژێی کەمان شەتەکدەی، دەبێ، بزانی، چۆنی لێ دەدەی. ئەوەندە بەس نییە، زەویت هەبێ، دەبێ، بزانی، چۆن دەیکێڵی و دایدەچێنی.)«277،36»

2/3. ژیننامە :

سەیر ئەوەیە، پەنجاودوو ساڵ دەبێ، « زێوەر » مردووە، کەچیی، تازە یەکێکی وەک « بەرزنجیی » دەیەوێ، ژیان و بەسەرهاتەکانیمان بۆ باسکا، وەک نهێنییەکی هێندە شاراوە، کارێکی هێندە گران و مەتەڵێکی هێندە قورسبێ، هەر تەنیا خۆی بیزانێ! ئەوە لە کاتێکدا، لە چەن سەرچاوەیەکی مێژوویی و وێژەیی کوردییدا، ئەو زانیارییانە، زۆر بە ئاسانیی چنگدەکەون. خەڵکی کورد بە گشتیی و ڕووناکبیران بە تایبەتیی، هۆنەرێکی گەورەی وەک « زێوەر »، بە هەموو چاکە و

خراپەکانییەوە، زۆر باش دەناسن. گەر هەر کەسێ، ئارەزوویکا، تەنیا لاپەرەکانی « مێژووی ئەدەبی کوردی ـ عەلادین سەجادیی » هەڵداتەوە، کە چلوهەشت ساڵ لەمەوبەر نووسراوە، گەلێ زانیایی پتری دەربارەی هۆنەر تێدایە، لە چاو ئەو زانیارییانەی ئەو باسیکردوون. جا ئیدی، چ پێویستیدەکرد، مێژوونووسێکی ناودار و نووسەرێکی گەورەی وەک « بەرزنجیی »، ئەو گرێکوێرەیەیان بۆ بکاتەوە، باسی ژیانی « زێوەر »یان بۆ بکا، هێندێ لە کاتی زێرینی خۆی، بەو جۆرە لێکۆڵینەوە پڕ لە بایەخانەوە بکوژێ، سەری خەڵکی کوردیش بە خۆڕایی بیەشێنێ؟!! چونکە، لە ڕاستییدا، گەر لەو بوارەدا، لە کەروێشک دەسی کورتر نەبێ، هەرگیز درێژتر نەبووە و نییە!

دوور نییە، کاتێ، باسی ژیانی هۆنەرێکی ناسراوی وەک « زێوەر »ی کردووە، تەنیا هەر لە بەر یەکێ لەم هۆیانەی خوارەوە بووبێ:

1. نووسینەکە بە خۆڕایی درێژکاتەوە.

2. سەر لە خوێنەران بشوێنێ، لە مەبەسە سەرەکییەکە دووریان خاتەوە. تا وا بزانن، ئەز لە هەموو ڕوویەکەوە، دژایەتیی « زێوەر »م کردووە!

3. لە خەڵکی بگەیەنێ، من شارەزای مێژووی ژیان و بەسەرهاتەکانی ڕۆژانەی ئەو سەردەمانەی کوردستان نەبووم و نیم. زۆر ئاگاداری ژیانی « زێوەر »یش نیم.

ئەو لێکۆڵینەوەیەی ماوەی پتر لە دوو ساڵە بە دەسمەوەیە، لەگەڵ ئەو جۆرە لێکۆڵینەوە کلاسیکییانەی تا ئێستە کراون، زۆر جیاوازییان هەیە. چونکە، ئەوان بە درێژیی لە « ژیان، هەڵسوکەوت و بەرهەم »ی هۆنەرانی کورد دواون. بەلام، من تەنیا هەر ناوی تەواو، ساڵی لەدایکبوون و مردنیانم تۆمارکردووە. ئەگینا، هەر کەسێ بیەوێ، زانیاریی پتر دەربارەی ئەو جۆرە شتانە و لە سەر هەر هۆنەرێکی کورد بزانێ، ئەوا دەتوانێ، پەنا بۆ سەرچاوەیەکی وێژەیی یا دیوانە چاپکراوەکانیان بەرێ و بە تەواویی، شارەزای مێژووی ژیانیان بێ!

جا هەر لە ئێستەوە با بزانین، لە داهاتوودا چۆن باسی ژیانی « وێژەیی، نەتەوەیی و ڕامیاریی » هۆنەران دەکرێ. ئایا، هەر وەک ئەو نووسیوێتی، باسکرێ، یا پێویستە، چۆن ژیاوە، چی نووسیوە، هەڵوێستی نەتەوەیی و ڕامیاریی چۆن بووە، هەر وا باسکرێ، بێ ئەوەی سەراپای ژیانی بە پیاهەڵدان و زانیاریی ناڕاست ئارایشتکرێ؟ چونکە، ئەو جۆرە نووسینە کاڵوکرچ و ناڕاستانە، تەنیا هەر یەک هالاوی گەرمی تیشکی خۆری ڕاستییان لێ بدا، هەر زۆر زوو ئارایشتەکەی چروچاویان ئارەقدەردەدا و هێندەی دیکە ژیانیان دزێوتر دەبێ!

دەربارەی ژیانی هۆنەر، هەر لە سەرەتاوە تا ئەو جێیەی نووسیویتی: (ئەم یەکێک بوو لەو « هەند » کەسانەی کە لەگەڵ خاووخێزانی شێخ شاریان بەجێ هێشت، ئاوارەو دەربەدەری مەریوان و هەورامان و موکریان بوون و بۆ ماوەیە ژیانێکی تاڵ و سەختیان بردەسەر.)«7،3» باش هاتووە. بەڵێ ڕاستە، ئەوانە هەموویان هەڵاتوون. هەر چەندە، باوەڕ ناکەم، بەو شێوەیە بووبێ، « ژیانێکی تاڵ و سەختیان بردبێتەسەر. » وەک ئەو نووسیویتی! لە جێگەیەکی دیکەشدا نووسیویتی: (ژیانی پڕ لەدەرەدیسەری زێوەرو هاوەڵەکانیشی ئەوە لەبەرچاوە، کەسێک مەبەستی بێ با « گەنجینەی مەردان ـ یاداشتی ڕۆژانی دەربەدەری » بخوێنێتەوە.)«7،3» چونکە، ئەمە زۆر بە ڕوونیی، لە « گەنجینەی مەردان »دا دەردەکەوێ، نەک وەک ئەو ویستوویەتی، ئەو بەرهەمە بە گەواهیی درۆ ڕابگرێ! جا، ئیدی چەن لە دەرەوە بووە؟ چۆن ڕایبواردووە؟ پێویست ناکا، مێژووی ژیان و تێکۆشانی « زێوەر » و هاوەڵەکانی، بەو شێوەیە بنووسێتەوە، کە خۆی ئارەزووی لێی هەیە، وێنەیەکی ژیانی پڕ لە چەرمەسەریی و دەردیسەریی، هۆنەرمان بۆ بکێشی، چونکە، ئەوانە هەمووی ڕوون و ئاشکران، سەردەمەکەش هێندە دوور نییە، تا خەڵک وەک مێژووی « مادە »کان، لێی بە گومان بێ!

3/3. گەنجینەی مەردان :

لەبەرئەوەی « بەرزنجیی »، لە لایەکەوە، لە چەن شوێنێکی نووسینەکەیدا، باسی ئەو بەرهەمەی کردووە. بە ناو وەک سەرچاوەیەک بەکاریهێناوە! لە لایەکی دیکەشەوە، بۆ ئەوەی ڕاستیی قسەکانمان بسەلمێنین، کە « زێوەر » و هاوەڵەکانی تووشی سەغڵەتیی نەبوون، پەنا بۆ بەر قسەکانی خۆی دەبەین. تا بزانین، ئەو بەرهەمەی چییە و لە چیی دەدوێ؟ هێندەی پێوەندییشی بە باسەکەی من و سیپارەکەی « بەرزنجیی »یەوە هەبێ، چەن نموونەیەکی لێ دێنمەوە.
لە پێشدا، با بزانین، « گەنجینەی مەردان » چییە و لە چی پێکهاتووە؟ ئەو پەرتووکە، لە « 195 » لاپەڕە پێکهاتووە. نووسەر بە « 150 » لاپەڕە، باسی پیاوە ناودارەکانی کورد و عەرەبی کردووە. تەنیا هەر بە « 42 » لاپەڕە، لە «یادداشتی ڕۆژانی دەربەدەری » دواوە. لەو چلودوو لاپەڕەیەش، لە لاپەڕەکانی « 187-183 » دا، شتێکی گێڕاوەتەوە، هیچ پێوەندییەکی بە یادداشتەکانی خۆیەوە نییە! واتە: تەنیا سیوحەوت لاپەڕەیە.
« زێوەر »، لەو ڕۆژەوە هەڵاتووە، تا گەڕاوەتەوە، بە چەن گوند و ناوچەیەکی وەک :
« بناویلە، نۆدێ، چنگیان، کانیشیلان، هەولوو، دۆڵبەموو، سەرکان، باشماخ،

مەریوان، کانیسانان، باڵک، نژمار، دەرزییان، چۆڕ، بانە، شوێ، ساوان، نواوێ و زەنبیل «دا تێپەڕیوە و لە هێندێکیشیان ماوەتەوە.
ڕاستە، «زێوەر» وەک کوردپەروەر و شۆڕشگێڕێ، کوردایەتیی کردووە و لە شۆڕشەکەی «شێخ» دا، ساڵی «1919» بەشدارییکردووە. کاتێ شۆڕشەکەش تێکشکاوە، «شێخ» بە برینداریی گیراوە و ڕەوانەی «هیندستان» کراوە، ئەو لەگەڵ هێندێ لە نیشتمانپەروەرانی دیکەی کورددا هەڵاتوون، پەنایان بۆ بەر گوندەکانی کوردستان بردووە. هەر چەندە، لە ماڵ و منداڵ و شارەکەی خۆیان دوورکەوتوونەتەوە، کەمێ ماندووبوون. بەڵام، وەک «بەرزنجیی» باسیکردووە و شتەکەی زلکردوووە، تا سۆزی خوێنەر ڕاوکا، بەو شێوەیە نەبووە. چونکە، نە هێزەکانی ئینگلیز دوایانکەوتوون، نە لەگەڵ دوژمندا تووشی شەڕ بوون. نە هیچیان کردووە، نە زۆر ماندوو و سەغڵەتیشبوون. بەڵکوو، ئەو جۆرە هەڵاتن و خۆشاردنەوانە، وەک گەشت و سەیران وابوون. چونکە، ئەو لەگەڵ خێزان و کوڕەکانی «شێخ» دا بووە. ئەو بنەماڵەیەش، لە هەموو کوردستاندا ناسراون، ڕوویان لە هەر کوێیە کردبێ، ماڵی خۆیان بووە و ڕێزێکی بێ پایانیان لێ گیراوە. نە پەنجەیەکیان گەرمبووە، نە لە خواردن و خواردنەوەش، یەکیانکەوتووە. لەبەرئەوە، یەکێکی وەک «بەرزنجیی»، زۆری پێوە ناوە، کاتێ باسی ئەو هەڵاتنەی کردووە. ئینجا با بزانین چۆن؟
«زێوەر» خۆی، لە چەن جێگەیەکی نووسینەکەیدا، زۆر ڕاسگۆیانە، باسی ئەو ڕێزلێگرتن و میوانداریییەی کردووە و نووسیوێتی: (چووینە «هەولوو»، ئاوایی تیا نەبوو،* یەک پیاو نەبێ، بە دیار تووتنەوە دانیشتبوو. ئێمەش بە هەمووماﻥ کە مەوجوود گەیشتبووە سەدوپەنجا کەسێ، یەک قۆریە، دوو پیاڵە، یەک دوو پارچە مسمان هەبوو. هی وا هەبوو هەتا نۆبەی چای بەیانیی بهاتایە سەر# وەقتی چای عەسری دەهات. ئەمما لە جیهەتی خواردنەوە کەس موعەتتەل نەدەبوو. ماڵی شێخ دووسەد سەر مەڕ و بزن و کار و بەرخیان دەرکردبوو، هەر ڕۆژی دوو سێ سەر حەیوانمان سەرئەبڕی.)«154،40» ئەوە ئەو کاتە، ئاوایی کەسی تێدا نەبووە و لە سەر خۆیان ژیاون، بۆیە، کەمێ لە چاخواردنەوەدا سەغڵەتبوون! ئەگینا، کاتێ لە گوندەکان دامەزراون، لە هیچیان کەم نەبووە. ئەوەتە، لە جێیەکی دیکەی نووسینەکەیدا، نووسیوێتی: (بۆ قاوەڵتی چووینە «دۆڵبەموو». مەردانە، دۆستانە، خزمانە، خزمەتیانکردین.)«156،40»

* دەبووایە بینووسیایە: ئاوایی کەسی تیا نەبوو یا کەسی تیا نەبوو. # دەهاتەسەر.

پاشان نووسیویێتی: (لە باشماخ هەستاین. سوارەی مەحموودخان پێشمانکەوت. لە ڕێگای شاخەوە کە بۆ ئێمە مەحفووزتربوو، کەوتینەڕێ. بە بەر هەر دێیەکدا کە دەڕۆیشتین ئیستیقبال، حورمەت، مەمنوونی، مەحەببەتیان دەنواند تا گەیشتینە کانیسانان.)«160،40» دوایی، « زێوەر » لەگەڵ کوڕانی « شێخ »دا، بەرەو گوندی « کانیسانان » بەڕێکەوتوون. لەوێ، « مەحموود خان » پێشوازییەکی زۆر گەرمی لێ کردوون و ڕازەیکردوون. (قەیسی و سێو میوەی ئەو وەختەیان بوو، هێنایان. سەماوەر هاتەپێشەوە.)«161،40» (چامان خواردەوە، نیو سەعاتی مابوو بۆ غرووب هەموو ڕەفیقانم گەیشتنەجێ. مەجموعی ژن و مناڵ و پیاو سەدوپەنجا کەس دەبوو. هەشتا ئولاغ: ئێستر و ئەسپ و ماینیشمان دەبوو. ئەم هەموو خەڵقە مونتەزەم چادرا. نانێکی جوان دروستکرابوو.)«161،40»
کاتێ لە گوندی « بالک »یش بوون، (« زەهیر » ناوی کەیخوسرەوبەگە لەگەڵ ئەحمەدبەگی برازای ڕەسمی میواندارییان بە جوانی بەجێهێنا. چای ئێوارێ خورایەوە. بۆ « نژمار » کە دێی مەحموودخانی هەورامی بوو، حەرەکەتمان کرد. سەعاتێ لە بالکەوە دوورە. زوو گەیشتینە ئەوێ. مەحموود خان خەبەری زانیبوو، لە « دزلی »یەوە بە ئیستیقبال حەرەکەتی کردبوو.)«163،40»
لە « بانە »ش ڕێزیان کەمتر لێ نەگیراوە، بۆیە نووسیویێتی: (وەقتی مەغریب داخڵی بانە بووین، حەمەتاڵ پیاوی ڕۆستەم خان لە پێش ئێمەدا میوانیی شێخ قادر و منداڵانی نەقیبی کردبوو، تەعریفمان بیستبوو، ڕوومانکردە ماڵی ئەوان. ئەگەرچی خۆی لە ماڵ نەبوو. ئەمما لە تەرەفی برا و کەسوکاری بە نەوعێ خزمەتیانکردین، مەفتوونیان بوین.)«177،40»
ئینجا با بزانین، لە گوندی « ساونا » چۆن ڕایانبواردووە؟ (لە ساونا بۆ ئەمینیی و خواردن و خواردنەوە و ئیسراحەت لە بەهەشتا بووین.)«181،39» دەربارەی میوانداریی گوندێکی دیکەش نووسیویێتی: (شەو لە « نواوێ »دا زۆر خدمەتیان کردین. ڕەعیەتەکەی هەموو سمایلعوزێریی بوون لەوێدا ئیسکانن بووبوون. بە چوونی ئێمە کەلێ خۆشحاڵبوون.)«189،40»
لە دوا قۆناغیشدا، پێش ئەوەی بە یەکجاریی بگەڕێتەوە، سەردانی « زەنبیل »ی کردووە و نووسیویێتی:(سەیید موحەممەد هات، دەست بەجێ سوارەکانی دابەزاند، باریان بۆ بارکردین، منداڵانی شێخی سوارکرد، چووینە خانەقاە، ئەوی لازیمەی میوانداریی بوو بە ئەمری سەیید ئیجراکرا و بە خۆشی دامەزراین. لە پاش دوو سێ ڕۆژ ئیسراحەت ئاغایانی « ئەسکی بەغدا » جەنابی حاجی موئمین

خان و قۆچ بەگ بۆ زیارەت هاتنە زەنبیل. کە چاویان بە من کەوت بە واسیتەی موعارەفەی پێشوو تەکلیفیان کرد من بچمە خدمەتی ئەوان. منیش ئیجابەتم کرد. کە تەشریفیان ڕۆیەوە ئولاغیان بۆ ناردم، چوومە ناو ئەو بەگزادانە، ئەو عالی هیممەتانە.)«191،40» دوای ئەوەش، بە چەن ڕۆژێ گەڕاوەتەوە بە ماڵ و منالی خۆی شادبۆتەوە. ئیدی دەبێ، گەشت و سەیران لەوەخۆشتر چی بووبێ!

« زێوەر » یادداشتەکەی خۆی تەواو نەکردووە، تا گوندی « زەنبیل » و ناوچەی « موکریان »ی تۆمارکردووە. ئیدی، لەوە بە دوا نازانین، بەرەو کوێ ملی ڕێگەی گرتووە! هەروەها بە هیچ جۆرێ، باسی گەڕانەوەی خۆی بۆ « سولەیمانیی » نەکردووە! لەبەرئەوە، کەی گەڕاوەتەوە؟ لەگەڵ کێ گەڕاوەتەوە؟ ئاشکرا نییە. جگە لەوەی، لە یەکەم ڕۆژەوە دەرچوون، تا لە ناوچەی « موکریان » جێگیربوون، مێژووەکانی نەنووسیوە، تا بزانین، ئەو سەردەمانە چۆن بوون و بە سەرچاوە مێژووییەکانی دیکە، بەراوردیانکەین! لە ڕاستییدا، یادداشتەکەی شتێکی ئەوتۆ نییە، بۆ ئەم ڕۆژە کەڵکی لێ وەرگیرێ. چونکە، زانیاریی گرنگی تێدا نییە. وەک خۆشی نووسیوێتی: (مەقسەدم لە نووسینی ئەم تەئریخە بچکۆلەیە بەیانی ئەحوالی عەشیرەت و میللەتی کوردە. بەو موناسەبەوە واقیعاتی خۆم نووسیوە.) «191،40».

4/3. هەڵوێست:

بەلام، پرسیارەکە لێرە دایە، ئایا، کاتێ « شێخ » گیرا، ئینگلیزەکان بریاری خنکاندنیان دەرکرد، پاشان، ئەو بڕیارەیان بە گرتن و دوورخستەوەی گۆڕی، « زێوەر » چی کرد؟ چی بۆ « شێخ » گوت؟ بۆچی بە ڕاشکاویی نەڵێین: لەو ڕۆژە بەدواوە، بەرە و شار پاشەوپاش گەڕاوەتەوە، گێڕی بەرژەوەندییەکانی خۆی گۆڕیوە، زۆر بە ئاسانیی، بە سەرەولێژکەی ژیانی تایبەتیی خۆیدا شۆڕبۆتەوە، ئیدی بۆ خۆی ژیاوە، تا بۆ دوا جار، چاوی لێکناوە! ئەگینا، گەر وا نییە، لەو ڕۆژەوە گەڕاوەتەوە، جگە لەوەی بە « ژیانی ئاسایی ڕۆژانە، کارکردن، هۆنراوەگوتن و خواناسیی » خۆیەو خەریکبووە، یا « بەرزنجیی »، تەنیا یەک هەڵوێستی نەتەوەیی و ڕامیاریی هۆنەرمان بۆ باسکا و بلێ قیر!

وەک ئەوەی، تەنیا هەر، هەڵوێستی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەریی، بەوە بپێورێ، کاتێ شۆڕشێکی چەکداریی لە کوردستاندا بەرپابێ، ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد، تا چەن دوای ئەو شۆڕشە دەکەون، هەڵدێن و پەنا بۆ شاخ دەبەن، چەکی بۆ هەڵدەگرن و داکۆکیی لێ دەکەن! بۆیە، « بەرزنجیی » نووسیوێتی: (لەو منەوەرو

شاعیرانەی بەدەوری شێخەوەبوون، تەنیا ئەم و حەمدی ساحێبقران 1936-1878 و حسێن نازم بوون کە لەشاردا نەمانەوە، ئەوانی دی ملیان بۆ حوکمی تازەداو بەڵکو هەندێکیشیان بوونە برغوو پارچەو کەرەسەی ئەو دەسەڵاتەی کەئینگلیز لەشاردا دایمەزراندو هێدی هێدی پەل و پۆی بۆ دەورووبەریش هاویشت.)«7،3»

بە ڕاستیی نازانم، دەیەوێ، چی بڵێ؟!! ئایا، هەر لەبەرئەوەی، ئەو سێ هۆنەر و ڕووناکبیرە ڕایانکردووە، ئیدی دەبێ، بە نیشتمانپەروەر و ئەوانی دیکەی ڕایان نەکردووە، بە خۆفرۆش دانرێن؟ من ئێستە دەڵێم: هەر چەندە، لە بریا هیچ شین نابێ! بەڵام بریا، نەک هەر کەس ڕای نەکردایە و شاریان چۆڵ نەکردایە، بەڵکوو، وەک ئەوانی دیکە بمانایەتەوە. بە زمانێکی هێمن، لەگەڵ ئینگلیزەکاندا بدوانایە، ڕەشەخەڵکەکەشیان تووشی « ئازار، ڕاکردن، سزادان و گرتن » نەکردایە! بەجێیان نەهێشتنایە، ڕێگەی ڕاستیان پیشاندانایە، ئەوە گەلێ لەوە باشتربوو، ماوەیە خۆیان گورگەکەن، پاشان، بۆ لای هەمان سوورەی چاوشینی ئینگلیز بگەڕێنەوە! ئیدی، پاڵی لێ بدەنەوە و بڵێن: ئاگرەسوورە لە خۆمان بە دوورە!
ئەدی، کاتێ شاریان جێهێشت، چییان کرد؟ خۆ لەو سەردەمەدا، دوای ئەوەی « شێخ » گیرا و دوورخرایەوە، ئیدی، هەموو شت تەوابووبوو. چونکە، نە پارتێکی ڕامیاریی هەبوو، تا لە دوورەوە سەرپەرشتییبکەن، نە شۆڕشێکی چەکدارییش هەبوو، تا بەشداریی تێدا بکەن و درێژەی پێ بدەن. ئینجا، سەدان هەزار خۆزگەش بەوە دەخوازم، « شێخ »یش هەر لە سەرەتاوە، تەقەی نەکردایە و شاخی لە کەس نەگرتایە. چونکە، مێژوو و ڕۆژگار بۆی سەلماندین، ئەو هەموو هەوڵدانە چەکدارییانەی کورد، لە مێژووی خوێناویی خۆیدا داوێتی، لە ماڵوێرانیی پتر، هیچی دیکەی بۆ کورد تێدا نەبووە و ناشبێ. ئەو گەلانەی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی « بریتانیا »ش بوون، هەموویان پێگەیشتن و دەوڵەتی نەتەوەیی خۆشیان بۆ دامەزراندن. جگە لەوەی، ئەوانەی ڕاشیانکرد، هەر زوو گەڕانەوە و پەشیمان بوونەوە! ئیدی باشتر نەبوو، ئەو ئەرکە خۆڕاییییەیان نەکێشایە و لە شار بمانایەتەوە، وەک هاوەڵە هۆنەر و ڕووناکبیرەکانی دیکەیان مانەوە؟!!
جا گەر وابێ و بەپێی ئەو بۆچوونەی « بەرزنجیی » بێ، ئەوا ساڵی « 1974 »یش، کاتێ جەنگی کوردستان، لە نێوان سەرانی شۆڕش و دەوڵەتی داگیرکەری عێراقدا هەڵگیرسایەوە، دەزگەی « پاراستن »ی سەر بە بنەماڵەی « بارزانیی »، خەڵکێکی زۆریان بە هەڵە فریودا، بۆ ئەوەی هەڵێن. هێندێکی دیکەش، هەر لە ڕوانگەی

دڵسۆزیی و نیشتمانپەروەریی خۆیانەوە، لە هەموو باشووری کوردستانەوە ڕایانکرد و پەنایان بۆ شاخ برد. بەڵام، لەگەڵ جەنگەکە بە تەواویی گەرمبوو، فڕۆکەکانی « بەعس »، کوردستانیان بۆمبارانکرد، هەر بە لێشاو خەڵک گەڕانەوە. ئایا، ئەمانیش وەک ئەوانەی سەردەمی ئینگلیزەکان گەڕانەوە، وەک ئەوانەی لە هەر دوو سەردەمەکەدا نەڕۆشتبوون، هەر « برغو و پارچە و کەرەسەی » ئینگلیز و « بەعس » بوون؟ خۆ ناشێ، گەڕابنەوە، هەر دوو داگیرکەریان، لە کوردستان بە قۆچەقانیی دەرکردبێ!!! یا با بڵێین، « جگە لەو ڕێکخراوانەی دژی شۆڕشەکە بوون، جگە لەو کوردە ناپاکانەی خۆیان فرۆشتبوو، چەکیان بۆ داگیرکەر هەڵگرتبوو » ئایا، هەموو ئەوانەی هەر لە بنەڕەتدا ڕایان نەکرد، لە نێو شارەکاندا مانەوە، وەک ئەو نووسیوێتی: « ملیان بۆ حوکمی تازەدا و بەڵکوو هەندێکیشیان بوونە برغو و پارچە و کەرەسەی ئەو دەسەڵاتەی کە ئینگلیز لە شاردا دایمەزراند و هێدی هێدی پەل و پۆی بۆ دەوروبەریش هاویشت. » یا، لە نێو شارەکاندا بە هەزارانیان، لە ڕیزەکانی « شۆڕش و پارتیی »دا، بە نهێنیی کاریاندەکرد؟!! هێندێکیشیان، لە قوژبنی کرتووخانە تاریکە پڕ ترسناکەکانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق توند کرابوون، بە دڕندانەترین شێوە، ئازاردەدران. هێندێکی دیکەشیان، لە سێدارە دران و گیانی پاکیان بە نەتەوە و نیشتمانەکەیان بەخشی!
ئەدی « بەرزنجیی »، چۆن باسی ئەو کەڵەپیاوانە دەکا، کە شاریان چۆڵ نەکرد؟!! خۆ خۆشی یەکێ لەوانە بوو، نەک هەر لەو کاتەدا، بەڵکوو، تەنانەت لە هەموو ژیانیشیدا، ئەوەتەی هەیە، لە جادەی قەیری شاری « سولەیمانیی » دوور نەکەوتۆتەوە! چونکە، هەر ڕێخکراو و پارتێکی کوردستان، لە هەر سەردەمێکدا، لەگەڵ دەسەڵاتی « بەغدا » کۆک و ڕێکبووبێ، ئەم، گەر لەگەڵیشیان نەبووبێ، ئەوا دڵ و باوەڕی لایان بووە! وەک دەڵێن: هەر کەسێ کەر بووبێ، ئەم کورتان بووە!
ئەدی پێمان ناڵێ، ئەو هەزاران کوردەی ئەوڕۆ، لە کوردستانی بندەستی دەوڵەتی عێراق و لە ناوچە عەرەبییەکاندا دەژین، یا ئەو چەن ڕووناکبیر و نووسەرانەی لە « بەغدا » دەژین. چۆن ناویاندەبا و بە چ چاوێ لێیان دەڕوانێ؟!! بە لای منەوە، ئەوڕۆ پیاوی « ڕووناکبیر، نووسەر و کوردپەروەر »ی وامان هەن، لە ناوچەکانی بندەستی ڕژێم و « بەغدا » دەژین، بە دەیان جار، لە زۆربەی زۆری خەڵکە دەسڕۆشتووەکەی ناوچە ئازادکراوەکانی باشووری کوردستان، نیشتمانپەروەرتر و دڵسۆزترن. چونکە، هەر هیچ نەبێ، بە هیچ شێوەیە، دەسیان لە « دزیی، ئاودیوکردن، سزادان و ئازاردانی خەڵک، دەسدرێژکردنە سەر ئابڕووی کیژ و

ژنانی کورد، ناکۆکیی، دووبەرەکیی، ناپاکیی، جەنگی نێوخۆ و وێرانکردنی کوردستان »دا نەبووە و نییە!
بە داخەوە، ڕووداوەکان زۆر بە هەڵە لێکدەدرێنەوە. ڕاستە، هێزەکانی « بریتانیا » لە کوردستان بوون، بەڵام، هەموو بەڕێوەبەرێتییەکان کوردیی بوون و بە دەس کورد خۆیەوە بوون. ئایا، باشتر نەبوو، کورد هاوکاریی لەگەڵ ئینگلیزدا بکردایە، کاروباری کوردستانیان ڕاپەڕاندایە، لە بری ئەوەی، دژی ئینگلیزەکان بووەستن و جەنگی دژ بکەن؟!! بەڵێ، کورد جەنگی دژی ئینگلیزەکان ڕاگەیان، ئەو ئینگلیزانەی، لە سەر داوای « شێخ مەحموود » خۆی، بەرەو « سولەیمانیی » کشان و دەزگەکانی یەکەم دەوڵەتی کوردییان دامەزران. لێرەدا، چەن پرسیارێ سەردەردێنێ: کێ یەکەم چاپخانەی لە شاری « سولەیمانیی » دامەزران؟ کێ ڕۆژنامە و گۆڤاری بە کوردیی دەرکرد؟ کێ هانی نووسەر و هونەرەکانی کوردی دەدا، بە کوردییەکی ڕەسەن و پەتیی بنووسن؟ کێ هەوڵیدەدا، گرامەری زمانی کوردیی بۆ کورد دانێ؟ ئەدی ئەمانە، هەمووی هەر پیاوەکانی ئینگلیز نەبوون؟ ئیدی ئەوان. لە چاو وەچەکانی پەیامبەردا، خراپی چی بوون، کە تا ئەڕۆش، لە دوو پارچەی نیشتمانەکەماندا « باشوور و خۆراوا »، زمانی کوردییان قەدەغە کردووە و بە هەموو شێوەیە هەوڵی قڕکردنمان دەدەن؟ ئایا، هەر« زێوەر» خۆی نەبوو، کاتێ گەڕاوەتەوە، بەرهەمەکانی لە ڕۆژنامەی « پێشکەوتن »دا بڵاو کردۆتەوە؟ ئیدی چ پێویستدەکا، ئەوانەی شاریان جێ نەهێشتبوو و کاریان لەگەڵ ئینگلیزدا کردووە، لەوانەی پەشیمانبوویوونەوە و گەڕابوونەوە، جیاکرێنەوە؟ ئەوان، گەر سەرەتا کەمێ لەکبوون، لە کۆتاییدا هەموویان چوونیەکبوون!
کەواتە، بۆ دەبێ، ئەوانەی ڕایان نەکردووە، ملیان بۆ دەسەڵاتی نوێ شۆڕ کردبێ، هەندێکیشیان « برغو و پارچە و کەرەسەی » ئەو دەسەڵاتەی ئینگلیز بووبن؟ ئەدی، ئەوانەی هاوکارییان لەگەڵ ئینگلیزدا نەکردووە، چییان کردووە؟ سەیر ئەوەیە، ئەو هاوکاریی و پشگیرییکردنەی ئینگلیزەکان، بۆ عەرەبەکانی عێراق ڕەوابووە و کەس گللەییان لێ ناکا. کەچیی، بۆ ئەو چەن ڕووناکبیرەی، بە باشیی لە باری سەردەمەکەی خۆیان گەیشتبوون، جێگەی نەنگییە و ئەوڕۆ ڕەخنەیان لێ دەگیرێ. لەگەڵ ئەوەشدا، ڕووداوەکان بە ئاشکرا سەلماندی، ئەو کارەی ئەوان کردیان، لە کاری هاوەڵەکانی دیکەیان ڕاستتربووە! ئایا، ئەو کوردانەی، لەگەڵ ئینگلیزەکاندا هاوکارییانکردووە، هەر لەگەڵ هەمان عەرەبی عێراقدا، لە یەک دەوڵەتی بندەسی « بریتانیا »دا نەبوون؟ پێکەوە کاریان نەکردووە؟

5/3. گـــــەڕانەوە :

پاشان هەر لە خۆیەوە، پاکانەی بۆ ئەوانە کردووە، کە گەڕاونەتەوە، وەک ئەوەی یەکێ ڕەخنەی لە گەڕانەوەیان گرتبێ! بۆیە نووسیوێتی: (کە شەویش ئەموستەچاو بـــــوو چوار لات لێ تەنراو « ئەمەل » نەما، ئاخۆ کێلی و خۆ کوشتن نیە مل بنێــیت و بەرەو نادیار هەنگاوبنێـیت؟ ... گـەڕانەوەی زێوەرو هاوەڵەکـانی لەبارودۆخێکی ئاوهادا بوو، تروسکایی هیوایەک لەخوار را بریسکەی دایەوە: گەڕانەوەی شێخ بوو لەبەندی و ئەسارەت.)«8،3»

ئەوانەی ڕایانکردبوو، هەر لە سەرەتاوە، بەرەو نادیار هەنگاویان نابوو، ئیدی بۆ دەبێ، کـاتێ گـەڕاونەتەوە، پاســاوی ئەوەیان بۆ بدرێ، تا بەرەو نادیار هەنگاو نەنێن؟!! چونکە، ئەو کـاتەی ئەوانە ڕایانکردووە، نە پارتێکی ڕامـیـاریی و نە شـۆڕشـێکی چەکـداریی، لە کـوردسـتـاندا نەبووە. کـاتێ « شـێخ »یش گـیـرا، جولانـەوەکە بە تەواویی وەسـتا، جا گەر، لە ترسی ژیان و گیانی خۆیان نەبووبێ، بۆ ڕایانکردووە،؟ پێم وایە، ئەو چەن کـەسـە، هەر لە بنەڕەتدا، ڕایان نەکـردایە و نەڕۆشـتنایە، گـەلێ باشـتـربوو. بەلام، کـە ڕۆیشـتن و گـەڕانەوە، بە کـارێکی زۆر ئاسایی دادەنێم. چونکە، دەبێ، لە خۆمان بپرسین: بۆ ڕۆیشتن؟ بۆ کوێ چوون؟ لە پێناوی چیدا هەلاتن؟ لە وەلامـدا دەلێم: بۆ هیچ و لە بەر هیچ ڕۆیشـتن. بەلام، لە پێناوی ژیاندا گەڕانەوە!

« بەرزنجیی » نیازی وایە، مێژووی ڕووداوەکانمان لێ تێکدا، وەک چۆن سەراپای سیپارەکەی، لە زانیاریی ناڕاست و چەواشـەکەرانەدا نقوومبووە! چونکە، بەپێی لاپەڕەکـانی « چیم دی » بێ، جـەنگی « دەربەندی بازیان » لە «1919/06/22»دا ڕوویداوە، هەمووی ڕۆژێکی خایاندووە و تەواوبووە. پاشان، « شـێخ » گیراوە، (لە دوای سێ سـالێک دیلی و مـەینـەتیی ڕابواردن لە بەندیخـانەی بێگانە، بە دەبدەبە و شکۆیەکی شاهانە گەیشتەوە سلیمانی «1922/09/30»)«517،37»

هەروەهـا، بەپێی یادداشـتـەکـەی « زێوەر » خـۆشی بێ، کـەس نازانێ، کـەی ڕایکردووە و کـەی گـەڕاوەتەوە! بەلام، چونکە مـاوەیەکی زۆر، لە هەمـوو گـوند و ناوچەکان نەماوەتەوە، بەوەدا بۆمان دەردەکەوێ، هەمووی چەن هەفتەیە لە دەرەوە بووە و گەڕاوەتەوە. واتە: کاتێ « شێخ » گیراوە، « زێوەر » هەلاتووە. پێش ئەوەی بەریشـبێ و بگەڕێتەوە، ئەو گەڕاوەتەوە. خۆ ناشێ، « زێوەر » سێ سـاڵ لە دەرەوە مابێتەوە و چاوەڕوانیکردبێ، تا هەوالی گـــەڕانەوەی « شێخ »ی بەرگوێ کەوتبێ! لەبەرئەوە، پێش ئەوەی، لە هیـچ لایەکەوە، هیچ جۆرە تروساکاییەک دەرکەوتبێ،

پێش ئەوەی، هیچ جۆرە نیشانەیە، بۆ گەڕانەوەی « شێخ » هەبووبێ، « زێومر » و هاوەڵەکانی گەڕاونەتەوە. بەلام، « بەرزنجیی » وەک خۆی دەخەڵەتێنێ، دەیەوێ، خوێنەریش لەگەڵ خۆیدا بخەڵەتێنێ! گریمان، خەڵکی بۆ خۆی دەخەڵەتێنێ، ئەدی خۆی بۆ کێ دەخەڵەتێنێ؟!!

ئینجا، هەروا بە دەم وڕێنە و ئەندێشەوە، قسەی بزرکاندووە و نووسیوێتی: (خۆ کە هاتیشەوە، کابرا نەچوو « فەوجێک خەفیفە یا مەفرەزەیە تەواری » بکاتەوەو گەنجەکانی ولات راپێچ کات، لەم کێو بۆ ئەو شاخ و لەم دۆڵ بۆ ئەو نشێو.)«8،3»
بریا، کەمێ لۆژیکی دەبوو، کەمێ ژیرانە ڕووداوەکانی هەڵدەسەنگان. چونکە، ئەو سەردەمە، نە شۆڕشێکی چەکداریی هەبووە، نە « فەوجی خەفیفە یا مەفرەزەی تەواری » هەبووە، تا یەکێکی وەک ئەو، ئەو کارەبکا. جگە لەوەی، « زێومر » پیاوی ئەو کارە نەبووە، هەرگیز ئەو جۆرە کارە ناپاکانەیەش، لە شان و شەوکەتی هۆنەرێکی ڕووناکبیری وەک ئەو نەوەشاوەتەوە. بەلام، لە هەمان کاتیشدا، گەڕانەوەی یەکێکی وەک ئەو، کە نزیکی « شێخ » بووە، هەروا بە خۆڕایی نەبووە.
دیارە، پێش ئەوەی بگەڕێتەوە، پێوەندیی بە ئینگلیزەکانەوە کردووە، بەرانبەر بە گەڕانەوەی، قایلبوونی ئەوانی وەرگرتووە. ئینجا گەڕاوەتەوە. ئەگینا، لادێییەکی نەناسراو نەبووە، تا بە دزییەوە یا بە ئاشکرا، بەرەو شار، ملی ڕێگەی گرتبێ، بێ ئەوەی کەس بیناسێ یا پێ بزانێ! ئەوە قسەیەکە، مەگەر هەر تەنیا، لە هەگبەکەی « بەرزنجیی »دا دەستکەوێ.

پاشان نووسیوێتی: (بە درێژایی ئەو ماوەیەی کە گەڕایەوە تا سەعات 6,5 ڕۆژی 30 ئەیلولی1922 کەشێخ تیاهاتەوە ناوشار، تەنیا یەک دێڕە شیعری بە شان و باهوی کاربەدەستانی ئەو ڕۆژەدا هەڵنەداو نووسینێکی لەسودی ئەوان بلاونەکردەوە.)«8،3» لێرەدا، من ناتوانم، بڵێم: ئەم گەواهیدانەی لە سەداسەد ڕاستە. لە هەمان کاتیشدا ناتوانم، بڵێم: نەخێر، وا نییە. چونکە، لە لایەکەوە، گەلێ جار هێندێ کەس، هێندێ کاری خراپە دەکەن، کەس پێی نازانێ. یا بە ناوێکی خوازراوەوە شت دەنووسن.

لە لایەکی دیکەشەوە، گەر مێژووی گوتنی هۆنراوەکانیمان بزانیایە، هەڵبەتە، ئەو کاتە بڕیارێکی بنەبڕیمان دەدا. چونکە، مێژووی دانانی ئەو هۆنراوانە، گەلێ شتی گرنگمان بۆ ڕووندەکاتەوە. بۆیە، لێرەدا من دەپرسم: ئایا، « زێومر» ئەو هۆنراوانەی کەی هۆنیوەتەوە؟ چونکە، تەنیا ئەو دوو هۆنراوەیەی بۆ باری ئاسایشی داناوە، خۆی لە خۆیدا، شتێکی ئاسایی نییە. دانی بەوەدا ناوە،

ئینگلیزەکان بە شێوەیەکی باش و ڕێکوپێک، ناوچەکە بەڕێوەدەبەن. ئەوەش لەو ڕۆژ و سەردەمەدا، بۆ ئەوان شتێکی کەم نەبووە. لەوانەیە، هەر هێندەشیان لە خوێندەوار و هونەرێکی ناسراوی وەک ئەو ویستبێ، کە یەکێ لە نزیکەکانی « شێخ » بووە! خۆ نەدەکرا، هەر وەک « بەرزنجیی » خۆشی نووسیوێتی: « فەوجی خەفیفە و مەفرەزەی تەواری » بۆ بکەنەوە. چونکە، ئەوە کاری ئەو نەبووە. تەنانەت لەم سەردەمانەشدا، دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، ئەو کارانەی بە ڕووناکبیر، نووسەر و هونەرە کوردەکان نەسپاردووە. بەڵکوو، ئەوانەی لەگەڵ ئەو ڕژێمەدا دەستیان تێکەڵکردووە و هاوکاریانکردووە، هەر لە ڕێی نووسین و پێنووسەکانیانەوە بووە. ئەوانەی چەکیشیان هەڵگرتووە، زۆر ئاشکران، کێ بوون! « سەددام حوسێن »، لەگەڵ ئەو هەموو گرفتە نێوخۆیی و دەرەکییەی هەیبوو، هێشتا، هونەری کوردی چەکدار نەکردبوو، تا ئینگلیزەکان دژی « هیچ ! »، یەکێکی وەک « زێوەر » چەکدارکەن و « فەوجی خەفیفە و مەفرەزەی تەواری » بۆ بکەنەوە. بەڵکوو، بۆ کاربەدەسانی ئینگلیزی ئەو سەردەمەی « سولەیمانیی »، هەر هێندە بەسبووە، گەر یەکێکی وەک « زێوەر » دامرکێننەوە، لە هەموو شتێ دووری خەنەوە، تا مردن، بەشداریی هیچ جۆرە چالاکییەکی « نەتەوەیی، ڕامیاریی و چەکداریی » نەکا، دژی ئینگلیزەکان نەوەستێ، هاوکاریی لەگەڵ « شێخ »دا نەکا. تەنانەت، هۆنراوەیەکیشی پێشکەش نەکا! هەر وەک « بەرزنجیی » خۆشی نووسیوێتی: (بەڵکو ناوبەناو شیعرێک یان نووسینێکی ئاینی یاکۆمەلایەتی بڵاودەکردەوە، وەیا تیل و توانج گرتنێ کەببێتە پەندو عیبرەت.. نامیلکەیەکیش « چیرۆکی پێغەمبەران » ...)«8،3» ئیدی، لەوە پتر دەبێ، من چیدیکە باسکەم، گەر ئەو خۆی ئەو گەوهییەمان بۆ بدا، کاتێ « زێوەر » گەڕاوەتەوە، خۆی بە چییەوە خەریککردووە! یا لەوە پتر دەبێ، ئینگلیزەکان چییان لێ ویستبێ!

من بە هیچ جۆرێ، گومانم لە پاکیی و دڵسۆزیی « زێوەر » نییە. لەو باوەڕەدام، بە هیچ شێوەیە، سەری بۆ ئینگلیز شۆڕ نەکردووە، وەک ئەو دەیەوێ، بە زۆر و بە دەرزیی، لە مێشکی خوێنەری بئاخنێ! گوایە، من گوتوومە: « زێوەر » پیاوی ئینگلیز بووە. بەڵام، ئەوەی گوتوومە و هەمیشەش دەیڵێمەوە، ئەوەیە، دوای ئەوەی گەڕاوەتەوە، ئیدی دانیشتووە، وەک فەرمانبەرێکی دەوڵەت کاریکردووە، وازی لە هەموو شتێ هێناوە. جا گەر وا نییە و کارێکی گەورەی « نەتەوەیی، ڕامیاریی یا شۆڕشێکی چەکداریی » کردووە و من پێم نەزانیوە، ئەوا داوا لە « بەرزنجیی » دەکەم، بۆمان ڕوونکاتەوە، تا منیش ئاگاداربم! خۆ گەر واش نییە، ئیدی ئەو

بۆچوونەی من، ئەوە ناگەیەنێ، کە ئەو هەر لە خۆیەوە بیری لێ دەکاتەوە!
لەوە دەچێ، جگە لەوەی « زێوەر » ڕەوشـەکـەی بە دڵ نەبووە، هیچ شـتـێکیش نەبووە، تا خۆیانی پێوە خەریککەن، شۆڕشێ نەبووە، تا بمێننەوە و خەباتبکەن، لەوەش ترساوە، خان و بەگزادەکانی ئەو ناوە بیانگرن و لە پێناوی پولدا، ڕەوانەی لای ئینگلیزیان کەنەوە. هەر وەک خۆشی نووسیویتی: (لەحزە لەحەزە خەوفی بەگزادەمسان بوو کـە بمـانگرن لە پێناوی خـانەکـانا.)« 173،39 » بۆیە، تووشی نائومێدیی بووە و گەڕاوەتەوە. بە هەڵەشدا ناچم، گەر بڵێم: بە هیچ شێوەیە، باوەڕی بە هیچ شتێ نەمابوو، سەری خۆی کپزکردووە و بۆ خۆی ژیاوە. هەروەها، دڵنەوایی ئینگلیزەکانیشی کردووە، بۆ ئەوەی ژیانی لێ تێک نەچێتەوە. چونکە، تا لە ژیاندا بووە، بە تەواویی، دەسبەرداری ئەو ژیانەی پێشووی خەباتی « نەتەوەیی، ڕامیاریی و چەکداریی » گەلەکەی بووە، ئیدی بۆ لاقی خۆی بە تەڵەوە بکاتەوە؟!!
خۆ گەر وا نییە، ناشێ، « بەرزنجیی » پێمان بڵێ: نەخێر، « زێوەر » هەر لە سەر کاری خۆی بەردەوامبووە، وەک « بێکەس »ی کۆڵنەدەر، هۆنراوەی « بیستوحەوت ساڵە »کەی بە ئاشکرا، لە بەر دەمی نوێنەری ئینگلیزەکاندا خوێندۆتەوە و زۆر بە ڕاشکاویی، نووکی پەنجەی تیژی، لە چاڵی چاوی چەقاندووە!

6/3. لێکدانەوەی ناڕاست :

پاشـان نووسـیویتی: (ئەو بەگـەڕانەوەی شـێخ چاوی ڕووندەبێتـەوە، شـارو وڵاتی لەلادەبێتە بەهەشت، قەریحەی شیعریی دەکرێتەوەو دەڵێ:
ئەی وەتەن چەند خۆشەویستی ڕۆحی شیرینی منی
مەزرەعەی توخمی نەشاتو باعیسی ژینی منی
« 4 - ژ - 9 ل 6، 17 کانوونی دوو 1922 »
تکایە سەرنجی وتنی مێژووی شیعرەکە بدە.)« 9-8،3 »
کێ دەڵێ، « زێوەر » ئەو هۆنراوەیەی بە بۆنەی گـەڕانەوەی « شـێخ »ەوە گـوتووە؟ ئایا، چۆنی دەسەلمێنێ، ئەو هۆنراوەیەی بۆ ئەو داناوە؟ بەڵگەی چییە؟ ئایا، تەنیا بەڵگەی مـێـژووی گـوتنی هۆنراوەکـەیە؟ جـا، مـێـژووی دانانی هۆنراوەکـە، چ پێوەندییەکی بە گەڕانەوەی « شێخ »ەوە هەیە؟ با کەمێ پێش ئەو مێژووەش، یا لە هەمان مانگ و ساڵیشدا گەڕابێتەوە. چونکە، ئەو نە هۆنراوەکەی پێشکەش بەو کردووە، نە بە هیچ شێوەیەکیش، باسیکردووە! ئیدی، بۆ دەبێ، ئەو بڕیارەبدا؟
جگە لەوەی، لە هیچ سەرچاوەیەکی ووێژەییشدا، بەو شێوەیە باس نەکـراوە، کە ئەو، بۆ مەبەسی تایبەتیی خـۆی باسـیکردووە. نووسـەرێکی وەک « عـەلادین

سەجادیی »، پێش ئەوەی هۆنراوەکە تۆمارکا، پێشەکیی بە یەک دێڕ نووسیوێتی:
(زێوەر بەرامبەر بە خاکی نیشتمانی پیرۆزی کە خۆشەویستی خۆی دەرئەبڕێ ئەڵێ.)«496،46» ئیدی، بۆچی وای دانەنێین، « زێوەر » نیشتمانەکەی خۆی زۆر خۆشویستووە، وەک هەموو ئەو هۆنەرانەی دیکەی کورد، بێ هۆ و بێ بۆنە، تەنیا لە درزی خۆشەویستیی نیشتمان و دڵسۆزیی بۆ کوردەوە، چەندین هۆنراوەیان بە سەر کوردستاندا هەڵداوە، نەک بۆ سەرکردەیەکی وەک « شێخ »یان گوتبێ!
گریمان، بۆچوونەکەی ڕاستە، ئایا، ئەمە چی دەگەیەنێ، کاتێ « شێخ »، ماوەی سێ ساڵ دوورخراوەتەوە، بۆچی تاکە یەک دێڕ هۆنراوە چییە، بۆی نەگوتووە؟ ئەدی چەندین هۆنەری دیکەی وەک « حەمدیی، بێخود، کەمالیی ... تاد » بۆچی هۆنراوەیان بۆ هۆنیوەتەوە و پێشکەشیانکردووە، لە کاتێکدا، « حەمدیی » لەگەڵیشی ناکۆکبووە؟!! ئەمە ئەوە دەگەیەنێ، یا بەڵێنی بە ئینگلیزەکان داوە، بە هیچ شێوەیە خۆی لە هیچ جۆرە کارێکی ڕامیاریی هەڵ نەقورتێنێ، پێوەندیی لەگەڵ « شێخ »دا بپسێنێ، یا هەر خۆی ترساوە، کاتێ « شێخ »یان دوور خستۆتەوە نقەی لێ نەهاتووە. کاتێکیش « شێخ » گەڕاوەتەوە، گەر ڕاستبێ، ئەو هۆنراوەیەی بۆ ئەو گوتبێ، ئەوە نیشانەی ئەو پەڕی هەلپەرستییە! دیــــــارە، « بەرزنجیی » دەیەوێ، دوای مردنیشی درۆی بۆ هەڵبەسێ، لە گۆڕەکەشیدا نەیەڵێ، تاوێ گیانی ڕەوانی ئارامگرێ!

7/3. هۆنەر و سەرانی کورد :

ئەز بە خراپە باسی « زێوەر »م نەکردووە، بەڵکوو، ڕەخنەم لێ کرتووە. تا ئەو نموونەی چەن هۆنەر و ڕووناکبیرێکی گەورەی وەک « ئەحمەد موختار و جەمال عیرفان »م بۆ بێنێتەوە. بریا، « شێخ » هێندە دڵ و مێشکی لە ئاستی ئینگلیزەکاندا فراوانبووایە، هەر زۆر زوو لەگەڵیاندا ڕێککەوتایە. جا ئێستە، ڕۆژمان بەم ڕۆژە ڕەشە نەدەگەیی، چەن هۆنەرێکی وەک « زێوەر »یش، ئەو جۆرە هۆنراوانەیان نەدەگوت، دوو کەسی وەک « بەرزنجیی »ش، ئەو هەڵەوپەڵانەی، بە هەڵپەڵەی هۆنەرانی دیکەی کورد دا نەدەپۆشی. چونکە، یەکێ هیچی پێ نەبێ، وەک کەندووی بۆش وابێ، هەر دەبێ، ئەو جۆرە بەراوردە بێ بنچینانە بکا!
پاشان، « بەرزنجیی » وا دەزانێ، « شێخ » کارێکی باشیکردووە، چەن هۆنەرێکی وەک « ئەحمەد موختار جاف » و « سەلام »ی گرتووە، دڵی چەن هۆنەرێکی دیکەی وەک: « ئەورەحمان بەگی بابان، حەمدیی، پیرەمێرد »ی زویرکردووە. ئایا، چارەنووسی یەکێکی وەک « جەمال عیرفان »، بە چی گەیی؟!! ئایا، « شێخ » مافی

ئەوەی هەبوو، لە چەن نیشتمانپەروەر و هۆنەرێکی گەورەی وەک ئەوان بپرسێتەوە؟ من پێم وایە، ئەوە یەکێ لە هەڵەکانی « شێخ » بووە. چونکە، نەک هەر گوێی لەو ڕووناکبیر و هۆنەرە نیشتمانپەروەرانە نەگرتووە. بەڵکوو، سزای هێندێکیشیانی داوە. ئێمە، گەر بە چاک نەڵێین چاک، بە خراپ نەڵێین خراپ، جیاوازیی لە نێوانیاندا نەکەین، تەنیا هەر بە چاک و بە خراپ، داکۆکیی لە گوتە و کردەوەکانی هۆنەر، نووسەر و پیاوە گەورەکانی کورد بکەین، باوەڕ ناکەم، تا ماوین، هیچ بە هیچ بکەین، تا ئەو بابەش لەو کونەوە بێ، ڕەوشی کورد هەر ئەو ڕەوشە دەبێ! چونکە، گەر وامان نەکرد، بە چ شێوەیە دەتوانین، ڕابووردوومان هەڵسەنگێنین، کەڵک لە پەندەکانی مێژوو وەرگرین، هەڵە و کەموکورییەکان دەسنیشانکەین، گەر هەر لە پشتی ملماندا و خراپەکانمان شارددوە، تەنیا لە چاکەکانیان بدوێین، یا خراپەکانیشیان بە چاکە بۆ بژمێرین؟ ئەو دەسبڵاویی و دڵ و دەروون فراوانییە، مەگەر هەر لە دەس دوو خانەدانی خاوەن دیوەخانی وەک ئاغای « بەرزنجیی » بێ، چونکە، هێشتا ئێمە بەو پلەوپایە کۆمەڵایەتیی و کەلتوورییەی ئەو نەگەیشتووین!

ئێنجا دەبێ، لە « بەرزنجیی » بپرسین، بۆ « شێخ » لە « زێوەر » زویر نەدەبوو؟ خۆ ئەویش، جگە لەوەی ئەو دوو هۆنراوەیەی داناوە، وەک ئەوانی دیکەش، پێوەندیی بە « سۆن »ەوە هەبووە، « سۆن »یش یارمەتیداوە و وەک مامۆستایەک دایمەزراندۆتەوە، لە ڕۆژنامەکەشیدا، جاروبار گوتاری نووسیوە؟!! هەڵبەتە، نەک وەک ئەو نووسیوێتی: (زێوەر واینەکرد، بەپاکی خۆی مایەوە، هەر ئەو پیاوە زاناو شاعیرە بەویقارو ئاغرو لەسەرخۆیە بوو کە بۆی هەبوو بەبێ پرس بچێتە خزمەتی شێخ و حەرەمسەرای شێخان.)« 10،3 » بەڵێ، کەس نەیگوتووە، ناپاکبووە، تا دوو نیشتمانپەروەری وەک: « ئەحمەد موختار جاف » و « جەمال عیرفان » بە ناپاک دانێ! بگرە، ئەو دوو پیاوە ڕووناکبیرە زرنگە، لە ئاوی باران، لە پەڕەی ناسکی گوڵ و تەنانەت لە یەکێکی وەک « بەرزنجیی »یش کوردتر و پاکتربوون! بەڵام، هێندە هەیە، ئەوان وەک « زێوەر »، لە دەسوپێوەندی « شێخ » نەبوون، هەڵپەرست نەبوون، مەراییان نەکردووە، ڕەخنەیان لە هەڵە و کەموکورییەکانی « شێخ » و داروودەسەکەی گرتووە. بۆیە، « شێخ » لەگەڵیان ناکۆکبووە، سزای ئەوانی داوە، زۆر ڕێزی لێ نەگرتوون. بەڵام، ڕێزی « زێوەر »ی گرتووە!

گومانی تێدا نییە، ئەوانەی لە سەردەمێکی دیاریکراوی ژیاندا، پێکەوە دەژین، یەکدی باشتر دەناسن، وەک لەوانەی لە ڕێگەی گێڕانەوە و نووسینەوە، کەسێکی

دیاریکراو دەناسن. چونکە، ئاگـایان لە هێندێ بۆچوون، هەڵوێست و کـرداری یەکدی هەیە. لەوە دەچێ، « زێوەر » لەگەڵ « بێکەس »دا، زۆر ڕێک نەبووبێ. بۆیە، لە هۆنراوەی « ئارەق ناخۆم »دا، پلاری تێگرتووە، هەڵبەتە، « بێکەس »یش، وەک دەڵێن: لە فـیکەی خـۆی تێگەیشـتـووە! بۆیە ئەویش بە پلارهاویشـتنـەوە، وەلامـیـداوەتەوە، بە هەلپـەرست و ڕیاکـار نێـوزەدیکردووە و بە شـازدە نیـوەدێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

من عارەق ئەخۆم، کە بێ کەدەربم
کەمێ لە دنیای دوون، بێ خەبەربم
گەلێ سزام دی، لە ڕووی عەقڵەوە
بادەی مەی بخۆم، بێ هۆش و کەربم
عافێتی تۆ بێ بامێ و قوبوولی
با من بە عارەق، تووشی زەرەربم
بەهەشت کە پڕبێ، لە وشکەسۆفی
ئاواتەخوازم، کە لە سەقەر بم
نامەوێ، بەرگی ڕیا و زاهیدی
ئەگەر بەو بەرگەش، زۆر موعتەبەربم
کورسیی مەیخانەم، لە لا خۆشترە
لەوەی کە لە سەر تەختی قەیسەر بم

«138،6»

هەڵبـەتە، ئەوانـەی لەو سـەردەمـەدا ژیاون، هـاوتەمـەنی « زێوەر » بوون، وەک مـامۆسـتـا « نەجمـەدین مـەلا » و « بێکەس »، زۆر لـە نزیکەوە، شـارەزای بوون و ناسـیـویانـە، ئاگـاداریبـوون و زانیـویانـە، چی گـوتووە و چی کـردووە. بۆیـە، بەو شێوەیە باسیانکردووە. نەک وەک نووسـەرێکی گەورەی کۆتایی سەدەی بیستەمی وەک « بەرزنجیی »، بە چاوی خۆی « زێوەر »ی نەدیوە، تەنیا یەک لایەنە، سەیری هۆنراوەکـانی کـردووە و بڕیاری لە سـەر داوە. چاویشی لە لایەنە لاواز و سیسەکانی نووقاندووە. ئەز وەک نووسەرێ، پێش هەموو شتێ، ویژدانم بە دادوەر داناوە. هەر دوو لایەنە چاک و خراپەکانی هۆنراوەکانیم بینیون و قسـەم لە سەر کردوون. ئەمـەش، بە هیچ شێوەیە، لای من لە پلەوپایەی « زێوەر » کەم ناکاتەوە. چونکە، ئەو لەو سەردەمەدا، هێندەی لێ تێگەیشتووە. باوەڕی بەوە هەبووە و ئازاد بووە. بەڵام، من ڕەخنەی لێ دەگـرم. چونکە دەزانم، ئەو باوەڕ و تێگەیشـتنە، لە هەموو سەردەمێکدا، زیان بە ڕۆڵەکانی گەلەکەم دەگەیەنێ!

سەیر ئەوەیە، نووسیویتی: زێوەر(بۆی هەبوو بەبێ پرس بچێتە خزمەتی شێخ و حەرەمسەرای شێخان.)«10،3» بۆ هەرچی بۆی هەبوو، بێ پرس، خۆی بە دیوەخانی سەرکردەکانی کوردا بکا، یا سەر بە حەرەمسەراکانیادا شۆڕکاتەوە، ئیدی دەبێ، پیاوێکی باشبێ؟ لە ژیانی خۆیدا، هیچ هەڵەیەکی نەکردبێ؟ ئەوە چ پێوەندییەکی بە سەر باسەکەی ئێمەوە هەیە؟ جگە لەوەی، ئەو سەرکردانەی کورد، لە هەموو کات و سەردەمێکی مێژوویدا، بە دەیان « نۆکەر، پاروگلێن، مەسینەهەڵگر، مەراییکار، پیاوی خراپ، چەردە و پیاوکوژ »یان هەبووە و هەیە. هەروەها، چەندین سیخوڕ و پیاوی تورک و ئینگلیز، لە دەوری « شێخ » خڕ بووبوونەوە، ئایا، « بەرزنجیی » ئەوانیش، (هەر بە پیاوی زانا و شاعیر و بە ویقار و ئاغر و لەسەرخۆ) دادەنێ؟!!

دوای ئەوە، بۆ دەبێ، هەمیشە قسە و بڕیاری سەرکردەکانی کورد، بە پێوەرێکی ڕەها و بێ وێنە دابنرێ؟!! بۆچی ئەوان خۆیان، هەڵەیان نەکردووە؟ کێ هەیە، لە ژیانی تایبەتیی و گشتیی خۆیدا، هەڵە نەکا، بە تایبەتیی، گەر ئەو کەسە، بە کاری ڕامیارییەوە خەریکبێ؟ تەنیا هەر خوا و مردووی گۆڕستانەکان هەڵە ناکەن! با لێرەدا، دوو نموونەی زیندوو بێنمەوە، تا باشتر، لە چۆنێتی ڕووداوە مێژووییەکان بگا. چونکە، وەک منی تاوانبار کردووە و نووسیویتی: (نووسەر زۆر بێ ئاگایە لەمێژووی نێزیکی گەلەکەی.)«55،3» ئەوە تەنیا هەر یەکێ، ئەو بڕیارەدەدا، پەنا بە خوا، خۆی هێندە دانا و زانابێ، لە پەنجەی ساغ کرم دەربێنێ! جۆ بە دیواردا هەڵگێڕێ! هێندە بە ناخی مێژووی کۆن و نوێی نەتەوەکەیدا شۆڕبۆبێتەوە، تا سەر « کۆڵوانە سوور! »مکەی تێنابێ!

« شێرکۆ بێکەس »، ساڵی «1967-1968»، دژی جەنگی کوردکوژیی و ناپاکیی، هۆنراوەی « شارەکەم »ی دانا. لە ڕۆژنامەی « برایەتیی »دا بڵاویکردەوە. ئەو کاتە، « جەلالیی »یەکان سزایاندا و دە ڕۆژیان لە گرتووخانەکانی « بەکرەجۆ »ی پێتەختی دەسەڵاتەکەیان توندکرد. پاشان، بە هۆی ناسیاویی و تێکەڵاویی لەگەڵ « برایم ئەحمەد »دا، بە « ڕەفتی کەفالەت » بەربوو.

هەروەها، « ڕەووف بێگەرد »، ساڵی « 1975 »، لە ناوچەی ئازادکراو و لە نێو جەرگەی شۆڕشەکەدا، لە سەر بەرەلایی و نارێکوپێکیی شۆڕشی «11/سێپتێمبەر»، دژی دز و درۆزنەکانی نێو شۆڕش، چیرۆکی « هەنگاوێک لە ڕێگای دووردا »ی نووسی و لە ژمارە یەکی گۆڤاری « نووسەری کورد »ی چیادا بڵاوکرایەوە. سەرانی پارت و شۆڕشەکەش سزایاندا و « 21 » ڕۆژ لە

گرتووخانەی « چۆمان » گرتیان. پاشان، بەربوو. بەڵام، وەک خۆی بۆی نووسیوم: (ئەگەر هەندێک ناوی گەورەی وەک « ساڵح یوسفیی و دارا تۆفیق » نەبوونایە، لەوانە بوو، لەناومبەرن.) ئەوە لە کاتێکدا، بە دەیان نووسەر و هونەری دیکەش هەبوون، ڕۆژانە لە چاپخانەکانی کوردستان و ئێران، وەک گای عەلی خۆیان دەلستەوە، « شەوانەش هاونشینی جامی بادە بوون!»

بێ گومان، ئەوەش تەنیا هەر لەبەرئەوە بووە، دوو باڵی دەسڕۆشتووی پارت و شۆڕشەکە، ئەو بڕیارەیانداوە. نەک لە ڕاستییدا، ئەوان تاوانباربن یا ناپاکییان کردبێ، بۆیە، سزادرابن! ئایا، « بەرزنجیی » هەڵوێستی هەر دوو هونەر و چیرۆکنووس « بێکەس » و « بێگەرد »، بە هەڵە و ناپاکیی دادەنێ، چونکە، ڕەخنەیان لە هەڵە و کەموکورییەکان گرتووە و ئەو دەسەڵاتدارانەی ئەوسای کوردستانیش، سزایان داون، وەک بە ناپاک باسی « موختار » و « عیرفان »ی کردووە، چونکە، ڕەخنەیان گرتووە و خۆیان لە « سۆن » نزیککردۆتەوە؟!! وا نووسیویتی: (زێوەر واینەکرد، بەپاکی خۆی مایەوە،) «10.3»

ئەوڕۆش، بە سەدان سەرۆک جاش و ناپاک، لە ڕیزەکانی « پارتیی و یەکێتیی »دا، دەبینین، بە چەپڵە و بە گۆرانیی، جەنگی نێوخۆی کوردقڕان گەرمدەکەن. کەچیی، لای سەرانی ئەو دوو ڕێکخراوە، گەلێ لە چەن « خوێنەوار، ڕووناکبیر، نووسەر، هونەر و زانا »ی کورد لە پێشترن و پتر ڕێزیان لێ دەگیرێ. تەنانەت، لە یەکێکی وەک « بەرزنجیی »خۆشی لە پێشترن! چونکە، شەڕیان بۆ دەکەن. هەر دوور نەڕۆین، « تەحسین شاوەیس »ێکی ناپاک، کە چنگی بە خوێنی دەیان کوڕی کورد سووربوو، کاتێ هێزەکانی « یەکێتیی »، لە « چەمچەماڵ » ویستیان، تۆڵەی لێ بکەنەوە و پەلاماریاندا، « مەسعوود بارزانیی » زۆر بە ڕاشکاویی گوتی: گەر دەسی بۆ بەرن، شەڕی سەرانسەریی لە سەر دەکەم! کاتێ، لە جەنگی نێوخۆشدا کوژرا، هەر ئەوە نەبوو، قوڕی بۆ نەپێوون! جا، ئیدی یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، بەو بیرە هەرزە و بەو پێنووسە کولەوە، چۆن دەتوانێ، بە دەسی ڕووتەوە، جێگەی یەکێکی وەک « شاوەیس » بگرێتەوە؟ چۆن دەتوانێ، بە بەڵگەی ئیفلج و مردارەوە بوو، جەرگی مێژوومان بۆ شەقکا و بە خۆڕایی پیاوە ناودارەکانی کوردمان بۆ لەکەدارکا؟ سەرەڕای ئەو غەدرە گەورەیەی، لە « جەمال عیرفان » کراوە، تازە یەکێ لە شێخەکانی « بەرزنجە » ، بە پیاوی ئینگلیز و ناپاک تاوانباری دەکا!

« بەرزنجیی »، خۆشی نازانێ، چی دەڵێ و چی دەنووسێ. لە کاتێکدا، من باسی ناپاکیی « زێوەر »م نەکردووە، جگە لەوەی قسەکە هەڵدەگێڕێتەوە، هەڵەکانی

ئەویشی پێ لێفەپۆشدەکا، خەڵکی نیشتمانپەروەری دیکەی وەک « موختار و عیرفان »یش بە ناپاک دادەنێ. هەر لەبەرئەوەی، لەگەڵ « شێخ »دا ناکۆکبوون، یا کاریان لە ئینگلیز وەرگرتووە، تا بەڵگە لاواز و بێ بنچینەکانی خۆی پێ بسەلمێنێ! بریا، هەموو کورد، بە « شێخ مەحموود »یشەوە، هێندە بیریان تیژبووایە، کاریان لەگەڵ ئینگلیز بکردایە. کوردستانیش ئێستە، کۆلۆنیایەکی « بریتانیا » بووایە، نەک لە ژێر دەسی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقدا بووایە، لە ژێر دروشمی برایەتیی درۆزنانەی کورد و عەرەبدا، وولاتەکەمان داگیرکەن، سەروەت و سامانمان تالانکەن، کوردستان وێرانکەن، ئەنفالمانکەن، ژاربارانمانکەن، دەس بۆ ئابرووی کیژ و ژنانی کورد بەرن. جا ئێستە، « بەرزنجیی » نەک هەر یەک ووشەی عەرەبیی، لە نووسینەکانیدا بەکار نەدەهێنا، بەڵکوو، بە ئینگلیزیی دەدوا، باسی برایەتیی کورد و ئینگلیزییشی بۆ دەکردین!

8/3. سایکس ـ پیکۆ :

نازانم، « بەرزنجیی » وەک « مێژوونووسێکی دەسڕەنگین! » ئەم زانیارییە لنگە و قووچانەی، لە چ کون و قوژبنێکی مێژوودا دۆزیوەتەوە؟ هەر لە خۆیەوە، ناوی ڕێککەوتنی « سایکس ـ پیکۆ » و شکستهێنانی شۆڕشەکەی « شێخ »ی هێناوە، هەموو کارتەکانی تێکەڵاو کردووە، بە کوردییەکی شەقوشڕی نیوەکیان دایڕشتووە و نووسیوێتی: (بەلام کەنەخشەو پیلانی دەرەکی بارودۆخەکە بەلایەکی تردا دەباو دواخالی پیلانی سایکس بیکۆ سەبارەت بەکوردی باشور دێتە جێبەجێکردن و بەزۆر مولحەق بەحوکمی عێراقەوە دەکرێ و شێخ لەدوا وتاریدا تف و لەعنەت لەهەمو ئەوانە دەکات کەبەقسەو بەلێنی درۆ میللەتان دەخەلەتێنن و دوژمنانی کوردیش لەهەمو لایەکەوە دەست لەناو دەست دەنێن و گەلەکۆمەکی ناحەزانی ناوخۆو پیاوانی ئینگلیزیش هەموو دەبنە فاکتەری مۆرکردنی ئەو ڕێکەوتنەی پێنجوێن لە1927/6/15 کە « بەزۆر » کۆتایی یان بەشۆڕشەکە پێ هێنا.)« 10،3 »

کاتێ ئەم چەن دێڕەم خوێندەوە، لە دڵی خۆمدا گوتم: ئاخۆ لە چ سەرچاوەیەکی گرنگەوە، ئەم زانیارییانەی وەرگرتووە. بەلام، تەماشامکرد، خۆی نووسیوێتی، ئیدی یەکسەر تێگەیشتم، چ ئەم زانیاریی و چ ئەو سەرچاوەیەش، کە دووجار چاپیکردووە، هیچ جیاوازییەکیان لەگەڵ قسە ئاساییەکانی خۆیدا نییە!

با بزانین، ڕاستیی ڕووداوە مێژووییەکان، چۆن بوون؟ ئەو پەیمانە لە ساڵی چەندا مۆرکرا؟ ئەو کاتە « شێخ مەحموود »، ئاگای لەو بەندوباوە هەبووە، یا نا؟

ئایا، تا ڕووسەکان خۆیان، دوای شۆڕشی بەلشەفیک، لە « 1918/11/8 »دا، دەقی ئەو پەیمانەیان ئاشکرا نەکرد، کێ ئاگای لەو پەیمانە نهێنییە بوو؟ ئایا، هەر « شێخ » خۆی نەبوو، دوای ئەوەی، پتر لە دوو ساڵ بە سەر ئەو پەیمانەدا تێپەڕبوو، نوێنەری بۆ « کەرکووک » نارد، داوای لە ئینگلیزەکان کرد، بەرەو شاری « سولەیمانیی » بجمێن؟ هەر خۆی نەیهێنان؟! ئەدی، بۆ ڕاست نەڕۆین و نەڵێین: بەرنامەی « سایکس ـ پیکۆ »، وەک تیشکی خۆر، دیار و ڕوون بوو، بەڵام، پیاوە ناودارەکانی کورد، لێی تێ نەگەیشتبوون، یا با هەر بڵێین: لێی تێگەیشتبوون، بەڵام، نەیاندەزانی، چی بکەن، چۆن هەنگاوبنێن. خۆ ئەو کاتەش، « مێژوونووس، جوگرافیازان، ڕامیار، نووسەر، زانا ... »یەکی وەک « بەرزنجیی » لە دەو ڕووبەری « شێخ » نەبوو، تا لە تەواوی ناوەڕۆک و مەبەستی ئەو پەیمانە ئاگاداریکاتەوە. وەک هەلاج، چۆن لۆکە شیدەکاتەوە، بەندەکانی پەیمانەکەی بۆ شیکردایەتەوە و لە مەترسێکانی بۆ سەر کورد، ئاگاداریکردایەتەوە!

من پێم وایە، دەرد و گرفتەکە، هەر تەنیا لە بەندەکانی « سایکس پیکۆ »دا نەبوو، هەر تەنیا ئەوە نەبوو، لێی تێگەیشتبوون یا لێی تێ نەگەیشتبوون. بەڵکوو، گرنگترین خاڵی لاوازیی ئەوە بووە، لەو سەردەمە و تەنانەت ئەوڕۆش، کەس نەبووە و کەسیش نییە، قسە لە قسەی سەرکردەکانی کورددا بکا، ڕاوێژکردن بە پسپۆڕ و شارەزایانی کورد و بیانیی، کارێکە لای سەرانی کورد، بە نەنگیی دادەنرێ! جا لەبەرئەوەی، لەو ڕۆژەدا، کەس نەبووە، قسە لە قسەی « شێخ »دا بکا، جگە لە چەن کەسێکی ڕووناکبیر، کە تەنیا ڕەخنەیان گرتووە و کەس گوێی لێ نەگرتوون، زۆربەی ئەوانەی دیکەی، لە دەوری « شێخ » بوون، پیاوی نەزان و نەشارەزابوون. هێندێکیان هەلپەرست و هێندێکی دیکەیان، سەر بەم داگیرکەر و هێندێکی دیکەشیان سەر بەو داگیرکەر بوون. هەر ڕۆژەی شتێکیان بۆ باسکردووە، هەواڵێکیان بۆ بردووە. ئەویش بەپێی ئەو زانیاریی و هەواڵانە، بڕیاریداوە. هەر وەک چۆن ئەوڕۆ، دەوری « بارزانیی » و « تاڵەبانیی» بە هێندێ کەسی « نەزان، هەلپەرست، سیخوڕی دەزگەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، دەم و دەس و داوێن پیس و کۆنەدۆستەکانی خۆیان » گیراوە، بەپێی بەرژەوەندیی و بە ئارەزووی دڵی خۆیان، درۆیان بۆ هەڵدەڕێژن، هەرچی خراپە بۆ کورد، ئەوەیان پێ دەکەن، لە ژێر ناوی ململانێی پارتایەتیی و دەسەڵاتی ڕامیاریی لە کوردستاندا، جەنگێکی نێوخۆیی ماڵوێرانکەرانەیان هەڵگیرساندووە، تا وایان لێهاتووە، سەربەخۆیی بڕیاری ڕامیاریی، لە دەس خۆیاندا نەماوە، بۆ هەر کارێکی گرنگ، پێوەندیی بە

چارەنووسی کوردەوە هەبێ، تەنانەت سەردانی وولاتانی دەرەوەش بکەن، بەپێی پێوەندیی کێشە و گرفتەکە دەبێ، هەر دوو لایان، پرس بە یەکێ یا پتر، لەو چوار دەوڵەتە داگیرکەرەی کوردستان بکەن!
ئەوە جگە لەوەی، کوردیش، خۆی هیچ نەبووە، لە نێوخۆدا زۆر ناڕێکبووە، هەموو کورد « شێخ »یان نەویستووە، شۆڕش و دەسەڵاتەکەشی، تەنیا لە سنووری تەسکی پارێزگەی « سولەیمانیی » تێپەڕی نەکردووە. ئیدی، ئەم ڕاووڕێوییە چییە، « بەرزنجیی » بۆمان دێنێتەوە؟ بە هەر شێوەیە بێ، هەر دەیەوێ، لە هەموو تێشکان و نوشوستییەکانی کورددا، تەنیا داگیرکەران و دەوڵەتە زلهێزەکان تاوانبارکا؟!! ئەدی کورد بۆ خۆی هەڵە و گوناهی نەبووە؟ تاوانی نەکردووە؟ ناپاکیی لە خۆی و کێشەکەی نەکردووە؟ لە ئاستی ڕووداوە مێژوویییەکاندا بووە؟ هەلی مێژوویی لە کیس نەداوە؟ جا گەر وا نەبێ، بۆ تا ئێستە، بە هیچ نەبووە؟
ڕەنگە، « بەرزنجیی » وا بزانێ، خەڵکی کورد لە کوێی کادا نووستوون. چونکە، پەیمانی « سایکس ـ پیکۆ » لە « 1916/05/16-9 »، لە نێوان هەر سێ دەوڵەتی « فرەنسا، بریتانیا و ڕووسیای تزاریی »دا مۆرکرا.
ژەنەڕاڵ « شەریف پاشا »، ڕۆژی « 1919/03/22 » لە « پاریس » یادداشتەکەی پێشکەش بە کۆنگرەی ئاشتیی کرد. بەرهەمەکەشی، پەیمانی « سیڤەر » بوو، لە « 1920/08/10 » دا مۆرکرا. پاشان، لە « 1923/06/24 » بە پەیمانی « لۆزان » گۆڕا. بەڵام، خۆ کۆنفرانسی « قاهیرە »، لە مانگی « مارسی/1921 »دا بەسراوە. ئەو کاتە هێشتا، بە تەواویی بڕیار لە سەر چارەنووسی باشووری کوردستان نەدرابوو. با بزانین، مێژوو چیمان بۆ دەگێڕێتەوە؟
لە خوارووی کوردستان، کاتێ جەنگی یەکەمی جیهان تەواوبوو، عوسمانییەکان کوردستانیان چۆڵکرد. واتە: کوردستان بە دەس کورد خۆیەوە بوو. بەڵام لە (« 1918/11/08 »، ئینگلیز هاتە « سولەیمانیی » کە نوێنەریان مێجەر « نۆئیل » بوو.)« 20،2 » (دەوڵەتی خوارووی کوردستان بە سەرۆکایەتی « شێخ مەحموود » لە « 1918/11/02 »دا دامەزرا و بریتانیای گەورە، لە « 1918/12/01 »دا، بە ڕەسمیی ناسی.)« 143،11 » لە هەمان ڕۆژیشدا، (کۆلۆنێل ـ ئارنۆڵد وێلسن ـ ی سەرکردەی هێزە چەکدارەکانی ئینگلیز لە عێراق، بۆ پیرۆزبایی شێخ مەحموود، بە فڕۆکە هاتە سولەیمانیی.)« 142،11 »
هەروەها، (لە « 1922/10/10 » دا، شێخ مەحموود کابینەیەکی هەشت نەفەریی دیاریکرد.)« 148،11 » ئیدی دوای ئەوە، جارێکی دیکەش، جەنگ لە نێوان

هێزەکانی ئینگلیز و « شێخ »دا دەسپێکردەوە، تا، لە « 1924/07/19 »دا، هێزەکانی دەوڵەتی عێراق و بریتانیا، شاری « سولەیمانیی »یان داگیرکرد و هەموو شت کۆتاییپێهات!

لە بارەی خەباتی « شێخ مەحموود »ەوە، « کریس کۆچێرا » نووسیویەتی: (ئەو کوردە ناسیۆنالیستە مەزهەبییە، کارێکی زۆری بۆ کوردان کرد. هەر چەندە، سەر نەکەوت. بەڵام، لە ڕوانگەی ڕامیارییەوە، بۆ کوردان گەلێ قازانجی لێ وەرگیرا. ئەو مرۆڤە نەبەزە دەیوست، کوردستانێکی سەربەخۆ پێکبێنێ. ئینگلیزەکانیش لە ساڵی « 1921 »دا لەگەڵ ڕا و تەگبیری ئەو بوون. بەڵام، بە دانانی « فەیسەڵ » ئینگلیزەکان باوەڕیان گۆڕا.)«182،52»

هەروەها، کاتێ کێشەی کورد، ساڵی «1931» لە پەرلەمانی عێراقدا باسکراوە، دید و بۆچوونی جیاواز هەبووە. بەڵام، یەکێ لە ئەندامەکان گوتوویەتی: (ناتوانم، لە کێشەی « شێخ مەحموود » تێبگەم. لە هەموو هەڵێکدا، بەرگرییئەکا و هێمنئەبێتەوە. پەیمانێ یا ڕێککەوتنی نەوت دێتەکایەوە، « شێخ مەحموود » ڕائەپەڕێ. بۆیە دەبێ، لە پێش هەموو شتێکدا، « شێخ مەحموود » لە کۆڵبکەینەوە، یا سەربەخۆیی بدەینێ یان ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ لەگەڵی تێک بگەین:) «148،59» منیش لەگەڵ « نەوشیروان مستەفا »دا دەڵێم: (ئەگەر « شێخ مەحموود » بیتوانیایە، درێژە بە جووڵانەوەکەی بدا، لەوانە بوو، حوکوومەتی عێراق ناچاربێ، نەرمیی لەگەڵ بنوێنێ و گفتوگۆی لەگەڵ دابمەزرێنێ.) «148،59».

لە ڕاستییدا، کورد خۆی، شارەزایی لە کاری ڕامیاریی و دیپلۆماسییدا نەبووە. لە نێو خۆدا ناکۆکبووە، ئیدی نەتەوەیەکی وا لێکداپچڕاو، چۆن دەتوانێ، مافە نەتەوەییە ڕەواکانی خۆی بەدەسبێنێ؟

لە بەر تیشکی ئەزموونە مێژووییەکاندا، لە مێژە نووسیومە: (لە ڕووی ڕامیاریی و دیپلۆماسییەوە، « شێخ »ی نەمر نەیتوانی، ئەو کارەی بە « شەریفی مەککە » و وەچەکانی کرا، ئەم جێبەجێیکا. گەر « شێخ مەحموود، سمکۆ، سەیید تەهای شەمزینیی » و کوردەکانی بندەسی عوسمانیی، هەموو تیرە و هۆزەکانی دیکەی کورد، دەنگی خۆیان لەگەڵ دەنگی ژەنەڕاڵ « شەریف پاشا »دا یەکخستایە، دەسی یەکدییان بگرتایە، دژی تورکەکان بجەنگانایە، دڵی بریتانیایان ڕاگرتایە، بارەکە بە شێوەیەکی دیکە دەگۆڕا. دوور نەبوو، ئێستە ئاڵای کوردستان، لە سەر تەلارە بەرزەکانی هەموو شارەکانی کوردستان بشەکایەتەوە!)«185،29» هەر

وەک نووسەر و ژۆرنالیستی فرەنسایی « کریس کۆچێرا »ش گوتوویەتی: (ئینگلیز مەبەسی ئەوە بوو، شێخ مەحموود دەوڵەتێکی ناوچەیی دابنێ. لە زاڵبوونی تورکەکان بە سەر شاری سولەیمانیی، بەو جۆرە پشگیرییبکا. ئینجا گەر وەک زانایەک، ئاکاری خۆی لەبەرچاوی ئینگلیز پیشاندایە، زۆر زوو لە بیر نەدەچوو. پێویستبوو، گەر لە دەرکەیەکی وەدەریان نایە، دەبوو، لە دەرکەیەکی ئاواڵەی دیکەی بدایە و لە گێژاوان بە قازانجی کورد، خۆ ڕزگارکا.)«120،52»

کەواتە: گەر هەر لە سەرەتاوە، شتەکان روون نەبووبێ، ئەوا لە دوای کۆنفرانسی « قاهیرە »، هەموو شتەکان بە جوانیی و ڕوونیی دیاربووە. ئیدی « شێخ » تف و نەفرەتی لە چی کردووە، دوای ئەوەی فیلمەکەی چارەنووسی کورد، هەر لە سەرەتاوە، بە تراژیدیایەکی نەتەوەیی کۆتاییهاتووە و مەلی هیوای کوردیان، هەر بە زەرنەقووتەیی سەربڕیوە؟!!

9/3. « زێوەر » و نووسەران :

دوای ئەوە، « بەرزنجیی » تا « زێوەر »ی بۆ ناشتووین، گەلێکی پێدا هەڵداوە. وەک من بە پێچەوانەوە لە سەرم نووسیبێ! هیچ گومانی تێدا نییە، « زێوەر » نیشتمانەکەی خۆی زۆر خۆشویستووە. بۆیە، سوێندی بە سێبەری شاخ و شنەی نەسیمی بەهارەکەی خواردووە. بەڵام، ئەم بڕوانامەیە، ڕێگەی ئەوەمان لێ ناگرێ، بڵێین: بە باوەڕی ئەو، کێشەی کورد لە عێراقدا چارەسەردەکرا. کوردایەتیی لە چوارچێوەی سنووری دەوڵەتی عێراقدا کردووە، وەک چۆن سەرانی کوردیش، ئەورۆ هەر بەو شێوەیە بیردەکەنەوە.

بەڵام، خۆ بەو جۆر بیرکردنەوە و تێکۆشانە ناتوانین، مۆری تاوانی ناپاکیی، لە نێوچەوانی کەس بدەین، کەس بە ناپاک دانانرێ. بەڵکوو، ناپاکیی ئەوەیە، کەسێ یا لایەنێکی کوردیی، ڕێگە پیشانی هێزەکانی داگیرکەر بدا، دژی ڕۆڵەکانی نەتەوەکەی خۆی، سیخوڕیی بکا، ئازاریانبدا، دەس لەگەڵ دەزگەکانی داگیرکەردا تێکەڵکا، بە هەر دە پەنجە، بۆ دەوڵەتە داگیرکەرەکەی مۆرکا، شار و ناوچەکانی « کەرکووک، خانەقین و ... تاد » کوردستان نین، بێ ئەوەی پرس بە ڕۆڵەکانی گەل بکا و ڕیفراندۆمێکی بۆ سازکا. ناپاکیی ئەوەیە، جەنگێکی چەپەڵی نێوخۆی ماڵوێرانکەرانە هەڵگیرسێنێ، لە کوردستانێکی ئازاددا، کوڕی کورد بە خۆڕایی بە کوشتبدا، نیشتمانەکەمان وێرانکا.

چونکە، « بەرزنجیی » خۆی مامۆستای « سەرەتایی »یە، وا دەزانێ، لە سەرەتای ساڵێکی نوێی خوێندن دایە، پۆلێ خوێندکاری نوێی بۆ هاتووە، وانەیان پێ دەڵێ!

بۆیە، بەو شێوەیە لە خوێنەری کورد دەڕوانێ، وا دەزانێ، گەر ئەم باسە کەرچوکاڵانەیان بۆ نەکا، ئیدی کەس « زێوەر » ناناسێ!
پاشان، باسی ئەو نووسەرانەی کردووە، چییان لە سەر « زێوەر » نووسیوە، قسەی چەن نووسەر و هۆنەرێکی وەک: « رەفیق حیلمیی، حەمەی مەلا کەریم، عەلی کەمال باپیر ئاغا »ی هێناوەتەوە. لە ئەنجامیشدا، چەن قسەیەکی پڕوپوچ نەبێ، هیچی دیکەی نەگوتووە! چونکە ویستوێتی، وا لە خوێنەر بگەیەنێ، خوانەخواستە من نووسیوومە، « زێوەر » لای خەڵکی خۆشەویست نەبووە، ڕێزیان لێ نەگرتووە. ئایا، ئەوە چ پێوەندییەکی بە سەر هۆنراوە « عێراقچێتیی » یەکانییەوە هەیە؟!! خەسڵەت و ڕەوشتی بەرزی « زێوەر » لە شوێنێک و هۆنراوەکانیشی لە جێگەیەکی دیکە دادەنرێ و لێکدەدرێنەوە. پێویست ناکا، دۆ و دۆشاو تێکەڵکەین، خۆڵ لە چاوی خەڵکی کەین و چەواشەیانکەین. خۆ ئێستەش، گوتارەکەی من زیندووە و ماوە، هەموو کەسێ بۆی هەیە، سەرنجێکی سەرپێیی لێ بدا، تا لە مەبەسی ڕەش و گومانلێکراوی ئەویش بگا!
بە ڕاستیی، من وام لێهاتووە، بە هیچ شتێکی « بەرزنجیی » باوەڕ نەکەم، چونکە. تەنانەت ئەوانەی دەربارەی « زێوەر »یش قسەیانکردووە و بە چاکە ناویانهێناوە ئەو، نووسینەکانی بە دەسکارییەوە گواستۆتەوە. یا لێی کەمکردۆتەوە، بێ ئەوەی ئاماژەی بۆ بکا، یا لێی زیادکردووە. با بۆ نموونە، ئەم دەقەی « رەفیق حیلمیی » بنووسینەوە و لەگەڵ ئەوەی « بەرزنجیی »دا بەراوردیانکەین، تا بزانین، جیاوازییان چییە، بێ ئەوەی دەسکاریی ڕێنووسی هیچیان بکەم؟
« بەرزنجیی » نووسیوێتی:(لەڕوشدیەی عەسکەری و لەئەعدادی مولکی قوتابی ئەم مامۆستا بەنرخە بووم، زۆرم خۆش دەویست، بەچاوێکی ئیجگار بەرزەوە تەماشام ئەکرد، ساڵی 1942 موفەتیشی مەعاریف بووم، چوومە بەرزنجە، نەمدەزانی کەمامستا زێوەر لەوێ موعەللیمە، مامۆستاو مودیر، بەپێی عادەت، تا قەراغ دێ هاتن بە پیرمەوە، لەدورەوە کە چاوم بەمامۆستا زێوەر کەوت، لەسەیارەکە هاتمە خوارەوەو ڕووم نەکردە کەس تا خۆم گەیاندە مامۆستا خۆشەویستەکەم، بەگەرمیەوە دەستەکانیم ماچ کردو بەزۆر پێش خۆم و ئەوانی ترم دا .. وا ئەزانم ئەم بزووتنەوەیەم هەروەکو واجبێکی وەفاو قەدرزانی بوو.) «12،3»
ئینجا، با بزانین، « رەفیق حیلمیی » چی نووسیوە: (لە ڕوشدیەی عەسکەری و لە ئەعدادی مولکی قوتابی ئەم مامۆستا بەنرخەبووم، زۆرم خۆش ئەویست و بە

چاوێکی ئیجگار بەرزەوە تەماشام ئەکرد، لە ساڵی 1942دا مفتش مەعاریف بووم؛ بۆ پشکنینی قوتابخانەکانی لوای سولەیمانی لەو ناوە بووم. چوومە « بەرزنجە »یش. نەمدەزانی کە مامۆستا « زێوەر » لەوێ موعەللیمە مامۆستاکان و مودیری مەکتەب، بەپێی عادەتی دەرەوە، تا قەراغ « دێ »ی بەرزنجە هاتبوون بە پیرمەوە. لە دوورەوە کە چاوم بە مامۆستا زێوەر کەوت، لە « سەیارە » کە هاتمە خوارەوە ورووم نەکردە مودیر و ماموستاکانی تر تا وەکوو خۆم گەیاندە ماموستا خوشەویستەکەم. بەگەرمیکەوە دەستەکانم ماچ کرد و بە زۆر، پێش خۆم و ئەوانیترم دا. ئینجا لەگەڵ خەڵقەکەی تر دەسم کرد بە خوشوو چلونی. وا ئەزانم ئەم بزوتنەوەیەم هەر وەکوو « واجب » یکی وەفاو قەدر دانی بوو کارێکی گەورەیشی کردە سەر ئەوانەی لەوێ بوون.)«44،37»

لێرەدا دەبینین: دێڕ نییە، « بەرزنجیی » دەسکاریی نەکردبێ. ووشە نییە، ڕێنووسەکەی نەگۆڕیبێ و قەڵبی نەکردبێ. لەو سەردەمەدا، « ڕەفیق حیلمیی » نیشانەکانی خاڵبەندیی داناوە، کەچیی « بەرزنجیی » ئەویشی بۆ حولداوە! گەر یەکێ تاقەتی ئەوەی نەبێ، هەر دوو دەقەکە بە وردیی بخوێنێتەوە و بەراوردکا، ئەوا هەر بە تەماشاکردنێکی خێرایی دەبینێ: نووسینەکەی « بەرزنجیی » لە سێ دێڕ و نیو، نووسینەکەی « حیلمیی »ش لە پێنج دێڕ و نێو پێکهاتوون! جا، ئیدی چۆن باوەڕ بە دەسپاکیی یەکێکی وەک ئەو بکەم!

10/3. « زێوەر » و بەرهەمەکانی :

« بەرزنجیی » لە ژێر ناونیشانی « زێوەر ... شیعر و نووسین »دا، باسی هۆنراوە و پەخشانەکانی هۆنەری کردووە. بۆ یەکەم جار لە مێژوودا، وەک گەنجێکی زێڕ و زیوی دۆزیبێتەوە، وەک کەس تا ئەو کاتە، هیچی لەو بارەیەوە نەزانیبێ، بەرچاوی کەس نەکەوتبێ و نەبیستبێ! لە درێژدادڕییەکی وادا، خوێنەری کورد ئاگاداردەکاتەوە، کە « زێوەر » هۆنراوەی هۆنیوەتەوە و پەخشانیشی نووسیوە. ئەز لەو باوەڕەدام، گەر هەوڵ و ماندوویی ئەو نەبووایە، لەوانەیە، بە بیستویەک سەدەی دیکە، کەس ئەو گەنجەی بۆ نەدۆزرایەتەوە! بۆیە، تا خوێنەری کورد مابێ، دەبێ، سوپاسیبکا، بۆ ئەو هەموو زانیارییە نوێیەی پێی بەخشین!

لە نێوان قسەکانیدا، دەربارەی هۆنراوەکانی « زێوەر » نووسیوێتی: (شیعری نیشتمانی و بانگەشە کردن بۆ بیری نەتەوەیی و تێکۆشان لەپێناوی گەیشتن بەرۆژێکی سەرفرازی و دور لە دەسەڵاتی بێگانە لایەکی دیاری شیعرەکانێتی، ئەمە هەر لە سەرەتاوە کە دەستی داوەتێ.)«14،3» حەزدەکەم، تەنیا یەک تاکە

نموونەی لە هۆنراوەکانی « زێوەر » بۆ بهێنامایەتەوە، کە « بانگاشەی بۆ بیری نەتەوەیی » کردووە. بە پێچەوانەوە، جگە لەوەی لەو سەردەمانەدا، ئەو جۆرە شتانە زۆر کزولاوازبووە، باوەڕیش ناکەم، پیاوێکی خواپەرستی وەک « زێوەر »، باوەڕی بە بیری نەتەوەیی هەبووبێ. چونکە، گەر هەستی نەتەوەیی لەو سەردەمەدا بەهێز بووایە، وەک هێندێ نووسەر، بە خۆڕایی لە پشتی ملی بۆ دەدەن، گەر هەستە ئایینییەکەی، لە هەستە نەتەوەییەکەی بەهێزتر نەبووایە، هەڵبەتە، بە چواردە نیوەدێڕ هۆنراوە، لە هۆنراوەی « ئامۆژگاریی »دا نەیدەگوت:

قەت مەڵێ، من کورد و « مەدحەت » تورک و « سەعدوون » عارەبە
« جوملە ئیسلامین »، برایمان لە « شەرعا » جارییە «108،39»

ئەگینا، « زێوەر » هۆنراوە و سروودی نیشتمانیی زۆر هۆنیوەتەوە. بەڵام، پیاهەڵدان بە سەر نیشتماندا، نیشانەی ئەوە نییە، « زێوەر » یا هەر هۆنەرێکی دیکەش بێ، « نەتەوەیی » بووە یا « بانگاشەی بۆ بیری نەتەوەیی » کردووە. خۆشەویستیی نیشتمان بە شتێک و بیری نەتەوەیی و بانگاشەکردنیش بۆی، بە شتێکی دیکە دادەنرێ. لەو بوارەدا، گەلێ هۆنەری گەورەی کلاسیکییمان هەبووە، تا بلێی خواپەرست و پیاوی ئایین بوون. گەلێ هۆنراوەی جوانیان، بۆ نیشتمانەکەیان گوتووە. بەڵام، باوەڕ ناکەم، هەرگیز ڕۆژێ لە ڕۆژان، بیریان لەوە کردبێتەوە، « نەتەوەیی » بن، یا بانگاشە بۆ بیری نەتەوەیی بکەن. هەروەها، بە دەیان هۆنەری مارکسیی و کۆمۆنیستمان هەبووە و هەیە، چەندین گۆرانییان بۆ کوردستان چڕیوە، نیشتمانەکەی خۆیان خۆشویستووە. بەڵام، نەک هەر نەتەوەیی نەبوون، بەڵکوو، زۆر دژایەتیی ئەو بیرەشیان کردووە.

تا ئێستە، نە لە کەسم بیستووە، نە لە هیچ جێگەیەکدا خوێندۆتەوە، « زێوەر » هۆنەری بەرگریی بووبێ. باوەڕ ناکەم، بە هۆنەری بەرگریی دابنرێ. ئەمە یەکەم جارە، لە زمانی « بەرزنجیی »یەوە، ئەم هەواڵە بڵاودەبێتەوە. هەڵبەتە، ئەویش وەک بۆچوونەکانی دیکەی ڕاست نییە. هەروەها، لەو ڕووەوە، « زێوەر »ی لە ڕیزی هۆنەرەکانی وەک « سالم، حاجی قادری کۆیی، مەلا حەمدون، عارف سایب، حەمدیی ساحێبقڕان، شێخ نووریی شێخ ساڵح و عەلی کەمال باپیر ئاغا » داناوە. ئەوانیشی بە چەن هۆنەرێکی بەرگریی ناساندووە. هەر چەندە، لێرەدا نامەوێ، لە هۆنراوەی بەرگریی بدوێم، چونکە، باسەکە زۆر درێژتر دەبێتەوە. بەڵام، هێندێ لەو هۆنەرانەی ناوبردوون، بە هیچ شێوەیە، فریان بە سەر هۆنەری بەرگرییەوە نەبووە و نییە. بۆ نموونە: حەزدەکەم، بزانم، هۆنەرێکی وەک « کەمالیی »، چەن

هۆنراوەی ڕامیاریی بە گشتیی و هۆنراوەی بەرگریی بە تایبەتیی هەیە، وا هەر لە خۆیەوە کوێرانە، تفەنگی بە حەشارگەی بەرهەمەکانی « کەمالیی » یەوە ناوە؟ دیارە، هێندە شارەزایە و بە نێو هۆنراوەکانی « کەمالیی »دا گەڕاوە، چاوەکانی کزبوون و ئاویان داهاتووە. بۆیە، ئەوی بە هۆنەری بەرگریی داناوە!

جگە لەوەی، نەزانینەکەی لەوەدایە، دوو هۆنراوەی « سالم و زێوەر »ی بە نموونە هێناوەتەوە و بە هۆنراوەی ڕامیاریی داناون. ئەو دوو جۆرە هۆنراوەیەش، پتر لە ژێر خانەی هۆنراوەی ڕەخنەی مێژووییدا جێگەیان دەبێتەوە. چونکە « سالم »، باسی ڕەوشی سەردەمێکی دیاریکراوی ناوچە و میرنشینی « بابان »ی کردووە، پتر لە سەدوپەنجا ساڵ لەمەوبەر، ئەو هۆنراوەیەی گوتووە! بەڵام، « زێوەر »، هەر باسی زۆرداریی و کارە خراپەکانی سەردەمی تورکە عوسمانییەکانی کردووە، وەک بابەتێکی مێژوویی، ڕووداوەکانی سەردەمێکی دیاریکراوی گێڕاوەتەوە و باری کۆمەڵایەتیی و ڕەوشی ئاسایشی شارەکەی پیشانداوە.

ئینجا با بزانین، « بەرزنجیی » هۆنراوەکەی « زێوەر »ی چۆن نووسیوە؟ ئایا، وەک زۆربەی ئەو کۆپلە و هۆنراوانەی، نووسەران و هۆنەرانی دیکەی، بە هەڵە و بە شێوەیەکی نادەسپاکانە ڕاگوێستووە، ئەم هۆنراوەیەی « زێوەر »یش، لە دەس سانسۆری ساختەکارییەکانی ڕزگاریبووە، یانا؟ « بەرزنجیی »، سێ دێڕی لە هۆنراوەکەی « زێوەر »، بەم شێوەیەی لای خوارەوە نووسیوە:

لەم وەختە کەپڕ فیتنەو ڕێ بەستنە ئێستا
خۆشی کەبێ مردنە یا نوستنە ئێستا
ئاشوب و بەلاو فیتنە وەکو تەرزە ئەبارێ
هەر جەردەیی و هەر دزی و کوشتنە ئێستا
لەم شارە کەوا مەنبەعی ئاشووب و فەسادە
دەرمانی شیفای خەستە دڵان، ڕۆینە ئێستا «16-15.3»

بەڵام، هۆنراوەکە لە دیوانەکەی « زێوەر » خۆیدا، بەم شێوەیە نووسراوە، دوای ئەوەی، دەسکاریی ڕێنووسەکەیم کردووە و بە ڕێنووسێکی نوێ تۆمارمکردۆتەوە:

ئەم وەختە، کە پڕ فتنە و ڕێ بەستنە ئێستا
خۆشی کە ببێ، مردنە یا نوستنە ئێستا
دو یاری « وەفادار » و بەبێ غەش نییە هەرگیز
هەرچی کە تەماشای ئەکەم، دوژمنە ئێستا
ئاشوب و « بەلا و فتنە »، وەکوو تەرزە ئەبارێ

هەر جەردەیی و هەر دزیی و کوشتنە ئێستا
فەرقێکی لەگەڵ « شیعە » نەما، مەزهەبی سووننی
هەر گرتن و لێبردن و تێخستنە ئێستا
لەم شارە کەوا، « مەنبەعی » ئاشووب و فەسادە
دەرمانی شیفای خەستەدڵان، ڕۆیینە ئێستا «39، 52-53».
لە « مێژووی ئەدەبی کوردی ـ عەلادین سەجادیی »شدا، هەر سێ دێڕی یەکەمی هۆنراوەکەی وەرگرتووە، جگە لە جیاوازیی ڕێنووسی هەر دوو سەردەمەکە، چۆن لە دیوانەکەیدا هاتووە، هەر بەو شێوەیە نووسراوە.«47، 487-488»
بەلام، « بەرزنجیی » بە ئارەزووی دڵی خۆی، سێ دێڕە هۆنراوەی لە هۆنراوەکە هەڵبژاردووە، بێ ئەوەی ئاماژەی پێ کردبێ، نووسیویتییەوە. جگە لەوەی، بەو ڕێنووسە تۆماریکردوون، کە خۆی دایناوە، بۆیە، هێندێ هەڵەی تێکەوتووە!

11/3. کرۆکی باسەکە :

گوتمان: « زێوەر » پیاوێکی نیشتمانپەروەر و دڵسۆز بووە. بەلام، لەگەڵ ئەوەشدا، لە ڕووی بۆچوونەوە، لە نێوان بەرداشی « کوردایەتیی » و « عێراقچێتیی »دا، بە شێوەیەکی سەیر خولیخواردووە. لەوە دەچێ، دوای ئەوەی « شێخ » گیراوە و دوورخراوەتەوە، « زێوەر »یش لەگەڵ خێزانەکەی « شێخ » شاری جێهێشتووە و دەربەدەربووە، بێ هیواییەکی زۆر تەنگی پێ هەڵچنیبێ. ئەگینا، هەروا بە خۆڕایی، ساڵی « 1920»، بە هەژدە نیوەدێڕ، هۆنراوەی « ستاییشی ئاسایش »ی نەگوتووە! دیارە، تاقەتی لە هەموو شتێ چووە، بۆیە، بە یەکجاریی دانیشتووە، خەریکی کاری مامۆستایی خۆی بووە. جگە لەوە، من پێموایە، ئەو سەردەمە، لەو باوەڕەدا بووە، تازە کارلەکار ترازاوە، هیچ لەگەڵ « بریتانیا » ناکرێ. وایزانیوە، گەر کورد شتێکی دەسکەوێ، هەر بە هۆی ئینگلیز و لە چوارچێوەی عێراقدا دەسیدەکەوێ. بۆیە، ئەو هۆنراوەیەی گوتووە و وەک دیارییەک پێشکەشیکردوون.
کرۆکی باسەکەمان، لە گوتارەکەی « ئایندە »دا، لەم هۆنراوەیەوە دەسپێکردووە. ڕاستە، وەک سەرچاوە مێژووییەکانیش باسیانکردووە، ئەو سەردەمە، بارێکی زۆر خراپ، لەو ناوچەیەدا هەبووە. « زێوەر » وێنەیەکی ڕاستەقینەی ڕەوشی کۆمەلایەتیی ئەو سەردەمەی گرتووە. بەلام ئەو، ئەو هۆنراوەیەی بۆ ئەو مەبەسە نەگوتووە، کە « بەرزنجیی » بە هەڵە نووسیویتی: (ئەو دیاردە قیزەونانەی کەشاعیر لەو شیعرە شەش دێڕەیدا باسیان لێوە دەکات، هەمووی بوون و خەڵکی لێی بێزارو وەڕسبوون، ئەمیش وەک شاعیرێکی بەرپرس بەرامبەر ویژدان

و پەیامەکەی خۆی و ئەو ئاینەی کەپێی دەڵێ « الساکت عن الحق شیطان اخرس، قل الحق ولو کان مرا » نەیتوانیوە، بەبێدەنگی بەرامبەریان بووەستێ، وەیا خۆی لەگەڵ ڕۆژدا بگونجێنێ.. چونکە ئەوە کاری « منافق »انە.)«17،3»

1. ئەو دوو ڕستە عەرەبییەی بۆ بەڵگەی بەهێزیی قسەکانی هێناوێتییەوە، ئایین نین، بەڵکوو پەندیپێشینانی عەرەبین!

2. ئەو هۆنراوەیەی بۆ مەبەستێکی تایبەتیی خۆی گوتووە، تا نێوانی خۆی و ئینگلیزەکان چاککاتەوە. چونکە، جگە لەوەی هۆنراوەکەی، دوای تێکشانەکەی « دەربەندی بازیان » هۆنیوەتەوە، لە هەمان کاتیشدا، « شێخ » لە وولات دوور خراوەتەوە، هیچ جۆرە تروسکاییەک بەدی نەکراوە، تا لەگەڵ ئینگلیز ڕێککەون و بگەڕێنەوە. هەروەها، لە سەراپای هۆنراوەکەدا، هۆنەر باسی ڕەوشی ئەو سەردەمەی کردووە، بە ڕەوشی پێشووتری بەراوردکردووە. بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، بە ئینگلیزەکانی گوتووە: ئێوە ئەو ڕەوشەتان چاککرد، دەسەڵاتێکی باشتان هەیە، دژایەتیی دز و جەردە دەکەن، ئاسایش و هێمنیی، باڵی بە سەر ناوچەکەدا کێشاوە. ئیدی دەبێ، ئینگلیزەکان، لەوە پتر چی دیکەیان لێ ویستبێ؟ لەبەرئەوە، هۆنراوەکە وەک ئەو هۆنراوەیە نییە، بۆ مەبەسی گشتیی و پاکیی دانرا بێ. جگە لەوەی، ئەو هۆنراوەیە، مەگەر باری کۆمەڵایەتیی سەردەمێکی مێژوویی دیاریکراومان بۆ بگێڕێتەوە، ئەگینا چ پێویست بەوە دەکا، تەقەیەک یا دزییەک لە هەر شوێنێ بکرێ، خێرا هۆنەر لە قاویدا و هۆنراوەیەکی دژی بۆ بهۆنێتەوە، سەری خۆشی و خەڵکەکەشی پێوە بیەشێنێ! با بزانین، چی گوتووە؟

« حەمد لیللا »، وا لە دەورەی بانی دێ، سەنگەر نەما
« ئەشقیا » شەق بوو، « شەقەی » پێنجتیر و ماووزەر نەما
« دائیما شوکری حوکوومەت » کەن، « ئەهالی سەرچنار »
تەشقەڵەی کوردی گەڕی « جاف »ی، زیانی مەڕ نەما
چاکی کرد، بۆ خۆی « مچیل » مرد و دوکانی شاردەوە
چونکە خۆبادان و دەستدانانی سەر « خەنجەر » نەما
ڕوو لە هەر جێیەک ئەکەی، بۆ خۆت بچۆ باکت نەبێ
لووتی لۆتی شۆڕە، سەرسمت و کەفەڵ وەروەر نەما
با، نەبێ، کەس لێفە نافڕێنێ، بنوو، بێ غەم بە شەو
گەندەدز، لێفەفڕینی ساڵی پێشووتر نەما
نانتان بێ غەم بخۆن، ئەی « ئەهلی ڕەحم و مەرحەمەت »

تو خوا و توبی « رەسوول »، پارانەوەی سوالکەر نەما
سەیری کۆلانان بکە، ئیستا کە چەند پاکە و « تەمیز »
پیسی و تۆزی سەرەنوێلک، لە ڕێی مەعبەر نەما
« خواجە فەندی »، گەر دڵی عاجز نەبێ، عەرزی ئەکەم
ڕۆژی دەرسی کوردییە، تەئریخەکەی « نادر » نەما
« صاحبا امیدگاها دست بوسم » تێپەڕی
دەرسی کوردیی خۆم ئەخوێنم، باوی « ئەسکەندەر » نەما «31-30.39»

ئایا، « بەرزنجیی » لە خۆی ناپرسێ، لەم دێرە هۆنراوەیەدا، « زێوەر » ستاییشی کێی کردووە، کاتێ، باسی خاوێنی کۆلانەکانی کردووە؟ ئایا، ئەو کاتە، کێ فەرمانڕەوایی شاری « سولەیمانیی » کردووە؟ کێ دەسەڵاتی هەبووە، پیسی و تۆزی سەرەنوێلکی لە ڕێی هاتوچۆکەراندا نەهێشتووە؟ سەیر ئەوەیە، مێژوو خۆی دووبارەدەکاتەوە. هەر چەندە، ئینگلیزەکان داگیرکەربوون، وا بەو شێوەیە، هۆنەر ستاییشی کارە چاکەکانی کردوون. بەڵام، خۆ « پارتیی و یەکێتیی »، دوو ڕێکخراوی کوردستانین. ئەوڕۆ، منەت بە سەر ڕۆڵەکانی گەلدا دەکەن، چونکە، جادەیان بۆ قیرتاودەکەن. کەچیی، لە هەمان کاتیشدا، بە دەیان کاری خراپەی دیکەش دەکەن، کوڕی کورد بە خۆڕایی دەکوژن و بۆ داگیرکەرانی کوردستانیان بەکوشتدەدەن!
یا کاتێ گوتوویەتی:(دەرسی کوردیی خۆم ئەخوێنم، ...) مەبەسی چی بووە؟ هەڵبەتە، پێش ئەوەی ئینگلیزەکان شار گرتن، هەموو وانەکان هەر بە « تورکیی و فارسیی » خوێندراوە. بەڵام، کاتێ ئەوان هاتوون، ئیدی بە زمانی کوردیی خوێندراوە. بۆیە، « زێوەر » ستاییشی کردوون، چونکە، هەر ئەوان ئەو مافەیان بە کورد ڕەوابینیوە!
کێشەی دووەمی کرۆکی باسەکەمان ئەوەیە، هێندێ هۆنراوەی « عێراقچێتیی » گوتووە، بە باوەڕی من، خوێندکارانی کوردی فێری « عێراقچێتیی » کردووە. بەڵام، « بەرزنجیی » لەو بارەیەوە نووسیوێتی: (هەروا لەو سەردەمەدا بیری لەوە کردۆتەوە کەهەندێ بابەتی خوێندنی منالانی کورد بەگران وەری دەگرن و زۆربەی وەک زانیاریەکی ڕوت « مجرد » لەلایان دەمێنێ، ئەم وەک شارەزایەکی پەروەردەیی هاتووە ئەو بابەتانە « بەتایبەت جوگرافیا » بەشیعر سەرلەنوێ داڕشتوونەتەوەو لەنامیلکەیەکدا بۆ منالانی چاپکردووە.. ئەمەش دەچێتە خانەی « شیعری فێرکردن ـ تعلیمی »ەوە.)«19.3»

منیش دەڵێم: بریا خوێنەوار و هۆنەرێکی ناسراوی وەک « زێوەر »، ئەو کارەی نەکردایە. ئەو زانیارییە بێ کەڵکانە، تەنیا هەر وەک زانیارییەکی ڕووت بمانایەتەوە، تا منالانی کورد، بە هیچ جۆرێ کەڵکیان لێ وەر نەگرتایە، کاتێکیش لە پۆل دەچوونەدەرەوە، هیچیان لە بیر نەمایە! چونکە، ئەو باسی نیشتمان و دەوڵەتێکی بۆ کردوون، نیشتمانی منالانی کورد نەبووە و نییە. بەڵکوو، ئەو دەوڵەتە، نیشتمانە خۆشەویستەکەی منالانی کوردی داگیرکردووە!

لەگەڵ ئەوەشدا، با بڵێین: هۆنەر هۆنراوەی فێرکردنی بۆ منالانی کورد هۆنیوەتەوە. ئایا، جگە لەو بابەتانە، هیچی دیکە نەبووە، بە هۆنراوە بۆیان بهۆنێتەوە و فێریانکا، تا لە بیریان نەچێتەوە؟!!

هەر چەندە، من باسی « پەخشان »ەکانی « زێوەر »م نەکردووە، چونکە، تەنیا لە لایەنێکی کەمی هۆنراوەکانیم کۆڵیوەتەوە. بەڵام، لە کۆتایی ئەو باسەدا نووسیوێتی: (نووسینەکانی زێوەر لەچاو شیعرە کوردی و فارسی و تورکیەکانیدا کەمن بەڵام کەلێنێکی گەورەی لەم بەشەی ئەدەبی کورد پڕ دەکەنەوە، بەتایبەت ئەو لەونووسەرە کەمانەیە کە لەو سەردەمەدا 1919-1920 بۆنەوە چووە کەڕێڕەوی ئاوارەیی خۆی تۆمارکا و ڕۆژەکانی ئەو سەردەمە بەئەمانەتەوە بنووسێتەوە، هەندێ لایەنی جوگرافی و کۆمەلایەتی و سروشتی ئەو ناوچانە پێیدا تێپەڕیوە بخاتەڕوو، ئەمە کارێکە جێگای تایبەتی خۆی هەیە.)«20،3»

لە کاتی خۆیدا، هەڵەی زمانەوانیی ئەم چەن دێڕەمان دەسنیشانکرد. بەلام، ئێستە دەمەوێ، بڵێم: بە ڕاستیی، من خۆم یەکێکم لەو کەسانەی، بە هیچ جۆرێ، ڕێزم لەو هۆنەرانە نەگرتووە، پشتیان لە زمانەکەی خۆیان کردووە، هۆنراوەیان بە یەکێ لە زمانەکانی دیکەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان گوتووە. چونکە، ئەو هۆنراوانە، هەرگیز نە بە هۆنراوەی کوردیی و نە بە هۆنەری کوردییش دادەنرێن. وەک: « ئەحمەد شەوقیی، جەمیل سدقی زەهاویی، مەعروف رەسافیی، بڵند حەیدەریی، سەلیم بەرەکات ... تاد » بەلام، ئەو هۆنەرانەی، جگە لە کوردیی، بە زمانێ یا بە چەن زمانێکی دیکەی داگیرکەران هۆنراوەیان داناوە، هیچ جۆرە حسێبێکم، بۆ ئەو بەشە هۆنراوانەیان نەکردووە و ناشیکەم، گەر لە باری خراپ و چەوساندنەوەی نەتەوەکەی خۆی نەدوابن! بەڵکوو، بە بەشێ لە هۆنراوەی ئەو نەتەوانەم داناوە و داشیدەنێم. جا با « بەرزنجیی » تا لە ژیان دایە، بەیتوبالۆرەی ئەوەمان بۆ لێدا، گوایە: « زێوەر » هێندێ هۆنراوەی بە زمانەکانی « فارسیی و توورکیی »ش گوتووە، لای من، بایەخی یەک پیتی کوردییان نییە، گەر ئەو پیتە

جنێویش بێ! وەک « حاجی قادری کۆیی »ش فەرموویەتی:

وەک مریشکێک کە بەختی نەیهێنێ
بێتو جووجکەی مـــراوی هەڵبێنێ
هەر بگاتە کەنـــاری جۆگەلەیەک
نایەتە شوێنی، بمرێ، جوجەڵەیەک
ئەم لە وشکانی، ئەو لە نـــاو ئاوە
تێ دەگا ..... درانـــــی پێ ماوە

«37،14»

12/3 . پێداچــــوونەوە :

« بەرزنجیی »، لە باسی « گەڕانەوە بۆ سەرەتا »دا، باسێکی مێژوویی گرنگی ورووژاندووە. لەو باسەدا، ئێستەش، بە چاوی لێشاوی بیری کۆمۆنیستیی، کۆتایی سالی پەنجاکان و سەرەتای سالی شەستەکان دواوە، کاتێ تازە، کودەتا سەربازییەکەی « 1958/07/14 » ئەنجام درابوو. باسی داگیرکردنی باشووری کوردستانی کردووە. ئایا، بە دەوڵەتی داگیرکەری عێراقەوە بلکێنرێ یا هەر لەگەڵ تورکیادا بمێنێتەوە. هەر چەندە زۆرە، بەلام، ناچارین، بۆچوونەکانی بە هەموو هەلەی ڕێنووس و زمانەوانییەوە ڕاگوێزین. چونکە، پێویستمان پێیان دەبێ، تا تاووتوێیەکی بۆچوونەکانی بکەین. نووسیوێتی: (بەئاگاداربوونێکی کەم لەمێژووی نێزیکی ناوچەی سلێمانی لەو سەردەمەدا، دەردەکەوێ کەتەنیا دوو دەستەو تاقم حەزیان بەو گرێدان و بەستنەوەیە کردووە:

ـ بازرگان و دەوڵەمەندە دەستڕۆیشتووەکانی ناوشار کەئیشەکەیان لەگەڵ بەغدا دەچوو بەڕێوە، بەرژەوەندیەکـــەیان وای دەویست، بۆیە لەهەر بۆنەو هەلێکدا کەبۆیان رەخسابێ حەزو ویستی خۆیان زوو پیشانداوە؛ لە ڕاپرسەکەی «لامباشەو لامباشنیە »ی1921ولە سەردانەکەی سەرک وەزیرانی عێراق «عبدالمحسن السعدون » بۆ سلێمانی لە 29ی مایسی 1923و ئەو کۆبوونەوەیەی لەمزگەوتی گەورەکرا، بۆ یەکەمجار « لە طرف هموانەوە اشتراک بم صدایە بوو: بژی حکومت معظمە ی بریطانیا، بژی حکومت علیەی عێراق و لەسایەی بریطانیادا بژی قوم کوردو کوردستان »

ـ هەندێ کاربەدەست و فەرمانبەر کەحەزیان بەئاسودەیی یەکی یەکجاری دەکردو دەیانویست مووچەو گوزەرانیا لەسایەی حوکمێکی بەردەوامی یاسایی دا بڕوات، هەروا چەند عەشایرو سەرۆک هۆزێ کەیان هەرخۆیان حەزیان بەبونی حوکمەتی مەرکەزی دەکردو خوازیاری ژیانێکی بێ قیرەو بڕەبوون؛ وەک « جاف »

که « مس بیل » به « لعشائر الملاکیه » ناویاندەبات وەیا هەشبوو هەر ناحەزی دەسەلاتی شێخ مەحمود خۆی بوو.)«3، 21-22».

باشــتــر وابوو، هەر دەسی بۆ ئەم باســە نەبردایە. چونکە، نە بابەتی ئەوە و نە شارەزایی تێیدا هەیە. لە ڕاستییدا، لە لایەکەوە، لەبەرئەوەی لەو سەردەمەدا، گەلی کورد لە باشووری کوردستاندا، یەکێتییەکی نەتەوەیی نەبوو، ڕیزەکانی پچڕپچڕبوو، ڕێکخراوێکی نەتەوەیی یا ڕامیاریی نەبوو، ئاراستەیکا، ئامانج و داواکارییەکانی، لە چوارچێوەی چەن دروشمێکی نەتەوەیی و ڕامیارییدا دارێژێ و بەرزکاتەوە. لە لایەکی دیکەشەوە، لە کاتێکدا، ئەو کێشە و باسە هاتۆتەکایەوە، « شێخ » دوورخرابۆوە، گەلەکە بێ گەورە و سەرکردە مابۆوە. لەبەرئەوە، شتێکی ئاساییە، گەر کۆمەڵی کورد لەو کاتانەدا، بە سەر چەن دەستە و کۆمەڵێکدا دابەشــبــووبێ. هەر دەســتــە و کــۆمــەڵێکیش، بەپێی بەرژەوەندیی دیاریکراو و ئارەزووەکانی خۆیان، لە ئاوازێکی تایبەتییان خوێندبێ. هەر بەو پێیەش، دانوستانیان لە سەر بەرژەوەندییەکانی خۆیان کردبێ. من پێم وایە، گەلی باشووری کوردستان لەو ڕۆژەدا، لە ڕووی بۆچوونی ڕامیارییەوە، بە سەر سێ دەستەدا دابەشبووبوون:

1. تورکخوازەکان: ئەمانە ویستوویانە، باشووری کوردستان، لە نێو چوارچێوەی سنووری دەوڵەتی تازەی « تورکیا »دا بمێنێتەوە.

2. ئینگلیزخوازەکان: ئەمانیش دوو گروپ بوون. یەکەمیان: باوەڕێکی تەواویان بە ئینگلیز هەبووە، کە دەوڵەتی کوردستانیان بۆ دادەمەزرێنێ. دووەمیشیان: لەو باوەڕەدا بوون، گەر لە ژێر سایە و دەسەلاتی « بریتانیای گەورە »دا، بە دەوڵەتی « عێراق »یشیانەوە بلکێنن، مافەکانی گەلی کورد مسۆگەردەبێ.

3. نیشتمانپەروەرانی کورد، ئەوانەی داوای کوردستانێکی سەربەخۆیان کردووە. بەلام، ئەمانە هەم خۆیان زۆر کەمبوون، هەم دەسەلاتێکی ئەوتۆیان نەبوو، تا پڕوپاگەندە بۆ ئامانجەکانیان بکەن، خەڵکی لە داواکارییەکانیان تێبگەیەنن. یا، بڵێین: دەمی هێندێ لەو « هەلپەرست، بۆرژوا، سەرەک تیرە و هۆز »انە چەورکەن.

لێرەدا دەتوانین، دەمەتەقێیەک لە سەر چەندین خاڵ بکەین. ئەوەی ویستوویەتی، باشووری کوردستان، بە عێراقەوە گرێدرێ، چەن دەستە و کەسێکی زۆر کەمبوون، چونکە، زۆربەی زۆری دانیشتووانی پارێزگەی « سولەیمانیی »، دەنگیان بۆ سەربەخۆیی داوە. ئەمەش زۆر بە ڕوونیی، لە نامە و گوتەکانی نوێنەرانی « هەیئەتی وەتەنییە »دا، دەردەکەوێ. کاتێ، « مەندووبی سامیی و

سەرۆک وەزیرانی عێراق »، سەریان لە « سولەیمانیی » داوە، لەگەڵ ئەو نوێنەرانەدا کۆبوونەتەوە. چەن کەڵەپیاوێکی وەک « حەمەی ئەورەحمان ئاغا، شێخ قادری حەفید، رەمزی فەتاح، عیززەت بەگ، مەجید ئەفەندی حاجی رەسووڵ ئاغا، تۆفیق قەزاز » زۆر بە ڕاشکاویی، وەلامیان داونەتەوە. بە ئاشکرا، داوای سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە.
من پێم وایە، ئەو کۆمەڵەی هاواریانکردووە، « بژی حکومت معظمه ی بریطانیا، بژی حکومت علیەی عێراق و لەسایەی بریطانیادا بژی قوم کوردو کوردستان » سەر بە دەستەی دووەم بوون، وا تێگەیشتوون، گەر کورد سەربەخۆش نەبێ، ئەوا هێندێ لە مافە نەتەوەییەکانی خۆی دەسدەکەوێ. چونکە، گەر ئەو کۆمەڵە سەر بە ئینگلیز بووبن، یا هەر لە دژی تورکەکان ئەو هاواردیانکردبێ، یا لە ساویلکەیی خۆیانەوە بووبێ، یا بەکرێگیراوی « بریتانیا » بووبن، یا بەرژەوەندییان وای پێویستکردبێ، هێشتا، لە کۆمەڵی تورکخوازەکان باشتر، لە کێشەکە گەیشتبوون و باشتر بۆ چارەسەرکردنی گرفتەکە چووبوون. چونکە، دەوڵەتێکی شەپلەلێدراوی دۆڕاوی بێ ئابڕووی هەلپەرستی وەک « تورکیا »، لەو ڕۆژەدا بەهێزتر و دەسڕۆشتووتر بوو، یا ئیمپراتۆریایەکی وەک « بریتانیا »ی سەرکەوتووی جەنگ، کە تیشکی خۆر لە ئالاکەی ئاوا نەدەبوو؟ لە هەمان کاتیشدا، بە یەکەم دەوڵەتی بەهێز و خاوەن دەسەلاتی ئەو سەردەمەی جیهان دادەنرا!
ئەمە وەک ئەوە وایە، سەرانی پارتەکانی ئەوڕۆی باشووری کوردستان، دوای جەنگی دووەمی کەنداو، گرێویان لە سەر ئەسپە تۆپیوەکەی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق و سوارە کلاوەکەی جەنگە چەپەڵە دۆڕاوەکەی « قادسیی »یەی پڕ لە شەرمەزاریی « سەددام حوسێن » بکردایە، خۆیان بە چەمەلەغی ماشێنی ئەو ڕژێم و کلکی ئەسپەکەی سوارەکلاوەکەدا هەڵواسیایە، دژی هێزی هاوپەیمانەکانی « ئەمێریکا، بریتانیا، فرەنسا ... تاد » بوەستانایە. دە دیارە، ئەوانەی لە بەر هەر هۆیەک بووبێ، خۆیان لە تورکە داگیرکەرەکان نزیککردۆتەوە، ئەو کاتە و هەموو کاتێکیش، بە هەموو لێکدانەوەیەکیش بێ، زۆر بە هەڵەدا چوون.
من پێم وایە، کاتی خۆی، « جاف »ەکان، باش بۆ کێشەکە چوون و لێکدانەوەکەیان ڕاستربووە، گەر واز لە باسی سەربەخۆیی تەواوی باشووری کوردستان و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردییش بێنین. جا، با هەر دژی « شێخ مەحموود »یش بووبن، یا ببا یەکێکی وەک « مس بیل »یش ئەو قسەیەی کردبێ، کە لە دەلاقەی بەرژەوەندییەکانی « بریتانیا »وە گوتوویەتی. چونکە، « جاف »ەکان خەڵکی

خوێنەواریان زۆرتر تێدا بووە، باشتر لە کێشەکە گەیشتوون. لە رووی شارستانییشەوە، گەلێ لە خەڵکی ناوچەکانی دیکەی کوردستان و پیاوەکانی دەوڤی « شێخ » پێشکەوتووتر و زیرەکتر بوون! جگە لەوەی، دوور نییە، لە سەر فەرمانڕەوایی کوردستان، ململانێیەکی شاراوە، لە نێوان ئەوان و « شێخ »دا هەبووبێ، خۆیان بە شایانی ئەوە زانیبێ، سەرکردایەتی گەلی باشووری کوردستان بکەن، وەک ئەورۆ بە ئاشکرا دەبینین، ئەو ململانێ و ناکۆکییە، لە نێوان سەرانی هەر دوو پارتە زلهێزەکەی باشووری کوردستاندا هەیە.

13/3 . ڕۆڵی « زێوەر » :

ئینجا، با لە باسەکەمان زۆر لا نەدەین، تا بزانین، لەم گێژاوی ململانێ و لە چارەسەرکردنی ئەم گرفتە گەورەیەدا، « زێوەر » ڕۆڵی چی بووە؟ وەک ئەو نووسیوێتی: (ئەو لەناو هیچکام لەو دووانە نەبوو، ئیدی بۆچ «بەبۆچوونی ئەو نووسەرە » ئاوا بایداوەتەوەو لەهەڵوێستیدا گۆڕاوە؟)«22،3»

منیش دەڵێم، ئەو کاتە، « زێوەر » بای نەداوەتەوە، بەڵام، « بەرزنجیی » یا خۆی لێ گێلکردووە، یا لە من تێ نەگەیشتووە، کەی بایداوەتەوە! بەڵکوو، ئەو لەو کاتانەدا، تا بڵێی، وەک کوردێکی بێ هەڵوێست هەڵسوکەوتیکردووە. خۆی لە کێشە و باسەکان دزیوەتەوە، شوێنپەنجەی بە هیچ جۆرە بڕیار و ڕووداوەکانی ئەو سەردەمەی دوای گەڕانەوەیەوە، بە هیچ شێوەیەک دیار نییە. بە باوەڕی من، ئەمەش هیچ نەنگییەکی تێدا نییە، وەک « بەرزنجیی» لێی تێگەیشتووە، وەک کوێخاکەی « توکاوا »، ئالای یاخیبوونی لێ هەڵکردووە و بە پێخاوسیی نێو ماشان کەوتووە! چونکە، نەک هەر « زێوەر »، هەڵوێستی نەبووە، نەک هەر ئەو سەرێخۆی کزکردووە و دانیشتووە، بەڵکوو زۆر کەسی دیکەش هەبوون، بە هەمان شێوە، کەنارگیربوون و بێ دەنگییان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە، بەشداریی هیچ ڕووداوێکی نەتەوەیی و ڕامیارییان نەکردووە. هەر دوور نەڕۆین، « شێخ » خۆی، دوای ڕاپەڕینەکەی ساڵی «1931 »، چی کردووە؟ هەڵوێستی بەرانبەر ڕووداو و گۆڕانکارییە ڕامیارییە « نەتەوەیی، عێراقیی، ناوچەیی و جیهانیی »یە گرنگەکانی ساڵانی نێوان « 1931-1956 » چی بووە؟ کە بە دەیان ڕووداوی گرنگ، تەنیا هەر لە کوردستاندا ڕوویانداوە. بۆ نموونە: چەندین کۆمەڵە و پارتی کوردیی و کوردستانیی وەک: « کۆمەڵەی لاوان، کۆمەڵەی فیدائیانی نیشتمان، یەکێتیی، برایی، پشتیوانیی کورد، هیوا، ڕزگاریی، شۆڕش، ژ.ک و پ.د.ک. » دامەزراوە، کۆماری ڕۆژهەلاتی کوردستان لە « مهاباد » پێکهاتووە، شۆڕشەکانی

« بارزان » هەڵگیرساوە، ڕاپەڕینی « مایسی 1941 » لە عێراق بەرپابووە، ئاگری جەنگی دووەمی جیهان، هەموو قوژبنێکی جیهانی گرتۆتەوە، گەلێ ڕووداوی گرنگی دیکەی مێژوویی و ڕامیاریی ڕوویانداوە، بەلام، « شێخ » هیچ دەنگی نەبووە! ئەو پەیمانەی بە ئینگلیزی داوە، هیچ نەکا و دانیشێ، تا مردووە، نەیشکاندووە، پاراستوویەتی و هیچی نەکردووە. ئیدی بەوەش، ڕۆڵی بنەماڵەکەیان، لە سەرکردایەتیکردنی بزاڤی ڕزگاریخوازی گەلی باشووری کوردستاندا، بە تەواویی کۆتاییپێهاتووە.
هێندێ جار، ئەم پرسیارەم، لە بنەماڵەی « شێخان » و کەسانی دەوری « شێخ » کردووە، بەلام، وەلامێکی بنجبڕیان نەداومەتەوە. من لەو باوەڕەدام، « شێخ » خۆی بەو باوەڕە گەیشتووە و زانیویتی، لە لایەکەوە، تازە کار لە کار ترازاوە، کێشەی کورد، سەرەونگومکراوە، هەموو شت لەکیسچووە. لە لایەکی دیکەشەوە، هەم هیچ لەگەڵ هێز و توانای هەر دوو دەوڵەتی « عێراق » و « بریتانیا » ناکرێ، هەم باوەڕێکی زۆریشی بە گەلەکەی نەماوە. چونکە، زۆری بێ هەڵوێستیی، لە هێندێ کەسایەتیی، سەرۆک تیرە و هۆزەکانی کورد بینیوە. یا هێندێ سەرۆک تیرە و هۆزی کورد، بە ئاشکرا، دژایەتییانکردووە و لەگەڵی نەبوون، لە بنەوە، لەگەڵ هێزەکانی داگیرکەراندا دەسیان تێکەڵکردووە. تەنانەت، لە بۆچوونەکانیدا، هەم لەگەڵ « شێخ قادر »ی برای، زۆر کۆک و تەبا نەبوون، هەم ڕەشەخەڵکەکەش، بەپێی سەردەم و دەسەلاتی « شێخ » گۆڕاون. کاتێ دەسەلاتی هەبووە، خۆیان بۆ بە کوشتداوە. کاتێکیش لێکەوتووە، خۆیان لێ دزیوەتەوە! با بزانین، کە « زێوەر » و هاوەڵەکانی هەلاتوون، لە یادداشتەکانی خۆیدا چیمان بۆ دەگێڕێتەوە؟ (گەیشتمە نۆدێ. بە خواردنێکی کەم شێومکرد و نووستم. کەس خەیاڵی دیلیی شێخی نەدەکرد. وە ئیللا لەو نەوعە جێگایانەش نانمان دەست نەدەکەوت.)« 153،40 »
ئەوە لای خۆی، « نۆدێ » گوندی خۆیان بووە، باو باپیری « شێخ »، هەر لەو گوندەوە هاتوون، زۆربەشیان خزمیبوون، هۆنەر بەو شێوەیە باسیکردوون! جا، ئەوە بەشێ لەو گەلە بووە، کە « شێخ » قوربانیی بۆ داوە. هەر کاتێ خۆی لە کوردستان فەرمانڕەوا بووە، لە نێو خەڵکەکەدا بووە، هەموو سوێندیان بە سەری خۆی و باوویاپیری خواردووە. کاتێ دیاریش نەماوە، لێی تەکیونەتەوە، پشتیان تێکردووە. ئیدی چۆن « شێخ »، باوەڕی بەو گەلە دەمێنێ! چۆن پیاوێکی وا، کە زۆربەی تەمەنی خۆی، لە پێناوی کوردیدا بەختکردووە، گەر تووشی ڕەشبینیشبێ، لە ماڵی خۆی دانیشێ، دەس بە کلاوەکەی خۆشییەوە بگرێ، تا ڕەشەبای « پیاوە

خراپەکانی کورد! » و « داگیرکەرانی عێراق و بریتانیا » نەیبا، دەبێ، چ نەنگییەکی تێدابێ؟ بۆ دەبێ، ئێستە گلەیی لێ بکەین و دادگای بۆ دامەزرێنین، دوای ئەوەی، داوای کوردستانێکی سەربەخۆ و دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەیی ئازادی کردووە؟ دوای ئەوەی، دوو جار، دەوڵەتی لە باشووردا دامەزران؟ ئەمە گەر وا لێکدرێتەوە، بێ ویژدانییەکی زۆر گەورە، لە پێشدا لە مێژووی کورد و پاشان لە « شێخ »ی نەمر خۆی دەکرێ. ئەوەشی بەو شێوەیە بیردەکاتەوە، دیارە، بەر لووتی خۆی نابینێ!

خۆ « شێخ »، دوای ئەوەی دانیشتووە، گەر کارێکی گەورە و بەکەڵکی بۆ کورد نەکردبێ، هەرگیز زیانیشی لێ نەداوە. دەستی لە کاری پارت و شۆڕشەکانی دیکەی دوای خۆی وەر نەداوە. ئاژاوەی نەناوەتەوە. شۆڕشی چەواشەی بەرپا نەکردووە. وەک پوازی کوردیی، پیاوی سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکەی عێراق نەبووە، تا چەکداریان بۆ کۆکاتەوە و دژی کورد بجەنگێ! هەموو مرۆڤێکیش، لە گۆشت و ئێسک پێکهاتووە. ئەو گۆشت و ئێسکەش، مێشک دەیجوڵێنێ. هەر کاتێکیش، ئەو مێشکە بەو بڕوایە گەیی، ئیدی نابێ، لەوە پتر لە سەر کارێکی دیاریکراو بەردەوامبێ، با ئەو کەسەش، زۆر « لاو، بەهێز و بە توانا »ش بێ، ئەو مرۆڤە هیچی بۆ ناکرێ و وازدێنێ!

لە بەر ئەم هۆیانە، جگە لەوەی، تەمەن ڕۆڵی دیاریکروای خۆی بینیوە، دوور نییە، « شێخ » تووشی ڕەشبینیی بووبێ، لە هەموو شت نائومێدبووبێ. بۆیە، وازیهێناوە. بە لای منەوە، ئەو بڕیارەی « شێخ » داوێتی، ئەو کارەی کردوویەتی، زۆر جێگەی سەربەرزیی و شانازییەکی بێ ئەندازە بووە. چونکە، کەسێ کارێکی پێ نەکرێ، زوو وازبێنێ، چیدیکە، کەسی دیکە دەسخەڕۆ نەکا، چیدیکە، خوێنی کوڕی خەڵکی، بە خۆڕایی لە کاسە نەکا، سوور بزانێ، گەر بەردەوامبێ و ئەو کارەیدەیکا، هیچی لێ دروس نابێ، بە خۆڕایی ئاسنی سارد نەکوتێ، جێگەکەی خۆی بۆ کەسانێکی دیکەی بە توانا ولێهاتوو چۆڵکا، ئەوا دەبێ، ڕۆڵەکانی گەلەکەی، سەری ڕێز و نەوازشی بۆ دانەوێنن و لە گوڵ کاڵتری پێ نەڵێن!

دە دیارە، چیرۆکی « تێکۆشان، گەڕانەوە، دانیشتن و وازهێنان »ی، یەکێکی وەک « زێومر »یش، هەر لەم قاڵبەدا جێگەی دەبێتەوە. ئەمەش وەک گوتم: بە هیچ جۆرێ، هیچ نەنگییەکی تێدا نەبووە و نییە. بەڵام، کورد ڕاستی فەرمووە: « شەڕ بە کۆنەقین دەکرێ. » جا، گەر « بەرزنجیی »، زارخۆشی سکڕەش نەبێ، بەرگی مەڕ و دانی گورگی نەبێ، هەر لە بنی پێیەوە، تا سەر لووتکەی دوا تاڵە قژە خاوەکانی،

لە « ڕق و ئیرەیی »دا نقوم نەبوویێ، ئیدی، ئەم شەڕە چییە، وا بە خۆڕایی بە منی دەفرۆشێ؟ بۆ وا سواری ئەسپی پڕ لە ڕق و گای هاری ئیرەیی بووە؟!! بۆ لێوێکی با و ئەوی دیکەشیان بۆران دێنێ؟!! بۆ کە مەلە نازانێ، لەو زەریا پان و بەرینەی نووسینی کوردییدا دەیەوێ، بە کەڵەکی پەڕۆ بیپەڕێتەوە؟!! بۆ هەر بە تەنیا، خۆی بە خزمی سـەپانی « زێوەر » دەزانێ؟ بۆ بێ ئەوەی، زانیارییەکی تەواوی، دەربارەی ئەو کێشە و باسانە هەبێ، بە دەسی ڕووتەوە، پەلاماری شیری نوکتیژی ڕاستیی ڕووداوەکان دەدا؟ دەبێ، ئەوە باش بزانێ، خەرمانکوتان کاری بزن نییە و ڕم بە کەوان ناهاوێژرێ! تۆ بڵێی: خەڵکی دیکە، بە دەسی « بەرزنجیی » مار بگرن! ڕاوە ژیشکی پێ بکەن و تەنەکەشی پێ لێدەن! ئەمە هەر لەوە دەچێ، قیتەی کوڕی فیتە بێ، باکی هیچی نەبێ! وەک پشیلە، ختووکەی شێر بدا! وەک مێرووڵە، بە گژ قووللەی قافدا بچێ! جا، گەر واشبێ، هەر بازیی بازیی، بە ڕیشی من بازیی! خۆ ئێمە، منالی کۆنە کۆلانەگەڕەکێ بووین، یەکدی باش دەناسین!!!

14/3. خەسڵەت و ڕەوشت :

دەربارەی ڕەوشـتی « زێوەر » نووسـیوێتی: (لەسـەرەتاوە چۆنبـووە هەرواش ماوەتەوە، بادانەوەو سەنگەرگۆڕینی نەزانیوە، چونکە ژیرو ڕاست و خاوەن هۆش و بیرێکی کامڵ بووە، ئەو بڕوای وابووە کـە « هەموو ڕێگایە با بۆیانە بچی» ! یانی هەمو جۆرە بیرو ڕوکارێ کە دەگیرێ با بۆ خزمەتی قەوم و نیشتمانبێ. بێ تەماع و خاوەن نەفسیەتێکی بەرزبووە، وەک زاناو مامۆستایە حەزی بەیاساو بەرپابوونی قانون بووە لەولاتەکەدا.)«22،3»

لە ڕاستییدا، نە من و نە « بەرزنجیی »، هیچمان هاوتەمەنی « زێوەر » نەبووین، هیـچمـان، بە چاوی خـۆمـان، « زێوەر »مـان نەدیوە. لەبەرئەوە، من نـازانم، ئەو خەسڵەتانەی ئەو باسیکردوون، ڕاستە یا نا! مەگەر هەر ئەو خۆی بزانێ، چۆنیان دادەڕێژێ! چونکە، هیچ کەسێ لەم جیهانەدا نەبووە و نییە، هەڵەی نەکردبێ و هەڵە نەکـا، خـاڵی لاوازی نەبوویێ و نەبێ! بەڵام، ئەو « زێوەر »ی وا شـیـرین کردووە، بە قوزەڵقورتیشەوە بخورێ! لەوە دەچێ، زۆر لە نزیکەوە ناسیبێتی، بە دەمێ خواردبێتیان و بە قنگێ ڕیابن! بۆیە، وا بەو شێوەیە، بە شـان و بازوویدا هەڵیداوە! تەنانەت، گەر پەیامبەری ئیسلام نەیفەرمووایە، دوای من پەیامبەر نایە، ئەوا دەمگوت: ئەوانە نیشانەی پەیامبەریی « زێوەر » بووە!

جگە لەوەی، « زێوەر » خۆی گوتوویەتی: (ئەم قەومی کوردە، لە هەر جێگابێ، کە هەن، لێم مـەعلوومـبووە، بەواسـیتـەی بێ حـوکوومـەتی و جـەهـالەتەوە، دوچاری

شەقاوەت و سەفالەت بوون، بەڵێ حوکوومەت موعەللیمی ئەخلاقە، دەتوانێ، تەربییەی میللەتی بگەیەنێتە لای ژووروویی سەعادەت.)«157،40»

جا کە « زێوەر »، هەستی بەو خەوشە گەورەیەی کورد کردووە، هەر بە دەستی خۆشی تۆماریکردووە، بۆچی، هەوڵی بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردیی نەداوە. تەنانەت، بە هۆنراوەیەکیش، باسی ئەو ئامانجە پیرۆزەی نەکردووە، ڕۆڵەکانی کوردی، بۆ ئەو مەبەستە هان نەداوە، بەڵکوو، وەک ڕەشەخەڵکەکەی دیکە، هەر لە ماڵی خۆی دانیشتووە و ژیاوە؟!!

15/3 . بادانــــــــەوە :

دوای ئەوەش، نووسیوێتی: (لەم ڕووەوە ئەگەر چاو بەهەڵوێستی شاعیرانی کوردی ئەو ڕۆژانەدا بگێڕین ئەوا زۆر نموونەی بادانەوەمان دێتە بەرچاو، بەڵام خۆناکرێ بەسەنگ و ترازوی ئەمڕۆ هەڵوێست و ڕاو بۆچوونی ئەوسا بپێوین.)«22،3»

لە وەڵامی ئەم چەن ووشەیەدا، دەڵێم: هەموو هەڵوێستێکی « خراپ، زیانبەخش، جەنگی نێوخۆ و ناپاکیی » بە سەنگ و تەرازووی هەموو سەردەمەکان دەکێشرێ. بەڵام دەبێ، باری ئەو سەردەمە، لەبەرچاو بگیرێ. ئەگینا، ئەوەی لە سەردەمی « ماد »ەکانەوە، تا ئەوڕۆ لە کورد ڕوویداوە، گەر زیانبەخشبووبێ، ئێستە و تا کورد ماوە، هەر بەو شێوەیە ناودەبرێ، کە هەبووە و ڕوویداوە. یا گەر کوردێ، لە سەرانسەری مێژووی نەتەوەکەی خۆیدا، ناپاکیی لە نەتەوە و نیشتمانەکەی کردبێ، ئەوا تاهەتایە، هەر بە ناپاک ناودەبرێ. بەڵام، لەگەڵ سەردەمەکەدا، هۆکارەکان دەگۆڕێن. لەبەرئەوە، هۆکار هەرچی بێ، هیچ جۆرە بیانوویەک، بۆ کاری خراپە و ناپاکیی نییە و نابێ، ببێ. مەگەر ئەو کوردە، هێندە « ئازا، جەسوور و مەرد » بێ، هێندە بە هۆش و گۆشبێ، لەگەڵ هەستی بە هەڵە و تاوانەکەی خۆی کرد، هۆشی بە بەر خۆیدا هاتەوە، ڕاچڵەکیی و زۆر بە هوشیارییەوە، بێ ئەوەی یەک و دووی لێ بکا، دانی بە « هەڵە، کەموکوڕیی، تاوان و ناپاکیی »یەکانی خۆیدا نا، ئەو کاتە، هیچی لەگەڵ ناکرێ و نابێ، بە هیچ شێوەیە بڕەنجێنرێ. جا، ئایا « بەرزنجیی »، هێندە ئازا و مەردە، خەباتی ڕامیاریی خۆی، بەو شێوەیە هەڵدەسەنگێنێ؟ ئایا، دان بە ناپاکیی خۆیدا دەنێ، یانا؟ چونکە، ئەویش سەردەمێ، ناپاکیی بەرانبەر خاک و خەڵکەکەی کردووە، بە هەموو شێوەیە، دژی شۆڕش و گەلەکەی خۆی وەستاوە. تۆ بڵێی: هیچ هۆیە بدۆزێتەوە، هیچ بەڵگەیەکی پێ بێ، داکۆکیی لەو هەڵوێستە خراپەی خۆشی بکا، چونکە، ئەو ڕاستییە، لای ڕۆڵەکانی گەلەکەمان و مێژووی نوێی کورد لە

باشووردا، وەک تیشکی زێرینی خۆر دیارە و تاهەتایە هەر دەدرەوشێتەوە!
جگە لەوەی، « بادانەوە » وەنەبێ، کارێکی هێندە خراپبێ، کەس ڕووی نەیە، لێی بدوێ و باسیکا. بەڵکوو، گەر هەر کوردێ، دان بە کارە چەوتەکانی خۆیدا بنێ، کە زیانی خاوەنەکەی و تۆپینی خۆی تێدابووە، ئەوا کارێکی گەلێ باش دەکا. ئەو کارەش، لە دەس هەموو کوردێ نایە! جا، چی دەبوو، گەر هەموو کوردێ، کەمێ دانیشتایە، لەگەڵ خوا و خودی خۆیدا، بە شریتی سینەمای ژیانی تایبەتیی و گشتیی خۆیدا بچوایەتەوە، بە دڵێکی پاک، بە دەروونێکی خاوێن، بە سنگێکی فراوان و بە مێشکێکی کراوەوە، هەڵەی لە ڕاستیی، خراپەی لە چاکە جیا کردایەتەوە، وازی لە هەڵە و خراپە بێنایە، ڕووی لە ڕاستیی و چاکە کردایە.
ئەوجا، بیگوتایە: من هەڵەبووم، بە خۆڕایی دژایەتی فڵانە کەس یا فڵانە لایەنم کردووە، داوای لێبووردنی بکردایە، ئیدی پێکەوە وەک برا، کاریانبکردایە، پێکەوە بژیانایە و بمردنایە! ئەمەش، خۆی لە خۆیدا، بە جۆرە بادانەوەیەک دەژمێررێ، وەک چۆن لە کاری خراپەشدا، مرۆڤ دەتوانێ، بابداتەوە. بۆیە، کورد گوتوویەتی: « بایدایەوە سەر بای بەرە کۆن. » هەزار خۆزگە، چ « شێخ » و چ هەزارانی وەک « زێوەر »یش، هەر ئەو کاتە، بە لای ئینگلیزەکاندا بایاندایەتەوە، جا ئێستە دەمانزانی، کەڵکی بادانەوە چی دەبوو!

16/3. بەزیی :

پاشان نووسیویتی: (چۆنێتی خەبات و هەڵوێست وەرگرتن لەقۆناغەکانی ژیانی نەتەوەکەدا لەگۆڕاندایە، دیارە بەپێی گۆڕانی باری قۆناغەکە، ناکرێ داوا لە زێوەر وەیا هەر شاعیرێکی دی، بکرێ کەبۆچی لەبیستەکاندا دوژمنی کاڵە لەپێی نازیەت و فاشیەت نەبووە؟ ئەی بۆ بانگاشەی دیموکراتیەتی نەکردووە پشتگیری داواکارییەکانی چینی جوتیارو کرێکاری نەکردووە؟و داوای یاسای چارەسەرکردنی کست و کاڵی نەکردووە؟ بۆ شیعری بۆ بەلشەفیەکان و لینین و شۆڕشی ئەکتۆبەر نەوتووە؟)«23،3» بە ڕاستیی، کاتێ ئەم چەن دێڕە ساکار و بازاڕییانەم خوێندەوە، پڕ بە دڵ بە زەییم بە خاوەنەکەیدا هاتەوە. چونکە:
1. کێ داوای لە « زێوەر » یا هەر هونەرێکی دیکە کردووە، هۆنراوەی لەو جۆرانە بڵێن؟ خۆ گەر خۆشیان گوتبێتیان، ئەوا ئەو جۆرە هۆنراوانە، کاتیی و وەرزیی بوون، لە دڵ و دەروونی جەماوەردا، زۆر نەژیاون و نەمر نەبوون.
2. من لە « بەرزنجیی » خۆی دەپرسم: بۆچی ناکرێ، داوا لە هونەران بکرێ، ئەو جۆرە هەڵوێستانە وەرگرن؟ ئەدی، « ڕووناکبیر، نووسەر و هونەر »کانی هەموو

نەتەوەیەک، بە چ جۆرێ، لە خەڵکی ئاسایی و نەخوێندەوارەکان جیادەکرێنەوە؟ ئەدی بۆچی، چەن هۆنەرێکی دیکەی وەک: « مەلای گەورە، بێکەس، گۆران، هەژار، دڵزار ... تاد » ئەو ئەرکە نەتەوەیی و مرۆڤایەتییە پیرۆزەیان کێشاوە؟ هەر زۆر دوور نەڕۆین، هۆنەرێکی وەک « قانع » بەو خوێندەوارییە کەمەی هەیبووە، گەلێ یاقووت و زمرووتی جوانی هەڵرشتووە، کە شتێکی ئاسان نییە، هێندێ هۆنەری ئەوڕۆش بیڵێن! چونکە، ئامانجی بەرەکان زۆر روون و دیاربوون، بەرەی « نازیی و فاشیی »، بەرەیەکی خوێنڕێژ و دژی کۆمەڵگەی مرۆ بوون، بەرەی « دیمۆکراسیی و ئازادیی »ش، داکۆکییان لە بوون و مانەوەی کۆمەڵگەی مرۆ کردووە. جگە لەوەی، لەو سەردەمەدا کۆمەڵگەی کوردەواریی، هێندە دواکەوتوو نەبووە، وەک ئەو بیری لێ کردۆتەوە! چونکە، لە بیستەکان بە گشتیی و سییەکان بە تایبەتیی، کورد رۆژنامە و گۆڤاری تایبەتیی خۆی دەرکردووە. چەندین پارتی رامیاریی دامەزراندووە. چەندین راپەڕین و شۆرشی چەکداریی خوێناویی بەرپاکردوووە. خوێندەواریی و زانیاریی، پتر بڵاوبۆتەوە. ئەمانە هەموویان، وایان لە بیر و هۆشی کۆمەڵانی خەڵک کردووە، هەست بە راستیی و دروستیی کارەکان بکەن. هۆشی نەتەوەیی و رامیاریی خەڵکەکە، رۆژبەڕۆژ، لە گەشەکردندا بووە.

3. « بەرزنجیی »، چونکە ئاگای لە رووداوەکان نییە، چونکە بە وردیی، سەرنجی لە هۆنراوەکانی « زێوەر » نەداوە، نازانێ، ئەویش گەر کەمیش بوویێ، یا گەر بە شێوەیەکی ناراستەوخۆش بوویێ، بە چەن دێرە هۆنراوەیەک، هەر هەڵوێستی خۆی، بەرانبەر ئەو رووداوانە دەربڕیوە. ئەوەتە، ساڵی «1944»، بە حەوت دێڕ هۆنراوە، دەربارەی « هیتللەر » گوتوویەتی:

« سیاسی نیم و عەسکەر نیم »، بەڵام دیارە بە ئاساری
کە « هیتللەر » لەڕبووە، نەیماوە هەڵپەی پار و پێراری
لە « بەر » گەڵبە و برەی ووردکردووە ورچێکی کوێستانی
لە « ئاو »یشا بە جارێ، دوو نەهەنگ داویە پەلاماری
ڕەفیقیشی کە « مۆسۆلۆنیی »یە، مەعلوومە لای عالەم
لە دەست « یۆنان » گەیشتە ئاسمان فریاد و هاواری
« ڕەفیقی حیزە » خۆی بێ هێزە، مانەندی کەری دێزە
بە تۆپینیش ڕەزایە، مەرگی هاوەڵ بوو بە سەرباری
بە تووند و تیژیی هاتەپێشەوە « هیتللەر »، بەڵام دوایی
پەتی پچڕا، هیوای بڕا، دەفی دڕا، نەما چاری

دەخیل ئەی خێڵی « ئینگلیزیی »! « سەقالیا » پڕ لە ئیسلامە
ئەبێ، چاودێرییان بکرێ، چ دیهاتی چ ناوشاری
سەداکەی « فاتیکان » فتوای جیهادی دابوو، بۆ سەر « ڕووس »
منیش فتوائەدەم، « پاپا » بە پایەک بێننە یاری «52،39»

4. جا، یەکێکی وەک « زێوەر » گەر لەو بارەیەشەوە هیچی نەنووسیایە، جگە لەوەی، بە بێ هەڵوێست باسدەکرا، کەسیش داوای لێ نەدەکرد، خۆی لەو باسە ڕامیارییانە هەڵقورتێنێ! چونکە، هەر وەک خۆشی، لە سەرەتای هۆنراوەکەدا گوتوویەتی، ئەو پیاوێکی ڕامیار نەبووە.

5. بۆ پشگیریکردنی چینی جووتیار و کرێکاری کورد بە تایبەتیی و هەموو چەوساوەکانی جیهانیش بە گشتیی، ئەوە پێش ئەوەی، یەک پیت لەو بارەیەوە بنووسرێ، هەمیشە باسی هەژار و زۆرلێکراوان کراوە. تەنانەت، هەموو ئایینە ئاسمانییەکان بە گشتیی و ئایینی ئیسلام بە تایبەتیی، زۆر داکۆکییان لە هەژاران کردووە، لە سەر شانی هەموو موسوڵمانێکی داناوە، یارمەتیی هەژاران بدەن، دەسگیرییان بکەن، کۆمەکی مەتیریاڵییان پێ بکەن، گرفتەکانیان بۆ چارەسەرکەن. ئەگینا، گەر وا نەبووایە، ئەدی « زەکات، سەرفیترە، خێرکردن .. تاد » لە ئایینی ئیسلامدا چی دەگەیەنێ؟ لە چییەوە هاتووە؟ بۆچی دانراوە؟ خۆ یەکێکی وەک « زێوەر » خۆی، خواناسێکی ڕاستەقینە، شارەزایەکی باش، زانایەکی ناسراو بووە، ئەدی گەر پشگیریی هەژارانی کوردی بکردایە، چی تێدا بوو؟ خۆ داوامان لێ نەکردووە، وازی لە کەوا و سەڵتە، کڵاو و مێزەر، عەبا و جبەکەی خۆی بێنێتایە. لە بری ئەوانە، چاکەت و پانتۆڵی لەبەرکردایە، قورئان و پەرتووکە پیرۆزە ئایینییەکانی وەلاخستایە، بەرهەمە فەلسەفییەکانی « مارکس، ئێنگلز و لێنین »ی بخوێندایەتەوە. ئایا ئەوانە، چ جۆرە پێوەندییەکیان بە هەست و هەڵوێستی مرۆڤەوە هەیە، گەر یەکێ بە ڕاستیی، مرۆپەروەر بێ، ڕێزی هەژاران بگرێ و لە پێناوی ئەواندا، وەک مۆم بسووتێ؟

6. وا بزانم، هەموو هۆنەران ئازادن، گەر بیانەوێ، هۆنراوە بۆ « لێنین، بەلشەفیک و شۆڕشی ئەکتۆبەر » بڵێن. چونکە، ئەوە پێوەندییەکی زۆری، بە ئایدۆلۆژیا و پێوەندیی ڕامیاریی ئەو هۆنەرانەوە هەیە. بەڵام، ڕەخنەکە لەوەدایە، ئەوانەی ئەو جۆرە هۆنراوانە، بۆ ئەو جۆرە کەسێتیی و ڕووداوە گەورانە دادەنێن، ئایا بەر پێی خۆیان دەبینن؟!! هیچ بۆ نەتەوە و نیشتمانەکەیان دەهۆننەوە؟ ئەگینا، من بۆ ڕەخنە، لە هۆنەرێکی وەک « قانع، هەژار، گۆران، دڵزار ... تاد » بگرم، گەر

هۆنراوەی لەو بابەتانەیان دانابێ؟ چونکە، هۆنەران بۆیان هەیە، چ هۆنراوەی تایبەتیی، بۆ ئایدۆلۆژیا و ڕێبازە ڕامیارییەکەی خۆیان، چ هۆنراوەی گشتیی، بۆ نیشتمان و کێشەی ڕامیاریی نەتەوەکەی خۆیان بڵێن. ئەوانیش، چەندین هۆنراوەیان بۆ کورد و کوردستان گوتووە، کێشەی کوردیان، بە باوەڕەکەیانەوە گرێداوە. جگە لەوەی، خۆیان ئەوە باوەڕیان بووە، لە سەر ئەو ڕێبازە ڕۆشتوون، لە بەر تیشکی بەرژەوەندییەکانی ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەی مارکسیزمدا، هەنگاویان ناوە. بریا، هەموو کورد، « نەتەوەپەروەرێکی کۆمۆنیست » بووایە. کوردیش، تاکە ڕێکخراوی سەرانسەریی کۆمۆنیستی خۆی ببووایە، وەک ئەو پارتە کۆمۆنیستانەی جیهان، نیشتمانەکەی خۆیان ئازادکردایە.

جا ئیدی، من چۆن، گللەیی لە یەکێکی وەک « زێوەر » دەکەم، کە هۆنراوەی لەو بابەتانەی نەگوتووە، گۆرانیی بۆ « لێنین » و شۆڕشەکەی نەچڕیوە. چونکە، لە لایەکەوە، ئەو هیچی بۆ چەن سەرکردەیەکی قارەمان و شەهیدی وەک: « شێخ سەعیدی پیران، سەیید ڕەزای دەرسیمیی، سمایلاغای سمکۆ، شێخ مەحموودی بەرزنجیی » نەگوتووە! لە لایەکی دیکەشەوە، پیاوێکی موسوڵمان بووە، لە هەموو کاتێکدا، هەر خەمی ئیسلامی خواردووە. ئەوەتە، لە کوردستانەوە هاواری لە ئینگلیزەکان کردووە، ئاگایان لە خەڵکی « سەقەلیا » بێ، چونکە ئیسلامن:

دەخیل ئەی خێڵی « ئینگلیزیی »! « سەقالیا » پڕ لە ئیسلامە

ئەبێ، چاودێرییان بکرێ، چ دیهاتی چ ناوشاری «52،39»

ئیدی من، داوای هۆنراوە و هەڵوێستی چی، لە پیاوێکی موسوڵمانی وەک ئەو بکەم، کە سەری لە کاری ڕامیاریی دەر نەچووە و تەقەی هاتووە؟

کەواتە دەتوانم، زۆر بە ڕاشکاویی بڵێم: هەر هۆنەرێ، لەگەڵ ڕووداو و کارەساتەکانی سەردەمی خۆیدا نەژیا، یا هەڵوێستی نەبوو، یا ترسنۆک و هەلپەرستبوو، یا ئاگای لە « مەحموودی بێ زەوا » نەبوو، ئیدی بۆ ناوی هۆنەر لە خۆی بنێ؟!!

17/3 . تـــــــــوڕەهات :

سەیر ئەوەیە، « بەرزنجیی » زۆر بە ڕاشکاویی نووسیوێتی: (خۆ خەریککردن بەم توڕەهاتانەوەو سەرئێشانی ئەدیب بەم خواستانەوە مایەی نابووتی بیروبۆچوونی خاوەنەکەیەتی.)«23،3»

ئینجا، گەر ئەو هەڵوێستوەرگرتنە مەردانەیە و ئەو بیرە بەرزە، لای « بەرزنجیی » بە « توڕەهات » دابنرێ، « مایەی نابووتی بیروبۆچوونی خاوەنەکەی » بێ، ئەوا

دیاره، ئاستی « کۆمەڵایەتیی، ڕامیاریی و کەلتووریی » خۆی چەن بەرزە! چۆن بیر دەکاتەوە؟ پێشینان ڕاستیان فەرمووە، کاتێ گوتوویانە: کورد بدوێنە، شەرعی خۆی دەکا! هەڵبەتە، ئەویش بڕیاری خۆی داوە، خۆی بە « تورەهات »ی کێشەی جووتیار و کرێکارەوە خەریک نەکا، دژی بەرەی نازیزم و فاشیزم نەوەستێ، لەگەڵ بانگاشەی دیمۆکراسیی و ئازادییدا نەبێ. بۆیە، وا بەو ئاشکرایییە، تا توانیوێتی، باوبژی لە سکی خۆی دەرکردووە، تەپڵی بێ عاریی کوتاوە، زوخاوی هەڵێناوەتەوە، جواناوی ڕشتووە، چونکە، زۆری تێگوشیوە!

ئایا، « بەرزنجیی » بیریچۆتەوە، سەردەمێ خۆشی، وەک کورە گەورەی گوێ ئاگردان، کون لە جەرگیدا نەبوو، بانگەشەی بۆ بیری « ماویزم » دەکرد. گەرمە گوتاری، لە سەر جەنگی « پارتیزانیی » دەنووسی؟!! ئایا، ئەوانەش هەر لە خانەی ئەو « تورەهاتانە »دا جێیاندەبێتەوە، کە خۆی باوەڕی پێیان نییە؟!! ئایا، ئێستە کێڕی هەڵوێستی گۆڕیوە و سەرلەنوێ بایداوەتەوە، وا بەو چەشنە دەدوێ؟!!

18/3 . کام بەربەرەکانیی؟

لەوە دەچێ، « بەرزنجیی » هۆنراوەکانی « زێوەر »ی نەخوێندبێتەوە، یا تووشی نەخۆشیی بیرچوونەوە بووبێ! بۆیە، وا بێ ئاگایانە نووسیوێتی: (ئەگینا کاتێ زێوەر بەشیعرەکانی بەربەرەکانی داگیرکەری ئینگلیزی کردووە، بانگەشەی بۆچونە قوتابخانەو فێربون کردووە، باری ئیفلیجی دەسەلاتی نەشارەزاو فەریکی خستۆتەڕوو ڕێنمایی کردوون « کە ئەوانە باس و کێشەی ئانی ئەوکاتە بوون ». ئەمانە لەگەڵ پێداویستییەکانی قۆناغی ڕۆژی خۆی لەبارو گونجاو بوون و دەستخۆشی لێ دەکرێ.)«23،3»

جگە لەوەی، ئینگلیزەکان خۆیان، خوێندن و خوێندەوارییان، بە زمانی کوردیی بڵاودەکردەوە و هەرگیز دژی ئەو کارەش نەبوون، « زێوەر »یش، هەرچییەکی بۆ خوێندن و فێربوون گوتبێ، کارێکی زۆر پیرۆزی کردووە و منیش هەر دەستخۆشانەی لێ دەکەم. بەڵام، لە کەسم نەبیستووە، یا هێندەی من سەرنجم، لە دیوانەکەی داوە، شتێکی لەو بابەتەم نەدیوە، بە هۆنراوەکانی بەربەرەکانی داگیرکەری ئینگلیزی کردبێ، وەک « بەرزنجیی » بوختانی بۆ کردووە! هەڵبەتە، هێندێ هۆنراوەی دیکەی هەیە، تا ئێستە، چاپ و بڵاو نەکراونەتەوە، یا بەر چاوی من نەکەوتوون، بۆیە، ئەوەی نووسیوە! بە پێچەوانەوە، من دەڵێم: « زێوەر » نەک هەر بەربەرەکانیی ئینگلیزەکانی نەکردووە، نەک هەر نێوانیان باشبووە، بەڵکوو، سەرکەوتنی ئەوانیشی، بە سەرکەوتنی خۆی و کورد زانیوە و هۆنراوەشی بۆ

گوتوون. چونکە، کاتێ لە ساڵی « 1924 »دا، « کۆمەڵەی نەتەوەکان » بڕیاریداوە، باشووری کوردستان لە « تورکیا » دابڕێ و بە « عێراقی عەرە:بیی »یەوە بلکێنرێ، کە ئەوەش، هیوا و ئامانجی ئینگلیزەکان بووە، « زێوەر » خۆشیی خۆی دەربڕیوە، بە « حوکمی عەدالەت »ی داناوە، هۆنراوەیەکی درێژی بۆ هۆنیوەتەوە و لە دوا دوو دێڕی هۆنراوەکەدا گوتوویەتی:

که « عوسبەت ئەلئومەم »، ئەم « حوکمە » عادیلانەی دا
حەیاتی دا بە « عراق » و نەماوە « مەحروومیی »
بژی بە ـ عەدلەوە عوسبە ـ لەگەڵ « بەریتانیی »
چرای وولاتە قەراریان، بە « لەفزی مەفهومیی » «47-46،39»

19/3. لام باشە و لام باش نییە :

پاشان، کاتێ بایداوەتەوە، وەک ئەو نووسیویێتی: (خۆکە لە سی و چلەکانیشدا هاتۆتە سەر برایەتی کورد وعەرەب و خاکی عێراق و شا فەیسەڵ! ئەوە بەپێی ئەو ڕۆژە ڕاست و بێ هەڵەیە، چونکە مەسەلەی شۆڕشی کوردو « لامباشەو لامباشنیە »ی ئەوسا رۆی و تێ پەڕی، ئێستا « سی و چلەکان »ە دەبینین «مستجدات »ی تازە هاتۆتە گۆڕێ و دەبێ ئەدیب بەرەنگاری ئەوانە بێتەوە.) «23،3» ئەم وڕێنانەی « بەرزنجیی » چەن شتێکمان بۆ ڕووندەکاتەوە:

1. هۆنەر لە هەر سەردەمێکدا بژی، هۆنراوە بۆ سەرانی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرانەی کوردستان بڵێ، بە شان و بازووی « خاک، ئاڵا، بەرووبووم، ڕووبار و جوانیی وولات » کەیاندا هەڵدا، ئیدی هەر کەسێ دەبێ، با ببێ، بە هەڵەیەکی گەورەی مێژوویی دەژمێررێ. چەن زیان بە کورد و وێژەکەی دەگەیەنێ، دوو هێندە پتریش، زیان بە ناو و ناوبانگی هۆنەرەکە خۆی دەگەیەنێ.

« هێمن »ی هۆنەری گەل،(بە شیعری « بەهاری بێ خەزان » ˝ 1961 ˝ هەولیدا، قەڵغانێک بۆ داکۆکیکردن لە خۆی دژ بە « ساواک » دروستبکات.)«25،13» بەڵام، تا چاوی لێکنا، داخی ئەو هۆنراوە بەرتیلدانەی، بە بنەماڵەی دەسڕۆشتووی شای « ئێران » لە دڵ دەر نەدەچوو. جا ئەوە خۆی لە خۆیدا، بە هەڵوێست دادەنرێ، چونکە، هەر زوو دانی بەو هەڵەیەی خۆیدا ناو و لێی پەشیمانبۆوە، نەک شانازیی پێوە کردبێ!

2. هەر هۆنەرێ « بەپێی ڕۆژ » هۆنراوەی قەڵب و قۆڕ بڵێ، هەر کەسێ کاری خراپ بکا، هەرگیز نابێ، بە چاکە بۆی بژمێررێ. بەڵکوو، ئەوانە لە نێو کورددا بە « کوڕی ڕۆژ، هەلپەرست و کاسەلێس » نێوزەدکراون و دەکرێن! « بەپێی ڕۆژ » و

فەرمایشتەکانی « بەرزنجیی » بێ، دەبێ، چاو لە ناپاکیی نیو میلیۆن جاشی کوردیش بپۆشین، جاشێتییەکەیان، بە ڕازەکردن و نیشتمانپەروەریی بۆ دابنێین!
3. هەڵوێست و کوردایەتیی، چ پێوەندییەکی بە « لام باشە و لام باش نییە »وە هەیە؟ ئایا، کاتێ باشووری کوردستان، بە زۆر بە دەوڵەتی « عێراق »وە بەسرایەوە، ئیدی « زێوەر » ئاسا دەبێ، هەموو شتێ لە بیرکرێ، هۆنراوەی بێ تام و بۆنی بۆ ڕێزکرێ؟ گریمان، ئەوا « شۆڕشی کورد، لام باشە و لام باش نییە » ڕۆیی و تێپەڕی، ئەدی ڕۆڵی ڕەخنەگر و مێژوونووس چییە و خۆی لە چیدا دەنوێنێ؟ مێژوونووسەکانمان، بۆچی ئەو ڕووداوانە دەنووسنەوە؟ چۆن دەتوانین، لە لایەنە گەش و سیسەکانی مێژووی کورد بکۆڵینەوە؟ چۆن پەند لە مێژوو وەرگرین؟ بە ڕاستیی، ئەو قسەیە گەر یەکێکی نەخوێندەوار بیکردایە و ئەو نەیکردایە، (کە لەقەڵەمی کەسێکەوە دەردەچێ خۆی بەخاوەنی ڕادەیە لەسەروساختی کردن لەگەڵ ئەدەب و ڕۆشنبیریدا دادەنێ..)«4،3» زۆر گوێمان پێ نەدەدا! بەلام، « کەڵە نووسەر، مامۆستایەکی گەورە، خوێندەوارێکی تێگەیشتوو، ڕووناکبیرێکی پایەبڵند و ناسراو »ی وەک « بەرزنجیی » بیکا، (هیچ ناوترێ لەوە زیاتر کە بڵێم:)«4،3» لەو نەخوێندەوارەشی بە کەمتر سەیردەکەم و هەرگیز لێی قەبووڵ ناکەم!
4. ڕاستە، لە هەموو سەردەمێکدا، نووسەر دەبێ، لەگەڵ سەردەمەکەی خۆیدا بژی. بەلام، با بیرمان نەچێ، هەموو ڕووداوێ، پاشینە و پێشینەی مێژوویی تایبەتیی خۆی هەیە. چونکە، ئەوڕۆ « ئێستە » لە سەر پایە سەرەکییەکانی دوێنێ « ڕابوردوو » هەڵساوە. کۆشک و تەلاری سبەینێش « ئایندە »، هەر لە سەر بنچینەی « ڕابوردوو + ئێستە » لەگەڵ ئاسماندا دەبن بە درواسێ و دەیڕازێننەوە!
واتە: ڕابوردوو ئێستەمان بۆ لێکدەداتەوە. ئێستەش، پێشبینیی داهاتوومان بۆ دەکا. ڕاستە دەبێ، نووسەر بەڕەنگاری « کاری خراپ، هەڵە و زۆرداری نێوخۆ و دەرەوە » ببێتەوە. ئێمەش، هەر ئەوە لە نووسەر و هونەرەکانی کورد داوادەکەین، هەڵوێست وەرگرن. بەلام، نەک پرۆسێسی « لام باشە و لام باش نییە » لە بیستەکاندا کرابێ، کەچیی، لە سی و چلەکاندا، بازی بە سەردا بدرێ. بە هۆنراوە، دیواری قرچۆکی ئەو پێکەوەلکانەی باشووری کوردستان بە عێراقەوە پتەوترکرێ، لە « لەنگاندن، لەقان و ڕمان » قووتارکرێ. ئایا، ئەوە واتای ڕاستەقینەی « بەرەنگابوونەوە » دەگەیەنێ، کە « بەرزنجیی » تێیگەیشتووە و داوا لە نووسەران دەکا، بەرەنگاریانبێتەوە؟!!

گەر بهاتایە، وەک ئەو نووسیویتی: (زێوەر، قانیع، حەمدی و پیرەمێرد.. لەو ڕۆژانەدا دوای تەوژمی نازییەت و فاشیزم بکەوتنایە « لەچوارچێوە گشتیەکەی باری سیاسی ئەو ڕۆژە نەک وەک کوردێ کە لەوانەیە هەبووبێ ڕزگاربوونی لەواندا بینیبێ. » ئەوا کارەکانیان تاوێر جولاندن بوو بۆ سەرە ڕێگای بەرەو پێشەوە چوون.)«24،3» منیش هەر وا دەڵێم: گەر بهاتایە، وایان بکردایە، ئەوا ئەوڕۆ، بە کارێکی زۆر خراپ بۆیان دادەنرا. چونکە، هەر چەندە هیچ لایەکیان، هیچیان بۆ کورد پێ نەبووە، بەڵام، هەرچی چۆنێبێ، بەرەی « دیمۆکراسیی و ئازادیی »، لە بەرەی « نازیزم و فاشیزم » باشتربووە و هەر بەراوردیش ناکرێن! خۆ بە لانی کەمەوە، ئەوان ئەو جەنگە ماڵوێرانکەرانەیەیان هەڵ نەگیرساندبوو، کە جگە لە زیانی مەتیریاڵیی، بە ختوخۆڕایی، نزیکەی پەنجا ملیۆن مرۆڤی، تێیدا کوژرا. جگە لەوەی، مرۆ کە نموونەی هێنایەوە، پێویستە بزانێ، چی دەڵێ و باسی چی دەکا! چۆن « زێوەر، قانع، حەمدیی و پیرەمێرد » پێکەوە تێکەڵاو و بەراورد دەکرێن؟ چونکە، هەڵوێستی لاواز و ناڕاستەوخۆی « زێوەر » و هەڵوێستی بەهێز و ئاشکرای هەر یەکێ لەو هۆنەرانەی دیکە، بەرانبەر ئەو ڕووداو و ڕۆژگارە دیارە!

20/3. هێڵی ســـــوور :

پاشان، « بەرزنجیی » هاتووە، پێناسەی زانستی ڕامیاریی بۆ کردووین و نووسیویتی: (سیاسەت « علم الممكنات »، یانی هێڵی سور دانەنراوە کەنابێ لێی ڕەتبێ و تەجاوزی بکەی، ئەو شێوازەی دوێنێ دەگیرا ئەمڕۆ پەیڕەو ناکرێ، وەک هەموان دەزانین ئەمڕۆ تیۆری « بؤرە الثوريە، العمق الاستراتيجي، حرب طويلە اللامد، اضرب و اهرب .. » وە زۆری تر لەم شتانەی لەپەنجاو شەستەکاندا هەبوون لەبواری خەباتی گەلاندا، ئەمڕۆ « زانست و تەکنۆلۆژیاو شۆڕشی گەیاندن و مانگە دەستکردەکان.. » هەموی وەلاخستن و گیڤارا زیندو بێتەوە گەر بیانەوێ لەسەعاتدا قۆڵبەست دەکرێ، کەواتە ئەو مێشوولەیە نەما کەفیلێک وەڕسک ئەمە بۆ ئەمڕۆمان ، کە نووسەر حەزی لێیە بەپێوانەی ئەمڕۆ موحاکەمەی مامۆستا زێوەر بکات.. کە دیارە ئەمەش کاری نەکردنە.)«24،3»

ڕاستە، بەو شێوەیە پێناسەی ڕامیاریی کراوە، گوایە : « زانستی ئەشێکانە ». بەڵام، وەک ئەو لنگەوقوچ تێیگەیشتووە، لە مێژە هێڵی سوور، بۆ کاری خراپ و ناپاکیی، لە کاری ڕامیارییدا دیاریکراوە. چونکە، کاری ڕامیاریی دەبێ، لە ڕاژەی نەتەوە و نیشتماندا بێ. بەرژەوەندیی باڵای نەتەوە و نیشتمانەکە، لە پێش هەموو شتێکی دیکەوە دانرێ. یا بە لانی کەمەوە دەبێ، لە ڕاژەی بەرژەوەندییە

ستراتیژییەكانی پارتێكی دیاریكراو، یا دەستەی فەرمانڕەوا و دەسەلاتدارانی ئەو دەوڵەتەدا بێ. ئەگینا، ئەوە پۆلیتیكی پێ ناڵێن، بەڵكوو، زانستی خۆخڵەفاندن و خۆگەوجكردنی پێ دەڵێن، كارەكەشیان وەك ئەوە وایە، گوێز بە گومەز دا هەڵدەن!
بەلام، ناپاكیی مەگەر هەر لە هەگبە شڕەكەی « بەرزنجیی »دا جێی بێتەوە، ئەگینا بە هیچ شێوەیە، لە فەرهەنگی زانستی ڕامیارییدا، ناپاكییكردن لە نەتەوە و نیشتمان، بە كاری ڕامیاریی و « زانستی ئەشێكان » ناژمێررێ! جا كەواتە، سەرانی كورد، هەموو ڕۆژێ دەتوانن، بەر بە تاوانی ناپاكییەوە بنێن، هێندەی دیكە، نەتەوەكەمان بەقوڕدا بەرن، پاساوی ئەو ناپاكییەش بەوە بدەن و بڵێن: فەیلەسووفی ناسراوی سەدەی بیستویەكی كورد « بەرزنجیی »، بڕیاری لە سەر داوە، گوایە: جیاوازیی لە نێوان زانستی پۆلیتیك و ناپاكییدا نییە! چونكە نابێ، هێڵی سوور و جیاكەرەوە، لە كاری ڕامیارییدا دانرێ! ئەی ئافەرین، بۆ خۆت و تیۆرییەكت، بۆ نەتەوە بندەسە هەژارەكەی خۆتت داناوە. بە ڕاستیی، « بەرزنجیی » هەق نەبوو، مامۆستا بووایە، بەڵكوو دەبووایە، « مەلا » بووایە، وا بەو شێویە، یەك لە سەر یەك « فتوا » دەدا! لەوە دەچێ، وەك بێچوە قاز، هەر سەری لە هێلكە جوقاوە، وەك مەلەوانێكی شارەزا و بە توانا، لەو زەریا پان و بەرینەی زانستی پۆلیتیكدا، شان و پەلی كوتابێ. بۆیە، وا زیرەك و شارەزایە و تیۆری ناپاكییمان بۆ دادەنێ! ئەدی، بەرژەوەندیی بڵندی نەتەوەكە چی لێهات و بە چی لێكبدەینەوە، گەر هێڵی سوور لە ڕامیارییدا نەبێ و دانەنرێ؟ ئایا، لەو بەرژەوەندییەش ڕەتبێ، هەر نابێ، هێڵی سوور دانرێ؟ ئاخر بۆیە، ناپاكیی لە نێو كۆمەڵگەی كورددا، وەك یاری منالانی نێو كۆلانەكانی « سولەیمانیی » لێهاتووە، هەر ڕۆژەی پارتێكی كوردستانیی، بە شێوەیە لە شێوەكان، ناپاكیی بەرانبەر نەتەوە و نیشتمانەكەی خۆی دەكا. دوایش، سەرانی ئەو پارتە دەڵێن: باری پارت و گەلەكەمان وا پێویستیكرد، هیچ چارمان نەبوو، ئەوەی ڕۆی، ڕۆی، با، لاپەڕەیەكی نوێ بكەینەوە!. وەك ئەوەی خوێندكار بن و لە زانكۆ بخوێنن، لە پۆلێكەوە بۆ پۆلێكی دیكە دەرچووبن، وا لاپەڕە و پەڕاوی نوێمان بۆ دەكەنەوە! وا دیارە، ئەوانیش، شارەزای ئەو تیۆرییەی « بەرزنجیی » هەن، بۆیە، گوێ بە هیچ نادەن، بە ئارەزووی دڵی خۆیان و بەپێی بەرژەوەندیی تەسكی پارتەكەی خۆیان، هێڵی سوور دەبڕن، بە دەیان جار، مل بە تاوانی ناپاكییەوە دەنێن، ناپاكیی بەرانبەر گەل و نیشتمانەكەیان دەكەن!

21/3. دوێنێ و ئەورۆ :

بۆ ئەوەی « بەرزنجیی » باشتر تێبگا و بزانێ، « ئەو شێوازەی دوێنێ دەگیرا »، ئەورۆ، لەو ناوچانەی جیهاندا، کە هێشتا ڕزگاریان نەبووە، گەر هەر هەمووی پێڕەو نەکرێ، ئەوا بەشێکی زۆری پێڕەودەکرێ. بەڵام، هەر بەو شێوە کۆنە نا، بەڵکوو، زۆر بە جوانیی ئارایشتدەکرێ و سەر و گوێلاکی دەڕازێنرێتەوە. چونکە، لە ژێر ئەم خۆرەی دەیبینین، شتێکی نوێ نییە. جا، گەر ئەمە لای نەتەوە سەربەست و پێشکەوتووەکانی جیهان، تا ئەندازەیەک گۆڕابێ و بگۆڕێ، ئەوا لای کوردە دڵ و گیانەکەی « بەرزنجیی »، ئەوەتەی دوو گوێی لێ ڕواوە، فێری کاری ڕامیاریی بووە، مەلایەکی وەک « بەرزنجیی »، بانگی بە گوێدا داوە، هەر هەمان قوڕ و چڵپاوی زستانە کۆنەکانی سەدەکانی پێش زایینە و دەیشێلیتەوە. چونکە، « ناکۆکیی، دووبەرەکیی، جەنگی نێوخۆ، ناپاکیی و بێگانپەرستیی »، هەر لە سەردەمی « ماد »ەکانەوە تا ئێستە، بە شێوەیە لە شێوەکان، لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا بەردەوامە. دەڵێی، ئەو خەسڵەتە خراپانە، لەگەڵ کورددا لەدایکبوون! بۆیە، ئەوەتەی کورد هەیە، هەر ڕادەپەڕێ و شۆڕش بەرپادەکا، داگیرکەرەکانیش، لە گۆمی خوێن و فرمێسکی هەڵدەکێشن. تا ئێستەش، هیچ ئەنجامێکی نەبووە، تەنانەت، دەوڵەتێکی سەربەخۆمان، لە دەڤەرەی کوردستانیش دانەمەزراندووە! بە تایبەتیی، لە ماوەی سەد ساڵی ڕابوردوودا، هەرچی هەیە و کراوە، هەمووی هەر دووبارەکردنەوەی پێشوو بووە. جا با، فەیلەسوف و بلیمەتێکی وەک « بەرزنجیی » هەر بڵێ: « ئەو شێوازەی دوێنێ دەگیرا ئەمڕۆ پەیڕەو ناکرێ. » ئایا، کێ دەتوانێ، پێمان بڵێ، کامەیە ئەو شێوازە نوێیەی، ئەورۆ لە کورستاندا پێڕەودەکرێ؟ مەگەر هەر ئەو، لە مێشکی خۆیدا و بە ئەندێشە، شێوازێکی نوێی بۆ داهێنابێ و هێشتا بۆ سەرانی پارتەکانی کوردستانی هەڵ نەڕشتبێ! جا، گەر پیاوێ، خڕنوک ئاسا هەر لە بیاباندا بڕوێ، هەڵبەتە، هەر هێندەی پێ دەکرێ، تڕی خۆی و گوێزەر لێککاتەوە، زەڕینی هەبێ و پەڕینی نەبێ، هەرچی قسەیەکیش بکا، وەک قوڕی زستان عافووبێ! ئەگینا، گەر وا نەبێ، ئەو زاراوە ڕامیارییە قەبەقەبانەی هێناوێتییەوە، چ پێوەندییەکی بە سەر باسەکەی من و « زێوەر »ەوە هەیە؟ جگە لەوەی، تۆ بڵێی، ئەو نهێنییە گەورە و گرنگانەی درکاندوونی، هەر تەنیا خۆی زانیبێتی و کەس یارمەتی نەدابێ! بە ڕاستیی، جێی پێکەنینە، گەر ئەو زاراوانەی ئەو باسیکردوون، باویان نەمابێ! چونکە، گەر ئەوانە، بۆ سەردەمێکی مێژوویی دیاریکراو، شیاو و گونجاوبووبن، هەرگیز ناشێ، بشێ، هەموویان تووڕدرابن و لە

قوزبنێکی ئەم جیهانەدا پێڕەو نەکرێن. ئەدی گەر وایە، ئەو هەموو ڕاونان و گرتنە، ئەو هەموو کوشتن و بڕینە، لە چەن دەوڵەتێکی وەک: « فیلیپین، سپانیا، بریتانیا، پاکستان، ئەفگانستان، کشمیر، فیجی، کۆلۆمبیا، ئیسرایل، تورکیا، عێراق، لوبنان، جەزایر ... تاد » دەکرێ، چییە و بە چی دادەنرێ؟
ئەوڕۆ، بە سەدان ڕێکخراوی نهێنیی و ئاشکرای چەپ و ئیسلامیی، لە جیهاندا هەن، دژی دەسەلات و دەوڵەتەکانیان خەباتدەکەن و دەجەنگن، هەوڵی ڕووخاندنی ڕژێمەکان دەدەن، بە دەیان کاری تیرۆریستیی، دژی خەڵکی « سیڤیل، بێ گوناح و دەسەلاتدار »ان ئەنجامدەدەن. کەچیی، تازە « بەرزنجیی » نووسیوێتی: باویان نەماوە!
جگە لەوەی، گەرمنتیی چییە، لە دوارۆژێکی نزیک یا دووردا، جەنگێکی سەرانسەریی جیهانیی ڕوو ناداتەوە، وولاتەکانی جیهان جارێکی دیکە، لە نێوان لایەنە سەرکەوتووەکانی جەنگدا، دابەش ناکرێنەوە؟ بەپێی بەرژەوەندییە کلاوەکانیان، لە سەر نەوت و ئاو، ناوچە ستراتیژییەکانی جیهان داگیر ناکەن و لە نێوان خۆیاندا دابەشی ناکەن! ئەو کاتە دەبێ، سەرلەنوێ نەتەوەکان، بۆ ڕزگاریی و سەربەخۆیی نیشتمانەکانیان تێکۆشن.
دیارە، « بەرزنجیی » وەک فاڵچیی وایە و فاڵدەگرێتەوە. بۆیە، ئەو بڕیارە بنجبڕانانەی داوە! ئەگینا، گەر ئاگاداری بەرنامەی ڕامیاریی و سیستێمی نوێی جیهانیی نەبێ، ئەوا دەبێ، بڵێین: لە بێ خەبەران، کەشکەک سەڵەوات!
هەر چەندە، ئەوڕۆ گۆڕەپانە نێو دەوڵەتییەکە، تا ئەندازەیەکی زۆر گەورە، لە لایەن « ئەمێریکا »وە پاوەنکراوە، بەلام، دەوڵەتەکانی جیهان، تا سەر بەو پاوانکردنە قایل نابن، بەرانبەر ئەو کارە دەسەوسان ناوەستن و نەوەستاون. بە شێوەیەکی بەردەوام، لە هەوڵداندان، تا بەر بە لێشاوی ئەو مەترسییە گەورەیە بگرن. ئەگینا، گەر وا نەبێ، « یەکێتیی ئەوروپا » بۆچی دامەزراوە؟ تەوەری هەر دوو دەوڵەتی زلهێزی « چین » و « ڕووسیای فیدراڵ » و دەوڵەتەکانی وابەستەیان، چین؟ چۆن تەماشای دەوڵەتێکی زەبەلاحی سەرمایەداری دەوڵەمەدنی پێشکەوتووی وەک « ژاپۆن » دەکرێ؟! بە چ شێوەیە، ژمارەی دانیشتووانی دەوڵەتێکی وەک « هیندستان » و توانای « ئەتۆمیی » هەڵدەسەنگێنرێ؟
ئەوەیان ڕاستە، لەگەڵ ساڵانی جاران و پێش ئەوەی، « یەکێتی سۆڤێت » و بلۆکی « وارشۆ » هەڵوەشێنەوە، جیاوازیی هەیە و شتەکان زۆر گۆڕاون. بەلام، هێشتا جیهانێکی هێمنی پڕ لە ئاسایش دا نەمەزراوە. هێشتا، کێشەی نەتەوەیی لە

هێندێ دەوڵەتی جیهاندا، بە تەواویی چارەسەر نەکراوە. هێشتا، گرفتی بێ کاریی و برسێتیی، لە زۆربەی وولاتەکانی جیهان بە گشتیی و هەر دوو کیشوەری « ئاسیا و ئەفریکا » بە تایبەتیی لەنێو نەبراوە. هێشتا، بە تەواویی لە هەموو جیهان و لە هەموو بوارەکاندا، « زانست، تێکنۆلۆژیا، هۆکانی گەیاندن و مانگە دەسکردەکان »، جێی بە هەموو شتەکان لەق نەکردووە و وەک یەک بڵاو نەبوونەتەوە.. هێشتا، لەم جیهانەدا، زۆر شتی دیکە ماوە، نهێنیی بێ، بدۆزرێتەوە و ئاشکراکرێ. وەک یەزدانی مەزنیش، لە قورئانی پیرۆزدا دەفەرموێ: « و ما اوتیتم من علم الا قلیلا. »

22/3. جیڤـــــــــارا :

جا گەر بڵێین، یەکێکی وەک « جیڤارا »، بۆ وای بەسەرهات، دەڵێم: ئەو خۆی بڕیاریدابوو، گۆڕەپانی خەبات چۆڵ نەکا، تا دوا دڵۆپی خوێن، دژی داگیرکەران و چەوسێنەران بجەنگێ. چونکە، بۆ باوەڕ و ڕێبازەکەی خۆی دڵسۆزبوو. بۆیە، گیرا و کوژرا. ئەوڕۆش، وەک سونبولێکی خەباتی نێونەتەوەیی تەماشادەکرێ و ڕێزی لێ دەگیرێ، گەر چی، هێندێ هەڵەشی هەبووبێ. بەڵام، خەڵکی دیکە، ترسنۆکبووە و ڕایکردووە، بۆیە، گیراوە و سزادراوە، یا بە دەم داخەوە سەری ناوەتەوە و مردووە. وردەوردەش، ناوی لە لاپەڕەکانی مێژوودا سڕاوەتەوە و دەشسڕێتەوە!

من پێم وایە، نەک هەر خەباتگێڕ و شۆڕشگێڕێکی وەک « جیڤارا »، بەڵکوو، هیچ کەسێکی دیکەیان بۆ قۆڵبەس ناکرێ، وەک « بەرزنجیی » نووسیوێتی! بە مەرجێ، ئەو شۆڕشگێڕە خۆی، بە ئاگا و هوشیار بێ. جا گەر، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، مەبەس لە فڕاندنەکەی « عەبدوڵڵا ئۆجەلان » بێ، ئەوا بە پلەی یەکەم خۆی تاوانبارە. چونکە، لە لایەکەوە، گەر « ئۆجەلان » وەک سەرکردەکانی دیکەی کورد، لە نێو گریلا و گەلەکەی خۆیدا بژیایە، لە نێو کێو و چیا سەرکەشەکانی کوردستاندا، خۆی حەشاردایە، هەر بە تێلیفۆن سەرکردایەتی پارت و شۆڕشەکەی نەکردایە، باوەڕ ناکەم، هیچ هێزێ لە جیهاندا بیتوانیایە، بیفڕێنێ، وەک « بەرزنجیی » نووسیوێتی: « لە سەعاتدا قۆڵبەست بکرایە !»

لە لایەکی دیکەشەوە، کاتێ « ئۆجەلان »، لە وولاتێکی دیمۆکراسیی وەک « ئیتالیا » گیرسایەوە، بۆچی بە قسەی دەیان دڵسۆز و نیشتمانپەروەری کوردی نەکرد، ئەوێی جێهێشت و ملی ڕێی وولاتانی دیکەی گرت. خۆ گەر هەر لە « ئیتالیا » بمایایەتەوە، هەموو هێز و دەزگە سیخوڕییەکانی دەوڵەتە دژەکانی « ئۆجەلان » و دۆستەکانی تورک نەیاندەتوانی، پەنجەی بۆ بەرن! بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونەش

دەڵێم: دەوڵەتێکی ئیمپریالیزمی سەرمایەداری زلهێزی وەک « ئەمێریکا »، هەموو دەزگە سیخوڕییەکانی دەوڵەتە سەرمایەدارییەکان، ئیسرایل و هێندێ لە دەوڵەتە عەرەبییەکانیش، ئەوا چەندین ساڵە دەیانەوێ، پیاوێکی یاخیبووی موسوڵمانی وەک « ئیبن لادن »ی دژ بە « ئەمێریکا، ئیسرایل و ڕژێمە نائیسلامییەکانی دەوڵەتە عەرەبیی »یەکان دەسگیرکەن، تەنانەت، « ئەمێریکا » بۆردومانی هێندێ ناوچەی « ئەفگانستان »یشی کرد، وایزانی، لەو ناوچەیەدا خۆی شاردۆتەوە، چەن میلیۆنێکی بە خەلاتیش بۆ گرتنی داناوە، ئینجا تا ئێستە نەیتوانیوە، هیچ بە هیچ بکەن، « لە سەعاتدا قۆڵبەستی بکەن »، وەک « بەرزنجیی » بیری لێ کردۆتەوە!

23/3. مێشـــووله و فیل :

بۆیە، ئەو مێشوولەیەش تا ئەوڕۆ، لە هێندێ ناوچەی جیهاندا هەر ماوە، کە فیلێ وەڕزکا. نموونەش لە سەر ئەمە زۆرە. هەڵبەتە، مێشوولەیەکی بچکۆلانـــەی وەک « ئیبن لادن »، مێشکی فیلێکی زلوزەبەلاحی وەک « ئەمێریکا »ی وێران و نیگەران کردووە. هەر مێشوولەی خڕکەبەردی ساردی خواکردی بەردبارانی منالان و لاوانی گەلی « فەلەستین » بوو، بە گژ گوللەی گەرمی دەسکردی دەسی سەربازە داگیرکەرەکانی زایۆنیزمدا دەچوو، کۆڵی بە فیلێکی خاوەن دەوڵەتی « زانست، تێکنۆلۆژیا، شۆڕشی ڕاگەیاندن و مانگی دەسکرد »ی وەک « ئیسرایل » دا، دانی بە مافەکانیاندا نا. هەر ئەو مێشوولەیەی « اضرب و اهرب »ی « حزبوللا »ی وڵاتی « لوبنان » بوو، جێی بە فیلێکی وەک « ئیسرایل » تەنگ و لێژ و لەقکرد و دەرپەڕان. هەر مێشوولەی ڕێکخراوی « ئیتا »ی « باسک »ەکانە، تا ئەوڕۆش، سەری لە فیلێکی گەورەی ئەندامی « ناتۆ »ی وەک « سپان » تێکداوە و بە دەسیانەوە بێزارن! هەر مێشوولەی ڕێکخراو و « سوپای نهێنیی ئێرلەندە »یە، ژیانی بە فیلێکی زلهێزی وەک « بریتانیا »ی گەورە تاڵکردووە. ئەوە جگە، لە دەیان ڕێکخراوی « مافیا » و قاچاغچیی تلیاک، لە هەموو « ئەورووپا » و « ئەمێریکا »دا، سەرانی دەوڵەتە جیاوازەکانیان بە خۆیانەوە خەریکردووە.

ئەمانە، هەمووی چەن نموونەیە بوون، ناڕاستیی بۆچوونەکانی « بەرزنجیی » دەردەخەن. چونکە، ئەو لە بەر ڕۆشنایی، هەڵوێست و کردەوەکانی ڕێکخراوە کوردستانییەکانی لە مەڕ خۆمان، لە کێشە و گرفتەکان دەڕوانێ، بۆچوونەکانی خۆشی، هەر لە هەمان سەرچاوەی ئاوی لێڵ و لیخنەوە هەڵدەهێنجێ، بۆیە، بەو شێوەیە، لێی تێگەیشتووە! جا کەواتە، « بەرزنجیی » چی لەم جیهانە جەنجاڵە تێگەیشتووە، وا بە خۆڕایی منی تاوانبارکردووە، گوایە، من دەمەوێ، بە پێوانەی

ئەمڕۆ، حەزم لێیە، دادگایی « زێوەر » بکەم! گەر کەمێ بە دڵێکی خاوێن و بە دەروونێکی پاکەوە، لە نووسینەکەی بڕوانایە، هەڵبەتە، جیاوازیی لە نێوان دادگایی و ڕەخنەگرتندا دەکرد. ئەگینا، ئەو شەکرەی، بەو شەکرشکێنە سەرشکێنەی خۆی نەدەشکان!

24/3 زانستی ئەشێکان :

لەبەرئەوەی، « بەرزنجیی » لە کاری ڕامیاریی و نەتەوەییدا، زۆر ناشارەزا و دەسکورتە، بۆیە نووسیوێتی:(« زێوەر » بەپێی گۆڕانکاری و بۆچوون و ڕۆژەکەی خۆی جولاوەتەوە، یانی لەو ڕۆژانی سی و چلانەدا، زانیبێتی یاننا، « علم الممكنات »ەکەی پراکتیزەکردووە.) «24،3»

جارێ، با بزانین، « زێوەر » جگە لەوەی پیاوێکی نووسەر، هۆنەر و زانایەکی ئایینیی بووە، کەی ڕامیار بووە، تا ئەو « علم الممكنات »ەی فەیلەسووفی کورد « بەرزنجیی » دایناوە، پراکتیزەیکردبێ؟!! باوەڕ ناکەم، لەو ڕۆژەدا نەک هەر ئەو، بەڵکوو، زۆربەی کورد بە گشتیی، سەریان لە کاری ڕامیاریی دەرکردبێ و هەر ناوی « علم الممكنات »ەکەشیان بیستبێ!

لە ڕاستییدا، ماوەیەک دەبێ، باوەڕێکی نوێم پەیداکردووە. ئەویش ئەوەیە، پێم وایە، کورد هەرگیز کاری ڕامیاریی نەزانیوە. بەڵکوو، ئەوەی فێریشیبووە و ئەوڕۆ دەیزانێ، تەنیا لە دەسی دووەمەوە وەریگرتووە و فێربووە. بەڵگەشم بۆ ئەم بۆچوونە ئەوەیە، لە دوای سالانی سی سەدەی بیستەمەوە، لە هەموو دەوڵەتەکانی « تورکیا، ئێران، عێراق و سووریا » و هێندێ دەوڵەتی دیکەی لە ناوچەکەدا هەبوون، فێربووە. زۆر بە گیریی و ناتەواوییش، پرینسیپەکانی زانستی ڕامیاریی، لێ وەرگرتوون. چونکە، ئەوەی وەریگرتووە، هەمیشە لە قازانجی ئەوان دا بووە و بە زیانی خۆی شکاوەتەوە. ئەگینا، ڕۆژێ لە ڕۆژان، بەرنامەیەکی سەرکەوتووی ڕامیاریی دەبوو، ئامانجەکانی خۆی دەپێکا، ڕۆژی بەم ڕۆژە ڕەشە نەدەگەیی!

پاشان، با بزانین، یەکێکی وەک (« زێوەر » بەپێی کام گۆڕانکاریی و بۆچوونی ڕۆژەکەی خۆی جولاوەتەوە؟) چی لە کاری ڕامیاریی و زانستی ئەشێکان دابوو؟ خۆ، لە بواری ڕامیاریی ئەو ڕۆژانەدا، ناوی لە کوللەکەی تەڕیشدا نییە و لە هیچ سەرچاوەیەکیشدا باس نەکراوە! بۆچی، سەرکردەی ڕێکخراوێکی ڕامیاریی کوردیی یا کوردستانیی یا عێراقیی نهێنیی یا ئاشکرای کردووە، تا ئەو پرینسیپانەی پێڕەوکردبێ؟!! بەڵێ، نکولیی ناکرێ، « نووسەر، هۆنەر و زانایەکی

ئایینیی » بووە، خەڵک خۆشیویستووە. چونکە، پیاوێکی بێ وەی بووە. بەڵام، هەرگیز رامیار نەبووە، تا زانستی ئەشێکانی پیادەکردبێ، وەک « بەرزنجیی » بە ختوخۆرایی، وە باڵ بە تەختی گەردنی بۆ لێدەدا و تاوانباریدەکا! وا دیارە دەیەوێ، مێژوویەکی ساختەی بۆ دروسکا. من پێم وایە، نەک هەر پیادەی نەکردووە، بەڵکوو، هەر نەشیزانیوە، « زانستی رامیاریی و ئەشێکان » بەری بە کوێوە بووە!

25/3. مینی کۆمەڵایەتیی :

سەیر ئەوەیە، منیش هەر ئەوەم لە سەر « زێوەر » نووسیوە، کە ئەو خۆی نووسیوێتی: (بەمەش نامانەوێ زێوەرو هاوڕێکانی وەک فریشتەیە بخەینەڕوو کە خەرمانەی رووناکی دەوری دابن.نەخێر، ئەوانیش تاکێکبوون لەم میللەتەو دەبێ چاوەڕوانی ئەوەشبکەین کەبەهەڵەشدا بچن، چونکە « هونەرمەندیش وەک کۆمەڵانی دیکەی خەڵک لەماوەی ژیانیدا بەسەردەیان ـ مین ـ ی کۆمەڵایەتیدا تێپەڕدەبێت، کەوا هەیە یەکیان لەژێر پێیدابتەقێتەوە،)«25-24،3» ئیدی نازانم، ئەم گەڕی بارە ترێیە چییە، بە منی کردووە! بەڵام، لە هەمان کاتدا، گرنگ ئەوەیە، ئەو هونەرمەندەی لە ماوەی ژیانیدا، بە سەر دەیان مینی کۆمەڵایەتییدا تێپەڕدەبێ و جاری واش هەیە، مینێکیان لە بن پێیدا دەتەقێتەوە، خۆی هێندە ئازا و مەرد بێ، دان بە هەڵەکانی خۆیدا بنێ! چەن کەسێکی دیکەی وەک « بەرزنجیی »ش، کە ماڵیان لە شووشە دروسکراوە، بەرد لە ماڵی کەسی دیکە نەگرن و بەردەفڕکێ نەکەن، هەر لە خۆیانەوە، کوێرانە داکۆکیی لە هەڵەی هونەرمەندانی دیکە نەکەن.

26/3. دەرفەتی لواو :

پاشان، « بەرزنجیی » بڕوانامەی چاکیی و زیرەکیی، بە « زێوەر » و هێندێ لە هۆنەرەکانی دیکەی ئەو سەردەمە بەخشیووە و نووسیوێتی: (من وای بۆ دەچم، زێوەرو شاعیرانی تریش لەدوای جێگیربوونی حوکمی بەغدا لەباشووردا چاکیانکردووە کە « مسایەرەو مهادنە »ی ئەو رۆژگارە تازمیەیان کردەووەو بەپێی دەرفەتی لواو خزمەتی خۆیانکردووەوە ...)«25،3»

با بزانین، بۆچی چاکیانکردووە؟ ئایا لەو کلکەلەقێ، هەلەکەسەما و ماستاو ساردکردنەوەیە، جگە لە ناوزڕاندنی خۆیان، چیدیکەیان بۆ ماوەتەوە؟ ئەدی، ئەو کاتە کورد چی دەسکەوتبوو، ئەوان بەو شێوەیە، رەفتاریان کردووە؟ ئەوە لە کاتێکدا، دەسەڵاتی نوێی « بەغدا »ی داگیرکەر، پێشتر زنجیرە شۆڕشەکانی « شێخ مەحموود » و پاشتریش، شۆڕشەکانی « بارزان »ی بە ئاگر و ئاسن

کوژاندبۆوه. هەر چی باسی کوردکوردێنەشی بکردایە، لە قوژبنی گرتووخانەکان توندیاندەکرد. ڕێکخراوه ڕامیارییەکانی کوردستان و عێراقیش، دژی ئەو دەسەڵات و ڕژێمە بوون. ئیدی دەبێ، چ هونەرێکی تێدابووبێ، گەر هەر هۆنەرێکی کورد، ئەلقەی پێوەندیی دۆستایەتیی و خۆنزیککردنەوەی، لەگەڵ ئەو ڕژێمە داگیرکەره نۆکەره بۆگەنەی سەردەمی پاشایەتییدا گرێدابێ! ئەدی، نیشتمانپەروەر و هۆنەرێکی وەک « بێکەس »، بۆچی تا مرد، بۆ ئەو کارەی نەکرد، هەر دژایەتیی هەر دوو دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق » و « بریتانیا »ی دەکرد؟
دوای ئەوه، ئەوان کێ بوون، تا ئەو بڕیاره بدەن، خۆیان لە دەسەڵاتی فەرمانڕەوایی « بەغدا » نزیککەنەوه؟ نوێنەری کێ بوون؟ کێ باوەڕی پێ دابوون، ئەو کاره بکەن؟ لە پێناوی چیدا، ئەوەیان کردووه؟ ئایا، کورد بێ خاوەن بووه؟ پارتە کوردییەکانی وەک « ژ. ک.، ڕزگاریی و شۆڕش » لە سەرەتادا و پاشتریش « پارتی دیمۆکراتی کوردستان » لە سالی « 1946 »وه ڕۆڵیان چی بووه؟ ئەوه جگە، لە « لقی کوردستانی – پارتی کۆمۆنیستی عێراق »یش، کە هەر لە سییەکانەوه لە کوردستاندا کاریانکردووه. ئایا، بەو خۆنزیککردنەوەیە، چییان بۆ کورد کردووه؟ خۆ کە ئەمانەش دەڵێم، مەبەسم ئەوه نییە، « زێوەر » و هاوەڵەکانی دیکەی، هیچ جۆره پێوەندییەکیان لەگەڵ سەرانی دەوڵەتی « عێراق »دا گرێ نەدایە، ڕوویان لە شاخ کردایە، چەکیان دژی هەڵگرتایە، شەڕی ئەو ڕژێمەیان بکردایە. بەڵکوو، باشتر وا بوو، وەک ئەو خەڵکەی دیکە، سەری خۆیان کزکردایە، گەر کاری ڕامیارییشیان نەدەکرد، خەباتیان بۆ گەلەکەیان نەدەکرد، گەر شتی باشیشیان نەدەگوت، ئەوا شتی خراپیشیان نەگوتایە، هەر تەنیا، خۆیان بە هۆنراوەی « پیاهەڵدانی سروشت، باسی جوانیی، چیرۆکی ڕۆمانسیی و ستاییشی ئایینیی »یەوه خەریککردایە، گەلێ باشتربوو. جا با بزانم، ئێستە کەس دەیتوانی، ڕەخنەیان لێ بگرێ، لە گوڵ کاڵتریان پێ بڵێ! بەلام، من ئەوه بە هەلپەرستیی دادەنێم، جا کێش ئەم ڕاستییەی پێ ناخۆشە، با لە ئاوی « زەریای مەرگ » بخواتەوه! ئەمە کێشەی مێژووی نەتەوەکەمە، منیش وەک کوردێ، قسەی خۆم بۆ مێژوو دەکەم، بێ ئەوەی شەرم لە کەس بکەم. چونکە، شاباشی خۆم داوه، بۆیە، قنج هەڵدەپەڕم!
نەتەوەکەمان، نەک هەر هۆنەر و نووسەری وای هەبووه و هەیە، هێندێ لە هۆنراوه و نووسینەکانیان، لە ڕاژەی بیری « عێراقچێتیی »دا بووه، بە سەر سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیاندا هەڵداوه، بەڵکوو، هێندێ هونەرمەندی لەو بابەتەشمان

هەبووە و هەیە، لە ژیانی هونەریی خۆیاندا، ئەو هەڵانەیان کردووە. بۆ نموونە: دەنگخۆشێکی بە ناوبانگی وەک « حەسەن زیرەک »، کە لە هەموو دەنگێکی دیکەی کوردیی، بە ڕەسەنتر و خۆشتری دەزانم، هۆنراوەی « نەورۆز » ە بە ناوبانگەکەی « پیرەمێرد » ی تێکداوە، لە کۆتاییەکەیدا، بە ئاشکرا بە سەر شای « ئێران » یدا هەڵداوە و « بە پشتیوانی شاهەنشای ئێران » ی بۆ گوتووین! خۆزگە، « زیرەک » پێش ئەوەی ئەو گۆرانییە دزێوە بڵێ، ماڵاوایی لە ژیان بکردایە! خۆزگە، ئەو سروودە بەرزەی تێک نەدایە! خۆزگە، هەر ئەو گۆرانییەی نەگوتایە! خۆ باوەڕیش ناکەم، یەکێکی وەک « زیرەک » پیاوی « ساواک و شا » بووبێ. چونکە، ئەوەی ناسیوێتی، لە کوردپەروەریی و دڵسۆزیی بۆ کورد و کوردستانەکەی، هیچی دیکەی لێ ناگێڕێتەوە. هەمیشە، لە هەر دوو دیوەکەی کوردستان « خۆرهەڵات و باشوور »، دەربەدەر و تێهەڵدراوبووە. کەچیی، ئەوەشی بۆ شای « ئێران » گوتبووە! ئاخر بۆ گوتوویەتی؟ تۆ بڵێیی، بە زۆر ئەو گۆرانییەیان پێ گوتبێ؟ نەخێر باوەڕ ناکەم. ئەوەتە، هۆنەرێکی وەک « سولەیمانی چیرە ـ هێرش »، چونکە دۆستی « هێمن » بووە، دەیەوێ، هۆنراوەکەی بۆ کوڕەکەی شای « حەمە ڕەزا شا » گوتووە، بۆی پینەکا. بە دوای بەڵگەدا دەگەڕێ، گوایە: ئەو هۆنراوەیە هی « هێمن » نییە، بەڵکوو، یەکێکی دیکە نووسیوێتی و « ساواک » بە زۆر پێیان ئیمزاکردووە!

من پێم وایە، هۆنەر و هونەرمەند بە گشتیی، هێندێ جار، لە ساویلکەیی خۆیانەوە بێ، یا لە بەر هەلپەرستیی بێ، یا بێ مەبەستبێ، هەڵەی وا دەکەن و پاشانیش لێی پەشیمان دەبنەوە. نەک هەر لەو هۆنراوانەش پاشگەزدەبنەوە، کە بۆ سەرانی داگیرکەرانیان نووسیوە، بەڵکوو، لە هێندێ هۆنراوەی دیکەش پەشیماندەبنەوە، کە بۆ پیاوە نیشتمانپەروەرەکانی نەتەوەکەی خۆشیان هۆنیوەتەوە. بۆ نموونە: یەکێکی وەک « ڕەسووڵ هەمزەتۆڤ »، لە گەڵێ هۆنراوەی خۆی پەشیمانبۆتەوە، کە لە سەردەمی دەسەڵاتی کۆمۆنیستەکانی « یەکێتی سۆڤیەت » دا نووسیوێتی! جا لە ڕاستییدا، سروشت و خەسڵەتی کەسێتیی هۆنەر و هونەرمەند، بە شێوەیەکی گشتیی، بەو شێوەیەیە، کەمێ لە سروشت و خەسڵەتی کەسێتییەکانی، مرۆڤی ئاسایی جیاوازن!

هەڵبەتە، « بەرزنجیی » ئەو مافەی بەو هۆنەرانەی کوردی داوە، کە لەو سەردەمەدا چاکیانکردووە، « مسایرە و مهادنە » ی ڕۆژگارەکەیان کردووە و سەرە داوی دۆستایەتیی یەکیان لەگەڵ ڕژێمی « بەغدا » گرێداوە، بە خۆی و هەموو ئەوانەی

ئەو کارەشدەکەن، بە ڕەوا دەزانێ. بۆیە، بە قوڕوچڵپاوی ناپاکیی قاچەکانی، خاکی کوردستانی پیسکردووە! هەر لە ئێستەشەوە، پۆزشی بە دەس ئەوانەوە داوە، گەر ڕۆژێ لە ڕۆژان و لە ناچاریدا، ناپاکییان لە نەتەوە و نیشتمانەکەی خۆیان کردووە! بە ڕاستیی، « بێچووە سەیید »، فتوای چاکی داوە!
ئاخۆ، بەپێی دەرفەتی لواو، چییان کردووە؟ ئایا، گەر ئەو کارەیان نەکردایە، نەیاندەتوانی، ڕاژەی خۆیان بکەن؟ جگە لە نووسین و کارکردن، لە یەکێ لە بەڕێوەبەرێتییەکانی دەوڵەتدا دەبێ، چ کارێکی دیکەی باشیان کردبێ؟ هەڵبەتە، ئەو کارانەش، لە هەموو کات و سەردەمێکدا، بێ پێوەندییکردنیش، هەر دەکرێ، چونکە، بە مافێکی سروشتیی، هەموو هاو نیشتمانییەکی ئەو دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانانە دادەنرێ، دەوڵەت دەبێ، کاریان بۆ دابینکا و بیانژێنێ. بە تایبەتیی، گەر بەو ژیانە ملکەچیی و بندەسیی یە قایلبن !
لە هەمان کاتیشدا، بە دەیان هۆنەر و نووسەری دیکەمان هەبوون، سەرە دا‌ڕای ئەو پێوەندییەیان درێژ نەکردووە، بۆ دەرفەتی لواو نەگەڕاون، کەچیی، هۆنراوەی خۆشیان هۆنیوەتەوە! بە سەدان مامۆستا و فەرمانبەرمان هەبوون، کاری ئاسایی خۆیان کردووە، ڕاژەیەکی گەلێ مەزنیشیان پێشکەش بە ڕۆڵەکانی گەلەکەیان کردووە. بەڵام، وەک ئەوانیش، هیچ جۆرە پێوەندییەکیان گرێ نەداوە، هەلپەرست نەبوون، خۆیان بە قوڵفی بەرژەوەندییەکانی خۆیان و دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق »دا هەڵ نەواسیوە!

27/3. چەک و پێنووس :

هەر دوای ئەوە، شتێکی سەیرتری باسکردووە و نووسیویتی: (چونکە ئەوەی بەلولەی « پێنج تیرو ماوزەڕ » نەهاتەدی و نەکرا، نابێ بەتەمابین کەنووکی قەڵەمێ بیکات. وەک دیاریشە کارەکەی ئەوان لەگەڵ هی ناحەزو داخ لە دڵ و ناپاکی ناوخۆدا وەک ڕۆژی ڕووناک دیارەو هیچ زیرەکی و زانینێکی ئەوتۆی ناوێ بۆ لەیەک جیاکردنەوەیان.)«25،3»
بە ڕاستیی، « بەرزنجیی » لە زانیاریی نەتەوەیی و ڕامیارییدا، بە تەواویی پێ خاوسە! چونکە، لەوە دەچێ، تا ئێستە، هەستی بەوە نەکردبێ، یا ئەوەی نەزانیبێ، ئەوەی دواتریش بەدیهات، بەری ڕەنج و خەباتی لوولەی تفەنگە شەڕەکانی « پێنجتیر و ماوزەڕ »ی شۆڕشەکانی « شێخ » بوو، نەک ئەو داگیرکەرانە، بە دیاریی بە کوردیان بەخشیبێ! هەر ئەوەبوو، وای لە ئینگلیز کرد، دان بە هێندێ مافی وەک « ئۆتۆنۆمیی » و ڕوناکبیرییدا بنێ، زمانی کوردیی، بە

فەرمیی بناسێنێ و خوێندن لە خوێندنگە سەرەتاییەکانی هێندێ ناوچەی باشووری کوردستاندا، بە زمانی کوردیی بێ.
جگە لەوەی، گەر یەکێ باوەڕی بە « بیر، نووسین و پێنووس » هەبێ، هەرگیز ئەو قسەیە ناکا. چونکە، خەباتی کەلتووریی، بە تەواوکەری خەباتی ڕامیاریی و چەکداریی دادەنرێ. چ بۆ هوشیارکردنەوەی ڕۆڵەکانی گەل بێ، چ ڕاستەوخۆ لەگەڵ سەرانی داگیرکەدا بدوێ، لە ڕێگەی یادداشت و داواکارییەکانی گەلەوە، سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکان ئاگادارکەنەوە و ناچاریانکەن، دان بە مافە ڕەواکانی کورددا بنێن!
من پێم وایە، مێژوو ئەوەیە، کە هەیە. بۆیە دەبێ، چۆن بووە و ڕۆیشتووە، هەر واش سەیرکرێ و تۆمارکرێ، هەڵسەنگێنرێ، لایەنە سیس و پیسەکانی بژارکرێ و توڕدرێ، لایەنە گەش و پاکەکانی هەڵبژێررێ و لە ئامێزگیرێ. تا پەند لە خراپە و کەڵک لە چاکەکانی وەرگرین، ئەگینا، هەرگیز مێژوو، بە ئاوێنەیەکی بالانمای ڕاستەقینەی ڕووداوەکانی نەتەوەکە دا نانرێ!
هەموو ئەو بزووتنەوە ڕامیاریی و ڕاپەڕینە چەکدارانەی، هەر لە کۆنەوە تا ئەورۆ، لە مێژووی نەتەوەکەماندا ڕوویانداوە، بە هەموو هەڵەوپەڵەکانیانەوە، بە بەشێکی گرنگی مێژووی نەتەوەکەمان دەژمێررێن. چۆن کەڵکیان هەبووە، بە هەمان شێوەش زیانیان هەبووە. جا چۆن کەڵکیان لێ وەردەگرین، ئەوەیان باسێکی دیکەیە، پێوەندیی بەو کەس و لایەنانەوە هەیە، کە لاپەڕەکانی مێژوو تەماشادەکەن و دەیانەوێ، کەڵکی لێ وەرگرن. هەر لە پاڵ ئەو بزووتنەوانەشدا، نووسەر و هونەرەکان جووڵاون و جوڵەیەکی گەشەداری کۆمەڵایەتیی و کەلتووریی پێکهاتووە. لە ئەنجامیشدا، ئەوەی بەدیهاتووە، هەمووی بەرهەمی خەباتی « نووکی تیژی پێنووس، هەوڵدانی ڕامیاریی و ڕاپەڕینی چەکداریی »، هەموو ئەو پیاوە ئازا مەردە قارەمانە لەخۆبوردوو و ڕووناکبیرانەی کورد بووە. بۆیە دەبێ، لە لایەکەوە ڕێزیان بگرین. لە لایەکی دیکەشەوە، ئێستەش و تا دەشمرین، هەر بە تەمای لەوە پترتربین، بەدیبێ. هێندەی باوەڕیشمان بە بزووتنەوەی کەلتووریی و نووکی پێنووس هەبێ، هێندە باوەڕمان بە لوولەی تفەنگ و بەکارهێنانی چەک نەبێ.
من پێم وایە، تەنیا هەر کۆڤاری « گەلاوێژ » و دەستەی نووسەرەکانی، بەقەدەر شۆڕشێکی بێ بەرنامەی کورد، ڕۆڵیان لە « بوژاندنەوەی هەستی نەتەوەیی، وشیارکردنەوەی کۆمەڵایەتیی، پترکردنی زانیاریی، هوشیاریی ڕامیاریی، گەشانەوە و پێشکەوتنی زمانی کوردیی، گەشەکردنی هونەر و وێژەی کوردیی »دا

هەبووە! کەسێکیش باوەڕ ناکا، ئەوە لاپەڕەکانی مێژووی شۆڕشەکانی کورد و ئەوەش لاپەڕەکانی گۆڤاری « گەلاوێژ » دەتوانێ، بە بالای یەکدیان ببڕێ. لەو لا، جگە لە « مـاڵوێرانیی، ڕاونان، گـرتن، ئازاردان، کـوشـتن و بڕین، سـووتـاندن و کاولکردنی گوندەکانی کوردسـتـان »، چی دیکەی دەسکەوت نەبووە. لەو لاش، بە پێـچەوانەی هـەمـوو ئەوانەوە، مـێژوویەکی پاک و پڕ لە گـەنجێکی وێژەیی مـان بۆ بەجێمـاوە، تا تاکـە کـوردێکیش مـابێ، شـانازیی پێوە دەکـا و وەک سـەرچاوەیە کەڵکی لێ وەردەگرێ. هـەڵبەتە، بە کاڵتە نـەبووە، چەن هۆنەرێکی نیشتمانپەروەری وەک: « ئەسـیـریی » و « مـوفـتـیی » دژی چەکـهـەڵگرتن، هۆنراوەیان هۆنیـوەتەوە، چونکە، بە تەواویی لە هەموو ئازار و زیانەکانی گەیشتوون.
« ئەسـیریی »، لەو سـەردەمەی تێیدا ژیاوە، لە بواری هونەری هۆنراوەی نەتەوەیی و نیـشـتـمـانیـیدا، وەک هـۆنـەرێکی شـۆڕشگێـڕی کوردپـەروەر، زۆر بە ئاسـانیی، جێگەی خۆی لە ڕیزی کاروانی وێژەی کوردییدا کردۆتەوە. هێندە بە شـێوەیەکی ژیرانـە و زانسـتـانـە، هـۆنراوەکـانـی دارشـتـووە، بـیـری لـە باری دواکـەوتوویی نەتەوەکەی کردۆتەوە، ئامۆژگاریی پڕ بە کەڵکی پێشکەش کردوون. بۆیە، هێندێ کـەس پێـیـان وایە، « ئەسـیـریی » جگە لەوەی هۆنـەرێکی گـەورە بووە، وەک فەیلەسوفێکی کوردیش وابووە. گەر زۆر بە قووڵیی، لە زۆربەی زۆری دیاردەکانـی « کۆمەڵگەی کوردەواریی، ڕاپەڕین و شۆڕشـەکانی، پلانی پاشەڕۆژ » و گەلێ شتی دیکەی نەکۆڵیبێتەوە، هەڵبەتە، سـاڵی « 1925 »، واتە: پێش حەفتاوپێنج سـاڵ لەمەوبەر، دەربارەی چەکهەڵگرتن و شۆڕشی چەکداریی، هۆنراوەی « بۆ زانین »ی بە بیستوشەش نیوەدێڕ نەدەگوت. دژی بەکارهێنانی چەک نەدەبوو، کە ئەوڕۆ بۆ مـان سەلماوە، نەتەوەکەمـان لە هەمـوو پارچەکانی کوردسـتـان و لە سـەراسـەری مێـژووی نوێمـاندا، زیانێکی گـەورەی لێ بینیـوە. بۆیە، دید و بۆچوونەکـانی، وەک نەخشی بەرد وابوون، بە تەواویی جێگەی خۆیان گرتووە. هەر چەندە لە ڕووی هونەری هۆنراوەوە، بە شێوەیەکی ساکار نووسراوە، بەڵام، لە هەمان کاتیشدا، بە زمانێکی ئـاسـان، بۆچوونەکانی خۆی دەربڕیوە، بیرێکی بەرز و وردەکارییـەکی جوانی تێدایە، بە تایبەتیی کاتێ گوتوویەتی:

کوردە! چ فائیدەی هەیە ئەم خەنجەرە
ئەم فیشەک و ئەسلیحە و وەروەرە
باری مەکە ئاسن و باروت لە خۆت
باری گرا ن لایەق گا و کەرە

بەس بخۆ نانی جۆ، لە پێکە کڵاش
سواری کەر و حەجە برۆ و وا وەرە
ڕووت و ڕەزیل بی، بەمە خوا ئەمری کرد؟
بەسیەتی ئەم گەوجییە، زوو هەڵگرە
عیلم و مەعاریف، ئەوەتا بەشدەکەن
هەڵسە، وەرە حیسسەی خۆت وەرگرە
سواری سیلاحی خۆ دەبن ئەورووپا
سەیری تەیارە بکە، عیبرەت گرە
گەر، نەفرۆشێ بە تۆ ماڵ ئەجنەبی
ڕووت دەمێنێ، لە قسەم کوێگرە
میللەتێ نەتوانێ، بکا دەرزیێ
ئیشی پەرێشانیی یە، ئەو بێ فەڕە
فێری عیلم بە، لە هەچی جێ ببێ
گەرچی لە چین، گوفتەی پێغەمبەرە
کاکە فەقێ! تۆ بچۆرە مەکتەبێ
سەعیبکە، ڕێگە بە مەقسەد بەرە
چونکە، موسڵمانی حەقت پێ دەڵێم
دەرسی علوومی ئەجانب وەرگرە
فرسەتە، ئەم وەقتی جوانیی یە، برا
مەسخەرە و کەیف و خورافات هەڵگرە
کوردە! « ئەسیریی » قسەی حەق دەڵێ
تەربییەی حیکمەتی لێ وەرگرە

«106-105،4»

بریا، هەر ئەو کاتەی « ئەسیریی »، ئەو «ۆنراوەیەی دژی چەک گوتووە، سەرانی کورد چیدیکە، پەنایان بۆ بەر چەک نەبردایە. چونکە، گەر کێشەی کوردیان، لە ڕێی چارەسەری ڕامیاریی و بە شێوەیەکی ئاشتیخوازانە چارەسەرکردایە، گەلێ باشتربوو، خوێن و فرمێسکێکی زۆریشمان بۆ دەگەڕایەوە!

« موفتیی » هۆنەریش، بە چل نیوەدێڕ هۆنراوە، لە هۆنراوەی « لەمەولا »دا، دژی بەکارهێنانی چەک دواوە و گوتوویەتی:

کوردە! لەمەولا، هۆشێ بێنەسەر
لادە لە بەزمی بێهوودە و سەمەر

تا ئێستە ئاخر، بە جەنگ و بە شەڕ
چی کەوتە دەستت، بە غەیری زەرەر؟
ئەم ڕۆژە ڕۆژی، عەقڵ و زەمانە
نەک ڕۆژی شەڕی، تیر و کەوانە
پاشان دەڵێ :
گەر لە هۆزەکەت، پیاوی ژیرت بێ
ڕەنگە ئارەزووی، دڵ دەسگیرت بێ
دواتریش دەڵێ :
کوردە! بە زاتی خوای تاک و تەنیا
ناگەیتە هەوار، بە هەراوهوریا
بزن بەخێوکەی، لە دەشت و سەحرا
چاکترە لە شەڕ، بۆ دین و دنیا «55-54،58»
کەچیی، ئێستەش سەرکردەکانی کورد، پەندیان لەو کارانە وەر نەگرتووە. جگە لەوەی، هەموو هیوایەکیان هەر چەکە، چەکیش دژی یەکدی و ڕۆڵەکانی نەتەوەکەی خۆیان بەکاردێنن!

28/3. ڕۆژنامە و گۆڤـــار :

هەر چەندە، تا « ڕۆژنامە، گۆڤار، وێزگەی ڕادیۆ یا ئێسگەی تێلێفیزیۆن » لە کوردستاندا هەبێ و زۆربێ، سەر بە دەستەی خۆفرۆشی کورد و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیش بێ، هێشتا هەر بوونیان لە نەبوونیان گەلێ باشترە. « بەرزنجیی » هەر سێ ڕۆژنامەکانی « ژین، ژیانەوە و زبان »ی بە (سێ ڕۆژنامەی ڕامکراوو لغاوکراوی حوکمەت) داناوە، چونکە، (لاپەڕەکانیان ئاوەڵابوون بۆ ئەو قەڵەمە داخ لەدڵ و ژاراوڕێژانەی بەکەیفی دوژمن هەڵدەسوڕان.)«25،3» گەر ئەو بۆچوونەی ئەو، هێندێ ڕاستییشی تێدابێ، هێشتا، ئەو ڕۆژنامانە، هەر ڕاژەیەکی زۆری « زمان، هونەر و وێژە »ی کوردییان کردووە. گەلێ نووسەر و هۆنەری نیشتمانپەروەریش، بەرهەمەکانی خۆیان تێدا بڵاوکردۆتەوە! بۆ نموونە: ڕۆژنامەی « هاوکاریی »، ماوەی پتر لە سی ساڵ دەبێ، لە « بەغدا » دەردەچێ. ڕۆژنامەیەکی کوردیی و چەن ڕووناکبیرێکی کورد دەریدەکەن. هێندێکیان سەر بە دەوڵەت و هێندێکیشیان بێ لایەن بوون. لەو ڕۆژەوە دەردەچێ، بە دەیان پێنووسی نیشتمانپەروەر و خۆفرۆشی لە دەوری خۆی کۆکردۆتەوە. تەنانەت، یەکێکی وەک « بەرزنجیی »ش، هێندێ لە کورتەچیرۆکە بێ

پەردە « سێکسیی »یەکانی خۆی، تێدا بڵاوکردۆتەوە! ئیدی بۆچی دەبێ، هێڵێکی ڕاست و چەپ، بە سـەر « هاوکـاریی »دا بێنین، هەر لەبەرئەوەی، چەن خۆفرۆشێکی کورد، لە چەن سەردەمێکی جیاوازدا، دژی هەر دوو شۆڕشی سێپتێمبەر و نوێی گەلەکەمان نووسیویانە، قسەی ساردوسووکیان، بە سەرانی کورد گوتووە، بە شان و بازووی « سەددام » و جەنگە دۆڕاوەکەی « قادسیە »دا هەڵیانداوە؟!! لەبەرئەوە نابێ، وەک « بەرزنجیی » یەکلایەنانە، لە دیاردەکان بڕوانین، هیچ شتێ لەم گەردوونەدا نییە، هەر دوو لایەنی چاکە و خراپەی نەبێ، هیچ شتێکیش بە ڕاستیی ڕەها دانانرێ، تەنیا مردن نەبێ، هیچ جۆرە دەمەتەقێ و چەندوچوونێ هەڵ ناگرێ، جێگەی خۆی لە خانەی ڕاستیی تەواوەتیی و ڕەهادا کردۆتەوە، هیچ گومانێکی لای هیچ کەسێ نەهێشتۆتەوە!

29/3. وێژەی دژ :

« بەرزنجیی »، ئەوانەی دژی « کورد، شۆڕش و سەرکردە »کانی، هۆنراوەی خراپیان گوتووە، بە قازانجی دوژمن شکاوەتەوە، نەک وەک « حەمدیی، پیرەمێرد، خالسیی ... تاد »، لە دڵسۆزییەوە، ڕەخنەیان گرتووە، بە « وێژەی دژ » ناوی بردوون و نووسیویەتی: (کەواتە ڕۆژگارە تازەکە ئەم جۆرە ئەدەبەشی هێنایە کایەوە « ئەدەبی دژ » بەهەست و خواست و ڕێبازی زۆربەی خەڵکەکە.. چاوداخستن لە ئاستیدا نادروستە، دەبێ لەو ڕاستیە بگەین کەمێژووی ئەدەبی کوردی هەمووی بریتی نیە لەبەرهەمی شۆڕشگێری و مولتەزیم بەمەسەلەی نەتەوەکەوە.)«26،3»

لە کاتێکدا، ئەوە خۆی لە خۆیدا، وێژەی کلکەلەقێ و مەرایی نەبێ، بۆ دوژمنی داگیرکەریان کردووە، هیچ ناوێکی دیکەی بە سەردا ناسەپێ. گەر هێندێکیشیان یا هەموویشیان، لە خانەی ناپاکییدا دا نەنرێن!

منیش، لە مێژە لەو ڕاستییە تێگەیشتووم، مێژووی وێژەی کوردیی بە گشتیی و هۆنراوە ڕامیارییەکان بە تایبەتیی، پێویستی بە بژارکردنێکی باش هەیە. هەر بۆیەشە، پەردەم لە سەر هێندێ هۆنراوەی نامۆ و زۆڵەک، بە وێژەی ڕەسەنی کوردیی هەڵداوەتەوە، کە خۆی لە چەن بەرهەمێکی « مەحویی، پیرەمێرد، ناریی، زێوەر، حەمدیی، موفتیی، گۆران، هێمن ... تاد »دا دەبینێ! ئەو جۆرە بەرهەمانە، نەک هەر شۆڕشگێڕیی نین، نەک هەر بە کێشەی نەتەوەی کوردەوە نەبەسراونەتەوە. بەڵکوو، ئەو باخە ڕەنگینە ڕازاوەیەی وێژەی کوردییشیان، بە دڕکوداڵی هۆنراوە نامۆکانیان، ناشیرین و پیسکردووە. تازە خۆ چاریش نییە،

تف که ڕۆکرا، هەڵ ناگیرێتەوە! ناتوانین، بە تەواویی لە لاپەڕەکانی مێژووی وێژەی کوردییدا بیانسڕینەوە، وەک مشکێکی تۆپیوی بۆگەن، بە پەڕۆیەکی دڕاوی پیس، کلکیان بگرین و توڕیان دەین! ئاشکرایە، چ مێژوو، چ وێژەی کوردیی، لە هەڵە و کەموکوڕیی بە دەر نین. بەڵکوو، بەشی خۆیان شتی خراپیان تێدایە. لە مەشدا وەنەبێ، تەنیا هەر کورد وابێ، بەڵکوو، لە مێژووی نەتەوەیی و وێژەی هێندێ نەتەوەی دیکەشدا، ئەو هەڵەویەڵانە بەدیدەکرێ و هەر هەن. بەڵام مێژووی هیچ نەتەوەیەک، وەک نەتەوەی کورد بە بێگانەپەرستیی، سەرویەری نەگیراوە. جا، هەر لە « ماد »ەکانەوە بیگرە، تا بە چەن کوردێکی وەک « بەرزنجیی » دەگا!

دوایی نووسیوێتی: (تا لاپەڕەکانی ڕۆژنامە دەستەمۆکراوەکان هەڵدەینەوە شتی تازەترمان دێتەبەرچاو، « کوردی » ناوێک، دوای سەردانی مەندوبی سامی بۆ سلێمانی و کۆبوونەوەی لەگەڵ ئەشراف و ئەعیانی شاردا وتارێکی داوە)«26،3» نموونەی هۆنراوەکەشی هێناوەتەوە، بەڵام لێرەدا، بە پێویستم نەزانی، دووبارە بینووسمەوە.

ئەز، جگە لەو هۆنراوانەی سوکایەتیی بە کورد و پیاوە هەڵکەوتووکانی کردووە، هەرچی نووسەرێ یا هۆنەرێ، شتێکی بۆ ئینگلیز گوتبێ، بە هیچ جۆرێ گلەیی لێ ناکەم. چونکە، هێندە ستەم و زۆرداریی تورکە عوسمانییەکانیان دیووە، تەنانەت، « گاور »ێکی وەک ئینگلیزیان، وەک فریشتەی بەهەشت لا وابووە و لە « موسوڵمان »ێکی وەک تورکەکانیان پێ باشتربووە. جگە لەوەی، ئەو هۆنراوانە، هیچ جۆرە زیانێکیان بە کورد نەگەیاندووە، باسی « عێراقچێتیی »یان نەکردووە! چونکە، هەر ئەو ئینگلیزانە بوون، ئەو خەڵکەیان فێری خوێنەواریی کردووە، ڕۆژنامە و گۆڤاریان بۆ دەرکردوون، چاپخانەیان بۆ دامەزراندوون، خوێندنیان بە زمانی کوردیی، لە خوێندنگە سەرەتاییەکاندا چەسپاندووە، زانست و زانیارییان بڵاوکردۆتەوە. بەڵام، برا تورکە « موسوڵمان »ەکان، تەنانەت نەیانهێشتووە، ڕۆڵەکانی کورد، بە زمانەکەی خۆشیان بخوێنن، ئیدی، بۆ دەبێ، « بەرزنجیی » بەو جۆرە هۆنراوانە، تەنگەتیلکەبێ، ڕەنگی زەرد هەڵگەرێ، کەف بچەنێ و هەناسەی سواربێ! ئەوەتە، هۆنەرێکی وەک « موفتیی پێنجوێنیی »ش، سالی « 1946 »، لە ژێر ناوی « ناساندن »دا، بە هۆنراوەیەکی چل نیوەدێڕیی، لەو بارەیەوە گوتوویەتی:

من خاسی ئینگلیز ناچێ لە بیرم
کە پێمی ناسی باوک و باپیرم

هەر کەسێ سپڵە و حقوق نەزانە
نابێ بە بەشەر هەر چەن ئینسانە
با بڵێین ئینگلیز ئایینی جوێ یە
بەلام کردەوە و دادی بەجێیە
هەر ئەو بوو کە وا بە دەست و بردی
بۆ فێرکردنی زمانی کوردیی
ئەو فێری کردین کوردی بنووسین
هەواڵی قەومی و میللیی بپرسین
هەر کەسێ ئیشی چاکی بۆ کردی
تۆیش چاکی بڵێ گەر کوڕی مەردی
لە خەوی غەفڵەت ئەو ڕای پەڕاندین
ئەم گەنمە ئەیخۆین ئەو بۆی داچاندین
ئێستەش بە کوردیی، تەفسیری قورئان
کفرە لای گەلێ، نەفام و نەزان
بەلام، بە تورکیی یان بە فارسیی
کەشکەدارئەبن، بۆیان بنووسی
وا عەرەبییمان، کۆڵەکەی دینە
تورکیی و فارسیی، بۆچ وا شیرینە؟
« زەرب ئەلەسەل »ێک، هەبوو لە ناومان
ئەمانخوێندەوە، ڕوون ئەبوو چاومان
عەرەبیی گەوهەر، تورکیی زۆر هونەر
فارسیی شەکەر، کوردیی تڕی کەر
ژیشک بێچووی خۆی، لا شل و نەرمە
کەچی بێچووی من، مشاری سەرمە
ئەو تێیگەیاندین، هوشیاری کردین
ئەم نەزانینەی، لە سەر لابردین
هەر کەسێ کەسە، حەرفێکی بەسە
گەورەمە هەر کەس، کە فریادڕەسە
دوژمنیش پەیکوڵ، دەربێنێ لە پێم
گەر خاسی نەڵێم، ئەبێ چی بڵێم

چونکه خوا ڕاسته، ڕاستی خۆشئەوێ
هەر کەس ڕاست بڕوا، ڕاستیشی تووشدێ
من کە بە ڕەنجی شانی خۆم ئەژیم
بۆچ ڕیائەکەم، سا بە تەمای چیم
خۆ من مەئموور نیم، بۆ ڕوتبە و نیشان
بە درۆ خەڵقی بەرمە ئاسمان
بە ڕاستی ـ ژین ـ یش، هیمەتی نواند
بە تەنیا کوردی، داچەند و ڕواند «169-168،58»

باوەڕیش ناکەم، هــــونەرێکی نیشتمانپەروەری دڵسۆزی وەک« موفتیی » پیاوی « بریتانیا » بووبێ، یا وەک خۆی گوتوویەتی: « فەرمانبەری دەوڵەتیش نەبووە، تا بۆ پلەوپایە، مەرایی بکا! » وا ئەو هۆنراوەیەی بۆ ئینگلیزەکـان گوتووە، بەڵکوو، ئەوە تەنیا ڕاستییەکی ڕووتبووە. چونکە، چەن هۆنەرێکی وەک « موفتیی و پیرەمێرد » کە هۆنراوەیان پێشکەش بە « ئەدمۆنس » کردووە، زووتر و پتر، لە خەڵکی دیکەی ڕووناکبیر و کوردپەروەری ئەو سەردەمە، هەستیان پێ کردووە. بۆیە، لە چاکەی ئەو کارانەدا، بە سەر « مام ئینگلیز »یاندا هەڵداوە. جا، با یەکێکی وەک « بەرزنجیی »یش، چۆنێ لێکیدەداتەوە بیداتەوە، هیچ گرنگ نییە. چونکە، مێژوو سەلماندی، ئەو بۆچوونەی ئەوان ڕاستبوو، ڕاستیی و مێژووش، هیچ بە کڵاوێ‌کەس ناپێوێ!
ئەز بە ڕاشکاویی دەڵێم: کەم کورد هەیە، لە سەردەمی بیستەکاندا، بە قەدەر چەن ئینگلیزێکی وەک: « ئەدمۆنس و سۆن »، ڕاژەی زمانی کوردییان کردبێ، هەوڵیان بۆ گەشەپێدان و پێشکەوتنی دابێ. خۆ ئەوانە، هیچ بەرژەوەندییەکیشیان، لەو کارەدا نەبووە. تەنیا ئەوە نەبێ، وەک زانایەک، لە لایەکەوە، هەستیان بە جوانیی و پاراویی زمانەکە کردووە. لە لایەکی دیکەشەوە، بینویانە، چەن دواکەوتووە، ڕاژە نەکراوە، دەستوورێکی یەکگرتوو و گرامەرێکی دیارکراوی نییە، فەرهەنگی تایبەتیی زمانەوانیی نییە، گەلێ ووشەی بیانیی، تانوپۆی تەنیوە. لەبەرئەوە، وەک زانایەک، هەڵسوکەوتیان لەگەڵ زمانی کوردییدا کردووە. ئەوەی لە دەسیان هاتووە، کردوویانە و دریغییان نەکردووە! ئێمەش ئەوڕۆ دەبێ، لە چاکەی ئەو کارانەیاندا بڵێین: ماڵیان ئاوەدان و گۆڕەکانیان پڕ لە ڕووناکیی بێ!
جا، سەیرەکە لەوە دایە، هۆنراوەیەکی « حەمدیی » و ئەو « کوردی » ناوەی تێکەڵاوکردووە! چونکە، هۆنراوەکەی « حەمدیی »، لە خانەی هۆنراوەی ڕەخنەی

ڕامیاریی و کۆمەڵایەتییدا جێیدەبێتەوە. بەڵام، ئەو هۆنراوەیەی دیکە، لە پیاهەڵدان و مامەییکردن پتر، هیچی دیکە نییە! ڕاستە، ئەوەی لە پێناوی بەرژەوەندیی کورددا، هەرچییەکی گوتبێ، هەر کارێکی کردبێ، هەڵبەتە، لە دڵسۆزییەوە بووە، ئەندازەی نیشتمانپەروەریی دەردەخا. بەڵام، ئەوانەی بێ هۆ، هۆنراوەی بێ تامی پیاهەڵدانیان ڕیزکردووە، سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستانیان گەڵباران کردووە، ئەوا بە پێچەوانەی ئەوەی ئەو نووسیوێتی: (ئەم جۆرە کەسانە، ڕۆشنبیرو ئەدیبان، لەو بڕوایەوە کە دەکرێ لەم ڕێگایەوە هەندێ مافی زەوتکراو بەدەستخرێ و خێری خەڵکەکەی تیابێ، دەتوانین بڵێین کەئەمانە هەموو پیاوانی ڕۆشنبیرو دڵسۆزو خاوەن رابوردوی پاک بوون، هیچیان گومانی ئەوەیان لێ ناکرێ کە کاسەلێسی ئینگلیزو دژبەکورد بووبن، ئەمانە تەنیا شێوازی هەوڵدانەکەیان جیابوو.)«27،3»

جا، هەر لەو پێوودانگەوە، « بەرزنجیی » پۆزش و بەڵگەی، بۆ خۆی و ئەو هۆنەرانەش دۆزێتەوە و هێناوەتەوە، کە بە « عێراق » و شاکانیاندا هەڵیانداوە. بۆیە گوتوویەتی: (بۆیە لە سی یەکانەوە بەرەو ژور، ئەدەبی کوردی بەشێکی زۆر لەو شیعرو نووسینانە دەگرێتە خۆی کەپیاهەڵدان و ستایشی حوکمی تازەن و « موسایەرەکردنە » لەگەڵیدا، دیارە ئەمە مەلیکەکانی عێراقیش دەگرێتەوە، لە فەیسەڵی یەکەمەوە بۆ کوڕو کوڕەزاکەشی.)«27،3»

وەک پێشتر گوتم: ئێمە ناتوانین، ئەو هۆنراوە خراپانە، ڕەتکەینەوە، تازە گوتراون و نووسراون، تیریش لە کەوان دەرچوو، ناگەڕێتەوە! هەروەها ناشتوانین، لێیان بێ دەنگبین و بیانشارینەوە. بەڵکوو دەبێ، باسینکەین. چونکە، بە بەشێ لە وێژەی کوردیی دەژمێررێن. بەڵام، لێرەدا گرفتەکە لەوە دایە، ئێمە چۆن لەو هۆنراوانە بڕوانین و باسیان بکەین؟!! بە چاک یا بە خراپ تەماشایانکەین، بەڵگەی قرچۆک و لاوازیان بۆ داتاشین و پاساویاندەین، یا زۆر ئازایانە، لێیان بکۆڵینەوە و ڕەخنەیان لێ بگرین. باوەڕ ناکەم، نەک هەر ئەو جۆرە کارانە، لە دەس مامۆستایەکی وەک « بەرزنجیی » نایە، بەڵکوو، بە ڕەخنە لێ گرتنیشیان، قوشقیدەبێ و وەک فیشەکەشێتە بە حەوادا دەچێ!

30/3. بەراوردکردنێکی نابەجێ :

« بەرزنجیی »، سیبارەکەی بە هێندێ هۆنراوەی، هۆنەرانی کورد پڕکردۆتەوە، هیچ جۆرە پێوەندییەکیان بە سەر باسەکەی منەوە نییە. بۆ نموونە: هۆنراوەیەکی « پیرەمێرد »ی هێناوەتەوە،، نە لە دوور و نە لە نزیکەوە، لەگەڵ هۆنراوەکانی

«زێومر »دا ئاشنایەتییان نییە. چونکە، هۆنەرێکی گەورەی وەک « پیرەمێرد »، ڕەخنەی لە سەرانی کورد گرتووە، ڕەخنەکەشی تا ئەوڕۆ، لە جێی خۆی دایە، کاتێ گوتوویەتی:

ئەم کوردە وەکو مەڕی بەسەزمان
دوای هەر کەسێ کەوت نەیبردە ناو ڕان «28،3»

وەک خۆی لە پەراوێزی ژمارە سێدا نووسیویێتی: سەرچاوەی ئەم دێڕە هۆنراوەیەی، بە دەمی لە « عومەر مارف بەرزنجیی » وەرگرتووە. بۆیە، وا دەڵێم: چونکە، ئەو تاقەتی خوێندنەوەی نییە، یا زۆر بە پەلەبووە، وەڵامی گوتارەکەم بداتەوە. ئەگینا، نووسەرێ نووسەر بێ، چۆن هۆنراوە لە دەمی کەسێکی دیکەوە وەردەگرێ و وەک سەرچاوە بەکاریدێنێ. بە مەرجێ، دیوانی ئەو هۆنەرە، چاپ و بڵاوکرابێتەوە! لە ڕاستییدا، « پیرەمێرد » ساڵی « 1945 » هۆنراوەی « تەنها دڵسۆزی » داناوە و لە سیازدە دێڕ هۆنراوە پێکهاتووە. لەبەرئەوە دەبینین: ئەم دێڕە هۆنراوەیەشی، وەک شتەکانی دیکەی، یا بە هەڵە گواستۆتەوە، یا بە ئارەزووی خۆی شێواندوویەتی. چونکە، لە دیوانەکەیدا، بەم جۆرە نووسراوە:

ئەم قەومە وەکوو مەڕی بێ زمان
دوای هەر کەسێ کەوت، نەیبردە ناو ڕان «110،8»

بەڵام، « زێومر » ڕەخنەی لە سەرانی کورد، گروپ و ڕێکخراوە ڕامیارییەکان نەگرتووە، هۆنراوەی ڕامیاریی نەهۆنیوەتەوە. بەڵکوو، بە خاکی « عێراق » و سەرانی داگیرکەریدا هەڵداوە! جا گەر ئەمە، لە لایەکەوە بەراوردێکی نابەجێ و شێواندن نەبێ، لە لایەکی دیکەشەوە، ناشارەزایی، درێژدادڕیی و لە باس لادان نەبێ، چییە؟!!

جگە لەوەی، هەر لە خوار هۆنراوەکەوە نووسیویێتی: (دیارە هەر یەکەو ڕۆڵەی ئەم خەڵکەی بەرەو قەسابخانە بردو نەیکەیاندە لەوەڕگای ئاسودەیی و سەرفرازی و پێدەشتی حەوانەوە.)«28،3» دیارە، تەماشای هۆنراوەکەی کردووە، باسی « مەڕ و ناو ڕان »ی تێدایە، ئیدی وایزانیوە، « پیرەمێرد » مەبەسی هەر لە ئاژەڵ بووە، بۆیە، ئەمیش ووشەی « لەوەڕگا »ی بەکارهێناوە!

31/3. داگیرکەر هەر داگیرکەرە؟

« بەرزنجیی »، وەک هەموو « عێراقچیی »یەکی هێندێ لە کۆمۆنیست و موسوڵمانەکان، هەر ئینگلیزی بە داگیرکەر داناوە، چ لە نزیک و چ لە دوورەوە، دەوڵەتی « عێراق »ی بە دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستان دا نەناوە. بەڵکوو، بە

لانەیەکی سروشتیی خۆی و کوردی زانیوە. چونکە، لە سەراپای سیبارە زەردباوەکەیدا، بە دەیان جار، ناوی داگیرکەری ئینگلیز و « بریتانیا »ی بردووە، بەڵام، وەک هەموو « عێراقچیی »یەکی ترسنۆک و پەیامنێری ڕۆژنامەکانیان، خۆی لەو ڕاستییە پاراستووە، ناوی دەوڵەتێکی داگیرکەری فاشیی هەڵتۆقیوی دەسی «Sir Percy Cox» بێنێ و بە داگیرکەری دانێ!

ئەو هۆنراوەیەی « پیرەمێرد »یش، پێشکەش بە یادی « میستەر ئەدمۆنس »ی کردووە، زۆر لە جێی خۆیدا بووە. چونکە زانیوێتی، ئینگلیزەکان چ کارێکی باشیان کردووە، ڕێگەیان بۆ ڕاکێشاون و قیرتاویانکردووە. بۆیە، ئەو هۆنراوەیەی بۆ گوتووە. شتێکی سەیریش نییە، سەردەمێ، کۆلکە مارکسیی و کۆمۆنیستەکانی کورد، « پیرەمێرد »ی بلیمەتیان، بە پیاوی ئینگلیز داناوە. چونکە، کاتێ مرۆڤ لە بری مێشکی، چاوی بەکارهێنا، چاو، تەنیا چاویلکەی مێشک نەبوو، ئەوا تووشی ئەو جۆرە قرقێنانەی مێشک دەبێ!

دەبێ، زۆر باش بزانین، « موفتیی و پیرەمێرد »، هۆنەرەکانی دیکەی کوردیش، ئەوانەی هۆنراوەیان بۆ ئینگلیز هۆنیوەتەوە، کارێکی زۆر باشیان کردووە. چونکە، ئینگلیزەکان داگیرکەرێکی ڕاستەوخۆ نەبوون، بە تایبەتیی، باشووری کوردستانیان داگیر نەکردووە. بەڵکوو، هەموو خاکی عێراقیان داگیرکردووە، هەر لە سەرەتاشەوە، وەک دەوڵەتێکی گەورەی براوەی جەنگ ڕەفتاریانکردووە، خاکەکەیان لە دەس تورکە عوسمانییەکان سەندۆتەوە، دەوڵەتێکیان بۆ عەرەبی عێراق دامەزراندووە، باشووری کوردستانیشیان پێوە لکاندووە. بەو مەرجەی، سەرپەرشتیی دەوڵەتەکە بکەن، تا سەران و کاربەدەسانی ئەو دەوڵەتە، فێری کاری دەوڵەت دەبن و کارەکانی خۆیان بە باشیی ڕادەپەڕێنن. هەر کاتێکیش، ماوەی « مەندات » تەواببوو، ئەوا ئەوان سەربەخۆیی عێراق ڕادەگەیەنن.

ئەو کوردانەی، دژایەتیی « بریتانیا »یان کردووە، گەر ئێستە زیندووبینەوە، کردەوە ڕەش و تاوانەکانی حەفتاوپێنج ساڵی دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق »یان بۆ بگێڕینەوە، بە هەر دوو دەس، قوڕی پەشیمانی لە سەری خۆیان دەگرن! چونکە، ئینگلیزەکان و عەرەبی عێراق، بە هیچ شێوەیە، بەراورد ناکرێن! جا ئیدی، با چەن « عێراقچیی »یەکی وەک « بەرزنجیی »، تەنیا هەر ئینگلیزەکان بە داگیرکەر دابنێن و خۆشیان بە ئامۆزای شا « فەیسەڵ » بزانن!

ڕاستە، هەر نەتەوەیەک یا دەوڵەتێکی دیاریکراو، لە ژێر هەر ناوێکدا بێ، خاکی نەتەوەیەک یا دەوڵەتێکی دیکە داگیرکا، هەر بە داگیرکەر دەناسرێ. بەڵام،

داگیرکەر تا داگیرکەر، جیاوازییان هەیە. تەنانەت، دوو برای دایک و باوکییش، هەر جیاوازییان هەیە. گەر داگیرکەرێ بیەوێ، لە بۆتەی نەتەوەکەی خۆیدا بمتوێنێتەوە، سەروەت و سامانی وولاتەکەم هەڵلوشێ، ناوم نەهێڵێ، ڕەنگم بشێوێنێ، دەنگم بناسێنێ، خاکی نیشتمانەکەم لەتوپەت و دابەشدابەشکا، چۆن لەگەڵ داگیرکەرێکی دیکەدا جیاوازییان نییە، کە ئەو مافانەم لێ زەوت ناکا، بەڵکوو، هێندێ مافی نەتەوەییشم پێ ڕەوادەبینێ؟!!

کەواتە، (هەر چەندە، خەسڵەتی « داگیرکەران، کۆلۆنیالیزم و ئیمپریالیزم »، لە رووی داگیرکردنی وولاتان و گەلانەوە، لە هەموو جیهاندا چوونیەکن، جا ئەو داگیرکردنە، لە ژێر پەردەی هەر ناوێکدا بێ، گرنگ نییە. بەڵام، داگیرکەر تا داگیرکەر جیاوازیی هەیە. داگیرکەرێ لە داگیرکەرێکی دیکە، بە پلەی « پێشکەوتن، ژیاریی، شارستانێتیی، ئاستی ڕووناکبیریی و کەلتووریی گەل و سەرکردایەتییەکەی، باری ئابووریی » جیادەکرێتەوە. بۆ نموونە: گەر داگیرکەرێ، لە سەر بنچینەی سیستێمێکی دێمۆکراسیی بڕوا، لەگەڵ داگیرکەرێکی کۆنەپەرستی دیکتاتۆری ڕەفتارفاشییدا، گەلێ جیاوازیی هەیە. تەنانەت دەستەیە لە دەستەیەکی دیکەی فەرمانڕەوا و کاربەدەسان، لە نێو هەمان نەتەوەی باڵادەسدا لە یەکدی جیاوازن.

بۆ نموونە: داگیرکەرێکی وەک ئیمپریالیزمی « فرەنسا »، خاک و گەلی عەرەبی «جەزایر»ی داگیرکردبوو، لەگەڵ ئیمپریالیزمی « تورکیا »ی داگیرکەری باکووری کوردستان، گەلێ جیاوازییان هەیە. لە ماوەی هەشت ساڵی پڕ لە « قارەمانێتیی، خەبات، ژان، فرمێسک و خوێن »دا، گەلی « جەزایر » نەیتوانی، چۆک بە داگیرکەرە فرەنساییەکان بدا و سەربەستیی بەدەسبێنێ. هەر چەندە، ئەوان خاکی « جەزایر »یان، بە پارچەیە لە خاکی« فرەنسا » دادەنا. بەڵام، کاتێ پیاوێکی ژیری وەک ژەنەڕاڵ « دیگۆل »، لە سەرەتای شەستەکاندا، دەسەڵاتی ڕامیاریی وەگرت، دانی بە مافی چارەنووسی گەلی « جەزایر »دا نا. بەڵام، ئەو پیاوە ژیرە، ئەو دەستە دێمۆکراسییە، تا ئێستە لە نێو تورکدا پەیدا نەبووە و هەڵ نەکەوتووە. ئیمپریالیزمێکی بەهێزی وەک « بریتانیای گەورە »، نزیکەی سێ سەدە، گەلانی « هیندستان »ی دەچەوسانەوە و خاکەکەیانی داگیرکردبوو. گەر هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆ، لەگەڵ ئیمپریالیزمی « ئێران »ی داگیرکەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەراوردیانکەین، گەلێ چاکتربووە. چونکە، لە زۆر ڕوومەوە، یارمەتیی « هیندستان »یان داوە.)«336،29»

ده دیاره، ئەو هۆنەرە کوردانەی، هۆنراوەیان بۆ ئینگلیز گوتووە، بۆ ئەو داگیرکەرە باشەیان گوتووە، کە لەگەڵ داگیرکەرە تورکە خراپەکاندا، جیاوازییەکی زۆریان هەبووە و هەیە. ئاخر ئینگلیزێ، وەک « بەرزنجیی » خۆی نووسیویتی و دانی پێدا ناوە، ڕێگەوبانی کوردستانی چاککردبێ، قیرتاویکردبێ، پردی دروسکردبێ، کارگە و بەنداوی ئاوی دامەزراندبێ، کارەبای بۆ ڕاکیشابێ، ئۆتۆمۆبیلی بۆ هێنابێ، زانست و زانیاریی بڵاوکردبێتەوە، زمانی کوردیی بوژاندبێتەوە، هونەر و وێژەی کوردیی پێشخستبێ، هۆنەرەکانی کوردی هاندابێ، بە کوردییەکی ڕەسەن و پەتیی بنووسن. ئیدی، بیانییەکی ئەورووپایی « گاور »، لە چاو برا « تورک و عەرەب »ە موسوڵمانەکانی « بەرزنجیی »دا دەبێ، چیدیکەی بۆ کورد بکردایە؟!! کەچیی، هێشا هەر دژیشیان بێن! هێشتا، هەر ئەوان بە داگیرکەر و عەرەبەکانیش بە برا بزانین!
هۆنەرێکی شێرەپیاوی وەک « بێکەس »، بە « بیستوحەت ساڵە »کەی، نووکی تیژی پەنجەی ئازایەتیی و مەردایەتیی، ڕەخنە و دوژمنایەتیی، لە چاڵی چاوی « ئەدمۆنس »ێکی یەکەم گەورە پیاوی، دەسڕۆیشتووی ئەو سەردەمەی ئینگلیز لە کوردستاندا چەقان. ئینجا، هیچیشیان پێ نەگوت. کەچیی، ئەوڕۆ پێنووس، ئاستی تاوانەکانی سەرانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقدا بێ توانایە و ناتوانێ، هەرچییان بەرانبەر بە گەلی باشووری کوردستان کردووە، هەموویان دەربڕێ!
جگە لەوەش، ئایا، سەرانی پارتە دەسەڵاتدارەکانی کوردستان خۆیان، بەقەدەر ئینگلیزەکان، ڕەخنە قەبوڵدەکەن؟ کوردستانیان ئاوەدانکردۆتەوە؟ ڕاژەی « زمان، هونەر و وێژە »ی کوردییان کردووە؟ ئایا، گەر « شێخ مەحموود »، تاکە کڵاشەکەی، نەک لە سەروگوێلاکی سەرۆکی دادگەی ئینگلیز یا دەوڵەتی « عێراق » بگرتایە، بەڵکوو، لە سەرۆکی دادگەیەکی کوردستانی ئەوڕۆی بگرتایە، چییان لێ دەکرد.؟!! جا، گەر « بەرزنجیی »، لە پەندە کوردییەکە بگەیشتایە، کە دەڵێ: بە هۆی کوڵەکەنمێکەوە، هەزار مرۆر ئاودەخواتەوە، هەڵبەتە نەیدەنووسی: (کەلەم شیعرە وردبیینەوە دەشێ ئێمە ڕەخنە لەشاعیر بگرین کەبۆ مەدح و ستایشی دیاردەیەک دەکات کەداگیرکەر لەگەڵ خۆی هاوردویەتی و بۆ ئاسانکردنی کاری خۆی کردوویە؟)«31،3».
جا، با بۆ ئاسانکردنی کاری خۆشیان، ئەو پرۆژەیان ئەنجامدابێ، خۆ کاتێ کوردستانیان جێهێشتووە، هیچیان لەگەڵ خۆیان نەبردووە! کەچیی، سیخوڕ و چەکدارەکانی « عێراق »، هێلکەی مریشک ئاساییشیان، لە کولانەی ماڵە

جووتیاری گوندەکانی کوردستان دەدزیی. ئێستەش، پارتە کوردستانیییەکان، کاتێ بە یەکدادەدەن، مالان تالاندەکەن، هاوزمانەکانی خۆیان دەربەدەر و ئاوارەدەکەن! چا نەبوو، ئینگلیزی داگیرکەر، ئەو کارە خراپانەشیان، لەگەڵ هاوزمانەکانی « بەرزنجیی »دا نەکردووە، ئەگینا ئێستە، هیچ نەدەما، پێیان بلێ!
سەیر ئەوەیە، ئێستەش ئەو تۆزە ئازادیی و نیمچە سەربەخۆییەی، لە باشووری کوردستاندا هەیە، دوو دەوڵەتی رەوشت ئیمپریالیزمی وەک: « ئەمیریکا و بریتانیا » دروسیانکردووە و دەیپارێزن. گەر رەوشی کورد، لە هەر جێیەکی دیکەی کوردستان، لەگەڵ باشووردا بەراوردکەین، جیاوازییەکی گەورە دەبینێن!
جگە لەوەی، داگیرکەری « عێراق »، هەر چاوی زەق و سووری ئەوانی لێ وونبێ، مەگەر هەر خوا بۆ خۆی بزانێ، ئەم جارە برا گەورە عەرەبەکانی « عێراق »مان و سەرۆکی دەوڵەتی « عێراقی خۆشەویست ! » چی بە سەر گەلی باشووری کوردستان دێنن! خۆ ئەو کاتە، ئەوان لە کەس ناپرسن، کێ « عێراقچیی »یانە و کێ « کوردستانیی »یانە بیردەکاتەوە! بەڵکوو، هەمووی بە یەک چاو سەیردەکەن، وەک یەک قڕیدەکەن، چونکە کوردن! ئایا، هەر ئەو دوو دەوڵەتە نین، ئێستەش نایەڵن، « پارتیی و یەکێتیی » پەلاماری یەکدی بدەنەوە، لەوە پتر، کوڕی کورد بە خۆڕایی بە کوشتبدەن، نیشتمانەکەمان چۆڵ و وێرانکەن، ئەو نیمچە سەربەخۆییەشمان، لەکیسدەن!
پاشان، هۆنەرێکی نیشتمانپەروەری گەورەی وەک « پیرەمێرد »ی، بە خۆڕایی تاوانبارکردووە، بەوەی لە دێرە هۆنراوەیەکدا گوتوویەتی:
ئەوسا ئەبێ بزانین ئەمانە لەکوێوە هات
ئەم خاکە چۆن « لە خوارەوە » وا رۆژی لێ هەلات)«30،3»
ئینجا نووسیویتی: (بەدڵنیاییەوە دەیڵێم کە ئەم پرسیارو بۆچوونانە لەڕووی نەزانینەوەیە، چونکە بابەتی رۆژگارەکە ئەوەبووە.)«31،3»
بە پێچەوانەوە، هەرگیز ئەو پرسیار و بۆچوونانە، لە ڕووی نەزانینەوە نەبووە. بەڵکوو، ئەوەی لەو سەردەمەدا دیویتی، بۆ گەلەکەی باشبووە، پێیدا هەڵداوە. نەک بە سنوور و ئالای عێراقیدا هەڵدابێ! « بەرزنجیی » خۆی زۆر نەزانانە، سەرنجی ئەو ڕووداو و دیاردانەی داوە و لێکیداونەتەوە. هەرگیز، بابەتی رۆژیش نەبوون، چونکە، « ئاوەدانکردنەوە، خوێندەواریی، پێشکەوتنی کۆمەلایەتیی و وولات »، بە بابەتی رۆژ دانانرێن. بەڵکوو، لە هەموو سەردەمێکدا، هەن و پێویستن، تا تاکە یەک مرۆڤیش، لەم گەردوونەدا بمێنێ، ئەو پرۆسێسە گرنگانە، هەر بەردەوامدەبن!

32/3. بیرۆکەی عێراقچێتیی :

پێش ئەوەی، لە سەر وەلامدانەوەی سیپارەکە بەردەوامبم، لێرەدا هەلدەقۆزمەوە و دەمەوێ، کەمێ بە درێژیی، لە کێشەی « عێراقچێتیی» بدوێم. هەر بە دەم دواندنەکەشمەوە، هێندێ نموونە لە سەر نووسینەکەی « بەرزنجیی » دێنمەوە، تا زۆر لە باسەکە دوور نەکەوینەوە.

گەلی کورد لە باشووری کوردستاندا، لە ڕووی دیدی کوردایەتییەوە، بە شێوەیەکی گشتیی، بە سەر دوو دەستەی جیاوازدا دابەشدەکرێ :

1. عێراقچییەکان : هەموو ئەو کوردانە دەگرێتەوە، کە باوەڕیان بە خەباتی هاوبەشی هەر دوو گەلی عەرەب و کورد، لە چوارچێوەی سنوری کۆماری عێراقدا هەیە. بە هیچ جۆرێ، باوەڕیان بە لەتوپەتکردنی خاکی عێراق و دابەشکردنی نییە. واتە: باوەڕیان بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانیی سەربەخۆ نییە. ئەمانەش، لە چەن دەستە و گروپێکی جیاواز پێکهاتوون. وەک: « موسوڵمانەکان، چەپ و کۆمۆنیستەکان، پارتیی و یەکێتیی، نۆکەر و چڵکاوخۆرەکانی دەوڵەت، هێندێ کوردی دیکەش، کە هیچ جۆرە پێوەندییەکیان بە بیر و کاری ڕامیارییەوە نییە، تەنیا خەریکی پارەپەیداکردنن ». ئەم دەستە و گروپانە، لە دید و بۆچوونی ڕامیاریی و پێکەوە ژیانی هاوبەشدا، هێندێ باوەڕی جیاجیایان هەیە. بۆ نموونە: چەپ و کۆمۆنیستەکان، لە ڕوانگەی خەباتی چینایەتیی و نێوکۆیی کریکارانی گەلانی عێراقەوە، لە کێشەکە دەڕوانن. موسوڵمانەکان، باوەڕیان بە دەوڵەتی نەتەوەیی نییە، بەڵکوو، بڕوایان بە دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمان هەیە، کە ڕژێمێکی ئیسلامیی فەرمەنڕەواییبکا و لە سەر ڕێوشوێنی قورئان و فەرموودەکانی پەیامبەر بەڕێوەبچێ! ئەوەی هێندێ لەم دەستە و گروپانە، خەباتی بۆ دەکەن و داوای مافەکانی کورد لە چوارچێوەی عێراقدا دەکەن، لانی هەرە بەرزی، خۆی لە « ئۆتۆنۆمیی ـ فیدراڵیی »دا دەنوێنێ.

لە ڕاستییدا، تۆوی ئەم بیرە، دوای جەنگی یەکەمی جیهان، سەرەتا ئینگلیزەکان و پاشان ناسیۆنالیستەکانی عەرەبی عێراق، لە کوردستاندا چاندیان و بڵاویان کردەوە. دواتریش، کۆمۆنیستەکان لەوانیان وەرگرت و گەشەیان پێدا. ئینجا، پتر لە هەموو لایەک، « پارتی دیمۆکراتی کوردستان »، تیوریی بۆ داڕشت و لە پرۆگرامی نێوخۆیاندا، بنچینە سەرەکییەکانیان بە تەواویی دەسنیشانکرد.

لێرەدا، پرسیارێ لەدایکدەبێ. ئایا، بیری « عێراقچێتیی »، لە بەرژەوەندیی کێ دایە؟ گومانی تێدا نییە، هەموو کوردێکی بە هۆش و گۆش،، هەموو کوردێکی ژیر

دەزانێ، بیرێ ئیمپریالیزمی « بریتانیا » بناغەکەی دارشتبێ، ناسیۆنالیستەکانی عەرەبی عێراق، پەرەیانپێدابێ، لە بەرژەوەندیی کێ دایە! ئەوڕۆش، پتر لە هەموو توێژ و چینەکانی کۆمەڵگەی عێراق، بۆرژوای عەرەب و کورد هەوڵدەدەن، بنچینە سەرەکییەکانی، ئەو بیرە، لە مێشکی ڕۆڵەکانی هەر دوو گەلدا بچەسپێنن. چونکە، هەم بۆرژوای عەرەب دەیەوێ، کەرەسەکانی خۆی لە بازاڕەکانی کوردستاندا ساغکاتەوە. هەم بۆرژوای کورد دەیەوێ، بازاڕە پچووک و لاوازەکانی کوردستان، بە بازاڕەکانی عێراقی عەرەبییەوە ببەستێتەوە. لەبەرئەوە، کاتێ هێزەکانی ئینگلیز بە تەواویی، لە کوردستان کشانەوە، گۆڕەپانەکە بۆ چینی بۆرژوای عەرەب چۆڵبوو، تا بە ئارەزووی خۆیان تەراتێنی تێدا بکەن. بیری پووچی « عێراقچێتیی » بڵاوکەنەوە. بۆیە، لە سەر دەسی ئەواندا، ئەو بیرە، شێوە و ناوەڕۆکێکی دیکەی بە خۆیەوە بینی، بەرنامەیەکی نوێی دیکەیان بۆ دارشت. تا لە لایەکەوە، هەم باشووری کوردستان بە تەواویی بە عێراقەوە ببەستنەوە، هەم سەروەت و سامانەکەی هەڵلووشن. لە لایەکی دیکەشەوە، گەلی کورد لە باشووردا، لە نەتەوەی کورد دابڕن. (بیری « عێراقچێتیی » کە بورجوازی عەرەبی فەرمانڕەوای عێراق هەوڵی بڵاوکردنەوە و چەسپاندنی دەدا، دەیەوێ، جێ بە بیری کوردستانییبوون لێژکا و لە ڕیشە هەڵیکێشێ. ڕێگە لە پێوەندییەکانی نەتەوەیی کورد و نێوان پارچەکانی کوردستان بگرێ و خەڵکی کوردستانی عێراق، لە سەر عێراقییبوون دەسەمۆبکا. عێراقییبوونێک، کە بەشێک بێ لە نیشتمان و نەتەوەی عەرەب. واتە: سڕینەوەی کوردستانێتیی و تواندنەوەی نەتەوایەتی لە قەوارەیەکی عێراقیی نەتەوایەتی عەرەبییدا، کە تیایدا بۆ عەرەبی عێراق هەبێ، بیربکاتەوە و خەباتبکا بۆ ئەوەی بەشێکی یەککرتوو بێت لە نیشتمان و نەتەوەی عەرەب، تەواوی عێراق بکاتە بەشێکی لە پسان نەهاتووی نیشتمانی عەرەب ... کوردیش بۆی هەبێ، خۆی بگۆڕێ و لە بۆتەی نەتەوایەتی عەرەبییدا بتوێتەوە. بەڵام، بۆی نەبێ، بیر لەوە بکاتەوە، کە بەشێکە لە نەتەوەیەکی دابەشکراو و خاکەکەشی بەشێکە لە کوردستانی پارچەپارچەکراو.)«7-6،54»

لەبەرئەوە، بیری « عێراقچێتیی »، بە پلەی یەکەم، لە دژی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و چینایەتیی کۆمەڵانی ڕەشوڕووتی کوردستان دایە. بە پێچەوانەشەوە، تەنیا بیری « کوردستانیزم »، لەگەڵ بەرژەوەندیی نەتەوەیی و چینایەتیی چینە چەوساوەکانی کوردستاندا، بە تەواویی دەگونجێ. چونکە، جووتیارانی کورد، باش دەزانن، کێ دەیەوێ، لە سەر خاکی خۆیان دەریانبەڕێنێ و لێیان زەوتکا! هەروەها، کرێکارانی

کورد، لەو ڕاستییەیە گەیشتوون، بە بەعەرەبکردنی شار و شارۆچکەکانی کوردستان، جێگەیان پێ لێژدەبێ و لە شوێنی ئەوان، عەرەبی دەشتەکی دەچێنرێ! بەڵام، جگە لەوەی، بیری « کوردستانیزم »، زەوی بۆ جووتیار و کار بۆ کرێکارانی کوردستان دابیندەکا، ئابرووی خێزان و نەتەوەییشیان دەپارێزێ .

کەواتە: (" عێراقچێتیی " ئەو بیر و بۆچوونەیە، کە داگیرکەر بڵاویدەکاتەوە و بۆرجوازیی کوردستان بالۆرەی بۆ لێدەدا، دەیەوێ کوردستانی عێراق بکاتە بەشێکی هەتاهەتایی و لەیەکچووی عێراق، لە سەر حسێبێ نیشتمانی کوردستان و نەتەوەی کورد دەیەوێ، عێراق بکاتە دەوڵەتێکی سفت و لەیەکچوو، کوردستانیش بە بەشێکی لە پساندن نەهاتووی و بە بەشێکی نیشتمانی عەرەبیی، کە ڕەنگ و ڕوخساری عێراقی عەردبیی پێوەبێت.)«2،54»

2. کوردستانچێتیی: هەموو ئەو کوردانە کۆدەکاتەوە، کە لە سەر ئاستی باشووری کوردستان یا کوردستانی مەزن، باوەڕیان بە تێکۆشان هەیە. باوەڕ بەو سنوورە دەسکردانەی کوردستان ناکەن، کە دوای جەنگی یەکەمی جیهان، لە لایەن ئیمپریالیزمی « بریتانیا و فرەنسا »وە ڕەنگینان ڕێژراوە. بەڵکوو، لە پێناوی کوردستانێکی سەربەخۆ و ئازاددا خەباتدەکەن، هەوڵ بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانیی سەربەخۆ دەدەن. ئەمانە، باوەڕیان بە « عێراقچێتیی » نییە، چەپڵە بۆ خەباتی نێوکۆیی پرۆلیتاریای گەلی عەرەبی سەردەس و گەلی کوردی بندەس ناکووتن. باوەڕیان بە برایەتیی درۆزنانە و ساختانەی نێوان هەر دوو گەلی عەرەب و کورد نییە. بەڵکوو، باوەڕیان بە دۆستایەتییەکی ڕاستەقینەی، نێوان عەرەبە بەرچاوڕوون و مرۆ دۆستەکان و کوردە ئازاد و سەربەخۆکان هەیە. ئەوەش، لە بەر ڕۆشنایی بەرژەوەندیی بالای هەر دوو گەلدا پێکدێ. بە مەرجێ، ڕێزی بەرابەریی لە نێوانیاندا هەبێ. دوژمنی سەرەکیی ئەم ڕێباز و باوەڕە، خۆی لە « هەموو عەرەبێکی شۆڤێنیی و ڕەگەزپەرست، دەستەی دەسەلاتدارانی دەوڵەتی عێراق و دەوڵەتە عەرەبییەکانی دیکە، هێندێ هێز و پارتی ڕامیاریی عێراقیی و عەرەبیی، دەستەی یەکەم بە گشتیی و هەموو خۆفرۆش و ناپاکەکانی کورد »دا دەنوێنێ!

کەواتە: (" کوردستانییبوون "یش سووربوونی زەحمەتکێشانی کوردستانە لە سەر پاراستنی کوردستان و نەتەوەی کورد لە تیاچوون و نەتواندنەوە. قایل نەبوونە بە تێکدانی پێوەندیی و مەرجەکانی نەتەوەیی کورد، ڕازی نەبوونە بە جیاکردنەوەی بەشێکی کوردستان و قووتدانی. ئەو بیر و بۆچوونەیە کە دەربازبوونی کورد لە چەوسانەوەی نەتەوایەتیی و گەشەکردن و پێشکەوتنی کۆمەڵی کوردستان لە

چوارچێوەی کوردستان و لە ڕزگاریی نیشتمانیی و یەکگرتنەوەی نەتەوایەتییدا ئەبینێ.)«3،54»
لە بەر ڕۆشنایی ئەو زانیارییانەی سەرەوەدا، زۆر بە ڕوونیی بۆمان دەردەکەوێ، هەر دوو بیری « عێراقچێتیی » و « کوردستانچێتیی »، لە دوو بیری ناکۆک و دژ بە یەک، لە دوو شێوەی جیاوازی بیرکردنەوەی نەتەوەیی و نیشتمانیی پێکهاتوون و پێکەوە ناگونجێن. ئەم « ناکۆکیی، دژایەتیی و جیاوازیی بیرکردنەوە »یەش، لە نێوان ڕۆڵەکانی گەلی کورددا، لەو کاتانەوە دەرکەوتووە و هەستیپێکراوە، کە دەوڵەتی عێراق دامەزراوە و باشووری کوردستانیان پێوە گرێداوە.
لەبەرئەوە، هەموو کورد وەک یەک، بیر لە چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوەیی و ڕامیاریی کورد ناکاتەوە. بەڵکوو، بە شێوەی جیاواز، بیر لە چارەسەرکردنی ئەو گرفتە دەکەنەوە. هەر چەندە، هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆش، ململانێیەکی سەخت و توند، هێندێ جاریش خوێناویی، لە نێوان هەر دوو دەستەکەدا ڕوویداوە، بەڵام، لە هەمان کاتیشدا ناتوانین، بە شێوەیەکی ڕەها بڵێین: ئەوەی لە بەر ڕۆشنایی باوەڕی دەستەی یەکەمدا بیردەکاتەوە، هەر هەموویان دژایەتیی بزووتنەوەی کوردایەتیی دەکەن، یا بە دوژمنی سەرەکیی کورد و کوردستان دادەنرێن. چونکە، ڕۆڵەکانی گەل ئازادن، چۆن بیردەکەنەوە، چ جۆرە ئایدۆلۆژیایەک بۆ خۆیان هەڵدەبژێرن، چ جۆرە چارەسەرێ بۆ کێشەکە پێشنیازدەکەن. کەواتە: لە نێو دەستەی یەکەمدا، گەلێ کوردی دڵسۆزی تێدایە، کە بە هەموو شێوەیە، هەوڵ بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد دەدەن، خەبات دەکەن و تا ئەندازەیەکی زۆریش، گیانی خۆیان بەختدەکەن.
بەلام، لەبەرئەوەی، هێشتا لە کۆمەڵگەی کوردەوارییدا، بیری کوردایەتیی و پارتی خاوەن ئایدۆلۆژیا، بە تەواویی ڕەگی دا نەکوتاوە، پرینسیپەکانی بیری دەستەی دووەم، بە شێوەیەکی ساکارانە، بە زۆریی لە نێو ڕیزەکانی گەلدا جێگەی خۆی کردۆتەوە. چونکە، پارتێکی نەتەوەیی نییە، بەرنامە و ستراتیژێکی نەتەوەیی داڕێژێ، ڕۆڵەکانی کورد لە دەوری بەرنامەکەی خۆی کۆکاتەوە، بۆیە، هەر وا بەو شێوە پەرشوبڵاوییە ماونەتەوە.
لەگەڵ ئەوەشدا، زۆربەی ئەندامانی « پارتیی و یەکێتیی »، هەر چەندە ستراتیژی پارتەکانیان ئەوە نییە، کەچیی، هەر کوردستانیانە بیردەکەوەنەوە، خۆیان بە هەڵگرانی بیری نەتەوەیی دەزانن. بۆیە، بیری « عێراقچێتیی »، لە نێو ڕیزەکانی گەلی کورددا وای لێهاتووە، تا ئەندازەیەکی زۆر، بە خراپ دادەنرێ. گەر لە ڕووی

رامیارییەوە، تانووت لە یەکێ بدەی و پێی بڵێی، « عێراقچێتیی » کردووە یا دەکا، زوێردەبێ!
لە ڕاستییدا، جگە لە هەر دوو ڕێکخراوی نەتەوەیی « کاژیک » و « پاسۆک »، لەو ڕۆژەوە دامەزراون، دژایەتییەکی زۆری بیری « عێراقچێتیی »یان کردووە، مەترسییەکانی ئەو بیرەیان، بۆ ڕۆڵەکانی گەل ڕوونکردۆتەوە، لە زیانەکانی ئاگادارکردوونەتەوە. یەکەمین ڕێکخراوێکی کوردستانیی« مارکسیی - لێنینیی» لەو بوارەدا دەسپێشخەریکردبێ و بە کردەوە، هەنگاوی نابێ، ڕێخراوی « کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان » بووە. لەو ڕۆژەوە ئەو کۆمەڵەیە دامەزراوە، تا سەرەتای ساڵەکانی هەشتا، دوو باڵی جیاوازی « عێراقچیی و کوردستانچیی » تێدا بووە. لە ڕووی بیر و بۆچوونەوە، دژی یەکدی بوون. ئەوە بوو، لە ئەنجامدا باڵە کوردستانییەکە سەرکەوت، باڵە عێراقچییەکەی لە دەسەڵات ڕووتکردەوە! بۆیە، ساڵی « 1983 »، بە نامیلکەیەک، دید و بۆچوونی خۆیان، بۆ ئەندامان و لایەنگرانی خۆیان ڕوونکردۆتەوە، هەموو بنچینەکانی ئەو بیرە پووچەیان، شیکردۆتەوە و بە تەواویی خۆیان ساغکردۆتەوە.
ئینجا، بۆ ئەوەی زۆر لە باسەکەمان دوور نەکەوینەوە، با بزانین، ئەم بیرە، لای کەسانی « خوێنەوار، ڕووناکبیر، ڕامیار، نووسەر، هۆنەر و هونەرمەند »ەکانی کورد، لە کار و بەرهەمە هونەریی و وێژەییەکانیاندا، چۆن ڕەنگیداوەتەوە؟ بە چ شێوەیە، بیریان لێ کردۆتەوە و بیری لێ دەکەنەوە؟
« بەرزنجیی »، باسی سیپارەی « ئەلئەکراد و ئەلعەرەب »ی کردووە و نووسیوێتی:
(سیمایەکی تری ئەو سەردەمە، دوای « نائومێدی لەپێکهێنانی حوکمەتێکی کوردی لەباشوور » ئەوەبوو کەئاوازێکی تازەی پێکەوە ژیان هاتە بەر گوێی خەڵکەکە: برایەتی کوردو عەرەب. هەر چەندە ئەم ئاوازە لەلایەن بەغداوە ئاودەدراو بانگەشەی بۆ دەکرا، لەپێناوی زیاتر چەسپاندنی حوکمەکەیان لەباشووری کوردستان و نائومێدیەکەش هێندەی تر کاریگەری خۆی هەبوو کەشتەکە هەتا لەلایەن ڕۆشنبیرە کوردەکانیشەوە پشتی لێ بگیرێ و لە 1937دا سیپارەی «الاکردا والعرب » لەلایەن « فریق من شبان الکرد »ەوە دەردەچێ، کەباسکردن و شی کردنەوەی ئەم برایەتیەمان لەڕووی مێژوویی یەوە بۆ دەخاتەڕوو، وەپێویستی ی ئەم دوو قەومە بەم برایەتیە.) «31،3»
« بەرزنجیی » پێی وایە: برایەتیی کورد و عەرەب یا بڵێین: سیپارەکەی « ئەلئکراد و ئەلعەرەب »، گوزارەیەکی تەواویی، لە خواست و ئارەزووەکانی گەلی باشووری

کوردستان کردووە، تینوێتی نەتەوەیی شکاندوون. بەڵام، من پێم وایە، ئەو سیپارەیە، تەنیا دید و بۆچوونی تاکە کەسێ بووە، بە ناوی « دەستەیە لە گەنجانی کورد »ەوە نووسیوێتی و بڵاویکردۆتەوە.

دەتوانم، زۆر بە ڕاشکاویی بڵێیم: « زێوەر »، سەرەتا بەو جۆرە هۆنراوانە دەسپێکردووە، بنچینەی بیری « عێراقچێتیی » داڕشتووە، ڕەنگ و ڕووی ئارایشکردووە. بەڵگەشمان ئەوەیە، هۆنراوەی « ستاییشی ئاسایش »ی ساڵی « 1920 » داناوە. چونکە، ئەو کاتە، هەموو بەرنامە و پلانەکانی « بریتانیا »، بە تەواویی ئاشکرا بووبوو. ئینگلیزەکان، زۆر بە کوڵودڵەوە، هەوڵیان بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی یەکگرتووی « عێراق »ی دەدا و بۆی دەکۆشان.

کاتێکیش « زێوەر »، بە یەکجاریی کۆتایی بە ژیانی دەربەدەریی هێناوە و گەڕاوەتەوە، سەری خۆی کزکردووە و دانیشتووە، ئیدی بە تەواویی، سەرەتاکانی ئەو بیرەی لا چەسپیوە، وردەوردە، هەموو هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی دیکەی هۆنیوەتەوە. وا پێدەچێ، لە نێوان ساڵانی « 1930-1935 »دا دایناین. چونکە، جگە لەوەی، هەموویان مێژوویان لە سەر نییە، هۆنراوەی « نفوسی عراق »ی ساڵی « 1932 » داناوە!

جگە لەوەی، هیچ نووسەرێ یا هۆنەرێکی کورد، پێش « زێوەر » نووسین یا هۆنراوەی لەو چەشنەیان نەنووسیوە. کەواتە، گەر « زێوەر » یەکەم هۆنەرێکی کورد بووبێ، هۆنراوەی لەو جۆرانەی هۆنیبێتەوە، ئیدی هیچ گومانی تێدا نامێنێ، بە یەکەم هۆنەری کورد دەژمێررێ، کە یەکەم بەردی بناغەی بیری « عێراقچێتیی » و « بێگانەپەرستیی »، لە نێو کۆمەڵگەی کورددا داناوە. وەک ئەندازیارێکی باش، ڕەنگی نەخشەی بیرێکی گەلێ خراپی، بۆ هۆنەر و نووسەرەکانی دوای خۆی ڕشتووە! ئیدی چۆن « بەرزنجیی » توانیوێتی، دوای ئەوەی، هۆنەر وازی لە خەباتکردن هێناوە، هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر » لەگەڵ بژاری هۆنراوەکانی نێو کێڵگەی پڕ لە پیت و فەڕی دانەوێڵەی هۆنراوەی هۆنەرە کوردەکانی دیکەدا بەراوردکا؟!! ئەمە گەر پینەوپەڕۆکردن نەبێ، ڕووتووشکردنی جامی وێنەیەکی تەڵخ و دزێو نەبێ، ئایا چی دیکە دەگەیەنێ؟ هەر کەسێکیش، کارێ بکا و بزانێ هەڵەیە، بەپێی هەموو بیروباوەڕێکی زەمینیی و ئاسمانییش بێ، دوو جار تاوانباردەکرێ، وەک « دڵزار »ی هۆنەریش گوتوویەتی:

کارێ نەیزانی بیکەی خەتایە
وەگەر بیزانی و بیکەی بەڵایە « 223،34»

دوای ئەو هەولانەی « زێوەر » داوێتی، دوای ئەو ناوەی ئەو ڕشتوویەتی، ئیدی، هێندێ لە هۆنەرانی دیکەی کوردیش، هۆنراوەی « عێراقچێتیی »یان هۆنیوەتەوە. پاشان، ئەو « دەستە گەنجەی کورد »یش، ئەو هەنگاوەیان ناوە. چونکە، « زێوەر » پێش چاپکردنی سیپارەکەی، هۆنراوەکانی گوتووە، خۆ ناکرێ، هەمووشی بە ڕۆژێ هۆنیبێتەوە، تا سالی « 1939 »، هەمووی پێکەوە چاپکردبێ! ئیدی، دوای ئەوەی سیپارەکەی « کورد و عەرەب » سالی « 1937 » چاپ و بلاوکراوەتەوە، ئەویش بە هەلی زانیوە، هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی خۆی کۆکاتەوە و چاپیانکا! جا، گەر ئەو سیپارەیەی « زێوەر »، بە « دەستە گولی لاوان » دانرێ، دیارییەکی هێندە سەنگین و ڕەنگین بێ، هۆنەر پێشکەش بە ڕۆلەکانی کوردی کردبێ، « جوگرافیای بە هۆنراوە و وانەی ڕەوشت و سروود و ناوی ڕۆژەکان و چەن چیرۆکێکی »، بەو شێوەیە فێری منالانی کورد کردبێ، وەک لە سەر بەرگی سیپارەکە نووسراوە، هەر لە شیرییەوە، بەو شیرە تالە بەخێویکردبن، ئیدی دەبێ، ئەوە چ جۆرە پەروەردەکردنێ بووبێ؟ بە کام بیر مەلاشووی هەلدابنەوە؟ چۆن سەرانی دەولەتە داگیرکەرکەی عێراق، تا هەن، سوپاسی ناکەن، کە فێری بیری « عێراقچێتیی » کردوون؟!! چونکە، ئەو بیرە بۆ ئەوان، بۆ پتر لکاندن و بەردەوامبوونی داگیرکردنی کوردستان، زۆر پیرۆز و باش بووە.

ڕەنگە، « بەرزنجیی » بە شانازییەوە، باسی « کورد و عەرەب »ەکەی « برایم ئەحمەد » بکا، یا ڕۆلە نیشتمانپەروەرەکانی کورد، زۆر شانازیی بەو سیپارەیەوە بکەن. بۆیە، ئەویش وەک شاگردێکی بە ئەمەکی ئەو بیرە قرچۆک و باوەڕە نەزۆکە، دوای ئەوەی، شەستودوو سال، بە سەر نووسینیدا تێپەڕبووە، باسیکردووە و بە بەلگە بۆ هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر »ی هێناوەتەوە!

جا، گەر وا بووایە، ئەو بیرە لە مێژبوو، چەسپابوو. بەلام، سوپاس بۆ خوا، نەک هەر لای کورد، بەلکوو لای عەرەبەکانی عێراقیش نەچەسپاوە، هیچ پایە و بنچینەیەکی نەبووە و نییە، تا ئەوڕۆش، ڕێزی لێ ناگیرێ! ئەوەتە، تەنانەت یەکێکی وەک شا « فەیسەل »یش، ماوەی پتر لە شەستوپێنج سال لەمەوبەر، لە یادداشتە نهێنییەکانی خۆیدا، ئەو ڕاستییەی پێکاوە ونووسیویەتی: (تا ئێستە، شتێ نییە، ناوی گەلی عێراق بێ. کە ئەمە دەلێم، پەژارە دلم دەجنێ. ئەوەی هەیە، جەماوەری زۆری خەلکانێکە، مرۆڤ ناتوانێ، وەبەر زەمینی خۆی بدا. دلیان لە هەستی نیشتمانیی خالییە. بەلام، سنگیان لە نەریتی ئایینیی و خورافات پڕە، هیچ پێوەندیی یەک پێکیانەوە نابەستێ. گوێڕایەلی لایەنی شەڕن و بەرەو ئاژاوە

ملدەنێن، لە هەموو میریی یەک، هەرچی چۆنێبێ، وەڕسن. ئێمە گەرەکمانە، لەم جــــەماوەرە، « گەل »ێک پێکبێنین و ڕابێنین و فێریکەین و خاوێنیکەینەوە. بارەکە وابێ، ئەو هەوڵەی دەبێ، بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە بدرێ، ئاشێ بشێ، بە بیری کەسدا بێ.)«252،9»

لەبەرئەوە، ئەو برایەتییەی، هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆ، هەر هەموو دەستە و گرووپە « عێراقچیی »یەکان دەهۆڵیان بۆ کوتاوە و باسیانکردووە، تەنیا وەک ئەوە وایە، « بەرزنجیی »، تەلارێکی گەورە و جوانی ڕازاوەی، لە حەوت تەبەقەی ئاسمان، بە ئەندێشە دروسکردبێ، یا وەک دەڵێن: گەرماوی بە فوو گەرمکردبێ! چونکە :

1. باشووری کوردستان، لە ڕێفراندۆمێکی ئازاد و سەربەخۆدا، بە عێراقی عەرەبییەوە نەلکێنراوە. کورد بە ئارەزووی خۆی، لەگەڵ عەرەبی عێراقدا ناژی. بەڵکوو، بە زۆرەملیی، ئەو بارەیان بە سەردا سەپاندووە. بۆیە، تا ئەوڕۆ، ئەو بیرە بۆ تاکتیک نەبێ، جێگەی خۆی، لە هۆش و بیری زۆربەی زۆری ڕۆڵەکانی کورددا نەکردۆتەوە. چونکە، لەو ڕێفراندۆمەی بۆ هەڵبژاردنی شا « فەیسەڵ » کرا، زۆربەی زۆری کورد، دژی ئەو پێکەوەلکاندن و هەڵبژاردنە بوون. بۆ نموونە: خەڵکی شاری « سولەیمانیی » دەنگیان نەدا. کوردەکانی « کەرکووک » دژبوون. بەڵام، دانیشتووانی شارەکانی « هەولێر و موسڵ »، بەو مەرجە دەنگیاندا، مافە نەتەوەییە ڕەواکانی کورد جێبەجێکرێ.

2. لەو ڕۆژەوە ئەو دەوڵەتە دامەزراوە، دەستەی فەرمانڕەوایانی عەرەب، بە هیچ شێوەیە، ڕێزیان لە هەست و هۆشی نەتەوەیی و مرۆیی، گەلی باشووری کوردستان نەگرتووە. ئەوەی دەوڵەتە یەک لە دوا یەکەکانی عێراق، بە کوردیان کردووە، مەگەر هەر، « نازیی »یەکانی « ئەڵمان » و « فاشیی »یەکانی « ئیتالیا »، لە سەردەمی جەنگی دووەمی جیهاندا، بە گەلانی بندەسی خۆیان بە گشتیی و جوولەکان بە تایبەتیی کردبێتیان!

3. تا ئەوڕۆ، گەلی کورد لە باشووری کوردستاندا، بە مافە نەتەوەیی و دێمۆکراسییە ڕەواکانی خۆی نەگەیشتووە. خاکەکەی داگیر کراوە. بە شێوەیەکی بەردەوام، هەوڵی هەڵلوشین و بە عەرەبکردنی دەدەن. خەڵکی کورد لە زێدی باووباپیرانی خۆی دەردەکەن. دان بە بوونی کوردێتی و کوردستانێتی ناوچەکانی « کەرکووک، خانەقین، شەنگار ... تاد »دا نانێن و بە خاکی عەرەبی دادەنێن.

4. عەرەبەکان خۆیان، بۆ تاکتیک و خەڵەتاندنی کورد نەبێ، هەرگیز ڕێزیان لەو برایەتییە نەگرتووە و ناشیگرن. چونکە، ئەوان دروشمەکەیان « لە ئۆقیانووسەوە

بۆ کەنداو » دیاریکردووە. واتە: « لە نۆقیانووسی ئەتلەسییەوە بۆ چیاکانی پشتکۆ، بە خاکی عەرەبی دەزانن و هەموو ئەو کەمینە و گەلانەی دیکەی سەر ئەو زەمینە، بە عەرەب یا بە میوان دادەنێن. واتە: عێراق و سووریا، بە خاک و گەلەکانیانەوە، بە هەر دوو پارچەکەی کوردستانیشەوە « باشوور و خۆراوا »، بە بەشێ لە نیشتمان و نەتەوەی عەرەب دادەنێن.)«30،18»

بۆیە، پێیان وایە، کورد لە عێراقدا، کەمینەیەکی نەتەوەیی پێکدێنێ. خاکی نییە و لە خاکی عەرەبدا دەژی، وەک میوانێ وایە و دەبێ، گوێڕایەڵی فەرمانەکانی ئەوان بێ، رێز لە هەست و هۆشی رۆڵەکانی عەرەب بگرێ، کارێ نەکا، دژی میوانداریی و خاکی عەرەب بێ. ئەگینا، گەر کارێکی خراپ بکا، دژی بەرژەوەندییەکانی عەرەب بێ، بۆ میوانداریتییەکەی بە ئەمەک نەبێ، بە هەر شێویە بێ، دەبێ یا بتوێنرێتەوە، یا بارکا و بڕوا. جا، گەر هێندێ لایەنی عەرەبیی، بە ئاشکرا دان بەم دید و بۆچوونە شۆڤێنییانەی خۆیاندا نەنێن، ئەوا ئەم باوەڕە رەگەزپەستانەیە، نەک هەر لە عێراقدا، بەڵکوو، لە هەموو جیهانی عەرەبدا، باوەڕی هەموو عەرەبێکە، هەر بەو شێوەیەش لە کورد دەڕوانن و بیردەکەنەوە.

ئەم کێشەیە، هەر زۆر لە کۆنەوە، بە شێوەیە لە شێوەکان هەبووە و هەر بەردەوامیشە. تا ئێستەش، بێ چارەسەرکردنێکی تیوریی و پراکتیک ماوەتەوە. بۆ نموونە: موسوڵمانەکان، لە گوتەکانی پەیامبەرەوە، باوەڕەکانی خۆیان هەڵهێنجاوە. چونکە، پەیامبەری ئیسلام، کاتێ پێناسەی « عەرەببوون »ی کردووە، گوتوویەتی: (ئەی خەڵکینە! خوا هەر یەکە و باوک هەر یەکە و عەرەبێتی نە لە باوک و نە لە دایکەوە، هی هیچ کەسێکتان نییە. بەڵکوو، عەرەبێتیی زمانە، ئەوەی بە عەرەبیی دوا، ئەوە عەرەبە.)«15،43»* هەروەها گوتوویەتی: (عەرەبم لە بەر سێ شت خۆشدەوێ: ئەز عەرەبم، قورئان عەرەبییە و زمانی خەڵکی بەهەشتیش عەرەبییە.)«66،28» # جا ئیدی، چۆن هەموو موسوڵمانێ، داوا لە کورد و گەلانی دیکەی موسوڵمان ناکەن، واز لە نەتەوە و زمانەکەی خۆیان بێنن و ببن بە عەرەب! لە خاڵی حەوتی بەرنامەی « پارتی بەعسی عەرەبی سۆسیالیست »دا هاتووە: (نیشتمانی عەرەب، لەو پارچە زەوییە پێکهاتووە، کە نەتەوەی عەرەبی لەسەر دەژی و کەوتۆتە نێوان شاخەکانی تۆرۆس و پشتکۆ و کەنداوی بەسرە و

---

* یا ایها الناس ان الرب واحد و الاب واحد و لیست العربیه باحدکم من اب و لا ام و انما هی اللسان فمن تکلم بالعربیه فهو عربی.

\# احب العرب لثلاث: انا عربی و القرئان عربی و لغه اهل جنه عربی.

زەریای عەرەبیی و شاخەکانی حەبەشە و بیابانی گەورە و ئۆقیانووسی ئەتلانتیک و زەریای سپی ناوەڕاستەوە.)«7،15» پاشان دەربارەی عەرەببوون، لە خالی دەدا نووسیویانە: (عەرەب ئەو کەسەیە کە زمانی عەرەبیی بێ و لە خاکی عەرەبدا بژی، یا تێیدا چاوی بە ژیان هەڵێنابێ و باوەڕی بە عەرەبایەتیی خۆی هەبێ.)«8،15» پاشتریش، دەربارەی کەمینە و گەلەکانی دیکەی ناعەرەب، لە خالی یازدەدا نووسیویانە: (ئەوەی باسی کۆمەڵە ڕەگەزێکی دیکەی جیاواز بکا، یا دژی عەرەب کاری تێدا بکا، یا بۆ مەبەستێکی داگیرکەرانە هاتبێتە نیشتمانی عەرەب، لە وولاتی عەرەب بەدەردەنرێ.)«8،15» وا بزانم، کەسێ خۆی ژیربێ، هیچ پێویست بە ڕوونکردنەوە ناکا و مانگەشەویش سەر لە ئێوارە دیارە و پێویستی بە ئەمووست نییە!

هەروەها، جگە لە عەرەبەکانی عێراق، بیر و بۆچوونی، نووسەر و سەرکردەکانی دیکەی عەرەب، لە هی عەرەبەکانی عێراق باشتر نەبووە و باشتریش نییە، گەر خراپتریش نەبێ! بۆ نموونە: « جەمال عەبدولناسر »، سالی « 1963 »، بەرەو ڕوو بە « جەلال تالەبانیی » گوتووە: (پێش هەموو شتێ، حەزدەکەم، پێت بڵێم: ئەز دژی هەموو جۆرە پرۆسێسێکی جیابوونەوەخوازانەم، لە هەر پارچەیە لە نیشتمانی عەرەبدا ڕوویدا وە کۆماری یەکگرتووی عەرەب، بەرەنگاری هەموو جۆرە ڕێبازێکی لەم بابەتە دەکا، جا هەلومەرج هەرچۆنێ بێ، بابێ)«219،10» لەوانەیە، تا ئێستە، لە مێژووی عەرەبدا، پیاوێکی دەسەلاتدار و سەرۆکێکی جەسووری وەک « مەعەمەر قەززافیی » هەڵ نەکەوتبێ، بەو شێوە ڕوون و بەو ڕاشکاوییە، دانی بە مافە ڕەواکانی نەتەوەی کورددا نابێ! هەر خۆی، چەن جارێ گوتاریداوە، باوەڕی بە نەتەوەی کورد هێناوە، کە نەتەوەیەکی زیندوو و سەربەخۆیە، لە نەتەوەکانی « تورک، فارس و عەرەب » جیاوازە. داوای سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانیی بۆ کورد کردووە. کەچیی، یەکێکی وەک « عەبدولسەلام جەللوود »ی هاوڕێ و هاوکاری، لە کۆبوونەوەیەکدا لە « دیمشق »، بەرەوڕوو بە سەرانی پارتە کوردستانیی و عێراقییەکانی گوتبوو: (ئێوەی کورد عەرەبن. جا ئێستە کە ئێوە دەبێژن: " کوردین "، هەر کاتێک زوڵمتان لە سەر نەما، ئەوا ئێوەش دەبێژن: " عەرەبین ".)«53،10»

لەو جۆرە کەسانەی بەو شێوەیە بیردەکەنەوە و لە کورد دەڕوانن، گەلێکن. لێرەدا لەوە پتر، پێویست بە ناوهێنانیان ناکا! لەبەرئەوە، بیری نامۆ و دەسکردی «عێراقچێتیی »، نەک هەر بە هەموو توانایەوە، دژی ڕێبازی « کوردستانیزم » و

بیری ڕەسەنی « نەتەوەیی کوردیی » ڕادەوەستێ، بەڵکوو، زۆر بە کوڵوداڵیشەوە هەوڵدەدا، هەموو باشووری کوردستان بعەرەبێنێ. بۆیە، بە عەرەبکردنی هەموو ناوچەکانی « کەرکووک، خانەقین، دوز، تەلەعفەر، شەنگار ... »، بە ئەنجامێکی سروشتیی ئەو بیرە گەندەڵە دادەنرێ. داگیرکەری دەوڵەتی عێراقیش، هەمیشە هانی بیری « عێراقچێتیی » داوە و دەدا، تا هەست و هۆشی نەتەوەیی ڕۆڵەکانی کورد و بیری « کوردستانیزم »، لە بیر و مێشکیاندا بتاسێنێ.

جا، هەر کوردێکی نیشتمانپەروەر، بیر و هۆشی نەتەوەیی هەبێ، نیشتمانەکەی خۆی خۆشبووێ، تا ماڵە کاولە وێرانە کوردستانەکەی خۆی وەستابێ، هەرگیز ڕوو لە مزگەوتی بەهەشتی داگیرکەران ناکا! چونکە، ئەو بیرە، بۆ ڕۆڵەکانی گەلی کورد، وەک داری ژەقنەمووت وایە، ئەو کوردەی گۆڕانیی بە بالایدا هەڵدەدا و لە دەوری دەناڵێ، دیارە، لە مەلێکی کولی « عێراقچیی » بەو لاوە، هیچی دیکە نییە! مەلی کولیش، هەمیشە عاشق بە داری ژەقنەمووتە!

دوا جاریش دەڵێم: بیری « عێراقچێتیی و کوردستانچێتیی »، وەک بەهاری تەڕ و ڕازاوە بە گوڵاڵەسوورە و نێرگز، پاییزی فێنک و جوانی پرچ زەرد وان، دووپشکی هاوینی گەرم و ووشکیان لە نێوان دایە. هەرگیز، نە بە یەک دەگەن و نە پێکەوە دەگونجێن!

لەو ڕۆژەوە، دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق » دامەزراوە، لەو ڕۆژەوە، باشووری کوردستان، بە « عێراق »ی عەرەبیی یەوە لکێنراوە، لەو ڕۆژەوە گەلی کورد، لە پێناوی ڕزگاریی کوردستان و سەربەخۆیی نەتەوەییدا خوێندەڕێژێ، هەر چەندە، تا ئەورۆ دەوڵەتەکە ماوە، کوردستان بە عێراقەوە بەسراوەتەوە، هەموو هەوڵەکانی کورد، بۆ ڕزگاریی و سەربەخۆیی تێکشکاوە، کەچیی، ڕۆڵەکانی گەلی باشووری کوردستان، تا ئەورۆ، دژی ئەو بیرۆکە چەوتە، بەردەوام خەباتدەکەن، سەریان بۆ بیری گەندەڵی « عێراقچێتیی » شۆڕ نەکردووە.

بە پێچەوانەوەشەوە، ئەو هەموو هەوڵەی دەستەی فەرمانڕەوایانی یەک لە دوای یەکی « عێراق » داویانە و بە شێوەیەکی بەردەوامیش دەیدەن، بۆ ئەوەی ئەو بیرە بچەسپێنن، (نەک هەر نەیتوانیوە، بیری کوردستانیبوون ڕیشەکێشکا، بەڵکوو، بۆتە هۆی ئەوەی، گیانی کوردستانیبوون لە ناو زەحمەتکێشانی کوردستاندا قووڵتر ڕەگوڕیشە داکووتێ و خەڵکی سوورتربن لە سەر ئەوەی، پاشەڕۆژ و ئامانجەکانی خۆیان و گەشەکردنی کۆمەڵەکەیان لە چوارچێوەی ڕزگاری کوردستان و یەکگرتنەوەی نەتەوایەتی کورد و پێشکەوتنیدا ببینن.)«7،53»

لەوانەیە، تا ئێستە بە کردەوە، شتێکی ئەوتۆ بە قازانجی بیری « کوردستانیزم » بەدی نەهاتبێ. بەڵام، هەمیشە لە بیر و هۆشی ڕۆڵەکانی گەلی باشووری کوردستاندا، تای تەرازووی بیری « کوردستانیزم »، لە چاو تای تەرازووی بیری « عێراقچێتیی »دا قورستر و سەنگینتر بووە. هەر هەڵێکیان بۆ هەڵکەوتبێ، لەکیس خۆیان نەداوە، بۆ ئەوەی دیواری ئەستووری ئەو گرتووخانەیە بڕوخێنن، تەلبەندی دڕکاویی ئاگرینی نێوان سنوورە دەسکردەکانی کوردستان بقرتێنن، بەرەو ڕازگاریی و سەربەخۆیی هەنگاوبنێن. ڕاپەڕینەکەی بەهاری « 1991 »ی باشووری کوردستانیش، بەڵگەیە ئەو ڕاستییە و زیندوێتی بیری پیرۆزی «کوردستانیزم » و قرچۆکی بیری « عێراقچێتیی »مان بۆ دەسەلمێنێ! ئەو نیمچە ئازادیی و سەربەخۆیی نەتەوەییەی، ئەوڕۆ لە باشووردا هەیە، ئەو دابڕانەی لە دەوڵەتی ناوەندی « بەغدا » ڕوویداوە، بە نیشانەیەکی هەرە مەزنی سەکەوتنی هەوڵی ڕۆڵەکانی گەل دادەنرێ، تا لە پێناوی کوردستانێکی ئازاد و گەلێکی بەختیاردا، پتر خەباتکەن و ڕوو لە پرشنگی خۆری ئازادیی بکەن!

33/3. برایەتیی یا دۆستایەتیی؟

دوای ئەوەی، لە سەر حسێبی بیری خۆڕسکیی « کوردستانیزم »، بیری دەسکردی « عێراقچێتیی » سەریدەرهێنا و گەشەیکرد، ئیدی، وردەوردە، دروشمی برایەتیی « کورد و عەرەب »یش دەرکەوت، لە لایەن هێزە ڕامیارییە کوردستانیی و عێراقییەکانەوە بەرزکرایەوە. بەڵام، هەر لایەن و هەر گەلەی، بۆ مەبەسێکی تایبەتیی خۆی، ئەو دروشمەی هەڵگرت. هەڵبەتە، پارتەکانی باشووری کوردستان، پتر لە ناچاریدا، پەنایان بۆ بەر ئەو دروشمە بردووە و هەرگیز لە ڕوانگەی بیر و باوەڕێکی ڕاستەقینەوە، ئەو دروشمەیان بەرز نەکردۆتەوە. بەڵام، ئەو دروشمە، هەمیشە لە بەرژەوەندیی عەرەبەکاندا بووە، بۆیە، گەر باوەڕیشیان پێی نەبووبێ، هەمیشە جەختیان لە سەر کردووە، لە هەموو بۆنەیەکدا، باسی برایەتیی « کورد و عەرەب »یان کردووە. تا بە هۆی ئەو دروشمەوە، هەستی نەتەوەیی ڕۆڵەکانی گەلی کورد سڕکەن، وایان لێ بکەن، بیر لە کێشەی نەتەوەیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کوردستانیی نەکەنەوە.

لەبەرئەوەی، عەرەبەکان زۆر بە باشیی، لەو ڕاستییە گەیشتوون، دەزانن، بۆچی هێزە ڕامیارییەکانی کوردستان، دەسیان بە قوڵفی ئەو دروشمەوە گرتووە. لە هەمان کاتیشدا، خۆشیان دەزانن، چ جۆرە برایەتییەکیان دەوێ! بۆیە، عەرەبەکان پێیان وایە، کورد لە عێراقدا، لە ڕێی ئەو برایەتییەوە دەیەوێ، خۆی بە

هاوسان و هاوشانی عەرەب بزانێ. ئەوەش، بە هیچ شێوەیە، هیچ عەرەبێ هەر» لە ئۆقیانووسەوە بۆ کەنداو »، پێی قایل نابێ و باوەڕی پێ ناکا. لە ڕاستییدا، ئەو دروشمە، دروشمێکی خۆرسکیی و ڕاستەقینە نییە، بەڵکوو، لە ئەنجامی ناچاریدا هاتووە. دروشمی خۆ هەڵواسین بە عێراقەوە بووە، بۆ ئەوەی کوردیش، لەو کەشتییە ناپیرۆزەی دەوڵەتی عێراقدا، هەرچی چۆنێبێ، جێ پێی خۆی بکاتەوە.
برایەتییەکەش، برایەتییەکی زۆڵەکی دەسکردی ئینگلیز و چڵکاوخۆرەکانی بووە، هەر لە سەرەتای دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقەوە، وەک بوقێکی هەرزانی پڕوپاگەندەکردن، پڕوپاگەندەیان بۆ کردووە. چونکە، عەرەبەکان زۆر باش زانیویانە، « عێراق »ی عەرەبیی، بێ باشووری کوردستان هیچ نییە و پاشەڕۆژیشی باش نابێ. جا ئەوە، چ لە ڕووی سەروەت و سامانی کوردستانەوە بووبێ، چ لە ڕووی هەڵکەوتە ستراتیژییەکەی باشووری کوردستانەوە بووبێ، چ لە ڕووی ئەو دیوارەوە بووبێ، کە لە نێوان « ئێران » و « عێراق »دا، بە کەللەسەری ڕۆڵەکانی کورد هەڵچنراوە! بە ئەندازەیەک دەتوانین، بڵێین: ئەوەی زۆر هەوڵی بۆ ئەم برایەتییە درۆزنانەیەی نێوان کورد و عەرەب داوە، بەپێی بایەخ و ڕۆڵیان ئەمانە بوون: « ئینگلیز، عەرە فەرمانڕەواکانی عێراق، موسوڵمانەکانی کورد و عەرەب، ڕووناکبیرانی کورد، چەپ و کۆمۆنیستەکانی کورد و عەرەب، بە تایبەتیی دوای ئەوەی، پارتی کۆمۆنیستی عێراق دامەزراوە، پارتە ڕامیارییەکانی کوردستان، لە سەروو هەمووشیانەوە، پارتی دێمۆکراتی کوردستان، هەر لەو ڕۆژەی دامەزراوە، ڕۆڵێکی گرنگی لەم بوارەدا وازیکردووە. »
بەڵام، چونکە برایەتییەکە، بنچینەیەکی پتەو و کۆنکرێتیی نەبووە، بە خواستی ڕۆڵەکانی هەر دوو گەلی عەرەب و کورد نەبووە، نەک هەر تا ئێستە، داری برایەتییەکە، هیچ جۆرە بەرێکی نەبووە و نییە، بەڵکوو، تاهەتایە، وەک دارێکی زڕ، بەری نابێ. مەگەر تەنیا، هەر سێبەرێکی چەواشەکەرانە و هەڵخەڵەتێنەرانەی بێ! چونکە، هەم سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکە، کەڵکی لێ وەردەگرێ، هەم هەموو « عێراقچیی »یە هەلپەرست و ناپاکەکانیش، خۆیانی پێوە بادەدەن، قنجوقیت بۆ « عێراق »ی دەسکردی ئینگلیز، « عێراق »ی ئەنفال و کیمیاویی هەڵدەپەڕن. جا گەر وا نەبووایە و وا نەبێ، هەڵبەتە، ئێستە لە مێژبوو، ئەم بیرە پووتە چەسپیبوو، میوەی بەتام و شیرینی داری برایەتییمان دەخوارد!
لە ڕووی مێژوویيشەوە، نەک هەر کورد و عەرەب، بەڵکوو، هیچ نەتەوەیەکی دیکەی داگیرکەر و داگیرکراو، برا نەبوون و براش نین. گەر سەرنجێکی سەرپێییش، لە

مێژووی پێوەندییەکانی کورد و عەرەب بدەین، ئەوا بۆمان دەردەکەوێ، عەرەب کەی و چۆن، ئەو پێوەندییەیان لەگەڵ کورددا گرێداوە؟ چۆن دەوروبەری هەزار و چوارسەد ساڵێ لەمەوبەر، خاکی کوردستانیان داگیرکردووە. ئەوەی تکووڵییش لەم داگیرکردنە بکا، با سەرچاوە مێژووییەکان بخوێنێتەوە، ئینجا بۆی ڕوون دەبێتەوە، ئەو لەشکرە داگیرکەرەی عەرەبەکان، بە ناوی ئیسلامەوە، چییان بە سەر کورد و کوردستان هێناوە. ئەز باوەڕم وایە، دوای ئەوەی پەیامبەر مردووە، ئایینی ئیسلام، بە ڕێبازێکی نەتەوەیی عەرەبیی توندڕەودا ڕۆیشتووە. هەر لە سەردەمی یەکەم خەلیفەی « ڕاشیدین »ەوە، تا ئەو کاتەی دەوڵەتی « عەبباسیی » ڕوخاوە، لە ژێر پەردەی ئاییندا، نیشتمانی نەتەوەکانی دیکەیان داگیرکردووە. بەڵام، ئەوان زیرەکبوون، ڕووی دزێوی ئەو داگیرکردنانەیان ئارایشکردووە، ناوی « فتوحات ئەلئیسلامیە »یان لێ ناوە، کە بە لای منەوە، لەگەڵ « ئەلئیحتلال »دا، هیچ جیاوازییەکی نەبووە و نییە. چونکە، بە هەموو شێوەیە هەوڵیانداوە، هەرچی « کەلتوور، ئایین، ترادیسیۆن، باوەڕ و دەسەڵاتی نەتەوەیی » ئەو نەتەوانە هەیە، هەمووی لە ڕیشەوە هەڵکێشن. هەر بەوەشەوە نەوەستاون، بەڵکوو، دوای ئەوەی وڵاتەکەشیان « داگیر، وێران و تاڵان » کردووە، عەرەبێکی موسوڵمانیان، وەک فەرمانڕەوایەک داناوە. ئەویش، بە ئارەزووی دڵی خۆی، چی ویستووە، کردوویەتی! ئیدی، گەر ئەمە داگیرکردن نەبێ، ئایا داگیرکردن چییە؟ بە ڕاستیی، عەرەبە موسوڵمانەکان، هەرگیز ئەو پیاوە لە خواترسە نەبوون، تا کۆنترۆڵی ناوچەکە بکەن، لە بەر خاتری خوا و بڵاوکردنەوەی ئایینی ئیسلام، ئەو کارانەیان کردبێ. بەڵکوو، هەر وڵاتێکیان داگیرکردبێ، هەرچی شتێ خراپە کردوویانە، نیشتمانەکەیان « وێرانکردووە، سووتاندووە، تاڵانکردووە، بە هەزاران خەڵکی بێتاوانیان کوشتووە، گەلێکیشیان بە دیل گرتووە، ژن و کیژەکانیان بۆ خۆیان هەڵگرتووە، یا فرۆشتوویانن، یا وەک کەنیزەک ڕایانگرتوون ». وەنەبێ، ئەم شتانەی لێرەدا دەیاننووسم، بەندە بە ئەندێشە دروسیکردبێ. یا لەو سەردەمەدا ژیابم. یا لە سەرچاوەیەکی دژ بە ئیسلامەوە وەرم گرتبێ. نەخێر، بەڵکوو هەمووی لە دوو توێی پەرتووکە مێژوویی و باسە ئایینییەکاندا هەن. با لێرەدا، هەر بۆ نموونە قسەیەکی « ئیبنولئەسیر » بێنمەوە. گوتوویەتی: (هێندێ لە سەرکردەکانی « عومەری کوڕی خەتاب »، ساڵی« 640-644 »ز. وەک « عەزرە کوڕی قەیس و عەتبەبە کوڕی فەرقەد و قەیس کوڕی سەلمە ئەلئەشجەعیی، دەسیان بە سەر ناوچەی « شارەزوور »دا گرت، دانیشتووانیان سووتان و نقوومکرد.)« 16،1 »

تەنانەت، سووورەتی « ئەلئەنفال »، زۆر بە ئاشکرا، « سەر، ماڵ و شەرەف »ی گاورەکانی حەلاڵکردووە. مەبەس لەو گاورانەش، جگە لە « فەلە و جوو »، هەموو ئەو نەتەوانە بوون، ئیسلام نەبوون .جا، ئیدی دەبێ، چی دیکەی تێدا مابێتەوە؟!!
لێرەدا دەمەوێ، کەمێ لە هەر دوو زاراوەی « برایەتیی و دۆستایەتیی » بدوێم. ئەو دوو زاراوەیە، دوو پێناسە و تێگەیشتنی جیاوازیان هەیە. چونکە، تەنیا ئەندامانی یەک نەتەوەی دیاریکراو، بە برا دادەنرێن. لەبەرئەوەی، لە زۆر شتی وەک « خوێن، زمان، مێژوو، خاک، کەلتوور، خووڕەوشت، هەستی نەتەوەیی، چارەنووسی هاوبەش »دا بەشدارن و وەک یەکن. بۆ نموونە: کورد و کورد بران. چونکە، سەر بە یەک ڕەگەزی دیاریکراون، لە خاکێکی تایبەتییدا دەژین، مێژووییەکی هاوبەشیان هەیە، یەک دابونەریتی هاوبەشی کوردەواریی کۆیاندەکاتەوە، هەموو کوردێ، هەستی خۆبەکوردزانینی هەیە، یەک چارەنووس چاوڕێیاندەکا. هەروەها، « عەرەب و عەرەب، تورک و تورک، فارس و فارس، ڕووس و ڕووس ... تاد » هەموو لە نێو خۆیاندا بە برا دادەنرێن. بەڵام، « کورد و عەرەب، عەرەب و تورک، تورک و فارس، ئینگلیز و ڕووس ... تاد » نە هەرگیز برا بوون و نە هەرگیزاوهەرگیزیش دەتوانن، برابن! چونکە، لە هەموو شتێکی نەتەوەییدا، جیاوازییان هەیە. هێندێکیان، تەنیا هەر لە ئاییندا هاوبەشن. ئایینیش، هەرگیز بە یەکێ لە مەرجەکانی نەتەوە نەژمێرراوە و ناشژمێرێ. چونکە، لە نێو هەموو نەتەوەکان و تەنانەت لە نێو نەتەوەیەکی دیاریکراویشدا، چەندین ئایین هەیە و هەموویان لە سەر یەک ئایین نین. بۆ نموونە: کوردی « زەردەشتیی، یەزدیی، جوو، فەلە، موسوڵمان و عەلەویی » هەیە. هەروەها، لە نێو عەرەبیشدا، چەندین ئایین و ئایینزای جیاواز هەیە. لەبەرئەوە، جگە لە ئایینی هاوبەش، لە نێوان کورد و عەرەب، کورد و نەتەوە سەردەستەکانی دیکەی کوردستاندا، هیچ جۆرە خاڵێکی دیکەی هاوبەش نییە. تەنانەت، گەر دوو نەتەوە لە یەک بەرەبابیش کەوتبنەوە، دیسانەوە بە برا دانانرێن، بەڵکوو بە ئامۆزا دەژمێررێن. ئەوەتە، عەرەب و جوووەکان، لە یەک سەرچاوەی مێژووییییەوە هەڵقووڵاون، لە یەک بەرەبابەوە دروسبوون، کەچیی، هەرگیز بە یەکدی ناڵێن برا، بەڵکوو، یەکێکی وەک « یاسر عەرەفات »، دوای ئەو هەموو خوێنڕشتن و دوژمنایەتییەی نێوانیان، جارێ لە گوتەیەکیدا لە « لەندەن »، بە « کوڕەکانی مام » ناویبردن!
جگە لەوەی، ئەم برایەتییەی عەرەب و کورد، تەنیا لە نێو هەر دوو گەلی عەرەبی عێراق و کوردی باشووری کوردستاندا دەنگی هەیە و ڕەنگی نییە. ئەگینا،

برایەتیی لە نێوان « تورک و کورد، فارس و کورد »دا، بە هیچ شێوەیە، نە دەنگ و نە ڕەنگی نییە. خۆ ئەوانیش وەک عەرەبەکان، هەر بە داگیرکەری دوو پارچەی کوردستان دادەنرێن! گەر چی، فارسەکان وەک « کورە مام »ی ئێمەش وان، کەچیی، شتێ نییە، ناوی برایەتیی « فارس و کورد » بێ! بەمەدا بۆمان دەردەکەوێ، کێ بنچینە سەرەکییەکانی ئەم برایەتییە دەسکردەی، لە نێوان عەرەبی عێراق و کوردی باشووری کوردستاندا دارشتووە و بۆ چ مەبەسێ بووە!
با بزانین، ڕۆڵە بە جەرگ و دڵسۆزەکانی کورد، دەربارەی برایەتیی « کورد و عەرەب » چییان گوتووە و کردووە؟
سەرکردەیەکی قارەمانی لە خواترسی وەک « شێخ مەحموود »ی نەمر، هەر زۆر زوو، هەستی بەو ڕاستییانە کردووە، چۆن عەرەبەکان بە ناوی برایەتیی و ئایینەوە، کوردستانیان داگیرکردووە و گەلی کورد دەچەوسێننەوە. بۆیە، لە ڕۆژی « 1931/03/31 »، لە نامەیەکدا بۆ « کۆمەڵەی نەتەوەکان » نووسیویتی: (بۆ بەدبەختی ئێمە، خاکەکەمان بە عێراقەوە لکێنرا و ئەوروپاش کە لافی ئەوەی لێدەدا، بۆ بەرگریکردن لە ماف و دادپەروەریی چەکی هەڵگرتووە. لە بەرامبەر ئەم ستەمە گەورەیەدا، بێ دەنگبوو، ستەمێک کە چارەنووس و داهاتووی نەتەوەیەک کە ئەگەرچی نەک بە ڕەسمیی، بەڵام بە کردەوە بووبووە خاوەن دەوڵەتی خۆی بەستەوە بە چارەنووسی نەتەوەیەکی دیەوە، کە نەژاد و داب و نەریت و مێژوو و زمان و سیمایان لە یەک جیاوازە.)« 171،59 »
لە بارەی ئایینیشەوە فەرموویەتی: (نەتەوەی من و خودی خۆشم، بە هیچ شێوەیەک، دەمارگیریی ئایینزاییمان نییە و تینووی خوێنرێژیی نین و ئەگەر چەکیشمان هەڵگرتووە، تەنیا لەبەرئەوەیە، کە ناچاریانکردووین و بە سەریاندا سەپاندووین.)« 59، 173-174 » پاشان، دەربارەی مافە ڕەواکانی گەلی کورد نووسیویتی: (ئەم دۆخی شۆڕشگێڕییەی کە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ بەدنییەتی دەسەڵاتدارانی عێراق، کۆتایی پێ نایەت، ئەو کاتە نەبێت، کە هەموو مافە ڕەواکانی کورد، بە ڕەسمیی بناسرێ و لەبەرچاوبگیرێ.
ئەوەی ئێمە دەمانەوێت، داننانە بە سەربەخۆیی وڵاتەکەماندا ... واتە: « دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستانی باشوور »دا و برین و لەناوچوونی هەموو پێوەندییەک بە دەوڵەتی عەرەبی عێراقەوە.)« 174،59 »
گەر لەو سەردەمەدا، یەکەم فەرمانڕەوای باشووری کوردستان بەو شێوەیە دوابێ، ئیدی، مێژووی هاوبەشی چی، وەک هێندێ چڵکاوخۆری چەواشەکەری دەوڵەتی

داگیرکەری عێراق، پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن؟ جگە لە مێژووی داگیرکردن و تالانکردنی کوردستان، هیچ جۆرە مێژوویەکی نەتەوەیی هاوبەشمان نییە. ئەو مێژووە ڕەشەش، هەر لە سەرەتای داگیرکردنی کوردستانەوە دەسپێدەکا، ئەوڕۆش هەر بەردەوامە، تا کوردستانیش بە تەواویی ڕزگار نەبێ، هەرگیز کۆتایی نایە. ئەوە پیاوێکی وەک « شێخ مەحموود » بوو، لە « 1931 »دا، داوای سەربەخۆیی کوردستانی کردووە، کەچیی، « زێوەر »یش ئەو جۆرە هۆنراوانەی هۆنیوەتەوە! « بەرزنجیی »ش نووسیوێتی: (بۆی هەبوو، بەبێ پرس بچێتە خزمەتی شێخ و حەرەمسەرای شێخان)«10،3» واتە: زۆر نزیکی « شێخ » بووە!

(« تۆفیق وەهبیی » لە یاداشتەکانیدا، حوکوومەتی عێراق بە حوکوومەتی عەرەبیی و کوردستانی عێراق بە کوردستانی جنوبی ناوئەبا و ئەڵێ: کابرایەکی ئایریش چەند ئینگلیزە، کوردیش ئەوەندە عەرەب و عێراقییە.) «217،59»

کاتێ نوێنەرانی ئینگلیز و دەوڵەتی عێراق، ڕۆژی « 1930/08/10 » سەردانی شاری « سولەیمانیی »یان کردووە بۆ ئەوەی کورد بخەڵەتێنن و هێوریکەنەوە، هێندێ کەڵەپیاوی کوردی وەک : « ڕەمزی فەتاح، شێخ قادر، عیزەت بەگ، حەمەی ئەورەحمان ئاغا، مەجید ئەفەندی حاجی ڕەسووڵ ئاغا، میرزا تۆفیق » بەرەوڕوو و بە ئاشکرا، داکۆکییان لە مافە ڕەواکانی گەلی کورد کردووە، داوای سەربەخۆیی و دامەرزاندنی دەوڵەتێکی کوردستانییان کردووە، پیلانەکانی ئینگلیز و کاربەدەسانی میریی عێراقیان لەقاوداوە، دژی ئەو بڕیارانە بوون، کە بۆ لکاندنی باشووری کوردستان داویانە، بێ ئەوەی مافە نەتەوەییەکانی کورد ڕەچاوکەن. بۆ نموونە: کاتێ نوێنەرەکان گەیشتوون، خەڵکی شار بە گشتیی و ژنان بە تایبەتیی هاواریانکردووە: (هەر بژی کورد و کوردستان و حوکوومەتی کوردیمان ئەوێ.)«107،59»

« ڕەمزی فەتاح »، بە ناوی خەڵکی شار و « هەیئەی وەتەنیی »یەوە، لە کۆبوونەوەدا بەرانبەر نوێنەرەکانی ئینگلیز و عێراق قسەیکردووە و گوتویەتی: (بەیاناتی ڕەئیس ئەلوزەرا و مەندووبی سامیی، کوللیەن موخالیفی موقرەراتی عوسبەتول ئومەم و ئیعترافاتی فەخیمەی بریتانیا و عێراقە. لە پێش هەموو شتێکدا ئەبێ، حقووقی موقەددەسە و ئیستیقلالی کوردان بێ بە سەبەبی ئیتیحادی عونسووری کورد و عەرەب.)«108،59»

ئینجا، « حەمەی ئەورەحمان ئاغا » هەستاوە و گوتوویەتی: (ئێمە کوردین و کوردستان عیبارەت نییە هەر لە سلێمانیی. لە زاخۆ وە هەتا خانەقین

کوردەواریتییە و نایانەوێ، لەگەڵ عێراقدا بژین و حوکومەتێکی موستەقیللەی کوردییمان ئەوێ لە ژێر ئینتیدابدا. ئەگەر ئینگلیزیش نامانداتێ، موراجەعەت بە عوسبەتول ئومەم ئەکەین.)«110،59»

دواتر« شێخ قادری حەفید »گوتوویەتی: (ئێمە میللەتێکی سەربەخۆین لە ژێر ئینتیدابدا حوکوومەتێکی کوردیمان ئەوێ وەگەر ناژین.)«111،59»

پاشان « عیزەت بەگ » گوتوویەتی: (هیچ کوردێک کەرەتێکی تر لەگەڵ عێراقا ناژی.)«111،59»

دیسانەوە، « رەمزی فەتاح » هەستاوە و گوتوویەتی: (یەک دەفعە عەرزمانکردن کورد و عەرەب قابیل نییە پێکەوە بژین. ئێمە ئارین و ئەوان سامیین، ئێمە شاخیین و ئەوان دەشتەکیین. حەتتا خاکی کوردستان بەرین بۆ عەرەبستان و هی عەرەبستان بێنین بۆ کوردستان هەر دووکیان هێزی ئینباتییەتیان وەنئەکەن.) «112،59»

عەرەبە داگیرکەرەکان ویستوویانە، بە ناوی ئایینەوە، نوێنەرەکانی کورد بێ دەنگکەن. بۆیە، « میرزا تۆفیق » لە وەڵامی سەرۆک وەزیراندا گوتوویەتی: (ئێستەکە دیانەت بابەتی باسکردن نییە، مەسەلە میللەتە و دامەزراندنی حوکومەتێکی کوردییە. ئەگەر بە دین بێ، ئەبێ، ئێرانیش واز لە میللەتی خۆی بێنێ و داخلی حوکوومەتی عێراق ببێ. داوای لێبووردنت لێ ئەکەم، باسەکە مەگۆڕە.)«114،59» پاشان، جارێکی دیکە هەستاوە. و گوتوویەتی: (ئەگەر لە بەر دین لازمە ئێمە تابیعی ئێوە بین، لە هەموو عالەم ئاشکرایە، کە کورد زۆر دینداره. بینائەن عەلەیهی، پێویستە عەرەب لە ژێر ئیدارەی ئێمەدا بێ.) «114،59»

ئەمە پوختەی باوەڕی ئەو سەردەمەی نوێنەرانی کورد بووە. ئەو کەڵەپیاوانە، بەو شێوەیە، داکۆکییان لە مافە ڕەواکانی گەلی کورد کردووە. بێ سڵەمینەوە، پەنجەیان بە چاوی نوێنەرانی ئینگلیز و عێراقدا کردووە. چەندین سکاڵانامە و تەلەگرافیان، بۆ سەرانی « میریی عێراق، وەزارەتی دەرەوەی بریتانیا و کۆمەڵەی نەتەوەکان » ناردووە. لە هەموو ئەو نامانەدا، داوڵی سەربەخۆیی کوردستانیان کردووە، زۆر بە ڕاشکاویی، دژی برایەتیی عەرەب و کورد، باوەڕی خۆیان دەربڕیوە. ئەدی لەو ڕۆژانەدا، « خوێندەوار، مامۆستا، ڕووناکبیر و هونەر یێکی وەک « زێوەر »، لە کوێ بووە؟ چی کردووە؟ باوەڕی چۆن بووە؟ بۆ بە هیچ شێوەیە، ناوی نییە و بەشداریی لە هیچ شتێکدا نەکردووە؟

ئەمە نیوەی چیرۆک و بەسەرهاتی ئەو برایەتییە بوو، کە ئینگلیز دروسیکرد و ڕۆڵەکانی کوردیش بەو شێوەیە، دید و بۆچوونی خۆیان دەربڕی. بەڵام، با ئێستە بزانین، نیوەکەی دیکەی چیرۆکی برایەتییەکە، لای چەن شۆڤێنیی و داگیرکەرێکی عەرەب، چۆن بووە؟

ئەگەر هەر چەن ڕەگەزپەرستێکی عەرەب، باوەڕیان وا بووبێ، کورد و عەرەب نەک هەر بران، بەڵکوو، هەر لە بنەڕەتدا یەک نەتەوەش پێکدێنن، بۆ ئەوەی دەماری نەتەوەیی کورد سڕکەن و داوای سەربەخۆییان لە بیربەرنەوە. ئەوەتە، شۆڤێنییەکی عەرەبی وەک « عەلی مەحموود » ناوێکی پارێزەر و باوەڕپێکراوی پارتی « نیشتمانیی عێراق »، لە ڕۆژنامەی « ئەلبیلاد »دا، دژی ئەوە وەستاوە، زمانی کوردیی لە باشووری کوردستان، بە زمانێکی فەرمیی بناسرێ و نووسیویێتی: (ویستی ئەزەلی لە چارەی نووسیون « مەبەستی عەرەب و کوردە » کە هاوکار و یەکگرتووبن بەرامبەر مەترسییەک کە ئەکەوێتە سەر یەکێتیی عێراق، ئێمە و کورد یەک ئوممەین. مێژوو و تێکەڵاویی خوێن و دین و قازانجی هاویەش یەکی خستووین.)«192،59»

دیارە، ئەو برا عەرەبە موسوڵمانە، کە ئایینی بە خاڵێکی هاوبەشی نێوان کورد و عەرەب داناوە، هێندە بەرچاو ڕوونبووە، تەنانەت ئەو مافەشی بە کورد ڕەوا نەبینیوە، بە زمانە نەتەوەییەکەی خۆشی بنووسێ و بخوێنێتەوە. بەپێی بەرژەوەندیی شۆڤێنیی و ڕەگەزپەرستانەی نەتەوەی بالادەس گوتاریداوە، خۆی بە گەورەی هەموو لایەک داناوە و ئەو بڕیارانەی دەرکردووە!

کەواتە، جۆرە پێوەندییەکی دیکەی جیاواز هەیە، پێوەندیی نێوان نەتەوە جیاجیاکان ڕێکدەخا و پێکیانەوە دەبەسێ. ئەویش، پێوەندیی مرۆڤایەتیی و دۆستایەتییە. پایە سەرەکییەکانی ئەم پێوەندییەش، لە بەر ڕووناکایی بەرژەوەندیی هاوبەش و ڕێزی بەرابەرییدا هەڵدەسێ و دەچەسپێ. واتە: نەتەوەی کورد و نەتەوەکانی دیکە دەتوانن، لە بەر ڕۆشنایی بەرژەوندییەکی هاوبەش و ڕێزی بەرابەرییدا، دۆستایەتییەکی ڕاستەقینە و یەکسانانە دامەزرێنن.

جیاوازییەکی دیکەی گرنگ، لە نێوان « برایەتیی و دۆستایەتیی »دا ئەوەیە، هەرچی « برایەتیی » هەیە، لە نێوان ئەندامانی یەک نەتەوەدا ڕوودەدا و تاهەتایە بەردەوام دەبێ. بەڵام، مێژوو سەلماندوێتی، هەرچی « دۆستایەتیی » هەیە، لە نێوان دوو نەتەوە یا پتردا دروسدەبێ، تا سەریش بەردەوام نەبووە و ناشبێ. بەڵکوو، هەمیشە بەپێی بەرژەوەندییە « ئابووریی، ڕامیاریی و کەلتووریی »یەکان

گۆڕاوە و دەشگۆڕێ. لە مێژووی دوور و نزیکماندا، چەندین نموونە لە سەر پێوەندیی « دۆستایەتیی » هەیە، کە چۆن دوو نەتەوە، ماوەیەکی زۆر دۆستبوون. پاشان، یەکێکیان خاکی ئەوی دیکەیانی داگیرکردووە، یا پشگیریی دوژمنەکەی ئەوی دیکەیانی کردووە. جاری واش هەبووە، هەر هەمان دوو نەتەوە، پاش ماوەیەکی دیاریکراو، ئەو پێوەندییە « دۆستایەتیی »یەیان نوێکردۆتەوە، وەک نەبای هاتبێ و نەبارن باریبێ!

لە ڕاستییدا، زاراوەی « برایەتیی »، لە فەرهەنگی ڕامیاریی، هیچ نەتەوەیەکی جیهاندا نییە. واتە: شتێ نییە، ناوی « برایەتیی گەلان » بێ. بەڵکوو، تەنیا هەر « دۆستایەتیی » هەبووە و هەیە. لەبەرئەوە، پتر حسێب بۆ ئەو زاراوەیە کراوە و دەشکرێ. تەنانەت، لە فەرهەنگی ڕامیاریی دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمانی کۆمۆنیستی وەک « یەکێتی سۆڤیەت »ی پێشووشدا، تەنیا زاراوەی « دۆستایەتیی نێوان گەلان ـ Dreujba mejdy Narodov » بەکاردەهێنرا. بەڵام، ئەم زاراوەی « برایەتیی »یە، سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکان و پارتە ڕامیارییەکانی نێو نەتەوە سەردەستەکان دایانهێناوە، تا مێشکی ڕۆڵەکانی نەتەوەکانی بندەستیان، بە قەوانی سوواوی « برایەتیی » پڕکەن، دەماری هەست و هۆشی نەتەوەیییان سڕکەن. بۆئەوەی، بیر لە ڕزگاریی خاک و سەربەخۆیی نەتەوەکەی خۆیان نەکەنەوە، تا ماون، هەر ژێردەسی ئەوان بن!

کەواتە، « برایەتیی » و « دۆستایەتیی » جیاوازییان هەیە. لە ئاساییترین شێوەی لێکدانەوەی ئەو دوو زاراوەیەدا دەتوانین، بڵێین: « برایەتیی » لە زاراوەی « برا »وە هاتووە، براش تەنیا لە یەک دایک و باوک دروسدەبێ. « دۆستایەتیی »یەتیش، لە ووشەی « دۆست »وە پەیدابووە. دۆستیش لە دوو دایک و باوکی جیاواز دەکەوێتەوە.

« ترانتی هانا »، ژنە تێکۆشەرێکی « ڤێتنامیی » بوو. ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی « پارتی کۆمۆنیستی ڤێتنام »یش بوو. دەربارەی پەروەردەکردنی ڕۆڵەکانی گەلەکەی، دژی داگیرکەری « ئەمەریکا » گوتبووی: (پێویستە ڕۆڵەکانی گەل فێرکەین، چۆن ڕقیان لە دوژمن دەبێتەوە. لەبەرئەوەی، ئەو کەسەی ڕقی لە دوژمنەکەی خۆی نەبێ، ناتوانێ، بەرەنگاریبێتەوە.) ئەمە، لای خۆی کۆمۆنیست بوو، باوەڕی بە برایەتیی و دۆستایەتیی نێوان گەلانی جیهان هەبووە! بەڵام، ئەوان هێندە زیرەک و وریابوون، دەوڵەتە داگیرکەرەکەیان، لە دەوڵەتەکانی دیکەی جیهان جیادەکردەوە. نەک وەک ئێمە، چەپڵە بۆ دەوڵەتی داگیرکەری عێراق لێدەین،

هۆنەرەکانمان، هۆنراوەی بە سەردا هەڵدەن و خۆیان و ڕۆڵەکانی گەلەکەشمان بخەڵەتێنن!

(لە هەمووشی سەیرتر ئەوەیە، کاتێ داگیرکەری دەوڵەتی « عێراق »، پەلاماری دەوڵەتی « کوێت »ی دا و داگیریکرد، هێزەکانی هاوپەیمانیش، لەشکری داگیرکەری « عێراق »یان گەمارۆدا و تێکیانشکان، کەسانێ هەبوون، هەر ئەوە بوو، قوڕیان بۆ « خاکی عێراق، بەغدای پێتەخت و لەشکری عێراق »ی تێشکاو نەدەپێوا! هەر ئەوەبوو، بەندی دڵیان بۆ « کارگە، ئێسگەی کارەبای وێرانکراو، پردە ڕوخاو و سەربازگە کاولکراو »ەکان نەدەپسا! وەک ئەوەی خاکی « عێراق »، نیشتمانی مێژوویی گەلی باشووری کوردستان بێ! یا « بەغدا »ی پێتەخت، شاری « ئازادیی، دیمۆکراسیی، کەلتووریی، چەپکە گوڵ و کۆتری ئاشتیی » بێ! یا لەشکری « عێراق »، لەشکرێکی نیشتمانپەروەری ئاوەدانکەرەوە بێ! یا بەرووبوومی ئەو کارگانە، بۆ بەختەوەریی و چاککردنی باری ژیانی ڕەشوڕوتی گەلی کورد بەکاربێنرێ! یا داهاتی ساڵانەی نەوتی « عێراق »، بۆ ئاوەدانکردنەوەی کوردستان خەرجکرێ!

ئەمە گەر نیشانەی هەستی خۆ بە عێراقیی زانین و نزامیی پلەی هەستی نەتەوەیی نەبێ، ئیدی دەبێ، نیشانەی چیدیکە بێ؟ ئایا « کەسێ، گەلێ، نەتەوەیە » هەبووە، « تێشکانی داگیرکەرەکەی، ڕوخانی چوار دیواری گرتووخانەکانی وڵاتەکەی، پچڕانی کۆتوزنجیری دەس و پێی ڕۆڵەکانی گەلەکەی خۆی » پێ ناخۆشبێ؟ گەر وایە، کەواتە دەبووایە، کاتێ جەنگی دووەمی جیهان ڕوویدا، « سوپای سوور »ی « یەکێتی سۆڤێت » و هێزەکانی هاوپەیمان، سوپای داگیرکەرە نازییەکانی ئەڵمانیایان تێکشکان و شاری « بەرلین »ی پێتەختیان گرتدا، جووەکانی « ئەڵمانیا »، ئەوانەی لە کارگەکاندا سابوونیان لێ دروسدەکردن، قوڕیان بپێوایە، داکۆکییان لە « ئەڵمانیا » و ڕژێمەکەی بکردایە! یا کاتێ هێزەکانی هاوپەیمان، بۆ پاککردنەوە و لەنێوبردنی هێزەکانی « ئەڵمانیای نازیی » و ڕزگارکردنی خاکی « فەڕەنسا »، پەلاماری « فەڕەنسا »یان دا، دەبووایە، فەڕەنساییەکان دژی ئەو هێرشکردنە بوونایە! یا گەر ڕۆژێ لە ڕۆژان، جەنگێکی گەورە، لە نێوان « ئیسرایل » و هەر دەوڵەتێکی دیکەی ئەم جیهانەدا ڕوویدا، عەرەبە فەلەستینییەکانی بندەسی « ئیسرایل » دەبێ، وەک کەوا سووری بەر لەشکر، شانبەشانی جووەکان داکۆکیی لە خاکی « ئیسرایل » بکەن! یا گەر کاتی خۆی، دەوڵەتە ڕەگەزپەرستەکەی « خوارووی ئەفریکا »، لە مەترسیدا بووایە،

تووشی کارەساتێکی گەورە بووایە، ڕەشپێستەکان بە هەموو توانایانەوە، بەریان بەو مەترسییە بگرتایە و خۆیان لە پێناوی پاراستنی ئەو دەوڵەتە ڕەگەزپەرستەدا بەختکردایە!)« 29،304-305».

بەشێکی ئەم تاوان و هەڵخەڵەتاندنەش، بۆ کوردەکانی نێو « پارتی کۆمۆنیستی عێراق » دەگەڕێتەوە. چونکە، گەر ئەوان هەر لە سەرەتاوە، « پارتی کۆمۆنیستی کوردستان »یان دامەزراندایە، هەڵبەتە، لە دوای سییەکانەوە تا ئەورۆ، ئەم قوڕی بێگانەپەرستییە، چیدیکە بەو شێوەیە خەستتر نەدەبۆوە. وەک پەتایەک، بیر و هۆشی هێندێ لە « خوێندەوار، ڕووناکبیر، نووسەر، هۆنەر و ڕامیار »ەکانی کوردی داگیر نەدەکرد. کەچیی، دوای ئەو هەموو ماڵوێرانییییە، تازە خەبەریان بۆتەوە، چەندین ڕێکخراو و پارتی « مارکسیی ـ لینینیی »یان، بۆ هەڵگرانی فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای « مارکسیزم ـ لینینزم » دامەزراندووە!

لەبەرئەوەی نەتەوەی کورد، لە سەرانسەری کوردستاندا، لە مافە نەتەوەیییەکانی خۆی بێ بەشکراوە، نیشتمانەکەی خۆی دابەش و داگیرکراوە، هیچ جۆرە ئازادیی و سەربەخۆیییەکی نەتەوەیی نییە و پێی ڕەوا نابینرێ، تا ئێستە، هیچ لە باری بندەستیی و چەوساندنەوەی نەتەوەیی کورد، لەو دەوڵەتە داگیرکەرانەی پێوەی بەسراونەتەوە، نەگۆڕاوە. هەرچی چەپڵەی هەلپەرستیی و کاسەلێسیی، بۆ یەک گەردیلەی چکۆلەی خاکی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرانە بکوتێ، هۆنراوە بۆ سەرکردەکانیان بڵێ، گۆرانیی بۆ « ئاڵا، جوگرافیا، سنوور، هاوردە و ناردە »یان بچڕێ، ڕۆڵەکانی نەتەوەکەی خۆشی پشکوێخا، بە شیری زرکی بێگانەپەرستیی، منالانی کورد بەخێوکا، وەک ئەوە وایە، تولەمارەکەی « شێخ هۆمەر » بەخێوکا و لە کوردەکەی هەر دوو جێژنیش دەبێ! هەم لای داگیرکەرەکە، بە چاوی خۆفرۆش تەماشادەکرێ. هەم لای ڕۆڵەکانی کورد، بە چاوێکی سووک سەیردەکرێ.

لەوە دەچێ، « بەرزنجیی» هەر فێربووبێ، نەک هەر مێژووی ساختە بۆ « زێوەر » دروسکا، بەڵکوو، قسەی کۆچکردووەکانی دیکەش بشێوێنێ. چۆن بەرژەوەندیی خۆی پێویسکا، هەر بەو شێوەیە لێکیبداتەوە و دایڕێژێتەوە. « بێکەس »، لە هۆنراوەی « داری ئازادیی »دا، بە بیستودوو دێڕەهۆنراوە، وەک ڕامیارێکی کارامە و دەسڕەنگین، باسی قوربانیدان و سەربەخۆیی گەلانی « عێراق »ی کردووە ئەو باسەشی، بە خەبات دژی ئینگلیز و شۆڕشی چەکدارییەوە گرێداوە.

« بەرزنجیی » ویستوویتی، نموونەیە لە سەر « برایەتیی » بێنێتەوە. لەمەشدا، پەنای بۆ ئەو هۆنراوەیەی « بێکەس » بردووە، تا وەک بەڵگەیەکی بەهێز، بۆ

پاڵپشتی بۆچوونەکانی خۆی، کەڵکی لێ وەرگرێ. بۆیە، سەرەتا بە چەن ووشەیە نووسیوێتی: (بێ کەسی شاعیر زۆر بەپەرۆشی بۆ ئەم برایی یە دەڵێ:
دۆستی کورد و عەرەب زۆر کۆنە تاریخ شاهیدە
ناحەزی رووڕەش باڵەداخا یەخەی خۆی دادڕێ)«31،3»
1. جگە لەوەی، ڕێنووسی ئەو چەن ووشە و ئەو دێرە هۆنراوەیە هەڵەیە، ووشەی « دۆستایەتیی »ش لە هۆنراوەکەدا هاتووە، کەچیی، ئەو لە نیوەدێرەکەی خۆیدا، بە « برایەتیی » نووسیوە. « دۆستایەتیی »ش، هەرگیز « برایەتیی » ناگەیەنێ!
2. ووشەی « با » لە نیوە دێری دووەمی هۆنراوەکەدا، جێگەکەی گۆڕیوە و لە دیوانەکەیدا، ئەو ووشەیە، بە دوای ووشەی « داخا »دا هاتووە. واتە بەم شێوەیە: ناحەزی ڕووڕەش لە داخا، با یەخەی خۆی دادڕێ.
ئەمە، نیشانەی ئەوەیە، « بەرزنجیی »، هۆنراوەکەی لەبەربووە، تەماشای سەرچاوەکەی نەکردووە. بۆیە، ناوی سەرچاوە و ژمارەی لاپەڕەکەشی نەنووسیوە، وەک لە جێگەکانی دیکەدا تۆماریکردوون. هەڵبەتە، یەکێکی وەک « بێکەس »ی هۆنەریش، زۆر باش زانیوێتی، زاراوەی گونجاو بۆ هۆنراوەکانی هەڵبژێرێ. زۆر بە چاکییش، جیاوازیی لە نێوان « برایەتیی و دۆستایەتیی »دا کردووە. بۆیە، لە هۆنراوەکەدا، هەروا بە خۆڕایی، زاراوەی « دۆستایەتیی » بەکار نەهێناوە و زاراوەی « برایەتیی »شی نەنووسیوە. چونکە هەر « بێکەس » خۆی بووە، لە خۆپیشاندان و ڕاپەڕینەکەی ڕۆژی ڕەشی « شەشی سێپتێمبەری/1931 »دا، خەڵکی لە خۆی کۆکردۆتەوە، خۆپیشاندانی سازکردووە، پێشیانکەوتووە و هاواریکردووە: « ئێمە کوردین، کوردمان ئەوێ، عەرەب حیزە و نامانەوێ! » ئەنجامی خۆپیشاندانەکەش دیارە و هەر لە سەر ئەوە، قوربانییەکی زۆر دراوە، هۆنەریش باجی خۆی داوە و تووشی سزابووە!
ئایا، هەر « بێکەس » خۆی نەبووە، ساڵی « 1944 » هۆنراوەی « چاوبەست »ی داناوە، وەک ڕووناکبیرێکی شۆڕشگێڕی سەردەمەی خۆی، جەماوەری گەلەکەی، لە درۆودەلەسەکانی داگیرکەران وشیارکردۆتەوە. وەک ڕامیارێکی شارەزا، لە بەر تیشکی تاقیکردنەوەکانی پێشوودا، بە هیچ جۆرێ باوەڕی بە پڕوپاگەندەکانی دوژمن نەبووە. چونکە، باشی زانیوە، ماف دەسێنرێ و نادرێ! بۆیە، بە دە نیوەدێر هۆنراوە گوتوویەتی :
دەنگ بڵاوە، خەڵق ئەڵێن: ئەم جارە کورد، سەربەست ئەبێ
چی ئەڵێن، بڵێن، لە لام وایە، درۆ و چاوبەست ئەبێ

سەد هەزار جارمان، سیاسەت تەجروبەکرد و کەچیی
ئێستەکەش زۆرمان، بە فیشاڵی وەها سەرمەست ئەبێ
بێتو بەینی .... و .... ، زەڕڕەیەک تێکچێ، ئیتر
مەسئەلەی کوردایەتیی، ئەوسا بە جارێ خەست ئەبێ
کەی حقووق ئەدرێ؟ ئەسەنرێ. عەیبە، ئیتر تێبگەن!
سەربەخۆیی چۆن نسیبی قەومی، وا بێ دەست ئەبێ
میللەتی جاهیل لە دنیادا، ئەبێ هەرە بەندە بێ
نۆکەریی هەر خشت بە باڵای، قەومی دیل و پەست ئەبێ «71،6»

هەروەها، هەر «بێکەس» خۆی نەبووە، بە دوازدە چوارخشتەکیی، لە هۆنراوەی «دەردی دەروون»دا، لە سەرەتادا گوتوویەتی:

وان وە بان غەیرە، ئەم قەومی خۆمە
مەحکوومی حیز و خەڕات و دۆمە
نامووس و ویجدان، غیرەت و شەرەف
لە ناو ئەشرافا باریکرد، ئەسەف «218،6»

ئیدی، «بەرزنجیی» بۆچی خوێنەر چەواشەدەکا؟ بۆچی، مێژووی پێوەندیی نێوان کوردی بندەس و عەرەبی سەردەس، بە دەسی ئانقەس دەشێوێنێ؟ بەرژەوەندیی لەوەدا چییە؟ لە بەر چاوی کاڵی کێ، ڕشتەی مرواریی، برایەتیی درۆزنانەی نێوان «کورد» و «عەرەب»مان بۆ دەهۆنێتەوە؟

خۆ گەر «بەرزنجیی» بتوانێ، ئەو هۆنراوەیە بشێوێنێ، تا خەڵکی پێ بخەڵەتێنێ، ئەدی چی لە هۆنراوەی هۆنەرێکی ناسراوی وەک «حەمدیی» دەکا، کە زۆر پێش «بێکەس»، دەردی دڵی خۆی، بەرانبەر بێکەسیی و کەساسیی نیشتمانەکەی دەربڕیوە، گاڵتەی بەو جۆرە «برایەتیی»یە هاتووە، کە ئەورۆ چەن کوردێکی بێ هۆش و گۆشی بیری نەتەوەیی، پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن و داکۆکیی لێ دەکەن. ئەوەتە، بە حەوت پێنجینە «سکاڵای نیشتمان»ی هۆیودتەوە و گوتوویەتی:

ئەی خاکی وەتەن، بێ فەرەح و زەوق و سەفا خۆت
پڕ حادیسە، مەحکوومی هەموو حوکمی قەزا خۆت
بازیچەیی سەرپەنجەی ئەربابی ڕیا خۆت
بێ ئۆردوو، بەبێ زەمزەمەی شاه و سەرا خۆت
سەد ئاە، کە بوویتە هەدەفی دەرد و بەڵا خۆت
ئەم کوردە ئەبێ، دائیمی هەر قوڕ بە سەراکەن
هەر جارە گونیە ئەبێ، بەرگی بە بەراکەن
وەک تەعزیە ئەلواحی ڕەش و شین بە دەراکەن

پێویستی چییە، دوژمنی خۆیان بە براکەن
عالەم کە بڵێن: ساحێبی ئەولاد و برا خۆت
گەر وابێ، تەمەددون من و وەزعییەتی وەحشەت
سەد خۆزگە بە زوڵمەت، ئەمەبێ حاڵی عەدالەت
دەوڵەت ئەمەبێ، ڕەحمەتی سەدبارە لە نەگبەت
دەرمانی نییە، عاجزە لەم عیللەتە حیکمەت
چ بکەم، چ بڵێم، ئێستەکە مەحکوومی فەنا خۆم
بێ دەرپێ ئەبینم، بوونە ساحێبی دەرپێ
بێ جێ هەموو دیارن، بوونە ساحێبی ڕێ و جێ
ئاساری نەما، شوێنی کورد بوونەتە ژێر پێ
فەوتاوە نەزم ون بووە، من کێم و ئەتۆ کێ
بێ عالیم و بێ سانیع و بێ ئەهلی وەفا خۆت
وەسفت، کە نەگونجاوەتە ئەفکاری چ شاعیر
نەوعی نییە، ئەرزت نییە، شوبهەت بە مەنازیر
وک گەوهەرە بەرد و گڵەکەت، عەینی جەواهیر
بێ میسلە، موحەققەق چ لە باتین، چ لە زاهیر
بەم خەزنەیەوە مونتەزیری، لوتفی گەدا خۆت
کوا تاقمەکەو، وەلوەلەی دەوری کەریم خان
کوا دوازدە سوارەی بەبە، مەشهووری مەریوان
کوا فیرقەیی بتلیسی، هەواخواهی بەدرخان
کوا میللەتەکەی موتتەفیقی، دەورەی تورکان
بێ پیاو و بە بێ کۆمەڵ و جێماو و جیا خۆت
لە کۆتاییشدا، کاتێ باسی داگیرکەرانی «کوردستان»ی کردووە، زۆر بە شێوەیەکی جوان، ئەوان وەک داڵ و کوردیشی وەک لاکی ئاژەڵێکی توێیو پیشانداوە، بە پێنجینەیەک گوتوویەتی :
هاوسێ، هەموو وەک داڵن و ئەم کوردە وەکوو لاک
چنگیان لە جگەر گاهی هەموو داوە، بەبێ باک
بێ خوێنە گوڵی زەرد و زەعیفە وەکوو خاشاک
«حەمدیی»، دە بپێوە قوڕ و سنگت بکە چاک چاک
بێ قەوم و وەتەن، پڕ ئەسەف دەرد و جەفا خۆت «16، 153-154»
لەگەڵ ئەوەشدا، مەرج نییە، ئەو پارت و ڕێکخراوانەی ئەو دروشمانەیان بەرزکردۆتەوە و بەرزدەکەنەوە، ڕاستیانکردبێ و ڕاستکەن. چونکە، ئەوان لە ڕیزەکانی خۆیاندا، شتێ بە ئەندامەکانیان دەڵێن و لە بەرنامەکانیشیاندا، شتێکی دیکە دەنووسن، ئەندام و پێشمەرگەکانیان، بە بیرێکی دیکە پەروەردەدەکەن! جگە

لەوەی، گەر دەمی زۆربەی زۆری ڕۆڵەکانی گەلەکەمان بکەینەوە، ئەوا ئەو دروشمانە ڕەتدەکەنەوە. جا، ئەو ڕێخراو و پارتانە، لە درزی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیان و خەباتی نێوکۆیی پرۆلیتاریای عەرەب و کوردەوە، لەو پێوەندییانەیان ڕوانیوە و دەڕاونن. بۆیە، بەو چەشنە ڕەفتاریانکردووە.

34/3. زاراوەی ژاراویی :

کاتێ « بەرزنجیی »ش نووسیویّتی: (بڕوابوون بەو برایەتیەو تێکۆشان لەپێناویدا بەرە بەرە بووە سەنگی مەحەکی هەر حیزب و لایەنێ و پلەی راستگۆیی لەساحەی تێکۆشاندا، کام حیزب و گروپ زیاتر بڕوای پێی بوو بۆ ی تێدەکۆشا ئەوە زیاتر نیشتمانی و پێشکەوتوخوازو ڕاست بوو.)«3،32-31»

لەوە دەچێ، « بەرزنجیی »، گوێزی پووچی ئەو قسانەی خۆی، تەنیا لە هەمبانە دڕاوەکەی خۆی و بەرژەوەندیی ئەو جۆرە ڕێکخراوانەوە بژاردبێ، وا بەو شێوە ڕەهایە، بڕیاریداوە. یا هەر ئەویش، دوای زۆرینەوبۆرینە کەوتووە، گەر ڕاستییە نەتەوەیی و مێژووییەکانیشی، پێشێلکردبێ!

بۆ ئەوەش، ئەو لایەنانە، پتر نیشتمانیی و پێشکەوتووخواز بووبن، دەبێ بپرسین: لای کێ؟ بە سەنگ و تەرازووی کێ، ئەو خەسڵەتانە دەکێشران و وەک گوێزەبانەی جێژنی « لەدایکبوون »، بە سەر ئەو پارت و گروپانەدا دابەشدەکران؟ ئایا لای هەموو کورد، یا تەنیا هەر لای سەرانی ئەو پارتە « کوردستانیی، عێراقیی و عەرەبیی »یانەی، باوەڕیان بەو جۆرە بۆچوونانە هەبوو؟

پاشان نووسیویّتی: (ئەوەشی پڕ کێشی بکردایەو لێی لالوتبووایە، ئەوە دەیان تومەتی چڵکاوخۆرو بێگانەپەرست و کۆسمۆپۆلێت و بەکرێگیراو یان دەدایە پاڵی.)«3،32» جارێ، ئەو زاراوانەی ئەو ڕیزیکردوون، زۆر لەگەڵ یەکدیدا ناگونجێن. ئایا، چڵکاوخۆر ئەوانە بوون، تەنیا پیاوی کورد بوون و بۆ ڕزگاریی کوردستان تێدەکۆشان، یا ئەوانەی بۆ ژیانێکی تاهەتایی کۆیلەیی و بندەستیی خەباتیاندەکرد؟!! چڵکاوخۆری کورد ئەوانە بوون، بە هەموو شێوەیەکی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ، بە نووسین و بە کردەوە، هەوڵیان بۆ بەردەوامبوونی لکاندنی باشووری کوردستان بە عێراقەوە دەدا، لە ژێر هەر ناو و دروشمێکدا بووبێ، بانگاشەیان بۆ ئەو داگیرکردن و کۆیلەییە دەکرد.

ئایا، بێگانەپەرست ئەوانە بوون، کوردستانیان بە بەشێکی لێکدانەبڕاو و لێ جیانەبۆوەی عێراق دەزانی، یا ئەوانە بوون، داوای ڕزگاریی و سەربەخۆیی یەکجاریی و تەواویی کوردستانیان دەکرد؟!! هەڵبەتە، هەر لە خۆیانەوە، هەر

کوردێ، کوردپەروەرانە بیریکردبێتەوە، داوای سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردستانیی کردبێ، چڵکاوخۆرەکانی نێوخۆ، سەرانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق و پارتە ڕامیارییە شۆڤێنییە عێراقییەکان، بە بێگانەپەرست نێوزەدیانکردوون. هەر وەک چۆن، هەر لە سەرەتاوە، هەموو شۆڕشەکانی کوردیان، بە دەستی « تورکیا، ئێران، بریتانیا، ئەمێریکا و بەرەی ڕۆژاوا » تاوانبارکردووە، تا ئەوڕۆش، هەر بەو شێوە نارەوایە تاوانباریدەکەن!

ئەدی زاراوەی « کۆسمۆپۆلێت »، چ پێوەندییەکی بە سەر زاراوەکانی « چڵکاو خۆر و بێگانەپەرست »ەوە هەیە؟ یا « بەرزنجیی »، هەر لە خۆیەوە، لە فەرهەنگە ڕامیارییە تایبەتییەکەی خۆی وەریگرتووە، پێناسەیەکی نوێی بۆ ئەو زاراوەیە داناوە، تا ئێمەش بزانین و تێیبگەین!

بۆ بەکرێگیراویش، مەبەس لە بەکرێگیراویی کێیە؟ ئایا، ئەوانەی ئەو پروپاگەندانەیان، دژی کوردپەروەران کردووە، خۆیان بەکرێگیراوی دەوڵەتی عێراق نەبوون؟ ئەدی، گەر کوردێکی نیشتمانپەروەر، داگیرکردن و چەوساندنەوەی نەتەوەیی ڕەتکردبێتەوە، دژی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق وەستابێ، لە پێناوی ڕزگاریی نیشتمان و ئازادیی نەتەوەکەیدا خەباتیکردبێ، ئایا ئەو جۆرە خەباتگێرانە، بە بەکرێگیراو دادەنرێن؟

ئەمانە هەمووی قسە و پڕوپاگەندەی کۆمۆنیستە سەرلێشێواوەکانی ئەو سەردەمانەی کورد بوون، کە خۆیان نەک هەر « چڵکاوخۆر، بێگانەپەرست، کۆسمۆپۆلێت، و بەکرێگیراو »ی « مۆسکۆ » بوون، بەڵکوو، هەمیشە، زاراوەی ژاراوییشیان، لە نێو ڕیزەکانی گەلی کورددا بڵاودەکردەوە. دژی هەموو شتێکی پیرۆزی دیکەی کوردایەتییش بوون. چونکە، گەر لە « مۆسکۆ » باران بباریبایە، ئەوان لە هەموو وڵاتە گەرمە بێ بارانەکاندا، چەتریان هەڵدەدا! هێندەش سەرەڕۆ بوون، تەنانەت کوردیشیان بە نەتەوە دا نەدەنا! سەریشیان لە سەرانی « پارتی دیمۆکراتی کوردستان » شێواندبوو، ئەو دید و بۆچوونە هیچوپوچانەی خۆیان پێ دەفرۆشتن، ئەوانیش بێ ئەوەی پێ بزانن، لە سەری دەڕۆیشتن!

جا ئێستە، لە « بەرزنجیی » دەپرسم: ئایا بە چ یاسا و وێژدانێ ڕەوایە، دوای ئەو هەموو هەڵەیە، دوای هێندە ساڵ خەباتی بێ ئاکام، دوای هێندە تێشکانی کۆمۆنیستەکان، تازە ئەو قسە بۆش و ناوەڕۆک پوچەڵانەی ئەوان، دژی کوردپەروەران کاوێژکاتەوە! ئایا، ئەو ناتۆرە ناشایستانە، شانی کوردپەروەران یا « عێراقچیی » و نۆکەرە زوڕناژەن و دەهۆڵکوتەکان دەگرێتەوە؟!!

35/3. توێژینەوە و کۆڕگرتن :

حەزدەکەم، گەر « بەرزنجیی »، هێندە شارەزای مێژووی نزیکی گەلەکەی خۆیەتی، پێمان بڵێ: جگە لەو کۆڕانەی، دەسەڵاتدارانی دەوڵەت و سیخوڕەکانی گرتوویانە، ڕۆژێ لە ڕۆژان، نەک هەر بە دەیان کۆڕ، بەڵکوو، تەنانەت تەنیا یەک کۆڕیش، لە سەر « برایەتیی کورد و عەرەب »، لە کوێ گیراوە؟ وەک نووسیوێتی: (دروشمی « علی صخره الاخوه العربیه الکردیه تتحطم مؤامرات الاستعمار و اذنابه » هەتا هەشتاکانیش دەنگی دەدایەوەو لەسەر لاپەڕەی چاپەمەنیەکانیش ڕەش دەچۆڕەوە.. ئەم رووکارە بووە تەوەری دەیان توێژینەوەو کۆڕگرتن لەنێومندە ئەدەبیەکانی حەفتاکان بەرەو ژوور.)«32،3»

ئەو دروشمە لاواز و کاڵوکرچەی هەڵگێراوە: (لەسەر بەردی بناغەی برایەتیی کورد و عەرەب، پیلانەکانی ئیمپریالیزم و کلکەکانیان تێکدەشکێ.) گەر دروشمێکی باشبووایە، تا هەشتاکانیش دەنگیبدایەتەوە، هەڵبەتە، هەر لە پەنجاکانەوە، کۆمەڵانی خەڵکی کورد، بە شێوەیەکی گاڵتەجاڕئامێزانە، دایان نەدەڕشتەوە و نەیاندەگوت: « لە سەر بەردی بناغەی برایەتیی کورد و عەرەب، گوێز دەشکێنین! » جا، با « بەرزنجیی » و هەموو « عێراقچیی »یەکانی دیکەش بزانن، هەرچی لە سەر لاپەڕەی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان ڕەشچۆوە، وە نەبێ، ڕاستبێ. زۆر جار، درۆیەکی ڕووت، مەرایی یەکی سووک، خۆ پێدا هەڵواسینێکی چرووک نەبێ، هیچی دیکە نییە. هەمیشەش، هەر پەشیمانیی لە دوابووە. چونکە، هەر کەسێ بێگانەپەرستیی کردبێ، لە کۆتاییدا، هەر نووشوستی هێناوە!

جگە لەوەی، هەر لە هەمان جێگەدا فەرموویەتی: (بەدانسقە شاعیر هەیە کەئەسپە کحێلەی خۆی لەو مەیدانەدا تاو نەدابێ و چوار ناڵە رمبازێنی تیا نەکردبێ.) «32،3» خۆزگە، هێندە دەس و دڵ ئاواڵە و فراوان دەبوو، جگە لەو هۆنەرە مارکسیی و کۆمۆنیستە کوردانەی، لە ڕیزی « پارتی کۆمۆنیستی عێراق »دا کاریانکردووە، ناوی هێندێ لەو هۆنەرانەی بۆ دەنووسین، کە لەو جۆرە هۆنراوانەیان گوتووە، تا بزانین، چۆن بە دانسقە هۆنەر نەبووە، هۆنراوە بۆ بیری دەسکردی « عێراقچێتیی » نەگوتبێ! هەڵبەتە، لە پەنجەی دەس تێپەڕناکا و ئەو هەر لە خۆیەوە، قسە فڕێدەدا، بێ ئەوەی بزانێ، لە سەری دەکەوێ!

36/3. ویرد و سروود :

باوەڕ ناکەم، گەر یەکێکی وەک « حەمەبۆر ـ هۆشەنگ »، خۆشی ئەو بیرەی نەبووایە، وەک هەموو « عێراقچیی »یەکی دیکە، ئەو کەللەشەکرانەی بشکاندایە و

بیگووتایە: (بێگومـان برایەتی کوردو عـەرەب بەردی بنـاغـەی گـەیشتن بەئاواتی تێکڕای گەلی عێراقەو هەر ئەو یەکیەتەشە مەحەکی بەختەوەری ڕۆڵەکانی ئایندەی ئەم خـاکـە پیرۆزە، هـەر لەبەرئەمـەشـە ویردی زمـانی پێشـووانمـان بووەو سـرودی ئێمەو بەرەی داهـاتویش دەبێت.)«11،31» جارێ با بزانین:

1. ئایا، کێ ڕێیداوە، بە ناوی هـەموو خەڵکی « عێراق «وە بدوێ؟

2. هـەموو « عێراقچیی » یەک، وەک عەرەبەکانـی « عێراق » بیر دەکەنەوە. لە بری زاراوەی گـەلانی « عێراق »، گـەلی « عێراق » بەکاردێنن. هـەڵبـەتە، مـەبەسـتەکـەش ڕوونە و بۆ چییە!

باوەڕ ناکـەم، لە جیـهـاندا، لە دەوڵەتێکی فـرە نەتەوە و نیشـتمـاندا، تەنیا گـەلێکی تێدا بژی! چونکە، کاتێ دەڵێین: گـەلی « عێـراق »، واتە: لە یەک گـەل پێکـهاتووە. ئەویش لە جیـهـانی عـەرەب و نێودەوڵەتیدا، تـەنیا گـەلی عـەرەب دەگرێتـەوە. ئەدی، جێگەی گەلی کورد لەو بەهەشتەی برایەتیی کورد و عـەرەبدا، لە کوێ دایە؟ بۆچی « عێراقـچیی »یەکان ناڵێن: گەلانـی « عێراق »؟ چونکە، کاتێ گوتمان گەلانـــــی « عێراق »، یەکسـەر خەڵکی تێدەگەن، « عێراق » دەوڵەتێکی ناسیۆنال نییە، بەڵکوو دەوڵەتێکی تێریتـۆریاڵ پێکدێنێ. واتـە: لە دەوڵەتێکی فـرە نەتـەوە و نیـشـتـمـان پێکهـاتووە. « ئەحمـەد چەلەبیی »، یـەکێ بوو، لەو عـەرەبانەی ئەوڕۆ، خۆی بە دژی ڕژێمی « بـەعس » و « سـەددام حـوسـێن » دادەنێ. کـەچیی، لە سـیمـینارێکدا لە شـاری « ستۆکهۆلم »، دژی ئەم بۆچوونە وەسـتا و گوتی: ئەوە هـەڵەیە و تـەنیا گەلی « عێراق » ڕاستـە!)«27،81-92» ئەز، گللەیی لە هیچ عـەرەبێک ناکـەم، گەر تەنیا هـەر زاراوەی گەلی « عێراق » بەکاربێنن. چونکە، ئەوان باشـووری کوردستـانیش، بە پارچەیە لە خـاکـی « عێـراق » و نیشـتـمـانی عـەرەب دادەنێن. بەڵام، گـەر هـەر کوردێکی « عێراقـچیی » خـۆی، ژاری ئەو بیرە زۆڵـەکەی بڵاوکردەوە، هـەوڵی نەدا، زاراوەی گەلانی « عێراق » بچەسپێنێ، ئیدی، بۆ گللەیی لە داکیرکەرەکە بکەم؟

بۆیە دەبێ، کورد داوای هـەرچییە بکا « هـەر لە مافی ڕووناکبیریی یەوە بیگرە، تا بە کـۆنفـیـدراڵیی دەگـا »، هـەر دەبێ، زۆر بە کـولودڵەوە هـەوڵدا، لە ئاییندەدا و لە دەسـتووری کـاتیی یا هـەمیشـەیی « عـێراق »دا، چەن خـاڵێکی سـەرەکـیی گرنگ بچەسپێنێ:

1. « عێراق » لە دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمان پێکهاتووە.

2. عـێـراق لە هـەر دوو گـەلی سـەرەکـیی « عـەرەب و کـورد »، چەن کـەمـینـەیەکی دیکەی وەک « تورکمان، ئاسووریی و ئەرمەن » پێکهاتووە.

3. کۆماری عێراق، له نێوان ئەو گەل و کەمەنەتەوەییانەدا، بە کۆمارێکی هاوبەش دادەنرێ.
ئەگینا، گەر وا نەبێ، بمانەوێ و نەمانەوێ، کۆماری عێراق، لە نێوان دەوڵەتە عەرەبییەکان و جیهاندا، بە دەوڵەتێکی عەرەبیی ڕووت دەژمێررێ. چونکە، کاتێ دەڵێن: بیستودوو دەوڵەتی عەرەبیی هەیە، مەبەستیان لە عێراقیشە. ئیدی نازانم، ئەوانەی بەو بیرە قایلدەبن، ئەوە « چڵکاوخۆریی، بێگانەپەرستیی، بەکرێگیراویی و کۆسمۆپۆلیتیی » نییە؟!! ئایا، ئەوانەی ئەو بارە باش هەڵدەسەنگێنن، بەپێی بارە نالەبارەکەی کورد، گرفتەکە لە ڕۆڵەکانی هەر دوو گەلی عەرەبی عێراق و گەلی کوردی باشووری کوردستان دەگەیەنن، پێشنیازی گونجاو دەکەن، تا کێشەکە لە بەر ڕۆشنایی یەکسانیی نەتەوەیی و ڕێزی بەرابەریی، لە دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمانی وەک عێراقدا، چارەسەر بکەن، نۆکەر و چڵکاوخۆرن؟!! ئاخر، ئەم گەلە بندنسە، لەگەڵ ئەو « عێراقچیی »یە کەللەپوتانەدا چی بکا؟ دیارە، هەر هێندە لە « کوردایەتیی » و « عێراقچێتیی » گەیشتوون!
زۆری ویست، تا چەن « عێراقچیی »ەکی کورد، فێری ئەوە بوون، دان بە زاراوەی « باکوور، خۆرهەلات، باشوور و خۆراوا »ی کوردستاندا بنێن. لە بری ئەوەی، زاراوەی کوردستانی « تورکیا، ئێران، عێراق و سووریا »، لە قسەکردن و نووسیندا بەکاربێنن. وا دیارە، هێشتا زووە و چەن ساڵێکی دیکەشی دەوێ، تا دان بەو ڕاستییەی سەریشەوەدا بنێن، لە کەلی ئەهریمەنی بۆگەنی بـــــاوەڕی « عێراقچێتیی » بێنەخوارەوە و ڕوو لە ڕووگەی بیری « کوردستانیزم » بکەن!
3. « حەمەبۆر » ساڵی « 1977 »، ئەمەی نووسیوە. ئێستە، ئەوا بیستوسێ ساڵ بە سەر ئەو قسانەدا تێپەڕبوە. نە یەکێتیی و برایەتیی کورد و عەرەب، ڕۆژێ لە ڕۆژان، لە عێراقدا هەبووە، وەک ئەو باسیکردووە، نە « بەختەوەریی ڕۆڵەکانی ئایندەی » گەلانی عێراقیش، بە درۆودەلەسە بەدیهاتووە و بەدیدێ!
4. خاکی « عێراق » هەرگیز، پیرۆز نەبووە و پیرۆزیش نییە. چونکە، هەموو نەتەوەیەک، تەنیا هەر خاکی خۆی لا خۆشەویست و پیرۆزە، تەنیا بێگانەپەرستان نەبێ، خۆیان بە خاکی گەلانی دیکەوە بادەدەن و هەڵدەکێشن! جا، با سەیرکەین، کۆنەکۆمۆنیست و نووسەرێکی ناوداری وەک « ڕەسووڵ هەمزەتۆڤ »، دەربارەی نیشتمانەکەی چی گوتووە؟ بە مەرجێ لەو سەردەمەدا، لە « یەکێتی سۆڤیەت » ژیاوە. (هەندێ باڵندەی کۆچەر هەن، بەپێی کەژ لە وڵاتێکەوە دەچنە وڵاتێکی تر، هەڵۆش هەیە، کە هەمیشە دڵسۆزی شاخی خۆیەتی.)« 127،36 » دواتر، ڕووی

دەمی لە نیشتمانەکەی کردووە و گوتوویەتی: (عەشق و خۆشەویستییم گەورەبێ یا پچووک، دڵسۆزییم کەمبێ یا زۆر، هەستم کۆنبێ یا نوێ، من هەر لە بارەی تۆوە دەنووسم، ئەی داگستانەکەم)«146،36» دواتریش گوتوویەتی: (هەور نەبێ، باران لە کوێوە دێ؟ ئاسمان نەبێ، بەفر لە کوێوە دێ؟ ئاڤارستان و گەلی ئاڤار نەبن، رەسووڵ هەمزە لە کوێوە دێ؟) «224،36»
(وا بزانم، هێندە بەسە، بۆ گوێیەک ڕاستیی ببیستێ! گەر ئەم دوور و مروارییانە، هۆنەری بە ناوبانگ و پایەبەرزی « داگستان » هەڵی نەڕشتنایە، کوردێکی نەتەوەیی و نیشتمانپەروەر بیگوتنایە، زۆر پێدەچوو، بە تاوانی شۆڤینیزم مێشکیان ببردایە!)«64،19» بە دەیان ناتۆرەی وەک: « چڵکاوخۆر، بێگانەپەرست، بەکرێگیراو و کۆسمۆپۆلێتیی »یان، بە دواخستایە! جا، گەر ئەوە، ڤایرۆسی « ئیدس »ی ماڵوێرانیی و سەرلێشێوایی نەبێ، هێندێ کوردی نەگبەتی « عێراقچیی » تووشی بووبن، ئیدی دەبێ، چیدیکە بێ!
5. گەر « حەمەبۆر »، یەک تۆز ویژدان و زانیاریی هەبووایە، هەڵبەتە، هەرگیز نەیدەنووسی: (هەر لە بەر ئەمەشە، ویردی زمانی پێشووانمان بووە و سروودی ئێمە و بەرەی داهاتویش دەبێت.)«11،31»
ئایا، ئەو پیاوە هێندە شارەزایە، بە ناخی مێژووی کورددا شۆڕبۆتەوە، وا ئەو بڕیارەیداوە؟ ئایا، مێژووی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراق و پێوەلکاندنی باشووری کوردستان بە عێراقی دەسکردی « بریتانیا »وە دەزانێ؟ جا، گەر هەموو ئەوانەی بزانیایە، چۆن هەر لە خۆیەوە، هەڕەمەکیی دەیگوت: ئەو برایەتییە « ویردی سەر زمانی پێشووانمان بووە! » ئەم درۆ گەورەیەی بە دەم پێشینانەوە بۆ کردووە؟ ئایا، لاپەڕە ڕەشەکانی مێژووی هەر دوو داگیرکەری کوردستان « بریتانیا و عێراق »، بۆ هەموو کوردێ ئاشکرا نین؟ گفتوگۆکانیان گەواهیی ئەوە نادەن، کە لە پێش هەموویانەوە، « شێخ مەحموود »ی نەمر، داوای سەربەخۆیی تەواو و دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی کردووە؟ چەن کەڵەپیاوێکی وەک: « حەمەی ئەوڕەحمان ئاغا، شێخ قادری حەفید، مەعرووف چیاوک ... تاد » بە هەموو توانایەکیانەوە، دژی ئەو پێکەوەلکاندنە وەستاون، ئەو یەکێتیی و برایەتییەیان ڕەتکردەوە! ئیدی چۆن، خەڵکی زۆربەی ناوچەکانی کوردستان، دژی ئەو پرۆسێسی پێکەوەلکاندنە نەبوون و بێزاریی خۆیان دەر نەبڕیوە؟ هەڵبەتە، گەر « حەمەبۆر » بینووسیایە: « سروودی هەموو "عێراقچیی" یەک بووە »، ئەوا ئەو کاتە، دەنگ لە بەردەوە بهاتایە، دەنگ لە منەوە نەدەهات! بەلام، کاتێ نووسیویەتی: « سروودی ئێمە »یە، من لێرەدا لێی

دەپرسم: « ئێمە » واتای کێ دەگەیەنێ؟ گەر مەبەس لە هەموو کوردی باشووری کوردستان بێ، ئەوا کێ ڕێی پێ داوە، بە ناوی هەموو کوردەوە بدوێ؟ئینجا گوتوویەتی: سروودی « بەرەی داهاتووش دەبێت! » ئەمە لەوە دەچێ، « حەمەبۆر » جادوباز یا فاڵچیی بووبێ، وا هەر لە خۆیەوە ڕملێلێداوە، هەر لەو کاتەوە، بە ناوی نەوەکانی پاشەڕۆژی کوردیشەوە بڕیاریداوە، وەک سەربازێکی دڵسۆز و بە ئەمەکی ناسیۆنالیستە عەرەبەکان، تاهەتایە، برایەتیی عەرەب و کورد، یەکێتیی خاکی عێراق بپارێزێ! هەڵبەتە، هەرگیز نیازی ئەوەی نەبووە و نییە، ڕۆژێ لە ڕۆژان، مافی نەتەوەیی بە کورد ڕەوابببینرێ، کە خۆی لە ڕزگاریی و سەربەخۆیی تەواو و دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەییدا دەبینێ! بەڵکوو، تاهەتایە هەر دەبێ، گەلی کورد لە عێراقدا، لە بندەسی کەمینەی سوونەی عەرەبدا بێ، بچەوسێنرێتەوە و بناڵێنێ. چونکە، مافی چارەنووسی نەتەوەکان، وەک « لێنین » نووسیویتی: (مەبەس لە سەربەستیی نەتەوەکان، بۆ دیاریکردنی مافی چارەنووسی خۆیان، جیابوونەوەیانە وەک دەوڵەت لە کۆمەڵە نەتەوەکانی دیکە، بێ گومان، دامەزراندنی دەوڵەتی نەتەوەیی سەربەخۆیە.)«144،48»

سەیر ئەوەیە، « ئیسرایل » جۆرە « ئۆتۆنۆمیی »یەکی تایبەتیی و فراوانی نێودەوڵەتیی، بە « فەلەستین » داوە، کەچیی، خۆیان بەوە قایل نابن و نایانەوێ، هەر داوای دەوڵەتی سەربەخۆی جیا دەکەن، هەرگیز لە شایی برایەتیی « جوو » و « فەلەستین »دا، دەسی هەڵپەڕکێیان نەگرتووە و ناشیگرن، نەک وەک « باجی ڕەحمە »مکانی کورد، سەرچۆپی بێگانەپەرستیی، بە کەس نەدەن! ئەز، زۆر لەوە دڵنیام، ئەو « مانگی هەنگوین »ی گفتوگۆیەی لە نێوانیشیاندا، تا ئەوڕۆ هەر بەردەوامە، بەو زووانە تەواودەبێ و سەریشدەکەون!

هەروەها، گەلی « باسک » لە سنووری دەوڵەتی « سپان »دا، چەندین ساڵە جۆرە « ئۆتۆنۆمیی »یەکیان هەیە. کەچیی، ئەوان هەر داوای جیابوونەوە دەکەن!

جا، گەر « حەمەبۆر » و « بەرزنجیی »، ئاڕووی یەک بڕک و مێرووی یەک کونی گەورەی « عێراقچێتیی » نەبن، هەڵبەتە، لە لایەکەوە، « بەرزنجیی » قسە سوواوەکانی فاڵچییەکی « عێراقچیی »، بە نموونە ناهێنێتەوە! لە لایەکی دیکەشەوە، دوای ئەو هەموو ماوەیە، ســــــەری زێرابی ئەرشیفی بیری بۆگەنی « عێراقچێتیی » هەڵ ناداتەوە، کە سەراپای جیهان و کوردستانیش گۆڕاوە!

با کەمێ سەرنجدەین، تا بزانین، « عێراقچیی »یەکی دڵسۆزی وەک « حەمەبۆر »، لە چ سەردەمێکی سەختی باشووری کوردستان و ڕۆژگارێکی ڕەشی کورددا، ئەو

تیورییه زرکه پوتەی هەڵرشتووه. کاتێ ئەو بڕیارەیداوە، گەلی کورد لە عێراقدا، لەو پەڕی بێ دەسەلاتیی و نەهامەتییدا بووە، دەوڵەتی عێراقیش، نەک هەر گوێی بۆ چەن وڕێنەیەکی لەو بابەتانە شل نەکردووە. بەڵکوو، بەو پەڕی توانایەوە، هەوڵی تۆوبڕکردنی کوردی داوە. بە هەموو شێوەیە ویستوویەتی، لەنێویبەرێ! هەروەها، «بەرزنجیی »ش، لە چ سەردەمێکی نوێ و ڕۆژگارێکی ڕووناکی کورددا، وەک تووتی، ئەو تیۆرییە ساختەیەی دووبارەکردۆتەوە! کاتێ، گەلی کورد، بەرەو ئازادیی و سەربەخۆیی نەتەوەیی هەنگاودەنێ، دەوڵەتی داگیرکەری عێراقیش، ڕۆژبەڕۆژ، پتر ڕیسوادەبێ و لە کوردستان دوور دەکەوێتەوە! ئەو تازە نووکی پێنووسە کولەکەی تیژکردۆتەوە، بە هەموو توانای خۆیەوە دەیەوێ، بیری داتەپیوی «عێراقچێتیی» ببوژێنێتەوە، تیۆری مێژوویی بۆ پێکەوە ژیانی زۆرەملیی دارێژێ! تۆ بڵێی، ئەمە هەر وا کارێکی ساویلکانە و بێ مەبەسبێ؟

لێرەدا، خاڵێکی گرنگ هەیە، پێویستە، ئاماژەی بۆ بکەین. گەر، گەلی باشووری کوردستان، لە لایەن سەرانی «پارتیی و یەکێتیی »یەوە سەرکوت نەکرابێ، بانگاشەی ئەو برایەتییەی «بەرزنجیی و حەمەبۆر »، دەهۆڵی بۆ دەکوتن، با تەنیا بە یەک ڕیفراندۆمی ئازاد تاقیکەنەوە، ئەو کاتە، زۆر بە ڕوونیی، بۆ هەموو لایە دەردەکەوێ، ڕۆڵەکانی کورد لە باشووری کوردستاندا، دەنگ بۆ برایەتیی کورد ـ کورد و یەکێتیی خاکی کوردستان، یا بۆ برایەتیی کورد ـ عەرەب و یەکێتیی خاکی عێراق دەدەن! گومانی تێدا نییە، ئەو برایەتیی و یەکێتییە دەسکردە ڕەتدەکەنەوە، نەفرەتی لێ دەکەن و هەزار بەردیشی بە دوادا هەڵدەدەن. بەڵام، مامۆستا «بەرزنجیی »، چونکە هەر ووشە ڕیزدەکا، مەرایی بۆ پارتەکان دەکا، بە دەنکێ جۆی ئەوان دەزەڕێ، بە کلکی دەخورێ، ئامانجی دوژمن دەپێکێ و بە خۆی نازانێ، بێ ئەوەی بزانێ، ئەو باوبژی «عێراقچێتیی »یەی لە سکی خۆی دەریدەکا، هێندەی دیکە، لە ناو و ناوبانگی کەمدەکاتەوە!

«بەرزنجیی » نووسیوێتی: (تا ئەم کاتەش کەئەم وشانەی تیادەنوسم هیچ حیزبێ لەسەرانسەری عێراقا «بەکوردستانەوە »، ئەوانەی نوێنەرایەتی ئەم کەلە دەکەن و لەناویا خەڵکی باوەڕیان پێیە، هیچیان لەو باسە لایاننەداوەو بانگەشەی برایەتیەکە هەر بەردەوامە. جا ئەگەر نووسەر یەخەی زێوەر بۆ ئەم باسانە بگرێ، بەڕای من ناحەقیەکی گەورە دەکات. سەبارەت بە «پیاهەڵدانی حوکمەکەی ئەوسای عێراق و مەلیکەکانی.)«32،3» پێشتر، هەڵەی زمانەوانیی ئەم چەن دێڕەمان ڕاسکردەوە. جارێ، ئەز بە هیچ شێوەیە، گوێ بۆ پارتە عێراقییەکان

ڕاناگرم، دەربارەی « عێراقچێتیی »، چی دەڵێن و چی ناڵێن. چونکە، تەنیا ئەو بیرە گەندەڵە، لە بەرژەوەندیی ئەوان دایە. بیری سەربەخۆیی و کوردایەتیی، بۆ ئەوان، وەک تەزووی کارەبا وایە، گیانیان لە بەردەبڕێ و ووشکیاندەکا! ئینجا، من چ کارێکم بە سەر ئەوەوەیە، نەک هەر پارتەکانی کوردستان، بەڵکوو، گەر زۆربەی زۆری کوردیش، هێندە بێگانەپەرستبن، « عێراقچێتیی » ویردی سەر زمان و برایەتیی « عەرەب و کورد » خۆراکی ڕۆژانەی ژیانیان بێ! من باسی ڕاستیییەکی مێژوویی دەکەم. ئەوە هیچ
لەو ڕاستیییە ناگۆڕێ، کوردستان داگیر و دابەشکراوە، گەلی کورد لە عێراقدا، لە هەموو مافێکی نەتەوەیی خۆی بێ بەشکراوە، بە خراپترین شێوە دەچەوسێندرێتەوە. عێراق دەوڵەتێکی داگیرکەری خاکەکەم نەبێ، هیچ شتێکی دیکە نییە! من هەرگیز، لە باسی ڕاستیی و ڕەوایی کێشەی کورددا، لەگەڵ زۆروبۆری دەنگی هیچ عەرەبێکی « عێراق » و « عێراقچیی »یەکی کورددا نەبووم و نیم و نابم. چونکە دەزانم، ئەو دەستە و گروپانە، هەرگیز شتێ ناڵێن، لە بەرژەوەندیی گەلەکەمدا بێ!
پاشان، ئەز نە بە خۆڕایی بەخەی « زێوەر »م گرتووە. نە بە تەنیاش، یەخەم گرتووە. بەڵکوو، لە ڕێگەی ئەوەوە، گەر دەسەڵاتم هەبێ، نەک هەر یەخە، قورقوڕاگەی هەموو « عێراقچیی »یەکیش دەگرم، بە تایبەتیی دوای ڕاپەڕینە مەزنەکەی گەل، هەرچی دژی ڕزگاریی نیشتمانەکەم و سەربەخۆیی گەلەکەم بێ، دووکەڵی مێشی « عێراقچێتیی »، لە هەوای خاوێن و سازگاری کوردستاندا، دژی بیری کوردایەتیی و کوردستانیزم بڵاوکاتەوە، وەک کوردێکی ناسیۆنالیست، بە مافێکی ڕەوای خۆمی دەزانم، داکۆکیی لە « بیر و ئایدۆلۆژیای نەتەوەیی، نەتەوە و نیشتمانەکەم » بکەم. بە هەموو شێوەیە، دژی بیری بەردەوامبوونی پێکەوەلکاندنی کوردستان بە عێراقەوە بوەستم. چونکە، خۆم بە قەرزارباری نەتەوە و نیشتمانەکەم دەزانم، لە دامێنی چیا سەرکەشەکانی کوردستاندا لەدایکبووم، لە ئاوی کوێستانەکانیم خواردۆتەوە، مەلاشووم بە بیری کوردایەتیی و دڵسۆزیی بۆ کێشەی نەتەوەیی و ڕامیاریی نەتەوەکەم هەڵدراوەتەوە. هێندە خۆم بە قەرزارباری دایکی نیشتمان دەزانم، لە تاوان و لە بێ دەسەڵاتیدا دەنووسم و هاواردەکەم. هەر چەندە، لە داخی کورد خۆی و سەرانی پارتەکانی کوردستان، لە دەس « عێراقچیی » و ناپاکەکانی کورد، دڵم پڕ، ڕەنگم زەرد و زمانم تووشی زەردوویی بووە. بەڵام، هەرگیز کۆڵ نادەم، هێشتا ورەم بەرزە، بەرەنگاری هەموو جۆرە

بیرێکی نامۆ و نارەسەن دەبمەوە، کورد بە باوک، کوردستان بە دایک و بیری نەتەوەییش، بە قەلایەکی قایم دەزانم. پاشەڕۆژیش، هەر بۆ ئازادیی کورد، سەربەخۆیی کوردستان و سەرکەوتنی بیری نەتەوەیی دەبێ. ئەمەکدارییشم داوام لێ دەکا، گەر وەک « گالیلۆ »، لە سەر ڕاستییش بمسووتێنن، هەر ڕاستیی بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەکەم ڕوونکەمەوە، یەخەی سەرانی پارتەکانی کوردستان بگرم، دژی ناپاکەکانی کورد بوەستم، بەربینگی هەزاران مـــــــردووی زیندووی وەک « زێوەر » و زیندووی مردووی وەک « بەرزنجیی » بگرم! جا، سەردەمەکە بۆ من، هیچ جیاوازییەکی نییە، کام هۆنەری کورد، لە چ سەردەمێکی مێژووییدا، بە سەر داگیرکەرەکەم و ڕژێمەکەیدا هەڵیداوە. لەبەرئەوە، لە هەموو سەردەمێکدا، هەموو کوردێکی دڵسۆز بۆی هەیە، ئاوڕ لە مێژوو بداتەوە، ڕەخنە لە دەیان نووسەر و هۆنەری وەک « زێوەر » بگرێ. چونکە، ئێمە قسەمان لە سەر « بیر » و بەرژەوەندیی « کورد » کردووە، نەک لە سەر شتێ بووبێ، بایەخی نەمابێ و کۆتاییهاتبێ. کێشەی « بیر » و « فەلسەفە »ش، هەرگیز کۆتایی نایە و لە هەموو سەردەمێکیشدا، باسی لێوە دەکرێ و تاووتوێدەکرێ!

37/3 بەد و بەدخانە :

هەموو « عێراقچیی »یەکی بێگانەپەرست، تا چەن لەگەڵ یەکدیدا ناکۆک و جیاواز بن، هەر وەک یەک بیردەکەنەوە. لەو ڕووەوە، هیچ جیاوازییەکیان نییە. جا ئەو کەسە، داکۆکیی لە ڕابوردووی عێراق بکا، یا لە سەر ئێستە و ئایندەی عێراق، خۆی تووشی کێچەڵکا و سیپارەیەکی ناوەڕۆک پووچەڵ ڕەشکاتەوە، هیچ لە باسەکە ناگۆڕێ! گەر « زێوەر » پێڕێ، هۆنراوەی بە سەر خاکی عێراق و شاکەیدا هەڵدابێ، گەر « حەمەبۆر » دوێنێ، سرووودی بۆ عێراق گووتبێ. ئەوەتە ئەوڕۆش، یەکێکی وەک « بەرزنجیی » دەیەوێ، مێژوویەکی پڕ لە شانازیی، بۆ دەوڵەتی داگیرکەری عێراق و شاکەی داتاشێ. بۆیە، زۆر بە ڕاشکاویی، باسی ڕابوردووی عێراقی کردووە و نووسیوێتی: (گەر بێتو بەراوردێ بکەین لەنێوان ئەو حوکمەتەو ئەوانەی دوای 1958/7/14 یەک بەدوی یەکدا هاتن و تا حاڵی حازر لەڕووی ڕەفتارو مامەڵەکردنیانەوە لەگەڵ گەلی کورددا، لەهەمو ڕویەکەوە، وابزانم جێگای خۆیەتی کەحوکمی پاشایی بەهێدی ترین و واقیعی ترین حوکمێ دابنێین.

کورد دەڵێ: « تا بەد نەبینی بەدخانە بەیاننناکەی »، هەر کام لەئێمەش ئەگەر بەئینسافەوە چاو بەو ماوەی حوکمی پاشایی یەدا 1927-1958 لەکوردستاندا بگێڕێتەوە، لەهەموو ڕوویەکەوە دەبینین بەحەوت ئاو شۆرابووەوە لەچاو ئەوانەی

کەدوای 1958وە بەئاگرو ئاسن و باروت و خەردەل لەگەڵماندا ژیان و حوکمیان کردین. ئەو « دەسکەوتە گرنگانە »ی ئەم حوکمەتانە ناوبەناوو لەگەڵ هەر « وتوویژێکیدا » بەکۆڵێ منەتەوە، لەگەڵ تەقەی دەهۆڵ و زورناندا بەئیفلیجی دەیاندا بەکورد، حوکمەتی ئەوسا لە1925 « لامرکزی بۆ کورد » پێشنیارکرد، لەسەر ئامۆژگاری لیژنەی سنوری سەر بەعوسبەی نەتەوەکان، لە1930دا یاسای زمانە ناوچەیی یەکان « لغات محلیە »ی دەرکرد، پیاوانی لێهاتووو شارەزاو ئیداری وەک: سەعید قزاز، رفیق حیلمی، ئەمین زەکی، تۆفیق وەهبی، مەعروف جیاوک، ئەحمەد موختار و سالح زەکی ودەیان دڵسۆزی تر لەوەزارەتەکان و ناوچەکاندا کاربەدەست بوون.)«33،3»

لەوە دەچێ، کێشەی کورد وا ئاڵۆز و سەخت بووبێ، لە ناچاریدا، پەنا بۆ بەر پەندە کوردییەکە بەرین و بڵێین: « ساڵ بە ساڵ، خۆزگەم بە پار! » لەوانەیە، ئەمە تا ئەندازەیەکی زۆر بۆ باری کورد لە عێراقدا ڕاستبێ! بەڵام، لە کاری ڕامیاریی و هەڵسەنگاندنی باری کۆن و نوێدا، ئەو جۆرە لێکدانەوانە، هیچ بایەخێکی نییە! چونکە، پێش هەموو شتێ، هەم ئەوەی ڕۆی، ناگەڕێتەوە و هیچ کەڵکێکی نییە! هەم لەو ڕۆژەوە دەوڵەتی عێراق دامەزراوە، ئەو حوکوومەتانەی یەک لە دوای یەک هاتوون، هەرگیز بەو شێوەیە بەراورد ناکرێن. لەبەرئەوەی، چ گەلی عەرەب و چ گەلی کورد، لە هەموو ڕوویەکەوە گۆڕاون. سەردەمەکان یەک نین، پاشایەتیی و کۆماریی، دوو سیستێمی جیاوازن.

پاشان، گەر « بەرزنجیی »، کەمێ هۆشی بە خۆی بووایە، کەمێ پەروەردەی نەتەوەیی هەبووایە، بە بیری ڕەسەنی کوردایەتیی گۆشکرایە، ڕقوکینە بەر چاوە بچووکەکانی تاریک نەکردایە، هەڵبەتە، بەو شێوە پڕ لە شەرمەزارییە، داکۆکیی لە مێژووی ڕەش و پڕ لە تاوانی دەوڵەتێکی داگیرکەری نیشتمانەکەی نەدەکرد! هەڵبەتە، گەر نانێکی بەو ڕۆنەوە نەخواردایە، لە هەر لایەکەوە با بهتایە، ئەو لەوێوە شەنی نەدەکرد. هەر دەرلنگێکی لە ماڵە بێگانەیەک نەبەستایە، زۆر بە ئاسانایی دەیزانی، حوکوومەتە عەرەبییەکەی نێوان سالانی « 1927-1958 » کێ دروستیکرد؟ کێ وەک بووکەشووشە، یاری پێ دەکرد و هەڵیدەپەڕان؟ ئایا، شا « فەیسەڵ » و حوکوومەتەکەی، هێندە سەربەخۆیی بڕیاری ڕامیارییان هەبوو، تا بێ قایلبوونی لێپرسراوانی « بریتانیا »، پەنجە بە ئاودا بکەن؟

کاتێ، یەکێ ئەو جۆرە بڕیارانەدەدا، تا سەر مۆخ و ئێسک، دژایەتیی ڕاستیی دەکا، دوای شەوەزەنگی بیری « عێراقچێتیی » دەکەوێ، هەر وەک « بەرزنجیی »

لێ بەسەردێ! چونکە، هەموو ئەو دەسکەوتانەی، بە خەباتی ڕەوای گەل و خوێنی شەهیدانی، ڕاپەڕین و شۆڕشەکانی نێوان سالانی « 1919-1931 »، بە سەرکردایەتی « شێخ مەحموود »، لە عێراقدا گەلی باشووری کوردستان بە دەسیهێناوە، لە لایەکەوە، بە چاکە بۆ سەرانی ئەو کاتەی دەوڵەتی عێراقی تۆمار کردووە. لە لایەکی دیکەشەوە، هەم ڕۆڵی کوردی لە خەبات و بەدیهێنانی ئەو دەسکەوتانەدا پشگوێخستووە. هەم لە بایەخی ڕۆڵی ئەو قارەمان و شەهیدانەی کەمکردۆتەوە. هەم هێندە پێ نەزان و بێ ئەمەکی نواندووە، بە هەرچی چۆنێبێ، هەر هەوڵیداوە و ویستوویەتی، بە چاکە باسی سەرانی کۆنی دەوڵەتی « عێراق » بکا، ڕۆڵی ئینگلیزیش، لە دانپیانانی سەرانی « عێراق » بەو دەسکەوتانەدا بشارێتەوە و بشێوێنێ!

جا، گەر نوێنەرانی « بریتانیا » لە عێراق، خاوەنی دەسەلاتی یەکەم نەبوونایە، هەموو بڕیارێکی ڕامیاریی و ئابووریی، هەر بە دەس ئەوان نەبووایە، کێشەی نەتەوەیی کورد و پێوەلکاندنی باشووری کوردستانیش، هەر لە سەرەتاوە، ئەوان نەخشەیان بۆ نەکێشایە، ئێستە، بۆ ڕۆژمان بەم ڕۆژە ڕەشە دەگەیی؟ یەکێکی بێ ویژدانی وەک « بەرزنجیی »ش، ئەو قسە بێ تام و بۆیانەی، بۆ دەکرد؟ ئەو « لا مەرکەزیی یەی » بە کوردیشیان ڕەوابینیوە، لە بەر چاوی جوان و گەشی کورد، پێشنیازیان نەکردووە. بەڵکوو، لە ئەنجامی خەباتێکی سەختی خوێناویی و بۆمبارانی گوند و شارەکانی کوردستانەوە هاتووە. بەری خەباتی هەولی ڕامیاریی و شۆڕشە چەکدارییەکانی « شێخ »ی نەمر بووە. بەرهەمی خوێنی شەهیدانی کورد و کوردستان بووە. نەک « حاتەم » ئاسا، شا « فەیسەل »ی ئامۆزای « بەرزنجیی »، بە کوردی بەخشیبێ! ئەو پیاوانەی ئەویش ناویبردوون و کاریان پێ سپێرراوە، ئەوانیش هەر لە سەر خوێنی شەهیدان، بەرەنگاربوونەوەی جەماوەری گەلی کورد بە گشتیی و شاری « سولەیمانیی » بە تایبەتیی، ئەو پۆستە گرنگانەیان وەرگرتووە. نەک دەسی ڕۆژگار بە ڕێککەوت، ئەو پلەوپایەی پێ دابن. یا هەر لەبەرئەوەی کورد بوون و کوردیش لە عێراق دەژین، دەبێ، چەن پیاوێکیان لە وەزارەت و بەڕێوەبەرێتییەکانی دەوڵەتدا هەبێ و کاربکەن. ئەگینا، گەر گەلی باشووری کوردستان، ئەو زنجیرە ڕاپەڕین و شۆڕشانەی بەرپا نەکردایە، داوای مافە نەتەوەییە ڕەواکانی خۆی نەکردایە، ئایا، ئەو حوکوومەتە عەرەبییە شۆڤێنییەی ئەوسا، ئەو شا « فەیسەڵ »ە لە دەرەوەهێنراوەی، « زێوەر » هۆنراوەی بۆ گوتووە و « بەرزنجیی » داکۆکیی لێ دەکا، نەک هەر ناوی

کوردیشیان، له خەوی شەویشدا بە بیردا نەدەهات، بەڵکوو، وەک « قیبتییەکانی ـ میسر» چۆن دەنگیان هەیە و ڕەنگیان نییە. وەک « بەربەرەکانی ـ جەزایر و مەغریب » چۆن هەر سرتە و بۆڵەیان دێ، ئاواشیان لە کورد و بگرە خراپشتریش دەکرد. ئەوسا « زێوەر » و ئێستەش « بەرزنجیی »، لە بری ئەوەی، بە کوردیی داکۆکیی لە عێراق بکەن، بیری ساختە و دەسکردی گەندەڵی « عێراقچێتیی » بڵاو کەنەوە، « زێوەر » هۆنراوەکانی و « بەرزنجیی »ش سیپارە و گوتارەکانی، بە عەرەبییەکی ڕەوان دەنووسییەوە!

ئەوە جگە لەوەی، ئەو پیاوانەی ئەو ناویبردوون، هەموویان کەڵەپیاوی ڕووناکبیری ئەو سەردەمەی کورد بوون. لە سەردەمێکیشدا، هێندێکیان لە « شێخ »ەوە زۆر نزیکبوون و هاوکاریبوون. هێندێکی دیکەشیان، هێندەی لە دەوڵەتی « عێراق و بریتانیا »وە نزیکبوون، هێندە لە کێشەی کوردەوە نزیک نەبوون! زۆربەی ئەو فەرمانبەرانەی، حوکوومەتەکانیش لە « بەغدا » یا لە کوردستان دایمەزراندبوون، گەر هەموویان پیاوی خۆیان یا لە خۆیانەوە نزیک نەبووبن، لاپەڕەی تێکۆشانی ڕامیارییان، لای ئەوان پاک و سپی نەبووبێ، ئەوا هێندێکیان هەر بە تەواویی، لە بنەوە پیاوی خۆیان بوون، لە سەر خوێنی شەهیدان دانوستانیانکردووە و پێگەیشتوون، ئەو پۆستانەیان وەرگرتووە و بۆ خۆیان ژیاون. نموونەش، لە سەر ئەو جۆرە کەسانە، چ لە سەردەمی شا « فەیسەڵ » و چ لە سەردەمی حوکوومەتە یەک لە دوا یەکەکانی دیکەی عێراقدا زۆرن و پێویست بە ناوهێنانیان ناکا.

« بەرزنجیی »، جگە لەوەی ویستوویەتی، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، بە شان و بازووی حوکوومەتەکەی شا « فەیسەڵ » و سەردەمی پاشایەتییدا هەڵدا، کە ئەوەش تەنیا هەر بۆ ئەوەیە، پاساوی هۆنراوە چڵکنەکانی « زێوەر »ی پێ بدا. یەکێ شارەزای باری ئەو سەردەمەی کورد نەبێ، وا دەزانێ، کورد غەدری لە حوکوومەتی عێراق کردووە و میریی مافێکی زۆری بە کورد دابوو. کەچیی، کورد خۆی لە خۆی تێکداوە و بێ ئەمەک بووە! من سەیرم لێ دێ، کوردێ وولاتەکەی داگیرکرابێ، نوزەیان لێ بڕیبێ، سەروەت و سامانی نیشتمانەکەیان دزیبێ و بە ئاشی قوڕگی ڕۆڵەکانی گەلی سەردەستیاندا کردبێ، وەک خێریان پێ کردبێ، هێشتا دەبێ، ئێمە سوپاس و ستاییشیان بکەین! هێشتا دەبێ، « بەرزنجیی »، بەو شێوەیە بیربکاتەوە، تازە باسی برایەتیی عەرەب و کوردمان بۆ بکا، لە چاکەکانی حوکوومەتەکەی شا « فەیسەڵ » و سەردەمی پاشایەتیی، چەپکێ کوڵمان بۆ بچنێ و مێزی مێژووی پێ بڕازێنێتەوە! ئەوە لە بری ئەوەی، دوای ئەو

هەموو ئەزموونە تاڵ و هەڵەیەی خۆی، پتر هەوڵدا، خۆشی و ڕۆڵەکانی گەلەکەی،
بە بیری نەتەوەیی پەروەردەکا، بە تیشکی خۆری ڕاستیی، بەر پێیان ڕووناک
کاتەوە و و سەهۆڵبەندانی ئەو بیرە پوچ و نامۆیانە بتوێنێتەوە، کەچیی، تازە ئەو
بیرە کرچوکاڵانەمان، بە نرخێکی زۆر هەرزان پێ دەفرۆشێ! چونکە، کورد وەک
گەل، باشووری کوردستان وەک خاک، بەپێی هەموو یاسایەکی زەمینیی و
ئاسمانیی بێ، مافێکی ڕەوای خۆیەتی، لە ماڵی خۆیدا چۆن دەیەوێ، هەر بەو
شێوەیە بژی، ئازاد و سەربەخۆبێ، دەوڵەتێکی یەکگرتووی ناسیۆنالی هەبێ!
لە هەمان کاتیشدا، هێندە ساکارانە باسەکەی خۆی نووسیوە، جیاوازیی لە نێوان
سەردەمەکان و گۆڕانکارییە مێژووییەکاندا نەکردووە. بەراوردی، لە نێوان
سەرانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقی ساڵانی نێوان « 1958-1927 » و دوای
کۆدەتاکەی ساڵی « 1958 » کردووە. سەردەمی پاشایەتیی، « بە هێدیترین و
واقیعیترین حوکم » داناوە! لە دوای « 1958 »یشەوە، بە « ئاگر و ئاسن و
باروت و خەردەل لە گەڵماندا ژیاون حوکمیان کردووین. » پاشان نووسیوێتی:
(حوکمەتەکانی دوای ئەوانیش، دەبوو سەدان گوند وێرانو خاپوور بکرانایەو
سەدان مناڵ و ئافرەت و بێ تاوان ببوونایەتە قوربانی، ئەوسا وەزیرێک یا
پارێزگارێکی کوردیان دادەنا.. خۆ هەر کە بارەکە وەردەگەڕا، ئەوەش نەدەما.)
«33،3» ئایا، « بەرزنجیی » بیریچۆتەوە، لەو سەردەمانەی ئەو باسیکردوون،
ڕژێمی پاشایەتیی « بەغدا »، بە چ شێوەیە، شۆڕشەکانی « شێخ » و « بارزان »ی
کوژاندۆتەوە؟ چەن جار، بۆمبارانی گوند و شارەکانی کوردستانیان کردووە؟ هەر
تەنیا چاوخشاندنێ، بەو ڕاپۆرتانەی لە سەر دامرکاندنەوەی شۆڕشەکانی کورد
نووسراون و لە ئارشیفی هەر دوو شالیارگەی ناوخۆی « عێراق» و دەرەوەی
«بریتانیا »دا هەڵگیراون، ئەوەمان بۆ ڕووندەکەنەوە، ئەو داگیرکەرە عەرەب و
ئینگلیزانە، بە چ شێوەیەکی دڕندانە، ئەو ڕاپەڕین و شۆڕشانەیان، لە گۆمی خوێن
و فرمێسکدا نقوومکردووە. ئەوە جگە لە بیرەوەرییەکانی، چەندین سەرکردەی
سەربازیی عەرەبی عێراقی وەک « حەسەن ئەلنەقیب » و چەندین ئینگلیزی وەک
« مس بێل »، کە هەموویان، لە دوژمنایەتیی کورد و کوردستاندا، لە زوخاوی
دەروونی ڕەش و هەناوی بۆگەنیان هەڵکێشراون!
جگە لەوەی، هەر دوو سەردەمەکە، لە زۆر ڕوویەکەوە جیاوازبوون، چونکە، لە
سەردەمی کۆندا، هەموو ئەو ڕاپەڕینانەی بەرپابوون، هەر لە سنووری ناوچەیەکی
بەرتەسکی کوردستاندا بوون. زۆر زووش دامرکێنراونەتەوە. پارتێکی ڕامیاریی

سەرپەرشتیی نەکردوون. بارە نێو دەوڵەتییەکەش بەو شێوەیە، لە قازانجی کورددا نەبووە. بەڵام، گەر سەرنجێ لە شۆڕشی «11/ سێپتێمبەر» بدەین، هەر لە « خانەقین »ەوە تا « زاخۆ »ی تەنیبۆوە. ماوەی چواردە ساڵی ڕەبەقی خایاندووە. « پارتی دیمۆکراتی کوردستان ـ عێراق »، ئاڵا هەڵگری شۆڕشەکە بووە. بارە نێونەتەوەیییەکەش، تا ئەندازەیەکی زۆر، لەگەڵ کۆندا جیاوازیی هەبووە. ئەو ناکۆکیی و دووبەرەکییەی لە نێوان عێراق و دەوڵەتەکانی پەیمانی « بەغدا »ی وەک « تورکیا و ئێران »یشدا هەبووە، بە قازانجی شۆڕشەکە شکاوەتەوە.

بۆیە، بەرفراوانترین و درێژترین شۆڕشێ، لە مێژووی کورددا بەرپابووبێ، شۆڕشەکەی «11/سێپتێمبەر» بووە. ئامانجە ستراتیژیی و تاکتیییەکانیشی، لە شۆڕشەکانی پێشووی کورد جیاوازتربووە. گەلی باشووری کوردستانیش بە شێوەیەکی گشتیی، لە دەوری ئاڵای « پارتیی، شۆڕش و بارازانیی » کۆ بووبوونەوە. وەک شۆڕشەکانی پێشوو نەبووە، تەنیا چەن ڕووناکبیر و چەن تیرە و هۆزێ، بەشدارییان تێدا کردبێ. لە هەمان کاتیشدا، دوژمنەکە، ئەو دوژمنەی پێشوو نەبووە. ڕژێمەکە زۆر گۆڕاوە، « دەوڵەمەندتر، بە تواناتر، بەهێزتر، سەربەخۆتر... » بووە. تەنانەت، لای هێندێ « کورد، عەرەبی عێراق و دەوڵەتەکانی دەرەوە »ش، پێشکەوتووخوازتربووە! پێوەندیی لەگەڵ دەوڵەتە عەرەبییەکاندا پتەوتر و باشتربووە. لە سەر ئاستی جیهان، دۆستی نوێ و پتری پەیداکردووە. خاوەنی سوپایەکی گەورەتر و سەربەخۆتر بووە. چەکێکی زۆر و مۆدێرنی مرۆ قڕکەری کڕیوە. ڕێکخراو و پارتی ڕامیاریی عەرەبیی ناسیۆنالیستیان دامەزراندووە، بیری شۆڤێنیی و ڕەگەزپەرستانەیان، لە نێو ڕیزی ڕۆڵەکانی عەرەبدا بڵاوکردۆتەوە. دژی کورد و کێشە ڕەواکەی، مێشکیان پڕکردوون و پەروەردەیانکردوون. بۆ دژایەتییکردنی کورد و پاکتاوکردنی هانیانداون. بۆیە، ئەو جەنگەی لەو سەردەمەدا، لە کوردستاندا بەرپایانکردووە، لەگەڵ ئەو جەنگانەی پێشوودا زۆر جیاوازبووە. ئەو پەلامار و هێرشانەی، سوپای داگیرکەری عێراق، لە کۆندا داویانە و کردوویانە، لە چاو ئەو پەلاماردان و هێرەشانەی، دوای ساڵی «1958» داویانە و کردوویانە، گەلێ جیاوازییان هەبووە.

بە کورتیی، هەموو شتەکان گۆڕاون. بەڵەنسی تەرازووی نێوان هێزەکانیش، هەر گۆڕاوە و لە قازانجی کورددا نەبووە. کوردیش، لەو سەردەمانەدا، دۆستی نەبووە، تا بە لانی کەمەوە، گەر یارمەتیی نەدا، ڕێگەی پیشاندا. جا گەر کورد، لە سەردەمی زنجیرە شۆڕشەکانی « شێخ مەحموود » و « بارزان »دا، بە زەبری

لوولەی تفەنگی « پێنجتیر و ماوزەر »، بەرانبەر هێزی « عێراق و بریتانیا » جەنگابێ، ئەوا لە سەردەمی شۆڕشەکەی « 1961-1975 »دا، بە « تفەنگی کلاشینکۆف، هاوەن، تۆپی گەورە و قورس،B10 و ڕاکێتی هۆک »، دژی « سوپا، تانک و فڕۆکە »کانی دەوڵەتی داگیرکەری دوای سالآنی شەستەکان جەنگاوە!
لەبەرئەوە، شتێکی زۆر ئاشکرایە، هۆ و ئامرازە « ڕامیاریی، سەربازیی، پروپاگەندیی و مرۆیی »یەکان گۆڕاون. « کوشتنی بە کۆمەڵ، ڕاگوێزان، هۆردوگای زۆرەملیی، ئەنفال و ژارابارنکردن »ی هێندێ ناوچەی کوردستان، لە سەردەمی نوێدا پیادەکراوە و هەبووە. بەلآم، لە کۆندا نەک هەر بەوشێوەیە نەبووە، بەڵکوو، زۆر بە دەگمەن هێندێ لەو شتانە ڕوویانداوە!
ئەدی « بەرزنجیی »، کاتێ ئەو بەراوردەی لە نێوان حوکومەتەکانی کۆن و نوێدا کردووە، پاکانەی بۆ سەردەمی پاشایەتیی کردووە، هەموو خراپەکارییەکان و کارە دڕندەکانی سەرانی دەوڵەتی عێراقی دوای « 1958 »ی باسکردووە بۆ نایەوێ، لە سەردەمی پاشایەتیشدا، دەوڵەتە داگیرکەرەکە، دژی کورد چەکی کیماویی بەکاربێنایە، کە ئەوا کاتە ڕەنگە، نەک هەر نەیبوویێ، بەڵکوو، بە چاوی خۆشیان نەیاندیبێ! بۆ نایەوێ، داگیرکەر ئەنفالی کۆمەلآنی بێ دەسەلآتی کودرستانیان بکردایە، وا نووسیوێتی: « بە ئاگر و ئاسن و باروت و خەردەل لەگەڵماندا ژیاون ! » خۆ ناشێ، بڵێ: ئەوانەی پێشوو، ئەو کارانەیان نەکردووە و لە بری ئاگر و ئاسن و باروت، گوڵبارانیان کردووین، بە فڕۆکە بۆمباهاوێژەکانیان، بووکەشووشە و نوقوڵی ترشوشیرینیان بۆ منالآنی کوردستان هەڵداوە!
کەواتە، دوێنێ ئەوڕۆ نییە. هەر حوکوومەتەی، بەپێی قەبارە و مەترسیی داواکارییەکانی شۆڕشەکە، بەپێی توانا و سەردەمەکە، دژایەتییەکی تەواوی کورد و شۆڕشەکەیان کردووە. بە هەموو شێوەیە هەوڵیانداوە، لەنێویبەرن. گوند و شارۆچەکەکانی کوردستانیان بۆمبارانکردووە و سوتاندوویانە. دەرگەی گرتووخانەکانیان، لە سەر گازی پشتبووە و بە خەباتگێڕانی کورد ئاخنیویانە. تەنانەت، هەوڵی بەعەرەبکردن و تواندنەوەی کوردیشیان داوە. جا گەر وا نەبێ، گوندی « حەویجە » و دەشتی « کەرکووک »یان، لە ساڵەکانی سیدا بە عەرەب نەدەچێنا! تەنانەت، عەرەبیی دەشتەکیی و گامێشەوانەکانی خوارووی عێراقیشیان، بۆ شارۆکەیەکی وەک « سەیید سادق » و شاری « سولەیمانیی »ش هێناوە، لە گەڕەکی « جوولەکان » نیشتەجێ بوون و ژیاون. ئایا، هەر ئەو ڕژێمە هێدیی و شا « فەیسەڵ »ە نەبووە، هەموو کوردی بە عەرەب داناوە؟!! ئەمەش لەو

گفتوگۆیەدا، بە ڕوونیی دەردەکەوێ، کاتێ بە « شێخ مەحموود »ی گوتووە: (ئامۆزا! تۆ سەییدیت و لە خێزانی ئێمەیت. تۆ چ دەکەیت لە کوردستان و دەخلت چییە بە سەر کوردەوە. تۆ وەک من لە بەرەبابی پەیامبەر و بەنی هاشمیت، بۆ واز لەم کوردایەتییە ناهێنیت و بێیتە بەغدا لای من؟)«16،12»

لە وەڵامدا، « شێخ »یش گوتبووی: (ئەوە ڕاستە کە خێزانی من و تۆ، لە نەوەی ئیمام حەسەن و ئیمام حسەینین. بەڵام، ئەوەبوو کاتێک کە حەسەن و حسەینی باپیرانمان ڕوویانکردە دەشتی کەربەلا و دەیانوویست، خەڵکی ڕازیبکەن، کە ڕێی هەق بگرن، هەر لە لایەن عەرەبەکان خۆیانەوە کوژران و هێندێک لەوانەی لەو خێزانە بوون و ڕزگاریانبووبوو، پەنایانبردە بەر چیاکانی کوردستان و گەلی ڕەشوڕووتی کورد نەک هەر باووباپیرانی ئێمەیان نەکوشت و بەس، بەڵکوو باوەشی خۆشەویستییان کردەوە بۆیان و کردنیان بە بەشێک لە خۆیان و لەوەش زێتر بە گەورەی خۆیان. ئێمە سەدان ساڵ لە باوەشی کورددا گەورە بووین، تازە دڵ و دەروونمان بووەتە کورد. زۆر سوپاستدەکەم کەوا بە ئامۆزا بانگمدەکەیت و منیش تۆ بە ئامۆزای خۆم دەزانم، بەڵام وەک تۆ خۆم بە عەرەب نازانم و لە تۆش داوا ناکەم، هەر لە بەر خزمایەتیی من، خۆت بە کورد بزانیت.. ئامۆزایەک کورد و ئامۆزایەک عەرەب ...)«16،12»

جا، ئیدی دەبێ، ئەم حوکوومەتە داگیرکەرانەی کوردستان، چ لە کۆن و چ لە ئێستەدا، چ جۆرە جیاوازییەکیان لەگەڵ یەکدیدا هەبێ، گەر تەنیا لە سەردەمەکان و گۆڕانکارییە « ڕامیاریی، سەربازیی، ئابووریی، کەلتووریی، کۆمەڵایەتیی »یەکاندا، جیاواز نەبن؟!! مەگەر هەر لای « بەرزنجیی »، زۆر جیاوازبن و کۆنەکان لە نوێکان باشتربووبن، ئەگینا، داگیرکەر لە هەموو کات و سەردەمێکدا، هەر بە داگیرکەر دادەنرێ و خەسڵەتی داگیرکەرانەی خۆیان وون ناکەن!

بۆیە، دەڵێم: هەر سەردەمێ، ڕەوشی تایبەتیی خۆی هەیە و لە سەردەمەکەی دیکەی پێش خۆی جیادەکاتەوە. هەر سەردەمێ، جۆرە چەوسانەوەیکی نەتەوەیی و چینایەتیی تایبەتیی لە خۆی دەگرێ و جۆرە خەباتێکی دیارکیراوی دەوێ. ئەمەش، پتر بەپێی « بەڵەنسی تەرازووی هێزەکان، هاوکێشە ڕامیاریی و سەربازییەکان و باری نێوخۆ و جیهان » دەگۆڕێ، جگە لەوەی، نەک هەر « بەد » هەیە، بەڵکوو هەمیشە « بەد، بەدتر و بەدترین »یش هەیە. جا ئیدی نازانم، لە دوارۆژدا، چ چارەنووسێکی نادیار، چاوەڕێی ڕۆڵەکانی ئەم گەلە هەژارە دەکا؟!!

38/3. فەتــــوا :

ئینجا، زۆر بە ڕاشکاویی و ڕووهەڵماڵراویی، داکۆکیی لە هەموو ئەو هۆنەرانە کردووە، کە لە سەردەمی کۆندا، هۆنراوەیان بۆ سەرانی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرە گوتووە و نووسیویتی: (جا قۆناغێکی حوکم لەسەر کورد ئاوابووبێ، هیچ جێگای نەنگی نیە کەشاعیرێ یا نوسەرێ شتێکیان بۆ بڵێ.)«33،3» بەڕاستیی، کاتێ ئەم چەن ووشەیەم خوێندەوە، ئینجا بە تەواویی تێگەیشتم، ئەستێرەی لە ئاسماندا نەماوە. بە هیچ شێوەیە، دەفی دەنگ نادا. بۆیە وا بەو شێوەیە، کەوتۆتە قەل و بەرد. داکۆکیی لەو هۆنەرانە کردووە، کە هۆنراوەیان بۆ ئەو ڕژێمانە نووسیوە. دووریش نییە، خۆشی لەو بابەتانەی نووسیبێ، بە ناوی خۆیەوە یا بە ناوی یەکێکی دیکەوە، لە ڕۆژنامەکانی عێراقدا بڵاویکردبنەوە. بۆیە، وا بەو شێوەیە نووسیویتی! چونکە، ماوەی بیست ساڵێ دەبێ، لێی دوورم و ئاگاداری هەواڵەکانی نیم. لەوە ناگەم، دەیەوێ، چۆن باوەڕ بە خوێنەری کورد بێنێ، ئەو جۆرە ژارەی لە بیری هێندێ لە هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر » دا هەیە و هۆنەرەکانی دیکەش ڕشتوویانە، پاشان، پارتە کوردستانییەکانیش پێیان تێخستووە، کارێکی ئاسایی بێ و جێگەی نەنگیی نەبێ؟!! بە لای منەوە، ئەو هۆنراوە پڕ لە بێگانەپەرستییانە، نەک هەر جێگەی نەنگییە، بەڵکوو، زۆر جێگەی نەنگییشە، گەر هۆنەرێ هۆنراوەیە بۆ خوێنڕێژ و بکوژەکەی خۆی بهۆنێتەوە. گەر نووسەرێ، چەن دێرێکی جوان بۆ سەرانی دەوڵەتە داگیرکەرەکەی بنووسێ و پێیاندا هەڵدا. چونکە، جگە لەوەی ئەوان بە دوژمن و داگیرکەر دادەنرێن، هێشتا، هیچیشیان بە کورد نەداوە، تا هۆنەرێ یا نووسەرێ، شتێکی لەو بابەتانەیان بۆ بنووسێ. بەڵام، هەر کوردێ، مەلاشووی بە بیری چەوت و ڕزیویی « عێراقچێتیی » هەڵدرابێتەوە، ماوەیە لە سنگەری ناپاکییدا گیرسابێتەوە، ئایا دەبێ، لەوە پتر چاوەڕوانی چی دیکەی لێ بکرێ؟ لەو ژار و زوخاوانە پتر، چی دیکە هەڵڕێژێ؟! بۆیە، کاتێ مرۆڤی کورد، باوەڕ و ویژدانی نەتەوەیی خۆی پێشێلکرد، هەموو شتێکی پیرۆزی، لە بیر خۆی بردەوە، ئامانجێکی دیاریکراوی نەبوو، لە پێناویدا بژی و بمرێ، زۆر زیاتر لەو « فەتوا »یانەی « بەرزنجیی »، خراپتریش دەدا!

39/3. ڕەخنە یا تاوانبارکردن :

پاشان نووسیویتی: (دیارە ڕاوبۆچوونەکانمان بەکێش و ترازوی ئەمڕۆیە، چونکە نووسەری ئەو باسە، زێوەر بەوشێوەیە تاوانبار دەکات:)«34،3» لە ڕاستییدا، من « زێوەر »م تاوانبار نەکردووە و تاوانباریشی ناکەم. بەڵکوو، ڕەخنەم لە هێندێ لە

هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی گرتووە. چونکە، تاوانبارکردن و ڕەخنەلێگرتن، دوو شتی جیاوازن. بۆ نموونە: لەوانەیە، کەسێکی دیاریکراو، کارێکی خراپی نەکردبێ، بێ گوناح بێ، کەچیی، تاوانباریکەن. یا هەر بە کردەوە، ئەو کارە خراپەی کردووە و لە سەری سەلماوە. بەلام، « زێوەر » خۆی ئەو هۆنراوانەی گوتووە، کارەکە کراوە و تەواوبووە. هەڵبەتە، کەسیش بە زۆر ئەو هۆنراوانەی پێ نەگوتووە. بەڵکوو، بە ئارەزوو و ویستی خۆی گوتوونی. ئەگینا، هەر لەو سەردەمەدا، هۆنەرێکی لاهوتیی وەک « بێخوود » ژیاوە. نەک هەر وەک ئەو، هۆنراوەی بۆ شا « فەیسەڵ » و « عێراق » نەگوتووە، بەڵکوو، کاتێ ساڵی « 1921 »یش، دەربارەی دیاریکردنی چارەنووسی عێراق، پرسیاریان لێ کردووە، زۆر بە ڕاشکاویی، بە دوو نیوەدێڕ هۆنراوەی تورکیی، پوختەی باوەڕی خۆی دەربڕیوە و گوتوویەتی:

پر توی رایم بودر « بیخود » قوی اولسن منجلی

عنصرم کورد اولدغیچن استەمم بن فیصلی

واتە: (ئەمە پوختەی بیروباوەڕمە، با ئاشکرا و دیاری بێ ئەی « بێخود »! مادەم من ڕەگەزم کوردە، فەیسەڵم ناوێ.)« 160،5 »

40/3. ئازادیی یا سەرلێشێواویی؟

« بەرزنجیی »، هەر بەوەشەوە نەوەستاوە، بە ناوی ئازادیی نووسینەوە، بە هەڵە داکۆکیی کردووە، نموونەی هۆنەرێکی دۆستی فاشییەکانی هێناوەتەوو و نووسیوێتی: (جگە لەمەش، هەر نووسەرو شاعیرێ، لەهەر کاتێکابێ، سەربەستە لەو ڕوداو دیاردەیەی کاردەکاتە سەری و بەشێوەیە لەشێوەکانی « هونەر » دەیخاتەڕوو، « ئەزرا پاوند » شاعیری ئەمریکی هەواداری فاشیزمەکان، وای حەز لێبووە کە شیعر بۆ ئەوان بڵێ، ئەمەش نەبووە هۆی ئەوەی لە1948دا هەڵبژێرێ بۆ پاداشتی بۆ لینکتز لەوڵاتەکەیدا.)« 34،3 »

بەڵێ، ڕاستە، هەموو نووسەر و هۆنەرێ، تا ئەندازەیەکی زۆر ئازادە، لەوەی دەینووسێ. بەلام، بە هیچ شێوەیەکیش نابێ، ڕێگە لە چاوی تیژی سانسۆری ڕۆڵە دڵسۆزەکانی گەلیش بگرێ، ڕەخنەی لێ بگرن. چونکە، ئەوانیش بۆیان هەیە، بەرهەمەکەی هەڵسەنگێنن و هەڵەکانی بۆ ڕاسکەنەوە. لەبەرئەوەی، نووسەر و هۆنەر، بە تەنیا بۆ خۆیان نانووسن، بەڵکوو، بۆ ڕۆڵەکانی گەل دەنووسن. گەر بەرهەمی خراپ بڵاوکەنەوە، لە بەرژەوەندیی بالای گەلدا نەبێ، ئەوا زۆر پێویستە، نەک هەر ڕەخنەیان لێ بگرن، بەڵکوو، لەقاویشیاندەن، دەسەکانیان بۆ جەماوەر

ئاشکراکەن. چونکە، دوور نییە، هێندێ نووسەر و هۆنەر، بە دەسی لایەکی دیکە، ئەو بەرهەمانە بنووسن و بڵاویکەنەوە، یا لایەنێکی گومانلێکراوی لە دواوە بێ! بۆیە دەبێ، ئەو دەس و لایەنانە ئاشکرا و ئەو بەرهەمانەش پوچەڵکرینەوە.
نموونەی « ئەزرا پاوند »ی هۆنەری ئەمێریکایی هێناوەتەوە، کە حەزی لێ بووە، هۆنراوە بۆ « فاشیزم » بهۆنێتەوە. بە ڕاستیی، جێی پێکەنینە، لە لایەکەوە، لە نێوان « زێوەر » و ئەو هۆنەرە، لە لایەکی دیکەشەوە، لە نێوان کوردستان و ئەمێریکادا، بەراوردبکرێ! کوردستانێ، تا ئەورۆ بندەسی دەوڵەتی عێراق بێ، بۆنی خوێن و بارووتی لێ بێ. ئەمێریکایەک، یەکێ لە دەوڵەتە زلهێزەکانی جیهان بێ، نزیکەی دووسەد ساڵێ بێ، هاڵاوی ئازادیی و دێمۆکراسیی لێ هەڵسێ، ئایا، چۆن دەکرێ، بەراورد لە نێوان ئەو دوو وولات و سیستێمەدا بکرێ؟
تەنانەت، گەر یەکێکی وەک « ئەزرا »ش، هۆنراوەی بۆ « فاشیزم » دانابێ، خۆ بەو کارەی، زیانی بە سەربەستیی و سەروەریی نیشتمانەکەی نەگەیاندووە؟ فاشیییەکان وولاتەکەیان داگیر نەکردووە؟ تالاوی داگیرکردن و چەوساندنەوەی نەچێشتووە؟ چونکە، تەنیا هەر لە دوورەوە، دوای بیری « فاشیزم » کەوتووە، گەر لە نزیکەوە بیناسینایە، کردەوە خراپەکانی ببینینایە، هەڵبەتە، ئەو هۆنراوانەی بۆ نەدەهۆنینەوە.
جگە لەوەی، گەر هەر هەمان « ئەزرا »ی هۆنەر، لەو سەردەمەدا، لە چەن وولاتێکی وەک « ئەورووپای ڕۆژهەلات » بژیایە، ئایا دەیتوانی، نەک هەر هۆنراوەیەک بۆ « فاشیزم » بڵێ، بەڵکوو، سەریش هەڵبڕێ؟ کەواتە، پێویست ناکا، بەراوردێ بکەین، کە لە هەموو ڕوویەکەوە هەڵەبێ. بە هەڵەی هۆنەرێکی دیکە، ڕوخساری دزێوی هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر » ئارایشکەین و برازێنینەوە! ئەمەش، وەک « بەرزنجیی » تێیگەیشتووە، نیشانەی ئازادیی نییە، بەڵکوو، بە سەرلێشێوایی دادەنرێ.

41/3. لێکۆڵینەوەی ئەکادێمیایی :

لێکۆڵینەوەی ئەکادێمیایی، لە هەر بوارێکی ژیاندا بێ، دوو شێوەی جیاواز بە خۆیەوە دەبینێ. یا وەک « بەرزنجیی » نووسیوێتی: (لەلێکۆڵینەوەماندا لەبەرهەمی هەر شاعیرو نووسەرێ دەبێ لەهەمو لایەنەکانی زاتی و مەوزوعی خاوەنەکەی بکۆڵینەوەو لەگەڵ بارو رەوشی سەردەمەکەدا لێکیان دەین.)«34،3» یا، بابەتێکی پچووک وەردەگرین و لێی دەکۆڵینەوە. بۆ نموونە: دەتوانین، لێکۆڵینەوەیەکی وێژەیی ئەکادێمیاییانە، تەنیا لە سەر، ژن لە هۆنراوەی هۆنەرێکی دیاریکراودا

بکەین. ئیدی، ئەو کاتە هیچ پێویست ناکا، پەل بۆ هەموو لایەنەکانی دیکەی ژیان و بەرهەمی ئەو هۆنەرە ڕاکێشین. ئەمە، لە توێژینەوەی زانستانەشدا هەر وایە. بۆ نموونە: بە سەدان خوێندکاری خوێندنی باڵای « ماجستێر و دوکتۆرا »، کار لە سەر یەکێ لە بەرهەمەکانی « شیر، پەنیر، ئاو، خۆڵ، میوەیەکی دیاریکراو، سەوزە، گەنم، ئاسن، شووشە ... تاد » دەکەن. بەڵام، هەر یەکەیان، لە یەکێ لە خەسڵەت و دیاردەکانی ئەو کەرەسە دیاریکراوە دەکۆڵنەوە، نەک هەموو لایەنەکانی باسکەن و لێی بتوێژنەوە. جاری وا هەیە، چەن خوێندکارێ، لە سەر یەک کەرەسە و بابەتی دیاریکراو کاردەکەن، بەڵام، هەر یەکەیان لە بەشێکی کەمی ئەو بابەتە دەکۆڵێتەوە. بۆ نموونە: لەو ئینستیتووتەی دەمخوێند، تەنیا هەر لە سەر کارتێکردنی کەرسەی کیمیایی، لە « گەنمەشامیی »، چوار خوێندکار کارماندەکرد و یەک مامۆستامان هەبوو. بەڵام، هەر یەکەمان، بەشێکی ئەو کارتێکردنەی وەرگرتبوو. وەک کارتێکردنی لە « گەورەبوونی خۆی، ڕووەکەکانی دەوروبەری، پەلەوەر، پیسکردنی ژینگە » ئیدی، چ پێویستدەکا، گەر تەنیا باسی لایەنی « عێراقچێتیی »، هێندێ هۆنراوەی « زێوەر » بکەم، پەل بۆ « لایەنەکانی خودیی و بابەتیی » هۆنەر ڕاکێشم؟!! یا باسی ئەوە بکەم، نووسەران و هۆنەرانی کورد، باری سەرنجیان بەرانبەر بەو چۆن بووە؟ یا هەڵەکانی هۆنەرانی دیکەش، بە هەڵەکانی هۆنەر بەراوردکەم؟ ئەوانە، نە بە کەرەسەی ئەو لێکۆڵینەوەیە دادەنرێن، نە بە کەڵکی ئەو جۆرە کارانەش دێن!

42/3. تایبەتیی و گشتیی :

نموونەیەکی نابەجێی دیکەشی هێناوەتەوە، گۆایە: (« بشار بن برد »ی شاعیری سەردەمی عەبباسی، شیعری لە هەجوی « مەئمون »دا هەیە کەسوار پوزەکانی خۆی دەبێ و باس لەرابوردنێکی فاحیشانەی خۆی دەکات لەگەڵ کچێکی جوانی ناو کۆشکدا.. ئەم شیعرانەی هەیەو ماوەو لێیشی کۆڵراوەتەوەو ئێستا شارەزایان و ڕەخنەگران « رد الاعتبار » بۆ ئەو شاعیرە بێننەوە.)«34،3» هەڵبەتە، هەر زوو فریای خۆی کەوتووە، لە نموونەکەی خۆی پاش گەیشتووە. بۆیە هەر پاش ئەوە گوتوویەتی: (لەوانەیە نووسەر بڵێ: ــ جیاوازن،. ئەمە پەیوەندی بەکەسانێکەوە هەیەو ئەوە بەمیللەتێکەوە؟)«34،3»

جگە لەوەش، ئەوەی « بەشار » باسیکردووە، کارێکی بێ ڕەوشتیی بووە، کردەوەی یەکێکی وەک « مەئموون »ی لەقاوداوە. شتێ بووە، پێوەندیی بە باری تایبەتیی تاکە کەسێکەوە هەبووە. بەڵام، ئەو هۆنراوانەی « زێوەر » بە کێشە و باسی

پەروەردەکردنی نەوەیەک و بە شتێکێ گشتیی دەژمێررێ. وەک کەرەسەیەکی بیر و وێژە، نەوەکانی دوارۆژ، کەڵکی لێ وەردەگرن. ئەوەتە، یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، داکۆکیی لە هەمان باوەڕی چەوتی « عێراقـچێتیی » کردووە. چونکە، کاتی خۆی بە هەمان بیر پەروەردە و گۆشکراوە! ئەوە لە بری ئەوەی، زۆر ئازایانە بیگوتایە: ڕاستە، « زێوەر » بە هەڵەدا چووە. منداڵانی کورد، پێویستیان بەو جۆرە هۆنراوانە نییە. بۆیە، ئەو هۆنراوە زۆڵەکانەی گوتووە، ویستوویەتی، سەر لە ڕۆڵەکانی کورد بشێوێنێ، لە بری کوردستان، ناوی « شیمال » و « عێراق »یان فێرکا، شا « فەیسەڵ »یان لا خۆشەویستکا، « ئاڵا »کەیان لا پیرۆزکا، بیری چەوتی « عێراقچێتیی »یان، لە دڵ و دەرووندا بروێنێ!

43/3. ئەحمەد موختار جاف :

دەربارەی کارکردنی « ئەحمەد موختار جاف »، لە دەزگەکانی بەڕێوەبەرێتیی ئینگلیزەکاندا، نووسیوێتی: (ئەحمەد موختار جاف: هەڵوێست و مامەڵەی لەگەڵ دەسەڵاتی دوای شێخ ئاشکرابوو، مێجەرسۆن کردیە قایمقام و دوایی قازی سلێمانی، شێخ لێی ڕەنجا، سزای دا، شیعرەکەیمان خستەڕوو کەبۆشێخی ناردبوو، هەربە هۆی نێزیکی لەدەسەڵاتەوە کرایە ئەندامی پەرلەمانی عێراقی.) «35،3»

من هەرگیز، باسی پلەوپایەی هۆنەرانم نەکردووە، تا بڵێین: فلان هۆنەر، یا نووسەر، چ کارێکی لە دەوڵەتی عێراقدا وەرگرتووە. چونکە، ئەوە بە کارێکی ئاسایی دادەنرێ. هەموو یەکێ لە سنووری دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمانی دیاریکراودا بژی، گومانی تێدا نییە، دەبێ، کاربکا. بەڵام، باسی ئەوەم کردووە، هۆنەر ئەو هەموو هۆنراوانەی بە خۆڕایی بۆ « عێراق، ئاڵا و شا »کەی داناوە! جا، هەر لەو ڕوانگەیەوە، با « ئەحمەد موختار »، بە « قایمقام »یدا تێپەڕبووبێ، تا بە ئەندامی « پەرلەمانی عێراق »یش گەیشتووە. گرنگ ئەوەیە، یەک هۆنراوەی لەو بابەتانەی نەگوتووە! جگە لەوەی، ئەو پێی وابووە، ئینگلیز لە تورک و عەرەب باشترە، بۆیە، هاوکاریی لەگەڵدا کردوون. بریا ئەو جۆرە بیرە، لای « شێخ »یش، چەکەرەی بکردایە! باوەڕ ناکەم، ئێستە ڕۆژمان بەم ڕۆژە بگەیشتایە!

جگە لەوەی نازانم، بۆ دەبێ، نەنگیی بێ، گەر یەکێکی وەک « جاف »، کاری لە دەسەڵاتەکەی دوای « شێخ »دا کردبێ؟! گەر خۆی هەر لە سەرەتاوە، باوەڕی بە « بریتانیا » بووبێ. خۆ تەنیا هەر ئەو، کاری لەگەڵ ئینگلیزەکاندا نەکردووە و پۆستی گرنگی وەر نەگرتووە. بەڵکوو، بە دەیان کوردی نیشتمانپەروەری دیکە، چ

له سەردەمی دەسەلاتی « شێخ » و چ لە سەردەمی دوای دەسەلاتی ئەویشدا، ئەو پۆستانەیان هەبووە. وەک خۆی بە دڵسۆز ناوبیردوون و نووسیویتی: (سعید قزاز، رفیق حیلمی، ئەمین زەکی، تۆفیق وەهبی، مەعروف جیاوک، ئەحمەد موختار و ساڵح زەکی و دەیان دڵسۆزی تر لە وەزارەتەکان و ناوچەکاندا کاربەدەست بوون.) «33،3»

دیارە، قسەکەی خۆی بیرچۆتەوە، وا تەنیا باسی « جاف »ی کردووە و ناڕاستەوخۆ، تانووتی لێداوە. چونکە، ئەوەتەی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرانەی کوردستان دامەزراوە، کورد هەر لە بندەستی ئەواندا بووە و لە یەکێ لە بەڕێوەبەرێتییەکانی ئەو دەوڵەتانەشدا کاریکردووە. جا ئەو سەردەمە، سەردەمی دەسەلاتی شاکانی ئێران و سوڵتانەکانی عوسمانیی بووبێ، یا سەردەمی خەلیفەکانی عەرەب بووبێ، بۆ کورد هیچی لە باسەکە نەگۆڕیوە. چونکە، کورد خۆی خاوەنی دەوڵەتێکی تایبەتیی نەبووە، تا ڕۆڵەکانی کار لە دەوڵەتەکەی خۆیاندا بکەن!

44/3. بێ ئاگایی :

وەک « بەرزنجیی » نووسیویتی: (نووسەر ناوی هەندێ لەو شاعیرانەمان بۆ دێنێ کەهاوچەرخی زێوەر بوون بەلام بەقسەی ئەو، تاکە یەک هۆنراوەیان بۆ عێراق و مەلیکەکەی نەوتووە! هەر چەندە ئەم ڕایە لەبێ ئاگایی یەوەیە، بەلام بەپێی توانا «وەک نمونە » باس و خواسێ لەهەندێ لەوانە دەکەین. بەبێ ئەوەی ئەم نمونانەی دەیهێنینەوە ببنە لەکەدارکردنی پایەو ئاستی ئەدەبی و کەسایەتیان، ئەوانە هەموو گوڵی ڕەنگاوڕەنگی دامێنی چیای بەرزی ئەدەبەکەمانن و جێگای شانازین.) «35،3»

حەزدەکەم، « بەرزنجیی » زۆر لەوە دڵنیابێ، ئەو زانیارییانەی لە سەر « زێوەر » و هێندێ هۆنراوەی « عێراقچێتیی » هۆنەرە کوردەکانی دیکە کۆمکردونەتەوە، هەر وا بە خۆڕایی دەسم نەکەوتوون و لە بێ ئاگاییەوە نییە. چونکە، پتر لە دوو ساڵ دەبێ، خۆم بەو باس و لێکۆڵینەوەیەوە خەریککردووە. گەلێ زانیاریی پڕ بایەخم، لە سەر کۆ کردوونەتەوە.

بەڵێ، زۆر باشیش دەزانم و ئاگاداریی ئەوەش هەم، هۆنەرەکانی کورد هەموو، وەک یەک بیریان نەکردۆتەوە. بەڵکوو، دید و بۆچوونی جیاوازیان هەبووە. هەڵوێستی جیاجیان وەرگرتووە. کردەوەی جۆراوجۆریان نوواندووە. هەڵبەتە، پەنجەکانی دەسیش وەک یەک نین، ئیدی، بۆ گلەیی لەوان بکەین؟!!

هێندێ هۆنەر هەبوون، دوای ئەوەی شۆڕشەکانی « شێخ مەحموود » تەواوبووە، بە لای ئینگلیز و دەوڵەتی عێراقدا بایانداوەتەوە. یا هێندێکیان هەر لە سەرەتاوە، باوەڕیان بە ئینگلیز هەبووە. لەبەرئەوە، هێندێ هۆنراوەیان بۆ نوێنەرەکانی ئینگلیز و سەرانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، چ پێش کۆدەتاکەی « 1958 » و چ پاش ئەوەش گوتووە. هەر یەکەش، ئەم کارەی، لە گۆشە نیگای باوەڕ و بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیەوە کردووە. وەک: « مەحوی، زێوەر، حەمدیی، پیرەمێرد، قانع، موفتیی، ا.ب. هەوریی، فەوزیی، ناریی، هێمن، برایم ئەحمەد، گۆران ... تاد » جگە لە « ناریی و هێمن »، هەموو هۆنەرەکانی دیکەی ناومان بردن، خەڵکی شاری « سولەیمانیی » و دەوروبەرەکەی بوون. هەر چەندە، ئەو شارە شیرینە، وەک مەڵبەندێکی « ڕووناکبیریی و شۆڕشگێڕیی » کورد، نەک هەر کورد، بەڵکوو، تەنانەت دوژمنانیش ناتوانن، نکوولیی لە ڕۆڵی گەورە و لەبەرچاوی بکەن. بەڵام، لە ڕاستییدا، هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆش، چەن خەسڵەتێکی خراپی وەک: « بادانەوە، چاولێکەریی، ئیسرەیی و کەللەڕەقیی »یان هەیە. هۆنەرێکی ناسراوی وەک « حەمدیی »، خەڵکی شارەکەی خۆی باش ناسیوە، هەم بە باشە ناوی بردوون، هەم گللەیی لێ کردوون و لە دەسیان هاواری لێ هەستاوە. بۆیە، زۆر چاکی فەرمووە، کاتێ گوتوویەتی :

هەر ببێ ڕەببی سلێمانی، بمێنێ قەومی کورد
وەرگەڕان، بادانەوە، ئیشی ئەوانە دەستوبرد
قەت نەترس و هیچ نەپرس و موستەقیم و موتتەفیق
زیرەک و چالاک و لێدەر، عادەتا ئەمسالی کورد
هەر بە « لام باشە » موحەقەق بوو، کە باش و بێ غەشن
گەورەکانی تا ببێتە خاتری ئەصنافی کورد

لە کۆتاییشدا گوتوویەتی:

« حەمدیی » لەککەی شانی ئەم قەومە لە دنیادا چییە
دوو سەگی پیسی ڕەزیلە، کاشکێ هەر دوو ئەمرد «243،16»

پاشان، بە تاکە دێڕێ هۆنراوە، بێزاریی خۆی دەربڕیوە و گوتوویەتی:

من لە ناو ئەم کوردەدا   چونکە، نەزاکەتیان نییە
حەزئەکەم، دەنگم بنووسێ   بەڵکە، دەنگم دەر نەیە «187،16»

جا، هەر بە ڕاستیی، ئەو خەسڵەتە خراپانە، لە هەموو سەردەمێکدا، لە خەڵکی شارەکەدا هەبووە. بۆیە، شتێکی سەیر نییە، گەر زۆربەی ئەو هۆنەرانەی ناومان

بردن و هۆنراوەیان بۆ سەرانی داگیرکەرانی کوردستان گوتووە، خەڵکی ئەو شارە قارەمانە بووبن!

45/3. دوو بـــــــەرە :

« بەرزنجیی »، لە زمانی « محەمەدی مەلا کەریم »ەوە، کۆمەڵێ لە خەسڵەتەکانی « قانع »ی باسکردووە. خۆشی باسی هەژاریی و نەبوونیی کردووە. پاشان نووسیویتی: (لەناوەڕساتی چلەکاندا ئومێدی بەمام ئینگلیز پەیداکردو شیعری بۆ وت.)«40،3»

1. گەر« قانع »، هۆنراوەی بۆ ئینگلیز گوتبێ، بە هیچ شێوەیە، ئەوە ناگەیەنێ، ئەو خەسڵەتانەی خۆی لەدەسداوە. چونکە، ئەو بە ڕاستیی وا بوو. کوردێکی دڵسۆز و هۆنەرێکی خەمخواری کورد بوو!

2. کارێکی زۆر ئاساییە، نەک هەر « قانع »، بەڵکوو، هەر هۆنەرێکی کورد، گەر هۆنراوەی بۆ ئینگلیز گووتبێ. چونکە، مێژوو سەلماندی، ئەوان لە هیچ وولاتێکی جیهاندا، تا سەر داگیرکەر نەبوون، بەڵکوو، ماوەیە ماونەتەوە. جا بە هەر شێوەیە بووبێ، پاشان گەڕاونەتەوە. دوای خۆشیان، کەلتوور و شارستانێتییان جێ هێشتووە. ئەوەی « قانع » لەو ڕۆژەدا گوتوویەتی، گوایە: « ئینگلیز» لە « هیتللەر » چاکترە، نەک هەر ئەو کاتە، بەڵکوو، ئێستەش و تا مرۆڤێ لە سەر ئەم ڕووی زەوییە بمێنێ، هەر ڕاستە. گەر، لە هەر سەردەمێکی مێژوویی دیکەشدا، جەنگێکی دیکە، لە نێوان هەر دوو بەرەی « فاشیزم » و « دیمۆکراسیی »دا ڕوویدا، هیچ گومانی تێدا نییە، بە هەموو شێوە و توانایەکەوە دەبێ، پشگیریی بەرەی « دیمۆکراسیی » و دژایەتیی بەرەی « فاشیزم » بکرێ.

ئایا « بەرزنجیی » دەیویست، « قانع » وەک « ئەزرا پاوند »، هۆنراوەی بۆ بەرەی « فاشیزم » بگوتایە، پشگیریی « هیتللەر» و « مۆسۆلۆنیی » بکردایە؟ نازانم، چۆن ماوەیە هەوای « مارکسیزم ـ لینینزم »، دواتریش، « ماویزم » لە کەللەی مامۆستای دابوو، گەرمە گوتاری لە سەر « شەڕی چەتەگەریی » دەنووسی، گەر ئێستە، بەو شێوە ئاوەژووە بیربکاتەوە؟!! ئاخر، بۆیە چارەنووسی ئەو باوەڕ و فەلسەفەیەش، بەو ڕۆژە گەیی، چونکە، دوو مامۆستای ڕووناکبیر و شۆڕشگێڕیی وەک « بەرزنجیی » فەریکە کۆمۆنیست بوون!

جگە لەوەی « قانع »، بەو کەمە خوێندەوارییەی خۆیەوە، زۆر باش بۆ کێشە و گرفتەکان چووبوو. زۆر باشیش، لە ئینگلیز گەیشتووبوو. هەر چەندە، یەکێکی وەک « بەرزنجیی » پێی قاڵسدەبێ، هۆنەر هۆنراوەی بۆ ئینگلیز گوتووە! ئایا، ئەو

کاتە، ئینگلیز بە تەنیا هەر کوردستان، یا هەموو عێراق و باشووری کوردستانیشی داگیرکردبوو؟ چونکە، ئەو کاتە، هێشتا عەرەبەکانیش، سەربەخۆیی تەواویان نەبوو، چاوی ئینگلیزیشیان لێ دیاربوو، ئینجا ئاواشیان بە کورد دەکرد. ئەدی، گەر هەر لە سەرەتاوە، « بریتانیا » نەبووایە، چییان بە سەر کورد دەهێنا؟ « قانع » لەو هۆنراوەیەدا، باسی « عێراقچێتیی » نەکردووە. وەک « بەرزنجیی » بە هەڵە تێگەیشتووە! هۆنەر، باسی جەنگی دووەمی جیهانیی کردووە، کە چارەنووسی نەک هەر کورد، بەڵکوو، هەموو کۆمەڵگەی مرۆی پێوە بەسرابوو، لە بەر دەم هەڕەشەیەکی ترسناکدا بوو. گومانی تێدا نییە، « قانع » هەر دەبوو، پشگیریی ئینگلیز بکا. بریا، ئەو سەردەمە هەموو کورد، وەک ئەو بیریان بکردایەتەوە! لەبەرئەوە، زۆر چاکی بۆ چووە، کاتێ گوتوویەتی:

خەنجەر راست ئەکەیت، ئەزانم وایە
سێبەری ئینگلیس، هەر وەک همایە
بەڵام ئینگلیسیش، کەڵکی لێت ئەوێ
بێ کەڵک کـــــردن دەست ناکەوێ «41.3»

دەردی « جەلال تالەبانیی »، ڕۆژی « 1999/08/31 » لە « تاران »، پێی گوتم: ئێمە، جاران دژی ئینگلیزەکان خەباتماندەکرد. داوامان لێ دەکردن، لە « عێراق » دەرچن. کەچیی، ئێستە، خواخوامانە بگەڕێنەوە. خۆمان بە دوایاندا دەچین و داوایان لێ دەکەین، بگەڕێنەوە. ئایا ئەوە چی دەگەیەنێ؟ با جارێ لەوە گەڕێین، بڵێین: « قانع » و هەموو ئەوانەی باوەڕیان بە ئینگلیز هەبووە، زۆر باش بۆ کێشە و باسەکان چوون. بەڵام، ئایا مێژوو ئەوەی نەسەلمان، کە ئینگلیز وەک نەتەوەیەکی ئەوروپایی پێشکەوتوو و دیمۆکراسیخواز، گەلێ لە نەتەوە دواکەوتووە کەللە ڕەقەکانی « تورک، فارس و عەرەب » باشترن؟

پاشان دەبێ، بزانین، « قانع » ئەو هۆنراوەیەی بۆ گوتووە؟ بۆ پشگیریی ئینگلیزی کردووە؟ هەڵبەتە، ئینگلیزەکان ڕاستەوخۆ داگیرکەری عێراق و بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆش، داگیرکەری کوردستانیش بوون. بەڵام، کاتێ « بریتانیا »، لە جەنگەکەدا هاوبەشی دەوڵەتێکی وەک « یەکێتی سۆڤێت » بووە، « قانع »ی هۆنەریش، لەو بیر و ئایدۆلۆژیایەوە نزیکبووە، شتێکی زۆر ئاساییە، گەر بەو گەرمییەوە، هۆنراوەی بۆ گوتبن، بە سەریدا هەڵدابن، ئەوەش، مافێکی سروشتیی خۆی بووە. هەروەها، کاتێ ئەو هۆنراوەیەشی گوتووە، دوور نییە، لە ژێر کارتێکردنی دیدەکانی « پارتی کۆمۆنیستی عێراق » بووبێ!

باشــە، گــەر هۆنراوەی بۆ ئەوان نەگــوتایە، کــە باوەڕی پێــیــان هەبووە، ئەدی بۆ لایەنەکەی دیکەی بگوتایە؟ گەر بەو شێوەیە، هەڵوێستی وەرگرتایە، ئێستە، چییان پێ دەگوت و چۆن ڕەخنەیان لێ دەگرت؟ هۆنەر، لە نێوان دوو بەرداشی جیاوازی بەرەی « فاشیزم و دیمۆکراسیی »دا بووە. ویستوویەتی، هەڵوێست وەرگرێ. گەر ئەو هەڵوێستە ڕاستەی وەر نەگرتایە، ئەدی لە نێوان ئەو دوو بەرەیەدا، وەک کەری جۆگــەکــە، لە هەر دوو بــەری بخــواردایە! باوەڕ ناکــەم، ئەو کــارە دزێوە، لە دەس هۆنەرێکی نیشتمانپەروەر و شۆڕشگێڕێکی وەک ئەو بهاتایە. چونکە، ئەو لە پێناوی کێشەیەکی بەرز و پیرۆزدا، ژیاوە و مردووە! کەواتە دەبووایە، کام بەرەی هەڵبژاردایە؟

دوای ئەوەی، نموونەی هۆنراوەی چەن هۆنەرێکی کوردی هێناوەتەوە، نووسیویتی: (هەڵچوون و دەمارگیری دەبێ وەلانرێ، هۆش و بیری کامڵانە وەگەڕخرێ، لەئاستی ئاوها بەرهەمێکی شاعیرێکی گوندنشینی نەدارای دڵ پڕ لە عەزرەتی ساتێکی خۆشی و حەواندنەوە بۆ ئەو قەومە داماوەی لەوڵاتێکی بریناری پەل و پۆ شکاوی بەستراو بەحوکمەتێکی داردەستی ئەو ئیمپریالیزمەی کە هەرچی فاک و فیکی خۆیەتی بۆ داشۆرینی هۆش و گۆشی خەڵکەکەی بەکاردەهێنا، تا بزانن هەر خۆی باشەو ئاقیبەت هەر خۆی بەدەستە.)»3، 43-44«

جارێ دەتوانم، مژدە بە « بەرزنجیی » بدەم، بە هیچ شێوەیە، ئیرەیی بەو جۆرە داڕشتن و ڕێنووســە نابەم! پاشــان، ڕەخنە لە بەرهەمی هۆنەرێکی وا ناگــرم. بەڵکوو، وەک ڕوونمکردەوە، دەســخــۆشــانەی لێ دەکــەم. تەنانەت، ڕەخنەم لەو بەرهەمەی « زێوەر » یش نەگرتووە، کاتێ هۆنراوەی دژی « فاشیزم » نووسیوە و بە سەر « بریتانیا »شدا هەڵیداوە!

بەڵام، « بەرزنجیی » ویستوویەتی، ئاستی هوشیاریی « قانع » بە نزم پیشاندا، گوایە: هۆنەرێکی گوندنشینی وەک ئەو، بە درۆی ئینگلیزەکان هەڵخەڵەتاوە، هۆشیان داشۆریوە. بۆیە، وای زانیوە، هەر ئەوان باشن و هۆنراوەی بۆ گوتوون! ئەم لێکدانەوە گێرە، زۆر لە ڕاستییەوە دوورە. چونکە، هۆنەر بە هەموو دڵێکەوە، ئەو هۆنراوەیەی بۆ بەرەی دیمۆکراسیی و ئازادیی گوتووە و باوەڕێکی تەواویی پێیان هەبووە. بەرەی فاشیزمی بە چاکی ناسیوە. نەک وەک « بەرزنجیی » دەیەوێ، پاکانەی بۆ بکا، خوێنەر وا تێگەیەنێ، گوایە، هۆنەر گوندنشینێکی بێ ئاگابووە. هەست و سۆزی جوڵاوە و ئەو چەن دێرە هۆنراوەیەی بۆ هۆنیونەتەوە، بێ ئەوی، لە باوەڕەوە گوتبێتی! جا، گەر وا بووایە، خۆ چەن هۆنەرێکی ناسراوی

وەک « پیرەمێرد، حەمدیی ... تاد » خەڵکی شار بوون، زۆر ڕووناکبیریش بوون، ئەدی ئەوان بۆچی، هۆنراوەیان بۆ ئینگلیز گوتووە؟!!
ئینجا، ڕووی دەمی پرسیاری تێدەکەم و دەڵێم: ئایا، عەرەبەکانی عێراق زیانیان لەوە کرد، ئیمپریالیزمێکی وەک « بریتانیا »، خاکەکەی داگیرکردن، لە بندەسیی تورکەکان ڕزگاریکردن؟ ئایا، هەر لە یەکەم ڕۆژەوە، دەوڵەتی بۆ دانەمەزراندن؟ جا خۆ گەر، ئەوان نەبوونایە، مەگەر هەر خوا بیزانیایە، کەی لە دەس ئەو تورکە خوێنرێژانە قووتاریاندەبوو؟ کەی دەوڵەتی خۆیان دادەمەزران؟ ئەدی ئێمەی کورد، ساتێ بە ناوی ئایین و ساتێ بە ناوی کەللەڕەقیی و سەردانەنەواندن بۆ دوژمن، جگە لە ژێردەسیی و چەوساندنەوە، چیدیکەمان لە دژایەتیکردنی ئینگلیز و قازانجی دروشمی برایەتیی کورد و عەرەب دەسکەوت؟ بە ڕاستیی نازانم، مامۆستا « بەرزنجیی » چی گەرەکە؟
دوای ئەوەش، بە چەن دێڕێ، باسێکی کورتی باری ژیان و ڕەوشی کەلتووریی « قانع »ی کردووە و نووسیویتی: (ئیتر لەحاڵەتێکی ئاوادا ئێمە دەبێ چی لەو پیاوە داوا بکەین؟ بۆچوون و تەحلیلاتەکانی چەرچڵ و ستالین و ماو؟ یا پرینسیپەکانی « بۆرە الثوریە » و شەڕی درێژخایەنی پارتیزانی؟! خۆ بەر لەوانە کوڕ لەسەرەتای بیستەکانەوە تەجرەبەی کردن و هەتا لە 1930دا بەربەرەکانی سەرجادەشی بەخۆوە بینی « شەشی ئەیلول ».)«44،3»
ئایا لێرەدا، ڕوی دەمی لە « قانع » کردووە و مەبەسی لەوە، یا هەر دەیەوێ، گوتارە کۆنەکانی خۆی، بیری خۆی و خوێنەر بێنێتەوە؟ چونکە، ئەو قسانە چ پێوەندییەکی بە سەر باسەکەمانەوە هەیە؟!!
جگەوە لەوەی نازانم، هۆنەر خۆی زۆر باش بۆ شتەکان چووە، بڕیاری خۆی داوە، هەڵوێستی مێژوویی خۆی وەرگرتووە. ئیدی، بۆ دەبێ، پەنا بۆ بەر شیکردنەوەی ئەو کەسانە بەرێ، کە ئەو ناویهێناون؟ دیارە، هەر لە ڕاستییدا دەیەوێ، سەر لە هۆنەریش تێکدا، ئەگینا، هەڵوێست وەرگرتن، لە ڕووداوێکی گەورەی لەو چەشنانە، وەک ڕۆژی ڕوون وایە و پێویستی بە تیوریی و ئامۆژگارییکردن نییە.

46/3. بیر یا پارت؟

دەربارەی بیری نەتەوەیی نووسیویتی: (وەیان، بیرێکی نەتەوەیی تۆکمەو پاک، کە بەداخەوە هەر نەبوو و نیە..)«44،3»
بە ڕاستیی، ئەم قسە بێ سەرەوبەرانە، جێگەی پێکەنینە! چونکە، بیری نەتەوەیی هەر هەبووە، هەر هەشە و هەر دەشمێنێ! بەڵام، گەر بیگوتایە: پارتێکی نەتەوەیی

لەو سەردەمەدا نەبووە و ئێستەش نییە، ئەوا دەمانگوت: قسەکەی تەواوە. جگە لەوەی، ئایا، بیری نەتەوەیی، بۆ جۆرە کەسانێکە، داکۆکیی لە « عێراق » و بیری « عێراقچێتیی » بکەن؟!! یا بۆ جۆرە کەسانێکە، باوەڕیان پێی بێ و بە هەموو توانایانەوە، داکۆکیی لە بیری « کوردستانیزم » بکەن؟!! کەواتە، نە بیری نەتەوەیی، بە کەڵکی « عێراقچێتیی »یەکان دێ، نە وەک شیری بەرسی دایکی خۆشیان. پێیان حەڵاڵ دەبێ!

47/3. جاش و ناپاک :

با بزانین، دواترچی نووسیوە: (جا کە « هەندێک » نیگەرانن لەباسکردن و خستنەڕووی ئەمانە، دیارە لە تێ ڕوانینی یەکلایی یانەوەیە بۆ شاعیرەکە، ئەوان دەیانەوێ قانیع هەر ئەوەبێ کەناسراوە، ئەمەش ئاواتە خواستنێکی ژیرانە نیە، چونکە قانیع کوڕو پیاوی ئەو بارو روکارو ژیانە سەختە تاریکە بووە کەتیا ژیاوە، ئیدی چۆن ئێمە هەر چاوەڕوانی قاقا کێشان و دەسڕ بادانی لی بکەین کورد دەڵێ: بەسکی برسی سەنگەر ناگیرێ. قانیعیش بەم شیعرانەی نەبووە بە «جاش» و نە بە « ناپاک »، ئەگەر ئەمڕۆش بیوتبان وابزان کۆمەڵانێکی هەر چنگ دەکەوت کەلەدەوری گردببنەوەو چەپڵەی بۆ بکوتن.)«3،44-45»

کورد دەڵێ: دەرزی لە چاوی خەڵکدا دەبینێ، بەڵام، سوژن لە چاوی خۆیدا نابینێ! « بەرزنجیی » نووسیویەتی: « ئەوان دەیانەوێ قانیع هەر ئەوەبێ کەناسراوە، ئەمەش ئاواتە خواستنێکی ژیرانە نیە » ئاخر منیش، هەر ئەو ڕەخنانەم لە یەکێکی وەک « زێوەر » گرتووە، ئیدی، بۆ ئەو دەیەوێ، هەر ئەو « زێوەر »ە بێ، کە ناسراوە و خۆی دەیەوێ؟ ئایا، ئەمە ژیرییە؟

پاشان، تاوانی « جاش » و « ناپاکیی »، لە کۆمەڵگەی کوردەوارییدا، هێندە سووک و بێ بایەخ بووە، وەک پووش برنجی لێهاتووە. مرۆڤی کوردی ڕووناکبیر و بە ویژدان، کاتێ، گوێی لەو دوو زاراوە دزێوە ڕامیارییە دەبێ، قێزی لێ دێتەوە! چونکە، گەر کەمێ بە ناخی مێژووی کورددا شۆڕبینەوە، هەر لە « ماد »ەکانەوە تا ئەوڕۆ، زۆر بە ئاشکرا دەبینین، « جاشایەتیی » و « ناپاکیی »، لە هەموو قۆناغە جیاجیاکانی مێژووی کورددا، وەک گونی قۆڕ وابوون. بە تایبەتیی، لە سەرەتای دەسپێکردنی شۆڕشی « 11/سێپتێمبەر/1961 »ەوە تا ئەوڕۆ، زۆربەی زۆری کەسێتیی و ڕێکخراوەکانی باشووری کوردستان، بە ئاشکرا یا بە نهێنیی، هەر هیچیان نەکردبێ، گوژمێ جاشایەتییان کردووە. ناپاکییان لە نەتەوەی کورد و نیشتمانەکەیان کردووە. جا هەر لە تاکەتاکەی خەڵکەوە بیگرە، وەک سیخوڕ چ لە

ڕای خوا و چ لە پێناوی پارە و پلەوپایەدا بووبێ، تا بە سەرۆک تیرە و هۆز و ڕێکخراوە ڕامیارییەکانی کوردستانیش دەگا. بۆچی شتێ ماوە، ناوی کوردایەتیی و نیشتمانپەروەریی بێ؟!!

جا « جاشایەتیی » و « ناپاکیی »، هەر ئەوە نییە، مرۆڤ چەک هەڵگرێ و پێش سوپای داگیرکەری وولاتەکەی خۆی کەوێ. بەڵکوو، گەلێ جۆری دیکەی هەیە. دەتوانم، زۆر بە ڕاشکاویی بڵێم: هەموو ئەوانەی بە بیروباوەڕ، ڕاژەی نەخشە و پلانە گڵاوەکانی داگیرکەر دەکەن، لەوانە گەلێ تاوان و مەترسییان زیاترە، کە بە ئاشکرا چەک بۆ داگیرکەرەکە هەڵدەگرن. هەر هەمان زاراوەشیان بە سەردا دەچەسپێ. بۆیە، هەموو ئەو « ڕووناکبیر، نووسەر و هۆنەر »انەی، لە ڕاژەکردنی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقدا بوون، نازناوی « قەڵەمە خۆفرۆشەکان »یان بە سەردا بڕیبوون. وا بزانم، ئەوەش پڕ بە پێستی خۆیان بووە! چونکە، خواش هەڵ ناگرێ، دوو ڕووناکبیری نیشتمانپەروەر و جاش، دوو نووسەر و هۆنەری پاک و ناپاک، وەک یەک سەیرکرێن!

من هەرگیز نە گوتوومە و نە دەشیڵێم: یەکێکی وەک « زێوەر » یا « قانع » یا هەر هۆنەرێکی دیکەی کورد بێ، لەو سەردەمانەدا، ئەو جۆرە هۆنراوانەیان گوتووە، « جاش » بوون، یا « ناپاکیی »یان کردووە. چونکە، هەر دوو سەردەمەکە، زۆر جیاوازییان هەیە. ئەم « جاش قەڵەم »انەی ئەوڕۆش، لەگەڵ ئەو کەڵەپیاوانەی دوێندا، گەلێ جیاوازن. بەڵام، لە هەموو بار و ڕوویەکەوە، بەرهەمەکانیان، لە ڕێژگەی بەرژەوەندیی بیری « عێراقچێتیی » و دەوڵەتە داگیرکەرەکەی عێراق ڕژاوە. لە سەر خۆیان کەوتووە. زیانی بە ڕۆڵەکانی نەتەوەکامان گەیاندووە.

جا ئێستە، یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، داکۆکیی لەو هەڵەوپەڵە چڵکنانەی چەن هۆنەرێکی وەک « زێوەر » دەکا، ئەدی پێم ناڵێ، چۆن ئەو کەموکوڕییانە، لەگەڵ ناپاکییەکانی سەرانی کورددا بەراورددەکا؟ جگە لە « ئاودیوکردن، ژنکوشتن، داوێنپیسیی، تیرۆری ڕووناکبیر و هێندێ لە هێزە دژەکانی خۆیان، دزیی، وێرانکردنی گوندەکانی کوردستان، جەنگی چەپەڵی نێوخۆ ... تاد » هەر ڕۆژە نا ڕۆژێکیش، لەشکری دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستان، بۆ سەر یەکدی و بۆ سەر هێزە ڕامیارییەکانی دیکەی پارچەکانی کوردستان دێنن؟ خۆزگەم، « بەرزنجیی » هێندەی دەنگی دلێرە، داکۆکیی لە هەڵەی کۆنی شەست هەفتا ساڵی مردووان دەکا، هێندە ئازایەتیی تێدا بووایە، هێندە کورد و نیشتمانپەروەر بووایە، بە ئاشکرا و بە ڕاشکاویی پێی دەگوتین: ئایا، چۆن ناکۆکییەکانی ساڵی

« 1970-1964 » هەڵدەسەنگێنێ، کاتێ، « پارتیی » دوولەتبوو، وەک دووگۆڵیی، گۆڕەپانەکەیان لە نێوان خۆیاندا دابەشکردبوو، لایەکیان لە سەر « عێراق » و لایەکەی دیکەشیان لە سەر « ئێران » بوو. هەمووشمان دەزانین، ئەنجامی گەمەکە، هیچ و هیچ دەرچوون. جگە، لە ماڵوێرانیی کورد و قازانجی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیش، ڕۆڵەکانی کورد هیچیان دەس نەکەوت!
ئایا، چۆن جەنگی نێوخۆی دە ساڵەی نێوان ساڵانی « 1986-1976 » هەڵدەسەنگێنێ؟ لە لایەکەوە « بەعس » و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی دیکە دەیان کوشتین و لەنێویاندەبردین. لە لایەکی دیکەشەوە، سەرانی پارتەکانی باشوور، وەک پوازی کوردیی، یەکدییان دەبڕییەوە!
ئایا، هەڵوێستی نەتەوەیی، بەرانبەر بنەماڵەی « بارزانیی » و سەرانی « پارتیی » چی بوو؟ کاتێ، بە بیانووی چارمان نەبووەوە، هەر لە ساڵی « 1979 »وە تا ئەوڕۆ، سێ جار بە نۆرە، سێ سوپای جیاوازی سێ دەوڵەتی داگیرکەری « ئێران، عێراق و تورکیا »یان، بۆ سەر پێشمەرگە و بنکەکانی « دیمۆکراتی ئێران. یەکێتی نیشتمانیی کوردستان، .P.K.K » هێنا!
ئایا، « یەکێتیی» چۆن توانی، لە شەو و ڕۆژێکدا، ئەو هێزە گەورەیەی « پارتیی» بە « کەرکووک »دا تا « هەولێر» ڕاونێ، گەر کۆمەک و یارمەتیی « ئێران » نەبووایە؟
ئایا، سوپای پاسدارانی « ئێران »، چۆن توانییان، لە بەر چاوی سەرکردایەتیی « یەکێتیی » و کورد، بە ناو شاری « سولەیمانیی»دا بڕۆن، خۆیان بگەیەننە نزیک شارۆچکەی « کۆیە » و تۆپبارانی بنکەکانی « دیمۆکراتی ئێران » بکەن؟
ئەدی پێمان ناڵێ: بۆچی دەبێ، « تاڵەبانیی و بارزانیی »، لە بستە خاکێکی کوردستاندا جێگەیان نەبێتەوە، لە خاکە وێرانەکەی خۆیاندا نەتوانن، پێکەوە هەڵکەن، پێکەوە دانیشن و گفتوگۆ بکەن؟! بەڵکوو، هەر جارەی لە پێتەخت و شاری دەوڵەتێ دانیشن، تا سەرانی داگیرکەر یا دۆستانی کورد، بە بەر چاوی هەموو جیهانەوە، ئاشتیانکەنەوە و بڵێن: کوردەکان تا دوێنێ بوو، « سەددام » قڕیدەکردن، ئەوەتە ئەوڕۆ، خۆیان لە یەکدی بەربوون و یەکدی دەکوژن!
ئەز، وەک ناسیۆنالیستێکی کورد، دژایەتیی هیچ جۆرە بیرێکی ڕەسەن و خاوەن فەلسەفە ناکەم. زۆر ڕێزی باوەڕ و ئایدۆلۆژیا جیاجیاکانی « ئیسلام، کۆمۆنیست، ناسیۆنالیست، دیمۆکرات، سۆسیال دیمۆکرات ... تاد » دەگرم. بەڵام، تا سەر مۆخ و ئێسک، دژایەتیی بیری گەندەڵی « تورکچێتیی، ئێرانچێتیی، عێراقچێتیی و سووریاچێتیی » دەکەم. دژی هەموو جۆرە، بێگانەپەرستییەک دەبمەوە. چونکە،

له ڕووی بیـر و ئایدۆلۆژیاوە، لەبەردەم ڕۆڵەکـانی نەتەوەکـەم و ڕزگـارکـردنی کوردستاندا، بە یەکەم لەمپەر و بەربەستی دەسکردی دادەنێم. بە بیرێکی نامۆ و نارەسنی دەزانم. بیرێکە وەک گرتووخانەیەک وایە، هەڵگرانی دەیانەوێ، تاهەتایە، ڕۆڵەکانی نەتەوەکەمی تێدا بەندکەن. زۆر بە ڕاشکاوییش دەڵێم: بە هیچ شێوەیە، باوەڕم بە « برایەتیی » درۆزنانەی دەوڵەتی داگیرکـەر و گەلی بندەس نییـە. هەر کەسێکیش، بۆ هەر مەبەسێبێ، لە ڕای خوادا بێ، یا بەرژەوەندییـەکی تایبەتیی هـەبێ، دەهـۆڵ بـۆ ئـەو « بـرایـەتیی »یـە بکـوتێ، پڕوپاگـــەنـدە بـۆ ئـەو دەوڵـەتـە داگیرکەرانە بکا، ئەو سنووڕە دەسکردانەی کوردستان بە پیرۆز بزانێ، خۆیان چەن گەورەبن، لای من، لەو « جاش قەڵەم »انەی ئەوڕۆ گەورەتر نین! پێ بزانن یا نەزانن، بە شێوەیە لە شێوەکان، ناپاکییەکی گەورە لە ڕووی بیر و ئایدۆلۆژیاوە، لە ڕۆڵەکانی نەتەوەکەیان دەکەن. جا ئەو کەسانەی ئەو بیرەیان هەیە و دەیانەوێ، لە کـوردسـتـانـدا بیـچەسـپێنن، چ « ڕووناکبـیـر، نووسـەر، هـۆنەر و زانا » بن، چ ڕێکخـراو و پارتە ڕامـیـارییـەکـانی وەک « ئیسـلام، کـۆمـۆنیـست، دیـمـۆکـرات، سۆسیال دیمۆکرات ... تاد » بن، گرنگ نییە و هیچ لە باسەکە ناگۆڕێ.

جـا، گـەر وا بووایە، کـاتێ سـوپای « ئەڵمـانیـای نازیی »، هـەمـوو وولاتەکـانی « ڕۆژهـەلاتی ئەوروپا » و بـەشـێکی زۆریان لە دەوڵەتە فـیدرالیـیەکـانی « یەکێتی سۆڤێت » داگیرکرد، بە هەموو شێوەیە، هاوولاتیانی ئەو دەوڵەتانەیان لەنێودەبرد، دەبووایە، ڕێکخـراوە ڕامـیـاریی و ڕۆڵەکـانـی ئەو گـەلانە، باسـی « برایەتیی و دۆستایەتیی » نێوان « ئەڵمان » و ئەو گەلانەیان بکردایە! بەڵام، ئەو گاڵتەجاڕییە، تەنیا هەر لە نێو کوردا هەیە، لە مێژووی کوردا ڕوویداوە، نـووسـەر و هۆنەرەکانی، کـونوقـوژبنی مـێـژووی نەتـەوەکـەیان، بە دوای بەڵگەی ئیـفلیـجـدا بگەڕێن، تا بیسەلمێنن، « برایەتیی » عەرەبی داگیرکـەر و کوردی داگیرکراو زۆر کۆنە، چەندین خاڵی وەک « ئایین، مێژووی هاوبەش، خووڕەوشت ... تاد » بێننەوە، تا هەر چۆنێ بێ، کارەساتی داگیرکردن، چەوساندنەوەی نەتەوەیی، زۆرداریی نەتەوە سەردەس و داگیرکەرەکانی کوردستان، لە بیر ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد بەرنەوە. جا خۆ گەر « ڕووس »ەکان، لە سەر ئەو ڕێوشـوێنە پڕ لە هەڵە و نەنگییەی کورد بڕۆشتنایە، ئێستە داری وولاتەکەیان بە سەر بەردیانەوە نەمابوو! خۆ ئەوانیش، هەر دوو لایان هەر سەر بە یەک ئاییـنی فەلە بوون، لە یەک ماڵی گەورەی هاوبەشی « ئەوروپا »دا دەژیان، لە کـوردیش پێشکەوتووتر و باری ژیانیـشـیـان لە هەمـوو ڕوویەکەوە، باشتربوو. کەچیی، ئەوان ئەو هەڵە مێژوویییەی کوردیان پێڕەو نەکرد. بەڵکوو،

هەر لە یەکەم ڕۆژەوە، چۆن ئیسلام دەڵێ: « چاو بە چاو، دان بە دان »، ئەوانیش دروشمی « خوێن بە خوێن »یان بەرزکردەوە. لە هەر کوێیەک بۆیان هەڵکەوتایە، ڕاوە سەربازی « ئەڵمانی نازیی »یان دەکرد. لە هەر کوێیەک، دەنگێکی نارەسەن و ناپاک، لە نێو ڕۆڵەکانی گەلانی « یەکێتی سۆڤیێت »دا بەرزبووایەتەوە، هەر زۆر زوو کپیاندەکرد و دەیانتاساند. تەنانەت، دوای ئەوەی جەنگیش تەواوبوو، تا سیستێمی دەوڵەتی سۆسیالیزم هەرەسیهێنا، هەر بە دوای تاوانبار و ناپاکەکانی نێوخۆدا دەگەڕان و بە سزای مەرگیان دەگەیاندن. بۆیە، ئەو گەلە ئازایانە، ئەو لەشکرە « سوور »ە نەبەزە، هێزەکانی « نازیـــــی »یان، تا « بەرلین »ی پێتەختی « هیتللەر »ی خوای جەنگ و کاولکاریی ڕاونا و تێکشکان!
بە لای منەوە، « قانع » و هەموو هونەرەکانی دیکەش، چۆن ژیان یا چۆن نەژیاون، هیچ پێوەندییەکی بە سەر ئەوەوە نییە، ئەورۆ ڕەخنەیان لێ بگرین یا نەگرین. بەپێی قسەکانی « بەرزنجیی» بێ، هەرچی هەژاربوو، کۆلکە خوێندەوارییەکی هەبوو، ئاگای لە هەواڵەکانی جیهان نەبوو، ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی بە دەس نەگەیی، گەر « هەڵە، تاوان و ناپاکیی »ش بکا، ئیدی نابێ، ڕەخنەی لێ بگیرێ!
بە باوەڕی من، ئەو کەســـەی چاو لە هەڵەوپەڵەی کـەســـانی دیکە بپۆشێ، تاوانەکانیان بۆ داپۆشێ، ناپاکییەکانیان لەقاو نەدا، ئەوانە خۆیان بە تاوانبار و ناپاک دادەنرێن! نەک وەک « بەرزنجیی » نووسیویێتی: (ئیدی تاوان و ناپاکی نییە ئێمە پاش ئەوەندە ساڵ بەدوی کەوین و لەتێری قسان بکەین: هۆ مامەی شاعیر بۆ وات وت؟ بۆ وات نەوت؟!)«45،3»
ئایا، مەبەسی لەم قسە هەڵبزڕکاوانە چییە؟ کێ داوای، ئەو جۆرە شتانەی لە هۆنەر کردووە؟ جا گەر تاوان و ناپاکیی ئەوە نەبێ، کە خوێندەوار و ڕووناکبیرانی هەموو نەتەوەیەک، گۆڕی مێژووی نەتەوەیی و وێژەیی خۆیان، بۆ ڕۆڵەکانیان شەق نەکەن، لایەنە خراپ و چاکەکانی لە یەکدی جیا نەکەنەوە، ئیدی دەبێ، تاوان و ناپاکیی، لەوە پتر چی دیکە بێ؟ بەڵکوو، تاوان و ناپاکیی ئەوەیە، خوێندەوار و ڕووناکبیرەکان، هەر ڕۆژە لە ئاوێ بخوێنن و سەریش لە ڕۆڵەکانی نەتەوەکەیان تێکدەن!
هەر کەسێ، شتێکی دیاریکراوی پێ نەبوو، بیڵێ و بینووسێ، هەڵبەتە هەر، پەنا بۆ بەر قسەی پڕوپوچ دەبا. ئەوەتە، چیرۆکی باوکی و « قانع »ی گێڕاوەتەوە. وەک کەس نەزانێ، بە چ دەردیسەرییەک ژیاوە! گەر هەر تەنیا، تەماشایەکی ئەو هۆنراوەیەی « مەدهۆش » بکەین، کاتێ بۆ یەکەم جار، چاوی پێ کەوتووە، « هەژار

و ڕووت، چڵکن و پڵکن » ببووه، چی له بارهیەوه نووسیوه،، ئیدی به تەواویی تێدەگەین، چۆن بووه و چۆن ژیاوه. « مەدهۆش »، دەربارەی پلەوپایەی هۆنەر لای کورد، گلەیی له کۆمەڵی کوردەواریی کردووه و گوتوویەتی:

ووتم: هەی هاوار ئەم پیاوه بەرزه
ئه! ئاوا ئەژی، له ڕووی ئەم ئەرزه
ئەم فکره بەرزه و ئەم هۆشه جوانه
ئەبێ بۆچ وابێ لەم کوردسانه
لای بێگانەکان شاعر زۆر جوانن
تەواو دڵخۆشن زۆر شادمانن
ئەی بۆچ لای ئێمه وا هێنده سووکن
کز و کەلەلا تەواو بێ تووکن
شاعر خزمەتی گەل و هۆز ئەکەن
خۆیان به قوربان بەرزیی کۆز ئەکەن
پاشان گوتوویەتی:
کەی شاعر لەمه چاکتر ژیاون
پاکیان به جەوری فەلەک خنکاون
نابینی هەر کەس خاوەن جەوهەره
لەمه خراپتر ئەو دەربەدەره
« قانع »یش وەڵامی داوەتەوه و گوتوویەتی:
هەتا شاعیری کوردستان بم
ئەبێ هەر شڕوشیتاڵ و لاتبم «58-57،49»

هەرچەنده، کورد زۆر له مێژه گوتوویەتی: کای کۆن به با مەکه! بەلام، ئەم پەنده، له هەر بوارێکدا بشێ و به کەڵکبێ، له بواری مێژوودا ناشێ و کەڵکی نییه. چونکه، گەر کای کۆنی مێژوو بەبا نەکەین، چۆن دەتوانین، کەڵک له پەند و ئەزموونەکانی وەرگرین؟ ئێمه، گەر به شێوەیەکی بەردەوام، مێژووی « نەتەوەیی، ڕامیاریی، کۆمەلایەتیی، وێژەیی و هونەریی »مان بژار نەکەین، لێی نەکۆڵینەوه، به چاوی ڕەخنەوه تەماشای نەکەین، تا کوردێ مابێ، هەر دەبێ، له جێگەی خۆی ڕاوەسێ و بمەیێ! دوای ئەوه، گەر یەکێ بیەوێ، ناپاکیی له نەتەوه و نیشتمانەکەی خۆی بکا، دارابێ یا نەدارابێ، هەر بەو ڕێگه خراپەدا دەڕوا. ئیدی ئەم ڕاووڕێوییەی بۆ چییه؟

48/3. مووچەخـــــۆر :

« بەرزنجیی » دەربارەی ژیانی هۆنەرانی کورد نووسیویتی: (سەرەڕای ئەوەش ئەگەر بەهەزار چنگە کرکێ و خاترو زەحمەت کارێکی مامۆستایی یا چاودێری کرێکارانی ڕێگاوبان یا ... دەستکەوتبێ، ئێمە راستەوراست بەچاو قایمیەو ناوی بەرین بە .. « مووچە خۆری دەوڵەتی داگیرکەری عێراق »!!)«3،45-46»

بەڵێ، لەو ڕۆژەوە دەوڵەتی عـێراق دامـەزراوە، هەمـوو ئەوانەی، کـاریان لە بەڕێوەبەێتییەکانیدا کردووە، ئێستە و پاشەڕۆژیش کار دەکەن، بە « مووچەخۆری دەوڵەتی داگیـرکـەری عـێـراق » دادەنرێن. ئەدی خـۆ، فـەرمـانبـەری دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان نەبوون و نین! ئەمە ڕاستییەکی بەڵگە نەویستە. چونکە، لە مێژووی نوێی کورددا، کوردستان دەوڵەت نەبووە، تا هاووڵاتیانی کورد، کار لەو دەوڵەتە سـەربەخـۆیەی کـوردسـتـانـدا بکەن. هیچ کـوردێکیش، لەم یاسـایە بەدەر نەبووە و بەدەریش نییـە! جـا، گـەر « بەرزنجیی »، بە پلارهاویشتنەوە، ئەوەی دووبارەکردۆتەوە، دەبووایە، یەکێکی وەک « گاندیی »، هانی ڕۆڵەکانی گـەلەکەی خۆی بدایە، کرنووش بۆ ویست و ئارەزووەکانی ئیمپریالیزمی « بریتانیا » بەرن. کەچیی، ئەو بە پێچەوانەوە، هەموو شتێکی « بریتانیا »ی لێ قەدەغەکردن، داوای لێ دەکردن، تەنیا شتی خۆماڵیی بەکاربێنن!

سەرکردەیەکی گەورەی عەرەبی وەک « سـەعد زەغلوول »ی نەمر، کاتێ ویستی، بە هەموو توانایەوە و لە هەموو بەرەکانەوە، دژی « بریتانیا » ڕاوەستێ، جگە لەوە ی، خەباتی ڕامیـارییـیان دەکـرد، لە نێـو شـارەکـانی « میـسـر »دا ڕاوە ئینگلیـزیان دەکرد، بڕیاریشیدا، جەنگێکی ئابوورییـیان بەرانبەر بکا. گەلەکەی بانگکرد، شتی خـۆمـاڵیی بـەکـاربێنن، پرۆسـێـسـی کـرین و فـرۆشتن، لەگـەڵ بانـک و هێـزەکـانی دەوڵەتی « بریتانیا »دا بوەستێنن. ئەوانەی لەگەڵ ئینگلیزەکان و شا« فاروق»یشدا کاریاندەکرد، بە خـۆفـرۆش و ناپاک نێوزەدیانکردن. بەڵام، کـاتـێ « زەغلوول »، خۆی وەزارەتی دروسکرد، هەر هەمان دەوڵەت و شـا « فـاروق » بوو، کەچیی، ئەو بەندوبـاوە نەمـا. چونکە، باشـتـرین نیـشـتـمـانپـەروەری « مـیـسـر »، کـاریان لە شالیارگەکەیدا دەکرد، فەرمانیان لە ئینگلیز و شاوە وەر نەدەگرت.

نموونەی هەر دوو ئیمپریالیزمی « فەرەنسا و ئیتالیا » و هەر دوو گەلی قـارەمـانـی « جەزایر و لیبیا »، دوو نموونەی دیکەی ئەو بۆچوونانەمانن و بەڵگەی ڕاستیی بە دەسـەوە دەدەن. هەرچی هاوکاریی لەگەڵ داگیرکـەرەکانیاندا کردبێ، ئەوا ئەوان، بێ هیچ جۆرە لێبووردنێ، بە پیاوی بێگانە و ناپاکیان داناون!

بەلام، چونکە یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، لە هەموو ژیانیدا، لە سەر کوردایەتیی تووشی کۆکەرەشەش نەبووە، نەک هەر ئەو جۆرە کردارە نەتەوەییانە، بە خۆی ڕەوا نابینێ و نامۆن، بەڵکوو، هەر دەیەوێ، بە هەر جۆرێ بێ، داکۆکیی لە کەسانێکی دیکەش بکا، کە لە هەموو کات و سەردەمێکدا، کەوا سووری بەر لەشکر بوون، لە هەموو کاسەیەکدا ئەسکوێ بوون. ئەوەش، هەمووی بۆ ڕابوردووی پەروەردەی نەتەوەیی و ئایدۆلۆژیای خۆی دەگەڕێتەوە. چونکە، ئەوەتەی هەیە، لەو بازنە داخراوە بۆشەدا دەخولێتەوە و لەگەڵ ئەو لایەنە کوردستانییانەدا بووە، کە وابەستەی دەسەلاتی « بەغدا » بوون!

49/3. سۆسیال :

« بەرزنجیی »، لە دوورەوە تفەنگ بە تاریکەشەوەوە دەنێ. بێ ئەوەی، تەنیا ڕۆژێکیش، « سۆسیال »ی دیبێ، هەر لە خۆیەوە نووسیویێتی: (دەیباشە وێرانەیەکی تر هەبوو ئەو کاری تیابکاو مووچەی لێ وەرگرێ؟ ئەی ئەگەر ئەوەی نەکردبا سندوقێکی باربوو و کۆمەکی ئەوانە هەبوو کە « کوردایەتی دەکەن و بێزیاننایە مووچەی دەوڵەت وەرگرن » مانگانە وەک « سۆشیال » لەبەر درگەکەیدا ریزبن و بەمل کەچی دەست پانکەنەوە؟)«46،3»

ئەمە یەکەم جار نییە، ئەو جۆرە خوێندەوار و نووسەرانە، ئەو جۆرە قسانە دەکەن. جا، لە ناشارەزاییییەوە بێ یا لە بەر هەر هۆیەکی دیکەی تایبەتیی بێ، گرنگ ئەومیە، زۆر بە هەڵەدا چوون. دووریش نییە، هێندێکیان لە داخدا ئەو جۆرە قسانە بکەن، هەر هەڵێکیان بۆ هەڵکەوێ و بۆیان بلوێ، یەک و دووی لێ نەکەن و ئەوانیش وەک « بەرزنجیی » نووسیوێتی، لە بەر دەرگەی سۆسیالدا ڕیزدەبن و بە ملکەچیی دەسپاندەکەنەوە!

بۆ نموونە: ئێمەی دەربەدەر و خوێنکاری کورد، کاتێ لە « یەکێتی سۆڤێت » دەمان خوێند، پاسۆرتەکانمان تەواوبووبوو، هیچ جۆرە پاسپۆرتێکمان نەبوو. بۆیە، نەماندەتوانی، بۆ هیچ وولاتێ کۆچبکەین. لە پڕ « پارتی کۆمۆنیستی عێراق »، بڕیارێکیاندەرکرد، تا هاوڕێکانی خۆیان، سەردانی باڵوێزخانەکانی « عێراق » بکەن و پاسپۆرتەکانیان نوێکەنەوە. ئێمەی کورد، ئەو کارەمان ڕەتکردەوە و نەچووین. دوای ئەوەی، خوێندنمان تەواوکرد، « سۆڤیێت » دەریانکردین. لە ناچاریدا ڕوومان لە « سوید » کرد. ئەو کاتە، کۆمۆنیستە کورد و عەرەبە کان دەیانگوت: ئێمە عێراقین، زۆر بە شانازییییەوە سەر لە باڵوێزخانەی « عێراق » دەدەین و پاسپۆرتەکانمان نوێدەکەینەوە. گەلێ لەو باشترە، دەس لە وولاتێکی

سەرمایەداریی وەک « سوید » پانکەینەوە، پاسپۆرتی دەوڵەتێکی وا هەڵگرین و پارە لە « سۆسیال » وەرگرین!
کەچیی، کاتێ لە « سوید » ئاوڕماندایەوە، نەک هەر ئەو گەوجانەی ئەو وڕێنانەیان دەکرد، بەڵکوو تەنانەت « سکرتێر » و هێندێ لە ئەندامانی « کۆمیتەی ناوەندیی » پارتەکەشیان، لە پێش ئێمەوە لەوێ تۆزیاندەکرد، پاسپۆرتی « سویدیی »یان لە تەنکەی باخەڵ نابوو، مانگانە، پارەیەکی مفتومۆڵیان وەردەگرت، لە سەرحسێبی ئەو دەوڵەتە سەرمایەدارە چەپەڵەی « سوید »یش، ژیانێکی گەلێ باشتریان لەوەی « سۆڤێت »ی هاوڕێکانیان و « عێراق »ی دەوڵەتی باووباپیریان ڕادەبوارد!
جا وەنەبێ، هەرچی لە دوورەوە، بە پلارهاویشتنەوە باسی « سۆسیال »ی کرد، ڕاستکا و وەک سەگەکەی « ئیڤان پاڤلۆڤ »، دەمی بۆ « سۆسیال »ە خۆراییەکەی « سوید » لیکی نەکردبێ!
سەیر ئەوەیە، چەن ڕووناکبیر و نووسەرێکی وەک دوکتۆر « مارف خەزنەدار و شێرزاد حەسەن »یش، کە هەر دووکیان ئەم وولاتانەیان دیوە و ماوەیەک لێی ژیاون، وەک « بەرزنجیی » پێیان وایە، هەموو پەنابەرێ، لەم هەندەرانە کار ناکا و هەر لە سەر « سۆسیال » دەژی!
د. « مارف » گوتوویەتی: (کوردی ئەوروپا، کار ناکەن، لە سەر دەوڵەت دەژین.)«74،55» هەروەها، « شێرزاد حەسەن »یش نووسیوێتی: (کوردی ئەوروپا، لە سەر سەدەقە دەژین.)«42»
پێشەکیی دەمەوێ، لێرەدا چەن خاڵێ ڕوونکەمەوە، کە بەر لە هەشت ساڵ لەمەوبەر، لە گۆڤاری « بەربانگ »دا نووسیومە. (سەرەتا پێویستە، بزانین، ئەو کوردانەی لە دەرەوەی کوردستان دەژین، کێن؟ پاشان تێدەگەین، بۆچی ئەوەندە کورد دەربەدەربوون و خاکی باووباپیرانیان بەجێهێشتووە. بە کورتییەکەی، ئەو کوردانە لەم گروپانەی خوارەوە پێکهاتوون :
1. کۆمەڵێ کورد هەن، هەر لە زۆر کۆنەوە، لە هەموو پارچەکانی کوردستانەوە، کۆچیانکردووە بۆ دەرەوەی وولات. لە ئەنجامی بێ دەرەتانیی و نەبوونی ئازادیی و لە بەر خراپیی باری ژیانی ئابووریییان، کە ئەوانە بوونەتە نیشتەجێی تەواوی ئەو وولاتانە و زۆربەی زۆری کورد پێکدێنن لە هەندەران. بەشی زۆری ئەو کوردانە، لە باکوور و خۆراوای کوردستانەوە هاتوون.
2. بەشی زۆری ئەو کوردانەی، لە باشووری کوردستانەوە، ڕوویان لە دەرەوەی کوردستان کردووە، لەم گروپانە پێکدێن:

A. ئەو پێشمەرگە و کادێرانەی، لە ئەنجامی هەرەسی شۆڕشی سێپتێمبەردا، بۆ بندەسی داگیرکەری دەوڵەتی عێراق نەگەڕانەوە، بە خۆیان و خێزانیانەوە، خۆیان گەیاندە یەکێ لەو دەوڵەتانەی، ئەوڕۆ تێیدا نیشتەجێبوون. لە بەر بێ چاریی و لەبەرئەوەی حەزیان نەدەکرد، چی دی لە ژێر سایەی ڕژێمی ئەوسای « ئێران »دا بژین.

B. هەموو ئەو پێشمەرگە و قارەمانانەی گەلەکەمان، کە لە ئەنجامی جەنگی نێوخۆ و کوردکوژییدا، تووشی ڕەشبینیی و نائومێدیی بوون و گۆڕەپانەکەیان چۆڵکردووە و هاتوونەتە دەرەوە.

C. هەموو ئەو برا پێشمەرگە و ڕۆڵە جگەرسۆزانەی نەتەوەکەمان، کە لە ئەنجامی داگیرکردنی بەرفراوانی ناوچە ڕزگارکراوەکانی کوردستان، لە لایەن داگیرکەرەوە بە هۆی ئەو جەنگە نارەوا سەپێنراوە بە سەرماندا، لە شۆڕشی نوێماندا تووشی ماڵوێرانیی و برینداریی و پەککەوتوویی بوون. بە تایبەتیی، دوای بەکارهێنانی چەکی کیمیاویی و گازی ژاراوی لە هەڵەبجەی شەهید و بادینانی بریندار، لە ئەنجامی کوشتنی بە کۆمەڵی خەڵکی کوردستان و هێرشی بەرفراوانی ئەنفالەکان و خاپوورکردنی تەوای گوند و شارۆچکەکانی کوردستان.

D. هەموو ئەو کوردانەی بە تایبەتیی لاوەکانمان، کە لە ئەنجامی جەنگی ماڵوێرانکەرانەی هەشت ساڵەی « عێراق و ئێران »، پاشان « عێراق و کوێت »دا لە سەربازیی هەڵاتن و شانیان نەدایە بەر ئەو خزمەتە سەپێنراوە بە سەریاندا و نەیاندەویست، چی دی لەوە زیاتر ببنە چیلکەی سووتەمەنی ئەو دوو جەنگە گڵاوانە و لە بەر بڕوا نەبوونیشیان بە شەڕی چەپەڵی براکوژیی. ناچار ملی ڕێگەی دەربەدەرییان گرتەبەر و پەنابەرییان بۆ خۆیان هەڵبژارد.

E. کۆمەڵێکی دیکەش هەن، دوای سەرکووتکردنی ڕاپەڕینەکەی بەهاری «1991»، لە بەر بێ دەرەتانیی و لە بەر سەرما و لە تاو برسێتیی، بە هەر دەردیسەرییەک بووبێ، خۆیان گەیاندۆتە یەکێ لە وولاتەکانی دەرەوە و لە ناچاریدا جێگیربوون. بە داخەوە، ڕەووکۆچی ئەم دەستەیە، تا ئێستەش هەر بەردەوامە. « جا لە بەر هەر هۆیەک بێ » بۆ دەرەوەی کوردستان، کە ئەوە خۆی لە خۆیدا، دەرکەوتەیەکی خەتەرە و پێویستی بە لێکۆڵینەوە و چارەسەرکردن هەیە.

3. کۆمەڵێکی دی کە بۆ خوێندن و خۆفێرکردن، لە هەموو کوردستانی مەزنەوە، ڕوویان لە هەندەران کردووە. لە بەر هەر هۆیەک بێ، دوای تەواوکردنی خوێندنەکەیان نەگەڕاونەتەوە بۆ کوردستان. جگە لە کەمەکێکی کەم نەبێ، کە

ئەمانەش زۆربەی هەر زۆریان ڕێکخراوە ڕامیارییەکانی کوردستان ناردبوونییە دەرەوە بۆ خوێندن لە بار و ڕەوشی جیاجیادا.
ئەمانەبوون»، ئەو دەستە و تاقمانەی کە لە بارودۆخی جیاوازدا کوردستانیان بەجێهێشتووە، ڕوویان لە دەربەدەریی و پەنابەریی کردووە، کە بەشێکی لەبن نەهاتووی نەتەوەکەمان پێکدێنن.)«50،17»
جا هیوادارم، هەموو کوردێ باش تێبگا، کێن ئەوانەی لە دەرەوەی وولات دەژین؟ بۆ ئەو هەموو کوردە هەڵاتوون؟ ناشکرێ، هەموویان بە یەک چاو سەیرکەین، چونکە، هەر کەسێ باری تایبەتیی و پۆزشی دیاریکراوی خۆی هەیە.
پێش ئەوەی، وەڵامی « بەرزنجیی » بدەمەوە، دەمەوێ بڵێم: دەرکەوتەی کۆچکردن بۆ دەرەوەی وولات، شتێکی نوێ نییە، بەڵکوو، لە هەموو سەردەم و لە نێو هەموو نەتەوەیەکدا هەر هەبووە و هەر دەشمێنێ. بەڵام لەوانەیە، هێندێ کەس پێیان وابێ، ڕۆڵەکانی کورد، تازە وولاتەکەی خۆیان جێدێڵن و ڕوو لە وولاتانی دیکەی جیهان دەکەن، تا پارووبە نانی بێ ئازاریان دەسکەوێ، تاوێ بە هێمنیی و کامەرانیی بژین. نەخێر، ئەوەتە « بێکەس »، هۆنراوەی « عەیبە ... عەیبە »ی ساڵی « 1926 » بە هەژدە نیوەدێڕ هۆنیوەتەوە و لە کۆتاییەکەیدا گوتوویەتی:

سەیریکە، ئەم عەیبەعەیبە، چەندە تەئسیری هەیە
کوردی کردۆتە موهاجیر، ئیشی ناوشاران ئەکا
چونکە پێی عەیبە، لە جێی خۆی ئیشبکا، قەدری ئەبەن
بۆیە وا ئەڕواتە غوربەت، تەرکی کوردستان ئەکا
بەسیەتی ئەم فکرە پیسە، غەفڵەت و نووستن بەسە
سەیری ئەقوامی غەرب کەن، کەشفی ناو ئاسمان ئەکا «88،6»

ئینجا، لە وەڵامی ئەم پلارهاویشتن و ناشارەزاییەی « بەرزنجیی »دا دەمەوێ، سەرەتا بڵێم: ئەم دەوڵەتە ئازاد و دێمۆکراسییانە، نە چوار دەوڵەتە داگیرکەرە سەرکوتکەرەکەی « بەرزنجیی » و نە دەوڵەتە سواڵکەرەکانی بەرەی سۆسیالیزمی کۆنن، تا خەڵکی بۆ قەراغە کولێرەیەک، ڕیزبەسن و هێندێکیشیان، ئابرووی خۆیان بۆ پلەوپایە بفرۆشن! جاشایەتیی بە شایەتیی و ناپاکیی بە پاکیی دابنێن!
« سۆسیال » وەک ئەو تێیگەیشتووە، بەڕێوەبەرێتییەکی تایبەتیی نییە، تەنیا بۆ خەڵکانی پەنابەری دەوڵەتەکانی جیهان دامەزرابێ. بەڵکوو، لە کۆنەوە هەیە، پێش ئەوەی، بەو شێوەیە لە هەموو جیهانەوە ڕەووکۆچ دەسپێکا. ئەو بەڕێوەبەرێتییە، بۆ ئەوانە دانراوە، کە بیکارن، تا کاردەدۆزنەوە یارمەتییان دەدەن. یا یارمەتیی

ئەوانە دەدەن، کە نەخۆشن، یا پەککەوتەن و کاریان پێ ناکرێ. یا منداڵ بێ و کەسی نەبێ، یا لە دایک و باوکی جیابووبێتەوە، بەخێوی دەکەن. جا ئەو پەنابەرانەی خۆیان لەم وولاتانە دەبیننەوە، ئەوا تا زمان فێردەبن و کاری دەدۆزنەوە، « سۆسیال » کۆمەکی ئابوورییان پێ دەکا. کە ئەمە لە زۆربەی دەوڵەتەکانی « خۆراوای ئەوروپا »دا هەیە.
بەڵام، لە لایەکەوە، هەم لەم ساڵانەی دواییدا، هێندە پانابەر زۆربووە و لە هەموو دەوڵەتەکانی « ئاسیا، ئەفریکا و هێندێ دەوڵەتی « ئەوروپا »وە هاتوون. هەم باری ئابووریی ئەو دەوڵەتانەش گۆڕاوە، نرخی پارەکانیان بەرانبەر دۆلار دابەزیوە، بێکاریی زۆر بووە. لە لایەکی دیکەشەوە، پەنابەرەکان خۆیان، هێندە کاری ناشیرین و نارەوایان کردووە، هەموو ئەو کارە باشانەی « سۆسیال » بۆ پەنابەرانی دەکرد، زۆر کزبووە و دوور نییە، لە ئایندەیەکی نزیکیشدا، هەر بە جارێ بیوەستێنن. ئەوەی جێگەی داخە، ئەوەیە، لەوانەیە، دوو کەسی وەک مامۆستا « بەرزنجیی »، فریای ئەو سواڵکردنە نەکەون!
جا، ئەوەی لە سەر « سۆسیال » دەژی و خۆی کار ناکا، مانگانە زۆر بە ڕێزەوە، پارەکەی بە پۆستدا بۆ دێتە ماڵەوە، یارمەتییدەدەن، تا کارێ دەدۆزێتەوە. نەک وەک « بەرزنجیی »، لە مێژە دەمی بۆ « سۆسیال » لیکی کردووە، لە داخا، لیسی کوێرانە و پەڵی ئیرەیی هاوێشتووە، گوایە، بە ملکەچیی دەسپاندەکەنەوە! وەک دەڵێن: پشیلە دەمی نەدەگەیشتە دووگ، دەیگوت: سوێرە!
جگە لەوەی، بۆ دەبێ، « سۆسیال » نەنگیی بێ؟ ئەوە بارێکی تایبەتیی نێوخۆی ئەم دەوڵەتانەیە، گرفتە ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵانی خەڵک، بەو شێوەیە چارەسەردەکەن.
جا، هەر ئەوە ماوە، لە « بەرزنجیی » بپرسم: ئایا، پارەی « سۆسیال » جێی شانازییە و پاکە، یا پارەی « جاشێتیی » ئەو کوردانەی ناپاکییان لە خاک و گەلەکەی خۆیان کردووە؟ چونکە، زۆربەی ئەو کوردانەی لە کۆنەوە، لە دەس چەوساندنەوەی نەتەوەیی و هەر سێ جەنگی « کوردستان، کەنداوی یەک و دوو » ڕایانکردووە، بە پارەی « سۆسیال » ژیاون. ئایا، مووچەی چەکدارەکانی هەر دوو زلهێزەکەی کوردستان « پارتیی و یەکێتیی » باشتر و سەربەرزانەترە، یا پارە کەمەکەی « سۆسیال »؟ چونکە، ئەو چەکدارانە، بە پارە ڕاوەکورد دەکەن و کوڕی کورد دەکوژن. ئایا، پارەی « سۆسیال » خۆشتر و بێ منەتترە، یا مووچەی دەوڵەتی داگیرکەری عێراق، کە ئەوان، دان بە بوون و کەسێتیی تاکی کورددا

نائێن؟ دیاره، هەموو کەسێ لە جفرەی پلارهاویشتن دەکا، دەزانێ، مشتووی ناو هەمانەکە، چەن ئازاری هەیە! هەموو کەسێکیش، لە فیکەی خۆی دەگا، چونکە، قسەی « خواروخێچ، ناشیرین و پلارهاویشتنی ناڕاستەوخـــــــــۆ »، نیشانەی « ترسنۆکیی، پۆنگخواردنەوە، بوغزلەسکیی، ئیرەیی، دووڕوویی، هەلپەرستیی » خاوەنەکەی نەبێ، هیچی دیکە نییە. قسەی لە ڕوو و ڕاشکاوییش، وەک گزنگی خۆر وایە، بە هەموو درز و کەلەبەرێکی تاریکاییدا دەچێ و ڕووناکی دەکاتەوە.

لەوە دەچێ، « بەرزنجـیـی » پێی وابێ، ئەوەی لە یەکێ لەم دەوڵەتانەی دەرەوەی کوردستان بژی، ئیدی دەبێ، لە سەر « سۆسیال » بژی. ئەو نازانێ، تەنیا هەر ماوەیەکی کورتە و دەبێ، کار بکەن. من نە گوتوومە و نە هەرگیز دەشیڵێم: هیچ کوردێ نابێ، لە هیچ بەڕێوەبەرێتییەکی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرانەی کوردستاندا کاربکا. بەڵام، ئەوە ڕاستییەکە و دوولەت ناکرێ، هەر چوار دەوڵەتەکە، بە چوار دەوڵەتی داگیرکەری کوردستان دادەنرێن. چونکە، گەر ئیمپریالیزمی « بریتانیا »، دوای جەنگی یەکەمی جیهان، داگیرکەری باشووری کوردستان بووبێ، ئەوا، دوای ئەوەی ئەوان گەڕاونەتەوە، لەو ڕۆژەوە دەوڵەتی عـێـراق دامـەزراوە، تا باشووری کوردستـان بە تەواویی ڕزگاریدەبێ و دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی دادەمەزرێنێ، بە جێگری ئەو ئیمپریالیزمە دەژمێررێ. ئەوڕۆش، عێراق دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستان نەبێ، هیچی دیکە نییە. ئەو کوردەی، نکوولیی لەم ڕاستییەش بکا، یا پاکانە بۆ داگیرکردنی کوردستان بکا، ئەوا لای من، لەو جاش و ناپاکانەی کوردیان فرۆشتووە، کەڵێ کەمتر و نزمترە! چونکە، (ئەوانەی داوا لە نەتەوەی کورد دەکەن، تاهەتایە بە دابەشکراویی، لە زیندانی تاریک و نووتەکی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرانەی کوردستاندا بمێنێتەوە، ئەوانە هەرگیز، نە لە « بارە ڕیالیستەکەی کورد، نە لە گۆڕانکارییە گەورەکانی جیهان، نە لە کاری ڕامیاریی » دەگەن، نە بەرژەوەندیی کوردیان دەوێ، نە داوای « دۆستایەتیی، ئاشتیی، ئاسایشی ڕاستەقینە و تاهەتایی نێوان گەلانی ناوچەکە »ش دەکەن. باری سەرنج و باوەڕەکانیشیان، لەگەڵ « زانست، ژیربێژیی و ویژدانی زیندووی باوەڕی مرۆڤایەتیی »دا ناگونجێ.)«270،29»

لە کۆتایی ئەم گوتارەشدا، لەو بارەیەوە هیچ وەڵامێکی دیکەم نەماوە، جگە لەوەی، دەقی بەشێ لە نووسینەکەی « حەمە سەعید حەسەن » بگوێزمەوە، کە لە وەڵامی « د. مارف خەزنەدار و شێرزاد حەسەن »دا نووسیوێتی و بڵێم: (زۆربەی هەرە زۆری کوردی ئەورووپا، بە هێزی بیر و بازوو، خۆیان بەخێودەکەن، پارمەتی

کۆمەڵایەتیی، شتێک نییە بۆ کورد داهێنرابێ. دەیان ساڵە هەر ئینسانێ لە ژێر ئاسمانی هەر یەکێ لەم وڵاتە ئەورووپاییانەدا هەناسەی دابێ بە چاوپۆشین لەوەی خەڵکی وڵاتەکەیە یان نا، ژیانی بۆ دابینکراوە.
یارمەتی کۆمەڵایەتی وەک د. « مارف » بۆی چووە، دەوڵەت نایدات. لەم وڵاتانە ئەوە خەڵکە دەوڵەتیش بەخێودەکات، ئەوە پەرلەمانە کە نوێنەری خەڵکە، مووچەی پاشا، سەرۆکی کۆمار، حیزب و وەزیران دیاریدەکات. لێرە ئەوەی کاربکات، سێیەکی داهاتەکەی لە شێوەی باجدا بەو کۆمۆنەی لێی دەژی، دەدات. ئەو پارەیە بۆ ئاوەدانکردنەوە، خوێندنگە، نەخۆشخانە، خزمەتکردنی منداڵ و پیر و یاریدەدانی ئەو کەسانەی کە هێشتا دەستیان لە کار گیر نەبووە، تەرخاندەکرێ، دەوڵەتیش بەو باجە بەڕێوەدەچێ کە خەڵکی دەیدەن، هەر بۆیەش کەی ئارەزوویان لێ بوو، دەیگۆڕن.
هەر کەسێ پێویستی بە یارمەتی کۆمەڵایەتیی هەبێ، وەریدەگرێ، بەڵام هەر کە کەوتە بازاڕی کارەوە، ئیدی بە داهاتی خۆی، دەیان هێندەی ئەوە دەداتەوە کە وەریگرتووە. بە شێوەیەکی گشتیی خەڵکی پەنابەر نزیکەی ساڵێ یارمەتیی وەردەگرن، ئیتر هەر کە ئیشێکیان دەستکەوت هەر لە ساڵی یەکەمی کارکردنیانەوە، لەوە زێتر دەدەنەوە، کە وەریانگرتووە.)«31،32»

50/3. پوولێکی قەڵب :

پاشان « بەرزنجیی » بە پلارهاویشتنەوە نووسیوێتی: (زۆر بەداخەوە دەیڵێم کەئەم قسانە بەپوولێکی قەڵبیش ناگۆڕڕێنەوە، چونکە بەقسەی نووسەرێ دەبێ هەرچی کارمەندو مووچە خۆری کوردی تروکیاو ئێران و سووریاو عێراقە لەبرسان بمردنایەو نەبوونایەتە مووچەخۆر، بەر لەهەموان خۆی کەهەر نەبێ لە 977-981 لەو دەوڵەتە داگیرکەرە مووچەی وەرگرتووە!... کاشکای دەرزیەکی بەخۆدا کرد با ئەوسا سوژنێ بەخەڵکی دا.)«46،3»
جا، یەکێکی وەک « بەرزنجیی »، گەر لە مەبەسەکەم نەگا، بۆ بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆی، بۆچوونەکانم ئاوەژووکاتەوە و سەر لە خوێنەر بشێوێنێ، دەبێ، من گوناهم چی بێ؟ دیارە، هەر دەبێ، قسەکانم بە پولێکی قەڵبیش لێ وەر نەگرێ! منیش، هەر هێندەم پێ دەکرێ، لە ئاستی هەموو ئەو قسە بێ سەروبەرانەدا، بێ دەنگ نەبم و مەبەسەکانم بۆ ڕۆڵەکانی گەلەکەم ڕوونکەمەوە.
گەر، هەر کوردێ بیری « عێراقچێتیی » هەبێ، کاری بۆ بکا، هەوڵ بۆ پێشخستن و سەرکەوتنی بدا، لەگەڵ ئەو کوردەدا جیاوازیی هەیە، کە هەمان بیری هەیە،

بەڵام، نە کاری بۆ دەکا، نە هەوڵیش بۆ پێشخستن و سەرکەوتنی دەدا. هەر کوردێ ئەو بیرە چەوتەشی نەبێ، دژی باوەڕی « عێراقچێتیی » خەباتبکا، لە سنووری ئەو دەوڵەتەشدا، لە یەکێ لە دەزگەکانیدا کاربکا، ئەوا بە کارێکی زۆر ئاسایی دادەنرێ. چونکە، ئەو کوردە دژە و خۆی تووشی داوی ئەو بیرە نەکردووە. لە هەمان کاتیشدا، هەر دەبێ، کارێ بکا، تا ژیانی ڕۆژانەی خۆی و خێزانەکەی بەڕێوەبەرێ. ئەوە تەنیا گەوجیی نەبێ، هیچ شتێکی دیکە نییە، گەر مرۆ وا بیرکاتەوە، لە دەوڵەتە داگیرکەرەکەی نیشتمانەکەیدا کار نەکا! چونکە، ئەو کەسە لە خاکەکەی خۆیدا دەژی، لە نیشتمانەکەی خۆیدا کاردەکا، جا، با نیشتمانەکەشی داگیرکرابێ، ئازاد و سەربەخۆ نەبێ. بەڵام، کاتێ « بەرزنجیی »، قسەکانی من هەڵدەگێڕێتەوە، بۆ ئەوەی ڕاوی سەرنجی خوێنەر بکا، چی بڵێم و چی بکەم! ئەگینا، شتێکی زۆر ئاشکرایە و هەرگیز پێویستی بە سەلماندن نییە، هیچ مرۆڤێ، لە هیچ شوێنێکی ئەم جیهانەدا، لە هیچ سەردەمێکدا، بێ کار ناتوانێ، بژی!

کاتێ نووسیومە: (« زێومر »ی مووچەخۆری دەوڵەتی داگیرکەری عێراق...) «60،24» بە هچ شێوەیە، مەبەسم ئەوە نەبووە، پلاری تێ گرم، یا ڕەخنەی لێ بگرم. بەڵام، ئەوە ڕاستییەکە و هەرگیز دوولەت ناکرێ. نەک هەر ئەو، بەڵکوو، هەموو « نووسەر، هۆنەر، ڕامیار، زانا و فەرمانبەر »ە کوردەکانی دیکەش، هەر مووچەخۆری دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق » بوون. ئەوەش، ئەوە ناگەیەنێ، هەر کەسێ، مووچەخۆری دەوڵەتێکی داگیرکەری کوردستان بوو، ئیدی، ناپاکیی لە نەتەوە و نیشتمانەکەی خۆی کردووە، وەک « بەرزنجیی » تێیگەییوە و دەیەوێ، سەر لە خەڵکیش بشێوێنێ. یا هەر لە بنەڕەتدا، باش لە مەبەسەکەی من گەیشتووە، بەڵام دەیەوێ، بۆ مەبەسێکی تایبەتیی خۆی، مەبەسەکەم بشێوێنێ!

ئاشکرایە، کارکردن و بەڕێوەچوونی ژیان، لەگەڵ سیخوڕیی و ناپاکییدا، زۆر جیاوازییان هەیە و شتێکی دیکە دەگەیەنێ. چونکە، ژیان بێ کارکردن، بێ پارە، بەڕێوە ناچێ. بەڵام، کارکردن تا کارکردن، جیاوازیی هەیە. گەر ئەو کارکردنە، بە شێوەیەکی ئاساییبێ، هەموو مرۆڤێ لەو چوار دەوڵەتەدا ژیا، مافی کارکردنی هەیە و دەبێ، کاربکا. تەنیا هێندە هەیە، دانوستان لە سەر کێشەی بیر و گرفتە ڕامیاریی و نەتەوەییەکەی خۆی نەکا، وەک بە هەزاران لە ڕۆڵە بە جەرگەکانی گەلانی « عێراق »، لە پێناوی پلەوپایە و کوردسییدا، لە سەردەمە جیاجیاکانی تەمەنی دەوڵەتی « عێراق »دا، سەریان بۆ داواکارییەکانی سەرانی دەوڵەت دا

نەواندووە، چییان ویستبێ، بۆیان نەکردوون. هێندێکیشیان، هەر بە تەواویی خۆیان فرۆشتووە.
بەلام، نیشتمانپەروەرێکی وەک « زێوەر »، هەرگیز لەو جۆرە پیاوانە نەبووە، لە پێناوی پارە و کاردا، خۆی بە داگیرکەران بفرۆشێ. کەسێکیش، گوتارەکەم بە وردی بخوێنێتەوە، ئینجا بە تەواویی تێدەگا، بە هیچ شێوەیە، لە پلەوپایەم کەم نەکردۆتەوە، زۆر بە رێزەوە ناوەبردووە، بە شان و باڵوویدا هەڵمداوە و نووسیومە: (« زێوەر » وەک هۆنەرێکی خاوەن بەهرە، بە هەموو لایەکدا پەلی هاوێشتووە. گەلێ هۆنراوەی رەنگاورەنگ و جۆربەجۆری گوتووە. لە هەر باخەی گوڵێکی چنیوە، تا لە ئەنجامدا، چەپکێ هۆنراوەی جوان و بۆنخۆشی رازاندۆتەوە. لە باخچەی بە هەشتی وێژەی کوردییدا، لە سەر تەختی مامۆستای هۆنەرانی سەردەمی خۆی دانیشتووە. تاجی هۆنەرێکی « هەست ناسک، بیر تیژ، واتای بەرز، ئەندێشەیەکی پڕ لە پیت و فەڕ »ی لە سەر ناوە. لە لایەکەوە، دیمەنە جوانەکانی کوردستان، لە نێو قووڵایی دڵ و شانەکانی مۆخیدا ژیاوە، بە خۆشەویستی کوردستانەکەی، خوێنە گەشەکەی قوڵپیداوە. لە لایەکی دیکەشەوە، جەور و زۆرداریی داگیرکەران، چەوساندنەوەی نەتەوەکەی، هێندەی دیکە چاوی کردۆتەوە و زۆری بۆ هێناوە، بۆ خەبات و کوردایەتیی بانگیکردووە و هانیداوە. جگە لەوەی، لەو سەردەمدا دەنگی زەنگی بیری کوردایەتیی، لە هەموو سەردەمێ پتر دەنگیداوەتەوە، لە هەموو بستێکی کوردستاندا رەنگیداوەتەوە، بە تایبەتیی، هۆنەر خۆی یەکێ لە نزیکەکانی « شێخ مەحموود »ی قارەمان بووە، وەک کوردپەروەرێ، گەلێ « ساردیی و گەرمیی، تاڵ و سوێریی، برسێتیی و تینوێتیی، دەربەدەریی و نەبوونیی »، لە سەر کورد و بۆ کورد چێشتووە. دە دیارە، تا لە ژیاندا بووە، دڵی هەر بۆ کورد و کوردوستانەکەی لێیداوە. بۆیە، « بە رەنگێکی مات و زەردەوە، بە دەنگێکی پڕ لە غەم و کزۆڵەوە، بە زمانێکی ساکار و رەوان، بە کوردییەکی بێ گرێوگۆڵ و پەتیی »، گەوهەری بریقەداری ووشەی ساکار و خۆماڵیی ریزکردووە، مەلەلیرەی هۆراوەی کوردیی لێ هۆنیوەتەوە. تا توانیوێتی، هەرچی لە هەناوی رەشیدا هەبووە، دەری بڕیوە، هەرچی دەردە دڵی خۆی هەبووە، بۆی هەڵرشتووین. پاشان هوشیاریکردوینەتەوە، هاواری لێ کردووین و ... تاد) «56-55،24» دواتر نووسیومە:(لە خۆشەویستی نیشتمانەکەیدا تواوەتەوە، کوردستانەکەی بە بەهەشتی رازاوەی سەر رووی زەوی داناوە، داوای یەکێتیی و خوێندن، لە رۆڵەکانی گەلەکەی دەکا و ... تاد)«57،24»

ئەگینا، وەک « بەرزنجیی » دەفەرموێ: منیش، چوار ساڵ لە « زانکۆ » مامۆستا بووم، مووچەی ئەو دەوڵەتەم خواردووە. بەڵام، ئەوەتەی هەم، ڕۆژێ لە ڕۆژان، نەک هەر هیچم بۆ عێراق و سەرکردەکانی نەنووسیوە، نەک هەر خۆم بە « عێراق »ی نەزانیووە، بەڵکوو، تەنانەت چەپڵەیەکیشم بۆ بەعس و عێراق لێ نەداوە، لە هیچ خۆپیشاندان و ئاهەنگێکی ئەو دەوڵەتە داگیرکەرەشدا بەشدار نەبووم، هیچ جۆرە دڵسۆزیی و پەرۆشێکم، بۆ ئەو دەوڵەتە داگیرکەرە نەبووە و نابێ. مەگەر، چەن « عێراقچیی » و نۆکەرێکی دەوڵەت، « عێراق » بە لانە وماڵی خۆیان بزانن! ئەوانەی لە نزیکیشەوە منیان ناسیووە و دەمناسن، گەواهیی ئەوەم بۆ دەدەن. نەک وەک هێندێ « خوێندەوار، ڕووناکبیر، نووسەر، هۆنەر و فەرمانبەر » بە نهێنیی یا بە ئاشکرا، لەگەڵ « بەعس » و دەزگەکانی بووبن، تەنانەت، ئێستەش بنکە و بارەگەی پارتەکانی کوردستان، بەو جۆرە کوردە چڵکنانە ئاخنراون.

« بەرزنجیی »، هەروا لامسەرلایی، نموونەی لە سەر کارکردن هێناوەتەوە و نووسیویێتی: (ئەمە دەبێ چ مەنتیقێکی ئیفلیجانەبێ و چ بیر کردنەوەیەکی سەقەتبێ کە کارکردنی هەزاران کرێکاری فەلەستینی لەناو ئیسرائیل دا بەرامبەر بە مووچە بەتانەو تەشەر بزانێ، ئەو کرێکارانەی کە ڕۆژانە لەشارەکانی فەلەستینەوە بەپێی کارت و پسولەی تایبەت « هەر سێ مانگ جارێ » دەچنە ئیسرائیل و ئێواران دەگەڕێنەوە. خۆ لە ڕودانی هەر کارێکی توندوتیژیشدا گورج درگەو سنوریان بڕوودا دادەخرێ و جاری وا هەیە بەهەفتەو مانگ ڕێگایان پێ نادرێ و بێ کار دەمێننەوە.)«46،3»

من نە باسی « فەلەستین »م کردووە، نە کارکردنیش لە هیچ قوژبنێکی ئەم جیهانەدا، بە ئەنگیی دەزانم، نە تانە و تەشەریشم لە کەس داوە. هەموو مرۆڤێ بۆی هەیە، لە هەر دەوڵەتێکدا بژی، کاربکا، هەڵبەتە، فەلەستینییەکانیش، لەم دەستوورە بەدەر نین! بەڵام، لێرەدا جیاوازیی لە نێوان کرێکارێکی « فەلەستینیی » و چەن کەسێکی وەک « زێوەر » و « بەرزنجیی »دا ئەوەیە، ئەوان کاتێ کار لە دەوڵەتێکی داگیرکەری وەک « ئیسرایل »دا دەکەن، هەر بەو تێڕوانین و لۆژیکەوە، لێی دەڕوانن، کە هەموو کوردێکی نەتەوەپەروەر لە « عێراق » دەڕوانێ، نەک داکۆکیی لە دەوڵەتێکی داگیرکەری نیشتمانەکەیان بکەن!

51/2. چەم و چەقەڵ :

هەر هۆنەرێ، نیو دێڕە هۆنراوەی بۆ خاکی عێراق و سەرکردەکانی گوتبێ، مەبەسەکەیان هەرچییەک بووبێ، من بە هەڵەی دادەنێم، جا ئیدی هەر کەسێ

دەبێ، یا ببێ. لەبەرئەوە، پێویستی نەدەکرد، « بەرزنجیی » خۆی ماندووکردایە، سەری خوێنەریشی بیەشانایە، لیستی ناوی ئەو هۆنەرانەی بۆ بنووسینایە، کە هۆنراوەیان بۆ عێراق و شاکانی گوتووە. بریا، چەن هۆنەرێکی وەک « حەمدیی، پیرەمێرد، قانع، ا. ب. هەوریی ... تاد » ئەو جۆرە هۆنراوانەیان نەگووتایە.

« بەرزنجیی »، ناوی هێندێ هۆنەر و نموونەی لە هۆنراوەکانیان هێناوەتەوە. ئایا، ئەو کارەی بۆ کردووە؟ چ پێوەندییەکی بە سەر گوتارەکەی منەوە هەیە؟ چونکە، ئەو گوتارە، تەنیا بۆ « زێوەر » تەرخانکرابوو، ئیدی چ پێویستدەکا، ناوی هۆنەرانی دیکەش بێنم، کە هۆنراوەی لەو چەشنەیان هۆنیوەتەوە؟ لە گوتارێکی واشدا ناکرێ، لە هەموو خەسڵەت و تایبەتمەندییەکانی ژیانی هۆنەر بکۆڵمەوە.

بە باوەڕی من، لە بەر ئەم خاڵانەی خوارەوە، ئەو شتانەی نووسیوە :

1. ویستوویەتی، داکۆکیی لە « زێوەر » بکا. بەڵام، نەیزانیوە، ئەو کارە چۆن بکا. یا ویستوویەتی، جەماوری خوێنەری کورد تێبگەیەنێ، گوایە، تەنیا « زێوەر » هۆنراوەی لەو بابەتانەی نەهۆنیوەتەوە، ئیدی بۆچی نووسەر، تەنیا یەخەی ئەوی گرتووە؟ ئایا، خوێنەری وریا و بە ئاگا نازانێ، کام هۆنەری دیکە، لەو چەشنە هۆنراوانەی نووسیوە، یا هەر دەبێ، یەکێکی وەک ئەو بۆیان باسکا؟!! ئەمە لەوە دەچێ، من باسی « گەنمی قەنەهاریی» بکەم، ئەو بڵێ: ئەدی بۆ باسی « گەنمی ئاراس » ناکەی! هەر چەندە، لێکۆڵینەوە و توێژینەوەکەی خۆم، تەنیا هەر لە سەر ئەو جۆرە « گەنم »ەش بێ!

2. بەو نموونانە ویستوویەتی، هەڵەی ئەو هۆنراوانەی « زێوەر »، بە هەڵەی هۆنەرانی دیکە بشواتەوە. باسەکە لە بیر خوێنەری کورد بباتەوە. بەڵام، بریا هەر دەستی لێ نەدایە، باشتربوو، چونکە، زەویی بەیار بە گای لەڕ ناکێڵرێ!

ئەو هۆنراوانەی « زێوەر » نووسیونی، لەگەڵ ئەو هۆنراوانەی « بەرزنجیی » بە نموونە هێناونێتییەوە، لە سەداسەد، لەگەڵ مەبەسەکەی مندا، جیاوازییان هەیە.

ئاشکرایە، هەموو نووسەر و هۆنەرێ، بەرهەمی « جوان، گەش و بەهێز »، بەرهەمی « ناشیرین، سیس و لاواز »ی هەیە. ئەو هۆنەرانەی، هێندێ لە هۆنراوەکانیان، بۆ پیاهەڵدانی داگیرکەران تەرخانکردووە، لای من، بە بەرهەمێکی « ناشیرین، سیس و لاواز » دادەنرێن، نەک جێگەی شانازیی بن و داکۆکیی لە نووسەر و هۆنەرەکانیان بکەم!

مامۆستا « ا. ب. هەوریی » سالانێ مامۆستا و بەڕێوەبەری خوێندنەکەم بووە، کارێکی باشی نەکردووە، سروودی « جێژنی دارودرەخت »ی لە جێگەی « نەورۆز »

داناوه، مێژووش بە باشە بۆی تۆمار نەکردووە! خۆ ناشبێ، هەر لەبەرئەوەی مامۆستامان بووە، هۆنراوەی باشی هۆنیوەتەوە، یا هەر لەبەرئەوەی، بە زمانی کوردیی هۆنراوەی داناوە، سروودی بۆ منالآنی کورد ڕێخکستووە، ئیدی، هۆنراوە خراپەکانیشی بە چاک بۆ بژمێرین. خۆ هەر کەسێ گوێزیش بژمێرێ، هەرگیز پووچەکانی بە ساغ دانانێ! بەپێی باوەڕی ئایینییش بێ، هەر دەبێ، چاکە لە خراپە جیاکەینەوە، نەک تەنیا یەک لایەنە، لە چاکە یا لە خراپەکان بڕوانین. ئەوانەی چاکن، دەبێ، بە خۆشیی و شانازییەوە وەریانگرین. ئەوانەی خراپیشن، دەبێ، ڕەخنەیان لێ بگرین و ڕەتیانکەینەوە. جا، با نووسەرەکە یا هۆنەرەکە، لە سەر کورد لە سێدارەش درابێ، نەک تەنیا کوردایەتیی کردبێ!
هەڵبەتە، ڕاستیان فەرمووە: چەم بێ چەقەڵ نابێ! نووسەرێکی وەک « رەشید یاسمیی »ش، ڕاژەی زمان و مێژووی کوردی کردووە. ئیدی، هەر لەبەرئەوە دەبێ، چاو لەو هەڵە گەورەیەی بپۆشین، کە لە سەر داواکاریی شالیارگەی ڕۆشنبیریی دەوڵەتی داگیرکەری شای « ئێران »، بەرهەمی « مێژووی نەژاد و پەیوەستەگی کورد »ی نووسیوە، بە کارێکی چاک و بە ڕاژەکردنێکی گەورەی بژمێرین، لە کاتێکدا، مێژووەکەمانی شێواندووە؟!! با بزانین، لەو بارەیەوە، زانایەکی وەک پرۆفیسۆر « قەناتی کوردۆ »، چۆن سەرلەبەری هەڵەکانی نووسەری دەسنیشانکردووە، ڕەخنەی لێ گرتووە و چی نووسیوە؟
(... ئاشکرا دیارە، کە چۆن مێژوونووسانی نەتەوەیی بۆرژوازیی فارسیی لە ئێراندا بە ئارەزووی خۆیان ڕەوڕەوەی مێژووی کورد وەر دەچەرخێنن و دەشێوێنن. « ڕەشید یاسمیی » لەم ڕێگەیەوە پاکانە بۆ ئەو سیاسەتە کۆنەپەرستەی ناوخۆی ئێران دەکات، کە بەرامبەر بە گەلی کورد لە ئێراندا پەیڕەودەکرێت. بۆ ئەم مەبەستە ئینکاری میللەتانی تری خاوەن کەلتوور و زمانی خۆ دەکات. نووسینی پەرتووکەکەی لە سەر بنچینەیەکی شۆڤێنیی فارسیی وای لێ کردووە، کە تەماشای مێژووی کورد، وەک مێژووی « نۆکەران و پارێزەرانی تاجی ئێران » بکا. « ڕەشید یاسمیی »، سیاسەتی داگیرکردنی خاکی بێگانە بڵاودەکاتەوە. پڕوپاگەندە دژی کورد دەکا، کە گوایا، سەرشۆڕ و نۆکەری حوکوومەتی شای کۆنەپەرست بوون.)«50، 67-68»
جا گەر یەکێکی وەک « فەوزیی » هۆنەریش، ئەو هۆنراوەیەی گوتبێ، ئەوڕۆ دەبێ، « بەرزنجیی » و هەموو ئەوانەی باوەڕیان بەو جۆرە بیر و بۆچوونانە هەیە، لە تەختی لاملی بۆ بدەن و دەسخۆشانەیان لێ بکەن؟ ئەدی، بۆ چەن هۆنەرێکی وەک:

« شێخ نووریی شێخ سالّح، بێخود، بێکەس... تاد »، لەو جۆرە هۆنراوانەیان نەهۆنیەوەتەوە؟ هەڵبەتە، ئەمەش پێوەندیی بە باوەڕ و ورەی ئەو جۆرە کەسانەوە هەبووە، تا چەن لەگەڵ کێشەی گەلەکەیاندا ڕۆشتوون؟ لە کوێدا وازیانهێناوە و پچڕاون؟ کەی سەرەداوی پێوەندیی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیان، بە دەزگەی دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە گرێداوە؟ خۆ ناشکرێ، چەن هۆنەرێکی ناسراوی وەک: « حەمدیی، شوکری فەزڵیی، پیرەمێرد »، هەر لەبەرئەوەی دڵسۆز بوون، لە دڵسۆزییەوە ڕەخنەیان لە « شێخ » و دەسەڵاتداریتییەکەی گرتووە، بە پیاوی ئینگلیزیان دانێین! کەچیی، لەو کاتانەدا، زۆر ڕوویان نەدراونەتێ، بەڵام، چەن هۆنەرێکی وەک « زێوەر، کەمالیی و بێخود ... تاد »، لەو سەردەمانەشدا ژیاون، ئاگاداری هەموو کەموکوڕیی و کارە هەڵەکانیش بوون، کەچیی، خەوی خۆشی بێ ئاگاییان لە خۆیان خستووە، هیچیان لەو بارەیەوە نەگوتووە. تەنانەت، « کەمالیی » تا دوا ڕۆژەکانی ژیانیشی، ئامادە نەبوو، باسی ئەو سەردەمانە بە خراپە بکا، ڕەخنە لە « شێخ » و دەسەڵاتەکەی بگرێ.
کەچیی، لە هەمان کاتیشدا، ڕووناکبیرێکی گەورەی وەک « ڕەفیق حیلمیی »، زۆر ئازایانە و بە ڕاشکاویی، لە هێندێ جێگەی یادداشتەکانی خۆیدا، دەسی بۆ لایەنی هەڵە و کەموکوڕییەکانی ئەو سەردەمە ڕاکێشاوە. لەگەڵ ئەوەشدا، زۆر جێگەی باوەڕی « شێخ » و پیاوێکی خوێنەوار و نیشتمانپەروەر بووە. هەڵبەتە، ئەو جۆرە ڕەخنە و باسانە، تا ئێستەش، لای زۆربەی زۆری ڕۆڵەکانی نەتەوەکەمان، بە شتێکی نامۆ و بقە دادەنرێ! چونکە، گوێیان هەر بە پیاهەڵدان و چەپڵەلێدان ڕاهاتووە! لەبەرئەوە، کاتێکی زۆری دەوێ، تا ئەم ڕێبازە کۆنە دەگۆڕێ، ڕێبازی ڕەخنەی ڕیالیزم، لە نێو جەرگەی کۆمەڵی کورددا، جێگەی خۆی دەکاتەوە.

ئاخر، بە چ ویژدان و ئایینێ ڕەوایە، نووسەر و هۆنەران، لە ژیانی وێژەیی خۆیاندا، هەڵە نەکەن؟ تەنیا هەر، قسە لە سەر لایەنە چاک و گەشەکانیان بکەین و لایەنە خراپ و سیسەکانیان، بە ژێر لێوەوە کەین. دیارە، هەر لە کۆنەوە وامان کردووە، بۆیە، ڕۆژمان بەم ڕۆژە گەیشتووە!(کاتێ، نووسەران و شارەزایانی کورد، لە مێژووی ژیان و کارەکانی هەر ڕەوانشادێ دەدوێن، یا ڕۆڵی سەرکردەیەکی کورد هەڵدەسەنگێنن، تەنیا لە لایەنە گەش و کردەوە باشەکانی دەدوێن، لایەنە سیس و خراپەکانی بۆ لێفەپۆشدەکەن. بە تایبەتیی، گەر ئەو کەسە، خزمێکی زۆری هەبێ، یا خاوەنی بنەماڵەیەکی گەورە و دەسەڵاتدار بێ، یا هێزێکی

چەکداری گەورەی لە پشتەوە بێ، ئیدی، جگە لە پیاهەڵدان و باسکردنی بە چاکە، هیچی دیکە ناڵێن و نانووسن! ئەمەش خۆی لە خۆیدا، بە هەڵەیەکی گەورە دەژمێررێ، زیانێکی گەورە، لە مێژووی ژیانی ئەو جۆرە پیاوە هەڵکەوتووانە دەدا.
واشی لێدێ، کەس باوەڕ بە هیچ نەکا! ئایا، بە پێی کام باوەڕی زەمینیی و ئاسمانیی ڕەوایە، پیاوێکی ئاسایی یا کەسێکی خاوەن دەسەلات، لە ژیانی خۆیدا، هیچ جۆرە هەڵەیە نەکا؟ زیان لە خۆی، دەوروبەر و نەتەوەکەشی نەدا؟ جا با ئەو کەسە، تەنانەت گەورەترین « هۆنەر، نووسەر، هونەرمەند، زانا، ڕامیار و سەرکردە »یەکی هەڵکەوتوو و سەرکەوتووش بێ! بە تایبەتیی، گەر ئەو پیاوە، سەرکردەی گەلێکی بندەس بێ، یا بەرپرسی پارتێکی ڕامیاریی گەورەی دیاریکراو بێ، یا بزووتنەوەیەکی چەکداریی مەزن بەڕێوەبەرێ، چۆن دەبێ، هەڵەی نەبێ؟ ئەمە، مەگەر هەر لە نێو کۆمەڵگە دواکەوتووەکانی، گەلانی ڕۆژهەلاتی ناوەندا، ڕوویدابێ و بەو شێوەیە، ڕۆڵی مێژوویی کەڵەپیاوان هەڵسەنگێنرێ.
من لەو نهێنییە گەورەیەی کورد تێ ناگەم، بۆچی دەبێ، هەموو کەسێکی زیندوو و مردوو، یەزدانی گەورە، چۆنی دروسکردوون، چۆن هەن، هەر بەو شێوەیە باس نەکرێن، چاکە و خراپەکانیان لێک جیا نەکرێنەوە؟!! ئایا، بەپێی ئایینە ئاسمانییەکانیش بێ، هەر کەسێ بە گوێرەی کردەوەکانی خۆی، نامەی کرداری چاکە و خراپەی بۆ ناخوێنرێتەوە؟ ئیدی بۆ دەبێ، تەنیا باسی کردەوە چاکەکان و چاوپۆشیش لە کارە خراپەکان بکرێ؟ باوەڕ ناکەم، هیچ کەسێ هەبێ، لە ژیاندا هەڵە نەکات.)«24،30»
ئەدی، بۆچی وامان بەسەرهاتووە؟ ئەوەتە، کارەساتێکی گەورەی وەک هەرەسی شۆڕشی « 11/سێپتێمبەر »ی سالی « 1975 »، خەریکە بە هەموو شێوەیە، پینە و پەڕۆدەکرێ. بە خاڵێکی چاک بۆ « بارزانیی » دەژمێررێ، کە تا ئێستەش، گەلی باشووری کوردستان بە تایبەتیی و نەتەوەی کورد بە گشتیی، بە دەم ئازار و ژانەکانییەوە دەناڵێنێ و باجەکەی دەدا!

52/3. گوورگ و مەڕ :

جا تو خوا دەبێ، چ دێڕێ لەو دێڕە هۆنراوەیە جوانتر و پڕ واتاتر بێ، لە ڕووی ڕامیارییەوە، قووڵتر و بەرزتربێ، لەو کاتانەدا، « دۆستەکانی ئینگلیز » بە ئاشکرا هۆنراوەیان هۆنیوەتەوە و گوتویانە:

ئێمە کوردین، دۆستی ئینگلیزین، ئەگەر قبوڵمانکا
ئیدیعای ئێمە ئەمەس: تەسلیمی گورگانمان نەکا «103،44»

من چۆن دەتوانم. ڕەخنە لە بیرۆکەی ڕامیاریی ئەو پیاوە هوشیارانە بگرم، کە لەو سەردەمانەدا، ئەو هەستە پیرۆزەیان هەبووە. هێندە وشیاربوون، ئەو دروشمە بەرزەیان هەڵگرتووە؟ ئایا، ئەو جۆرە هۆنراوە ڕاست و باشانە، لەگەڵ مەراییکردن و پێداهەڵدان بە سەر شا « فەیسەڵ » و خاکی « عێراق »دا بەراورددەکرێن؟ وەک یەک تەماشادەکرێن؟ ئەوە مەگەر، تەنیا هەر کێچی خواروخێچی بەراوردکردنی « بەرزنجیی »، ئەو جۆرە بەراوردکردنانە بە پێچەوانەوە بخوێنێتەوە! ئەگینا، زلهێزێکی وەک « بریتانیا »، سەروەر و سەرداری « عێراق » بێ، بیەوێ، زمان و کەلتووری کوردیی ببوژێنێتەوە، ڕۆژنامە و گۆڤار بۆ کورد دەرکا، پێشبڕکێی زمانەوانیی و کوردیی پەتیی، بۆ هۆنەرەکانی کورد سازکا، ئیدی دەبێ، کورد لەوە پتر چیدیکەی بووێ، دوای ئەوەی، لە سەردەمی تورکە عوسمانییەکاندا، بە هیچ شێوەیە، ڕێگەی ئەو جۆرە کارانەیان نەداوە؟ خۆ ڕێکخراوێکی وەک « P.K.K. »، ماوەی پازدە ساڵە خوێنەڕێژێ، چوار هەزار گوندی باکووری کوردستانیان بە وێرانکردندا، بە هەزاران ڕۆڵەی کوردیان بە کوشتدا، کەچیی، ئێستە داوای ئەوەش ناکەن، کە « بریتانیا »، پێش سێ چارەکە سەدە، بە کوردی داوە! لەوانەیە « بەرزنجیی »، دەنگی زوڵاڵ و بڵندی چەن هۆنەرێکی وەک « موفتیی پێنجوێنیی » و « پیرەمێرد »ی لە بیرچووبێ، کە لە باس و ستایشی ئینگلیزەکاندا، هۆنراوەیان بۆ داناون؟ کەچیی، لە بری ئەو هەموو هوشیارییە، ئەو جۆرە کەسانەی ئەو هۆنراوانەیان گوتووە، ڕەخنەی لێ گرتوون و نووسیوێتی: (ئاخۆ گورگی ئەو کاتە لەئینگلیز خۆی زیاتر کێ بووبێ؟ ئای کە گەلێکی بێ ئاگاو سەرگەردانبووە.)«49،3»

بە ڕاستیی، گەر « بەرزنجیی » وا لە گرفتەکە گەیشتبێ، تەڕی تێگەیشتووە! هێشتا، ئەو هۆنەرانەی لە کاتی خۆیدا، ئەو هۆنراوانەیان هۆنیوەتەوە، گەلێ لە چەن « عێراقچیی »یەکی وەک ئەو ڕووناکبیرتر و وشیارتربوون. چونکە، بە لانی کەمەوە، پێش حەفتا ساڵ ئەو دروشمەیان بەرزکردۆتەوە، کەچیی، ئێستەش لە ناوەڕۆکەکەی ناگا و کورد بە « گەلێکی بێ ئاگا و سەرگەردان » دادەنێ! جا، کورد چی بکا، خۆ « بەرزنجیی » لەو سەردەمەدا نەژیاوە، تا دژی داگیرکەری ئینگلیز، وشیاریانکاتەوە، هێندەی دیکە « بێ ئاگاو سەرگەردانیان » کا!

گریمان، ئەو کاتە، ئینگلیز « گوورگ » بووە، ئەدی تورکە داگیرکەر و عەرەبە شۆڤێنییەکانی عێراق، هەر لە کۆنەوە تا ئەوڕۆ، چی بوون؟ تۆ بڵێی، هێندە بێ دەسەڵات و بەسەزمان بووبن، وەک « مەڕی پەیامبەر » وا بووبن، ئێمەومانان نەمان

زانیبێ! ئایا، کامیان لە گورگ خراپتر، کەڵبەی تیژ و ژاراوییان، لە جەستەی کورد و ئاسکەکێویی خاکی نیشتمانەکمان گیرکردبوو؟ یا لای « بەرزنجیی » تەنیا ئینگلیز بە داگیرکەر و ئەوانیش بە برای گەورەی ئایینیی و لە نەوەی پەیامبەر دادەنرێن! ڕاستە، داگیرکەر هەر داگیرکەرە، گەر پەڕ و باڵیشی لە زێڕ بێ، گەر تا بن هەنگڵیشی هەنگوێن بێ و بە قوڕگی گەلە ژێر دەسەکانیشیدا بکا. بەڵام، داگیرکەران لە هەموو سەردەمێک و لە هەموو کۆلۆنیایەکدا، لە پلەی درندەیی، کاری چاکە و خراپەدا، جیاوازییان هەر هەبووە و هەر هەشە. هەمووشمان بە چاوی خۆمان دیمان، هێندێ لەو وولاتانەی، لە بندەسی ئیمپریالیستی بەرەی ڕۆژاوادا بوون، چۆن ڕزگاریانبوو، وولاتەکانیشیان لە گەڵێ ڕووەوە، نەک هەر لە کوردستان، بەڵکوو، تەنانەت زۆر لە چوار دەوڵەتە داگیرکەرەکەش، پێشکەوتووتر و باشترن!
ئایا، هەر ئیمپریالیزمی « بریتانیا » نەبوو، دەوڵەتی بۆ عەرەبەکانی « عەرەبستانی سعوودیە، ئوردوون و عێراق » دامەزران؟ هەر ئیمپریالیزمی « فرەنسا » نەبوو، دەوڵەتی بۆ عەرەبەکانی « سووریا » دروسکرد؟ کەچیی، ئێمە دوای ئەوەندە سەدەی بندەسیی « فارس و تورک »، و هێندە ساڵی ژێر دەسیی هەر دوو دەوڵەتی « عێراق و سووریا »، تازە خەریکە قڕمان دەکەن!
ئەز هەر زوو گوتوومە: (گەر خوارووی کوردستان، وەک کۆلۆنیایەک لە بندەسی «بریتانیا »دا بمایەتەوە، خۆراوای کوردستانیش، لە ژێر دەسی « فرەنسا »دا بووایە، بەشەکەی « یەکێتی سۆڤێت »ی کۆنیش، هەر لە بندەسی رووس خۆیدا بووایە، یا کوردستان بە گشتیی، کۆلۆنیایەکی سەر بە یەکێ لەو دەوڵەتە دیمۆکراسییانەی ئەورۆپا بووایە، بە بەراوردکردن لەگەڵ داگیرکەرانی ئەورۆی کوردستاندا، ئێستە کوردستان دەمێبوو، ڕزگاریبووبوو، نەتەوەی کوردیش، بە ئازادیی دەژیا و خاوەنی دەوڵەتی ناسیۆنالی تایبەتیی خۆی بوو. نەک وەک ئێستە، بە دەس گەلانی بالادەسی « تورک، فارس، عەرەب و ئازەر»ەوە، لە گۆڕەپانی نیشتمانەکەی خۆیدا، وەک فوتبۆڵ شەقشەقێنی پێ بکەن. هەرگیز ڕۆژیشی بەم ڕۆژە تاریکە نەدەگەیی، هەرگیز کیمیاباران و ئەنفالیش نەدەکرا، دەسیان بۆ ئابڕووی کیژ و ژنانی کورد نەدەبرد.)«337،29»
ئەوەتە، یەکێکی وەک دوکتۆر« سمایل بێشکچیی »ش لە چەن جێیەکی نووسینەکەیدا، ئاماژەی بەوە کردووە. دەربارەی ئیمپریالیزمی تورک و گەلی باکووری کوردستان، نووسیوێتی: (گەر باکووری کوردستان، لە ژێر دەسی

داگیرکەرێکی دیکەدا بووایە، بۆ نموونە: وەک ئیمپریالیزمی ئینگلیزیی، ئەوا لە مێژە ڕزگاریببووبوو، هیچ هێزێکی ئیمپریالیزمی دیکە، بەو تێکدانە هەڵ ناسێ، کە دەزگەی تورکیی ئەنجامیداوە. چونکە، ئیمپریالیزمی تورکیی، هێرشیکردۆتە سەر هەموو نرخ و بنەمایەکی مرۆڤی کورد، کەرامەت و ئابرووی کوردیان خستۆتە ژێر پێی خۆیان. مرۆڤی کوردیان ڕوخان. هیچ هێزێکی ئیمپریالیزمی، لە هیچ شوێنێکی دیکەی جیهان وەک ئەوانیان نەکردووە.)«52،35»
هەروەها، دەربارەی کوردستان بە گشتیی نووسیویتی: (کاتێ مرۆڤ لە مێژووی کوردەکان ووردەبێتەوە، دەبینێ، چۆن ئادەمیزادی کورد و گەلی کورد، بە درێژایی مێژوو بوونەتە کوێلە و ئەم کوێلەیەتییەش، تا ڕۆژی ئەمڕۆ بەردەوامە)«48،35» هەروەها نووسیویتی: (کاتێ لە ئیمپریالیزم و ڕێکخراوی هاوبەش دەدوێین، نابێ ئەوەمان لەیادچێ، کە کوردستان لە کۆلۆنیاشی تێپەڕاندووە. کوردستان وولاتێکی دابەشکراو و لەتلەتکراوە لە نێوان چەن دەوڵەتێکدا. کوردستان کۆلۆنیایەکی نێو دەوڵەتانە)«67،35»

53/3. گۆشت و ئێسقان :

دوای ئەو کۆدەتا ڕەشەی بۆ کورد، هەر مایەی نەگبەتیی بوو، هونەرمەکانی کورد، زۆر بێ ئاگایانە، بە کۆدەتاکەیاندا هەڵداوە و گۆرانییان بۆ « عەبدولکەریم » گوتووە. هەر چەندە، « بەرزنجیی » سەردەمی کۆنی پێ باشترە، بەڵام، دیسانەوە بە شانازییەوە نووسیویتی:(لە هەمولایەکەوە شاعیران کەوتنە هۆنینەوەی شیعرو چامەی درێژ درێژ بە گەورەیی ڕووداوەکەو سەرکردەکانیا ...)«49،3» هەڵداوە، بێ ئەوەی کەمێ چاوەڕوانکەن، تا بزانن، « کاکە کەریم » چی بۆ کورد پێیە! ئاخر، ئەو جۆرە هونەر و ڕامیارانە، بەو شێوەیە کاری ڕامیاریی و پارتایەتییان کردووە، بۆیە، تا ئەوڕۆش گەلەکەمان لە باشووردا، باجەکەی دەدا و دەناڵێنێ!
ئێمە نەتەوەیەکین، دوژمنی باوەکوشتەی خۆمان، بە برا و بڕبڕەی پشتی خۆمان دەزانین. لە مێژوودا، دوو نەتەوە هەیە، وەک کورد خاکیان داگیر و لەتوپەتکراوە ، هەر پارچەیەکیشی، بە سەر دەوڵەتێکدا بەخشراوەتەوە و تا ئەوڕۆش بە پارچە پارچەکراوی ماونەتەوە. ئەوانیش « باسک و مەکەدۆنیی »یەکانن. « باسک » لە نێوان « سپانیا و فڕەنسا »دا دابەشکراوە. « مەکدۆنیا »ش، لە نێوان هەر سێ دەوڵەتی « یۆگۆسلاڤیا، یۆنان و بولگاریا »دا، سێ کوتکراوە. بەڵام، هەرگیزا و هەرگیز، هەستی نەتەوەیی هیچ کامێکیان، هێندەی هەستی نەتەوەیی کورد لاواز نەبووە و نییە. ئێمەی کورد، نەتەوەیەکی زۆر و بۆرین، تا بڵێی، دوژمنمان زۆر و

دۆستی ستراتیژییمان کەمە. کەچیی، لەگەڵ ئەوەشدا، داگیرکەران بە برا و دەوڵەتەکانی دوور لە کوردستان، بە دوژمنی سەرەکیی خۆمان دەزانین! ئەم لێکدانەوە و بۆچوونانە، تەنیا هەر ئەوە دێنێ و هەڵدەگرێ، بڵێین: کەر لە کوێ کەوتووە و کوندە لە کوێ دڕاوە!

ئایا، هەر « بریتانیا و ئەمێریکا » نین، ئێستەش لە دەس ڕژێمێکی فاشیی دەوڵەتێکی داگیرکەری وەک « عێراق »، پارێزگاریی گەلی باشووری کوردستان دەکەن؟ خۆ گەر چاوی ئەوانیان لێ دیار نەبێ، مەگەر هەر خوا بۆ خۆی بزانێ، ئەم جارە « بەرزنجیی » لە چ ڕێستۆرانێکی هێندێ لە دەوڵەتە عەرەبییەکانی وەک: « سعوودیە، سۆدان یا یەمەن » قاپشۆریی دەسدەکەوێ! جا ئیدی چۆن، « سۆسیال »ی دەوڵەتێکی ئەورووپای دێمۆکراسیی دەسدەکەوێ! ئەوەتە، ئێستەش وەک کۆنە « عێراقچیی »یەک، بە دەمیدا نایە، بڵێ گەلانی « عێراق » هەر بە گەلی « عێراق » دەپەیڤێ و دەڵێ: (قۆناغی دوای چواردەی تەمموزی 1958، بەرزکاری و پسانی کۆتوزنجیرەکان دانرا، بەرۆژگاری دەستخستنی مافە دیموکراتیەکانی گەلی عێراق، بەکوردو عەرەبیەوە، دانرا ...تاد)«49،3» ئاخر دیارە، هەر کەسێ، بە گەورەیی فێری پڵاوخواردن بوو، دەس بۆ لووتی دەبا!

هەروەها، هۆنراوەیەکی بۆ بەهێزیی بۆچوونەکانی خۆی هێناوەتەوە، جگە لەوەی لە نیوەدێری سێیەمدا، لە بری « کارگەر » « کرێکار»ی نووسیوە. ناوی هۆنەرەکەشی نەهێناوە! کەچیی، سەرچاوەکەی دەسنیشانکردووە. هەڵبەتە، باشی زانیوە، کێ ئەو هۆنراوەیەی داناوە. بەڵام، دیارە وا پێویستیکردووە، ناوەکەی نەنووسێ! هۆنراوەکەش، « برایم ئەحمەد » بۆ « عەبدولکەریم قاسم »ی هۆنیوەتەوە. سەرەتا لە ڕۆژنامەی « خەبات »دا بڵاوکراوەتەوە، پاشان، لە ئاهەنگی « یانەی سەرکەوتن »دا خوێندوویەتیەوە و گوتوویەتی:

« کەریم » گۆشت و ئێسقان نییە
هەر تاقە یەک ئینسان نییە
« کەریم » خۆی بیر و باوەڕە
خەوی کارگەر و ڕەنجبەرە
ڕەمزی گەلی خەباتکەرە
ئاڵای نیشتمانپەروەرە
بۆ « کەریم » هەر نەمان نییە

* * *

« کەریم » لای گەل ئازادیە
ئاشتیی، ئاسایش، ئازادییە
مانای سەربەرزیی ژیانە
بۆ گەل، بۆ ئەم نیشتمانە
بۆیە هەرچی کە هەمانە
گەر ماڵ و حاڵ، گەر گیانە
ئەیکەینە قوربانی « کەریم »
ئەگینا « کەریم »ی تەنیا
وەک ئەو « کەریم »انەی دنیا
کەس نازانێ، مرد یا ژیا «85،61»

ئەز، زۆر بە ڕاشکاویی دەڵێم: نەک هەر ئەم هۆنراوەیە، بەڵکوو، هەموو ئەو هۆنراوە و شتانەی دیکەش، لە دوای کۆدەتا سەربازییەکەی « عەبدولکەریم »ی ساڵی « 1958 »ەوە گوتراون، ئیدی هەر کەسێ گوتبێتی، هەر لە هەمان خانەدا جێگەیان دەبێتەوە. هەمووی نیشانەی پەلەپەلیی و هەڵەشەیی، خاوەنەکانیانی بە ئاشکرا پێوە دیارە. دوور نییە، نووسەرەکانیان، دواتر پەنجەی پەشیمانیی خۆیان گەستبێ. چونکە، ڕۆژگار سەلماندیی و بۆمان دەرکەوت، « کەریم » وەک هەموو مرۆڤێکی دیکە، « گۆشت و ئێسقان » دەرچوو، « هەر تاقە یەک مرۆڤ » بوو، هەرگیز « خۆی بیروباوەڕ » و « خەوی کارگەر و ڕەنجبەر » نەبوو، بە هیچ شێوەیە، « سوونبولی گەلی خەباتکەر » و « ئالای نیشتمانپەروەر » نەبوو. ئەو پیاوەش دەرنەچوو، وەک « برایم ئەحمەد » لە گوتارێکدا گوتوویەتی: (بێ گومان سەرۆک « عەبدولکەریم قاسم »، لە بەر چاوی گەلی کورد، تەنیا ڕزگارکەری گەلی « عێراق » نییە بە عەرەب و کورد و کەمە نەتەوایەتییە برادەرەکانی، بەڵکوو ڕزگارکەری نەتەوەی کوردیشە لە زوڵم و زۆری چەوسانەوەی نەتەوایەتی.) «83،61»

بەڵکوو، ئەو پیاوە کەللەڕەقە دیکتاتۆرە شەڕانگێزە دەرچوو، کە هەموو گەلانی « عێراق »ی بێزارکرد، کوردی لە خەوی خۆشیی و ئازادیی بێ بەشکرد. لەمەشدا، بە پلەی یەکەم، هەر دوو سەرکردایەتیی « پارتی کۆمۆنیستی عێراق » و بە پلەی دووەمیش « پارتی دیمۆکراتی کوردستان ــ عێراق » تاوانباربوون. چونکە، پەلەیان لە بڕیارەکانیاندا کردووە. ئەوە، لە بری ئەوەی چاوەڕوانیانکردایە، تا بزانن، سەرۆک « کەریم » بۆ گەلانی « عێراق » بە گشتیی و بۆ گەلی کورد بە

تایبەتیی، چی پێیە؟ یا داوای مافە ڕەواکانی کوردیان بکردایە، ئینجا دەسیان بە با بژی « کەریم »، بڕوخێ ڕژێمی پاشایەتیی و بمرێ ئیمپریالیزمی « بریتانیا » بکردایە! بەلام، کاتێ خاوەن ماڵ، ڕێی ماڵەکەی خۆی بیرچووەوە، لە بری ئەوەی، ڕوو لە ماڵە کاولەکەی خۆی بکا، ڕووی لە مزگەوت کرد، تا ماڵیش وەستابێ، مزگەوت حەرامە، ئیدی دەبێ، چیدیکە لەو خاوەن ماڵە چاوەڕوانکرێ؟!!

هەڵبەتە، ئەو « نووسەر، هۆنەر و ڕامیار »انە، هەموو شتێکیان، تەنیا هەر بە ناوی « شۆڕش، شۆڕشگێڕیی و پێشکەوتنخوازیی »یەوە کردووە، لە پێناوی بەرژەوەندیی کۆمارە ساواکەی « عێراق »دا، چاوپۆشییان لە مافە ڕەواکانی گەلی کورد کردووە! بۆیە، لە کاتێکدا، زۆربەی زۆری گەلی کورد لە باشووردا، هەموو هیوایەکیان « بارزانیی » بوو، ئەویش خۆی، چەن جارێ ئەوەی دووپاتکردۆتەوە و گوتوویەتی: من سەرۆک و قارەمان نیم. بەڵکوو، من نۆکەری گەل و سەرۆکە تاقانەکەی « عەبدولکەریم قاسم »م.

کاتێکیش، بڕیاری گەڕانەوەی « بارزانیی »یەکان دەرچووە و گەڕاونەتەوە، لە سەرەتای شەستەکانیشدا، مۆڵەت بە « پارتیی » دراوە، بە ئاشکرا کاربکا، ئیدی سەرانی پارتیی وایانزانیوە، هەموو مافە ڕەواکانی گەلی کورد دراوە و جێبەجێش کراوە. جا هەر زۆر دوور نەڕۆین، لە «1961/09/11»ەوە، لە کوردستان جەنگ دەسپێکردووە، تا یەکەم گفتوگۆی ساڵی «1963»ی کۆنفرانسەکەی شارۆچکەی « کۆیە »، سەرانی پارتیی و « بارزانیی » خۆشیان نەیانزانیوە، داوای چی بکەن! تازە دوای دوو ساڵ کوشتن و وێرانکردنی کوردستان، کۆبوونەوەتەوە، تا بڕیار بدەن، داوای چی لە سەرانی ڕژێمی نوێ بکەن. (مانگی مارسی 1963 ـ کۆبوونەوەی پیاوماقوڵان و سەرانی شۆڕشی کورد، لە شاری « کۆیسنجەق » پێکهات، کە داوایان لە دەوڵەتی « بەعس » چی بێت؟ »)«855،41»

جا ئیدی نازانم، « بەرزنجیی »، بۆچی لەگەڵ مندا ڕێک ناکەوێ، کە یەکێ لە گرفتە هەرە گرنگەکانی گەلی کورد لە باشوور بە تایبەتیی و نەتەوەی کورد بە گشتیی، خۆی لە گرفتی سەرکردایەتیکردنی کورددا دەنوێنێ؟ ئایا، هەر ئەو سەرکردانە و ئەو پارتانە نەبوون، کوڕی کوردیان فێری بیری « عێراقچێتیی » کردووە؟ گۆرانییان بۆ برایەتیی درۆزنانە و خەباتی نێوکۆیی چینی پرۆلیتاریای عەرەب و کورد گوتووە؟ خەڵکیان هانداوە، بە سەرانی داگیرکەرەکەدا هەڵدەن، گەر یەکێ جنێوێکی بە سەرۆک کۆماریش دابێ، ئەوان لە پێش پۆلیس و سەربازەکانی دەوڵەتەوە، لێیان پرسیوەتەوە و سزایانداوە! ئیدی دەبێ، لەوە پتر چاوەڕێی

چیـدیکە، لە هۆنەر و نووسـەرەکـانمان بکەین، گـەر باری کـورد و جـۆری بیرکردنەوەی سەرکردەکانی بەو شێوەیە بووبێ؟

هەڵبەتە « بەرزنجیی » نازانێ، « نکوڵی! » چی دەگەیەنێ، ئەگینا، من « نکوولیی »م لەو شتانە نەکردووە و ناشیکەم. بەڵکوو، ڕەخنەم لێ گرتوون. بۆیە نووسیوێتی: (دیارە ئەمەش بەشێکە لەبەرهەمەکانی ئەو شاعیرەو نەوەنەی ڕۆژانێکە لەژیانی سیاسی گەلەکەمان، ئایا دەبێ، نکوڵی لێ بکرێ؟:)«50،3»

ڕاستە، بمانەوێ و نەمانەوێ، ئەوانە بەشێ لە مێژووی خەباتی ڕامیاریی و وێژەیی گەلەکەمان پێکدێنن. بەڵام، تەنیا گوزارە لە بیری ئەو هۆنەرە خۆی دەکا، نەک هەموو گەل، لەو سەردەمەدا بەو شێوەیە بیریکردبێتەوە یا ئێستە بەو شێوەیە بیر بکاتەوە! بۆیە، گەلێکیش دەبێ، بە شێوەیەکی بەردەوام، شەنوکەوی مێژووەکەی بکا، بە چاوی ڕەخنەوە تەماشـایکا و لێی بکۆڵێـتەوە، تا ئەو هەڵانەی کـراوە، دووبارە نەبنەوە، پەند لە مێژوو وەرگرن. ئەگینا، بۆ ڕووداوەکان تۆماردەکەین؟ مێژوو چییە؟ کەڵکی چییە؟ گەر وانەبێ، کەی مێژوو بە ئاوێنەیەکی باڵانمای خاوێنی ڕووداو و کارەساتە مێژوویییەکانی سەردەمە جیاوازەکان دەژمێررێ؟

ڕاستـە، کـورد پێـویسـتی بە هەڵسـەنگاندنی دیاردەکـان هەیە، بەڵام، ئەو هەڵسەنگاندنە، بە هەموو کەس ناکرێ، هەموو نووسەرێ ناتوانێ، ئەو کارە بکا، یا هەموو کەس ئەو ئازایەتیی و لەخۆبووردنەی تێدا نییە، بە چاک بڵێ چاک و بە خراپیش بڵێ خراپ! گەر واش نەبێ، ئەوا هەڵسـەنگاندنەکە، هەڵسـەنگاندنێکی لەنگ و کێڕ دەردەچێ.

54/3. سۆپەرمـــان :

گەر هەر نووسەرێ یا هۆنەرێکی کورد، شتی باشی بۆ نەگووترێ و بۆ نەنووسرێ، یا نەتوانێ، بیـڵێ و بینووسـێ، لەبەرئەوەی، لەو وڵاتانەی کـوردسـتـانی پێـوە لکێنراوە، دیمۆکـراسیی و ئازادیی تێدا نییـە، یا شـتی خـراپیش نەڵێ، ناو و ناوبانگی خۆی و گەلەکەشی لەکەدار نەکا! کەسیش داوای لە هونەرمەندی کورد نەکـردووە، شـتی خـۆکـوژیی بڵێ و ببێ بە « سـۆپەرمـان »، وەک « بەرزنجـیی » نووسیوێتی: (لە هەڵسەنگاندنی مێژووی سیاسی هونەری کوردستاندا، لەجیاتی هەست و خەیاڵ و خۆشەویستی ساکار پشت بەڕاستەقینەی ڕوداوەکان ببەستن و هونەرمەندی کورد لەدنیای خەیاڵاتدا نەکەن بەسوپەرمەن ـ کورد، دوای ئەو هەمو نوشوست و تێکشکانە پێویستمان بەهەڵسەنگاندنی وردی دیاردەکانە، نەک پێچانەوەو شاردنەوەی ڕاستیەکان.)«50،3»

هەموو نووسەر و هۆنەرێ دەبێ، سنووری توانا و لێهاتوویی خۆی، زۆر باش بزانێ، ئینجا تاوی پێنووسەکەی بدا و دەس بە نووسین بکا. چونکە، وەک گوتوویانە: بەردی زل، نیشانەی نەهاویشتنێتی!
هۆنەر و بلیمەتێکی وەک « هۆراس65-08 » پ. ز. کە پتر لە دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر ژیاوە، دەربارەی بیرکردنەوە و بەرپرسیاریی گوتوویەتی: (بە وردیی بیر لەوە بکەنەوە، کە ئەستۆتان لە ژێر باری چ شتێکدا دەناڵێنێ و دەتوانێ، چ شتێک هەڵگرێ. ئەگەر پیاوێ زیرەکانە، بابەتەکانی خۆی هەڵبژارد، ئاسانیی و روونیی دەربرین، لێی یاخی نابن. جوانیی و رەونەقی رێکخستن، ـ ئەگەر بۆچوونەکەم راستبێ ـ لەوەدایە، پێویستە لە سەر هۆنەری ئەو چامە نایابەی، هەموو خەڵک بێ ئارامانە چاوەروانێتی، ئەو شتە بڵێ، کە پێویستە بوترێ و زۆر شت دوابخات، تا وەکوو کاتی خۆی دێ. با ئەمەیانی خۆشبوێ و قێز لەوی تریان بکاتەوە.) «17،60» ئەگینا، گەر وا نەبێ، بەرهەمێکی هیچ و کاڵوکرچ پێشکەشدەکا و هیچ جۆرە چێژ و رەونەقێکی وێژەیی نابێ!

55/3. هێمن و هـــەژار :

سوپاس بۆ خوا، ئەوا « بەرزنجیی »، وردەوردە و بە خشکەیی، لە سنووری باشووری کوردستان و « عێراق »یش پەرییەوە، پەنای بۆ بەر بەشەکەی رۆژهەڵات و « ئێران »یش برد، یەخەی « هێمن »یشی گرت و نووسیویتی: (« هێمن »ی شاعیر، بەبۆنەی لەدایک بوونی رەزا پەهلەوی کورە گەورەی حەمە رەزا شاوە « بەهاری بێ خەزان » لەژمارە 93ی 26 رێبەندانی1933 « 961/2/15 »ی رۆژنامەی « کوردستان » چاپی تاران بڵاو دەکاتەوە: ...)«50،3»
وەک ئەو خەڵکە خوێندەوارە نەزانێ، « هێمن »یش ئەو هەڵە گەورەیەی کردووە!
بەڵام، « بەرزنجیی» ویستوویەتی، لە لایەکەوە، دید و هەڵوێستی خۆی پێ بەهێزکا، لە لایەکی دیکەشەوە، ئەو هۆنراوانەی « زێوەر »یشی پێ داپۆشێ. بۆیە بە هەڵەی نەزانیوە. بەڵکوو، بە دیاردەیەکی ئاسایی داناوە. چونکە، باری ئەو کاتەی هۆنەر وابووە! ئایا، کەس زۆری لێ کردبوو، ئەو هۆنراوەیە بڵێ؟ یا لە بەر لاوازیی هەستی نەتەوەیی و هوشیاریی رامیاریی ئەو سەردەمەی گوتوویەتی؟ دووریش نییە، نائومێدبوویێ و ورەی روخابێ، بۆیە، ئەو هەڵەیەی کردووە.
ئەگینا، لە راستییدا، کەم کەس هەیە، هێندەی من « هێمنیست » بێ! بەڵام، لەگەڵ ئەوەشدا، هەرگیز ئەو هۆنراوە قرخنەی لێ وەرناگرم، بیانووەکەی هەرچییە بێ، پێی قایل نابم و بە چاوی رەخنەوە لێی دەروانم. لە هەمان کاتیشدا، هەرگیز

هێڵێکی ڕاست و چەپ، نەک هەر بە سەر هۆنراوەکانی دیکەی « هێمن »، بەڵکوو بە سەر هۆنراوەی هونەرەکانی دیکەی کوردیشدا ناهێنم. بە پێچەوانەشەوە، هۆنراوە ڕۆمانسیی و نیشتمانییەکانی، وەک کۆرپەیەکی ساوای ئێسکسووک و شیرین، زۆر بە گەرمییەوە لە ئامێزدەگرم.

دە دیارە، هەستی نەتەوەیی و هوشیاریی رامیاریی « هەژاری موکریانیی »، لەو کاتەدا گەلێ بەهێزتر و گەشەدارتربووە. بۆیە، وەک هاوڕێیەکی دڵسۆز، بە هۆنراوەیە گلەیی لە « هێمن » کردووە، بە هۆش خۆی هێناوەتەوە و ڕێگەی ڕاستی پیشانداوە! هەڵبەتە، ئەوە خەسڵەتی مرۆڤە و یەزدان وای دروسکردووە، هەمیشە لە « هەڵبەز و دابەز، هەڵکشان و داکشان، پەلەکردن و پەشیمانیی، دڵەڕاوکە و نێگەرانیی، گومان و خۆخواردنەوە »دایە. لەبەرئەوە، کەم مرۆڤ هەیە، لە هەموو ڕوویەکەوە تەواوبێ، زۆر بەهێزبێ، وەک ئاووهەوای زەریای « سپی ناوەڕاست »، زووزوو نەگۆڕێ، لە کوێوە بای هات، لەوێوە شەنوکەوی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆی نەکا، هەر کە بارانیش بوو، ئاشی خۆی نەگێڕێ! ئەگینا، گەر وا نەبووایە، ئەو کۆمەڵە « نووسەر، هۆنەر و ڕووناکبیر »انە، بۆچی ئەو هەڵە زەقانەیان دەکرد؟ بەرژەوەندییان لەودا چی بووە؟ خۆ ناشێ، بڵێین: لە پێناوی مشتێ پولدا، ئەو هۆنراوانەیان هۆنیوەتەوە و خۆیان فرۆشتووە! یا بڵێین: پیاوی داگیرکەر بوون! یا بڵێین: هەر حەزیانکردووە، ڕۆڵەکانی گەل ڕەخنەیان لێ بگرێ!

جا بەس نییە، یەکێکی وەک « هێمن »، هێندە ئازابووە، دانی بە هەڵەکەی خۆیدا ناوە، لەو هۆنراوەیە پەشیمانبۆتەوە و گوتوویەتی: (مەگەر ژانی ئەمشەوم بەقەد ژانی شیعرێکی زۆڵەکم بووبێ کە لەسەر دەمانێکەوەیە ئازارم دەدا.)«53،3»

هەر چەندە « هێمن خۆی، ئەوە بیر و بۆچوونی بووە، کەچیی، « بەرزنجیی » نەک هەر دانی بە هەڵەکانی خۆیدا نەناوە، بەڵکوو، داکۆکییشی لە هەڵەی خەڵکی دیکە کردووە. بە ڕاستیی، ئەو قسانەی ئەو کردوونی، زۆر لە مێژە کۆنبوون و باویان نەماوە. دەمێکە، هێڵی ئاسنینی قسەکانی، شەمەندەفەری ڕاستیی پێدا تێبەڕ نابێ و وەک ئێسگەیەکی داخراو وایە!

56/3. باخچەی گوڵان :

بەرهەمی هۆنەران وەک باخچەی گوڵان وایە، هەموو جۆرە گوڵێکی ڕەنگاوڕەنگی لێ دەڕوێ، هەموو جۆرە بۆنوبەرامەیەکی خۆشی لێ هەڵدەسێ. بەڵام، لە نێو هەموو گوڵەکاندا، گوڵێ لە هەموو گوڵەکان، « گەشتر، جوانتر، تەڕتر و دڵفڕێنتر »

دەردەکەوێ. بۆنوبەرامەی لە هەموویان پتر، کار لە مێشک دەکا. جگە لەوەی، هەر گوڵێکیش، جوانیی و بۆنی تایبەتیی خۆی هەیە. هۆنەریش، هەر چەندە هۆنراوەی جۆراوجۆر دانێ، هەر لە بوارێکی دیاریکراودا دەتوانێ، زۆر سەرکەوتووبێ. بەلام، لە بوارەکانی دیکەدا، هۆنراوەکانی کەمێ یا زۆر لاوازتر خۆیان دەنوێنن. بۆیە، هیچ هۆنەرێ، لە هەموو بوارەکانی هۆنراوەهۆنینەوەدا ناتوانێ، بە هەورازی سەختی هۆنراوەدا سەرکەوێ و بە لووتکەی بەرزی نەمریی بگا. بەڵکوو، تەنیا لە یەکێ لەو بوارانەدا دەتوانێ، بە تەواویی پەیامەکەی خۆی بەجێگەیەنێ و تاجی شای هۆنەران لە سەرنێ. ئەمە ڕاستییەکی تەواوە و بەڵگەی ناوێ، پێویستە، هەموو هۆنەرێ دانیپێدابنێ!

لە هەمان کاتیشدا، هەموو هۆنەرێ، چەن گەورە و بە توانابێ، چەن بەرهەمی جۆراجۆری زۆری هەبێ، چەن خاوەنی ئەزموونی مێژوویی و وێژەیی تایبەتیی خۆی بێ، چەن ڕووناکبیر و وریابێ، هەر هۆنراوەی لاوازی هەیە و هەڵەشدەکا. بەلام، گرنگ ئەوەیە، خۆی دان بەوەدا بنێ، هەوڵ بۆ بژارکردن و بەرزکردنەوەی ئاستی هونەریی و وێژەیی خۆی بدا. خۆی پتر ڕۆشنبیرکا. کەڵک لە ئەزموونی هۆنەرانی دیکەی کورد و بیانییش وەرگرێ. چونکە، جگە لەوەی، هەر تەنیا هۆنراوەهۆنینەوە بەس نییە، بەڵکوو، باشتر وایە، هۆنەر ڕووناکبیریش بێ. لەگەڵ ئەوەشدا، هێندێ هۆنەر هەن، هەست بە لاوازیی و هەڵەکانی خۆیان دەکەن، بەلام، لە بەر هەر هۆیە بێ، خۆیانی لێ بێ دەنگدەکەن. دەردی « هۆراس »یش گوتوویەتی: (هەندێ هەڵە هەن، پێمان خۆشە، پشتگوێیانخەین. ژێ ئەو ئاوازە نادات، کە دەست و ئەقڵ لێیان دەوێ و زۆر جار کە تۆ ئاوازێکی قورست لێ دەوێ، ئەو ئاوازێکی تیژت دەداتێ. هەروەها، کەوان هەمیشە نیشانە ناپێکێ، کە خەریکبوو، بیپێکێ.)»31،60«

هەروەها، « هۆراس » دەربارەی هۆنراوەی لاواز و بەهێز، نووسەری بە توانا و دەسڕەنگین گوتوویەتی: (پیاوی دەسپاک و زیرەک، پەردە لە سەر هۆنراوەی لاواز لادەبات و ڕەخنە لە هۆنراوەی ڕەزاقوورس دەگرێ و نیشانە لە سەر هۆنراوەی خراپ دادەنێ و خۆی لە باقوبریقی بێ سوود دووردەگرێ و داوات لێ دەکات، گوزارە تەمومژاوییەکان، ڕوونکەیەوە و ئاماژە بۆ ئەوانە دەکات، کە پێویستە بگۆردرێن.)»36،60« من پێم وایە، هەر وەک چۆن، مریشک هێلکەی پاک و ڕیقنەی بۆگەنیش دەکا، هەر بە هەمان شێوەیەش، هەموو هۆنەرێ، هێلکەی زێڕین و ڕیقنەی بۆگەنی هۆنراوەی هەیە!

56/3. نووســـەر و هۆنـــەر :

هەڵبـەتە، وەک « بەرزنجـیی » نووسـیوێتی: (هـەرچۆنێ بێ شـاعیـر عـرۆڤـەو بارو سـاتەوەخـتی واش دێت بەسـەردا کـەلەناچاریدا مـشت لەئاوی سـەربە قـەوزەو مەگەزی ناو گۆلیش دەگرێتەوەو سەرەو ژور بۆ دەمی دەبا .)«54،3»

بەلام، ئەو هۆنەرانـەی، بەو شـێوەیە ڕەفتـاردەکەن، تا چاو لێکدەنێن، نە خـۆیان و ویژدانی نەتەوەیی و وێژەییان، لە ئارامییدا ئۆقرەدەگرن، نە لە دەس چاوی زیت و نەخـەوتووی، ڕەخنەگـرانەی ڕۆڵەکـانی نەتەوەکـەیان قـووتاردەبن! جـا، گـەر هەر نووسـەرێ یا هۆنـەرێ، بەو شـێوەیە بـوو، ئیـدی ئـەوە کـەی بـە نووسـەر و هـۆنەر دادەنرێ؟ چونکە، گەر هەر نووسەرێ یا هۆنەرێ، هەڵوێستی نەبوو، گەلێ باشترە، دەمی خۆی داخا. وەک شتی باشیشی بۆ ناگوترێ، قسەی هەلەقومەلەقیش نەکا، شانی خۆی ئاردلویی نەکا و هیچ نەڵێ!

« ا. ب. هـەوریـی، گـــۆران و کـــاردۆخــــیـی ... »، بـە سـێ هۆنراوەی درێژ، لـە خەسلّەتەکانی نووسەر دواون. بۆ نموونە: « ا. ب. هەوریی » گوتوویەتی :

نووسـەر نووسینی، داو بۆ هەژاربێ
دەسخەڕۆکەری، لادێیی و شاربێ
بۆ دەستی دوژمن، کوتەک و داربێ
دەک ئەو نووسەرە، لای بە دەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ

* * *

نووسەر نووسینی، بۆ خۆ لەوەڕبێ
هەموو ژیانی، شەیتانی کەڕبێ
شایی لەگەڵ گورگ، شین لە تەک مەڕبێ
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ

* * *

نووسەرێک، لەگەڵ هەژار نەناڵێ
بە نووسین، چقلی بەر پێی نەماڵێ
خێرکی ڕێی ژینی، نەکاتە چاڵێ
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ

نووسەرێک وەک شێر، بەرەوڕووی ناحەق
تووڕە ئەوەستێ و چاوی ئەکا زەق
هەر بۆ وەرگرتن، سەرکزبێ گۆی لەق
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ
* * *

نووسەرێک زۆردار، شەو ئەکات لە خەو
بە بازاڕی هەق، قەت ئەدات برەو
هەر کۆن و نوێی بێ، نە بەم بێ و نە بەو
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمیبۆی ژەهری ماربێ
* * *

نووسینێک، کە سوود نەبەخشێ بە گەل
ڕێنوێن نەبێ، وەک بروسکەی کەل
ناکۆکیی دەربێ و کۆمەڵ کات پەلپەل
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ
* * *

هەرچی نووسینێک، وەکوو کڵپەی کڵ
سوورنەکاتەوە، جەرگ و سی و سپڵ
جۆشێک نەدات، بە مێشک و بە دڵ
دەک ئەو نووسەرە، لای بەدەواربێ
سوودی بەرهەمی، بۆی ژەهری ماربێ «266-264،58»
* * *

58/3. دەســـــپاکیی :

ئەز، لەگەڵ یەکێکی وەک « بەرزنجیی »دا چی بکەم، ئەو خۆی، نووسینەکەی منی، لە چەن جێیەکدا قرتاندووە، بە دەسپاکییەوە نەیگواستۆتەوە. بەڵکوو، بەرژەوەندیی خۆی چۆن پێویستیکردووە، هەر بەو شێوەیە گواستویەتییەوە. جگە لەوەی، ئەو کۆپلەیەی لە نووسینەکەی « نەجمەدین مەلا » وەرمگرتووە، هەر پشگوێیخستووە. هەڵبەتە، ئەو بۆچوونەی منیش، هەر لە بەر ڕۆشنایی قسەکانی ئەودا هاتووە.

چونکه، من لەو سەردەمەدا نەژیاوم، تا ئاگاداری ئەو ڕووداوانە بوویم و ئێستە بۆ خوێنەرانی بگێڕمەوە. لە بەرئەوە، بە پێویستم زانی، هەر دوو نووسینەکە تۆمار کەم، تا خوێنەر بزانێ، هەم جیاوازییان چییە، هەم نابێ، هەر دوو بۆچوونەکەی من و « نەجمەدین مەلا »، لە یەکدی جیاکرێنەوە. لە گوتارەکەی خۆمدا، ئەو کۆپلەیە بەم شێوەیە نووسراوە: ("زێوەر "، لە ڕۆژهەلاتی کوردستانیشەوە، لە سەر هۆنراوەگوتنی خۆی بەردەوام بووە. هۆنراوەی گوتووە و بۆ سولەیمانیی ناردووە. کارێکی کردووە، هۆنراوەکانی دەس " مێجەر سۆن " کەون. ئەو کاتە، " سۆن " لە شاری " سولەیمانیی " ، یەکەم پیاوی دەسەلاتداری ئینگلیز بووە. " زێوەر " بەو هۆنراوانە ویستوویەتی، " سۆن " هێورکاتەوە، دڵی باتەوە و ملی خۆی لە پەتی سێدارە ڕزگارکا. بەرژەوەندیی ئینگلیزیش وا دەبێ، خەڵک لە کوردایەتیی و شۆڕش دوورخەنەوە، بۆیە، " سۆن " لێی خۆشدەبێ. پاشان " زێوەر " دەگەڕێتەوە، لە ژێر دەسەلاتی ئینگلیزەکاندا دادەنیشێ. دیارە، وەک مامۆستا " نەجمەدین مەلا " دەڵێ: (مامۆستا زێوەر ساڵی " 1919 ز. " لەبەرئەوەی هاوکاری شۆڕشی "شێخ مەحموود " بووە، هەلاتووە چۆتە کوردوستانی خۆرهەلات لە گوندی " زەنبیل " ئەم هەڵبەستەی وتووە و ناردوویەتی بۆ حاکمی سیاسی " مێجەر سۆن ". بەمە خۆی لە تاوانی سیاسەت پەراندۆتەوە. مێجەر سۆنیش لێی خۆشبووە و هەڵبەستەکەی لە ڕۆژنامەی "پێشکەوتن "دا چاپکردووە وە کردووشیەتی بە مامۆستا لە قوتابخانەی « نموونەی سەعادەت »دا.)«57،24»

بەلام، هەر چەندە گۆڤاری « ئایندە »، ڕێنووس و هێندێ لە نیشانەکانی خاڵبەندیی گوتارەکەمی گۆڕیوە و لابردووە. بە هەمان شێوەش، « بەرزنجیی » جگە لەوەی، دەسکاریی ڕێزمان و ڕێنووسی دەقەکەی کردووە، نیشانەکانی خاڵبەندیی لابردووە، چەن ووشە و کۆپلەیەکیشی لێ دابڕیوە و نووسیوێتی: (زێوەر لەڕۆژهەلاتی کرودستانیشەوە، لەسەر هۆنراوەگوتنی خۆی بەردەوامبووە. هۆنراوەی گوتووەو بۆ سلێمانیی ناردووە، کارێکی کردووە، دەست مێجەر سۆن کەوێ.. بەو هۆنراوانە ویستوویە، « سۆن » هێورکاتەوەو دڵی باتەوەو ملی خۆی لەپەتی سێدارە ڕزگارکا.. بۆیە لێی خۆشدەبێ پاشان دەگەڕێتەوەو لەژێر دەسەلاتی ئینگلیزەکاندا دادەنیشێ.)«54،3»

59/3. دوای گەڕانەوە :

کاتێ، لە جەنگی « دەربەدی بازیان »، هێزەکانی « شێخ » شکا، پاشان، خۆی بە برینداریی گیرا، ئەوە بوو، دادگاییکرا و بۆ « هیندستان » دوورخرایەوە. ئیدی

« زێوەر » و هاوڕێکانی، جگە لەوەی، شاریان جێهێشت و ڕایانکرد، هیچی دیکەیان نەکردووە. هەر چەندە، باری ژیانیان کەمێ خراپبوو. بەلام، بەو شێوەیە نەبووە، « بەرزنجیی» باسیکردووە. دوور نییە، « زێوەر » زۆر پەشیمانبووبێتەوە، لەوەی هەلاتبێ، ڕاڕابووبێ، ڕوخابێ و ترسابێ. جا، ئەوە هەر بە دەم نابێ، بەلکوو، بەلگەی دەوێ. من لام وایە، تەنیا ئەو دوو هۆنراوەیە بەسبێ، کە بلاوی کردۆتەوە، تا بنچینەی بەلگەکانی خۆمانی پێ دارێژین.

جگە لەوەی، دوای ئەوەی گەڕاوەتەوە، بە هیچ شێوەیە، بە لای کاری ڕامیاریی و کوردایەتییدا نەچووە، دەسی بە کلاو و مێزەرەکەی خۆیەوە گرتووە، تا ڕەشەبای خەبات نەیبا! ئەگینا، لە لایەکەوە، لە سەردەمی دوای « شێخ مەحموود »دا چی کردووە؟ لە کاتێکدا، بە دەیان پیاوی « هۆنەر، نووسەر و ڕووناکبیر »ی ئەو ڕۆژە، لە پێناوی کێشەی کورددا هەولیانداوە، خۆیان ڕێخکستووە، کاریانکردووە، داوای مافە ڕەواکانی گەلی کوردیان کردووە، تووشی ئەشکەنجە و ناخۆشیی بوون. بەلام، شوێنپەنجەی ئەو بە هیچ شێوەیەک، و لە هیچ کونوقوژبنێکی مێژووی کورددا دیار نەبووە و نییە. « زێوەر » نەک هەر دژی ئینگلیز و دەولەتی داگیرکەری « عێراق »، هیچی نەگوتووە و نەکردووە، بەلکوو، وەک هۆنەرانی دیکەش، ڕەخنەی لە هەلە و کەموکوڕییەکانی سەردەمی دەسەلاتی « شێخ »یش نەگرتووە!

بۆ نموونە: « حەمدیی » سالی « 1923 »، پەنجەی ڕەخنەی ئاراستەی « شێخ » و دەوروبەرەکەی کردووە. لە هۆنراوەیەکی درێژی « تەرجیع بەندی نیشتمانی»دا، زۆر بە ڕاشکاویی، باسی سەردەمی فەرمانڕەوایی دووەمی دەسەلاتی « شێخ »ی کردووە. هەموو کەموکوڕییەکانی دەسنیشانکردووە، بە شێوەیەکی گالتەجارانە، ناوی شالیارەکانی هێناوە و بە چلوپێنج نیوەدێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

باسی تەشکیلاتی ثانی هەر ئەکەم بۆ پێکەنین
کەمترین بوو گەورەتر، هەم گەورەتر بوو کەمترین
نا عیلاجم، ئیسم و شوهرەت باسئەکەم، عاجز مەبن
تا ببینن، شکلی وەضعییەت، بە چاوی قارئین

پاشان گوتوویەتی :

ئەمری یەومییە، هەموو هەر حەپس و زنجیر و جەزا
فیکری لەیلییە، هەموو هەر کوشتن و یەغما و دزین
حاکمی شەرع و عەدل مەحکوومی عالەم مارفە شەل
موخبیری صادق بوو، کاذیب، سوئی ظەن « علم ئەلیەقین » «127،16»

ئینجا، با بزانین، ڕەوشی ڕامیاریی باشووری کوردستان، دوای جەنگی یەکەمی جیهان، چۆن بووە؟ ئەو بەشەی کوردستان، بە چەن قۆناغێکی گرنگدا تێپەڕبووە:
1. کاتێ جەنگ تەواوبووە، بەشێ‌زۆری باشووری کوردستان نیمچە سەربەخۆ بووە. چونکە، « شێخ مەحموود » هێزەکانی تورکی دەرکردووە، بەڕێوەبەرێتییەکی سەربەخۆی دامەزرادووە.
2. سالانی « 1918-1922 » لە بندەستی ئینگلیزەکاندا بووە.
3. سالانی « 1923-1927 » زنجیرە شۆڕشەکانی « شێخ » بەرپابوون.
4. سالانی « 1928-1931 » سەردەمی « قەڵەم و موراجەعە » بووە.
« زێوەر »، جگە لەو سەردەمەی « شێخ » دەسەڵاتی هەبووە، پاشان تێکشکاوە و گیراوە، واتە: لە دوای سالّی « 1919 »ەوە و لە هەموو سەردەمەکانی دیکەدا، هیچ ڕۆڵێکی نەبووە. چۆن؟
لەو ڕۆژەوە دەوڵەتی عێراق دامەزراوە، لە هەموو ڕووییەکەوە، بۆ کورد باش نەبووە چونکە، ڕەوشی باشووری کوردستان، لە هەموو ڕووەکانی « نەتەوەیی، ڕامیاریی، کۆمەلایەتیی، ئابووریی، کەلتووریی، بەڕێوەبەرایەتیی »یەوە خراپبووە. با لێرەدا، تەنیا هەر لە باری خوێندن و پەروەردە بدوێین، چونکە، « زێوەر » خۆی مامۆستا بووە و پتر ئاگای لەو بارە خراپە بووە، ئینجا، هیچی نەگوتووە و نەکردووە!
کاتێ چەن نوێنەرێکی کورد، سالّی « 1929 »، یادداشتێکیان ئاراستەی ئەنجوومەنی وەزیران و نوێنەری « بریتانیا » لە عێراق کردووە، هێندێ داواکاریی ئاسایی وەک: « دامەزراندنی دوو شاری نوێ، چاککردنی باری خوێندن ... »یان پێش چاو خستووە. کەچیی، شا« فەیسەڵ » گوتوویەتی: (ئەگەر بە دەستم بووایە، ئەوانەی ئەمەیان نووسیوە، هەڵم ئەواسین!)«20،59» لە کاتێکدا، ئەوە باوەڕی ئەو پیاوە بووە، کەچیی، یەکێکی وەک زێوەر » هۆنراوەی بۆ گوتووە!
هەروەها، چەندین جار، نوێنەرانی کورد، لە بارەی ڕەوشی خوێندن لە کوردستاندا، سکالانامەیان ئاراستەی سەرانی دەوڵەتی عێراق و نوێنەرانی «بریتانیا » کردووە، بەلام، چ ئەو لایەنانە و چ خوێنەوارە عەرەبە شۆڤێنییەکان، نەک هەر داواکارییەکانیان پشگوێخستوون، بەڵکوو، هەڕەشەشیان لێ کردوون.
بۆ نموونە: لە «1929/04/09»دا ڕۆژنامەی « العراق » نووسیوێتی: (کوردەکان تەڵەبی وا بکەن وەکوو ئیدیعای ئەرمەنییەکانی لێ دێت کە موقابیل بە « تورکیا » کردیان و نەتیجە بەم حاڵە گەیشتن.)«32،59» ئەوە ئەو برا عەرەبە هاوئاییانە بوون، کە « زێوەر » هۆنراوەی بە شان و بازوویاندا هەڵداوە!

دوا جاریش یەکێکی وەک « تۆفیق وەهبیی »، لای خۆی کاربەدەسی میریی و ئینگلیز بووە. کەچیی، زۆر مەردانە و جەسوورانە، وەک دەمڕاستێکی گەلی باشووری کوردستان، ڕاپۆرتێکی بۆ ئینگلیزەکان بەرزکردۆتەوە، لە هەموو کەموکوڕییەکانی کۆمەڵگەی کورد دواوە. باری خوێندنی لە کوردستاندا دەرخستووە، ڕاستیی نەشاردۆتەوە و نووسیوێتی: (لە کوردستانی خوارووداا 79 قوتابخانە هەیە. لە 27 یاندا، ڕێگە بە زمانی کوردیی دراوە، لەوانی تردا عەرەبیی ئیجبارییە، جگە لە چەند قوتابخانەیەکی کەم، کە تورکیی تێدا ئەوترێتەوە. لەو 27 قوتابخانەیەی باسکران 16یان تەنیا 1 پۆلی تێدایە. ئەوانی تری سەرەتایی و ئامادەیین. لە ناوچە کوردییەکاندا، قوتابخانەی ناوەندی نییە، جگە لە 2 متەوەسیتە لە سلێمانیی و هەولێر، ئەوانیش تەواو نین. لە سەرانسەری کوردستانی خوارووداا8 قوتابخانەی کچان هەیە، تەنیا لە 1 قوتابخانەیاندا بە کوردیی ئەخوێنرێ. دانیشتووانی کوردستانی خوارەوو بەرەو ژووری 800,000 کەسە بەراوردی لەگەڵ 528 قوتابخانەی ئەلبانیا و 432 قوتابخانە لە فەلەستین لەگەڵ کوردستانی خواروو و ژمارەی زۆری دانیشتووانی و تەنیا 79 قوتابخانە.

بۆ بەراوردی سیاسەتی حوکوومەتی عەرەب، لە بواری پەروەردەدا لە پێوەندییدا لەگەڵ کورد، ئەم نموونەیەی خوارەوە بەسە بۆ پیشاندانی سیاسەتی بە ئەنقەستی حوکوومەتی عەرەب بۆ لەناوبردنی شێنەیی ڕەگەزی کورد. لە دەسکەوتی لیوای بەغداد38٪ سالانە تەرخانئەکرێ بۆ پەروەردەی عەرەب لە لیوای بەغداد، کەچیی لە سلێمانیی تەنیا 1٪ی داهاتی لیوا تەرخانکراوە بۆ پەروەردە لەو لیوا کوردییەدا.

بۆ پیشاندانی ئەقڵی پچووک و زۆردارانە، تەنانەت لە مەسەلە پچووکەکانیشدا، حوکوومەتی عەرەب کەلوپەلە کۆن و بێکەڵکەکانی خۆی ئەدا بە قوتابخانە ناعەرەبییەکان و کەلوپەلە نوێکانی بۆ خۆی ئەبا. ئەم کارە منالانەیە بە ناوی حوکوومەتێکەوە کە بۆ سەربەخۆیی ئەگری بە بێ ... جێگەی پێکەنینە ئەگەر جێگەی داخ نەبێ. پەروەردە بە گرنگترین بەشی ژیانی نەتەوەیی دانراوە، لەوەی سەرەوەدا بە ئاشکرا دیارە کە تەنیا مەسەلەی کاتە، ئەگەر کورد لە ژێر زاڵێتی عەرەبدا بەجێبهێڵرێ، کاتێ سەربەخۆیی تەواویی خۆیان بە دەس بهێنن، زمان و فەرهەنگی کوردیی لە مان ئەکەوێ.)«255،59»

ئەوە ڕەوشی خوێندن بووە لە کوردستاندا، کەچیی، « زێوەر » لە بری ئەوەی نارەزایی خۆی دەربڕێ، هۆنراوەی « عێراقچێتیی » هۆنیوەتەوە، منالانی کوردی، فێری سنوور و جوگرافیای عێراق کردووە!

له لایەکی دیکەشەوە، کاتێ هێندێ کاربەدەستانی عێراق و نوێنەری ئینگلیز لە عێراق، سەردانی کوردستانیان کردووە، تا ڕەوشی ڕامیاریی ناوچەکە ئارام کەنەوە، نوێنەرانی کورد، لە شارەکانی « کەرکووک، هەولێر و سولەیمانیی »، زۆر بە ڕاشکاویی گوتبوویان: (نایانەوێ لەگەڵ عەرەب پێکەوە بژین. بەڵکوو ئەمانیش ئەیانەوێ: حوکوومەتێکی کوردیی سەربەخۆ، لە ژێر ئینتیدابی دەوڵەتێکدا کە کۆمەڵەی گەلان دیاریبکا، دابمەزرێنرێ. بۆ ئەمەیش ئەو بەڵێنانەیان ئەکرد بە بیانوو، کە کۆمەڵەی گەلان کاتی خۆی بە کوردی دابوو.)«58،59» ئەدی ئەو کاتانە، « زێوەر » لە کوێ بوو؟

هەروەها، کاتێ دەوڵەتی عێراق، دژی خواستەکانی کورد ڕاوەستا، هەڵبژاردنێکی ساختەی سازکرد و ویستی، فێڵ لە کورد بکا. بەڵام، « هەیئەی وەتەنیی »، بڕیاریاندا، بەشداریی لەو هەڵبژاردنەدا نەکەن. هەر چەندە، ئەو کۆمەڵە باوەڕیان بە بەکارهێنانی توندوتیژی نەبوو، بەڵام ئەوە بوو، لە ڕۆژی « شەشی ڕەشی سێپتێمبەر »دا، بە تەواویی تەقییەوە، شەڕێکی خوێناویی نابەرابەر، لە نێوان کوردە خۆپیشاندەرەکانی شار و سەرباز و چڵکاوخۆرەکانی داگیرکەرانی ئینگلیز و هێزەکانی دەوڵەتی عێراقدا دروستبوو. لە ئەنجامدا، خەڵکێکی زۆر بریندارکران و کوژران. « زێوەر »، نەک هەر وەک « بێکەس » بەشداریی لەو خۆپیشاندانەدا نەکردووە، لە هیچ لایەکەوە دیار نەبووە و ناوی نییە، بەڵکوو، لە بری ئەوەی گەرمەشینیش بۆ ئەو شەهیدانە بکا، هۆنراوەی بۆ ئەو « عێراق » و « فەیسەڵ »ە گوتووە، کە لە بەر دەرکی سەرای « سولەیمانیی »دا، تەنیا لە یەک ڕۆژ و چەن کاژێرێکدا، پتر لە سەد کوڕی کوردی نیشتمانپەروەریان، لە خوێنی گەشی خۆیاندا شەلاڵکردووە. ئا لەو کاتانەدا، « زێوەر » متەقی لە خۆی بڕیوە، هیچی نەگوتووە، بێ هەڵوێستبووە، وەک هەر کوردیش نەبووبێ و خەڵکی ئەو شارەش نەبووبێ، وا بووە! کەچیی، چەندین هۆنەری بە ناوبانگی کوردی نیشتمانپەروەری ئەو سەردەمەی وەک: « پیرەمێرد، حەمدیی، بێکەس، ئەحۆل، گۆران، دڵزار ... » نەیانتوانیوە، چاو لەو تاوانەی ئیمپریالیزمی « بریتانیا » و دەوڵەتی داگیرکەری عێراق بنوقێنن، دەس بە کڵاوەکانی خۆیانەوە بگرن، تا بای ڕاونان و گرتن نەیانبا. بەڵکوو، بەشدارییانکردووە، خەڵکیان هانداوە، هۆنراوەی ئاگرین و جوانیان ڕازاندۆتەوە، گەرمەشینیان بۆ شەهیدانی ئەو ڕۆژەڕەشە کردووە! ئیدی گەر « زێوەر »، لەو تاوان و کارەساتە جەرگبڕە نەتەوەییە، بێ دەنگبووبێ، کامەیە ئەو هەڵوێستە نەتەوەیی و نیشتمانییەی هەیبووە؟!!

دوایش، چەن کەسێ بە ناوی نوێنەری کوردەوە، بەرەو « بەغدا » ڕۆشتوون، بۆ ئەوەی بەخێرهاتنەوەی شا « فەیسەڵ » بکەن، دڵسۆزیی خۆیان بۆ یەکێتی خاک و دەوڵەتی عێراق پیشاندەن، کەچیی، لە مێژووی کورددا، ناویان بە ناپاک ڕۆشتووە. خۆ، ئەو نوێنەرانەش هەر هێندەی « زێوەر »یان گوتووە، وا بەو شێوەیە، هەر دوو هۆنەر، « پیرەمێرد و بێکەس » هۆنراوەی « وەفدی کوردستان »یان بۆ گوتوون و بە ناپاکیان داناون!

جگە لەوەی، ئایا، « زێوەر » چی بۆ چەن خەباتگێڕ و شەهیدێکی وەک: « شێخ سەعیدی پیران، دوکتۆر فوواد، سمایلاغای سمکۆ، سەیید ڕەزای دەرسیمیی، چوار ئەفسەرەکە ... » و هەموو ئەوانەی، بە دەس کوردایەتییەوە ناڵاندوویانە، تووشی زیان بوون، لە ڕێی کورد و کوردستاندا، گیانی خۆیان بەختکردووە، گوتووە و نووسیوە؟ چ هۆنراوەیەکی بۆ ڕاپەڕین و شۆڕشەکانی « شێخ مەحموود و بارزان » داناوە؟ چ هۆنراوەیەکی بۆ کۆماری کوردستان لە « مەهاباد » هۆنیوەتەوە؟ ئەدی، چ گەرمەشینێکی بۆ « قازی محەمەد » و هاوەڵەکانی کردووە؟ « زێوەر » نەک هەر هیچی نەکردووە و نەگوتووە، بەڵکوو، تەنانەت لە شینی کۆچیدوایی هاوڕێ هۆنەرەکانیشیدا، هیچی نەنووسیوە.

گەر بڵێین: « زێوەر »، زانایایەکی ئایینیی بووە، سەری لە کاری ڕامیاریی دەرنەچووە، ئەدی خۆی یەکێکی وەک « مەلای گەورە »، هەر لە سەردەمی ئەودا ژیاوە، لەویش پتر ناسراو و خواپەرستبووە، بۆچی بەو شێوەیە، لە هەموو دەردەکانی کورد دواوە. دوژمنی ڕاستەقینەی، بە کورد ناساندووە، داوای لێ کردوون، منداڵەکانیان بە شیری پاکیی کوردایەتیی پەروەردەکەن؟! ئەوەتە، لە هۆنراوەی « ئەم خاکە »دا، بە سی دێرە هۆنراوە، لە گەلێ باسی گرنگ دواوە. لەوانە، داگیرکردنی کوردستان و بەعەرەبکردن. سەرەتا گوتوویەتی:

ئەم خاکە، دایکی تۆیە، کەوتە دەستی ئەجنەبی

ئەی کوردی ساحێب غیرەت! تۆ چلۆن ڕازی دەبی

بۆ خۆت ئەوا دەبینی، دوژمن ئەرزت دەکێڵێ

پاش چەند ساڵێکی دی، هیچت بە دەست ناهێڵێ

دوایی، باسی هێندێ سەرکردەی گەلانی دراوسێیی کردووە، چۆن دەسیان بە سەر کاری دەوڵەتدا گرتووە. کوردیش، لە کاروان بەجێماوە و گوتوویەتی:

ئێوەش ئەگەر پیاو بان، چشتەکو لە دەست دەهات

کەسێ غیرەت بنوێنێ، خودا تەوفیقی دەدات

ئێوە « ئەحقەر ئەلناس »ن، ئیمڕۆ لە بەینی ئومەم
قسمێ بەندی تورکن، هێندێ خادمی عەجەم
ئێومن بێ قەدر و قیمەت، بێ عەسکەر و بێ عەلەم
بێ تاج و تەخت و دەوڵەت، ژێردەستی کوللی عالەم
چونکە نانخۆری خەڵکی، لە سەر موڵک و ماڵی خۆت
خاکت هەموو مەعدەنە، خۆت فەقیر و ڕووتوقووت
تا کەی وەکوو گا، جووتی لە ژێر نیری زیللەتی
سەد حەیف و سەد مخابن، لای خۆت ئەتۆش میللەتی
دوای ئەوەش، باسی داگیرکەری ئینگلیزی کردووە، داوای لە ڕۆڵەکانی کورد کردووە، هەر هیچ نەبێ، مناڵەکانیان بە شیری کوردایەتیی بەخێوکەن و بە هەستی نیشتمانپەروەریی پەروەردەیانکەن. بۆیە گوتوویەتی:
دەماغی مناڵەکان پڕکەن، لە حوبی وەتەن
تەربیەتیان باش بدەن، میللییەتیان فێربکەن «145-142،45»
« مەلای گەورە »، سالی «1926 »، هۆنراوەی « من یەخەی خۆم، لە بۆیە دائەدڕم » بۆ « شێخ سەعیدی پیران » و هاوەڵەکانی گوتووە. سالی « 1930 »یش، بە هۆنراوەی « ژیانی وا بە ئالام »، باسی لەشکرکێشیی سوپای « عێراق »ی، بۆ سەر ناوچەی « بارزان » کردووە و بە نۆزدە دێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:
بەڵێ، ئەم شینە، شینی قەومی کوردە
قیامەت ڕابووە، لەم دار و بەردە
ئەوا، یابەش لە هەق کوردان بەخۆکەوت
تفو لەم میللەتەی بەدبەخت و دەم چەوت
لە مانگێ زێترە، جەیشی عێراقیی
بە ئەسبابی جیدال و تەمتراقیی
هجومی کردە سەر بارزانی مسکین
بە تەیارە و بە شەستیر و بە ژبلین
لە جێی لالە و گڵۆکی سووری نیسان
لە سەر کێوان، ڕژاندی خوێنی کوردان
ئەوی دەستیانکەوێ، منداڵە یا ژن
لە خاکیدا سەروبنیان دەنێژن
ئەوانەی پیر و پشت کوڕ و زەعیفن

لە ئەشکەوتان دەڵێی « ئەسحابی کەهفن »
ئەوانەی مەردی جەنگین میسلی کێوی
بزربوون لە درز و قەڵشی کێوی
هەزار منداڵ و ژنیان سەربڕیوە
هەزار کیژی عەفیفیان زگ دڕیوە
بە بۆمبا خان و مانیان بوو بە وێران
مەڕ و ماڵیان هەموو ڕۆیی بە تاڵان «141-140،45»

هەر لە دوای شەڕی بەردەرکی سەراشەوە، وردەوردە، ناوی کوردستان نەما. ووشەی « شیمال »یان، لە گفتوگۆ و نووسینەکانیاندا بەکاردەهێنا. دە دیارە، بۆیە یەکێکی وەک « زێوەر »یش، لە هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانیدا، لە بری کوردستان، زاراوەی « شیمال »ی نووسیوە!

لە کۆتایی ئەم دەمەتەوێیەشدا دەڵێم: ئایا، « زێوەر » تا بۆ دوا جار، چاوی لێکناوە، بە تەواویی ماڵاوایی لە کورد و کوردستان کردووە، چ جۆرە بەرهەمێکی نەتەوەیی هەبووە، جگە لەوەی، لە خەڵکی شارەکەی زۆر بێزاربووە، گلەییەکی زۆری لێ کردوون و لە هۆنراوەی « کێیە تا سەر؟ »دا، ساڵی « 1921 »، بە حەوت دێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

کێیە تا سەر؟ لە فەزای دەرد و غەمابێ، مابێ
ئەوە هەر کوردە، کە چاوی لە هەوابێ، وابێ
هەر « سولەیمانیی »یە، عیفریتی « حەسەد » سواری بووە
هودهودی خۆشخەبەرم، گەر لە سەبابێ، بابێ
ڕاستی ڕێگەی ڕاستت، « ئەدەب » و « ئەخلاق »ە
نەمدی هەرگیز لە کەسێ، ڕووی لە کەچا، بێ، چابێ
مارە بۆ گەردن و ماڵت، چە خومار و چە قومار
گەرچی باوە، ئەوە پیاوە، بە شەرابێ، ڕابێ
ئەی وەتەنپەروەری، تەنپەروەری پڕ لافوگەزاف
ئەسەری خزمەتی تۆ چین؟ بە حیسابی، سابێ
چە زەمانێکە؟ زمانی تەڕوپاراوی ئەوێ
« غایە و فیکری »، لە هەر کەس کە مەلابێ، لابێ
وەرە مەیدانی هونەر، گەر ئەتەوێ بەرزیی « وەتەن »
وەسڵی مەحبووبە، بەبێ ڕەنج و عیتابێ، نابێ «16،39»

جا، ئێستە « بەرزنجیی » پێمان نالێ: چۆن « زێوەر » وازی لە هەموو شت نەهێناوە؟ هەوڵی نەداوە، سەری خۆی کزکا و بژی؟

با بڵێین: گلەیی لە « زێوەر » ناکرێ، گەر هۆنراوەی بۆ ئەو خەباتگێڕ و شەهیدانەی کورد نەنووسیبێ. بەڵام، ئەدی چی بۆ « شێخ مەحموود » نووسیوە، کاتێ برینداربووە و دوورخراوەتەوە، خۆ ئەو هاورێ و سەرۆکیشی بووە؟!! لە کاتێکدا، چەندین هۆنەری وەک. « بێخوود، حەمدیی، شێخ نووریی شێخ سالح، کەمالیی، مینە جاف ... تاد » چەن هۆنراوەیەکیان بۆ هۆنیوەتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، هێندێ لەوانە، لەگەڵ « شێخ »دا ناکۆکبوون، ڕەخنەشیان لێ گرتووە، کەچیی، لە کاتی تەنگانە و دوورکەوتنەوەی « شێخ »دا، هێندە « مەرد، ئازا و بە ئەمەک » بوون، هەرگیز پشتیان بەر نەداوە، بێ دەنگ نەبوون، هەست و سۆزی خاوێنی پەژارەیی خۆیان، بە هۆنراوە دەربڕیوە. لێرەدا دەتوانین. چەن نموونەیەک بێنینەوە. هەر چەندە، « حەمدیی » هۆنەر، لە گەڵ « شێخ مەحموود »دا، ناکۆک بووە و ڕەخنەی لێ گرتووە، بەڵام، کاتێ « شێخ » گیراوە و بۆ « هیندستان » دوور خراوەتەوە، هەموو جۆرە ناکۆکیی و کینەیەکی تایبەتیی وەلاناوە، وەک مەردێکی کورد، بە هۆنراوە یادی « شێخ »ی کردۆتەوە و بە دوو چوارینە گوتوویەتی:

وەک « مەدینە »، بێ « نەبی » بێ، یا « نەجەف » بێ، بێ « عەلی »
شاری « خەزنە »ش ئێستە، بێ « مەحموود »ە وەک « داریکەلی »
حەیفە ئەوجی ئاسمان، بێ زینەتی خورشید و ماە
سا خوا بیکەی، وەکوو خورشیدی درەخشان مونجەلی «182،16»
کە ڕۆیشتی، بە جارێ من دڵ و جەرگ و هەناوم کەوت
کە چوویتە « تانە »، تانە سەر گلێنەی هەردوو چاوم کەوت
ئەڵێن: هاتوویتە « کوێت » قوربان، بڵێ: قوربانی کوێتی کەم
کە نۆبەت بەر سەری نەحسی شکاوی بێ کڵاوم کەوت «182،16»

هەر وەک چۆن « حەمدیی »، ڕەخنەی لە هەڵەکانی « شێخ » و کەموکوڕییەکانی دەوڵەتەکەی گرتووە، هەر بەو شێوەیەش، ناخۆشی و پەژارەی خۆی، لە تاو دووریی شێخ دەربڕیوە و هۆنراوەی بۆ هۆنیوەتەوە. لە هەمان کاتیشدا، کاتێ بیستوویەتی، « شێخ » لە دەربەدەریی و دوورخراوەیی دەگەڕێتەوە، پڕ بە دڵ پێی خۆشبووە. بۆیە بەو بۆنەیەوە، بە چواردە نیوەدێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

مژدەبێ یاران، ئەڵێن: تەشریفی جانان دێتەوە
وەک هیلالە قامەتم، تا بەدری تابان دێتەوە

ڕۆژ کە گیرا، شەمشەمەکوێرە، عەجەب کەوتە سەما
سا، دەبا، کوێربێ، ببینێ ڕۆژی ڕەخشان دێتەوە
موددەتێکە موڵکی دڵ وێرانە، شاگەردانییە
ساحێبی سواری هەوایە، وەک سولەیمان دێتەوە
وەک شەوی لێ کردووە، زوڵمەت دڵی ئیسلامەکان
ڕۆژە جا « ئەلحەمدوللیلا »، نووری ئیمان دێتەوە
بلبلی شەیدا، لە ئەترافی چەمەن بۆ ناڵەتە
گوڵ بە خەندانی، وەکوو سەرووی خەرمان دێتەوە
بۆ حەیاتی تازە، بیداتە شەهیدانی وەفا
هەر وەکوو دەریایی « عوممان »، ئابی حەیوان دێتەوە
مەسکەنی کێوانە « حەمدیی »، هەمدەمی دێوانەگان
تا بەخێرێت، ئەو ڕەئیسەی ڕندان دێتەوە «16، 359-360»

« شێخ »ی نەمر، ساڵی « 1935 »، لە « بەغدا » دەسبەسەربووە. « کەمالیی » بە بۆنەی جێژنی قوربانەوە، ئەم چوارینەی بۆ ناردووە.

جەژنی کەسێک موبارەکە، سەربەست و حوڕ بژی
پابەندی دەستی غەیرە نەبێت، چەشنی کوڕ بژی
کوردی هەژار! ئەسیری دەستی غەیرەیت، جەژنی چی!
کەی جەژنی تۆیە، بگری، برۆ سەر بە قوڕ بژی «53، 139»

کاتێ « شێخ » لە « کوێت » بووە. « بێخود »، هۆنراوەیەکی بیستوهەشت نیوە دێڕیی بۆ هۆنیوەتەوە. باسی دڵگرانیی خۆی لە دووریی کردووە و گوتوویەتی:

کەی بێ کە لە ئوفقی عەرەبوستانەوە ڕۆژێ
هەڵبێ گوڵی خورشیدی درەخشانی کووەیتم؟
وا تێ مەگە دوورم لە تۆ ئەی صاحیبی خانەم
هەر هودهودەکەی بەزمی « سولەیمانیی » کووەیتم
خەڵکینە لە بەر گەوهەری تاجی سەری کوردە
قوربانی موحیطی عەرەبوستانی کووەیتم
هەر چەندە لە زیندانی فیراقام وەکوو « بێژەن »
بیللا بە تەمای « ڕۆستەم »ی داستانی کووەیتم
عاجز مەبە « بێخود » کە ئیشەڵڵا وەکوو یەعقووب
نەزدیکە ویصاڵی مەهی کەنعانی کووەیتم «5، 45»

ئەم دوو هۆنراوەیەشی، هەر بۆ « شێخ مەحموود » گوتووە:

کەی بێ تۆ بەهار بی و تۆ نیگار بیت و ویصال بیت
بیبینێ ڕەقیب ڕۆحی لە داخا دەرچێت «157،5»

ئەی گوڵی گولستانی کوردستان
وەک مەلی نەشئەبەخشی پیر و جەوان «157،5»

کەچیی، وەک « بەرزنجیی »ش نووسیویەتی:(هەر ئەو پیاوە زاناو بەویقارو ئاغرو لەسەرخۆیە بوو کە بۆی هەبوو بەبێ پرس بچێتە خزمەتی شێخ و حەرەمسەرای شێخان.)«10،3» ئینجا، یەک تاکە نێوەدێڕ هۆنراوەشی بۆ ئەو هاوڕێ خۆشەویست و سەرکردە قارەمانە نەنووسیوە! لەوانەیە، گەر « بەرزنجیی» لە جێی « شێخ » بووایە، دە سیپارەی « شەستوشەش » لاپەڕەیی، لە سەر « زێوەر » دەرکردایە!

من هەر وای بۆ دەچم، لەبەرئەوەی، « زێوەر » گەڕابۆوە، لە کارەکەی خۆی دامەزرابۆوە، بڕیاری داوە، خۆی لە هیچ کارێکی نەتەوەیی و ڕامیاریی هەڵ نەقورتێنێ و بۆ خۆی بژی. مەگەر، هەر خواش بۆ خۆی بزانێ، کاتێ گەڕاوەتەوە، « سۆن » لێی خۆشبووە، چ بەڵێنێکی پێ داوە! بۆیە، لەو ڕۆژەوە گەڕاوەتەوە تا مردووە، جگە لە هێندێ هۆنراوەی « ئایینیی، کۆمەڵایەتیی و چەن سروودێ » بە لای هیچ بابەتێکی دیکەدا نەچووە. جا گەر وا نییە، فەرموو، کێ زانیاریی پتری لەو بارەیەوە لا چنگدەکەوێ، با بۆمان ڕوونکاتەوە، کۆڵێ سوپاسیشی دەکەین!

بۆ ئەوەی پتر مەبەسەکەمان ڕوونکەینەوە، پەنا بۆ بەر هۆنراوەیەکی دیکەی هۆنەر دەبەین، تا بزانین، بۆچی بەو چەشنە لە کارەسات و ڕووداوەکانی کوردستانی ڕوانیوە!

« زێوەر »، سالی « 1935 »، هۆنراوەیەکی هۆنیوەتەوە. لە هۆنراوەکەدا، بە سەر ڕەوشی باشووری کوردستاندا بازیداوە. زۆر دوورتر ڕۆشتووە. سواری باڵی سیمرخی ئەندێشەی بیری خۆی بووە. فریوە، فریوە، تا لە هێندێ لە دەوڵەتی کیشوەرەکانی « ئەوروپا، ئەفریکا و ئاسیا » نیشتۆتەوە. لەوێ، گەلێ مەراقی بۆ « موسولمانەکان » خواردووە، خەم و پەژارەی بۆ مێژووی ئیسلام بەباکردووە، وەک ئەوەی کورد، ئیسلام نەبێ و غەدری لێ نەکرابێ! پاش ئەم گەشتە دوورە، هەر چەندە بڕیاریداوە، باسی « سیاسەت » نەکا، بەلام. زۆرداریی « تورک »ەکان وای لێ کردووە، سەرێ لە « تورکیا »ش بدا. ئینجا، نەیویستووە، باسی « ئێران » بکا، چونکە، تەمەنی کورتە و زوو لەنێودەچێ! هەڵبەتە، هۆنەر لێرەدا، « تورکیا و

ئێـران »ی، بە دوو دەوڵەتی خـراپ داناوە. بەڵام، بۆچی بە هیچ شـێوەیە، خـۆی لە قـەرەی هـەر دوو دەوڵەتی « عـێـراق و سـووریا » نەداوە. با، ئەو کـاتـە ئەو دوو دەوڵەتە، سـەربەخـۆش نەبووبن و لە ژێر چاودێریی « بریتـانیـا و فـەرەنسـا »شـدا بووبن. خۆ ناکرێ، بە هیچ شێوەیە بڵێین: ئەوان لەو دوو دەوڵەتە داگیرکەرەی دیکە باشتربوون!!! نەخێر، باوەڕ ناکەم، هۆنەر بەو شێوەیە بیریکردبێتەوە. بەڵکوو، وەک خۆی نووسیوویەتی، باوەڕێکی تەواویی بە « قەومی عەرەب » هەبووە، داوای لە ڕۆڵەکانی گەلی باشوور کردووە، « دەس لە ملیان کەن » و « موتەحیدبن دوو بە دوو ». بیری ئەم هۆنراوەیە، گەر شتێ بگەیەنێ، تەنیا ئەوەیە، لە لایەکەوە، هۆنەر تا بناگوێی لە بیری « عێراقچێتیی »دا نقوومبووە. لە لایەکی دیکەشەوە، خۆی لە باری ڕامیاریی باشووری کوردستان دزیوەتەوە، نەبا، تووشی گێچەڵ بێ! بۆیە، بە چوارده نیوەدێڕ هۆنراوە گوتوویەتی:

تێکڕژاوون خۆبەخۆ، سووربوو بە خوێن دەشت و چیا
« ئینتیقامی ئەهلی ئیسلامە »، لە ناو « ئەسپانیا »
گەر « هیلاسیلاسی »، موسوڵمانانی خستە ناو کەمەند
« حەق تەعالا » دەستبەجێ، بۆی نارد شەقی « ئیتالیا »
چونکە، ئەووەڵ: خزمەتی « ئیسلامە »کانی کرد حەبەش
ناوی چاکەی باقییە، لای « ئەوروپا و ئاسیا »
هەر ئەڵێم: باسی « سیاسەت » ناکەم و لێی دوورئەبم
« عاقیبەت » ئەمخاتە نووسین، زوڵمەکانی « تورکیا »
باسی « ئێران »، بۆیە ناکەم، چونکە عومری کورت ئەبێ
« موددەتێکی » تر، ئەچێتە حاڵەتی « داڵماچیا »
با « سەنەلمان »یش نەبێ، نوتقێ بدا بۆ کوردەکان
خاک و ئاو و جێگەمان، دوای خستوون « فینلندیا »
دەست لە مل « قەومی عەرەب » کەن، « موتەحید » بن دوویەدوو
« شوهرەت » و ئاوازەتان ئەڕوا، هەتا « ژاپۆنیا » «29،39»

60/3. ســـــێدارە :

پاشان، ڕووی دەمی پرسیاری تێکردووم و نووسیویەتی: (بەگەڕانەوەی ئینگلیزو داگیرکردنی سلێمانی دوای شەڕەکەی دەربەند، ئاخۆ چەند سێدارە لەشاردا ریزکراو ملی چەند کەسی پێوەکرا؟)«55،3» ڕاستە، ئەو ئینگلیزەی « بەرزنجیی » بە داگیرکەری کوردستانی دادەنێ، کەسی بەو شێوەیە هەڵ نەواسیوە. بەڵام، ئەوە

وەک گوزارەیەکی وێژەیی وایە، تەنیا مەبەس لە قسەکەی « نەجمەدین مەلا » بووە، کە نووسیویێتی: (خۆی لە تاوانی سیاسەت پەڕاندۆتەوە.)«30،38» ئەگینا، گەلێ لە هۆنەر تاوانبارتر هەبوون، ئینگلیزیش نەک هەر لە سێدارەی نەداون، بەڵکوو، زۆر ئازاریشی نەداون! نەک هەر لەو عێراقەی « زێوەر و بەرزنجیی » داکۆکییان لێ کردووە، بە هەزاران کەس، ملیان بە پەتدا کراوە و دەکرێ!

بریا، زێوەر » وەک هۆنەرەکانی دیکەی کورد، هۆنراوەی بۆ ئینگلیز بگوتایە، نەک بۆ « عێراق، فەیسەڵ و ئالا »کەی بگوتایە. جا بزانە، دەنگ لە کەسەوە دەهات!

ئەوەش، کە « بەرزنجیی » دەیەوێ، خوێنەر چەواشەکا، ئەوەیە، ئەو قسەیەی من، هێشتا لەوەی « نەجمەدین مەلا »، ئاسانتر و سووکترە. چونکە، ئەو گوتوویەتی: (ناردوویەتی بۆ بۆ حاکمی سیاسی " مێجەر سۆن ".)«30،39» بەڵام، کە هەر دوو کۆپلەکەی منیش و ئەویشی، لە یەکدی دابڕیوە، وەک ئەوە وایە، باڵی چۆلەکەیەکی بڕیبێ، ئیدی توانای فرینی نەمابێ!

61/3. مێژووی نزیک و دوور :

دواتر نووسیویێتی: (ئەمە هیچ نەگەیەنێ، ئەوە دەگەیەنێ کەنووسەر هەر زۆر بێ ئاگایە لەمێژووی نێزیکی گەلەکەی.)«55،3»

هەڵبەتە، ئەو خۆی زۆر بە « خوێنەوار، ڕووناکبیر، نووسەر، شارەزا، بەئاگا، وریا و زیرەک » دەزانێ، زۆر ئاگای لە مێژووی دوور و نزیکی کورد هەیە. وەک لە مێژووی کورددا، هەزار پەلی بە پشتی چەن مێژوونووسێکی وەک: « شەرەفخانی بەدلیسیی، مەلا مەحموودی بایەزیدیی، ئەمین زەکیی »دا دابێ. لە وشیاریی و بە ئاگاییدا، گرێوی لە ئەهریمەن بردبێتەوە، لە هەزار ئاوی دابێ و قوولەپێی تەڕ نەبووبێ! بۆیە، وا بەو شێوەیە، یەکێکی وەک منی تاوانبارکردووە و بڕیارێکی بنجبڕی داوە، گوایە: لە مێژووی گەلەکەم، زۆر بێ ئاگام. بەڵام، ئەمە پتر لەوە دەچێ، کەسێ یا لایەنێ، بە دەمیدا ڕشابنەوە، بۆیە، بەو جۆرە و بێ باکانە، لە گیرفانی ئەهریمەدا هەڵیەڕیوە و لە توورەکەی جنۆکەدا سەمایکردووە!

سەیر ئەوەیە، « بەرزنجیی» خۆی کۆسەیە و بە بێ ڕیشیش پێدەکەنێ! من لێرەدا هیچ جۆرە داکۆکییەک لە خۆم ناکەم. بەڵکوو دەمەوێ، ڕۆڵە خوێنەوارە دڵسۆزەکانی نەتەوەکەم، ئەو بڕیارەبدەن و مافی خۆم بدەنێ. بڕیارەکەشیان هەرچی چۆنێبێ، مایەی شانازیی و بەختەوەریم دەبێ. چونکە دیارە، لەوە پتر نەمتوانیوە، وەک ئەو، بیری خۆم ڕووناک و فراوانترکەم، تا ئاگاداری هەموو کەلێنێکی مێژووی دوور و نزیکی نەتەوەکەم بم!

62/3. نسکۆ یا هەرەس :

پاشـان ، باسی گـەڕانەوەی « زێوەر »ی کـردووە، کـارەکـەی خـۆی وەرگـرتۆتەوە و وەک مـامۆسـتایەک دامـەزراوەتەوە. ئـینجا، ئەمەی بە هـەرەسی سـاڵی «1975» ی شۆڕشـەکەی « بارزانیی »یەوە بەسـتۆتەوە و نووسیـویێتی: (هەروەک چۆن 75 ساڵ « دوای نسکۆکـەی 1975 » خـەڵکەکـە هەریەکـە چۆوە سـەر ئیشـەکەی خـۆی .. مـامۆستـا بەمـامـۆستـایی، قـوتـابیش بۆ قـوتـابخـانەو کۆلێجـەکەی « جگە لەوانەی دورخـرانەوە بۆ ناوەڕست و باشـور. » ئیتر ئەمە دەبێ جێگای چ خەوش و تانەیە بێ کە لەو پیاوەی پێ بدرێ؟)«55،3»

« بەرزنجیی »، چونکە وەک گوریسـی گای گێرەی لێهاتووە، هەر خەریکی بوخـتان و شێواندنی ڕاسـتییـیەکانە. خۆی لە وەڵامی گوتارەکە دەپارێزێ و خوێنەر بە تولە ڕێیەکی دیکەدا دەبا، تا لە ئامـانجـە سـەرەکییـیەکە دووریانخـاتەوە. ئەگـینا، کێ گوتوویەتی: گەڕانەوەی « زێوەر » هەڵەبووە، یا خراپ و ناپاکیی بووە. چونکە:

1. هیچ شتێ لە ئارادا نەمابوو، تا ئەو لە هاوڕێکانی و شۆڕشـەکە جیابووێتەوە و پاکانەی بۆ داگیرکەرەکە کردبێ و گەڕابێتەوە.

2. هـەر لەگـەڵ ئـەویشـدا، زۆربەی یا هـەمـوو ئەوانەی ڕاشـیـانکردبوو، گـەڕانەوە. ئیدی نازانم « بەرزنجی » بۆ ئەو شتەی هێندە دووبارەکردۆتەوە؟

جگە لەوەی، بە شـێـوەیەکی ناڕاسـتەوخـۆ، پلاریشـی لەو کـەسـانە گرتووە، کە دوای هەرەسـەکـەی سـاڵی « 1975 » گـەڕاونەتـەوە. گـوایە. منیش یەکێ لەوانە بووم. بەڵێ، زۆر بە ڕاشکاویی دەڵێم: خۆم بە سـەربەرز دەزانم، کە ئەو سـاڵە بەشـداریی خـەباتی ڕەوای گـەلەکـەمم کـردووە، وەک هـەمـوو پێشـمـەرگـەیەکی ئاسـایی، چەکم هەڵگرتووە و دژی داگیرکـەرانی وڵاتەکەمم جـەنگیوم. هەرگیز، لێیشی پەشیمان نیـم. کـاتێ کـارەسـاتی هـەرەسـیش ڕوویدا، بە باوەڕێکی تـەواو و بە وردیەکی بەرزەوە، لەگەڵ کـۆمـەڵێ هاوبیردا بڕیارمـانداوە، بگەڕێینەوە و لە ناوەوە دەس بە خەبات بکەینەوە. هەر چەندە، « بەرزنجیی » هـەرگیز ئەو « شـەرەف »ە گـەورەیەی پێ نـەبڕاوە، لـە نزیکەوە بەشـداریی لە شـۆڕشی گـەلەکـەیدا بکا، تەنانەت بۆ ڕۆژێکیش بێ، وەک پێشـمـەرگـەیەک، لە پێناوی کورددا دژی داگیـرکـەر بجەنگێ. کەچیی، لەگەڵ ئەوشدا تانە لە خەڵکی دیکە دەدا.

« بەرزنجیی »نووسیـویێتی: « جگە لەوانەی دورخـرانەوە بۆ ناوەڕست و بـاشـور. » لێرەدا، گەر کەمێ سەرنج بدەین، دەبینین: ناوی « عێراق »ی نەنووسیوە. ئاخر کام « ناوەڕست و باشـور »، سـەر بە کام وڵاتـە؟ هەڵبـەتە، چونکە « عێـراق » بە

وڵاتی خۆی و باووباپیری دەزانێ، پێویستی بەوە نەکردووە، ناوەکەی تۆمارکا، واشیزانیوە، هەموو کەسێ وەک خۆی بیردەکاتەوە!
ئەوانەی، دوای هەرەسەکەش گەڕانەوە، جگە لە کەمەکێکی کەم نەبێ، سەرەتا خۆیان فرۆشت و پشتیان لە گەلەکەیان و ڕوویان لە دوژمن کرد، یا « زێوەر » ئاسا دانیشتن و وازیانهێنا، زۆربەی زۆری ئەوانی دیکە، نەک هەر سەریان بۆ « بەعس » شۆڕ نەکرد، بەڵکوو، بە باوەڕێکی پۆڵایین و بە ورەیەکی زۆر بەرزەوە، سەرلەنوێ دژی داگیرکەرەکە تێهەڵچوونەوە. خوێنی گەشی چەن شێرەپیاوێکی وەک « شێخ شەهاب » و هاوەڵەکانی، گرتنی هەزران کورد، لە سێدارەدانی سەدان کادێر و پێشمەرگەی کوردستان، قەرەباڵغیی نێو گرتووخانەی شارەکانی « سولەیمانیی، کەرکووک، موسڵ و بەغدا »، هەڵگیرساندنەوەی شۆڕشی نوێش، گەواهیی قسەکانم دەدەن! نەک وەک چەن کوردێکی « زۆر بە ئاگا و وشیاری وەک بەرزنجیی » دەسیان بە مووچەکەی خۆیانەوە گرتبێ، نەبا لە برسانا بمرن، بەردبن، داربن، کەڕبن، لاڵ بن، داگیرکەر چۆنیان لێ خوڕێ، نەڵێن: نەء!
هەڵبەتە، ئەو کاتە، « بەرزنجیی » نەک هەر بەشداریی جەنگی کوردستانی نێوان ساڵی « 1974-1975 »ی نەکرد، بەڵکوو، هەر باوەڕیشی پێی نەبوو. دوای هەرەسەکەش، گەلێ قسەی زلزلی دەکرد و ڕەخنەی لە سەرانی شۆڕشەکە دەگرت. کەچیی، ئێستەش چونکە، وەک گوڵەبەڕۆژە ڕووی لە ڕۆژە، تەنانەت لە بری ووشەی « ئاشبەتاڵ و هەرەس »یش، زاراوەی « نسکۆ » بەکاردێنێ، کە لە لایەن هەوادارانی « پارتیی »یەوە دانراوە و ختوکەی بەزمیی و سۆزی ئەوانی پێ دەدا!
جا گەر لە شۆڕشەکەدا بەشداربووایە و وەک ئێمە بە تێشکاویی و سەرشۆڕیی بگەڕایەتەوە، مەگەر هەر خوا بیزانیایە، ئەو کاتە چی لێ بەسەردەهات و چی لێ دەردەچوو! چونکە، ئەو کاتانە، هەمو پیاوێ بەرگەی خۆڕاگریی و دانبەخۆداگرتنی نەدەگرت!

63/3.. ئاساییشەکەی « زێوەر » :

ئینجا، دوای ئەو زێدەڕۆیی و درێژدادڕییە، بە سەر ملی ناوەڕۆکی گوتارەکەدا کەوتووە و نوسیوێتی: (مەبەستی نووسەرو تەوەری قسەکەی ئەو شیعرەیە کە باس لە « ئاسایشەکەی سلێمانیێ » دەکات.)«55،3-56» پاشان نووسیوێتی: (ئەگەر زێوەر لەم شیعرەیدا راستی نەپێکاوەو سەددەرسەد وێنەیەکی واقیعی نەکێشاوە، ئەی پێچەوانەکەی چییە؟)«56،3» کاتێ « زێوەر »، ئەو هۆنراوەیەی نووسیوە، هێشتا لە ئینگلیز قاچاغبووە. هێشتا نەگەڕاوەتەوە. گەر ئەو

هۆنراوەیەی، تەنیا بۆ دڵدانەوەی ئینگلیزەکان نەنووسیوە، بۆ لە شاخ نووسیویتی؟ ئایا دەبێ، کێ لە دوژمن یاخیبێ، حەز نەکا، باری ناوخۆی ناوچەکانی بندەستی شێواوتربێ و هەمیشە ئاژاوەی تێدابێ؟ گەر ئەو هۆنراوەیەی، لە سەردەمی دەسەلاتدارێتی « شێخ »دا بنووسیایە، رەخنەی لەو سەردەمە بگرتایە، وەک هێندێ لە هۆنەرەکانی دیکە کردوویانە، ئەوا ئەو کاتە، لە مێژوودا، بە خاڵێکی گەلێ بەهێز، بۆی تۆماردەکرا. یا، گەر دوای گەڕانەوەی بیگوتایە، کە هیچ لە ئارادا نەمابوو، هەڵبەتە دەمانگوت: تەنیا ویستوویەتی، دژی ئەو پیاوخراپ و جەردانە، هەڵوێست وەرگرێ! ئەگینا، نکوولیی لەوە ناکرێ، بەپێی سەرچاوە مێژووییەکان، بەپێی ئەوانەی لەو سەردەمانەدا ژیان و بۆیان گێڕاوینەوەتەوە، وێنەیەکی ریالیزمیی باری ئەو سەردەمەی کێشاوە. بەلام، ئەو وێنەگرتن و هۆنراوەهۆنینەوەیە، تەنیا لە رای خوا و راستیی رووتدا نەبووە، بەڵکوو، لە پێناوی بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیدا بووە!

64/3. پەراوێزەکەی « مەلا نەجەدین » :

بە لای منەوە، گرنگترین بەشی نووسینەکەی « بەرزنجیی »، لەم چەن دێرەدا خۆی دەبینێ: (پەراوێزەکەی مەلا نەجمەدینیش لەلاپەڕە « 30 »ی دیوانی زێوەر «بەشی یەکەم » زۆر جێگای گومانەو بەئەندازەیە لاوازەکە ناشێ جێگای متمانەبێ و بکرێتە سەرچاوە، لەکێ ی بیستووە؟! لە چ سەرچاوەیە وەریگرتووە؟ ئەو کەدەڵێ لە دێی « زەبینل »ەوە ناردوویەتی .. بەچ بەڵگەیە؟)«56،3»

بۆچی دەبێ، ئەو پەراوێزە جێگەی گومان بێ؟ بۆ بە ئەندازەیە لاوازبێ و نەشێ، وەک سەرچاوەیەک پشتی پێ ببەسرێ؟ ئەدی سەرچاوە چییە و لە کوێوە دێ؟ ئایا، سەرچاوە هەر بەو شێوەیە دروس نابێ؟

هەڵبەتە، کاتێ یەکێ « رووداوێ، بەسەرهاتێ یا کارەساتێ »یکی دیارکراو، بە چاوی خۆی دەبینێ، یا هەواڵێکی تایبەتیی دەبیسێ، پاشان، تۆماریاندەکا، گەر کات و شوێنی هەواڵەکانیشی تۆمارکرد، ئیدی ئەو کاتە، وەک سەرچاوەی لێدێ. خۆ ناچێ، قورعانە گورگتۆپێنەکەی « بەرزنجە »ی بۆ بێنێ، هەزارویەک جار، دەسی پێدادا و سوێندی بۆ بخوا، کە درۆ ناکا! زۆربەی هەرە زۆری سەرچاوە مێژوویی و وێژەییەکانی گەلانی جیهانیش، هەر بەو شێوە نووسراونەتەوە و خەڵکی باوەڕیشیان پێ دەکەن! ئایا، قسەی یەکێکی وەک مامۆستا « نەجمەدین »، بۆ دەبێ، جێگەی گومانبێ، لە کاتێکدا خۆی ئەو پەراوێزەی بۆ دیوانەکەی نووسیوە و چاپیکردووە؟! یا هەر کاتێ، هەر قسەیە لەگەڵ مەبەسەکەی خۆیدا

ئەگونجا، ئەو قسە بۆشانە دەكا! ئەدی بۆ تا ئەورۆ، هۆنەرێ یا نووسەرێکی کورد، یەک دێڕی لە سەر ئەو پەراوێزە نەنووسیوە و مامۆستا بە درۆخاتەوە؟ ئەدی بۆچی دەبێ، ئەو هۆنراوە دەمییانەی « عومەر مارف بەرزنجیی » و قسەکانی خۆی و باوکی، دەربارەی « قانع » وەک سەرچاوە وابن؟ یا بۆ دەبێ، ئەو سەرگوزشتەیەی، لە بارەی نێوچەوان بـــریندابوونەکەی « هێمن » وە نووسیویێتی، ڕاستبێ و ئێمە باوەڕی پێ بکەین؟ وا دیارە، هەر کاتێ « بەرزنجیی » تەنگەتاو بوو، پەنا بۆ بەر پرسیارکردن و گومانکردن دەبا؟ ئەوەش، نیشانەی ئەوەیە، هیچی پێ نییە و هەر تەنیا دەیەوێ، بە هەر شێوەیە بێ، وەڵامداتەوە و داکۆکیی لە « زێوەر » بکا!

65/3. درۆیەکی بێ ئابـــــڕوو :

لەوەش سەیرتر ئەوەیە، نووسیوێتی: (لەئاوارەیی یەکەیدا زێوەر نەگەیشتە ئەم گوندە، تەنیا لەدوو شوێندا ناوی ئەم گوندە دێنێ کەهەندێ لەئاوارەکانی لێبوون «بڕوانە گەنجینەی مەردان ـ ل184و 192 » هەروەها جەنابی شێخ لەتیفی شێخ مەحمودیش لە یادداشتەکانیدا باسی لێوەناکات « بڕوانە یادداشتەکانی شێخ لەتیفی حەفید ـ چ « 1 » 1955 ڕاگەیاندنی ناوەندی پ. د. ک.)«56،3»

بە ڕاستیی، زۆر ناشیرینە، هەر کەسێ لەو تەمەنەی « بەرزنجیی »دا بێ، هەر لە خۆیەوە درۆبکا! دەکۆمێنتی ساختە دروسکا. سەرچاوە مێژوویییەکان بشێوێنێ. هەر بۆ ئەوەی، بەرانبەرەکەی ببەزێنێ. ئاخر، خۆ گەر « زێوەر » خۆی نەمــــاوە، « گەنجینەی مەردان »ەکەی ماوە و تاهەتاشە، وەک سەرچاوەیەک هەر دەمێنێ!

« بەرزنجیی » یا خۆی گێلکردووە، یا وای زانیوە، هەمو کەس وەک خۆی گێلەپیاوە و ئاگاداری مێژوو نین! یا کاتێ شتێکی نووسی، ئیدی خەڵکی لە هارەی چەپڵەی بۆ دەدەن و بە دوای شتەکەدا ناچن. پەنا بۆ بەر ئەو سەرچاوەیە نابەن، کە خۆی بەکاریهێناوە و ئامـاژەی بە ژمارەی لاپەڕەکـانی کردووە! وا دیارە، یەکێ پێی گوتووە، « زێوەر » کاتێ دەربەدەربووە، سەری بە گوندی « زەنبیل »دا نەکردووە، هەر لە دووریشەوە نەیدیوە. « نەجمەدین مەلا » ڕقی لێی بووە و پڕوپاگەندەی بۆ کردووە! یا هەرگیز ئەو سەرچاوەیەی نەخوێندۆتەوە، یا خوێندویەتییەوە، بەڵام، لە بیریچۆتەوە، کاتێ ئەو چەن دێڕەشی نووسیوە، هەر لە خۆیەوە نووسیوێتی، بێ ئەوەی جارێکی دیکە، تەماشای سەرچاوەکە بکاتەوە. ئێستە، زۆر بە ڕوونیی، بۆم دەرکەوت، مامۆستا « نەجمەدین مەلا » هەرچییەکی نووسیوە، ڕاستی فەرمووە. چونکە، جگە لەوەی، پیــاوی درۆ نەبوو، هۆنراوە و هۆنەرانـی کـوردیشـی، زۆر خۆشویستووە. تا بڵێی، کوردێکی پاک و ڕاسگۆشبوو!

« بەرزنجیی » نووسیوێتی: (لەئاوارەیی یەکەیدا زێومر نەگەیشتە ئەم گوندە،) ئێمە هەوڵ نادەین، بە دوای گەواهدا بگەڕێین، چونکە، « زێومر » خۆی، زۆر بە ئاشکرا گەواهیی ئەوەمان بۆ دەدا و زۆر بە ڕوونییش نووسیوێتی: (شێخ قادر بە غار هاتە پێشەوە، ماندوونەبوونیمان کرد، موجمەلی ئەحواڵی موکریانی بەیانکرد، وتی: « زەنبیل » مەئمووری ئێرانی تێدایە، بە ئیحتیات بڕۆن. خۆشی دوعاخوازیی کردو گەڕایەوە بۆ « بانە ». ئێمەش ڕوومانکردە « زەنبیل ». لە پێشەوە پیاوێ چوو خەبەر بۆ « سەیید » ببا. خۆشمان لە خوار « زەنیبل »ەوە کانی گەڕاوێ هەبوو ڕوومان تێ کرد، نەچووینە ناو دێ هەتا شەوتاریک دەبێ.* ئەو دوو سێ سەعاتە هەتا ڕۆژمان لێ ئاوابوو هەزار مەرارەتمان دی. لە تینوا زوبانمان وشکبووبوو. ئەگەرچی دوو دەقیقە ڕێگا ئاومان لێ دووربوو نەماندەزانی لەو نزیکانە چەشمە هەیە و لەولاش جەنابی « سەیید »، « سەیید موحەممەدی کوڕ » بە چەند سوارەوە بۆ ئیستیقبال ناردبوو.« سەیید موحەممەد » ڕاست ڕێگای « تورجان »ی گرتبوو نەیزانیبوو لە کەناری « زەنبیل »ین، هەتا سەعات یەکی شەو تەعقیبی کردبوو. وە ئێمەش لە « سەیید » هەم مەئیووسیمان پەیداکرد کە قوبووڵمان نەکا. لە پڕ خرمەی سوار پەیدابوو، « سەیید موحەممەد » هات، دەستبەجێ سوارەکانی دابەزاند، باریان بۆ بارکردین، منداڵانی « شێخ »ی سوارکرد، چووینە خانەقاە، ئەوی لازیمەی میوانداری بوو بە ئەمری « سەیید » ئیجراکرا و بە خۆشی دامەزراین. لە پاش دوو سێ ڕۆژ ئیسراحەت ئاغایانی « ئەسکی بەغدا » جەنابی « حاجی موئمین خان و قۆچ بەگ » بۆ زیارەت هاتنە « زەنبیل ». کە چاویان بە من کەوت بە واسیتەی موعارەفەی پێشوو تەکلیفیان کرد من بچمە خدمەتی ئەوان. منیش ئیجابەتم کرد. کە تەشریفیان ڕۆیەوە ئولاغیان بۆ ناردم، چوومە ناو ئەو بەگزادانە، ئەو عالی هیممەتانە.)«40،190-191»

---

* لێردا، چ « زێودر » و چ « محەممەدی مەلا کەریم » لە ڕووی زمانەوانییەوە، بە هەڵەدا چوون. جا نازانم، هەڵەکە کامیان کردوویەتی؟ چونکە، کە گوتی: نەچووینە ناودێ، دەبێ، کردارەکانی دیکەی نێو ڕستەکە، هەر بە ڕابردوو بێ. نەک بنووسێ: هەتا شەو تاریک دەبێ. بەڵکوو، تا شەو تاریک بوو، چونکە ئەو شتێکی کۆنی گێڕاوەتەوە. بڵێین: ویستوویەتی، بە شێوەیەکی دیکە ئەو ڕستەیە دابڕێژێ و هەمان کرداری « دەبێ » دوای « تاریک »کە بەکاربێنێ، دەبووایە، بەم شێوەیە بینووسیایە: بڕیارماندا، نەچینە ناو دێ، هەتا تاریک دەبێ!

ئینجا نووسیویتی: (تەنیا لەدوو شوێندا ناوی ئەم گوندە دێنێ کەهەندێ لەئاوارەکانی لێبوون « بڕوانە گەنجینەی مەردان ـ ل184و 192 »)

هەڵبەتە، یەکسەر پەلاماری « گەنجینەی مەردان »کەم دا و کردمەوە، بە پەلە، لاپەڕەکانی « 184 و 192 »م هەڵدایەوە. دێڕبەدێڕی گەڕام. کەچیی، گەر ناوی « زەنبیل »، لە کولەکەی تریشدا هاتبێ، لەو دوو لاپەڕەیەدا، بە هیچ شێوەیە نەهاتبوو. بەڵکوو، لەو دوو لاپەڕەیەدا، « زێوەر » بەسەرهاتێ دەگێڕێتەوە!

دوایی، لە خۆم بە گومانبووم، گوتم: تۆ بڵێی، بەرهەمەکە دوو جار یا چەن جارێ چاپکرابێ و من نەمزانیبێ، ئەویش، مەبەسی لە یەکێ لەو چاپانە بێ! بەڵام، کاتێ تەماشامکرد، هەموو بۆچوونەکانی هەڵە دەرچوون، ئیدی لە گومان کەوتم.

هەڵبەتە، « بەرزنجیی » هەر لە خۆیەوە، ژمارەی ئەو دوو لاپەڕەیەی لە « گەنجینەی مەردان » نووسیوە، وایزانیوە، کەس هەستی پێ ناکا! ئیدی، لە داخا، بۆی دانیشتم، لە بەرگەوە بۆ بەرگ، جارێکی دیکەشم خوێندەوە. تەماشامکرد، نەک لەو لاپەڕانەی ئەو دەسنیشانیکردووە، « **دوو** » جار ناوی گوندی « زەنبیل » هاتووە و تێشیدا نەبوو، بەڵکوو لەم لاپەڕانەدا « 189 ,190 ,191 » تەنیا « **حەوت** » جار ناوی « زەنبیل » هاتووە. لە دڵی خۆمدا گوتم: دەک ماڵت نەشێوێ، مامۆستا خوێنەوارە بە ئاگا مێژووزانە گەورەکەی کورد، ئەمە لە ماتماتیکیشدا هەر کۆڵی، من وامزانی، هەر لە زمانی کوردییدا خراپی و لای من دەر نەچووی! جا، ئیدی ناهەقمە، باوەڕ بە بەڵگە و نووسینەکانی دەسبڕێکی وەک « بەرزنجیی » نەکەم! سەیر ئەوەیە، هێشا ئەم کللەیی هەیە، باوەڕ بە پیاوێکی گەورە و نادواری وەک مامۆستا « نەجمەدین مەلا » ناکا. چونکە، لە دز وایە، هەموو کەس دزە!

بە ڕاستیی، وای لێ کردم، ئارەزووی ئەوەم نەبێ، تەماشای یادداشتەکانی « شێخ لەتیفی حەفید »یش بکەم. چونکە، من ئەو درۆ بێ ئابڕووەم ئاشکراکرد و بۆم سەلمان، « زێوەر » لە گوندی « زەنبیل » بووە، ئیدی چ پێویستدەکا، پەنا بۆ ئەو یادداشتەی ئەویش بەرم. من دەزانم، ئەویشی نەخوێندۆتەوە و هەر لە خۆیەوە نووسیویتی، تا خوێنەر باوەڕی پێ بکا. بەڵام، خەڵکی هەر جارێ باوەڕ بە درۆ دەکەن و بە قسەی درۆ، چەن جارێ هەڵ ناخەڵەتێن!

66/3. ڕاپۆرتە هەواڵ :

هیچ مرۆڤێکی ژیر، باوەڕ بەوە ناکا، « زێوەر »ێ بەشداریی شۆڕشی کردبێ، لە هەرە نزیکەکانی « شێخ » بووبێ، ڕووناکبیر و هۆنەرێکی ناسراوی سەردەمەکەی خۆی بووبێ، لە ئینگلیز یاخیبووبێ، هەروا بێ پێشەکیی و پێوەندییکردن بە

ئینگلیزەکانەوە، بێ ئەوەی پرسی پێ کردبن، یەکسەر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە بۆ « سولەیمانیی » گەڕابێتەوە، وەک « بەرزنجیی » نووسیویێتی: (زێوەر ڕاپۆرتە هەواڵ و مەحزەری کۆبوونەوەی نەپێچاوەتەوەو بەنهێنی بۆ سۆنی ناردبێ تا خۆی پێ نێزیک بکاتەوە و لە « خنکاندن! » ڕزگاری ببێ، ئەو تەنیاو تەنیا گەڕاوەتەوە شارو سا هەر بەرهەمێکی شیعری بووبێ ناوبەناو لە « پێشکەوتن »دا بلاوی کردونەوە، خۆ لەبەردەستدایەو ئاشکرایە، هەر کەس بیەوێ دەتوانێ لێیان وردبێتەوەو بزانێ تا چ ڕادەیە ئەم پیاوە تاوانبارە.)«57-56،3»

جگە لە هەڵەی ڕێزمان، کە دەمێ بە تاک و دەمێ بە کۆ نووسیویێتی، ئاخر دەبێ، « ڕاپۆرتە هەواڵ و مەحزەری کۆبوونەوە »، چ جۆرە پێوەندییەکی بە باسەکەمانەوە هەبێ؟ خۆ خوانەخواستە، من نەمنووسیوە، « زێوەر » سیخوڕی ئینگلیزەکان بووە، تا ئەو، ئەو جۆرە ڕاپۆرتانە بنێرێ! بەڵام، هەر مرۆڤێ ویژدانی نەبوو، بێ ویژدانییش لەگەڵ کەسانی دیکەدا دەکا! لە هەمان کاتیشدا، ئەم قسەیەی ئەو، ئەوە دەگەیەنێ، « زێوەر » تەنیا هەر هۆنراوەی نووسیوە و ناردوویەتی، نەک « ڕاپۆرتە هەواڵ و مەحزەری کۆبوونەوە »ی ناردبێ. واتە: ئەو هۆنراوەیەی ناردووە. بەڵام، ئەم لە بەر هەر هۆیەبێ، هەر دەبێ، نکوولیی لێ بکا و داکۆکیی کوێرانە بکا!

گومانیشی تێدا نییە، وەک مامۆستا « نەجمەدین مەلا » ئامارەی بۆ کردووە، ئەو هۆنراوەیەشی، هەر لە گوندی « زەنبیل »ەوە ناردووە، نەک کاتێ گەڕابێتەوە، نووسیبێتی! من خۆم، پتر، باوەڕم بە قسەکانی مامۆستا هەیە، گەر چیی مامۆستا « بەرزنجیی » باوەڕی پێ ناکا!

67/3. ڕۆشنبیریی و وشیاریی :

هەروەها، لە سەر بوختانەکانی خۆی ڕۆشتووە و نووسیویێتی: (نووسەر زێوەر بەرۆشنبیرێکی گەلێ لاواز دادەنێ، چونکە گۆرانی بۆ خاکی عێراق وتووە، بە کوڵ و دڵ باسی سەروەت و سامانی ی کردووە.) «57،3»

من هەرگیز نەمنووسیوە، « زێوەر » ڕۆشنبیریکی گەلێ لاوازبووە. ئەم قسەیەی هەڵبەستووە. بە پێچەوانەوە، تا بڵێی، « ڕۆشنبیرێکی گەورە، هونەرێکی ناسراو و زانایەکی باش »ی سەردەمەکەی خۆی بووە، وەک لە گوتارەکەشدا باسمکردووە. ئیدی، « بەرزنجیی » مەگەر ئەم قسەیەی، لە گیرفانی خۆی دەرێنابێ! بەڵام، گەر ڕاستییم گوتبێ و نووسیبێتم: (هوشیاریی ڕامیاریی « زێوەر » وەک ڕووناکبیرێکی سەردەمەکەی خۆی، گەلێ لاوازبوو.)«58،24» ئیدی ئەمە، ئەوە

ناگەیەنێ، ڕوونابیرێکی لاوازبووە. هەڵبەتە، وەک لە گوتارەکەی منەوە، کۆپلەی وەر نەگرتووە و بە ئارەزووی خۆی، بە ناوی منەوە نووسیوێتی، دیارە، جیاوازییشی لە نێوان هەر دوو زاراوەی « ڕۆشنبیریی و هوشیاریی »دا نەکردووە. چونکە، ئەو دوو زاراوەیە، دوو واتای جیاوازیان هەیە. مەرج نییە، هەموو ڕۆشنبیرێ، هوشیاریی ڕامیاریی یا نەتەوەیی بەهێزبێ. هێندێ کەس هەن، هەر باوەڕیان بە هوشیاریی نەتەوەیی نییە و ڕۆشنبیریشن! بەلام، خۆ ئەوە، ئەوە ناگەیەنێ، لە سەردەمێکی دیاریکراودا، « نووسەر، هۆنەر، ڕووناکبیر و ڕامیار »، چەن ناسراو و گەورەش بووبن، هەڵەیان نەکردبێ و لێی بە دووربووبن! یا تاوانیسان نەکردبێ. تەنانەت، پێیان لە هێڵی سووریش ڕەت نەکردبێ و ناپاکییسیان بەرانبەر نەتەوە و نیشتمانەکەی خۆیان نەکردبێ!

لە مێژووی هەموو نەتەوەیەکدا، گەلێ « نووسەر، هۆنەر، ڕووناکبیر و ڕامیار »ی ناپاکیی تێدا هەبووە و هەیە. هەروەها، لە مێژووی نەتەوەی کوردیشدا، بە دەیانی وەک « مەلای خەتێ »ی تێدابووە، کە زانایەکی گەورە و ناسراوی ئایینیی سەردەمەکەی خۆی بووە، ناپاکیی لە کورد کردووە و خۆی بە عوسمانییەکان فرۆشتووە. هەر زۆر دوور نەڕۆین، « محێدین مەعروف »، ڕووناکبیرێکی کورد بووە، کوڕەکەشی « تەها »، هەر بە هەمان شێوە، ڕووناکبیر و ڕامیارێکی ناسراوی کوردە، یەکێ لە دامەزرێنەرانی « پ. د. ک. ـ عێراق »یش بووە، کەچیی، باوک و کوڕ هەر دووکیان، لە دوو سەردەمی جیاوازدا، ناپاکییان لە نەتەوەکەی خۆیان کردووە. « محێدین مەعروف »، کاتێ خۆپیشاندان و شەڕی بەر دەرکی سەرای « سولەیمانیی » ڕوویداوە، ئەو نەک هەر بەشداریی نەکردووە، بەڵکوو، بازی بە سەر خوێنی شەهیدانیشدا داوە، چەپکە گوڵی پیرۆزبایی، پێشکەش بە سەرانی دەوڵەتی عێراق و پەرلەمانەکەی کردووە! بۆیە، چەندین هۆنەری کورد، هۆنراوەیان بۆ ئەو ڕۆژە ڕەشە هۆنیوەتەوە، یادیانکردۆتەوە.

« پیرەمێرد » وەک کوردپەروەرێکی ڕاستەقینە، هەرگیز لە ناپاکەکانی کورد بێ دەنگ نەبووە. زۆر بە جوانیی، بە ڕۆڵەکانی گەلی ناساندوون و لە قاویداون. ڕووداوەکانی بۆ ڕوونکردوونەتەوە. دوای ئەوەی، کارەساتە گەورە نەتەوەییەکە قەوماوە، کاربەدەسانی میریی، کۆمەڵێ خۆفرۆشی وەک « محێدین مەعرووف » و خەڵکی شارەکەیان کۆکردۆتەوە، وەک هیچ ڕووی نەدابێ، بەرەو « بەغدا » ناردوویانن، تا داوای لێبووردن لە میریی بکەن. « پیرەمێرد »یش، ئەو نوێنەرانەی بە ناپاک داناوە و ئەم هۆنراوەیەی بە هەشت دێڕ بۆ گوتوون :

وەفدی کوردستان، میللەت فرۆشان
هەرزە وەکیلی، شاری خامۆشان!!
چەپکێ لە گوڵەکەی، باغەکەی سەرا
کە بە خوێناوی، لاوان ئاودرا
بیبەنە خزمەت، عەرشی عیراقی
بڵێن: یار باقی و هەم سوحبەت باقی
پەردە و تارای سوور، بەرن بۆ ئەمیر
بڵێن: پاش کوشتار، هێشتا تۆی دڵگیر
دەک خەجاڵەتبن، لە ڕووی مەحشەرا !!
ئێمە خاکی غەم، ئەکەین بە سەرا
ئێوەش ئەو عەرشەی، بە خوێن گوڵڕەنگە
سوجدەی بۆ ئەبەن، هیچ ناڵێن نەنگە
کورد نەمردووە، خەیاڵتان خاوە
بەراتی نەجات بە خوێن نووسراوە
من ڕەنگی سوورم، بۆیە خۆش ئەوێ
مژدەی شەفەقی، لێ دەس ئەکەوێ «102،8»

هەر وەک، لە باسەکانی پێشووشدا، ئاماژەم بۆ کرد، هۆنەوڕێکی نیشتمانپەروەری وەک « بێکەس »یش، پەنجەی تاوانی، ئاراستەی ڕووناکبیرانی کورد کردووە، ڕەخنەی لێ گرتوون. گوایە، هەر خەمی گیرفان و ورگی خۆیانن، نیشتمانەکەیان پشگوێخستووە، تەنانەت بۆ پارە، بیروباوەڕی خۆشیان فرۆشتووە.
ئەو کارەساتە، نزیکەی حەفتا ساڵ لەمەوبەر ڕوویداوە، بەو شێوەیە « پیرەمێرد » تاوانباریکردوون. « بێکەس »ش پێش شەستوپێنج ساڵ، بە هۆنراوە ڕەخنەی لە ڕۆشنبیران گرتووە. بە هەموو یاسا و ڕێسایەک بووایە، دەبووایە، ناپاک لە نێو کورددا نەمایە، کەچیی، بە هەزاران جار پتربووە! ئەدی، بۆ نابێ، ڕۆشنبیر لاوازبێ؟ هەڵە بکا و ناپاکییش لە نەتەوەکەی خۆی بکا؟ بۆچی هەر لە سەرەتای شۆڕشی « 11/سێپتێمبەری 1961 »وە، بیگرین، چەن کەڵەپیاوی ڕووناکبیر و ڕامیاری گەلەکەمان، ناپاکییان بەرانبەر کورد و کوردستان کردووە؟ چەن کەس لە سەر خوێنی شەهیدان، کورسیی سەرکردایەتیی پارتەکان و شالیارگەکانیان بۆ خۆیان پچڕیوە؟ چەن کەس لە دانیشتووی شار و گوندەکان، لە بنەوە پێوەندییان بە دەزگە سیخوڕییەکانی دەوڵەت و « لەشکری میللیی » بەعسەوە

هەبووە؟ هەر هێندێ لەو ناپاکانە نین، ئەوڕۆ، بە نیشتمانپەروەر و کوردپەروەر دادەنرێن، پەنا حەجەکەشیان لێ گرتووین، ئاغای « بەرزنجیی »ش خۆی لێ بێ دەنگ کردووە، بە کێردە کولەکەی دەسیشی، گۆڕی مێژوو هەڵدەکۆڵێ!

68/3. ڕا و بۆچـــوون :

ئینجا، پرسیوێتی و نووسیوێتی: (ئایا لەم دوا ڕۆژانەی سەدەی بیستەدا کەسێ هەیە نکوڵی لەو ڕاو بۆچوونانەی ئەوسەردەمەی زێوەر بکات کەبەر لەشەستساڵ وتونی؟)«57،3».

بە ڕاستیی دەبێ، بڵێین: « بەرزنجیی »، تەڕی تێگەیشتووە! ئێستەش وا دەزانێ، شا « فەیسەڵ » ماوە! دیارە، زۆر ئاگای لە باری بیری نەتەوەیی و باوەڕی کوردستانیزم هەیە، بۆیە، ئەو پرسیارە سەرسوڕمێنەرەی کردووە! بۆ ئەوەی دڵنیابێ، نەک هەر کەسێ هەیە، بەڵکوو، زۆربەی زۆری گەلی باشووری کوردستان، تەنانەت پارتە کوردستانییەکانیش، ئێستە کوردستانیانە بیر دەکەنەوە. دژی بیری « عێراقچێتیی » کاردەکەن. ڕۆژبەڕۆژیش، ئەو بیرە لە نێو ڕیزەکانی گەلی کورددا پەرەدەسێنێ، لە گەشەکردن و پێشکەوتندایە.

سەیر ئەوەیە، پارتە مارکسیی و چەپەکانیش، بەرنامەکانی خۆیان، لە بەر ڕۆشنایی بیری کوردستانیزمدا دارشتووە، وەک « پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان و پارتی زەحمەتکێشانی کوردستان » تەنانەت « پارتی دیمۆکراتی کوردستان »یش وازی لە ووشەی « عێراق »مکە هێناوە، کە چەندین ساڵە، وەک کلک بە دوای خۆیدا ڕایدەکێشێ! مەگەر چەن کەسێکی وەک « بەرزنجیی»، تا نسیتە، شانازیی بە بیری « عێراقچێتیی »یەوە بکەن، ئەگینا، کوڕی کوردی نیشتمانپەروەر، شانازیی بە « بەغدا »ی تاوان و « عێراق »ی چەکی کیمیاویی و ئەنفالەکانەوە ناکا!

جا، ئەو کوتەیە، پێش ئەوەندە ساڵ « زێوەر » کوتبێتی یا هەر کەسێکی دیکە کوتبێتی و بیڵێ، هەموو « عێراقچیی »یەک پێ بزانن یا نەزانن، پێیان خۆشبێ یا پێیان ناخۆشبێ، هەر هەموویان لە ڕاژەکردنی باوەڕەکانی « بەعس » و دەوڵەتی داگیرکەری « عێراق » دان. چونکە، ئەوانیش هەر ئەومیان، لە هەموو کوردێکی بێگانەپەرستی « عێراقچیی » دەوێ، تا ڕۆڵەکانی کورد، بیر لە کورد و کوردستانەکەی خۆیان نەکەنەوە، بەڵکوو، خۆیان بە « عێراقیی» بزانن، وەک لە سەردەمی پاشایەتییدا، چەن جارێ لە سەر زاری شا « فەیسەڵ » و لە سەردەمی کۆمارییشدا، هەموو سەرۆکەکانی عێراق، ئەمەیان دووبارەکردۆتەوە و جەختیان

له سـەر كـردووە. بە تايبـەتيى « سـەددام حـوسـێن » لە چەن چاوپێكەوتن و گوتەيەكيدا، باسـى « عێراقچێتيى » و « كوردستانچێتيى » كردووە. ئەوەتە، كاتى خۆى، سـەركـردايەتى ڕێكخـراوى « كـۆمـەڵەى رەنجـدەرانى كـوردسـتـان »يش، هەستيان بەو مەترسييە گەورەيەى بيرى دەسكردى « عێراقچێتيى »، بۆ سەر بير و هۆشى ڕۆڵەكانى كورد كردووە. بۆيە، ساڵى « 1983 » نووسيويانە: (ماوەيەكە، لە جـاران گـەرمـتـر نوێنەرانـى بۆرجـوازى عـەرەبى « عـێـراق »، دژى بيـرى كوردستانييبوون ئەدوێن و بيرى « عێراقچێتيى » بڵاوئەكەنەوە، تەنانەت « سەددام حوسێن » ڕێبەرى شـۆڤێنيـترين توێژى بۆرجوازى نـاسيۆناليستى عەرەبيى و سەركردەى حيزبى بەعسى عەرەبى هەرێمى «عێراق » چەند كۆڕ و كۆبوونەوەيەكى تەرخـانكرد بۆ باسكردنى « عـێـراقـچـێـتـيى » و پێويسـتى تواندنەوەى هەسـتى كـوردسـتـاييـبـوونى كـورد لە بۆتەى « عـێـراقـچـێـتـيى »دا، وە زۆر بە بێزاريى و نارەزايييەوە باسى كوردستانييبوونى كۆمەلانـى خەڵكى كوردستانـى « عێراق »ى ئەكرد و گللەيى ئەوەى لێ ئەكردن كە گوايە خۆيان بە « عێراق »يى نازانن، و لە جەنگى « عێراق ـ ئێران »دا، خۆيان لە سەر خاكى « عێراق » بە كوشت نادەن و خۆيان لە جەنگى پاراستنى « عێراق » ئەدزنەوە.

ڕاستە كە كۆمەلانى خەڵكى كوردستان خۆيان بە « عێراق »يى نازانن، « عێراق » بە نيشتمـانى ڕاستـەقـينەى خۆيان نازانن، ئەگـەر دەرفـەتيـان ببێ و بۆيان بلوێ خۆيان لە سـەر دەوڵەتى « عێراق » بە كوشت نادەن و بيرى « عێراقـچێتيى » ڕەت ئەكـەنەوە. چونكە، كـورد لە بە « عێـراقـييكردن »يدا، جگە لە پارچەپارچەكـردنى نەتەوە و نيـشـتـمـانەكـەى لە مـەينەتى چەوسـانەوە و زۆرلێكردنى نەتەوايـەتيى و چينايەتيى بەو لاوە هيچى ترى دەست نەكەوتووە.

كورد لە بە « عێراقـييكردن »يدا، بۆتە نەتەوەيەكى ژێردەسـتـە و هـاووڵاتى پلەى دووەم و زۆرلێكراو لە هەمـوو مافێكى مرۆيى و نـەتەوايەتيى خۆى بێ بەريبـووە. لە فـەرمانڕەوايى « عێراق » و بەڕێوەبردنيدا هيچ دەسـەڵاتێكى نييـە، لە دياريكردنى ئێسـتـە و پاشـەڕۆژى « عـێـراق »دا مـافى بەشـدارييكردنى نييـە ... دەسـەڵاتى ڕاميارييى، وە خێر و سـامـانى « عێراق »يش لە بـريتى ئەوەى گوزەرانى خۆش و پێشكەوتنى گرانتر و توند و تيژتر ئەكەن و هەڕەشە لە بوونـى نـەتەواويەتيى خۆى و لە ڕوخسـارى نەتـەوايەتيى كوردسـتـان ئەكەن. ئيتـر چۆن خـۆى بە « عێراق »يى بزانێ و خـۆى لە سـەر « عێراق » بە كوشتبدا؟ ... چۆن بيرى « عـێـراقـچـێـتى » قبوڵبكا و بيرى كوردستانييبوون فەرامۆشبكا؟)«54، 1-2»

69/3. ئەزمـــــوون :

دیارە، کـورد کـەڵکی لە ئەزمـوونی دەوڵەمـەندی نەتەوەکـانی دیکەی جـیـهـان وەر نەگرتووە و وەریشـی ناگرێ. بە تایبـەتیی، زۆربەی کوردە « عێراقـچیی »یەکـان، بە چوار لای خـۆیـاندا نـاڕوانن و ئاوڕ بـۆ پاشـــەوە نـادەنەوە. بەڵکوو، وەک ئەسـپی عـەرەبانە، هەر تەمـاشـای پێشـەوە دەکەن! سـەیر ئەوەیە، حـەفـتا سـاڵ دەوڵەتی کۆمـۆنیـسـتی « یەکێتی سـۆڤـێت » ژیا، جگە لە کۆمـۆنیـسـتـەکان، تا ئەندازەیەکی زۆر، هـەســـتـی نـەتـەوەیی خـــۆیان مـــراندبوو. کـــاتێ، یەکێ لەگـــەڵ خـــەڵکە ناکۆمـۆنیـسـتـەکـاندا تێکەڵدەبوو، زاری دەکـردنەوە، زۆر بە ڕاشکـاویی، باوەڕی خۆیان، دژی ئەو پارت و دەوڵەتە داگیـرکـەرە دەردەبڕی. هـەستی نەتەوەیی خۆیان نەدەشـــاردەوە. زۆر داکـۆکـیـیـــان لە دەوڵەتـی « سـۆڤـێت » نەدەکـرد. ئاواتیـان دەخـواست، ڕۆژێ زووتر « ڕووس »ەکـان لە کـۆڵیـانبنەوە، ڕزگـاریانبێ و دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیان دامـەزرێنن. تا گـۆڕانکارییـیـە گـەورەکـانی سـیـسـتـێمی نوێی جـیـهـانیی ڕوویـاندا، دەوڵەتی « سـۆڤـێت » تێکچـوو، ئەو ئاواتە مـەزنە دێرینەیان بەدیهات، لەو دەوڵەتە دیکتاتۆرییـە هەڵتۆقیـوەی کۆمۆنیستەکان، پازدە دەوڵەتی ناسیـۆنالی لێکەوتەوە. کەچیی، تازە هێندێ لە ڕۆڵەکانی کورد، داکۆکیی لە هەڵەی نووسەر و هۆنەرەکانی کورد دەکەن، ئەوانەی پێش شەست ساڵ لەمەوبەر. ژاراوی بیری گەندەڵی بێگانەپەرستیی و باوەڕی نامـۆی « عێراقـچێتیی »یان، بە هۆنراوە بۆ ڕازاندووینەتەوە، وەک تیکەیەکی گەورە و سارد، بە گەرووی منالانی خوێندنگە سەرەتاییـیـەکانیـادا کردووە. « بەرزنجیی »ش زۆر بە ڕاشکـاویی، داکۆکـیی لێ کردوون، وەک « حەلیمە »ی کوردیی، بۆ سەر خووڕەوشتە کۆنەکەی پێشووی خۆی گەڕاوەتەوە!

70/3. منالانی کـــــورد :

پاشان نووسـیوێتی: (چەند شیعرێکی بەنمونە هێناوەتەوە کەگوایە زێوەر بەجارێ باشوری کوردستانی تەسلیم بەعێراق کردووەو منالان فێردەکات کەعێراق بەولاتی خۆیان بزانن!!)«57،3»

جارێ، ئەوەی بەرهەمی منـی خوێندبێتـەوە، یەکسەر دەزانێ، ئەو شێوە دەربڕین و داڕشتنە، نەک هەر لە هی من ناچێ، « بەرزنجیی » خـۆی دایتاشـیـوە و بە ناوی منەوە نووسـیوێتی! بەڵکوو، من هـەرگیـز نەشمنـووسیـوە، « باشووری کوردستـانی تەسلیم بە عـێـراق کـردووە » چونکە، « زێوەر » خـۆی هـیـچ نەبووە، تا باشـووری کوردسـتان ببەخشێ! بەلام، بۆ هـۆنراوەکانـی، گەر وا نییە و هەر لە ساواییەوە،

منالانی کورد، فێری بیری گەندەڵی « عێراقچێتیی » ناکا، لەوە زیاتر نازانم، چۆن باوەڕ بە « بەرزنجیی » بێنم! چونکە، هۆنراوەکان خۆیان هاواردەکەن و هیچ بەڵگەیەکی دیکەی ناوێ.

71/3. دەستە گوڵی لاوان :

جا، من ئاگاداری ئەو کارانەی هۆنەربم یا نەبم، چی لە باسەکەمان دەگۆڕێ؟ چونکە، « زێوەر » لە سەردەمی خۆیدا، مامۆستا بووە، نەیتوانیوە یا ترساوە، بە هۆنراوە باسی جوگرافیای باشووری کوردستان یا هەموو کوردستان، بۆ منالانی کورد بهۆنێتەوە، کێ داوای لێ کردووە و زۆری لێ کردووە، تا هۆنراوەی بیری ژاراویی « عێراقچێتیی » بهۆنێتەوە؟ منالانی کورد، بەو بیرە پووچە گۆشکا؟ خۆی ماندووکا و ئەم پێشەکییە بنووسێ: (عمرم لەخزمەتی پی خوێندنی جگەر گوشەکانمانا بردەسەر، بوم معلوم بو، کەمندالْ هرچی بەشعرو مقام بیخوینی هەوەسی لەوە زیاترو ئەوەی لەلا خۆشە، لەبەرئەمە هاتم هەندێ معلوماتی کە بۆ مندالان پێویستە نظمم کرد بابەسهلی پێیان لەبەربکرێ. ئەم خزمەتەیش سەرباری بێ.)«57،3»

لە کاتێکدا، هۆنەرە کوردستانییەکان، پتر بیریان لەوە کردبۆوە، هەرچی پێوەندیی بە خەڵکی کورد و خاکی کوردستانەوە هەیە، بە هۆنراوە بۆیان بهۆننەوە، تا پتر بە خاکی نیشتمانەکەی خۆیانەوە بلکێن!

72/3. گەنمی ژاراویی :

نازانم، « بەرزنجیی » بۆ دەبێ، داکۆکیی لەو کارە خراپەی هۆنەر بکا؟ چ جۆرە بەرژەوەندییەک، لەگەڵ ئەو بیرە گەندەڵەدا کۆیدەکاتەوە؟

لەوە دەچێ، ویستبێتی، ختووکەی هەستی خەڵکی بدا، جەماوەرم بە خۆڕایی لێ هاندا. چونکە، من « زێوەر »م بە تاوانبار و ناپاک دا نەناوە، تا ئەو بەو شێوەیە بنووسێ: (نازانم ئەمە چ تاوان و چ ناپاکیەکە شاعیر بەرامبەر نەتەوەکەی کردونی؟ ئاخۆ ئەم تاوانەی زێوەر مەترسیەکەی لەچ ئاستێکدابێ لەچاو ئەو دەیان کتێب و بەرنامەی وانەکانی « کۆمەلایەتی و پەروەردەی نیشتمانی و رۆشنبیری نەتەوەیی ـ الثقافە القومیە » بۆ گشت قۆناغەکانی خوێندن، کە لەهەشتاکانەوە بەرە ژور لەلایەن دەیان نووسەرو شارەزاوە بەوپەڕی ئەمانەتەوە دەکرانە کوردی و وەک گەنمی ژاراوی لەبەردەم نەوەکانماندا رۆدەکران و ئەوانیش « پاداشت ـ مکافئە »ی چەورو نەرمە قوتیان لەبەرامبەردا وەردەگرت. نازانم ئەو بەرێزانەی ئەو کاری وەرگێرانانەیان ئەنجامدەدا، ئێستا لەکوێ بن؟ کەس دەیداتە روویان؟

پلەو پایەیان لەم کۆمەڵەدا لەچیدایە؟) پاشان، دریژەیپێداوە و نووسیوێتی: (پرسیارەکە ئەمەیە: ئەو تاوانەی زێوەر کە « جاشایەتی و ناپاکی»یە ئاخۆ هی ئەمانە چی بن و نووسەر لە فەرهەنگی قسەی ساردو سووکی زەمانەدا زاراوەیەکی گونجاوی بۆ دۆزیوتەوە، چ ناتۆرەیەکی سوکایەتیان بەبالادەبڕێ؟) «58،3» پاشاتریش نووسیوێتی: (ئەو کارە نیازپاکە پیرۆزەی زێوەر لە کوێ و ئەمەی ئەوان لە کوێ کە لەسەردەمی باروت و خەردەلدا دەکران) «59،3»

پێش هەموو شتێ، مۆری تاوانی « ناپاکیی » و « جاشایەتیی »م، بە « زێوەر »ەوە نەناوە. بەڵکوو، نووسیومە: (ئەم کۆمەڵە هۆنراوەیەی « زێوەر »، لەو سەردەمەدا بۆ عێراقی گوتووە، هەر هۆنەرێکی دیکە لەم سەردەمەدا بیگوتایە، بە دەیان ناو و ناتۆرەی خراپیان دوادەخست، مۆری ناپاکیی و جاشایەتییان پێوە دەنا!) «61،24» ئایا، ئەو گەوهەرانەی ئەو بە ناوی منەوە هەڵیرشتوون، لەگەڵ ئەم قسانەی مندا، یەک واتایان هەیە؟!! جا با لێرەدا، هەر هیچ نەڵێم و بێ دەنگبم. باشتر وایە، تەنیا بەرەو رووی ویژدان و رەوشتی خۆی کەمەوە!

جگە لەوەی، بە هیچ جۆرێ ناکرێ، ئەو هۆنراوە « عێراقچێتیی »یانەی هۆنەر گوتوونی، لەگەڵ کاری وەرگێڕانی ئەوانەدا بەراوردکرێ. چونکە، سەردەمەکان زۆر جیاوازییان هەیە. کارەکان خۆی لە خۆیاندا جیاوازن. مەبەسەکانیش یەک نین. بەلام، من پێم وایە، دەتوانین، ئەو کارانە بە سەر سێ دەستەدا دابەشکەین:

1. ئەوانەی « بەعسیی » بوون، هەر خۆیان ناپاک بوون. جا، ئەو کارەیان کردبێ یا نەیانکردبێ، هیچ لە باسەکە ناگۆڕێ. دیارە، داوایان لێ کردوون و بە ئارەزووی خۆیان، ئەو بابەتانەیان وەرگێڕاوە.

2. ئەوانەی خۆیان « بەعسیی » نەبوون، بە زۆر ئەو کارانەیان پێ کردوون، ئەوەیان بڕیارێکی دیکەی دەوێ، مەگەر هەر « بەرزنجیی » بتوانێ، دەریکا!

3. ئەوانەی « بەعسیی » نەبوون، تەنیا بۆ پارە، ئەو کارەیان کردووە، ئەوەش هەر بە کارێکی خراپ و تاوانێکی گەورە دادەنرێ!

بەلام، لە هەمان کاتدا، وەرگێڕانی هەر بابەتێ بێ، لەگەڵ هۆنراوە هۆنینەوە و پیاهەڵدان، بە سەر داگیرکەران و خاکەکەیاندا، جیاوازیی هەیە. چونکە، بابەتی وەرگێڕانەکە، هی وەرگێڕەکان خۆیان نییە. بەلام، هۆنراوەکە زادەی بیری هۆنەرەکە خۆیەتی و دەیەوێ، ئەو بیرە بلاوکاتەوە. لەبەرئەوە، لای من ئەو وەرگێڕانانە، هەر چەن پێویست نەبوو، خوێندکاری کورد بیخوێنێ، بەلام، هیچ مەترسییەکی نەبووە و نییە. چونکە، زۆربەی خوێندکاران دەزانن، ئەو « گەنمە

ژاراویی »یە چییــە و بۆ بۆیان ڕۆکــراوە. جگە لەوەی، ئەو بابەتانە، یا، بابەت و بەرنامەکانی « بەعس »یش بێ، کاتێ خوێندکاران خوێندنیان تەواوکردووە، هەر وەک وانەکانی دیکە، لە بیریانچۆتەوە! ئەو بەڕێزانەی هەواڵیشیان دەپرسێ، دوور نییە، هێندێکیان هەر هاوڕێی « بەرزنجیی » خۆی بووبن، لەبەرئەوە، خۆی باشتر دەزانێ، ئێســتــە لە کــوێن! هەر چەندە، هێندێکیــان هەر لە نێــو پارتەکــانی کوردستـانـدا کاردەکەن، لەوانەشـە، لە هەر دوو حوکوومـەتەکەی « سلێمـانیی و هەولێـر »دا، سـەرە گوریسـێکیان بە دەسـبێ! چونکە، ئەوانـە کـوڕی ڕۆژن، کێ دەسی بڕوا، دوای ئەو لایە دەکەون و کاری لەگــەڵ دەکەن، لە « بەرزنجیی »ش لە پێشترن و دەسیان پتر دەڕوا!

لە هــەر وولاتێکدا، گــەر هیچ جـۆرە پرینسـیـپێ نەمــا، هیچ جـۆرە سـەنگ و تەرازوویەکی نەتەوەیی و دادپەروەرانە نەمــا، « نیـشـتـمـانپـەروەریی، پاکـیی و دڵسـۆزیی »، ڕۆڵەکـانی ئەو نەتـەوەیەی پێ بکێشـرێ، کێ یەخـەی ئەو ناپاکـانە بگرێ؟!! کـەواتە، یەکێکی وەک « عـەونی یوسف » ناهەقی نەبووە و بە خـۆڕایی نەیگوتووە: « جەناب! مەقاییس نەماوە. »

ئەوە جگە لەوەی، ئەو کارەی « زێوەر » کردوویەتی، « بەرزنجیی » بـە « کـارێکی نیـازپاکی پیـرۆزی » داناوە. لای من، نە هەرگـیز بە نیـازپاکیی گوتوویەتی و نە هەرگیـزیش پیـرۆز بووە! چونکە، لەگەڵ باوەڕەکـەمدا ناگـونجێ! دیاریشـە، بۆ چ مەبەسێ داینـاون! ئەو کارەش، بە کردەوەی خەڵکی ئەم سەردەمە بەراورد ناکرێ، وەک ئەو کردوویەتی. چونکە، هەموو سەردەمێ، خەسڵەتی تایبەتیی خۆی هەیە. لە سـەردەمی « زێوەر »دا، « باروت و خــەردەل » نەبووە، ئینجـا ئەو هۆنراوانەی گوتووە، ئاخۆ، گەر هەبووایە، یا وەک کوردێ لە گرتووخانەکانی ئەم سەردەمەی دەوڵەتی عێراقدا، ئازاریان بدایە، چی دیکەی بگوتایە؟!!

لە لایەکی دیکەشـەوە، بۆ دەبێ، ئەو کـارە خـراپەی « زێوەر »، لەو سـەردەمەدا کـردوویەتی، بە کـارێکی خـراپتـری ناپاکـەکـانی کوردی ئەو سـەردەمە یا ئەم سـەردەمە بەراوردکرێ؟ ئەدی بۆ ئەو کارەی ئەو، بە کارێکی باشی، چەن نووسـەر و هۆنەرێکی دیکەی سـەردەمەکەی خۆی بەراورد نەکەین؟ بۆ لەگەڵ « بێکەسی »ی هۆنەردا بەراوردی نەکـەین، کـە هـەر لەو سـەردەمـانەدا ژیاوە، جگە لەوەی، هۆنراوەی نەتەوەیی و نیشتمـانیی هۆنیوەتەوە، پێشڕەوایـەتیی خۆپیشاندانەکەی شـەڕی بەردەرکی سـەرای « سولەیمانیی » کـردووە، چەندین جـار، نانبڕاوکراوە، دوورخراوەتـەوە و گیراوە. بەڵام، « زێوەر » دوای ئـــەوەی گەڕاوەتەوە، لە ساڵی

« 1921 »وه تا سـالی « 1984 » مردووه، ڕەنگی نەماوه، دەنگی بڕاوه، وەک لە کۆمەڵی کوردەوارییشدا نەبووبێ، یا هیچ ڕووی نەدابێ، کوردستان بەهەشتی سەر زەمین و ڕەوشی نەتەوەیی و ڕامیاریی کوردیش، ماستی مەیو بێ، وا بووه!
من دەڵێم: ئەو هۆنراوانەی « بەرزنجیی » داکۆکیی لێ کردوون و بە هۆنراوەی فێرکردنی داناون، ئایا، چی فێری خوێندکارانی کورد کردووه؟ باسی بێگانەپەرستیی و خۆ بە عێراقییزانین، یا کوردایەتیی و خۆ بە کوردستانییزانینی فێرکردوون؟ ئەدی، بۆچی ئەو هۆنراوه نامۆ « عێراقچێتیی »یانه، بە چەن هۆنراوەیەکی چەن هۆنەرێکی وەک « مەلای گەوره، ئەسیریی، بێکەس، موفتیی، قانع، ... تاد » بەراورد نەکەین، تا بزانین، ئەوان بە چ شێوەیە ویستوویانە، منالانی کورد پەروەردەکەن، کاتێ زۆر بە ڕوونیی و ڕاشکاویی، بێ ترس و سڵەمینەوه، بە دڵ و دەروونێکی پاکەوه، هەموو ڕاستییەکانیان بۆ هۆنیونەتەوه.
لە ڕاستییدا، من حەزم نەدەکرد، چاکە و خراپەی هیچ هۆنەرێکی کورد، بە باڵای یەک بگرم. چونکه، هەر هۆنەرێ خۆی بە تەنیا، لە ناوەڕۆکی هۆنراوەکانی خۆی بەرپرسیاره. جگە لەوەی، هۆنەر ئازاده، چۆن بیردەکاتەوه و چی دەنووسێ. بەڵام، بە مەرجێ لە سنووری بەرژەوەندیی نەتەوەکەی خۆی دەر نەچێ. ئەگینا، وەک چۆن هۆنەر، ئەو مافەی هەیه، بە ئارەزووی خۆی هۆنراوه دابڕێژێ، ڕۆڵەکانی کوردیش بۆیان هەیه، ڕەخنەی لێ بگرن، دید و بۆچوونە هەڵەکانی ڕاسکەنەوه و ڕەتیکەنەوه. من لێرەدا، دادگەم نە بۆ « زێوەر » و نە بۆ هیچ هۆنەرێکی دیکەی کورد داناوه، تا لە قەفەزی تاوان و ناپاکییدا ڕایانگرم و دادگاییان بکەم! بەڵکوو، ئەوەی دەمەوێ، لەم نووسینەدا لێی بدوێم و ڕوونیکەمەوه، تەنیا خۆی، لە باوەڕی هێندێ لەو هۆنەرانەی کورددا دەبینێ، تا بزانین، لە ڕووی وشیاریی نەتەوەیی و ڕامیارییەوه، چییان گوتووه و چییان نووسیوه. بۆیه، ئەو مافە بە خۆم نادەم، هۆنراوه خراپەکانی هۆنەرەکانی کورد، بە یەکدی بەراوردکەم، تا پاساوی هەموویان بدەمەوه. بەڵکوو، بە یەک چاو لە بەرهەمی هەموویان دەڕوانم، بەرنامەیەکی « نەتەوەیی، ڕامیاریی و وێژەیی » ئەکادیمیایانەی ڕەخنەگرانەم، لە بەر دەمی خۆمدا داناوه، لە بەر تیشکی ئەو بەرنامەیەدا، لە هۆنراوەکان دەکۆڵمەوه، لایەنە سیس و گەشەکانی، بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەکەم دەردەخەم. بێ ئەوەی، سوکایەتیی بەم هۆنەر یا بەو هۆنەری دیکەی کورد بکەم!
بەڵام، کاتێ « بەرزنجیی »، ئەو بەراوردە نابەجێ و ناشایستانەیەی کردووه، پاساوی هۆنراوه خراپەکانی « زێوەر »ی، بە هۆنراوه سیس و خراپەکانی،

هونەرەکانی دیکەی کورد داوە، ناچارمدەکا، لە بواری هۆنراوەی نەتەوەیی و نیشتمانییدا، بەراوردێ لە نێوان هۆنراوە و بۆچوونەکانی « زێومر » و هونەرەکانی کورددا بکەم. هەر بۆ نموونە: لەو سەردەمەی « زێومر »، هۆنراوەی بۆ « سنووری عێراق » داناوە، هونەرێکی کوردی نیشتمانپەروەری وەک « ئەسیریی » هەولیداوە، سنووری کوردستانەکەی، بۆ رۆلەکانی نەتەوەکەی بە هۆنراوە بهۆنێتەوە. لەوانەیە، « ئەسیریی » یەکێ لەو هونەرە بەدەگمەنانەی کورد بووبێ، سالی « 1925 »، زۆر بە وردیی و دلسۆزییەوە، سنووری کوردستانەکەی دەسنیشانکردبێ، لە خاکی نەتەوە دراوسێکانی دیکەی کوردستانی جیا کردبێتەوە، بە بیست نیوەدێر، هۆنراوەی « سنوور »ی هۆنیبێتەوە و گوتبێتی:

کوردە! دەزانی لە کوێ ساکینە خزمانی تۆ
گوێگرە، تا پێت بلێم: مەسکەنی قەومانی تۆ
کێوی تۆروس و عومقی حەوزەکەی ئەسکەندەروون
غەربییە تا بەحری ڕەش، سەرحەدی مەیدانی تۆ
بەحری ڕەش و ئەردەهان، ئاوی ئاراسە بزان
حەددی شیمالە ئەمە، بۆ کۆچ و جەولانی تۆ
ئەلوەند و گۆلی ورمێ، تا سەری ئاوی ئاراس
سەرحەدی ڕۆژهەلاتە، جۆگە و کێوانی تۆ
ئەهواز و کێوی حەمرین، ژەنگار و ڕێی نسەیبین
بۆ تەرەفی جنووبە، ڕەوزەی ڕیزوانی تۆ
داخیلی ئەم حدودە، دوازدە ویلایەت هەیە
دەلێن: دوازدە میلیۆنە، نفووسی کوردانی تۆ
حاشا درۆیە، ئەسلا نفووسیان نەنووسراوە
دەگاتە بیست میلیۆنان، بنووسرێ قەومانی تۆ
لە دەری ئەم سنوورە، لە ئەنقەرە و خۆراسان
بلووچ و ئازربایجان، لەوێشە خزمانی تۆ
ئەی وەتەنی خۆشەویست! ناوتم ئەوجا کە بیست
منالێکی ساوا بووم، دەبوومە قوربانی تۆ
وتەی وولاتی کوردە، لە لای تۆ هەروەک ویردە
« ئەسیریی »، ئەم حالەتە دەلیلی ئیمانی تۆ «46-45،4»

جا، ئەم هۆنراوەیە، جێگەی شانازیی و بایەخێکی زۆر و بێ ئەندازەیە، یا ئەو

هۆنراوەیەی « زێوەر » کـە باسی سنووری « عـێـراق »ی کـردووە؟ ئایا، لە ڕووی پەروەردەی نەتەوەیی و نیشتمانییەوە، کامیان باشتر و کاریگەرترن؟ ئەو لەو سەردەمەدا، هۆنراوەی « سنوور »ی کوردستانی هۆنیوەتەوە، نەک وەک « زێوەر »، سنووری « عێراق »ی بۆ منداڵانی کورد دانابێ! زۆربەی هۆنەرەکانی کورد بە گشتیی، هۆنراوەیان بۆ « سەروەت و سامانی کوردستان، ئاڵا، سەرکردەکانی کورد، گەورە پیاوان و شەهیدان ... تاد » گوتووە، نەک بە سەر شایەکی لە دەرەوەهێنراوی وەک « فەیسەڵ »یاندا هەڵدابێ!

بۆ نموونە: « مەلای گەورە »، لە هۆنراوەی « ئەگەر عیزت دەوێ »دا، سەرەتا باسی یەکێتیی ڕیزەکانی کوردی کردووە. پاشان، لە سامانی نیشتمانەکەی دواوە، ڕێی پیشانداون، ئامۆژگارییکردوون و بە پەنجا دێڕە هۆنراوە گوتوویەتی:

وڵاتێکتان هەیە، پڕ کان و مەعدەن
بە بێڵ و پێمەڕە، دوو قوڵتی لێدەن
دەزانن، ناوی ئەرزی چی تێدایە
وەلێ، مەوقوفی عیلمی کیمیایە
هەتا ئەو عیلمە، زۆر چاک نەخوێنن
دەبێ، هەر پاقلە و سلقێ بچێنن
مەلای نادان، بە عینوانی شەریعەت
حەرامیکرد لە تۆ، عیلمی تەبیعەت
لە بۆیە، هەرچی لەو خاکە بە دەرکەوێ
لە ڕادیۆم و لە زێڕ و باقر و نەوت
هەمووی کەوتۆتە ژێردەستی فەرەنگان
چیا و چۆڵان دەنۆڕن، وەک پڵینگان
تەماشاکەن، چیایان چۆن دەکۆڵن
هەتا کەی ئێوە، هەر بەرماڵ بە کۆڵن
خوریی و مازیی و کەتیرە و چەوت و گروان
وەکوو سیچکە و گلێخە و ڕۆنی قەزوان
دەخیلوبم، نەکەن، بیدەن لە دەست خۆ
وە ئیللا وا بزانن، ڕۆح و دەرچوو
هەتاکوو نەبنە خاوەندی سەنائیع
هەموو ئینعامی خوا دەڕوا بە ضایع «112-107،45»

« ئەسیریی »، لە هۆنراوەی « تێنواڕی »دا، بە سیودوو نیوەدێڕ، بە شێوەیەکی ڕێکوپێک، لە خەسڵەتە باشەکانی کوردستان دواوە. باسێکی تێروتەسەلی جوانیی و سامانی کوردستانی بۆ کردووین. باشووری کوردستانی، لەگەڵ عێراقی عەرەبدا بەراوردکردووە و گوتوویەتی: لێرە، ئاسمان شین و لەوێ، لێڵە. لێرە، کەزۆ و لەوێ، قەتران دەبارێ. لێرە، چیای بەرز و لەوێ، بیابانی تەخت هەیە. لێرە، کانیی ڕوون و لەوێ، زۆنگاوی بۆگەن هەیە. لێرە، ئاوی سارد و لەوێ، سوێرە. لێرە، هەوای سازگار و فێنک، لەوێ، گڕە و گەرمایە. لێرە، بەهاری تەڕ و ڕەنگین، لەوێ، وشک و برینگە. لێرە، دەشتی سەوز و گوڵاڵە و نێرگس، لەوێ، بیابانی وشک و بێ درەختە. لێرە، باخی ڕازاوە و پڕ لە میوەی بەتام، لەوێ، بەرماوە و بە ئاوی کورد دەپارێ. لێرە، ئاوەدان و لەوێ، چۆڵەوانییە. لێرە، خاکی بە پیت و پتەوی بە کەڵک، لەوێ، زەوی زیخ و فشوفۆڵی بێ کەڵکە. لێرە، شنەبای بەرەبەیان، لەوێ خۆڵ ئەبارێ. ئەمانە هەمووی، لێرە مردوو زیندوودەکەنەوە، لەوێش، گڕەی گەرم گیاندەکێشێ. بەڵام، هەر چەندە، ئەم هەموو خەسڵەتە چاکانە، لە کوردستاندا کۆبوونەتەوە:

کەچی لات و هەژارە، خەڵکی لاژوور
هەموویان دەوڵەمەندن، خەڵکی خوارێ
هەموو کۆمەڵ ئەکەن، هۆکرئەبن « تات »
هەرچی کوردە، لە یەک لالووت و لاڕێ
ئەوان خۆیان دیاریکرد لە عالەم
گەلی کوردیش، لە دووی عالەم ئەکا، ڕێ
سەرم تاسیوە لەم کارە، براگەل
ئەدبێژکم دەوێ، هۆشەنگی یارێ
جوابێکم بدا، چی بێ ئەسەل وا
ئەمان وان و ئەوان وا، تێنواڕێ
« ئەسیریی » تێکچووە، لەم کارە هۆشی
ئەما بیری، بدا داکوو قەرارێ «61،4»

هەروەها، « قانع »ی هۆنەر، لە زمانی دایکی « کوتەک »ی کوڕییەوە، بە هۆنراوە « لایەلایە ... »ی بۆ جگەرگۆشەکەی کردووە و ژیرییکردووە. لەڕێی ئەوەوە، ئامۆژکاریی منالانی کوردی کردووە، بە هۆنراوەیەکی چلوهەشت نیوەدێڕیی و لە سەرەتادا گوتوویەتی:

هەی لایەلایە، ڕۆڵە لای لایە
لە کزی کوردان، دەنگم دەرنایە
پاشان دەڵێ:
ڕۆڵە! ئەم شیرە، شیری شێرانە
شیری نیعمەتی، خاکی کوردانە
ڕۆڵە! بێشکەکەت داری قەزوانە
نەمامی مەندەی، باخی بابانە
دواتریش دەڵێ:
شیرە ڕاستەکەم، نەخۆی بە درۆ
سەرسەریی نەبی، نەمکەی ڕەنجەڕۆ
هەرگیز ناموست بە پارە نەدەی
ئاوەڵ کوردی خۆت، ئاوارە نەکەی

***

ڕۆڵە! من بۆیە تۆ بەخێوئەکەم
ڕەنجی داماویت، لەگەڵا ئەدەم
تۆش خزمەتکاربی، بۆ گەل و هۆزت
قەت قسوور نەکەی، بۆ بەرزیی کۆزت
هەی لایەلایە، ڕۆڵە لایلایە
میللەتی بێ خێو، ڕۆڵە بەڵایە
ڕۆڵە! خایەن بی بە ئاو و خاک
وەک ئەجەل بگرێ، دامێن و چاکت
تۆ بەخێو ناکەم، بۆ خەو و خواردن
یا وەک هێندێ کەس، بۆ چاو شۆڕکردن
کورم نەتبیستووە، مەشهورتر لە کشت؟
« سەر بۆ سەربڕین، نەک بۆ سەرزەنشت؟ »
ڕۆڵە! هەر کاتێ خوێنت بڕژێ
بە گوللەی دوژمن، مێشکت بپژێ
ڕەنجم حەڵاڵت، شیرم نۆشت بێ
کزی کوردستان، فەرامۆشت بێ
هەی لایەلایە، ڕۆڵە لایلایە
کۆمەڵی کوردان، وەک کاو بایە

«315-313،49»

« بێکەس »، گەلێ هۆنراوە و سروودی بەرز و جوانی، بۆ منالانی کورد داناوە، کە هەر یەکەیان وەک چیرۆکێکی پەند و ئامۆژگاریی وایە و منالان بە شێوەیەکی باش و کوردانە پەروەردەدەکا. بۆ نموونە: لە هۆنراوەی « تۆ چیت؟ من کوردم! »دا، بە شازدە دێرەهۆنراوە گوتوویەتی:

تۆ چیت؟ من کوردم	نەتەوەی گوردم
خۆ ترسنۆک نیت؟	حاشا نەبەردم
چی تۆی لەناوبرد؟	دوودڵیی و نیفاق
چۆن رزگارئەبی؟	هەر بە ئیتیفاق
بڵێ: چیت ئەوێ؟	بەرزیی وەتەنەم
بە خۆرایی نا	بە گیان و تەمەنم
چیت لە بارایە؟	خۆ فیداکردن
بۆچی؟ لە ڕێگای	میللەتا مردن
کوا؟ چەکت چییە؟	سەودای وولاتم
ئەی پشتیوانت؟	عەزم و سەباتم
ڕاستت پێ بڵێم؟	فەرموو، گوێم لێتە
بە قسەم ئەکەی؟	سەرم لە ڕێتە
بە ڕاستیی و پاکیی	هەوڵ و تێکۆشین
لە کورسیی و کینە و	درۆ چاوپۆشین
ئەمانەت نەبێ	کارت زۆر لەقە
بەشت هەمیشە	نەگبەتیی و شەقە

«185،6»

خۆ پێویستیش ناکا، « بەرزنجیی » سەری بناوسێ و ملی بماسێ، چاوی زەق و گوێی لەق بێ، کەف بچێنێ و خۆی تورەکا و بڵێ: خۆ « زێوەر »یش، سروود و هۆنراوەی نیشتمانیی، بۆ منالانی کورد گوتووە. چونکە، جگە لەوەی، هەمووما‌ن وەلامی ئەو پرسیارەی ئەو دەزانین، من لەو گوتارەدا، تەنیا باسی ئەو هۆنراوە خراپانەم کردووە. ئەگینا دەمتوانی، نموونەش لەسەر سروودەکانی ئەویش بێنمەوە!

73/3. ڕووداو و کارەسات :

ئینجا، دوای ئەوەی « بەرزنجیی »، هیچ لە هەگبە بۆشەکەیدا نەماوە، هەر لە خۆیەوە، چەن ڕووداوێکی مێژوویی و کارەساتێکی نەتەوەیی، تێکەڵاو بە باسەکەی « زێوەر » کردووە، وەک پسپۆڕێکی زانا و شارەزایەکی بە توانا، ناوی چەن

سەرکردەیەکی کوردی ریزکردووە، گوایە (« نەزمی نوێی جیهانی لەو سەردەمەدا » وای دەخواست کەروداوەکان بەپێچەوانەی خواستەکانی زێوەرو شێخ مەحمودو سمکۆو شێخ عەبدول سەلامی بارزانی و شێخی نەهری و ئیحسان نوری و ... دەیان سەرکردەو پیاوانی دڵسۆزی تری بەئاکام نەگەیشتووی ئەم نەتەوە بێ چارەیە بێ، هەروەک چۆن دەلاڵ و جرت و فرتی هەموو لایەنەکانی دنیای 1975 ئەوەی سەپاندو خواست کەببێ و هەزاران پەرەی شیعرو نووسینی ئاواتەخواستی سەرفرازی کورد دران بەدەم ئەو گێژەلووکەیەوە کە لەولاتی «ملیۆنێ شەهید »وە هەڵیکرد.. ئەوساش هەر ئاوابوو، ئیتر بۆ لەخۆڕا زێوەر بەرۆشنبیرێکی لاواز دانێین.)«59،3»

لە ڕاستیدا، ئەو ڕووداوە مێژوویی و کارەساتە نەتەوەییانە، بەو شێوەیە هەڵ ناسەنگێنرێن. چونکە، هەر یەکەیان ڕەوشی تایبەتیی خۆیان هەبووە. هەر یەکەیان هۆی سەرنەکەوتنی دیاریکراوی خۆی هەبووە. بۆیە، بە تەواویی تێکشکاون و لەنێوچوون. جا هەر لە « شێخ مەحموود »وە بیگرە، تا بە هەرەسی شۆڕشەکەی « بارزانیی » دەگا.

وەنەبێ، هەموو نوچدان و ماڵوێرانییەکانیش، هەمووی هەر خەتای داگیرکەر بوو بێ، هەر « نەزمی نوێی جیهانی لەو سەردەمەدا » وای خواستبێ، وەک ئەو نووسیوێتی. کوردیش خۆی، دەستێکی زۆری لە هەڵە و تاوانەکاندا هەبووە و هەیە. هەروەها، لە هاوکێشە « نێوخۆیی، ناوچەیی و جیهانیی »یەکانیشدا، هیچ نەبووە و هیچی پێ نەکراوە. بەڵام، لێرەدا ماوەی ئەوەمان نییە، لە هەموو قوژبن و کەلێنێکی ئەو گرفتە نەتەوەیی و ڕامیارییانە بکۆڵینەوە.*

74/3. **فاکسوفیک** :

« بەرزنجیی » جارێکی دیکەش، « هێڵی سوور و ڕامیاریی » بەسەرکردۆتەوە و نووسیوێتی: (ناچارین، لەمەشدا هەر بێینەوە سەرئەو باسەی کە سیاسەت ئەو هێڵە سورە دیاریکراوە نیە کەنابێ لێی لابدرێ و تەجاوزی بکرێ، لەم ڕۆژگارەی کەسەدان نمونەی بادانەوەی سیاسی و سەوداو مامەڵەکردن و کڕین و فرۆشتنی تیادێتەدی .. ئەم دێت یەخەی شاعیرێک دەگرێ کەهەرگیز ئەم فاکو فیکەی دنیای ئەمڕۆی نەدەزانی و پەیی پێ نەدەبرد.)«59،3»

---

* هێندێ لەو باسانەم، لە بەرهەمی « کورد و شۆڕش و هەلی مێژوویی »دا باسکردووە. چاپی دووەمی « 2000 » لە « سولەیمانیی » کراوەتەوە.

هەر چەندە، لە کاتی خۆیدا و لە باسەکانی پێشوودا، زۆر بە درێژیی، لەم باسە دواوم. بەلام، زۆرم حەزدەکرد، « بەرزنجیی » هێندە ئازابووایە، « هێڵی سوور »ی لە نێوان « ناپاکیی » و ڕەخنەلێگرتندا بۆ جیاکردینایەتەوە. وەک من بە خۆڕایی، لە گۆڕی مێژوو بەر نەدەبوو، پەلاماری سەرانی پارتەکانی کوردستانی بدایە، کە ڕۆژانە چەندین « هەڵە، تاوان و ناپاکیی »، بەرانبەر نەتەوەی کورد و خاکی کوردستان دەکەن. ئەدی، « بەرزنجیی » بۆ متەقی لە خۆی بڕیوە؟!! ڕاستە، کاری ڕامیاریی ئەو هێڵە سوورە دیاریکراوە نییە، وەک ئەو نووسیویتی. بەلام، ناپاکیکردن لە نەتەوە و نیشتمان، هەموو کات و هەموو سەردەمێ، تەنیاوتەنیا هەر ئەو هێڵە سوورەی بۆ دانراوە و بۆ هەموو کەسێکیش دادەنرێ. جا هەر لە جووتیارێکی نەخوێنەوارەوە تا دەرمبەگێ، لە کرێکارێکەوە تا بۆرژوایەک، لە گەداوە تا دەوڵەمەند، لە خوێندکارێکەوە تا مامۆستایەک، لە ئەندامێکی پچووکی پارتەکانەوە تا سەرۆک و سکرتێرەکانیان، لە شالیارێکەوە تا شایەک بیگرە، گەر ناپاکیی بکا، هەر بە ناپاکیی دادەنرێ. چونکە، ناپاکیی هەر ناپاکییەو و یەک ناوی هەیە، بە حەرامزادەی کوڕی داگیرکەران دەژمێررێ و چەندین ناوی دیکەی نییە!

من ڕەخنەشم بەپێی ئەو بابەت و سەردەمە گرتووە، کە هۆنەر تێیدا ژیاوە و بەرهەمەکانی خۆی تێدا نووسیون. جا ئیدی، با چەن کەسێکی وەک « زێوەر »یش، لەم « فاکوفیکەی دنیای ئەمڕۆی نەزانیبێ و پەی پێ نەبردبێ !» ئایا دەکرێ، چەن خۆفرۆشێکی وەک « مەلای خەتێ و موشیری حەمەی سولەیمان »مان بیرچێتەوە و پشگوێخرێن، هەر لەبەرئەوەی، لەم فاکوفیکەی ئەوڕۆیان نەزانیوە؟!! مەگەرئەو کارە، هەر لە دەس دوو نووسەری وەک « مەسعوود محەمەد » و دوکتۆر « کەمال مەزهەر » هاتبێ، هەوڵیاندابێ، بەڵگە و بروبیانووی بۆ بدۆزنەوە، پاک و پیسیش لە مێژوودا دابێن، وەک چۆن لە کەمەی « شێر و خەت »دا هەیە، تا هەر هیچ نەبێ، بە مۆبەی خۆیانەوە هەڵیانسێن و بە « پاک »یان دابنێن!

75/3. ژن :

« بەرزنجیی »، لە نێو ئەو هۆنراوانەی بە نموونە هێناونێتیەوە، بۆ ئەوەی پاساوی هۆنراوە « عێراقچێتیی »یەکانی « زێوەر »ی پێ بدا، هۆنراوەیەکی دەربارەی ژن تێهەڵکێشکردووە، گوایە « پیرەمێرد » لە ژن تووڕەبووە و گوتوویەتی:

خوا ژنی بە ژن دروستکردووە — ماڵ و زاووزێی پێ سپاردووە
قژیان درێژە و عەقڵیان کورتە — ئیتر چیانە لەم جرت و فرتە «39،3»

ئەم هۆنراوەیە، جگە لەوەی، بە هیچ جۆرێ، پێوەندیی بە باسەکەمانەوە نییە. لە دیوانەکەشیدا نییە. کۆدی ژمارە « 5 » بۆ داناوە، ئەو ژمارەیەش لە یەک کاتدا، لە پەراوێز و سەرچاوەکانیشدا هەیە. لەبەرئەوە، بۆم ساغ نەبۆوە، کامیانە! گەر پەراوێز بێ، ئەوا دیسانەوە، ئەم هۆنراوەیەشی، هەر بە دەمیی لە « عومەر مارف بەرزنجیی » وەرگرتووە. بەلام، گەر لە سەرچاوەکاندا بێ، ئەوا لە « ڕۆژی کوردستان »ەوە وەریگرتووە. خۆ ناشکرێ، شێر و خەتی بۆ بکەم، تا بزانم، سەرچاوە ڕاستەکەی کامەیە، لەبەرئەوە، هەر وازی لێ بێنین، باشترە.
بەلام، ئەوەی پتر سەرنجی منی ڕاکێشا، ئەوە بوو، ئایا، چیرۆکنووسێکی گەورە و ناسراوی « سێکس » و « ئالۆشدامرکاندنەوە »ی وەک « بەرزنجیی » بۆ ئەو هۆنراوەیەی لە سەر ژن هێناوەتەوە؟ ئایا، خۆی بۆچوونی بەرانبەر ژن چییە؟ تۆ بلێی، بە تەوسەوە لە « پیرەمێرد »ی ڕوانیبێ، گەر ئەو هۆنراوەیە هی ئەو بێ، چونکە، سوکایەتیی بە ژن کردووە؟!! باوەڕ ناکەم، لەبەرئەوەی، ئەوی چیرۆکەکانی مامۆستای خوێندبێتەوە، ئەو کاتە بە تەواویی تێدەگا، بە چ شێوەیە لە ژن دەڕوانێ!
« بەرزنجیی »، لە هەموو چیرۆکە « سێکس »ێکانیدا، ژنی وەک کەرەسەیەکی ڕابواردن و « سێکس » تەماشاکردووە. لە هیچ چیرۆکێکیدا، ژنەکان بێ مەلامەت دەر نەچوون. جا یا ژنەکە خۆی، هاواری لێ هەستاوە و داوای سێکسی کردووە، یا پیاوەکە پەلاماریداوە و بە زۆر، ئەندامی مێینەی داگیرکردووە، ئارەزووی دڕندانەی چەپەڵی خۆی پێ دامرکاندۆتەوە.
کاتێ خوێنەر، ئەو جۆرە چیرۆکە « سێکسیی »یانەی مامۆستا دەخوێنێتەوە، وا دەزانێ، کۆمەڵی کوردەواریی، لە ڕووی بەرەلایی « سێکس »ەوە، گەلێ لە جادەکانی « هاڤانا »ی جاران، گۆڕەپانەکانی « چین »ی پێش شۆڕشەکەی « ماو تسی تۆنگ » و ماڵە کاولێکانی خوارووی « عێراق »ی تێپەڕاندووە! ئەو نموونە سەیرانەی، لەو چیرۆکانەدا هەن، باوەڕ ناکەم، نەک هەر لە کوردستان، بەڵکوو، لەو کۆمەڵانەی « سێکس »یش تێیدا ئازادە، هیچ ژنێ بەو شێوەیە، شەرم نەکا و ڕەفتاربکا. هیچ ژنێ بەو جۆرە، سڵ نەکا و ئالای بەرەلایی لێ هەڵکا، هیچ ژنێ بەو ڕەنگە، گوێ نەداتێ و شولی لێ هەڵکێشێ، بێ پەردە، بە تێلیفۆن بە مێردەکەی بڵێ: (« ئەگەر تا نیو سەعاتی تر نەیەیتەوە، ئەچمە بەر دەرگا و هەر کەسێکم دی، ئەیهێنمە ژوورێ ». ژنەکە پەیمانەکەی بەجێدێنێ و کچەکەشی هەندێ لەو لاترەوە، مەمکەکانی زەلالەتیانە بە دەست کوڕێکەوە.)92،32»

لەوە دەچێ، « بەرزنجیی » ئەوەی بیرچوبێتەوە، کوردیش بە یەکێ لە گەلە موسولمان و ڕۆژهەلاتییەکان دادەنرێ، خووڕەوشتی تایبەتیی خۆی هەیە. وەک ئەو تێیگەیشتووە، (کۆمەڵگەی کوردەواریی لە سۆزانیی و هەوەسباز پێک نەهاتووە.)«94،32» ئێستەش، لە زۆربەی زۆری ناوچەکانی کوردستاندا، گەر ژنێ ناپاکیی لە مێردەکەی بکا و خەریکی داوێنپیسیی بێ، گەر نەیکوژن، ئەوا یەک و دووی لێ ناکەن، نەفرەتی لێ دەکەن و دەریدەکەن. خۆ گەر کچ بێ و شوو بکا، لە بەر هەر هۆیەک بێ، ئابڕووی خۆی دۆڕاندبێ و بێ بن بێ، گەر سەری لە جەستەی جیا نەکەنەوە، ئەوا مێردەکەی دەریدەکا و تا ماوە، بە چاوێکی زۆر سووک تەماشادەکرێ. جا بە ڕاستیی، ئەوەیە ماڵوێرانیی، کاتێ نووسەرێکی وەک « بەرزنجیی»، کۆمەڵەکەی دەوروبەری خۆی بیردەچێتەوە، سواری پشتی گای هاری ئارەزووەکانی خۆی دەبێ، هەر تەنیا لە ڕوانگەی بەرەڵایی « سێکس »ەوە، لە ژن دەڕوانێ، تووشی ئەو هەڵە گەورانە دەبێ!

4. باسێکی تایبەتیی :

« بەرزنجیی »، هەر بەوەشەوە نەوەستاوە، بۆچوونەکانی نێو گوتارەکەی « زێوەر » بشێوێنێ، لە دەرگەی بوختان و درۆ بدا، خەڵکیم لێ هاندا و زوویریان کا. بەڵکوو، زۆر ناشارەزایانە و کاڵفامانە، پەنای بۆ بەر گوتارێکی دیکەی من بردووە، کە بە هیچ جۆرێ، هیچ جۆرە پێوەندییەکی بە سەر باسەکەی « زێوەر »ەوە نییە. ئەوەشی بۆیە کردووە، تەنیا لەبەرئەوەی بیسەلمێنێ، ئەز ڕیاڵبین نیم و بەردی زل دەهاوێژم و لە ئەندێشەیەکی قووڵ و سەیردا دەژیم.

1/4 . عـــــەریزە :

« بەرزنجیی » نووسیوێتی: (ئەگەر بڵێم نووسەر تەنیا ویستوویە حیسابێ لەگەڵ زێوەردا ڕاست کاتەوە، ڕاست ناکەم.. بەوەدا کە ئەو هەتا لەجێیەکی تریشدا هەر وەک نەشارەزاو بێ ئاگایە ڕاوبۆچوون دەردەبڕێ:

« ... ئێمە بۆ مافی کەلتووری یا ئۆتۆنۆمی ـ 15 ـ ساڵ خەباتی چەکداری دەکەین، ڕاست نیە، خۆ ئەوە کۆمەڵگای ئەورووپی نیە ئۆتۆنۆمی بەعەریزەیەک وەرگیرێ)»60-59،3».

ئەز نامەوێ و نەشمویستووە، « حیساب! » لەگەڵ « زێوەر » و کەسی دیکەشدا ڕاسکەمەوە. چونکە، من هیچم لەگەڵ ئەو هۆنەرانە و وەچەکانیاندا نەبووە و نییە. هەموو خۆماندووکردن و ڕاژەکردنێکیشیانم لەبەرچاوگرتووە. بەڵام، هەرگیز لەو هۆنراوە زۆڵەکە « عێراقچێتیی میانەی هۆنەرانی کورد بێ دەنگ نابم، بەپێی سەردەمەکەش ڕەخنەیان لێ دەگرم، بە بەرهەمی هۆنەرە نیشتمانپەروەرەکانی دیکەی کوردیان بەراوردەکەم. کاتێ یەکێکی وەک « بەرزنجیی »ش دەیەوێ، لە پێناوی نیازە گڵاو و مەبەسە چەپەڵەکانی خۆیدا، دەردی دڵ و زوخاوی ڕەشی هەناوی پڕ لە کینە و نیرەیی خۆی دەربڕێ، خوێنەری کورد چەواشەکا، هەڵبەتە دەبێ، پەنا بۆ بەر باسێکی دیکە و گوتارێکی دیکەی من بەرێ، کە نە لە نزیکەوە و نە لە دوورەوە، هیچ جۆرە پێوەندییەکی بە سەر « زێوەر » و گوتارەکەی پێشوومەوە نییە. بەڵکوو، هەر تەنیا، پێوەندیشی بە کورد و کوردستانیشەوە نییە، تەنیا ئەوەیە، منی بە « ناشارەزا و بێ ئاگا » تاوانبارکردووە، « ڕاو و بۆچوون دەردەبڕم ». با بزانین وایە، یا نا؟!! ئەز زۆر بە ڕاشکاویی دەڵێم: کاتێ ئەو دەقەم خوێندەوە، زۆر سەرم سوڕما. چونکە :

1 . ئەو کۆپلەیەی ئەو وەریگرتووە، من نەمنووسیوە. بەڵکوو، لە مێزگردێکی ڕۆژی

«1999/07/19»ی کارمەندانی ڕۆژنامەی «کوردستانی نوێ»ی وەرگرتووە.
واتە: ئەو کۆپلەیە ڕۆژنامەنووسێ نووسیویێتی. جا، ئیدی چۆن لە قسەکانی من گەیشتووە و چی نووسیوە، ئەوەیان من لێی بەرپرسیار نیم. بۆ ئەوەی ڕاستیی ئەم قسەیەشم بسەلمێنم، کاتێ مێزگردەکەیان بڵاوکردەوە، بە تێلیفۆن قسەم لەگەڵ «کاوە محەمەد»، سەرنووسەری «کوردستانی نوێ»دا کرد، نارەزایی خۆمم دەربڕی و گوتم: باسەکە زۆر بە کەموکوڕیی تۆمارکراوە. لە زۆر شوێندا، قسەکان پچڕاون و لەگەڵ یەکدیدا پێوەندییان نییە، بیرەکە بە گشتیی ڕوون نییە، خەڵکی لەو قسانە تێ ناگەن! ئەوە بوو، داوای لێبووردنیکرد. منیش گوتم: دەبێ، ئەو مێزگردە خۆم بینووسمەوە و بە شێوەی گوتارێ بڵاویکەنەوە. ئەویش، یەکسەر قایلبوو. دواتر، گوتارەکەم نووسی، لە ژمارە «1928»، ڕۆژی چوارشەممەی ڕێککەوتی «1999/08/18»، لاپەڕەی «9»، بەشی لێکۆڵینەوە، لە ژێر ناوی «بیروڕای سەربەست ـ شێوازی خەبات و مافی چارەنووسی نەتەوەکان»دا بڵاو کرایەوە. ئێستە دەتوانم، بڵێم: هەرچی لەو گوتارەدا هاتووە، بە دید و بۆچوونی خۆمی دەزانم، لێی پەشیمانیم و هەموو جۆرە بەرپرسیارییەکی لە ئەستۆ دەگرم.
جا، باشبوو، هەر دوو ژمارەی ڕۆژنامەکەم لابوو، بەراوردی هەموو قسەکانی خۆم و ئەوم کرد، ئینجا بۆم دەرکەوت، چی نووسیوە! گەر «بەرزنجیی»، کەمێ وێژدانی هەبووایە، زۆر بە هۆش و گۆش بووایە، شارەزا و بە ئاگا بووایە، هەڵبەتە، ئەو گوتارەی دەخوێندەوە، لەگەڵ مێزگردەکەدا بەراوردیدەکرد، ئەو کاتە ئەو قسە سارد و هەرزانانەی بەردایەتەوە! ئەز، بێ سڵەمینەوە دەڵێم: ئامادەم، پەنجە بە چاوی «بەرزنجیی» و هەزاران «عێراقچیی» فاڵچیی و دەسپێسدا بکەم، گەر یەک ووشەیان لەو بابەتە، لە گوتارەکەمدا دۆزییەوە.
2. «بەرزنجیی»، هەر بەوەشەوە نەوەستاوە، سەر لە خوێنەری کورد بشێوێنێ، قسەی مێزگردێ لە بری بۆچوونەکانی گوتارەکەی من بڵاوکاتەوە. بەڵکوو، زۆر بێ شەرمانە، بە ئارەزووی دڵی خۆی، دەسکاریی ئەو دەقەشی کردووە. ڕێنووسەکەی گۆڕیوە، بەپێی بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆی، لێی قرتاندووە و لێی وەرگرتووە. با بزانین، چون؟ ئەوەی ئەو برایانە لە مێزگردەکەدا بڵاویانکردۆتەوە، دەقەکەی ئەمەیە: (ئێمە بۆ مافی کەلتوری یان ئۆتۆنۆمی «15» ساڵ خەباتی چەکداری دەکەین، ڕاست نی یە، تۆ خەبات بکەیت خوێن بڕێژیت ئەنفال بکرێ ی لە پێناوی چی لە پێناوی ئۆتۆنۆمی یان فیدراڵی کە ئەو شێوە خەباتە تەنها لەگەڵ سەربەخۆییدا دەگونجێ و لەگەڵ ئۆتۆنۆمی ناگونجێ خۆ ئەوە کۆمەڵگای ئەورووپی

نی یە ئۆتۆنۆمی بەعەریزەیەک وەرگری.)«9،25» جا، تکام لە هەموو خوێنەرانی کورد هەیە، بەراوردێ لە نێوان ئەو دوو کۆپلەیەدا بکەن، تا بزانن، « بەرزنجیی » چۆن، بە قەیچیی دەسپیسیی خۆی، ووشە و کۆپلەکەی لە یەکدی دابڕیوە، بێ ئەوەی، تەنانەت نیشانەکانی خاڵبەندییش دابنێ، واتە: لەو شوێنانەی نووسینەکەدا، وەک « عەبەشەکەنە » بازی بە سەر ووشەکاندا داوە، چەن خاڵێکی نیشانەی خاڵبەندیی وەک « ..... »ی دا بەناوە.

ئینجا، با دەمەتەقێیەک، لە سەر هێندێ لەو دید و بۆچوونە هەلانەی بکەین، بزانین، تا چەن ئاگای لە مێژووی خەباتی گەلانی جیاواز هەیە! چۆن لە بابەتەکان نەگەیشتووە و هەر لە خۆیەوە، کوێرانە هەڵی سەنگاندوون. خۆ گەر تەنیا، گوتارەکەی « شێوازی خەبات و مافی چارەنووسی نەتەوەکان »ی بخوێندایەتەوە، هەڵبەتە، ئەو پرسیارە نزێو و ناقۆلایانەی نەدەکرد و نەیدەنووسی: (حەزدەکەم خوێنەری هێژا بەرستەی دوایی قسەکەدا بچێتەوەو لەسەری بوەستێ، تا رادەی ماقولیەتی ئەم قسەیە دەرکەوێ و ئەوسا بەرەو رووی کەناڵە تەلەفزیۆنیە ناوخۆو جیهانیەکانی دەکەمەوە.. ئەوسا بەوێژدانی سوێندی دەدەم کە: جاوایە؟!)«60،3» بە راستیی، کەسێ هەر لە خۆیەوە، هەرەمەکیی قسەبکا و هیچ رێزێ بۆ بۆچوونەکانی خۆی دا نەنێ، هەر وەک « بەرزنجیی » لێ بەسەردێ، ورێنەدەکا و دەڵێی بە دەم خەوەوە، قسە دەبزرکێنێ! کەسێ زمانە نەتەوەییەکەی خۆی بە باشی نەزانی، هەر وەک ئەو کۆڵ و نەشارەزادەبێ، هەڵبەتە، لە ئیدیۆمەکانی زمانی کوردییش ناگا! هەر چەندە، وەک روونمکردەوە، ئەو قسەیەی نووسراوە: (خۆ ئەوە کۆمەڵگای ئەورووپی نیە ئۆتۆنۆمی بەعەریزەیەک وەرگیرێ)، قسەی من نییە، وا داوای لە خوێنەر کردووە، بەو رستەیەدا بچێتەوە و لە سەری بوەستێ. ئینجا، سوێندی منی داوە و نووسیوێتی: « جاوایە؟! ».

2/4. ئیدیـــۆم :

بۆ وەلامی ئەم قسە هەلەقومەلەقانەی، لێرەدا نامەوێ، دەومن با ئاشی لەگەڵ بکەم. بەڵکوو، تەنیا بەرەو رووی گووتەیەکی « زێوەر »ی دەکەمەوە، کە نووسیوێتی: (شەوی دوایی ئەو نازدارانە، ئەو خانمانە بە پێ یان بە شەوی تاریک رێگای « کانی گۆمە » دەگرن، هەتا دەچنە ئەوێ لە سەد رۆح نەوەدونۆی لە ترسا زایع ئەکەن.)«39،187-188»

کاتێ، ئەم دەقە دەخوێنمەوە، یەکسەر تێدەگەم، « زێوەر » مەبەسی چی بووە. واتە: زۆر ترساون. ئیدی، چ پێویستدەکا، سەری خۆم و خوێنەریش بیەشێنم، هاوار

بکەم و سوێندی خەڵکی بدەم، تا بزانن، « زێوەر » چی گوتووە و چۆن زیادەڕۆیی کردووە؟ چونکە، هەموو کەسێ دەزانێ، هەموو مرۆڤێ، تەنیا یەک گیانی هەیە و وەک ئەو نووسیوێتی: سەد گیانی نییە، تا نەوەدونۆی لەدەستبا!

لێرەدا، چەن ئیدیۆمێکی دیکەی زمانی کوردیی بۆ دێنمەوە، تا بزانێ، مەبەس لەو « عەریزە »یە چی بووە!

کاتێ یەکێ، چاوەڕوانی یەکێکی دیکە دەکا، پاشان، کەسی دووەم دێ. کەسی یەکەم ئارامی لێ بڕاوە و بە تووڕەییەوە پێی دەڵێ: سەعاتێکە چاوەڕێتدەکەم. لەوانەیە، هەمووشی چارەکێ نەبێ! بەڵام، لێرەدا مەبەسەکە ڕوونە، هێندە چاوەڕێیکردووە، بێ تاقەتبووە، ئەگینا، هیچ کەسێ، سەعاتێ چاوەڕێی کەس ناکا!

یا کاتێ، یەکێ قسە بۆ یەکێکی دیکە دەکا، کەسی دووەم باش گوێ ناگرێ، یا تێی ناگا، دەڵێ: چۆن؟ کەسی یەکەمیش بە دڵگرانییەوە پێی دەڵێ: سەعاتێکە چەنەو بۆ دەدەم، تازە دەڵێی: چۆن؟ لەوانەیە، هەمووی چەن خولکەیەکیش بێ، قسەی بۆ کردووە! لێرەدا، تەنیا هەر مەبەس لەوە نییە، ماوەیەکی زۆرە قسەی بۆ کردووە، بەڵکوو، پتر مەبەس لەوەیە، کەسی دووەم گوێی بۆ قسەکانی شل نەکردووە و بایەخی پێ نەداوە. بۆیە، کەسی یەکەم تووڕە و دڵگران بووە و وای گوتووە!

یا کورد دەڵێ: هەتاوێکی ئەوەندە گەرمە، سەری کەچەڵ دەسووتێنێ. جا بەو پێیە بووایە، دەبووایە، لە هاوین و لە کاتی ئەو هەتاوە گەرمەدا، هیچ کەچەڵێ لە ماڵ دەر نەچووایە، هەر لە بەر سێبەر بووایە و هەتاوی نەدیایە. بەڵام، تەنیا مەبەسەکە ئەوەیە، کە زۆر گەرمە.

هەروەها، دووکەڵ لە ماڵی هەڵ ناسێ، واتە: زۆر ڕژدە یا هەژارە. مل لە چەقۆ دەسوێ. واتە: بە دەسی خۆی، خۆی تووشی مەترسییدەکا. دنیای لێ بوو، بە چەرمی چۆلەکە. واتە: تووشی نائومێدیی بووە. زۆر ترسا. بە گیای بەهاردا ناتوڕێنێ. واتە: بە نەخۆشێ یا پیرێ دەگوترێ، کە باهار نابینێ و دەمرێ.

کەواتە، ئیدیۆم چییە؟ (ئیدیۆم لە دوو ووشەی وەک یەک، یا جیاواز، یا لە کۆمەڵێ ووشەی پێکەوە گونجاو، یا ڕستەیەک یا پتر پێکدێ، کە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ، هەموویان یەک واتا دەبەخشن.)«5،23»*

---

* لەم بارەیەوە، بە درێژیی لە سەر « ئیدیۆمەکانی زمانی کوردیی » نووسیومە و لێی کۆڵیومەتەوە. گەر خوێنەر دەیەوێ، پتر بزانێ، دەتوانێ، تەماشای هەر دوو سەرچاوەی ژمارە «5،23» و «28، 449-467» بکا.

ئەم ئیدیۆمانە، لە ژێر خانەی « ئیدیۆمی تێکئالاو »دا، پۆلێندەکرێن. هەر چەندە، شێوەی زیادەڕۆیی و پێوەنانیان پێوە دیارە، بەلام، بۆ مەبەسێ بەکاردێنرێن، کە لەو واتایانەوە نزیکبن. ئەو ئیدیۆمانەش، لە هەموو زمانێکی گەلانی جیهاندا هەن.
جا، گەر گورنەتەڵەی « ئەستێرە »ی منالان و ئەسپە بێ سوارەکەی « شەڕی چەتەگەریی »، لە جیهانی وێژەدا لە واتای « ئیدیۆم » نەگا، ئیدی دەبێ، گللەیی چی لێ بکەم! هەڵبەتە، هەموو خوێنەوار و ڕووناکبیرێکی بە هۆش تێدەگا، مەبەس لەو « عەریزە »یە چییە؟ چونکە، گەر داواکارییەکە، لەگەڵ سەربەخۆیی تەواو و دامەزراندنی دەولەتێکی نەتەوەییدا بەراوردکەین، هێندە قورس و گەورە نییە، ئەو هەموو خوێنەی بۆ بڕێژرێ، شێوازی بەدیهێنانەکەی، هێندە سەخت و گران نییە، تا ئەو هەموو خەباتە دووروودرێژەی لە پێناودا بکرێ. بەڵکوو، بە ئاسانیی ئەو مافە وەردەگیرێ، نەک وەک کورد، نزیکەی حەفتا ساڵە بۆی تێدەکۆشێ.
من لەوە دڵنیام، « بەرزنجیی »ش ئەوە چاک دەزانێ و لە مەبەسەکەم گەیشتووە. بەلام، کە یەکێ ویستی، یاری بە ئاگر بکا، تەپڵی بێ عاریی بکوتێ، قسەکانی تەڕەتۆڵەکەی نەگاتێ، دەهۆڵی دڕابێ و دەنگی بڕابێ، هەر دەبێ، بەو شێوەیە ڕەفتارکا، کە ئەو کردوویەتی. چونکە، بە چاویلکەیەکی تەڵخ و تەماویی پڕ لە داخ و قینەوە، تەماشای بەرهەمەکەی کردووە! چەن نموونەیەکیشی هێناوەتەوە، بە تەواویی لەگەڵ ئاستی زانیاریی وڕۆشنبیریی خۆیدا دەگونجێ، هێندە ناوشیارانە، ئەو نموونانەی باسکردووە، دەڵێی: بە بێژنگ، ئاو لە کانی دێنێ!

3/4. مافی نەتەوەیــــــــی :

پاشان نووسیوێتی: (وا دیامر ئەلبانی نەژادەکانی کۆسۆڤۆو خەڵکی بۆسنەو هەرسک و باسکی ئیسپان.. بێ ئاگان لەم ڕێگاو شێوازە سوک و ئاسان و بێ سەر ئێشەیەی نووسەر دەیزانێ، ئەگین لەپای چی خۆیان تووشی ئەو هەموو ماڵوێرانی و خوێنڕشتن و ئەتککردنی شەرەف و ناموسە دەکەن لەلایەن ڕژێمێکی ئەورووپی خاوەن لوتکەی شارستانیەتەوە.
ئەو سەدان قەبرە بەکۆمەڵ و سوکایەتی و کچ و ژن و منال ئەتککردنە کەرژێمی « وەحشی گەری » میلۆسۆڤیچ بەنەتەوە غەیرە سربییەکانی کرد، دانی بەشێکە لەو « عەریز »یەی کەبەرز دەکرێتەوە بۆ وەرگرتنی حوکمی زاتی!) «60،3»
سەرەتا دەڵێم: « بەرزنجیی » نەک هەر لە سەرچاوە مێژوویی و ڕامیارییەکان کەڵکی وەر نەگرتووە، بەڵکوو، هەواڵەکانیش بە ئاوەژوو تێگەیشتووە! جا، گەر وا نەبووایە، هەڵبەتە دەیزانی، ئەو کەمینە و گەلانە، بۆچی خەباتیانکردووە و لە

پێناوی چیدا خوێنیان ڕەواکردوون! دیارە، ئەو کەمینە و گەلانەی، ئەو بە « نەتەوە غەیرە سربیەکان! » ناوی بردوون،* ئایا، بۆ ئۆتۆنۆمیی خۆیان بە کوشتداوە؟ یا ڕژێمە خوێنڕێژە دڕندەکەی کۆنە کۆمۆنیستەکان ویستوویانە و دەیانەوێ، بە لەنێویانبەرن و وەک ڕەگەز پاکتاویانکەن؟ چۆن « بەعس و سەددام » دەیانویست و دەیانەوێ، کورد جینۆسایدکەن، ناوی کوردستان، لە بیر خەڵکی بەرنەوە!

ئەو نموونانەی هێناویشێتییەوە، لەگەڵ یەکدیدا جیاوازییان هەیە. چونکە، لە چەن دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتماندا ڕوویانداوە. لە سەردەمی جیاجیادا سەریانهەڵداوە. ئەو کەمینە و گەلانە، هەر یەکەیان داواکاریی جیا و هۆی تایبەتیی خۆیان هەیە. کێشە و باسەکانیشیان، لە ڕووی « مێژوویی، نەتەوەیی، ڕامیاریی، یاسایی و ماف »ەکانیانەوە جیاوازییان هەیە.

4/4. دوو بەرەی جیاواز :

نازانم، مەبەس لە « کۆمەڵگەی ئەورووپایی » چییە و کێیە؟ چونکە، لە دوای جەنگی یەکەم بە گشتیی و جەنگی دووەمی جیهان بە تایبەتیی، دەوڵەتەکانی ئەورووپا، لە ڕووی جوگرافیاوە، بە سەر دوو بەرەی جیاوازی خۆرهەڵات و خۆراوا، لە ڕووی سیستێمی ئابوورییەوە، سۆسیالیست و سەرمایەدار، لە ڕووی دەسەڵاتی ڕامیارییەوە، دیکتاتۆر و دیمۆکراسیی، لە ڕووی گەلەکۆمەکیی سەربازییەوە، بە سەر دوو بلۆکی « وارشۆ » و « ناتۆ »دا دابەشکرابوون. ئایا مەبەسی لە ئەورووپای « خۆرهەڵات، سۆسیالیست، دیکتاتۆر و بلۆکی وارشۆ » یا ئەورووپای « خۆراوا، سەرمایەدار، دیمۆکراسیی و بلۆکی ناتۆ »یە؟ چونکە، هەر یەکێ لەو کەمپانە، باری تایبەتیی و ڕەوشێکی دیارکیراوی خۆیان هەیە. هەموو ئەو کەمینە و گەل و نەتەوانەی، لە بن دەسیشیاندان، لە هەموو ڕوویەکەوە جیاوازییان هەیە. بۆیە، جۆری گرفتەکان لە یەکدی ناچن، جۆری چارەسەرکردنەکانیشان، لە یەکدییەوە دوورن. دوژمنەکانیشیان خەسڵەت و ڕەوشتی « مرۆیی، ڕامیاریی، سەربازیی و دیپلۆماسیی »یان جیاوازیان هەیە.

بۆ ئاگاداریی « بەرزنجیی » و خوێنەوارانیش، لە سەر ئەو باسانە، چارەکی یەکەمی ساڵی « 1996 » چاپی یەکەمی « فیدرالیزم و دەوڵەتی فیدراڵ »م لە «سوید» چاپ و بلاوکردەوە. چاپی دووەمیشی، لە مانگی « یون »ی هەمان ساڵدا،

---

* ئەوە نیشانەی نەشارەزایی « بەرزنجیی » دەردەخا. چونکە، جیاوازیی لە نێوان هێندێ زاراوەی ئیتنیی وەک « کەمینەی نەتەوەیی، گەل و نەتەوە »دا نەکردووە.

لە کوردستان لە لایەن « دەزگای دیمۆکراسیی »یەوە چاپ و بلاوکرایەوە، بەرهەمەکەش، لە دڵ و دەروونی خوێنەرانی کورددا، جێی شیاوی خۆی کردۆتەوە، تەنانەت، گۆڤاری « ئالا »ی « پارتی سەربەخۆیی کوردستان »یش، دوای ئەوەی مۆڵەتیان لە خۆم وەرگرت، پێشەکییەکەی بەشی یەکەمیان، لە ژمارە « 30 »دا بلاوکردەوە.«7،21»، ئەو نموونانەی « بەرزنجیی » هێناویتییەوە، بەشی زۆری لە دووتوێی ئەو بەرهەمەدا باسکراون لە هەموو ئەو باسانە دوارم، کە ئەو پەنجەی بۆ راکێشاوە. جا، گەر ئەو دوای باسەکان بکەوتایە، ئەو بەرهەمەی بخوێندایەتەوە، ئاستی « رووناکبیریی، بە ئاگایی و هوشیاریی »، تەنانەت لە بالای خۆشی کورتر نەبووایە، هەڵبەتە، هەر لە خۆیەوە ئەو قسانەی نەدەکرد! بەڵام، وا دیارە، ئەو ئاگای لە زۆر شت نییە، ئەوەشیان گوناهی من نییە! لێرەدا، هەوڵدەدەم، لە بەر رووناکایی رووداوە مێژووییەکانی ئەو سەردەمانەدا، بەپێی کۆن و نوێیی سەردەمی کێشەکان، هێندێ لەو باسانە روونکەمەوە.

5/4. « باسک » :

لێرەدا، لەچاو کێشەی کەمینە و گەلانی دیکەدا، بایەخێکی تایبەتیی بە کێشەی نەتەوەیی نەتەوەی « باسک » دەدەین و کەمێ بە درێژیی لێی دەدوێین.

گرفتی نەتەوەیی « باسک »، گرفتێکی گەلێ کۆنە. زۆر لە مێژە، رۆڵەکانی نەتەوەی « باسک »، لە پێناوی سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەییدا خەبات دەکەن. بۆیە، سەرتاسەری مێژووی نەتەوەییان، لە خوێن هەڵکێشراوە. بەڵام، ئەوان هەرگیز کۆڵیان نەداوە، هەمیشە لە سەر تێکۆشانی خۆیان بەردەوامبوون.

« باسک »ەکان، بە زمانی نەتەوەیی خۆیان، بە وڵاتەکەیان دەڵێن: « ئۆسکادیی ». ئەم وڵاتە، لە دوو ناوچە و حەوت هەرێمی جیاواز پێکهاتووە.« ئۆسکادی سەروو » سێ هەرێمە و لە بندەستی داگیرکەری « فەرەنسا » و « ئۆسکادی خواروو » چوار هەرێمە و لە ژێردەستی داگیرکەری « سپان » دان. واتە: نیشتمانەکەیان، لە نێوان هەر دوو دەوڵەتی ئەورووپایی داگیرکەری « فەرەنسا و سپان »دا دابەشکراوە.

ژمارەی دانیشتووانیان، دەورووبەری پێنج میلیۆن دەبێ. هەموو مەرجەکانی نەتەوەیان تێدا هەیە. نەتەوەیەکی سەربەخۆ و دیاریکراوی ئەوتۆن، بە ئاسانیی لە هەر دوو نەتەوەی « فەرەنسا و سپان » جیادەکرێنەوە. چەن جارێ، دەوڵەتۆچکەی سەربەخۆیان دامەزراندووە. بەڵام، هەموو جارەکان، لە لایەن داگیرکەرانەوە رووخێنراونەتەوە. دوای شۆرشی « فەرەنسا »ی ساڵی «1789»، وڵاتی «ئۆسکادیی » دووپارچەکرا و هەر پارچەیەکیشیان، بە یەکێ لەو دوو دەوڵەتەوە

بەستەوە. ئیدی لەو کاتەوە، داگیرکەران بە هەموو شێوەیە هەوڵیانداوە، ڕۆڵەکانی نەتەوەی « باسک »، لە بۆتەی نەتەوەکەی خۆیاندا بتوێننەوە. بە تایبەتیی، کاتێ جەنگی نێوخۆ سالی « 1872-1879 » لە « سپان » هەلگیرسا، ڕەوشی نەتەوەیی و ڕامیاریی « باسک »ەکان زۆر خراپتربوو.
پێش هەموو شتێ دەبێ، ئەوە بزانین، (« سپان » دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمانە، لە گەلانی « کەستیلان، باسک، کەتەلۆن ... تاد» پێکهاتووە. دەسەلاتی ڕامیاریی، بە دەس گەلی « کەستیلان »ی بالادەسەوەیە و پێتەختەکەشیان «مەدرید»ە.)«29، 61-62 » واتە: ئەو گەلانەی دیکەی، لە چوارچێوەی سنووری دەوڵەتی « سپان »دا دەژین، لە مافە نەتەوەییە سەرەکییەکانی خۆیان بێ بەشکراون. گەلی بالادەس، لە « ئۆتۆنۆمیی» پتری، پێ ڕەوا نەبینیوون. چونکە، (لە بەندی دووی دەستووری « سپان »دا دەلێ: « نەتەوەی سپان نابێ، پارچەپارچەکرێ. »)«20،46»
کێشەی « باسک »ەکان لە دەوڵەتی « سپان »، کێشەیەکی گرگرتووی سەردەمە و لە گەلێ ڕووەوە، لە کێشەی کورد دەچێ. « باسک »ەکان، زۆر لە مێژە، داوای سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی ناسیۆنال دەکەن. چەن جارێ ئەو کێشەیە، لە لایەن دەوڵەتەکانی جیهانەوە باسکراوە. بەلام، فەرمانڕەوایانی دەوڵەتی « سپان »، بۆ ئەوەی لە بایەخی کێشەکەیان کەمکەنەوە، هەموو وولاتی «سپان »یان، بە سەر چەن ناوچەیەکی « ئۆتۆنۆمیی » تایبەتییدا دابەشکردووە.
سەرەتای بزووتنەوەی نوێی ڕامیاریی و چەکداریی « باسک »، بۆ سالی « 1895» دەگەڕێتەوە. ئەو سەردەمە لە خەباتی ڕەوای نەتەوەی « باسک »دا، بە قۆناغێکی نوێی بوژانەوەی نەتەوەیی دادەنرێ. چونکە، (« سابینتۆ دی ئارانا کویری » باوکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی « باسک» ، بینای فەلسەفەی نەتەواویەتی « باسک »ی کرد و چەمکی نەتەوایەتی « باسک » و وولاتی یەکپارچەی « باسک » و ئارم و نیشانە و ئالای « ئۆسکادیی» یەکگرتووی دانا. ئەمە بووە هۆی بزووتنەوەیەکی ڕۆشنبیریی و بەئاگاهاتنەوەیەکی میللیی لە سەرتاسەری « ئۆسکادیی »دا و بە تایبەتیی لە باشووری « ئۆسکادیی»دا کە بە پێکهێنانی « پارتی نەتەوایەتی باسک ـ P.N.V »، خەباتی گەلی « باسک » بووە، خەباتێکی ڕامیاریی کۆمەلایەتیی. شەهیدبوونی ڕابەر و پێشەوای بزووتنەوەکە، لە تەمەنی «37 » سالاندا، بە دەسی ئیسپانییە داگیرکەرەکان و لە یەکێ لە بەندیخانەکانیدا، ئەوەندەی دیکە تاوی بە کڵپە و گڕی ئەو خەباتە ڕزگاریخوازانەیە سەند.)«26،7»

سالی « 1931 »، ڕژێمی پاشایەتیی لە « سپان » ڕووخا. کۆماری دیمۆکراسیی دامەزرا. « باسک »ەکان لە ڕێی پارتەکەیانەوە، لەو پرۆسێسە شۆڕشگێڕییەدا بەشدارییانکرد. ئاواتی سەربەخۆیی تەواو، لە دڵ و دەروونی ڕۆڵە دڵسۆزەکانی نەتەوەی « باسک »دا چەکەرەیکرد. هەر هەمان ساڵ، ڕیفراندۆمێکی ئازادیان بۆ ئەو مەبەستە، لە ناوچەکانی « ئۆسکادیی »دا سازکرد. (لە 85٪ی خەڵکەکە دەنگیان بۆ جیابوونەوە و سەربەخۆیی میللیی خۆیان دا.)«26،7»
بەڵام، ئەم ئازادیی و خۆشییە، زۆری نەخایان، تا جارێکی دیکە، ئاگری جەنگی نێوخۆ، بە دەستی هێزە کۆنەپەرست و دەوڵەتەکانی دەرەوە خۆشکرایەوە. جەنگەکە بەردەوامبوو، هەموو « سپان »ی گرتەوە. ڕۆڵەکانی نەتەوەی « باسک »، زۆر بە شێوەیەکی قارەمانانە، داکۆکییان لە ئازادیی و سەربەخۆیی خۆیان دەکرد.
لە « 1936/08/18 »دا، ژەنەڕاڵ « فرانکۆ »، لە لایەکەوە، بە پشتیوانی هەموو هێزە کۆنەپەرست و دەرەبەگەکانی نێوخۆ، لە لایەکی دیکەشەوە، بە یارمەتیی و کۆمەکی هێزەکانی « مۆسۆلۆنیی » فاشیی و « هیتللەر »ی نازیزیی توانی، هێزەکانی دیمۆکراسیخواز و شۆڕشگێڕەکان بشکێنێ، پەلاماری کۆمارەکە بدا و بیڕوخێنێ. بەڵام، « باسک »ە شۆڕشگێڕ و پارتەکەیان، کۆڵیان نەدا و داکۆکییان لە خۆیان و کۆمارە سەربەخۆکەیان کرد. لە « 1936/10/07 » سەرۆکی میریی «ئۆسکادیی »، « جۆزی ئەنتۆنیۆ دی ئەگیر »، دەوڵەتێکی یەککگرتووی لە «ناسیۆنالیست، کۆمۆنیست، سۆسیالیست و کۆمارخواز »ەکان، بە ناوی دەوڵەتی « یەکێتی نیشتمانیی »یەوە دامەزران. (بەمە کۆماری باسکی سەربەخۆ دروسبوو.) «27،7» بەڵام، دوای جەنگێکی سەختی خوێناویی، هێزەکانی « فرانکۆ »، بە یارمەتیی « ئیتالیا و ئەڵمانیا » توانیان، لە « 1937/04/26 »دا، شاری «گێرنیکا »ی خۆڕاگر و لە «06/19 »ی هەمان ساڵیشدا، هەموو شارەکانی دیکە داگیرکەنەوە و کۆتایی بە تەمەنی کورتی کۆمارە ساواکەیان بێنن. جگە لەوانەی، لە بەرەکانی جەنگ و بە بۆمبای فڕۆکە جەنگییەکانی دوژمنان و داگیرکەران کوژران، کاتێ وڵاتەکەشیان بە تەواویی کۆنترۆڵکرد، (پەنجا هەزار باسکییان لە سێدارەدا و نزیکەی دووسەد هەزار کەس لە تاو گیانی خۆیان هەلاتنە دیوی ئەو دیوی « ئۆسکادیی ـــ ئۆسکادیی سەروو بە زۆر بەسراو بە فرەنساوە. »)«28،7»
ئەو کارەساتە نەتەوەییانەی، بە سەر گەلی « باسک »ی خواروو هات، وێژدانی نەتەوەیی زۆربەی « باسک »ەکانی سەرووی وروژان. لە ئەنجامدا، بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی گەرم سەریهەڵدا. بەڵام، لە هەمان کاتیشدا، ناکۆکیی لە نێوان ڕیزەکانی

« پارتی نەتەوایەتیی باسک »دا پەیدابـــوو. (لە سالی « 1956 »دا، ڕێکخراوەی « ئیتا ـ E.T.A. » لە « پارتی نـەتەوەیی ئۆسکادیی » جیـابۆوە و دوا جـاریش خۆیان بوونە دوو باڵ « E.T.A.-V. » و « E.T.A.-VI » کە ئەوەی دواییـیـان «مـارکسـیی ـ لینینیی »یە. ئەم ڕێکخـراوە ڕێکخـراوێکی سـەربازییـەو ناوی «ئازادیی ئۆسکادیی »یە.)«46،7»
ڕێکخراوی « ئیتا »، بە هەموو درێژایی داگیرکردنی نیشتمانەکەیان و دەسەلاتی «فرانکۆ »، لە خەباتکردندا بووە. بە سەدان نەبەردیی و کاری سـەربازییان، دژی هێزە داگیرکەر و سەرکوتکەرەکانی دەوڵەتی « سپان » ئەنجامداوە. لە نێو گـەلی « باسک »ەکانی « فرەنسـا »شدا، چەندین ڕێکخراوی « کەلتووریی، ڕامیاریی و کۆمـەلایەتیی » دروسـبـووە، ڕۆڵێکی گـەلێ مـەزنیـان، لە بوژاندنەوەی هەسـتی نەتەوەیی و گیانی بەرەنگاربوونەوەدا وازیکردووە.
ئەوە بوو، ژەنەڕاڵ « فـرانکۆ »، دوای نزیکەی سیوهەشـت ساڵ فـەرمـانڕەوایی و دیکتاتۆریی، خـوێنڕشتن و ماڵوێرانیی، لە « 1975 »دا مرد. دوای ئەو مێژووەش، ڕەوشی « سـپـان » بە گشـتیی و « بـاسک » بە تایبەتیی، کـەمێ گۆڕا. وردەوردە، بەرەو باشـتـر ڕۆیشت. تا لە سـالی « 1982 »دا، پارتی « سۆسیال دیمۆکرات »، دەسـەلاتیـان وەرگـرت. پڕۆژەیەکی « ئۆتۆنۆمـیی »یان پێشـنیـازکـرد. بەلام، ئەو پڕۆژەیە نەیتوانی، کێشـەی ڕەوای « باسک »ەکان چارەسـەرکا. ئەو گرفتە، هـەروا بێ چارەســەرکـردن مـایەوە. چونکە، ئەوان لە ســەر داوای سـەربەخـۆیی خـۆیان سووربوون و ئێستەش، هەر خەبات بۆ سەربەخۆیی و ئازادیی دەکەن.
بە کورتیی، زۆربـەی زۆری ڕۆڵەکانی نەتەوەی « باسک » و ڕێکـخـراوە ڕامیـاریی و سـەربازییـەکانی، تا ئەوڕۆش، پێیان لە سـەر « سـەربەخـۆیی تەواو، یەکگرتنەوەی هەر دوو بەشـەکـەی نیشـتـمـان و دامـەزراندنی دەوڵەتێکی سـەربەخـۆ » داگرتووە و خەباتی بۆ دەکەن. ئەو « ئۆتۆنۆمیی »یە کارتۆنییـەی هەشیانە، بە هەموو شێوەیە ڕەتیدەکەنەوە! جـا، با « بەرزنجیی »، باش لە داسـتـانی خوێناویی و قارەمـانانەی نەتەوەی « باسـک » تێبگا، بزانێ، چییـان دەوێ، هـەر تـەنیا بە « عەریزەیەک » قایل نابن، « ئۆتۆنۆمیی »یەکی هیچ لەبارانەبوویان بدەنێ! گـەر تا ئێستـەش پێی وابێ، « باسـک »ەکـان داوای « ئۆتۆنۆمـیی » دەکـەن، ئـەوا زۆر « یاغنیـشـە!»، چونکە، دەنگوباسی « تەقاندنەوە، دەسوەشـاندن، گیانبازیی، گرتن و ڕاونان »ی ڕۆڵەکانی « باسک »، لە ڕێی« ڕۆژنامە، گۆڤار، وێزگەی ڕادیۆ و کەناڵەکانی تێلیڤیزیۆن »ەوە، جگە لە گوێی « بەرزنجیی »، گوێی گەلانی جیهانی کەڕکردووە!

6/4. « یۆگۆسـلافیا » :

کێشەی نەتەوەیی « بۆسنە و هەرسک » و « ئەلبانەکانی کۆسۆڤۆ »، گەلێ لە کێشەی « باسک »ەکانی « سپان » جیاوازترە. چونکە، لێرەدا جیاوازیی ئاینیی، ڕۆڵێکی سەرەکیی و کاریگەریی، لە قووڵبوونەوەی گرفتەکەدا بینیوە. جگە لەوەی، هەر دوو دەوڵەتی « سپان و یۆگۆسلافیا »، لە هەموو ڕوویەکەوە جیاوازییان هەیە. چونکە، یەکەم بە دوڵەتێکی دیمۆکراسیی دادەنرێ، مێژوویەکی دێرینی هەیە، دەولەتێکی ڕەسەنە و لە مێژوودا، ڕۆڵی داگیرکەرانە و ئیمپریالیزمانەی خۆی بینیوە. تەنانەت سەردەمێ « ئەمێریکا »، بەشێکی زۆری « ئەمێریکای لاتین » و وولاتانی جیهانیشیان داگیرکردووە. لە ڕووی جوگرافیاوە، لە « خۆراوای ئەوروپا »دا هەڵکەوتووە. ئابووری وولات، لە سەر سیستێمی سەرمایەداریی دامەزراوە. ئەندامێکی کارای بلۆکی « ناتۆ »یە.

بەڵام، « یۆگۆسالافیا » دەولەتێکی ڕەسەن نییە، وەک « عێراق » دەوڵەتێکی هەڵتۆقیوە و دوای جەنگی دووەمی جیهان دامەزراوە. لە ڕووی دەسەڵاتی ڕامیارییەوە، بە دەوڵەتێکی تۆتالیتێریی و دیکتاتۆریی دادەنرێ. جێگەی جوگرافیای لە « ڕۆژهەڵاتی ئەوروپا » دایە. ئابووری دەوڵەت، لە سەر بنچینەی سیستێمی سۆسیالیزم دارێژراوە. ماوەیەک ئەندامی بلۆکی« وارشۆ » بوو، پاشان لەو بلۆکە دەرچوو، لەگەڵ « میسر و هیندستان »دا، کۆمەڵی « دەوڵەتە بێ لایەنەکانیان » دروسکرد.

پێش گۆڕانکارییەکانی جیهان، سەرانی « یۆگۆسلافیا »، کێشەی نەتەوەییان، لە بەر ڕۆشنایی فەلسەفەی « مارکسیزم ـ لێنینزم »دا چارەسەرکردبوو. ئەویش، لە مافی دیاریکردنی چارەنووسدا خۆی دەنوێنێ. لەبەرئەوە، هەموو ئەو گەل و نیشتمانە جیاوازانەی، لە چوارچێوەی سنووری دەوڵەتێکی فیدراڵییدا کۆکردبۆوە و « یۆگۆسلافیای فیدراڵیی »یان پێکهێنابوو. واتە: « بۆسنە و هەرسک »، یەکێ لەو هەرێمە فیدراڵییانە بوو. « پارتی کۆمۆنیستی یۆگۆسلافیا »، تاکە پارت و سەرکردەی هەموو گەلانی دەوڵەتە فیدراڵەکە بوو. تا ئەو کاتەی گۆڕانکارییە گەورە و گرنگەکانی سیستێمی جیهان ڕوویدا، بلۆکی « وارشۆ » هەڵوەشایەوە، دەوڵەتە سۆسیالیستەکان، یەک لە دوای یەک تێکچوون. ئیدی، پشکۆی بن کای کۆنی هەستی نەتەوەیی، گەلانی جیاوازی نێو ئەو دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانانە گەشایەوە، ناکۆکییەکان بە تەواویی تەقینەوە. فەرمانڕەوا جیاجیاکانی هەرێمە فیدراڵییەکان، لەگەڵ دەسەلاتی دیکتاتۆریی « بلگراد »دا

تێکچـوون. ڕۆژبەڕۆژ تا دەهات، ڕەوشی « نەتەوەیی، ڕامـیـاریی، ئابووریی، کۆمەڵایەتیی، کەلتووریی و ئایینیی » بەرەو خراپتر دەڕۆی، تا وای لێهات، وەک بەرمیلێ باروووت وا بوو، تەنیا دەنکە شقارتەیەکی دەویست، بۆ ئەوەی گڕگرێ و بە تەواویی بتەقێتەوە.

بەڵێ، کێشەی گەلانی « یۆگۆسلافیا »، پێش هەموو شتێ، بە کێشەیەکی نەتەوەیی و ڕامیاریی دادەنرێ. کێشـەیەکە، هەر لە بنچینەوە، بە شـێـوەیەکی نیـوەناچڵ چارەسەرکراوە. چونکە، وەک چەن جارێکی دیکەش نووسیومە: « ئۆتۆنۆمیی ـ فیدراڵیی » ناتوانێ، چارەسەرێکی بنەبڕیی کێشەی نەتەوەیی گەلانی بندەس بکا. بەڵکوو، چارەسەری بنەبڕیی، تەنیـا خۆی لە سەربەخۆیی تەواو و دامەزراندنی دەوڵەتێکی نەتەوەییدا دەبینێ و بە تاکە ڕێگەش دادەنرێ. (تاقیکردنەوە مێژووییە سەرکەوتووەکانی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیی، لە دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانەکاندا، ئەوەمان بۆ ڕووندەکەنەوە، کە سەرانی ئەو دەوڵەتانەی کێشەی نەتەوایەتییان، لە بەر ڕووناکایی بیروباوەڕێکی ڕەگەزپەرستانە و ئایدۆلۆژیایەکی ناسیۆنالیزمانەی شۆڤێنیستانە و ڕەفتارفاشییانە و جیاوازیی ئایین و ئایینزادا چارەسەرکردووە، هەمیشـە دووچاری کـارەسـاتێکی نەتەوەیی گـەورەی مـاڵوێرانکەرانە و جـەنگی نێوخـۆ و کوشتن و بڕین بوون. لە پەشیمـانیی و سـەرکەردانییش زیاتر، هیـچی دیکەیان بۆ نەماوەتەوە و دەس نەکەوتووە. وەک هەموو تاقیکرەدنەوە تفتوتاڵەکانی « ئەڵمانیای نازیی، ئیتالیای فاشیی، ئیمپریالیزمی یابانی، ئێرانی سەردەمی شا و مەلا فەناتیکەکانی ئەوڕۆ، عێراقی سەددام، تورکیای کەمالیی، یۆگۆسلافیای کۆمۆنیست و فیلیپین ... هتد »)«73،20»

چونکە، (تاقیکردنەوەکانی دەوڵەتی فیدراڵ لە جیهاندا، ئەوەمان بۆ ڕووندەکەنەوە، کە سیستێمی فیدراڵیزم، بە هەموو جۆرەکانییەوە، دۆست و دوژمنان چۆنی لێ تێدەگەن و چۆنی لێکدەدەنەوە، تەنیـا بۆ ئەو دەوڵەتە گـەورانە بەکـەڵکدێ و سەرکەوتنی بەدەسهێناوە، بە ژمارەی دانیشتووان زۆرن و بە پانتایی خاک گەورەن، تا کارە بەڕێوەبەرێتییەکانی نێوخۆی ناوچە و هەرێمە جیاوازەکانی دەوڵەتەکە، بە شێوەیەکی ڕێکوپێک و یەکسـان، لە نێوان خۆیاندا دابەشکەن، کاریگەرانە و چالاکانە بەڕێوەبەرن، بە ئاسانترین شێوە بژین، بیرۆکراتییەت کەمکەنەوە، ژیانی کـۆمـەڵانی خـەڵکی لە ڕووەکـانی « ئابووریی، کـۆمـەڵایەتیی و فەرهەنگیی »یەوە چاکترکەن. وەک تاقیکردنەوە سەرکەوتووەکانی « ئەمێریکا، ئەڵمانیا ... هتد » کە ئەو دەوڵەتانە، هەموویان لە یەک نەتەوە و لە یەک نیشتمان

پێکهاتوون. خاوەنی یەک دەوڵەتی یەکگرتووی ناسیۆنالی خۆشیانن. بەڵام، لە ڕووی بەڕێوەبردنەوە، سیستێمی فیدراڵیی پێڕەودەکەن.
لە هەمان کاتیشدا، تاقیکردنەوەکانی یەکێتی فیدراسیۆن لە دەوڵەتە تێریتۆریاڵەکاندا، ئەوەمان نیشاندەدەن، تا ئێستە، لە هیچ یەکێ لەو دەوڵەتە تێریتۆریالانەی، بۆ چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتیی گەلانی جیاوازی نێو چوارچێوەی دەوڵەتە فیدراڵەکە، سیستێمی فیدراڵیی تێدا پیادەکراوە، سەرکەوتنی بە دەس نەهێناوە، لە « گێرمەوکێشە، هەراوئاژاوەی نێوخۆ، جەنگی نێوان گەلانی نێو دەوڵەتە فیدراڵەکە » زیاتر، هیچ جۆرە « خێروبێر، خۆشیی، ئازدیی و سەرفرازیی »یەکی بەو گەلانە نەبەخشیوە. گەر لە یەکێ لە وڵاتەکانی جیهانیشدا، سەرکەوتنێکی بەدەسهێنابێ، ئەوا وەک چارەسەرێکی نیوەوناچڵ، شتێکی ئەوتۆ نەبووە و نییە، تا باسکرێ. چونکە، تەنیا بۆ ماوەیەکی کاتیی بووە و تا سەر بڕی نەکردووە و هەڵوەشاونەتەوە، ناو و نێوبانگیشیان، تەنیا وەک یادگارێ لە لاپەڕەکانی مێژوودا ماونەتەوە، چونکە، سیستێمی فیدراڵیزم، بۆ ئەو دەوڵەتانەی لە چەن نەتەوە و نیشتمانێکی جیاواز پێکدێن، وەک شرینقەیەکی بەنج وایە، هەر کە بەنجەکە خاو بۆوە و ماوەکەی تەواو بوو، هەموو گیروگرفتەکانی نێوان گەلە جیاوازەکانی دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانەکە، سەرلەنوێ هەڵدەدەنەوە. بۆیە، بیروباوەڕی فیدراڵیزم چارەسەرێکی تەواوی بنەبڕیی هەموو تەنگوچەڵەمەکانی نێوان گەلە جیاوازەکان ناکا، لە هەموو ئەو دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانانەی تێشیدا بەکارهێنراوە، تا ئێستە سەرکەوتوو نەبووە و هەرگیزا و هەرگیزیش سەرکەوتوو نابێ، وەک « تاقیکردنەوەکانی یەکێتی سۆڤیەتی هەڵوەشاوە، چیکۆسلۆڤاکیای پێشوو، یۆگۆسلاڤیای کۆن، گیروگرفتی چیچێن لە ڕووسیای فیدراڵ، کێشەی کوبیک لە کەنەدا، ناکۆکی نێوان ڤالۆن و فلامۆنەکان لە بەلجیکا ».
جگە لەوەی، گەر یەکێتی فیدراسیۆن، لە چەن وڵاتێکی وەک « هیندستان و سویسرا »دا، تا ئێستە، جۆرە سەرکەوتنێکیشی بەدیهێنابێ، ئەوا تا سەر هیچ جۆرە گەرەنتییەک، بۆ مانەوە و بەردەوامبوون و گەشەکردنی نییە. بۆ نموونە : «سویسرا »کە بە سەرچاوەی ئازادیی و دیموکراسییەکی ڕاستەقینە دادەنرێ، کێشەی نەتەوایەتیی تێدا بە شێوەیەکی دیموکراسییانە و شارستانییانە چارەسەرکراوە، لە ساڵی « 1798 »ەوە دەوڵەتی کۆنفیدراڵیی و لە « 1848 »ەوە دەوڵەتی فیدراسیۆنی تێدا دامەزراوە. دوای ئەو هەموو تێکۆشان و پێکەوە ژیانی

هاوبەشـەش، تازە خـەریکە چەن بزووتنەوەیەکی نەتەوایەتی، لێرە و لەوێ دروس دەبێ، تازە خەریکە ناوچەی « بۆراکە » داوای جیابوونەوە لە « سویسرا » دەکەن، تازە خەریکە بزووتنەوەی « ژنێڤی ئازاد »، لە لایەن کۆمەڵێ « خەڵک، نووسەر و رۆشنبیر »ەوە، لە « ژنێڤ »ی پایتەختی « سویسرا »ی بەهەشتی دیموکراسیی و ئازادییدا سەر هەڵدەدا و داوای دامەزراندنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ لە « ژنێڤ »دا دەکەن. تازە خەریکە دوای یەک سەدە خەباتی هاوبەش، سەربەستیی و سەربەخۆیی، ناوچەی « کۆبیک » ریفراندۆم لە «کەنەدا » دەکەن، داوای « ئازادیی، سەربەخۆیی تەواو و دامەزراندنی دەوڵەتی ناسیۆنال » دەکەن. تازە خەریکە، دوای پتر لە یەک سەدە پێکەوە ژیانی هاوبەش، لە چوارچێوەی یەک دەوڵەتی فیدراڵدا، گیروگرفتە داپۆشراوەکەی نێوان هەر دوو گەلی « فالۆن و فلامۆن » لە « بەلچیکا »، سەرهەڵدەداتەوە و داوای « یەکسانیی، دادپەروەریی و ئازادیی » تەواو دەکەن.)«20،75-76»

هەروەها، کێشەی نەتەوەیی گەلی عەرەبی « فەلەستین » و چیرۆکی « ئۆتۆنۆمیی»، لە چوارچێوەی دەوڵەتی داگیرکەری « ئیسرایل »دا، نموونەیەکی زیندوو و مۆدرێنی دیکەی، لاوازیی و بێ کەڵکی سیستێمی « ئۆتۆنۆمیی » پیشاندەدا. ماوەی حەوت ساڵێ پتردەبێ، گەلی « فەلەستین » دەسەڵاتێکی « ئۆتۆتنۆمیی » فراوانیان لە نێو سنووری دەوڵەتی « ئیسرایل »دا هەیە، کەچیی، رۆژ نییە، چەن کەسێ لە هەر دوو گەل نەکوژرێ! وا تازەش خەریکە، راپەرینێکی نوێی جەماوەریی بەرپادەبێ و شەڕەبەرد دەسپێدەکاتەوە!

بەلام، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا، کێشەی ئەو گەلانە، هەر تەنیا کێشەیەکی رووتی نەتەوەیی و رامیاریی نەبووە و نییە. بەڵکوو، کێشەی « ئایین »یشی تێکەڵبووە. چونکە، ئەو ناکۆکییانە، مێژوویەکی گەلێ کۆنی هەیە.

کاتێ، ئیمپراتۆریای « عوسمانیی »، بە ناوی ئیسلامەوە، بەشێکی زۆری وولاتانی « رۆژهەلاتی ئەورووپا »یان داگیرکرد، ئایینیی ئیسلامیان، بەزۆر و بە زەبری ئاگر و ئاسن، بە سەر ئەو گەلانەدا سەپان. دوای ئەوەی، ماوەیەکی مێژوویی زۆر، بە سەر ئەو داگیرکردنەشدا تێپەڕبوو، زۆربەی زۆریان ئایینیی ئیسلامیان وەرگرت، ئیدی وەک دیاردەیەکی سروشتیی لێهات. ئێستە، ئەو گەلانە خۆیان بە موسوڵمان دەزانن و شانازییشی پێوە دەکەن.

ئەوەی مێژوو بۆمان دەگێڕێتەوە، ئەوەیە، سوڵتان « موراد »ی عوسمانیی، لەشکرێکی زۆری کۆکردۆتەوە و پەلاماری « یۆگۆسلافیا »ی داوە. جەنگێکی

سەختی خوێناویی، لە « 1389/06/28-15 »دا، لە نێوان هێزەکانی ئیمپراتۆریای عوسمانیی و سوپای فەلەکانی ئەو ناوچەیەدا ڕوویداوە. گۆڕەپانی جەنگەکەش، « کۆسۆسڤۆ »ی ئێستە بووە. لە ئەنجامدا، هەر دوو سوڵتانی عوسمانیی « موراد » و میری سرب « لازار » کوژران. بەڵام، عوسمانییەکان سەرکەوتن و ناوچەکەیان داگیرکردووە. ماوەی پێنج سەدە، فەرمانڕەوایی ئەو ناوچەیەیان کردووە.

دواتر، جەنگێکی سەختتر، لە نێوان عوسمانییەکان و « فڕەنسا » و گەلە فەلەکانی ناوچەکەدا هەڵگیرساوە. لە ئەنجامدا، عوسمانییەکان شکاون و جەنگەکەیان دۆڕاندووە. لە پاداشتیی ئەو هاوکارییەی گەلی « سرب »دا، ناوچەی « کۆسۆڤۆ »یان بە دیاریی پێشکەشکردوون. ئیدی، لەو ڕۆژەوە، هەموو ئەو ناوچە و گەلانە، لە بندەسی « سرب »ەکاندا ژیاون. گەلێ ئازار و دەردی نەتەوەیی و ئایینییان، بە دەسەوە چێشتوون. بۆیە، هەر تروسکاییەکیان دیبێ، لێیان یاخیبوون و ڕاپەڕیوون. بەڵام، هەموو ئەو جۆرە یاخیبوون و ڕاپەڕینانە، هیچیان لێ شین نەبووە و هەر زوو دامرکێنراونەتەوە. تا، جەنگی دووەمی جیهان، بە سەرکەوتنی بەرەی دێمۆکراسیی تەواببوو. « یۆگۆسلافیا »ی کۆمۆنیست، بە سەرکردایەتی « تیتۆ » دامەزرا. کەمێ باری نەتەوەیی و ڕەوشی ڕامیاریی ئەو گەلانە چاکتربوو.

لە بەر ڕۆشنایی، ئەم پێشەکییە کورتە مێژووییەدا دەتوانین، پتر باری نەتەوەیی و ڕەوشی ڕامیاریی، هەموو گەلانی « بۆسنە و هەرسک » و « کۆسۆڤۆ » ڕوونکەینەوە و تێبگەین.

ئاشکرایە، پتر لە یەک ملیار موسوڵمان لە جیهاندا هەیە. ئەوڕۆش، بە تایبەتیی دوای ئەوەی « یەکێتیی سۆڤێت » و زۆربەی دەوڵەتە سۆسیالیستییەکانی دیکەش تێکچوون، دوای ئەوەی، شۆڕشی گەلانی « ئێران » سەرکەوت و پارتە ئیسلامییەکان، دەسیان بە سەر دەسەڵاتی دەوڵەتدا گرت. دوای ئەوەی، چەندین ڕێکخراوی ئیسلامیی ئاشکراو و نهێنیی، ڕامیاریی و چەکدار، لە هێندێ وڵاتانی جیهاندا دامەزرا، ئایینیی ئیسلام، بە باشترین چەکی باوەڕ و ئایدۆلۆژیا دادەنرێ، کە گەلە موسوڵمانە پچووکەکان، دژی گەلە سەردەسە ناموسوڵمانەکان بەکاریبێنن. جگە لەوەی، شەپۆلی بوژاندنەوەی ئیسلام و پەرەسەندنێکی لەبەرچاو هەستپێدەکرێ. ڕۆژبەڕۆژ تا دێ، باوەڕی ئیسلام لە جیهاندا پتر بڵاودەبێتەوە. ڕێکخراوە ڕامیارییە ئیسلامییەکان دەیانەوێ، دەسەڵات وەرگرن. لەبەرئەوەی،

ئارەزوویەکی فـراوانخـوازییش، لە لایەن دەسـەڵاتدارانی ئیسـلام و دەوڵەتە ئیسلامییەکانەوە هەیە. چونکە، ئیسلام خۆی لە سەر بنچینەی هێز و دەسەلات دامەزراوە، بەهێزیش نەبووایە، هەرگیز بەو شێوەیە لە جیهاندا بڵاو نەدەبۆوە. هەروەها، عەرەبەکانیش کەڵکێکی زۆریان، لە بنچینەکانی ئایینی ئیسلام وەرگرتووە. چونکە، بە هۆی ئایینی ئیسلامەوە نەبووایە، هەرگیز نەیاندەتوانی، لە نێو ئەو چوارچێوە تەسکەی سنووری نیوەدوورگەی عەرەبدا دەرچن و بڵاوبنەوە.. بۆیە، پەلاماری هەر وولاتێکیان دابێ، داگیریانکردووە. تەنیا هەر لە ژێر پەردەی ئایینیشدا توانیویانە، پاساوی ئەو داگیرکردنە بدەن و سەرکەون!

ئیسلام، خۆی لە خۆیدا باوەڕێکی ئاسمانیی و گیانیی بەرزە. موسوڵمانەکان، باوەڕیان بە کاری ڕامیاریی هەیە. ئامانجیان، ڕوون و ئاشکرایە. سەرەتا دەیانەوی، لە هەر وولاتێکی ئیسلامییدا، دەوڵەتێکی ئیسلامیی دامەزرێنن. پاشان، هەموو دەوڵەتە ئیسلامییەکان یەکگرن، ئیمپراتۆریایەکی پانوپۆری ئیسلامیی، لە جیهاندا دروسکەن. لە ڕووی دەسەلاتی ڕامیاریی و فەرمانڕەواییەوە، باوەڕیان بە سیستێمی « خەلافەت » هەیە. لە ڕووی سیستێمی ئابوورییەوە، پێڕەوی سیستێمی ئابووریی ئیسلامیی دەکەن. لە ڕووی یاسای کۆمەڵایەتییەوە، دەقەکانی قورئان و گوتەکانی پەیامبەر دەچەسپێنن.

لەبەرئەوە، گرفتی نەتەوەیی گەلە موسوڵمانەکان، « جگە لە کورد! » لە هەر جێیەکی ئەم جیهانەدا بروسکەیدا، ئەوان پتر پەرەیپێدەدەن. تا بە تەواویی گڕگرێ، تانوپۆی ئەو دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانە ناموسوڵمانانە بگرێتەوە و ژیانیان لێ تاڵکا. چونکە، ئەوان باوەڕیان، بە پێکەوە ژیان لەگەڵ گەلانی ناموسڵمادا نییە، ئەو گەلە ناموسوڵمانانە نابێ، فەرمانڕەوایی گەلە موسوڵمانەکان بکەن. جگە لەوەی، لە وولاتی ئیسلامیشدا، باوەڕیان بە نیشتمانی تایبەتیی، گەل و نەتەوەی جیاواز نییە، بەڵکوو، هەموو خاکێ بە خاکی خوا، هەموو نیشتمانێ بە نیشتمانی ئیسلام، هەموو گەلە جیاوازەکانیش، بە یەک نەتەوە دەژمێرن. جا، هەر لەو ڕوانگەیەشەوە، گەلی موسوڵمانی وولاتی « بۆسنە و هەرسک » و « ئەلبانەکانی کۆسۆڤۆ »ش، هەر بە بەشێ لە نەتەوەی ئیسلام دادەنێن. بۆیە، بە هەموو توانا و بە هەموو شێوەیە، بەپێی بەرژەوەندیی باڵای نەتەوەیی خۆیان، یارمەتیی ئەو گەلە موسوڵمانانە دەدەن. کێشە نەتەوەیی و ئایینییەکە تێکەڵدەکەن و پێکەوەی گرێدەدەن، تا سەرنجی گەلانی جیهان، بە لای کێشەکەیاندا ڕاکێشن، هەست و سۆزی خەڵک بوروژێنن، یارمەتیی و کۆمەکی

نێودەوڵەتیی بۆ دابینکەن. گەلە پچووکە موسوڵمانەکانیش، هێندە زیرەکانە، بۆ چارەسەرکردنی کێشە نەتەوەییەکانی خۆیان دەچن، هەموو دروشم و ئامانجە نەتەوەییەکانی خۆیان، لە ژێر پەردەی ئایینی ئیسلامدا دەشارنەوە. پتر باسی جیاوازیی ئایینیی و کاری خراپەی دەوڵەتە فەلە داگیرکەرەکان دەکەن، یا لە قالبێکی ئایدۆلۆژیای دژ بە ئیسلامدا، کێشەکەیان چڕدەکەنەوە. وەک جەنگێکی ئایینیی نێوان موسوڵمان و دەوڵەتێکی کۆمۆنیستیی گاوری دژ بە ئیسلامی لێ دەکەن. بۆیە، بە هەموو توانایانەوە هەوڵدەدەن، شۆڕشێ لە سەر ڕێباز و شێوازی ئیسلام بەرپاکەن، تا کەڵک لە توانای دەوڵەتە ئیسلامییەکان وەرگرن و بە هەر شێوەیە بێ، ئەوانیش تێوە گلێنن و بە دەنگیانەوە بچن. ئەگینا، هیچ یەکێ لەو گەلە پچووکە موسوڵمانانە، بەرگەی ڕقوکینەی ئەستوری سەربازی دەوڵەتە داگیرکەرەکانیان ناگرن. توانای بەرگریی « تانک، تۆپ، ڕاکێت و فرۆکە » جەنگییەکانی دەوڵەتی « یۆگۆسلافیا »یان نییە. چونکە، بە شێوەیە مێشکی سەربازەکانیان شتۆتەوە، بە جۆرێ دژی ئەو گەلانە پەروەردەیان کردوون، سەر و ماڵی موسوڵمانەکان « ئەنفال ! » کەن. بۆیە، بە هەزاران هاووڵاتیی ئەو گەلانەیان زیندەبەچاڵکردووە، بە سەدان گوندیان ڕووخاندووە، بە هەزارانیان ڕوویان لە وڵاتەکانی « خۆراوای ئەورووپا » کردووە.

ئەمە کرۆکی کێشە و گرفتە سەرەکییەکەی « بۆسنە و هەرسک » و دەسەڵاتی ناوەندی « یۆگۆسلافیا »یە. جا، ئێستە ئەو ماوە، بڵێین: ئایا، « بەرزنجیی » چۆن لەم باسە گەیشتووە؟ ئێستەش وڕێنەدەکا و بە بێ ئاگامان دادەنێ! بە لای منەوە، بێ ئاگایی ئەوەیە، مرۆڤ نەزانێ، ئەو گرفت و کێشانە، چۆن سەریانهەڵداوە؟ کەی پەیدابوون؟ داوای چی دەکەن؟ کێ لە پشتەوە هانیاندەدا؟

سەیر ئەوەیە، گەلی « بۆسنە و هەرسک »، هەر لە کۆنەوە، لە « ئۆتۆنۆمیی » پتریان هەبووە، بەڵام، داوای جیابوونەوە و دەوڵەتی سەربەخۆیان کردووە، بۆیە، باجەکەیان بەو شێوەیە داوە و سەرکەوتووشبوون. چونکە، پشتیان بە خۆیان بەستووە، دەوڵەتە ئیسلامییەکان یارمەتییان داون، گەلانی ئازادیخوازی جیهان و دەوڵەتە دیمۆکراسیی و ئازادەکان پشگیرییانکردوون. بۆیە سەربەخۆییان بەدەسهێناوە.

بەڵام، کێشەی « کۆسۆڤۆ »، هەر لە بنچینەدا، لەگەڵ کێشەی « بۆسنە » کەمێ جیاوازییان هەیە. وەک پێشتر باسمانکرد، هەموو جەنگ و پێکدادانەکان، هەر لە ناوچەی « کۆسۆڤۆ » ڕوویانداوە. هێندێ لەو ئەلبانانەش، لە سەردەمی

عوسمانییەکانەوە هاتوون و لەوێ نیشتەجێوون. دوای ئەوەش، لە ئەنجامی چەوساندنەوە و ململانێی نێوان هێزەکانی ناوچەکە، کۆچوڕەوی ئەلبانەکان هەر بەردەوامبووە. بە تایبەتیی، ئەو ناکۆکیی و ململانێیەی لە نێوان هەر دوو سەرکردەی کۆمۆنیست، « تیتۆ » و « ئەنوەر خواجە »دا هەبووە، ڕۆژبەڕۆژ تا هاتووە، ژمارەی ئەلبانەکان لە « کۆسۆسڤۆ » پتربووە. ئەو بارە بەو شێوەیە ڕۆیشتووە، تا ساڵی « 1963 »ش، ئەو ناوچەیە، هیچ جۆرە مافێکی نەتەوەییان نەبووە. بەڵام، دوای ئەو مێژووە، سەرۆک « تیتۆ » دانی بە « ئۆتۆنۆمیی » هەرێمی « کۆسۆسڤۆ »دا ناوە. ئیدی، لەو کاتەوە، گەلی ئەو هەرێمە، « ئۆتۆنۆمیی »یەکی تایبەتییان هەبووە. وەک ناوچەیەکی « ئۆتۆنۆمیی »ش، چەن گروپێکی ئێتنیی، بە هێمنیی تێدا ژیاوە.

بەڵام، ساڵی « 1989 »، « میلۆشۆڤیچ »، بە بۆنەی شەش سەدە تێپەڕبوون بە سەر جەنگی « عوسمانیی و سرب »ەکاندا، لە کۆبوونەوەیەکی جەماوەریی فراواندا، لە پڕ بە گوتارێ، ئەو مافەی ڕەتکردووە و لێی سەندنەوە. ئیدی، لەو ڕۆژەوە، دەسەڵاتدارە شۆڤێنییەکانی « بلگراد »، بە هەموو شێوەیە هەوڵیانداوە، جگە لە کەمینەی « سرب »ەکانی « کۆسۆڤۆ »، هەموو کۆمەڵە ئێتنییەکانی دیکە قڕکەن. هەرێمەکەشیان دوولەتکردووە. واتە: پێش ئەوەی بقەومێ، موسوڵمانە ئەلبانی نەژادەکان، تا ئەندازەیەک، جۆرە مافێکی کەلتووریی و نەتەوەییان هەبووە.

موسوڵمانەکانی « کۆسۆڤۆ »، چیدیکە نەیانتوانی، بەرگەی ئەو هەموو چەوساندنەوە نەتەوەیی و ئایینییەی « سرب »ەکان بگرن. لەبەرئەوە، هەر لە سەرەتای ساڵەکانی نەوەدەوە،،چەن بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی و ڕامیاریی سەریهەڵداوە. هێندێکیان باوەڕیان بە « بەرگرییکردنی ئاشتییانە » و هێندێکی دیکەشیان، باوەڕیان بە « خەباتی چەکداریی » هەبووە. تا «1992/05/24»، ڕێفراندۆمێکی ئازادیان سازکرد. زۆربەی ڕۆڵەکانی گەل، دەنگیان بۆ سەربەخۆیی دا. ئەوە بوو، کۆمارێکی سەربەخۆ دامەزرا. « برایم ڕۆگۆڤا » بە سەرۆک دانرا. بەڵام، « سرب »ەکان دژبوون و دانیان پێدا نەنا.

پاشان، هێندێ لە لاوە ئەلبانەکان، بە دەسپێشکەریی « هاشم تاتشیی »، چەن شانەیەکی چەکدارییان دروسکرد. دواتریش، « سوپای ڕزگاریخوازی کۆسۆڤۆ ـ س. ڕ. ک. »ی لێکەوتەوە. ئەم کۆمەڵە، باوەڕیان بە خەباتی چەکداریی هەبووە و بە « مارکسیی » ناویان ڕۆشتووە.

لە ڕاستییدا، موسوڵمانە ئەلبانەکان، لە سەرەتادا، داوای « ئۆتۆنۆمیی »یەکی بەرفراوانتریان دەکرد. بەڵام، دوای ئەوەی ئەو کوشتار و جینۆسایدە ڕوویدا، دروشم و ئامانجەکانیان گۆڕی. لەبەرئەوە، جەنگێکی نابەرابەر و سەخت، بێ سەروبەری خوێناویی، لە نێوان هێزەکانی دەوڵەتی « سرب » و « س. ڕ. ک. »دا هەڵگیرسا. موسوڵمانەکان جەنگی مردن و ژیانیان لەگەڵ دوژمنە داگیرکەرەکەدا دەسپێکرد. بە شێوەیە، بە تەواویی شپرزە و ماندووبوون. گەر هێزەکانی « ناتۆ » نەبووایە، دەسیان لە کارەکە وەر نەدایە و پشگیرییان نەکردنایە، بە تایبەتیی، لە مانگی « مارسی/1999 »دا، بە فڕۆکە جەنگییەکانیان، پەلاماری « بلگراد »یان نەدایە، دوور نەبوو، بە تەواویی لەنێویانبەرن و لە خاکی خۆیان بەدەریاننێن.
بۆیە، ئێستە ناتوانن، پێکەوە بژین. کێشەکەشیان هەر وا، لە ژێر چاودێریی هێزی نێو دەوڵەتییدا ماوەتەوە. تا ئێستە لە دەس سوپای دوژمن ڕزگاریانبووە. ئەلبانەکانیش چەکیان دانا و « س. ڕ. ک. »شیان بە « پارتی پێشکەوتوخوازی دیمۆکراسیی » گۆڕی. بەڕێوەبەرێتییەکی سیڤیلیان دروسکردووە، ئاڵای نەتەوەیی ئەلبانەکان، لە هەموو « کۆسۆسڤۆ »دا هەڵکراوە. « هاشم تاتشیی » سەرۆکی شالیارانی هەرێمەکەیە. بە زمانی خۆیان، دەپەیڤن و دەخوێنن.
بە کورتییەکەی، پاشەڕۆژیان بە بەرژەوەندییەکانی بەرەی خۆراوا بەگشتیی و « ئەمێریکا » بە تایبەتیی بەسراوەتەوە. هەر چەندە، تا ئەندازەیەکی زۆر، دەنگی جەنگەکە لەم بەشەی « کۆسۆسڤۆ »دا کپبووە، بەڵام، ماڵە ئەلبانیی نییە، چەکی تایبەتیی خۆی نەبێ. چونکە، لە ڕۆژێکی ڕەشتر دەترسن، نەبا جارێکی دیکەش، پەلاماریانبدەنەوە، تا داکۆکیی لە خۆیان بکەن!
لەم ڕۆژانەشدا، کێشەی ئەلبانەکانی « ڕۆژهەڵاتی کۆسۆسڤۆ » تەقیەوە. جەنگ و پێکدادان، لە نێوان هێزەکانی « یۆگۆسلاڤیا » و « س. ڕ. ک. »ی ڕۆژهەڵاتدا دەسپێکردووە. خەڵکێکی زۆر پەڕەوازەبوون و بۆ « مەکەدۆنیا » هەڵاتن.
موسوڵمانەکانی جیهانیش، تەنیا بە دەم نەبێ، بە هیچ شێوەیە، پشگیرییان نەکردوون. ئەمان خۆشیان، تێدا ماون. چونکە، هەر چەندە، بەرەی « ناتۆ » دەیانپارێزێ، بەڵام، کێشەکەیان لە نێوان ئەوان و ئەو دەوڵەتانەی دژی هێرشەکانی « ناتۆ » بۆ سەر « یۆگۆسلاڤیا » هەڵیاندایە، وەک « ڕووسیا و چین »، لە سەر ئەوە ڕێککەوتوون، جیا نەبنەوە. جگە لەوەی، هێزەکانی « ناتۆ » بە تایبەتیی و هەموو بەرەی خۆراواش، لە سەر ئەو ڕێکن، بە هیچ جۆرێ نابێ، دەوڵەتێکی ئیسلامیی لە هیچ جێگەیەکی « ئەورووپا »دا دامەزرێ[1]

ڕاستــه، ڕژێمه ڕهگهزپهرستهکهی « بلگراد » دهیویست، یهک ئهلبانیی نهژاد له خاکی « کۆسۆڤۆ »دا نههێڵێ، بهڵام، لێرهدا کێشهکه ئـــــــــهوه نییه، ئایا مافی « ئۆتۆنۆمیی» یان دهوێ، یا دروشمێکی دیکهیان بهرزکردۆتهوه؟ بهڵکوو، تهنانهت داوای هیچیشیان نهکردایه، « میلۆشۆڤیچ » ههر ههمان دهردی دهدانێ. چونکه، بهو پلانه شۆڤێنیست و ڕهگهزپهرستانهیه دهیهوێ، لهنێویانبهرێ. وهک چۆن، گهر گهلی کــورد « ئۆتۆنۆمیی »یه گاڵتهجاڕییه ساختهکهی « سهددام »یشی پهسهند کـردایه، « بهعس » ههر لـه سـهر کـاری « دهربهدهرکـردن، بهعـهرهبکردن، به بهعسییکردن، گرتن و تیرۆرکردن » بهردهوامدهبوو!

لهبهرئهوه، ئهو جۆره گرفتـه نهتهوهییـانه، له خـانهی جـهنگی مـان و نهمـاندا، جـێگهیان دهبێتـهوه. گـهر هێـزی نێـودهوڵهتیی و « ناتۆ »ش نـهبووایه، کـورد و ئهلبانهکانی « کۆسۆڤۆ »، یهک چارهنووسیاندهبوو، یاخراپتری بهسهر دههات. جا پێویسته، « بهرزنجیی » لهو جۆره جهنگ و ڕژێمانه بگا، وهک « نهعامه » سهری له نێو خۆڵدا نهشارێتهوه و پاشووشی له تیشکی خۆر کا!

7/4. یهکێتی سۆڤێت :

پاشان نووسیویێتی: (قسـهکهی ئهم تهواوی قسـهی یهکێکه لهدکتۆرهکانمان که لهکۆتایی شـهستهکاندا وتبووی: « ئهم حوکمی زاتیهی کورد ئاوا قوربانی بۆ دهدا لهیهکێتی سـۆڤیـهت بهعـهریزهیه دهدرێ! » ئهویش خوا هـهڵنگارێ ڕاسـتی کـرد، حوکمه زاتیهکانی ئهوێشمـان بینی، کت و مت له « منطقه الحکم الذاتی » لهمهڕ خـۆمـان دهچوون. خـۆ له دواییـشـدا بۆ دنیـا ڕونـبۆوه چیـچـانیـهکـان وهرامی عهریزهکهیان لهمۆسـکۆی پهڵسنهوه چۆن درایهوه؛ ئاگـر، ئاسن، ڕۆکێتی گرادو چاودێری ئهلکترۆنی.)«60،3»

گهر « بهرزنـجیی » ترسنۆک نهبووایه، هـهڵبـهته، دوای پتر له سی سـاڵ، ناوی ئـهو دوکتۆرهی دهبرد! یا، به ناوێکی نادیارهوه، ههر له خۆیهوه قسـهیداتاشیوه، بۆیه، نـاوی ناهێنێ! ئـایا، ئـهو دوکـتــۆره، به دهمـــیی به خـــۆی گـــوتووه؟ یا له چ سهرچاوهیهکهوه وهریگرتووه؟ چونکه، له « یهکێتی سۆڤێت » هیچ جۆره خهباتێکی چهکداریی خوێناویی، له پێناوی مـافـهکانی « ئۆتۆنۆمـیی ـ فیـدراڵیی »دا ڕووی نهداوه! بهڵکوو، کاتێ مافی چارهنووسی نهتهوهکان، له نێو سنووری « سۆڤێت »دا دیاریکرا، ههموو کۆمهڵه ئیتنییهکان به کوردیشـهوه، « ئهو کـاته کوردسـتانی سوور ههبوو » مافی « ئۆتۆنۆمیی ـ فیدراڵیی » خۆیان وهرگرت. ئیدی، نهک ههر پێویستی به خوێنڕشتن نهکرد، بهڵکوو، پێویستی به « عهریزه »ش نهبوو!

« بەرزنجیی »یەک، بەو هەموو « زانایی، دانایی، بە ئاگایی، رووناکبیریی، دید و بۆچوونە فەلسەفیی »یانەوە، تا دوێنێ بوو، بە هەموو ئەندامەکانی جەستەی، پروپاگەندەی بۆ « سۆڤێت » دەکرد و چەپڵەی بۆ دەتەقان. کەچیی، ئەورۆ گاڵتە بە سیستێمەکەی دەکا! دیارە، ئەمەش ئێستە باوێتی، چونکە، وەک دڵێن: یاخوا کەس گلۆڵەی نەکەوێتە لێژیی! ئەگینا وەنەبێ، ئەوانەی ئەورۆ دژایەتیی ئەو باوەڕ و سیستێمە دەکەن، هەر لە کۆنەوە ئەو بۆچوونانەیان هەبووبێ!

منیش، تا بە چاوی خۆم « یەکێتی سۆڤێت »م نەدی، سالانێ بوو، لە ژێر کارتێکردنی پروپاگەندەی پارتەکانی کوردستان و ناسیۆنالیستەکانی کورددا، گەلێ دژایەتی ئەو باوەڕ و دەوڵەتەم دەکرد. بەڵام، دوای ئەوەی، ماوەی دە ساڵێ لەوێ ژیام، هەموو شتێکم هەڵسەنگاند و تێیگەیشتم، بۆم دەرکەوت، زۆربەی ئەو شتانەی لە کوردستان باسدەکران، درۆبوون! هەر چەندە وەنەبێ، ئێستە باوەڕم بە فەلسەفە و ئایدۆلۆژیا کۆمۆنیزم هەبێ، بەڵام، دژایەتی ناکەم، بە بیر و هۆش و زانست بەرەنگاریدەبمەوە. هەر لە خۆشمەوە کوێرانە وەک « بەرزنجیی »، قسە دەر نافرێنم، بێ ئەوەی زانیارییەکی تەواوم هەبێت. چونکە، پێم وایە، لەو فەلسەفە و ئایدۆلۆژیایەدا، تا ئەورۆش، گەلێ شتی باشی تێدایە، مرۆ دەتوانێ، لە هەموو سەردەمێکدا، کەڵکی لێ وەرگرێ!

ئێمەی خوێندکارانی کورد، لەوێ ژیاوین، بە چاوی خۆمان، هەموو خراپە و چاکەیەکی ئەو سیستێمەمان دیوە، نەک لە دوورەوە بیستبێتمان. بۆیە، زۆر بە ڕاشکاویی دەڵێم: سیستێمی « ئۆتۆنۆمیی ـ فیدراڵیی »، لە دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانەکانی بەرەی کۆمۆنیستی پێشووی وەک: « یەکێتی سۆڤێت، یۆگۆسلافیا، چیکۆسلۆڤاکیا »، لە سەردەمی خۆیدا، باشترین چارەسەری گرفتی نەتەوەیی ئەو کەمینە و گەل و نەتەوانە بوو. چونکە، ئەو سیستێمە، لە سەر بنچینەی مافی چارەنووس دارێژرابوو، ئەو دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانەش، لە بەر ڕۆشنایی بیری پێکەوە ژیانی هاوبەش و بە ئارەزووی نەتەوەکان خۆیان دامەزرابوو.

دەوڵەتێکی وەک « سۆڤێت »، پتر لە سەد کەمینە و گەل و نەتەوەی تێدا دەژیا. ئەوە لە کاتێکدا، ئەو کۆمەڵە ئیتنییانە، بە مافە ڕەواکانی خۆیان گەیشتبوون، هەر کۆمارێ، « ئاڵای تایبەتیی، سنووری دیاریکراو، پارتی کۆمۆنیستی سەربەخۆ، میریی فیدراڵیی » خۆی هەبوو. بە زمانی نەتەوەیی خۆیان دەیانخوێن. بڕیاردانی جەنگ، پێوەندییەکانی دەرەوە و دیپلۆماسیی نەبێ، هەموو دەسەڵاتێکیشیان هەبوو. تەنانەت، هێندێ لەو کۆمارانە، بەپێی هەڵکەوتی جوگرافیای وڵاتەکانیان،

هێندێ دەسەڵاتی تایبەتییشیان هەبوو، تا پێوەندیی دیپلۆماسیی، لەگەڵ دەوڵەتەکانی دراوسێکانیاندا بکەن. تا ئەو ڕۆژەی، دەوڵەتە یەکگرتووەکەش هەڵوەشایەوە، ئەمانەیان هەموو هەبوو، بێ ئەوەی قوربانییان بۆ دابێ. کاتێ هەڵیشوەشایەوە، بەپێی دەستووری گشتیی « سۆڤێت »، هەر کۆمارێ مافی سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆی پێ ڕەوابینرا و جیابۆوە، لە جێی « یەکێتی سۆڤێت »ی یەکگرتوو، پازدە دەوڵەتی سەربەخۆی ناسیۆنال لەدایکبوو.

جا، بۆ یەکێکی نەزانی وەک « بەرزنجیی » نییە، بە هیچ جۆرێ، گاڵتە بە مافی ڕەوای گەلانی « سۆڤێت »ی پێشوو بکا. چونکە، گەر ئاگای لە شێوەی سەربەخۆیی و مافەکانیان بووایە، هەڵبەتە، ئەو قسە پووچانەی نەدەکرد و ئەو چەن دێڕە خواروخێچەی نەدەنووسی! گەر یەک تۆز ویژدان و تێگەیشتنی ببووایە، هەڵبەتە، ئەو هەڵە گەورەیەی نەدەکرد. چونکە، لە هەموو ڕوویەکەوە، ئەو دوو دەوڵەتە « سۆڤێت و عێراق »، هەموو کاتێ جیاوازییان هەبووە و هەیە:

1. یەکێتی « سۆڤێت »، هەرگیز دەوڵەتێکی فاشیی نەبووە. بەڵام، « عێراق » دوڵەتێکی داگیرکەری فاشیی کوردستانە.

2. « پارتی کۆمۆنیستی سۆڤێت »، پارتێکی ئینتەرناسیۆناڵی پێشکەوتوخواز بوو. بەڵام، « پارتی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب »، پارتێکی « ناسیۆنالی ڕەگەزپەرستی فاشیی »یە، هەرگیز ئەو دووانە پێکەوە بەراوردناکرێن.

3. ئەوەی گەلانی جیاجیا لە « سۆڤێت » بەدەسیانهێنا، یەک دڵۆپ خوێنیان بۆ نەڕشت. کەچیی، کورد ئەوا پتر لە هەشتا ساڵە، لە باشووری کوردستاندا خوێندەڕێژێ، تا ئێستەش چارەنووسی دیار نییە.

4. « یەکێتی سۆڤێت »، تەنیا لە چەن ناوچەیەکی « ئۆتۆنۆمیی » پێک نەهاتبوو. بەڵکوو، (لە پازدە کۆماری فیدراڵیی، بیست کۆماریی ئۆتۆنۆمیی و هەشت ناوچەی ئۆتۆنۆمیی پێکهاتبوو)«97،56». بەڵام، « عێراق » ئەومتەی دامەزراوە، لە دوو گەلی سەرەکیی و چەن کەمینەیەکی نەتەوەیی پێکهاتووە، جگە لە عەرەبە سوننییەکان، هیچ گروپێکی دیکەی ئیتنیی، مافی نەتەوەیی نییە!

5. کاتێکیش « سۆڤێت » هەڵوەشایەوە، نەتەوە سەرەکییەکان مافی سەربەخۆیی خۆیان وەرگرت، هەر پازدە کۆمارە فیدراڵییەکە جیابوونەوە و دەوڵەتی ناسیۆنالی خۆیان دامەزران. بەڵام، کۆمارە ئۆتۆنۆمیی و ناوچە ئۆتۆنۆمییەکان، لە سنووری ئەو پازدە دەوڵەتە نوێیەدا مانەوە و پارێزگاریی مافی ئۆتۆنۆمیی خۆیان کرد.

8/4. چیچێنستان :

جا، ئێستە کێشەی « چیچێن » ماوە، کە « بەرزنجیی » بە پێخاوسیی نێو قوڕوچلپاوی نەزانیی و بێ ئاگایی کەوتووە. گەر « بەرزنجیی » نازانێ، با باش بزانێ، « چیچێن »ەکان داوای « ئۆتۆنۆمیی »یان نەکردووە. بەڵکوو، هەر لە کۆنەوە، کۆمارێکی « ئۆتۆنۆمیی »یان هەبووە و بە یەکێ لە کۆمارەکانی ڕووسیای فیدراڵ دەژمێررا. ئەوان، لە یەکەم ڕۆژەوە، دەسیان بە خەباتکردووە، داوای سەربەخۆییان کردووە. بەڵام، لەبەرئەوەی « چیچێنستان » نەوتێکی زۆری هەیە، ناوچەیەکی ستراتیژیی بۆ ڕووسیای فیدراڵ پێکدێنێ، ڕووسەکان هەرگیز ئامادە نەبوون و نین، واز لەو ناوچە گرنگە بێنن، گەر لەوەش پتر، قوربانیی بدەن. هەروەها، ئەو ناوچەیە وەک دیوارێکی ئەستووری نێوان سنووری « ڕووسیا و تورکیا » وایە. جگە لەوەی، وەک گەلی کورد، چۆن هەمووی داوای جیابوونەوە لە دەوڵەتی « عێراق » ناکەن، کۆمەڵێ لەوانیش دەیانەوێ، لە چوارچێوەی « ڕووسیای فیدراڵ »دا بمێننەوە و دژی ئامانجی ناسیۆنالیستەکانی « چیچێن » وەستاون.

هەمووشمان دەزانین، کێشەی نەتەوەیی و ئایین، تێکەڵ بە یەکدی کراوە و جیهانی ئیسلامییش، بەگوێرەی بەرژەوەندیی تایبەتیی خۆیان، لەو کێشەیە دەڕوانن و دەیانجوڵێنن. بۆ نموونە: « تورکیا »، بە هاندانی « ئەمێریکا »، هەر لە کۆنەوە یارمەتییاندەدا، بۆ ئەوەی هەمیشە، ئاژاوە لە « ڕووسیای فیدراڵ »دا هەبێ، بە تەواویی لاوازبێ. بەڵام « ئێران و عێراق »، لەبەرئەوەی لەگەڵ « ئەمێریکا » بە تایبەتیی، بەرەی ڕۆژاوا بە گشتیی، پێوەندییان باش نییە، هەر چەندە کێشەکە ئیسلامییش بێ، خۆیانیان لێ کەڕ و کوێر و لاڵ کردووە، یا چەن جارێ گوتوویانە: ئەو کێشەیە، بە کێشەیەکی نێوخۆیی « ڕووسیا » دادەنرێ، هیچ پێوەندییەکی بە ئێمەوە نییە و دەس لە کاری نێوخۆی دەوڵەتەکانی دیکە وەر نادەین. چونکە، هەر دوو دەوڵەتەکە خۆیان، هەمان گرفتی نەتەوەییان هەیە و لە کوڵان دایە! جا دوور نییە، ئەو « عەریزەیە »ی « بەرزنجیی » باسیکردووە، خۆی بۆ « یەڵتسن »ی بردبێ. چونکە، ئەوان هەرگیز « عەریزە »یان بۆ « ئۆتۆتنۆمیی » نەداوە. بەڵکوو، لە مێژە مافی « ئۆتۆنۆمیی »یان هەیە! وا خەریکە، لە سایەی کەللەڕەقیی و دەسی دزێوی دەرموە، ئەوەشیان لەکیسدەچێ!

لە ڕاستییدا، ئەوڕۆ کێشەی « چیچێنستان »، نە بە تەواویی لە خولگەی مافی « ئۆتۆنۆمیی » و نە لە خولگەی مافی « فیدراڵیی »دا دەخولێتەوە. بەڵکوو، ئەوان داوای جیابوونەوە و دەوڵەتی ناسیۆنال دەکەن. هەر دەبێ، ڕۆژێ لە ڕۆژانیش، ئەو

مافە ڕەوایە بەدیبێنن. جگە لەوەی، « بەرزنجیی » کێشەی « داگستان »ی لە بیرچووە، باسیکا. چونکە، ئەوانیش نەکبەتیی گرتنی، بە دەسی دەرەوە، ئاژاوەیەکیان نایەوە، بە قسەی ئیسلامیییەکان هەڵخەڵەتان، ئەو جەنگە ماڵ وێرانکەرانەیەیان هەڵگیرسان، وا خەریکە، سەری خۆشیان و « چیچێن »ەکانیش، بە یەکجاریی لە قوڕدەنێن!

9/4. فەلسەفە و ئایۆلۆژیاکان :

من ئێستەش پێم وایە، کێشەی مافی چارەنووسی نەتەوەکان، لە دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتماندا، وەک « ئۆتۆنۆمیی ـ فیدراڵیی »، هەر تەنیا فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای « مارکسیزم ـ لێنینزم » دەتوانێ، بە شێوەیەکی « ئاشتیخوازانە، دادپەروەرانە و دیمۆکراسییانە »، چارەسەریکا. بەڵام، گەر ئەو سیستێمە باش ڕاژە نەکرا، کەسانی خراپ دەسیان بە سەر دەزگەکانی پارت و دەوڵەتدا گرت، وردەوردە، هەستی شۆڤێنیزمی نەتەوەی باڵادەس بوژایەوە، بەرانبەریشی هەستی پیرۆزی نەتەوەیی نەتەوە ژێردەسەکان گەشەیکرد، ئەوا ئیدی دەبێ، چارەسەرێکی بنەڕەتیی بۆ بدۆزرێتەوە، هەموو هەڵەکان ڕاسکرێنەوە، لە جیابوونەوەش پتر، هیچ ڕێگەیەکی دیکە نییە. بۆیە، ئەو گەلانەی جیابوونەوە، ئێستەش هێندێکیان، بۆ باری پێشووی دەوڵەتی « یەکێتی سۆڤێت »، پەنجەی پەشیمانیی خۆیان دەگەزن. هەرگیز، لەو باوەڕەدا نیم، چ فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای ناسیۆنالیزم، چ فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای ئاین بتوانن، چارەسەری کێشەی نەتەوەیی بکەن. جگە لە تواندنەوەی نەتەوەکان، لە بۆتەی نەتەوەی باڵادەسدا، هیچ جۆرە چارەسەرێکی بنەبڕیی دادپەروەرانەی دیکەیان پێ نییە. نموونەش، لە سەر کێشەی نەتەوەیی، لە دەوڵەتە فرە نەتەوە و نیشتمانەکدا، لە سەر هەر سێ دید و بۆچوونەکە زۆرە و پێویست بە هێنانەوەیان ناکا.

10/4. ڕۆژاوای ئەورووپـــــا :

ئینجا، با بزانین، سیستێمی دیمۆکراسیی و دەوڵەتەکانی ڕۆژاوای « ئەورووپا »، چییان پێیە؟ چی دەکەن؟ چۆن گرفتەکان چارەسەردەکەن؟ با زۆر دوور نەڕۆین، گەر « بەرزنجیی »، لە « بەغدا »ی خۆشەویست پتری نەدیوە، زانیارییەکانی وەک زانیاریی عەرەبێکی شۆڤێنیی « عێراق » وایە. « نەرویژ و سوید » تا سەرەتای ساڵەکانی سەدەی بیستیش، هەر یەک دەوڵەت بوون. بەڵام، نەک هەر بە « عەریزەیەک! » « ئۆتۆنۆمیی »یان وەرگرت، بەڵکوو، هەر تەنیا بە « ڕیفراندۆم »ێ سەربەخۆییشیان وەرگرت و « نەرویژ » لە « سوید » جیابۆوە!

« فینللەند » لە سەردەمی « لینین »دا، بە شێوەیەکی دیمۆکراسییانە و بە دەمەتەقێ، کێشەکەیان چارەسەرکرد و لە ژێر دەسی ئیمپراتۆریای « رووسیا »ی پێشوو و « یەکێتی سۆڤێت »ی تازە دامەزراودا ڕزگاریبوو!
« ئێرلەندەی باکوور »، چەندین ساڵە، سوپای نهێنییان دامەزراندووە، جەنگی نهێنیی سەرجادەیان پێڕەوکردووە، هەرگیز داوای مافی « ئۆتۆنۆمیی »یان نەکردووە، تا مامۆستا « بەرزنجیی » وەک « تەتەر! »، خۆی ماندووکا و «عەریزەیەک! » بۆ پەرلەمانی « بریتانیای گەورە » بەرێ! بەڵکوو، داوای ڕزگاریی و سەربەخۆیی « ئێرلەند » و یەکگرتنەوەی هەر دوو پارچەکەی نیشتمانیانکردووە. کاتێکیش، کار بەوە گەیشت، کێشە ڕەواکەیان بە ئاشتیی چارەسەرکەن، ڕیفراندۆمێکیان سازکرد، تا ئەندازەیەکی زۆریش، کێشەکەیان بەلاداخرا.
لە « سوید »، جگە لە کێشەی کەمینە نەتەوەیی « سام »ەکان، گرفتی نەتەوەیی دیکەیان نییە. لەگەڵ ئەوەشدا، « سام »ەکان داوای چییان کردووە، هەر تەنیا بە دەمەتەقێ بۆیان جێبەجێکردوون.
لە « سوید »، نەک هەموو شارێ، بەڵکوو، هەموو گەڕەکێکی گەورەش لە نێو شارەکاندا، شێوە « ئۆتۆنۆمیی »یەکی تایبەتیی خۆبەڕێوەبردنیان هەیە، کە لە سەر شێوەی سیستێمی « کۆمۆنات » دامەزراوە.
« سویسرا »، لە سێ گەلی سەرەکیی پێکهاتووە. بە هەر سێکیان، دەوڵەتێکی یەکگرتووی فیدراڵیان دامەزراندووە. هەر سێ زمانە نەتەوەیی یەکەی « فرەنسیی، ئەڵمانیی و ئیتالیی » بە زمانی فەرمیی دادەنرێ. باشترین ژیانیان هەیە و لە هیچیان کەم نییە. وا بزانم، نە جەنـــگ و نە خوێنڕشتنی ویستووە، نە کەسیش « عەریزە »یەکی داوە، تا ئەو سیستێمە هەڵبژێرن.
هەروەها، دوورگەی « کۆرسیکا »، ئێستە « ئۆتۆنۆمیی »یان هەیە، کەچیی، داوای سەربەخۆیی و جیابوونەوە لە « فرەنسا » دەکەن.
دوا جار، لەوانەیە لای « بەرزنجیی » و خوێنەری کورد، شتێکی سەیربێ، گەر بڵێم: دەوڵەتێکی وەک « سوید »، هێندە مافی مرۆڤی لەبەرچاوگرتووە، هەموو ئەو پەنابەرانەی، لە دەوڵەتە جیاجیاکانی جیهانەوە هاتوون، هەموو جۆرە مافێکی وەک: « قسەکردن، خوێندن و نووسین بە زمانی نەتەوەیی، خواپەرستیی لە سەر ئایینی خۆیان و مزگەوت دروسکردن ... تاد »یان هەیە.
جگە لە هەموو ئەمانەش، « سوید »ییەکان، نەک هەر بیریان لە مافەکانی مرۆڤ و چۆنێتی باشکردنی ژیانیان کردۆتەوە، بە شێوەیەکی بەردەوامیش، هەر بیری لێ

دەکــەنـەوە، بەڵکوو، لەبەرئەوەی، « باکـــووری ســـوید »، لە ناوچەی « تەومر »دا هەڵکەوتووە، ساڵانە بەفرێکی زۆری لێ دەبارێ و کەلێ ساردە، وولاتەکە مەترسیی ئەوەی لێ دەکرێ، هێندێ ئاژەڵی درندەی کـێـویی وەک « گـورگ »، لەنێـوچن و نەمێنن. لەبەرئەوە، لە زستـانـدا بە فرۆکەی « هالیکۆپتەر »، خواردنیـان بۆ فرێ دەدەن، تا لە برسانا نەمرن. دە ئەوە، لە وولاتێکی وەک ڕۆژهەلاتی ناوەندا بووایە، نەک هەر خواردنیان بۆ دابین نەدەکردن، بەڵکوو، خوێنیشیان لە کاسە دەکردن!

شتێکی سەیر نییە، گەر دیمۆکراسیی لە دەوڵەتێکی وەک « سوید »، بەو ئاستە بەرزە گەیشتبێ، سەرۆک شـالیـارانی « سوید »، لە ڕێستـۆرانێکی ئاسـاییدا نان بخـوا، هـاووڵاتییەکی « سوید »ی هەڵسێ، قـاپێ زەڵاتە بە سـەروگوێلاکیدا بکا. ســەرۆک زۆر بە هـێـمنیی، لێی بپـرسێ: بۆ وا دەکـەی؟ ئەویش لە وەڵامـدا بڵێ: چونکە، خۆشم ناوێی! سەرۆکیش هـیچ نەڵێ و هیچیش لە هاووڵاتییەکە نەکەن!

ڕەنگە « بەرزنجـیی » بووایە، وەک « تـالە » لە بـەر دەرکی ســەرا هەڵیـواسـیـایە! چونکە، گەر لە سەر هەڵەکانی پێش حەفتا ساڵ لەمەوبەر، بەو شێوەیە زەردوویی گـرتوویەتی و کـەفی چاندووە، ئـاخـۆ دەبێ، لە ســەر کـارێکی لەو چەشنـە، چی بکردایە!

11/4. ئامۆژگاریـــی :

« بەرزنجیی »، لە کۆتایی سیـپـارەکەیدا، هەروا پەتـی ئەندێشـەی، بۆ وڕێنەکـانی بەرەلاکـرووە و وەک کـەوڵەکۆنێکی ســەد ســاڵەی خـاوەن ئەزمـوون، لە ڕێـی منەوە، ئامۆژگاریی هەمووانی کردووە و نووسیـویەتی: (ئەوەی مـاوە بیلێم ئەوەیە کەزۆر شت هەن مـرۆڤ دەستیان بۆ نەبات باشـترە، تا بەتەواوی تاوتۆو سـەروبنی نەکـاو لێی حاڵی نەبێ، بەتایبەت ئەگەر بەمـەزەندەی ئەو ناموشیوو. ئەوە دەیخاتە بارێکی داماویەوە.)«61،3»

لە ڕاسـتـیـیـدا، منیش لەگەڵ ئەو بۆچوونـەدام، بەلام، بۆ ئەوەی « بەرزنجیی » باش بزانێ، مـن « فیـتـەر » نیم و هـەر لە خـۆمـەوە پـەلاماری « دارتـاشیـی »م دابێ! یا «عـەرەبانجـیی » نیـم و دەرزی لە نەخـۆش بدەم! بەڵکوو، ئەو بابەت و باسـانە، بە کـاری خـۆمیـان دەزانم. وا بزانم، زۆر بە جوانیی و تەواوییش، گـوتارەکەی خـۆم تاووتوێکردووە و باشیشی لێ تێگەیشتووم، یەکێکی وەک « زێوەر » چی بووە؟ ئەو هەموو هـــۆنراوە « عێراقچێتیی »یانەی، لە چ ڕوانگـەیەکـەوە گوتووە! نەک هـەر بە بیـر و بـۆچوونی من نـامـۆن، بەڵکوو، کـێم و زەرداویی دوومـەڵێکی پیس بوون، لە کـانـی یاقووت و ئەڵمـاسی هۆنراوەکـانییـەوە تەقـیون و دەرهاتوون! دامـاویش ئەو

کەسەیە، خۆی لە هیچدا نەبێ، دەنگی نەبێ، ڕەنگی نەبێ، بە بۆنەی هێندێ باسی دروسکراو و خۆهەڵخەڵەتاندنەوە بیەوێ، خۆی بنوێنێ! داماو ئەو کەسەیە، داکۆکیی لە هەڵە و چەوتیی خۆی و خەڵکی دیکە بکا! لە پێناوی بەرژەوەندییە تایبەتییەکانی خۆیدا، خۆی و خەڵکیش کوێرکا!

ڕەنگە، دوکتۆرێ بە دارتاشێ بڵێ، تۆ لە پزیشکیی نازانی، خەریکی دارتاشینی خۆت بە، یا ئاسنگەرێ بە مامۆستایە بڵێ، واز لە ئاسنگەریی بێنە و خەریکی وانەوتنەوەی خۆت بە، زۆر کارێکی ئاساییبێ. بەڵام، گەر هەر نووسەرێ، بە هەر کوردێ بڵێ، خەریکی پیشەکەی خۆت بە، واز لە خوێندنەوە و نووسین بێنە، ئەوا جگە لەوەی، بە قسەیەکی تا بڵێی هیچوپووچ دەژمێررێ، هیچ کەسێکیش، بە هیچ شێوەیەکیش بۆی نییە، ئەو قسەیە بکا. چونکە، خوێندنەوە و نووسین، پێش هەموو شتێ بەهرە و ئارەزووی ئەو مرۆڤە دیارییدەکا، نەک خوێندنی نێو چوار دیواری خوێندنگەکان، تەنیا پێوەرێ بێ، بڕوانامە ساختەکانیش، ئەو مافە بە یەکێ بدا، بە ئارەزووی خۆی، قسەی پڕوپووچ ڕیزکا. لە هەمان کاتیشدا، ڕێگە لە وزە و توانای چەن کەسێکی خاوەن بەهرە و لێهاتوو بگرێ، دەم هەڵ نەهێننەوە و تەنیا هەر گوێ بن، دەم نەبن و هیچ نەنووسن!

12/4. نووسین و پیشە :

جا بەو بۆنەیەوە، گەر « بەرزنجیی » ئەو مافە بە من ڕەوا نەبینێ، وەک نووسیویتی: (شارەزایی و پسپۆڕی مرۆڤ توانای ڕاستی دەرکاندنیشی دەداتێ بە تایبەت لە بوارە ئەسڵیەکەی خۆیدا.)«61،3» ئەوا بە لانی کەمەوە، سی ساڵی تەمەنی خۆم، بە خوێندنەوەی وێژەی « کوردیی، عەرەبیی و ڕووسیی »یەوە خەرج کردووە. جگە لەوەی، هەر ئەو خۆی بوو، ساڵی « 1974 »، داوای گوتاری لێ دەکردم، بۆ خوێنەری ساوای کوردی گۆڤاری « ئەستێرە »ی بنووسم. بە داخەوە، تەنیا یەک گوتارم نووسی و ئیدی فریا نەکەوتم، درێژە بە نووسین بدەم، چونکە، سەرکردایەتی ئەو کاتەی کورد و دەوڵەتی « بەعس »، ئاگری جەنگیان لە کوردستان هەڵگیرساندەوە و منیش هەڵاتم!

هەر کەسێکیش، ئەم ڕستە و قەوانە سواوە کۆنە بێ تامە بخوێنێتەوە، زۆر باش دەزانێ، « بەرزنجیی » ویستوویەتی، پلاربهاوێژێ. گوایە، ئەو بوارە بابەتی من نییە و بە زۆر سواری شانی بووم! من لە ناخی دڵمەوە، بەزەییم بەو جۆرە کەسانەدا دێتەوە، کە بەو شێوەیە بیردەکەنەوە. چونکە، نووسین و پیشە، هیچ پێوەندییەکیان بە یەکەوە نییە. مەگەر، هەر ئەوانەی پیشە و نووسینیان تێکەڵ

کردووه و وەک سەرچاوەیەکی گرنگی ژیان، پێی دەژین. خوێندنەوە و نووسین، پێش هەموو شتێ، بە وزە و توانای ئەو کەسە دەسنیشاندەکرێ. ئەوینێکە و یەزدانی گەورە، بە هەموو کەسێکی نابەخشێ! گەر ئەو ئەوینە، بە دەزوولەی خوێنینی، نێو دڵدا نەڕۆشتایە، هەڵبەتە، ئەو کەسە یەک دێری نەدەخوێندەوە و نەدەنووسی. جا گەر وا نییە، بۆ هەموو کەسێ، خووی خوێندنەوە و نووسینی نییە! جۆرە کەسانێ هەن، خوا وای دروسکردوون، تاقەتی نامەنووسینیشیان نییە!

بۆ ئاگاداریی « بەرزنجیی »یش، ئەوا ماوەی چواردە ساڵی تەواوە، ئەوەتەی خوێندنەکەم تەواوکردووە، مالاواییم لە تەرخانی تایبەتیی خۆم کردووە.. خۆزگەم، وەک ئەو قسەیەی کردووە، ئامۆژگاریی خەڵکی کردووە، خۆی وەک مامۆستایەک، هێندە لە زمانی کوردییدا شارەزا و پسپۆر بووایە، بە کوردییەکی ڕەسەن و پەتیی، بە زمانێکی بێ گرێوگۆڵ دەینووسی. کەمێ ئازابووایە، توانای درکاندنی هەموو ڕاستییەکانی هەبووایە!

13/4 . **تۆپەڵێ ووشـــە** :

پاشان نازانم، ئەم چەن دێرەی بۆ لە سەرچاوەیەکی عەرەبییەوە وەرگرتووە، بە شێوەیەکی زۆر خراپ وەریگێڕاوە، بە کوردییەکی ناخۆش دایڕشتووە نوسیوێتی: (هەموومان لەژێر یەک تیشکدا دەژین، بەڵام بۆچی هەر ئەم تیشکە لێرە لەسوری دەکەوێ و لەوێ بەشین یا سپی.. وەیا لەبەیەکداچوونی دووانیان پانتایی تاریک دروست دەبێ؟ حاڵی بوون لەمە زەحمەتە، هەتا ئەوە نەزانین کە لە لەوحەی ئاگاو هۆشمادا ــ درز ــ یا ــ کون ــ دروستبووە)«61،3» ئایا، ئەم فەیلەسووفە گەورەیە، مەبەسی لەو تۆپەڵە ووشە بێ تامانە چی بێ؟!!

14/4 . **نیازپاکیی** :

پاشان نووسیوێتی: (گومانم لەنیازپاکی نووسەریش نیەو هەروا باوەڕیشم بەهێزە بەو پاکانە جوان و بەرزەی خوای گەورەو پەروەردگار بۆ شاعیرانی کردووە لەهەر جێیە بن: « و الشعراء یتبعهم الغاوون الم تر انهم فی کل واد یهیمون، و انهم یقولون ما لا یفعلون، الا الذین امنوا و عملوا الصالحات و ذکروا الله کثیرا و انتصروا من بعد ما ظلموا. »)«61،3»

جا هەر ئەوە مابوو، « بەرزنجیی » گومان لە نیازپاکیی یەکێکی وەک من بکا! دەبێ، من چیم لەگەڵ پیاوێکی خواناسیی وەک « زێوەر »دا هەبێ! چونکە، کاتێ من لەدایکبووم، ئەو دوو ساڵ بووە، مالاوایی لەم گەردوونە بێ فەڕە کردووە! بەڵام،

ئەز قسەی خۆم بۆ مێژوو کردووە، گۆمی مەنگی باسەکەم شڵەقاندووە، جا کێ، بەڵگەیەکی مێژوویی لەوەی منی بەهێزتر لا دەسدەکەوێ، فەرموو، ئەوە ئەرز و ئەوش گەز، یا بۆ منیش و رۆڵەکانی نەتەوەکەشمی روونکاتەوە. بە چ پێوەرێ، ئەو هۆنراوە « عێراقچێتیی »یانەی هۆنەر، بە ئەرکی سەرشان و نیشتمانپەروەریی دادەنرێ؟ ئەدی دەبێ، بە هۆنراوە و سروودە نیشتمانییەکانی چەن هۆنەرێکی وەک: « ئەسیریی، بێکەس، بەختیار زێوەر » یا « زێوەر » خۆشی بڵێین، چی؟!!
بۆیە کورد باشی گوتووە: پیاو گەر باشی نەگووت، خراپیش نەڵێ، باشترە!
« بەرزنجیی »، ئایەتێکی لە قورئانی پیرۆز وەرگرتووە. بەوە ویستوویەتی، بڵێ: گەر « زێوەر » ئەوەشی کردبێ، بە هەڵەش دانرێ، ئەوا مەبەسی نەبووە و بە کردەوە، هیچی لەو بابەتەی نەکردووە. ئەمە خۆی لە خۆیدا، ئەوە دەگەیەنێ، ئەویش دان بەو ڕاستییەدا دەنێ، کە لە گوتارەکەی مندا هاتووە!
لە وەڵامی ئەو ئایەتەی سەرەوەدا، تەنیا یەک دێڕ هۆنراوەی « قانع » دێنمەوە، تا بزانین، هۆنەرێکی وەک « قانع »، دەربارەی هۆنەران چی گوتووە. هەر چەندە، زۆر باش زانیوێتی، خۆشی دەگرێتەوە! بەڵام، من لەو باوەڕەدا نیم، هەموو هۆنەرێ بەو شێوەیە بێ، کە ئەو باسیکردووە. بەڵکوو، ئەو هۆنەرانەی لە پێناوی کێشە ڕەواکەی گەلەکانیاندا ژیاون و دەژین، مردوون و دەمرن، « ناخۆشیی، برسێتیی، تێهەڵدان، گرتن و کوشتن » بۆ خۆیان هەڵدەبژێرن، ئەوانە هەمیشە لە یاد و لە دڵە گەورەکەی ڕۆڵەکانی نەتەوەکانیاندا دەژین! « قانع »، دەربارەی هۆنەر بە گشتیی، کەڵکی لەو پەندە کوردییە وەرگرتووە، کە دەڵێ: دەنگی دەهۆڵ لە دوور خۆشە!
بۆیە گوتوویەتی:

شاعر دەهۆڵن، لە دوور دەنگخۆشن
لە نـــــــزیکەوە دارێکی بۆشـــن «58،49»

5. کۆتایـــــــــی:

دەگێڕنەوە، لە کۆندا، گەورە پیاوان و دەسەڵاتداران، نۆکەر و پیاوەکانی خۆیان دەخەسان، تا ناپاکییان لێ نەکەن، دەس بۆ ئابرووی ژن و کیژەکانیان نەبەن. بەڵام ئەورۆ، هێندێ لە سەرانی پارتە ڕامیارییەکانی کوردستان دەیانەوێ، مێشکی ڕۆڵەکانی گەل بە گشتیی و نووسەرانی کورد بە تایبەتیی، بخەسێنن، تا کردارە خراپەکانیان لەقاو نەدەن، جەماوەری گەل وەک مێگەل لێخوورن! بیری پیرۆزی « کوردستانیزم » لە مێشکیاندا بتاسێنن، بە بیری نامۆی « عێراقچێتیی » موتوربەیانکەن!

ڕاستیان فەرمووە: سەگ لە قەسابخانە نەمرێ، عومری بە زایە دەڕوا! جا، کوردە « عێراقچیی »یەکان، گەر لە قەسابخانەی « عێراق » نەمرن، دڵیان بۆ « بەغدا »ی پێتەختی تاوان لێ نەدا، ناحەوێنەوە و خەو لە چاوانیان ناکەوێ! چونکە، وەک سەگی کونەماسی وان، لە کوردستان دەژین، کەچیی، پاسی جڕتاوای « عێراق » دەکەن!

من لەوە دەترسم، ڕۆژێ لە ڕۆژان، چانسی کورد یاربێ، زلهێزەکانی جیهان بڕیار بدەن، دەوڵەتێکی نەتەوەیی بۆ گەلی باشووری کوردستان دامەزرێنن، کەچیی، چەن « عێراقچیی »یەکی بێگانەپەرست دژبن و ڕەتیکەنەوە. وەک چۆن ئەورۆ ، لە « ڕۆژهەڵاتی تەیموور »، کۆمەڵێ میلیشیای چڵکاوخۆری بەکرێگیراوی سەر بە دەوڵەتی « ئەندەنووسیا » پەیدابوون، ئاژاوەیەکی گەورەیان ناوەتەوە، دژی ئازادیی و سەربەخۆیی نیشتمانەکەیان وەستاون. دوای ئەوەی، لە ڕێفراندۆمێکی ئازاددا، ڕۆڵەکانی گەل، بە زۆربەی دەنگ، بڕیاری سەربەخۆییان داوە!

ئێمەی کورد، لەگەڵ هەموو تیۆرییەکانی « کوردایەتیی فراوان، عێراقچێتیی، دیمۆکراسیی بۆ عێراق، برایەتیی کوردی بندەس و گەلی بالادەسی عەرەب، ئایدۆلۆژیای خەباتی ناوکۆیی، بەرژەوەندیی هاوبەشی پرۆلیتاریای دەوڵەتێکی فرە نەتەوە و نیشتمان، کۆماری هاوبەش، هەموو لق و بەشەکانی باوەڕی سۆسیالیزم، ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەی مارکسیزم »دا، تاقیکردنەوەیەکی باشمان هەیە، تا ئێستەش لە هیچیاندا سەرکەوتوو نەبووین. چونکە، بیروباوەڕمان کوردستانییانە نەبووە، هەوڵ و کۆششەکانمان بۆ خۆمان و نەتەوەکەمان نەبووە، هێز و توانامان، لە ڕاژەی دوژمنان و داگیرکەراندا بووە، میتۆدەکەشمان هەر لە « کوشتنی پیاوخراپ، جەنگی بەرەیی، گفتوگۆکردن، لەدەسدانی هەلی مێژوویی،

خەباتی دیپلۆماسیی و پڕوپاگەندەکردن »ەوە بیگرە، تا بە « جەنگی نێوخۆی نێوزڕاوی چەپەڵی کوردقڕان، نارێکیی، ناتەبایی، یەکنەگرتنی ڕێکخراوە ڕامیارییەکان و ڕیزەکانی گەلی کورد »ەگا، هەڵەبووە. لە ڕووی ڕابەریشەوە، هەرگیز نەتەوەی کورد هێندەی ئەوڕۆ، بێ « ڕابەر، سەرکردە و پێشەوا » نەبووە، یەکنەگرتوو نەبووە، هەرگیز هێندە لە نێوخۆدا، ناکۆک و ناتەباش نەبووە.
پێویستە، سەرانی کورد ئەوە چاک بزانن، هەروەها دەبێ، لای ڕۆڵەکانی گەلەکەشمان ئاشکرابێ، بۆ دۆست و دوژمن و گەلانی جیهانیشی ڕوونکەینەوە، کێشەی کورد، لەگەڵ دڵسۆزیی بۆ « عێراق » جیاوازە. بە هیچ جۆرێ نابێ، ئەو دەوڵەتە داگیرکەرە، بە دەوڵەتی خۆمان بزانین. بەڵکوو دەبێ، بە شێوەیەکی بەردەوام هەوڵدەین، ئەو ڕاستییە بە گوێی سەرانی داگیرکەدا بدەین، کە باشووری کوردستان، بەشێ لە « عێراق » نییە. پێوەندیی برایەتیی گاڵتەقینە و دۆستایەتیی ڕاستەقینە جیاوازییان هەیە. برایەتیی بێ ڕێزی بەرابەریی، بە کەڵکی هیچ لایەکمان نایە. دۆستایەتیی ڕاستەقینەش، تەنیا ئەو کاتە دروسدەبێ، کە گەلی عەرەب دان بە هەموو مافە نەتەوەییە ڕەواکانی کورددا بنێ. چونکە، نە کورد دەبێ بە عەرەب و نە عەرەبیش دەبێ بە کورد، نە باشووری کوردستان بە بەشێ لە « عێراق » و نە « عێراق »یش بە بەشێ لە کوردستان دادەنرێ! ئەوی لەم ڕاستییەش لابدا، ئەوا جگە لە دەردیسەریی و ماڵوێرانیی، هیچی دیکەی دەس ناکەوێ. چونکە، (« ململانێ، ناکۆکیی و بەربەرەکانێی » نێوان نەتەوەی کورد و دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان، تەنیا ململانێیەکی ڕامیاریی و چەکداریی ڕووت نییە، بە بەدیهێنانی چەن ئامانجێکی کاتیی وەک « ئۆتۆنۆمیی – فیدراڵیی » چارەسەرکرێ و کۆتاییپێبێ. بەڵکوو، لە زنجیرەیە ململانێی مێژوویی دووروودرێژ پێکهاتووە، هەر لە سەرەتای داگیرکردنی کوردستانەوە دەسپێدەکا، هەرگیزا و هەرگیز کۆتاییشی نایە، تا « دوا سەرباز، دوا دەزگەی بەڕێوەبەرێتی دەوڵەت، دەسەڵاتی ڕامیاریی، مەکینەی سەربازیی ئیمپریالیزمی تورک، فارس و عەرەب »، لە کوردستاندا باروبارخانەیان، بنکە و بارەگەکانیان نەپێچنەوە، کوردستان چۆڵ نەکەن و نەڕۆن. واتە: ململانێیەکی چارەنووسسازانەی گەورەی نەتەوەییە، بنەماکەی لە سەر بنچینەی « ڕزگاریی تەواو، سەربەخۆیی ڕاستەقینە، ئازادییەکی ڕاست و ڕەوان »ی بستەبستی خاکی کوردستان و مافی چارەنووسی نەتەوەی کورد دامەزراوە، کە خۆی لە دامەزراندنی دەوڵەتی نەتەوەییدا دەنوێنێ.)«291،29»

بڵاوبوونەوەی بیری « مارکسیزم ـ لێنینیزم » لە کوردستاندا، لە ڕێی دەستی دووەمەوە بووە. بۆیە، فەلسەفە و ئایدۆلۆژیای کۆمۆنیزم، لە ڕێی کۆمۆنیستە کوردستانیی و سەرانسەرییەکانەوە، کارێکی نێگێتیڤانەی گەورەی، لە ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد کردووە. هەستێکی مارکسییانەی کوردستانییانە، لە نێو مارکسیییەکانی کوردا پەیدا نەبووە. زۆر هەوڵیان نەداوە، ڕێکخراوێکی کۆمۆنیستیی کوردستانیی نیشتمانپەروەر دامەزرێنن، تا پەرە بە بوژاندنەوەی، هەستی خۆ بەکوردزانین و خەڵکی کوردستان بدەن. ئەمەش خۆی لە خۆیدا، لە لایەکەوە، پارمەتییەکی زۆری بڵاوبوونەوەی، گیانی « عێراقچێتیی» داوە. لە لایەکی دیکەشەوە، زیانێکی زۆری، بە بیری کوردستانچێتی، ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد گەیاندووە.

بۆیە، کارێکی زۆر سەیر نییە، گەر لە کۆندا، هێندێ « خوێنەوار، ڕووناکبیر، نووسەر، هۆنەر و ڕامیار »ی کورد، زۆر کوردستانییانە بیریان نەکردبێتەوە، بیری « عێراقچێتیی » هەموو دید و بۆچوونەکانیانی کۆنترۆڵکردبێ. تا بەو شێوەیە، هۆنراوە بۆ « عێراق » بڵێن، گۆرانی بۆ « شا و ئاڵا »کەی بچڕن! جا گەر هەستی نەتەوەیی کورد لاواز نەبووایە، هەڵبەتە، ئەم کارانە ڕووی نەدەدا.

جگە لەوەی، گەر بەم پێیە بووایە، گەر ئەم کردار و ڕەفتارانە ڕاستبوونایە، دەبووایە، هۆنەر و مامۆستاکانی « جەزایر، ڤێتنام، هیندستان، باسک، عێراق و فەلەستین ... تاد » هۆنراوەیان بە سەر خاکی ئیمپریالیزمی « فرەنسا، ئەمێریکا بریتانیا، سپان و ئیسرایل ... تاد »دا هەڵدایە، گۆرانییان بۆ شا و سەرکۆمارەکانیان بگوتایە، بە هۆنراوەی فێرکاریی، منالانیان فێری بێگانەپەرستیی و خۆشویستنی داگیرکەران بکردایە، خۆیان بە هاونیشتمانیی ئەو دەوڵەتانە بزانیایە! ئایا، جگە لە کورد، کام نەتەوەی جیهان، بەو شێوەیە منالانی خۆیان پەروەردەکردووە؟ ئەمە، گەر سەرلێشێوایی نەبێ، چییە؟ ئەوی گۆرانیی بۆ چڵەپووشێکی هەر دەوڵەتێکی داگیرکەر بڵێ، بە لانی کەمەوە، هەستی نەتەوەیی زۆر لاوازە و لە بێگانەپەرستییدا نقوومبووە!

بۆیە دەبێ، منالانی کورد، لە کارتێکردنی ئەو جۆرە پەروەردەکردنە چەواشانە دوورخرێنەوە. چونکە، خۆشەویستیی ڕاستەقینەی نەتەوە و نیشتمان، لە یەکەم هەنگاوی پەروەردەکردنی نەتەوەییەوە دەستپێدەکا. سەرەتاش لە نێو ماڵ و پاشان لە خوێندنگەکانەوە سەردەردەهێنێ. بە مەرجێ، ئەو پەروەردەکردنە، لە سەر بنچینەیەکی مرۆدۆستانە و ڕێزی بەرابەریی نێوان نەتەوەکان دارێژرابێ. منالانی

کورد، خۆیان لە منالانی هیچ نەتەوەیەکی دیکە بە کەمتر نەزانن. ئەم ڕاستییە وەنەبێ، هەر من بیزانم، بەڵکوو، وەک یاسایەکی گشتیی، هەموو نەتەوەکانی جیهان پێڕەویانکردووە و پێڕەویشدەکەن. تەنانەت، هۆنەرەکانی کوردیش، هەر لەم گۆشەنیگایەوە بووە، هۆنراوە و سروودی نەتەوەیی و نیشتمانییان، بۆ منالانی کورد داناوە. تا هەر لە منالییەوە، پتر هۆگری خاکوخۆڵی نیشتمانەکەیان بن، بۆیە، یەکێکی وەک « بێخود »، کاتێ لە « کەرکوک » بووە، هەستیکردووە، منالانی کورد سروودی « تورکمان »ی دەخوێنن، سروودی « ئەی دلێران »ی بۆ داناون. یا چەن هۆنەرێکی وەک: « دڵدار، پیرەمێرد، بێکەس، گۆران، بەختیار زێوەر »، تەنانەت « زێوەر » خۆشی، گەلێ سروودی بەرز و جوانی نیشتمانپەروەرییان بۆ منالانی کورد هۆنیوەتەوە. جا گەر، پەیان بەو ڕاستییە نەبردبێ، هەڵبەتە، ئەو هۆنراوانەیان نەدەگووت.
بۆیە، ئەو سروودانە، بە نەمریی ماونەتەوە، نەوە دوای نەوە، لە خوێندنگە و بۆنە نەتەوەیییەکاندا دەیڵێنەوە. بەڵام، هەموو ئەو هۆنراوە نامۆ « عێراقچیی »یانە، لە خانەی نەمرییدا جێگەیان نەبۆتەوە، هەرگیزاوهەرگیزیش، جێگەیان نابێتەوە. جا گەر وا نییە، هەڵبەتە، ئەو هۆنراوە « عێراقچێتیی »یانەی « زێوەر » تا ئێستەش، وەک هۆنراوە و سرووده نیشتمانییەکانی دیکەی هۆنەرانی کورد، لە دڵ و دەروونی منالانی کورددا دەژیان. لە خوێندنگەکانی کوردستاندا دەخوێندران. بەڵام، چونکە چەن هۆنراوەیکی نامۆ و زۆڵەک بوون، هەر بایەکی سەر ڕووی زەویی کوردایەتیی لێی داون، زوو جوانەمەرگبوون و ئێستەش لە زبڵدانی مێژووی بیری بێگانەپەرستیی و « عێراقچێتیی »، سەردەمێکی مێژوویی ڕووناکبیری کورددا گۆڕکراون!
ڕەنگە، یەکێ ئەم نووسینە بخوێنێتەوە، وا بزانێ، هێندە ڕقم لە عەرەبە، چاوم بەر پێی خۆم نابینێ و خەریکم کوێردەبم. نەخێر، هەرگیز وا نییە. بەڵام، « عێراق » بە دەوڵەتێکی داگیرکەر دەزانم. هەموو ئەو هاووڵاتییە « عەرەب »انەی، دان بە بوونی نەتەوەی کورددا دەنێن، بە بەشێ لە نەتەوەی خۆیانمان دانانێن، ئەوەی بۆ خۆیان بە ڕەوای دەبینن، وەک: « ڕزگاریی، سەربەخۆیی، یەکێتیی، ئازادیی، دیمۆکراسیی، مافی چارەنووس و دامەزراندنی دەوڵەتی ناسیۆنال »، بە کوردیشی ڕەواببینن، پێوەندییەکانیان لە بەر ڕۆشنایی ڕێزی بەرابەریی و یەکسانیی نەتەوەییدا دابڕێژن، ئەوانە بە دۆستێکی ئازیز و دڵسۆزی نەتەوەکەمانیان دادەنێم، کە بە داخەوە، نموونەیان لە نێو نەتەوەی عەرەبدا، لە چاو ژمارەیاندا، بە

پەنجەی هەر دوو دەس دەژمێررێن. بەلام، هەر « کەسێ، لایەنێ، ڕێکخراوێ، پارتێ یا دەولەتێکی داگیرکەری کوردستان »، باوەڕی بەو پرینسیپانە نەبێ، ئەوا بە دوژمن و داگیرکەری خاکی کوردستانی دادەنێم. کورد چۆن دەبێ، چەن کەلە پیاوێکی مەزنی وەک: « عەزیز شەریف، ناجی تالیب، جەواهێریی، هادی ئەلعەلەویی، کامیل چادرچیی، مەعەمەر قەزافیی، سمایل بێشکچیی ... تاد »ی بیرچێ و هەمیشە یادیان نەکاتەوە، کە لە ڕۆژانێکی تەنگانەی نەتەوەکەماندا، چ بە دەم و چ بە کردەوە، بە هانامانەوە هاتوون، داکۆکییان لێ کردووین، مافی ژیان و چارەنووسیان پێ ڕەوابینیوین!

جا، سەیرم لێ دێ، هێندێ ساویلکە بە هەلە لەم یاسا و باوەڕە نەتەوەییە گەیشتوون و تێدەگەن. چونکە، گەر هەر نەتەوەیەکی سەردەسی داگیرکەر، دان بە بوونی نەتەوەییماندا نەنێ، جگە لەوەی، بە دوژمنێکی گەورەی نەتەوەکەمان دادەنرێ، بە هیچ شێوەیەکیش، نە دۆست و نە برامانن. هێندێ کورد هەن، زۆر بە ئاشکرا خۆیان دەخەلەتێنن، هەر بۆ ئەوەی بە « خوێندەوار، ڕووناکبیر، پێشکەوتووخواز، بەرچاوڕوون و شۆڕشگێڕ »ناویانبەرن. لەگەل ئەوەشدا، ئەو ڕاستییانەش زۆر باش دەزانن، بەلام، خۆیانی لێ گێلدەکەن. بۆیە، ئەو جۆرە کەسانە، چ لای ڕۆلەکانی کورد، چ لای ڕۆلەکانی نەتەوە سەردەسەکانی کوردستان، لە « گێلەپیاو » پتر، هیچ ناوێکی دیکەیان بەسەردا ناچەسپێ!

کاتێ دەسم بە نووسین کرد، ئەوەم لە بەر دەمی خۆمدا دانابوو، دەبێ، چۆن بنووسم؟ چی بنووسم؟ لەبەرئەوە، زۆر باش دەمزانی، نووسینەکانم لە سرزی دلسۆزییەوە بۆ کورد، دەرزیی ژان لە دلی گەلێ کەس دەچەقێنێ. لە بری ئەو دەرزییەش، خەنجەری ژاراوییم لێ دەدەن. بۆیە، لە بەرهەمی یەکەمدا « ململانێی ئایدۆلۆژیی لە کوردستاندا » سەرەتای نووسینەکەم بە هۆنراوەیەکی « مەحویی » دەسپێکردووە و ئێستەش لێرەدا دووبارەیدەکەمەوە:

لە سەر تۆم دوشمنە دنیا، قەزییەم « مانع ئەلجەمع »

کە تەرکی تۆ نەکەم، تەرکی هەموو دنیا نەکەم چ بکەم! «232،57»

لە کۆتاییشدا دەلێم: خوایە! من هەر هێندە زانیارییم هەیە، هەر هێندە توانای پەیبردنم بە ڕاستییە مێژوویی و ڕێژمییەکان هەیە، هەمیشە، تۆ لە هەموو کەس پتر دەزانی و ئاگاداریی هەموو نهێنییەک هەی، ڕاستیی ڕووت بۆ هەموو لایە دەرخەی، تا « بەرزنجیی »، کەمێ ویژدانی ماندوو و ڕووشاوی بحەوێتەوە، گیانی « زێوەر »یش لە گۆڕە تەنگ و تارەکەیدا، پتر ئارامگرێ! منیش، دەسەلاتم نییە،

لەو قورە دروسکراوم، ناتوانم، جۆرێکی دیکە بم. هەرگیز حەزیشم نەکردووە و حەزیش ناکەم، لە پێستەکەی خۆم دەرچم. بەو بەش و چارەنووسەش قایلم. ناتوانم، لە ئاستی « هەڵە، تاوان، ناکۆکیی، دووبەرەکیی، جەنگی کوردکوژیی و ناپاکیی »دا بێ دەنگبم. هەر وەک « بێکەس »یش گوتوویەتی:

بەڵێ، فەرموودەی تۆ لە سەر چاوم
ڕاستە، بۆیە من سووک و بەدناوم
دائیم دەربەدەر، وا نان بڕاوم
چی بکەم، بڵێم چی، وەها خوڵقاوم
هەتا بمێنم، قسەی حەق ئەکەم
جوێن بە ئینسانی خائین، هەر ئەدەم
گەر چی ڕاست وتن، شەقی لە دوایە
خۆشە لە لای من، وەکوو حەڵوایە
ئەوەی بە ناحەق، شتێ بنووسێ
پەنجەی هەڵوەرێ و چاوی بنووسێ
مەقسەدم تەنیا، نەشری ئەخلاقە
بڕینی ڕەگی، فیتنە و نیفاقە
ئەخلاق ڕەهبەری، ڕێی پێشکەوتنە
پەیژەی تەرەققیی و زوو سەرکەوتنە
دەلیلی ڕێگەی، فەوز و نەجاتە
سەرمایەی فەخر و بوونی حەیاتە
قەومی بێ ئەخلاق، پەست و زەلیلە
هەر بەشی شەقە و سەرکز و دیلە
ئەمە پەندێکە، بۆ چاکیی ئێوە
نامەوێ، هیچم دەسکەوێ لێوە «147-144،6»

هەروەها، لە هۆنراوەیەکی دیکەشدا گوتوویەتی:

خراپ ببینم، تەنقیدی دەکەم
ئەوی خائینە، جوێنی پێ دەدەم
ناترسم لە کەس، بێ باک و بێ غەم
هەر چی کە ئەبێ، ببێ، جەهەننەم «220-218،6»

6. سەرچاوەکان:

1. ابن اسیر، الکامل فی التاریخ، ب 2.
2. احمد خواجە. چیم دی، چاپی یەکەم، بەرگی یەکەم، بەغدا، 1968.
3. ئەحمەد سەید عەلی بەرزنجی، پێویستی ئەو شیعرانەی پێویستنین، 1999.
4. ئەسیری ـ دیوان، بەرگی یەکەم، چاپی یەکەم، بەغدا، 1980.
5. بێخود، دیوان، لە ئێران چاپکراوەتەوە، بێ ئەوەی هیچی لە سەربێ!
6. بێکەس، دیوان، چاپی سێیەم، چاپخانەی « حسام »، بەغدا، 1986.
7. پارتی سۆسیالیست کورد، دەربارەی فاشیزم،چاپی دووەم، 1990.
8. پیرەمێردی ئەمر، دیوان، لە بلاوکراوەکانی انتشارات محمدی، سقز، 1369.
9. جمهوریە الخوف، الترجمە الکاملە، الطبعە الاولی، القاهرە، 1991.
10. جەمال نەبەز، بیری نەتەوەیی کورد، چاپی یەکەم، سوید، 1984.
11. جەمال نەبەز، کوردستان و شۆڕشەکەی، سوید، 1985.
12. جەمال نەبەز، پێوەندارێتی ی کوردی، چاپی یەکەم، ستۆکهۆلم،1986.
13. جوان بۆکانی، پێشڕەوانی شیعری نوێی... ، پەیام، ژمارە 6، لەندەن، 1988.
14. حاجی قادری کۆیی، دیوان، 1986.
15. حزب البعث العربی الشتراکی، دستور حزب البعث العربی، دمشق، 1947.
16. حەمدی، دیوان، چاپی یەکەم، چاپخانەی ئۆفێست، بەغدا، 1984.
17. ح. م. عەزیز، لە پێناوی ڕاستیدا، گ. بەربانگ، ژمارە87، سوید، 1993.
18. ح. م. عەزیز، دیمۆکراسی، ئایدۆلۆژی و جەنگی نێوخۆ، سوید 1994.
19. ح. م. عەزیز، ململانێی ئایدۆلۆژیی لە کوردستاندا،چاپی دووەم، سوید1995
20. ح. م. عەزیز، فیدرالیزم و دەوڵەتی فیدراڵ، چاپی دووەم، سولەیمانی، 1996
21. ح. م. عەزیز، مافی دیاریکردنی چارەنووس، گ. ئاڵا ژمارە30، سوید، 1998.
22. ح. م. عەزیز، چەند سەرنجێ ....، گ. ئێستا، ژمارە 20، سولەیمانیی، 1999.
23. ح. م. عەزیز، دەربارەی فریزیۆلۆژی...، ئاڵای ئازادیی ژمارە 320، 1999.
24. ح. م. عەزیز، « زێوەر »....، گ. ئایندە، ژمارە1، سولەیمانیی، 1999.
25. ح. م. عەزیز، مێزگرد، ڕ. کوردستانی نوێ، ژمارە 1906، 1999 سولەیمانیی.
26. ح. م. عەزیز، شێوازی... ڕ. کوردستانی نوێ، ژمارە1928،1999
27. ح. م. عەزیز، ئۆجەلان ئەزموونێکی نوێ ....، چاپی دووەم، سولەیمانیی،1999
28. ح. م. عەزیز، سەلیقەی زمانەوانیی...، چاپی یەکەم، سولەیمانیی، 1999.
29. ح. م. عەزیز، کورد و شۆڕش و ... ، چاپی دووەم،سولەیمانی 2000
30. ح. م. عەزیز، خرنووکیش لە بیاباندا... ، گ. گزینگ، ژمارە28، سوید2000
31. حەمە بۆر، پاشکۆی کوردی « العراق » ـ هەفتەنامە، ژمارە10، بەغدا، 1979.

32. حەمە س. حەسەن، ناوەڕۆک و شێوە لە چیرۆکی کوردیدا، سوید،1992.
33. حەمە س. حەسەن، سەرێک و حەوت سەودا،گ. گزینگ، ژمارە28،سوید2000
34. دلزار، دیوان، چاپی یەکەم، سوید ـ ستۆکهۆلم، 1992.
35. دوو چاوپێکەوتنی ڕۆژنامەنووسی، چاپی یەکەم، سوید، 1992.
36. ڕەسووڵ هەمزەتۆڤ، داغستانی من، 1979 .
37. ڕەفیق حیلمی، یادداشت، بەشی دووەم، 1988
38. ڕەفیق حیلمی، شعر و ئەدەبیاتی...، ب. یەکەم و دووەم، چاپی دووەم،1988
39. زێوەر، هۆنراوە، سۆزی نیشتمان، چاپی یەکەم، 1958.
40. زێوەر مەلا عەبەدوڵلا، گەنجینەی مەردان ... چاپی یەکەم، 1985 .
41. شەرەفخانی بەدلیسی، شەرەفنامە، چاپی دووەم، تاران، 1981.
42. شێرزاد حەسەن، ڕێگای کوردستان، « 1998/04/22 »
43. عبدالرحیم فوده، الاسلام و القومیه العربیه، 1961 .
44. عبدالله ئاگرین، شیعری سیاسی کورد... ، چاپی یەکەم، هەولێر، 1996 .
45. عبدالخالق علاءالدین، مەلای گەورە زانا و ... چاپی یەکەم، 1994 .
46. ع. ش. وانلی، حول الاستراتیجیه ... العدد 1-2، باریس، 1985 .
47. علاء الدین سجادی، مێژوی ئەدەبی کوردی، خرداد 1361 هـ.
48. ڤ. ئیلیچ لینین، حق الامم فی تقریر مصیرها، المنارات العربیه، المجلد 6
49. قانع، ژیان و شیعرەکانی، بورهان قانع بلاویکردۆتەوە.
50. ق. کوردۆ، هەندێک بیر و باوەڕی هەڵە...، چ. یەکەم، بەغدا، 1973-1974
51. قورئان.
52. کریس کۆچێرا، مێژووی کورد.. ، چ. یەکەم، تاران، بەهاری 1369.
53. کەمالی، دیوان، چ. یەکەم، بغداد، 1986 .
54. ک. ڕەنجدەرانی کوردستان، عێراقچێتی داگیرکەر و ....، چ. یەکەم، 1983
55. دوکتۆر مارف خەزنەدار، گولان، ژمارە « 28 »، ڕۆژی « 2000/05/25 »
56. د. محمد الهماوندی، الحکم الذاتی... الطبعه الاولی، القاهره، 1990 .
57. مەحوی، دیوان، چاپی دووەم، چاپخانەی ئۆفێست، بەغدا، 1984 .
58. موفتی پێنجوینی، دیوان، چ. یەکەم، بەغدا، 1990 .
59. نەوشیروان م. ئەمین، سەردەمی قەڵەم و موراجەت، چ. یەکەم، سلێمانی،1999
60. هۆراس، هونەری شیعر، چ. یەکەم، بەغدا،1979.
61. هیوا، گۆڤار، ژمارە « 2-3 »، ساڵی « 2 »، بەغدا، کانوونی یەکی 1959 .

7. لە بەرهەمە چاپكراوەكانی نووسەر :

گوتـــار :

1 . بەرەو ئازادیی، گ. ڕابوون، ژ. 2، سوید، 1991 ،
2. لە پێناوی ڕاستیدا، بەربانگ، ژ.87، ساڵی12 ، سوید .1993 ،
3. یەكێتی سۆڤیێتی هەڵوەشاوە لە ڕوانگەی بەرژەوەندییەكانی نەتەوەی كوردەوە، ڕابوون، ژ.7 ـ 8، سوید، 1993 .
4. دەربارەی كەسایەتیی كورد، ڕابوون، ژ. 10 ـ11، سوید، 1994 .
5. بەرەو ستراتیژێكی یەكگرتووی نەتەوەیی، هەنگاو، ژ.13 ، لەندەن،1995
6 سایكۆلۆژییەتی مرۆڤی ئاوارەی كورد و بازاڕی چاپەمەنی كوردیی، گزینگ، ژ.8، سوید، 1995 .
7. لێكۆڵینەوەیەك دەربارەی كۆمەڵگەی كوردەواریی، گزینگ، ژ.9، 1995
8. كۆرپە تاقانە ساواكەی دەنگ و ڕەنگی نەتەوەكەم(MedTV)، گزینگ، ژ.13، سوید، 1996 .
9. هەنگاوی یەكەم و سەرەتای كارێكی مەزن، بەربانگ، ژ.102، ساڵی14 ، سوید، 1996
10. چەند سەرنجێ دەربارەی سەرەخۆشیی و پرسەدانان، بەربانگ، ژ. 104 ، سوید 1997
11. دیكتاتۆرەكان لە بەر یەك ئاوێنە قژی نەخشە و پلانەكانیان دادەهێنن، بەربانگ، ژ. 105، سوید، 1997. گ. دیمۆكراسی، ژ.30، سلێمانی، 1997.
12. كەی هۆشێ بە بەر خۆماندا دەهێنینەوە؟ بەربانگ، ژ. 106-107 ، سوید، 1998. گ. دیمۆكراسی، ژ.31، سلێمانی،1998.
13. با خۆمان چاك بناسین، بەربانگ، ژ.108، سوید، 1998 .
14. سێ سەرنجی زمانەوانیی، مانگنامەی پەیام، ژ. 8، 1998 .
15. مافی دیاریكردنی چارەنووس، گ. ئاڵا، ژ.30، 1998.
16. بۆرە نەبێ، بازەبێ، كلكی بە ئەندازەبێ، بەربانگ، ژ. 109 ، 1998 .
17. ئاشتیی بە دەنگ نییە، بە ڕەنگە، كوردستان، ژ.7. بەرلین،1998 .
18 چەند سەرنجێ دەربارەی ناسنامەی ئایینیی و نەتەوەیی خەلیل منەوەر، گ. ئێستا، ژ.20، سولەیمانیی، 1999 .
19 . زێوەر لە نێوان كوردایەتیی و عێراقچێتیدا، ئایندە، ژ.1 ، سولەیمانیی، 1999 .
20. داری بەزەیی خوا، كوردستانی نوێ، بەشی یەكەم، ژ.1902 ، 1999/7/13. بەشی دووەم، ژ.1903 ، 1999/7/14، سولەیمانیی.
21. دەربارەی مەلەفی كەركووك، كوردستانی نوێ، ژ. 1921، 999/8/11 سولەیمانی. مانگنامەی كوردستانی نوێ لە دەرەوەی وولات، ژ.67، 1999/8/25 .
22. شێوازی خەبات و مافی چارەنووسی نەتەوەكان، كوردستانی نوێ، ژ. 1928 ،

1999/8/18، سولەیمانیی.
23. دەربارەی فسریزیۆلۆژی کسوردیی، ئالای ئازادی، ژ. 220، 1999/7/12، سولەیمانیی.
24. خرنووکیش لە بیاباندا درەختە، گزینگ، ژ.28، سوید2000.
25. ژن لە ئاوێنەری تەلخی هێندێ هۆنراوەی کوردییدا، گزینگ، ژ.29، 2000.
ناميلكە و پەرتووک :
1. دەربارەی پرۆژەکەی یەکێتی نیشتمانیی کوردستان، چ.1، سوید، 1994،
2. دوا پرۆژە، چ.1، سوید، 1994،
3. پێنج ووتاری غەمگین، چ1، سوید، 1994،
4. دیموکراسی، ئایدۆلۆژی و جەنگی نێوخۆ، چ1، سوید، 1994،
5. ململانێی ئایدۆلۆژی لە کوردستاندا، چ.1، سولەیمانی 1993.
چ.2، سوید، 1995.
6. پێنج کاتژمێر لەگەڵ برایم ئەحمەددا، چ.1، سوید،1995.
چ.2، سولەیمانیی 1996.
7. نامەیەکی درێژ بۆ نەوشیروان مستەفا، سوید، 1995.
8. کورد و شۆڕش و هەلی مێژوویی، چ.1، سوید 1996.
چ. 2، کوردستان، 2000.
9. فیدرالیزم و دەوڵەتی فیدراڵ،چ.1، سوید، 1996.
چ.2، سولەیمانی، 1996.
10. بەڵێ لێکۆڵینەوە و ڕەخنە نەک شێواندنی ڕاستیی، چ.1، سوید، 1996.
11. خولانەوە لە بازنەیەکی بۆشدا، چ1، سوید، 1997.
چ. 2، سولەیمانی، 1997.
12. ڕۆڵی سیستێمی بنەماڵە لە بزاڤی ڕزگاریخوازی نیشتمانیی کوردستاندا، چ.1، سوید، 1997.
13. گیروگرفتە سەرەکییەکانی کورد، سوید، 1998.
14. ئۆجەلان ئەزموونێکی نوێ و پەندی مێژوویی، چ.1، سوید، 1999.
چ.2، سولەیمانیی،1999.
15. سەلیقەی زمانەوانیی و گرفتەکانی زمانی کوردیی، چ1، سولەیمانیی، 1999.

له بەرهەمەکانی داهاتووی نووسەر :

1. هەوێنی هۆنراوەی کوردیی.
2. جیۆپۆلێتیکی کوردستان.
3. ناکۆکیی و ناپاکیی لە مێژووی کوردا.
4. بەرکولێ لە خەرمانی بیری نەتەوەیی.
5. یادگاری ڕۆژان.

تکایە ئەم هەڵانەی خوارەوە راسکەرەوە:

ل	د	هەڵە	راست
29	15	خۆیتێهەڵدەقورتێنن	خۆیانتێهەڵدەقورتێنن
68	11	رەشەخەڵکەشکەیان	رەشەخەڵکەکەشیان
137	7	دەستپخەرییکردن	دەسپێشخەرییکردن
257	11	دەدەبڕێ	دەردەبڕێ
275	13	بەڕێوەبەێتییەکی	بەڕێوەبەرێتییەکی